DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG

MAANDSCHRIFT.

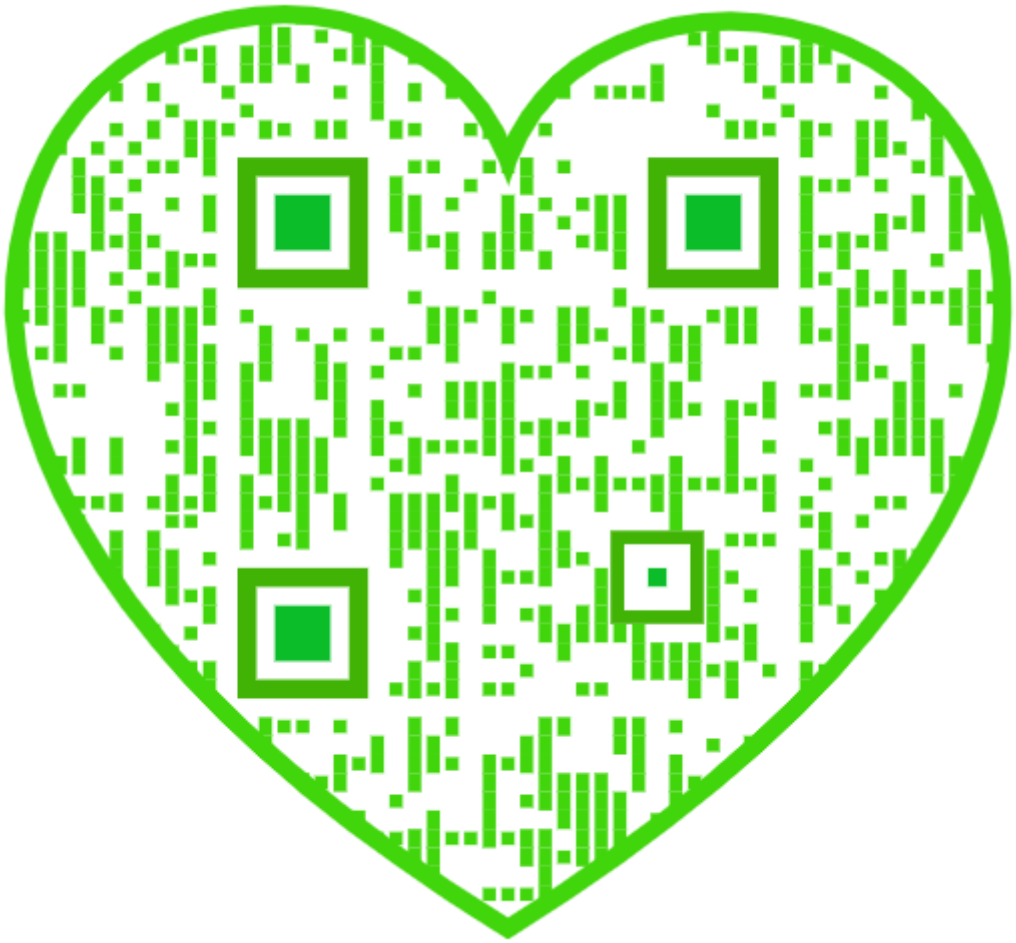

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG

MAANDSCHRIFT.

NEGEN EN VIJFTIGSTE DEEL.

1871.

Vindicamus hereditatem patrum
nostrorum.
1 Mach. XV, 34.

Wanten te Romen in de poert
Sergins die Pauwes benediede
En hine Aertsche Bisscop wiede.

Melis Stoke.

LEIDEN,
J. W VAN LEEUWEN.

INHOUD.

HOOFDARTIKELEN.

Bladz.

Een feitelijk oordeel der wereld. P. 1

De Uitnoodigingsbrief van Paus Pius IX, beantwoord door F. W. Smits, Predikant te Hellevoetsluis. (Vervolg en slot van Dl. LVI bl. 360.) J. de Bruijn. 20

Allocutie van Z. H. Paus Pius IX, ter opening van het Oecumeniesch Concilie gehouden op 8 December 1869 . . 59

Het Gallicanisme onzer dagen. C. J. M. Bottemanne . . . 81

Hebben wij van het Algemeen Concilie iets te vreezen? . 100

L. W. E. Rauwenhoff, Katholicisme en Ultramontanisme. J. de Bruijn . . . 111

Orde van het Algemeen Concilie. 130

De Onfeilbaarheid van Paus Honorius. C. J. M. Bottemanne. 149

L. W. E. Rauwenhoff, Katholicisme en Ultramontanisme. (*Vervolg en slot van bladz.* 129).

- Historische misgrepen 157
- Waardering van eene godsdienst 166
- Schoonheid van de katholieke godsdienst 168
- De onfeilbaarheid van den Paus 177
- De wetenschap van den Hoogleeraar 183
- Besluit. 187

J. de Bruijn.

De vervalsching van den tekst der Kerkvergadering van Florence. C. J. M. Bottemanne . . . 188

Bladz.

De vervalsching der brieven van Paus Honorius 219
I. Opkomst der ketterij. De brieven van Honorius 220
II. De *Ecthesis* van Heraclius. Honorius beschuldigd 236
III. De *Typus* van Constans. Stilzwijgen over Honorius. . . . 247
IV. Het zesde Concilie. Openbaarmaking der brieven van Paus Honorius 278
V De veroordeeling van Paus Honorius. 292
C. J. M. Bottemanne.

Wat te denken van de doopbedieningen der Protestanten . . 307
I. Doopbediening bij de Protestanten 309
1. Leer, wet en praktijk der Ned. Herv. Kerk. 310
2. Doopbediening bij de Modernen 321
3. Doopbediening bij de Orthodoxen 330
II. Voorwaardelijke herdoop in de Katholieke Kerk 354
H. J. J. Prenger.

Wat onze liberalen van de Katholieke Kerk verlangen; kan de Katholieke Kerk daaraan gevolg geven? C. L. Rijp. . 363
De dichter De Lamartine. I. Tijdperk van roem. B. P. Geijer. 383
Een verboden vrucht. J. C. van den Akker 416

BEOORDEELING VAN BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN.

Pius IX en zijn roemrijk leger 68
George Sand en de Evangelische Maatschappij. H. J. J. Prenger. 70
Het Overhuifd Hoog-Altaar der St Ignatius-Kerk te Nijmegen. 75
De taal der bloemen 78
Handboek voor de Aardrijkskunde door A. Winkler Prins. . 142
Waarom heeft de Katholiek zijne Kerk lief? en De onfeilbaarheid van den Paus . . . . . ib.
J. Bos, De afschaffing der doodstraf. J. de Bruijn 301
De Goede Zaaijer 304
Maria Moeder van Jesus. J. A. van den Akker 304
H. J. Allard, Vondel en de Paus. 423
De Katholieke Illustratie 426
Zoo wordt het volk bedrogen 428

VERSCHEIDENHEDEN.

De Christen leerlingen der openbare school tot Joden opgeleid. 76

Bladz.
Achting voor den priester in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika 79
Dekreet der Congregatie van het H. Officie 188
Het Protestantisme in Oostenrijk. 145
Kerkelijk overzigt. Het Oecumeniesch Concilie 193
H. J. H. Ruscheblatt.
Toestand der Katholieke Kerk in Rusland en Polen.
Bisdommen in Rusland 209
Bisdommen in Russiesch-Polen 211
Een predikant over eene katholieke brochure 214
Episode uit den amerikaanschen oorlog. 215
Het tegen-Concilie te Napels 360

SPROKKELINGEN.

De rekenkunde der bavianen 213
Rome tijdens het Concilie 216
De katholieke Armeniërs en de H. Stoel.. 306

ERRATUM.

Blz. 70, reg. 3. v. o. staat: *niet*; lees: *ook*.

ZONDE EN ZOEN.

Nieuwjaar! zal er welhaast een nieuwe tijdkring mede aanbreken, met die nieuwe stad van Gods glorie doorschenen, waar het Lam de geheimzinnige lamp is, in welker licht de volken wandelen; waar ook de koningen hunne glorie en eer toebrengen, en het woord helpen vervullen van Hem, die op den troon zit: „Zie, ik maak alles nieuw"? [1])

Dat we een keerpunt in de geschiedenis naderen, verkondigt ons zoowel de ontzettende goddeloosheid, die openbaar wordt, als de magtige zoenboete, aan den beleedigden God gebragt.

Toen onze goddelijke Hoogepriester voor het eerst in zijnen tempel kwam [2]), en daar ten offer werd aangeboden, sprak Simeon reeds: „Zie, deze is gesteld tot val „en tot opstanding van velen in Israël, en tot een tee„ken dat zal worden tegengesproken,... opdat uit vele „harten de gedachten openbaar worden." [3]) Hiermede voorspelde de vrome grijsaard aan Maria *alle* tegenwerking, welke haar Zoon ooit van het ongeloof zou te verduren hebben. En dit zoude zijn, opdat het openlijk zou

1) Apok. XXI, 23 v., 5. 2) Malach. III, 1. 3) Lc II, 22, 34 v.

blijken, wie den Verlosser erkenden, wie niet; voor wie Hij door hun volgzaam geloof ten heil, voor wie Hij door hun onbuigzaam ongeloof ten verderve zou wezen.

Die langvoorzegde openbaring van veler gedachten heeft thans weêr bijzonder plaats, gelijk het ook dezer dagen door onzen H. Vader is verklaard. Een oordeel Gods gaat uit over de aarde, waarbij het ongeloof zich in zijne uiterste verderfelijkheid laat kennen, terwijl tevens het geloof allerwegen zich verheft, om den versmaden Christus eerherstel aan te bieden en zijne ontferming bij de tegenwoordige beproevingen af te smeeken.

Wat de moderne beginselen, welke met duizend monden en duizend middelen in alle rijken verbreid worden, voor de tijdelijke en de geestelijke maatschappij uitwerken, kan nu de gansche wereld, zoo zij zien wil, met één oogslag in de sprekendste voorbeelden aanschouwen. Parijs en Rome — in zulk een toestand: wat moet het ons niet leeren!

Ellendiger is nog geene regering in Frankrijk gevallen dan de eens zoo gevreesde en magtige Napoleon III; en dubbel ellendig is de toestand van dat rijk, sedert het voor een goed deel ontchristelijkt is, vooral ook door toedoen van den man, die, als Frankrijks gebieder, den eeretitel van „Oudste Zoon der Kerk" mogt dragen. Naar de zonde is de straf. Heeft de keizer altijd met de revolutie geheuld, fier nog in zijne laatste proclamatie op hare beginselen verwezen, waarvoor hij ging strijden: de revolutie ook heeft hem in een oogwenk deu voet geligt, in datzelfde Parijs, dat hij ten koste van millioenen en millioenen opzettelijk tegen straatoproer had verbouwd. En zie! zonder slag of stoot valt daar juist

voor eene „straatregering" zijn troon in, terwijl hij zelf nog zeer deftig zijn degen aan den Pruissischen Koning overreikte, en als keizerlijk krijgsgevangene naar het vorstelijke Wilhemshöhe wordt gebragt!

Napoleon heeft het moderne staatsbeginsel van non-interventie, maar met al de uitleggingen, welke hij er in zijn belang en voor zijn doel aan wist te geven, altijd ten koste van anderen gebruikt: hij stond dan ook nu, tot zijne regtvaardige straf, in dezen oorlog gansch alleen; het verlaten Frankrijk vindt geene vreemde hulp dan in eene bende roodhembden van een rooverhoofd, en het ziet een Garibaldi verheven tot Fransch generaal! den bandiet, die tegen den Paus en den Kerkelijken Staat streed; als wilde de Republiek het verraad bekroonen, waarmeê de huichelende keizer den Paus aan de Florentijnsche regering heeft overgeleverd! Ongelukkig Frankrijk! diep vernederd van buiten door een overmagtigen verwinnaar, maar dieper nog van binnen door uw zedelijk verval. Nu nog verdeeldheid en oproer; nu vervolging van weerloozen, van priesters en kloosterlingen, en de Roode republiek u telkens aangrijnzend, terwijl een zegevierend leger uwe provinciën verovert en met zijne drommen uwe uitgehongerde hoofdstad afsluit, om er eerstdaags in triomf binnen te trekken!

Waar is thans „de groote natie"? dat roemrijke leger, dat zich „onverwinnelijk" waande? Ik laat de bijna driehonderd vijftig duizend krijgsgevangenen met al die officieren, generaals, maarschalken en den onttroonden Napoleon aan het hoofd, in hunne vestingen en aangewezen verblijfplaatsen: op denzelfden dag, 't is niet zonder reden opgemerkt, en op hetzelfde uur dat de laatste Fransche soldaat naar 's Keizers bevel den Paus verliet, week ook de zege van de Fransche wapenen; eene

vreemde „noodlottigheid", zooals het heette, woog er op: nederlaag op nederlaag, vernedering op altoos grievender vernedering volgde! Maar zoo we hier eene hoogere kastijding willen erkennen: biedt ook het leger zelf, waarop de heerscher zoozeer rekende, niet de bewijzen der heillooze beginselen, waarvan hij Frankrijk doortrokken heeft?

Helaas! maar al te zeer.

Het leger is, door allerlei ongodsdienstigen invloed, voor een goed deel van een democratischen geest vervuld: daar is onwil en verzet, de krijgstucht is gebroken, de grond en oorsprong van het gezag verplaatst. Was Napoleon, gelijk hij zich beroemde, gebieder door den wil des volks, door het plebisciet: hij was het dan ook door den wil zijns legers, welks stemmen hij afbedelde. De allerslechtste bladen van demagogen, van gewetenlooze schot- en schandschrijvers werden in het leger verslonden en wekten de booze driften op. Eene ontzenuwende onzedelijkheid, van hooger hand veeleer bevorderd dan bestreden, verdoofde den geest van opoffering en heldenmoed. We gelooven niet alles wat men over de verregaande weelde van generaals en maarschalken verhaalt, maar het greep ons aan, wat we onlangs van een Fransch aalmoezenier lazen [1]). Hij, een ijverig priester, preekte het vorige jaar voor een gehoor van veldsoldaten, en riep als voorspellend uit: „Ongelukkigen! gij weigert het bloed van „Christus, dat Hij voor u vergoten heeft: binnen kort „zal het uwe vloeijen, uit al uwe aderen; het kan niet „anders: zoenboete moet er zijn!" Hoe weinig het geestelijk belang van het leger werd behartigd, bleek nog

1) *Le Bien public*, van 13 Nov. 1870.

bij de verklaring van den tegenwoordigen oorlog. Eerst na herhaalde en dringende vertoogen in de Katholieke bladen, zouden er dan eenige veldpriesters meer, één op elke 12,000 man van het Rijn-leger, benoemd worden; doch werkelijk is er aan het toegezegde getal naauwelijks ten halve voldaan; en geestelijken, die zich vrijwillig tegen het gewone soldatenrantsoen aanboden, wees men eenvoudig van de hand. Maar aan een handvol Protestanten, gaf men predikanten in overvloed, en nog geen tweehonderd Joden hadden hun rabbijn!

Hoe kan men beter geest in het leger verwachten, wanneer de regering in geheel Frankrijk het ongeloof bevordert. Vrijgeesten en vrijmetselaars konden naar hartelust zamenkomen, spreken, schrijven, met de godsdienst spotten, en den *Univers* heft men op voor de mededeeling eener Pauselijke Encykliek, en men vervolgt liefdadige vereenigingen als van den H. Vincentius. Het godsdienstig onderwijs werkt men uit alle magt tegen, en aan een Christus-hater als Renan, wordt een openbare leerstoel toevertrouwd. Men vreest, men viert de revolutie, en daarom levert men Christus' Stedehouder lafhartig en verraderlijk aan haar over; en om uit zooveel meer slechts één godtergend schandstuk nog te gedenken: men rigtte een standbeeld op voor Voltaire! op den feestdag van Maria-Tenhemelopneming! Van de Parijsche weelde en zedeloosheid gewagen we niet: die zijn wereldberucht. Wat moest er, bij zulk een toeleg, van volk en leger worden. Eene republiek als de tegenwoordige, met hare veelhoofdige, afwisselende, oneenige regering zal wel het minst in staat zijn, om ondergeschiktheid en krijgstucht te herstellen, om soldaten en volk gehoorzaamheid in te prenten, en het peil der zedelijkheid te verhoogen.

Reeds voor twintig jaren aanschouwde een beroemd

kanselredenaar [1]) in den geest, wat wij thans in Frankrijk zien gebeuren. Hij herinnerde in Notre-Dame van Parijs, hoe alle opstand des menschen, van den eersten af, begint met den hoogmoed en eindigt met zinnelust, en vervolgde aldus:

„*Comedit*, hij at: 't is het woord, waarmeê de Schrift het verhaal van de eerste zedelijke revolutie der menschheid sluit; voorspellend woord in zijne laagheid, en hetwelk men terugvindt op den bodem van al wat vergaat. Baltassar at, toen het rijk der Chaldeërs onder het zwaard van Cyrus viel; hij hield de drinkschaal, aan de offeranden van den waren God ontroofd, in de hand, de heiligschennige drinkschaal, tegelijk de *loochening* en den *wellust* bevattend, toen de profetische vinger daar op den muur tegenover hem het uur en de oorzaak zijner veroordeeling schreef. Zoo eindigde Babel op een feest; zoo verging Rome op een ander feest; zoo sterven de Rijken, met de *drinkschaal* in de hand en de *godslastering* in den mond. Zóó, FRANSCHEN! ZAL HET UWE VERGAAN, indien gij naar de waarheden niet hoort, die u nog toespreken, *indien de muren van het Evangelie, door u voor de helft verbroken, zich niet weêr verheffen, om u eene beschutting te geven.* Noch uwe wetenschappen, noch uwe kunsten, noch de geduchte ontwikkeling van uwe stoffelijke magt, waarmeê gij u verzekerd houdt de menschen te bedwingen, niets van dat alles zal een kwartier uurs de komst vertragen *van uwen val, door uwe bedorvenheid ingeroepen.*

„Cyrus, ik weet niet, wie Cyrus zijn zal,... Cyrus zal nog eens de wateren van den Euphraat uitdroogen, nog eens de muren van

1) Pater Lacordaire.

Babel omverstorten en met een laatsten sprong Baltassars drinkschaal en leven ter aarde werpen....

„Nieuwe geslachten, die met uwe twijfelingen en loocheningen spotten, zullen komen en zeggen: Wij komen in den naam van God, die hemel en aarde gemaakt heeft. Verwoeste rassen, onzuivere overblijfsels van een verworpen materialisme! luistert, hoort de stem van hen die u, met den alouden naam van God, waarheid, regtvaardigheid, geloof, zekerheid brengen, staat op! leeft nog als het mogelijk is, deelt de overwinning met ons, zoo u nog kracht overblijft, om in uwe overwinnaars *de hand van God te zegenen, die u getuchtigd heeft*, en in de tuchtiging de opstanding legt." [1])

In denzelfden geest liet zich, eenige jaren later, een ander beroemd redenaar [2]) op hetzelfde spreekgestoelte hooren, en riep dreigend uit, dat al die wallen, die sterkten en stoffelijke krachten van Frankrijk in één oogenblik tijds zouden blijken ijdel te zijn, bijaldien geene zedelijke, geene godsdienstige kracht de redding werd der door het ongeloof verkankerde maatschappij.

„Arm Frankrijk, arm Frankrijk!" heeft, naar men verhaalt, onze H. Vader voor vele jaren reeds uitgeroepen, maar hij zuchtte er bij: „Arm Italië!" en hoe wordt dit woord mede voor dit land met elken dag te meer bewaarheid, naar gelang het zich in te dieper zondeschuld steekt.

Ongeregtigheid op ongeregtigheid is daar jaren lang door den Piemonteschen koning als handlanger der revo-

---

1) Aangehaald in de treffende rede, door den Aartsbisschop van Mechelen op den 8 December 1870 te Brussel gehouden. Zie *Le Bien public* van 12 Dec. ll.

2) Pater Félix.

lutie gepleegd; hij heeft nu, met de overweldiging van Rome, haren eisch: „Rome of de dood!" en zijne misdaad voltooid. Schreeuwender schennis toch van *alle* regt op ééns, laat zich niet denken. Italië, heet het, neemt zijne hoofdstad terug! Het is de eenvoudige toepassing van Proudhons befaamd woord: „Eigendom is diefstal", en van Napoleons ongeregtige leer der nationaliteiten. Wee den zwakken! mogen wij, Nederlanders, wel vooral uitroepen, als geweld, heiligschennend geweld straffeloos voor regt mag gelden.

Kan het erger dan dat men het oudste, regtmatigste, heiligste staatsgebied, zonder eenige reden, zonder oorlogsverklaring, met wapengeweld verovert; het Erfgoed van den H. Petrus, het eigendom der gansche Kerk steelt, en den Paus-Koning in een toestand brengt, dat hij zijne geestelijke onderhoorigen niet vrijelijk meer kan besturen. Met die ontweldiging van den Kerkelijken Staat grijpt eene heiligschendende regering het werk zelf van God aan, gelijk onlangs Paus Pius IX openlijk met de woorden van Paus Pius VII verklaarde [1]): „Dit „oppergebied van den Apostolischen Stoel geweld aan te „doen, diens tijdelijke magt van de geestelijke magt af „te scheuren, het ambt van Herder en Vorst te scheiden, „vaneen te rukken, geheel te ontbinden, is niets anders „dan Gods werk te willen verderven en vernietigen, niets „anders dan de toeleg om der godsdienst de grootste „schade te berokkenen, niets anders dan haar van de „krachtdadigste bescherming te berooven, opdat haar Opper„bestuurder, Herder en Stedehouder Gods niet in staat

1) Paus Pius VII in zijne Allocutie van 16 Maart 1808, overgenomen door Paus Pius IX in zijne uitnemend schoone Encykliek van 1 Nov. 1870.

„zij, aan de Katholieken, die over de geheele aarde „verspreid zijn en van daar hulp en bijstand vragen, den „steun te verleenen, welken men van zijne door niemand „te belemmeren geestelijke magt verzoekt."

Die ontweldiging is dan een onregt, *allen* Katholieken aangedaan, en waartegen *alle* Katholieken als één man moeten opkomen; maar het is tegelijk eene afgrijselijke openbaring voor iedereen, ook voor den Onkatholiek, wat het rustelooze streven der revolutionaire en geheime genootschappen, bepaaldelijk der vrijmetselarij is. Rome — Rome is nu de hoofdzetel dier lichtschuwe orde!... De Heilige Stad wemelt van losgelaten boeven en booswichten. Schanddochters bij menigte heeft de goddeloosheid er binnen geroepen; zij stalt overal de ontuchtigste voorstellingen uit en geeft openbare lessen van het volslagenste ongeloof [1]). Men ontziet niets en niemand, zelfs Christus' Stedehouder, neen Christus zelven niet. Het is of Satan in persoon er zijn zetel heeft opgeslagen; althans hij heeft er trawanten, die als bezetenen openlijk krijschen: „Leve de duivel! leve de hel!" Dat zijn dan die brooddronken spotters, die, naar den profeet, Gods volk in zijne Heilige Stad overheerschen, en, voor geen straf beducht, spraken: „Wij hebben een verbond gesloten met den dood, „en een verdrag gemaakt met de hel!"... de leugen is ons vertrouwen, en huichelarij onze bescherming [2]). Kan het afschuwelijker? En wat slag van lieden zijn het dan wel, die hier als elders zulke snoodheden nog durven toejuichen? Eere aan het orthodoxe blad, dat de overweldiging van het Pauselijk gebied den grootsten roof

1) Men zie, behalve de aangehaalde Encykliek, de Circulaire van Kardinaal Antonelli aan de Vertegenwoordigers van den H. Stoel, van den 8 Nov. 1870.

2) Isaias XXVIII, 14 v.

heet die in deze eeuw werd gepleegd. Men mag, zegt „*De Bazuin*", den Paus nog niet bestelen, al denke men, dat hij geen priester en wereldlijk vorst tegelijk kan zijn. „Nooit mag het eigendom, dat iemand volgens alle „rechten verkregen heeft en bezat, hem ontnomen worden „door anderen omdat deze het begeeren." Het is eene openbaring van de snoodheid der revolutie [1]). Ook de „*Stemmen van waarheid en vrede*" zeggen: het innemen van Rome geeft geene onvermengde vreugde. De Paus moest wijken „voor menschen die aan God of niet „of nauwelijks meer gelooven", vrijmetselaars zijn het; Rome vertegenwoordigt nog altijd het geloof, al was 't zeer onzuiver — en nu trok het ongeloof de stad in, en de vrijgeesten willen Rome tot hun hoofdplaats maken [2]). „Op zich zelf beschouwd," ... schrijft „*De Heraut*", „is het niets meer dan een daad van *onrecht* en *geweld*, „wat zich in dat feit heeft voltrokken. Wat regt had de „Koning van Italië om het gebied van den Paus, dat „hem niet toekwam en sinds eeuwen door de Pausen ge„regeerd werd, binnen te rukken, te veroveren, in te „lijven bij zijn eigen rijk?" En hij stelt Victor Emmanuel gelijk met een roover, die in het woud een weerloozen reiziger aanvalt, om hem geheel uit te schudden [3]).

Wat de Schrift verhaalt van koning Antiochus, bijgenaamd de Edele, past volkomen op den dus geheeten Koning-Edelman. Die Syrische geweldenaar kwam met eene sterke magt naar Jerusalem, ging er met grooten overmoed in het heiligdom, onteerde den tempel, roofde alle sieraden, alle goud en zilver en verborgen schatten, en rigtte er een snood bloedblad aan. Een door hem ge-

1) N. 40, 1870.
2) October, 1870.
3) 1870, N. 44.

zonden bewindhebber legde vuur aan de muren en huizen van Jerusalem, bouwde in Davids Stad tegenover den tempel een hoogen burgt, bezette die met allerlei gepeupel en bragt er den roof van Jerusalem bijeen. De H. Stad werd verlaten en verkeerde met haar heiligdom in eene woestenij; men zag er geene feesten meer gevierd, maar altaren opgerigt, om er het onreine te offeren, en de afgodsbeelden hersteld. Het moest alles één volk, ééne wet wezen, en met alle middelen zocht men het volk van God tot afvalligen en heidenen te maken [1]).

Zoodanig was ook het werk van den Piemonteschen roover en zijne regering, die zich nu nog door openlijke inbraak van het Pauselijk Quirinaal, een Apostoliesch Paleis, hebben meester gemaakt. Onwillekeurig kwamen ons, bij al die geweldenarijen, deze gewijde klagten voor den geest: „Als in een houtbosch, zoo hebben zij te zamen de deuren der Feestplaats met bijlen verbrijzeld, met bijl en aks hebben zij ze nedergeworpen. Zij hebben uw heiligdom door het vuur verbrand, de woontenten van uwen naam ter aarde bezoedeld. Zij hebben in hun hart gezegd, al hun geslacht te zamen: Laat ons alle feestdagen van God doen ophouden op aarde! ... Tot hoelang, God! zal de vijand smaden? tergt dan de tegenstander ten einde toe uwen naam?" [2])

Het is wel om van te huiveren, als men bedenkt, dat al hetgeen wij in Frankrijk en Italië zien gebeuren, slechts eene plaatselijke openbaring is van de goddelooze beginselen, welke allerwegen de maatschappij verpesten en overal door eene menigte van vrijgeesten verbreid en toegepast worden. Merkt men ergens, bijv. in Beijeren

---

1) I Mach. I, 22 vv.

2) Ps. LXXII, 7 vv.

en België, eenige terugwerking ten goede: de heftige tegenstand bewijst, hoe diep het kwaad er reeds geworteld, wat magt van ongeloof er werkzaam is. Elders, gelijk in ons vaderland, schijnt men zich als te haasten, om het achterlijke in te halen en alles zoo spoedig mogelijk van den modernen tijdgeest te doortrekken.

De zoogenaamde vrije Kerk in den vrijen Staat, of scheiding van Kerk en Staat, is het groote woord, dat, zooals het verstaan en beoefend wordt, de eindelijke ontkenning van het Christendom en alle godsdienst in zich bevat. In geheel Europa heeft de politieke orde volslagen met de bovennatuurlijke orde, met het gezag van Christus en zijne Kerk gebroken. De Staten en de volken hebben hun openbaar leven, hunne wetten en gedragingen aan den invloed van de Kerk en de godsdienst onttrokken. Zoo zij hunne wetten nog met de leeringen van het Christendom doen strooken, is het niet, omdat zij die als regel van hun gedrag erkennen, maar om toevallige redenen, die geheel vreemd zijn aan de godsdienst. Overal waar die moderne beginselen doordringen, ziet men onverwijld het huwelijk en de jeugd aangetast; het huwelijk door de echtscheiding, de jeugd door de opheffing der godsdienstige opvoeding; zoo grijpt men met het huisgezin en de jeugd geheel de toekomstige maatschappij aan; huisgezin en Staat zonder godsdienst, zonder God: wat onvermijdelijke jammeren moeten er niet uit voortkomen! „Te „Rome alleen was tot hiertoe de tijdelijke magt Christelijk „gebleven: nu echter, door den gepleegden roof, is ook „daar de vereeniging van Staat en Kerk in hare laatste „type vernietigd." .... „De tijdelijke magt van den „Paus is de providentiële behoeding van die staatsorde, „welke in Europa op de Christelijke wet gegrond was „en de Christelijke beschaving deed geboren worden: de

„ontbinding van die tijdelijke magt leidt regtstreeks tot „de ontbinding van dien Christelijken toestand voor „maatschappij, huisgezin en personen." [1])

Nog eens, het is om van te huiveren, als wij al de magten van het kwaad zoo vrijelijk zien zamenspannen, en het ongeloof het straffeloos bestaat, om met eene maatschappij zonder God ook hare leden tot ongodisten te verlagen. Wat, mogen we met een profeet [2]) weder vragen, „wat woelen zij die heidenen, en wat zinnen de volken op ijdelheden? De koningen der aarde verschenen daar en de vorsten kwamen te zamen tegen den Heer en tegen zijnen Gezalfde!" — Roept er dan niet één: „Verbreken wij de boeijen der goddeloozen, en werpen we hun juk van ons weg"?

Één stem heeft niet gezwegen en bleef spreken: „Ik ben door God tot Koning gesteld op zijn heiligen berg, en verkondig zijn gebod."

Het is de welbekende stem van Christus' Stedehouder, den Paus-Koning, den beroofden grijsaard van het Vatikaan. Op hem vooral hebben, als altijd, de poorten der hel het gemunt, en wijl hij zoo bovenmate lijdt, gaat hij met zijnen Meester de geloovigen voor, en leert hij ons, door zijn voorbeeld, aan den miskenden God en diens Gezalfde de zoenboete te brengen, welke de wereldmaatschappij moet redden en vernieuwen.

Merken wij het dankbaar op, wat een zoenoffer onze

---

1) Mgr. Manning, Aartsbisschop van Westminster, in zijne rede van den 2 October jl. op de overweldiging van Rome.

2) Ps. II, 1 vv.

groote Pius den Heer aanbiedt, en gedenken wij hierbij zijnen persoon en zijne waardigheid.

Hij is voor zijn persoon de goedheid zelve, die niet anders zoekt dan wel te doen, en zoo onbesproken van leven, dat zelfs zijne bitterste vijanden er geen smet hoegenaamd op weten of vermogen te werpen. Hij is een grijsaard van bijna tachtig jaren, geheel gesleten in de onvermoeide dienst van God, onder onophoudelijken strijd van allerlei aard; die weleer, als zijn Meester, vlugteling en balling, thans op zijn hoogen, eerbiedwaardigen ouderdom de gevangene is in zijne eigene zetelstad, de gevangene van eenen zich nog zijnen „Zoon" heetenden roovervorst. Hij, als Koning David, reeds oud ook van dagen, wien een eigen zoon naar den troon stond, hij kan zeggen: „Mijne vijanden hebben tegen mij gesproken, en die op mijn leven loerden, hebben te zamen beraadslaagd en gezegd: God heeft hem verlaten: Zet hem na en grijpt hem, want daar is er geen om hem te redden!" [1]).

En die gevangen grijsaard is, ofschoon onttroond, niettemin Koning, en met zulk een aloud, onbetwistbaar, verheven regt als niet een enkel regeerder op de gansche wereld bezit. Daarbij heeft hij dat wereldlijk gebied niet met een bloot tijdelijk doel, om zijne onderdanen gelukkig te maken; maar 't is een hem toevertrouwd eigendom der gansche Kerk en door Gods voorzienigheid aan haar Hoofd beschikt, ter vrije uitoefening van zijne geestelijke magt over al zijne kinderen, meer dan tweehonderd millioen gelcovigen, over de gansche aarde verspreid: Hij is Paus-Koning! Christus' hoogste vertegenwoordiger naar diens vereenigd hoogepriesterschap en koningschap; hij is de verhevenste maatschappelijke en allermaatschap-

1) Ps. LXX, 11 vv.

pelijkste persoon, het Hoofd der Kerk, die alle maatschappij moet omvatten en heiligen. Hij is als haar Opperherder en Opperleeraar, wanneer hij in zaken van geloofs- of zedeleer voor de gansche Kerk beslist, door Gods bijzondere hulp onfeilbaar, en ook hierin het hoogste wederbeeld van zijnen hemelschen Meester: en hij nu, die koninklijke Hoogepriester, gedurende eene welhaast 25-jarige regering altijd vervolgd, en thans van alles beroofd — hij is in de handen van bandieten en leeft, als zijn Heer, van de aalmoezen der liefde!...

Toen Christus aan Petrus het opperherderschap over zijne lammeren en schapen had toevertrouwd, werd hem tevens de eer toegezegd, dat hij eens, op ouder leeftijd, een gevangene zou zijn als zijn Meester [1]), en Petrus is geketend en mogt ook Jesus' kruisdood deelen. Sedert de onfeilbaarverklaring van Petrus' opvolger en Jesus' Stedehouder, heeft hij, die voorlang een krusifiks zijn beeld noemde, en den geheimzinnigen naam van „Kruis uit kruis" draagt, dezelfde eer van een gevangene te zijn, nu niet van een heidensch dwingeland als Petrus, maar van een huichelenden overweldiger, die zich nog Pius' gehoorzamen zoon durft noemen! Niet anders dan de laffe Pilatus, dan de spottende Herodes, dan Judas, de dief en verrader, heeft de Piemontesche heiligschenner gedaan. Hiernaar dan ook mogen we afmeten, *wat* eene zoenboete Pius IX bij zulke beproevingen den Hemel aanbiedt, als Hoofd der Kerk voor allen, als Hoofd van den Kerkelijken Staat voor de zijnen, als Vorst voor de Vorsten, hij de driewerf gekroonde, voor alle gekroonden, die in hunne pligten hetzij jegens Christus en zijne Kerk, of jegens zich zelven en de hun toevertrouw-

1) Jo. XXI, 16 vv.

den te kort kwamen; — en wij hebben het vaste vertrouwen, dat zulk een „slagtoffer der grootste ongeregtigheid" [1]), en zulk een „verheven slagtoffer der revolutionaire trouweloosheid" [2]), zoo allerinnigst met Christus' ontlediging en opoffering vereenigd, onmogelijk zonder verhooring en vruchten van zegening kan blijven.

Dat vertrouwen wordt te sterker, wanneer wij opmerken, wat zoenoffer, naar het voorbeeld van aller Vader, alom ook de trouwe kinderen brengen.

Uit alle landen wordt berigt, hoe de Katholieken, verontwaardigd over den gepleegden roof, en diep begaan met den toestand van hunnen Opperherder, voor die wraakroepende ongeregtigheid openlijke zoenboete plegen, hetzij in de kerken met aanbidding van het Allerheiligste en het ontvangen van de HH. Sakramenten, met driedaagsche, of negendaagsche oefeningen van gebed; of in 't openbaar met ontzaggelijke processiën en bedevaarten naar beroemde en geliefkoosde heiligdommen, waarbij Gods troongeesten en gekroonde dienaren en de Onbevlekt Ontvangen Moeder van den Koning der koningen worden ingeroepen, om hunne vermogende voorspraak met het smeekgebed hunner beschermelingen op aarde te vereenigen. Dat zijn grootsche, openlijke akten van geloof en eerherstel tegenover het schaamtelooze ongeloof en zijne goddeloosheden.

Met de Bisschoppen, verheffen zich allerwegen priesters en leeken tegen het Florentijnsche schelmstuk. Al die herderlijke Brieven in zoovele landen, die tallooze handteekeningen der Protesten, handteekeningen uit alle rangen

1) „*H. Familie*", No. 48, 1870.

2) Pater Gerlache, „*De laatste dagen van het Pauselijk leger.*"

en standen, omdat alle geloovigen Pius' kinderen zijn: — het zijn openlijke akten van geloof, brandmerkingen van het onregt; en vele dier stukken wenden zich regtstreeks tot vorsten en regeerders, wier belangen het inzonderheid geldt, wier waardigheid en regten in den Paus-Koning van den Kerkelijken Staat geschonden en verguisd zijn; — die geloofsdaden en huldigingen van het door God gestelde gezag, welke zich van land tot land, van rijk tot rijk uitbreiden, zullen als eene openbare, eenparige, welbehagelijke zoenboete spreken bij den Heer ook der heerscheren.

Denken we ook aan het menigvuldige en namelooze lijden in deze dagen; — naar de ziel: al die droefheid bij duizendduizenden, die in de volle jammeren onzer tijden deelen, die zoovéél, die zich alles zagen ontzinken en eene troostelooze toekomst voor zich hebben; en onder die weenenden zijn gansche scharen van weduwen en weezen, wier tranen tot God hunnen Vader blijven roepen! Denken we aan dat lijden naar het ligchaam: bij allerlei gebrek, bij honger, ziekte, verminking, bij al die gruwzame pijnen, door duizendduizenden gewonden, stervenden en gestorvenen uitgestaan. Daar waren in die beide legermagten der strijders toch ook mannen van geloof, die den krijgsstand, welks kracht en roem de geest van opoffering is, eer aandeden; die niet van menschen maar van den God der heirscharen heil verwachtten en zijnen naam inriepen. — Daar waren in dien krijgsstand edele kruisridders, die geheel vrijwillig hun leven ten offer boden en ook bragten voor den Paus en de Kerk, dat is, voor God en zijn Gezalfde; helden van geloof, die alleen op Pius' bevel en niet dan met weerzin den strijd staakten, maar anders tot den laatsten man voor hem zouden pal gestaan hebben. — Weder ver-

toonen zich mannen van geloof en karakter, die voor hun ongelukkig Frankrijk onder de banier der Onbevlekte Ontvangenis durfden optreden en een onversaagden moed in den strijd hebben getoond. Zal die moed, zal dat bloed, zal die vervolging en verguizing, welke die Christen strijders voor hun geloof van het straatgepeupel, van kerkroovers, moordenaars en verraders moesten verduren, zal al dat lijden door den oorlogsgeesel, daar vooral waar het door onschuld of berouw ten offer wordt geheiligd, niet ten zoen strekken bij God, die toch aller harten kent en verzoenlijk is over het kwaad? [1])

Als van zelf gaat de gedachte van den Christen krijgsheld op de geestelijke strijders over, wier leven louter opoffering is, en die, om te volmaakter op hun goddelijk toonbeeld te gelijken, zich geheel voor God en den naaste ten beste geven, en daarom dan ook den vollen haat der nieuwe Joden en Heidenen ondervinden: „Hebben zij Mij vervolgd, zij zullen ook u vervolgen" [2]). Ziet slechts, hoe priesters en kloosterlingen, de keur en bloem der Kerk, alweder bespot, beroofd, mishandeld en nitgezet worden; zelfs kloosterlingen, zoo vrouwen als mannen, die op het oorlogsveld en in de lazaretten de engelen van vertroosting voor gewonden en stervenden waren. Zoo ondankbaar is het ongeloof! Wat de Roode republiek den godgewijden personen bereidt, zeggen reeds de besluiten, door haar uitgevaardigd in die steden, waar zij slechts een oogenblik het roer in handen had of nog heeft. Hoe zou het nu nog verhoogde offer dier altijd boetende heirscharen niet ten zoen gelden bij den Heer, die eens om eenige weinige regtvaardigen de verdorvenste steden zou hebben gespaard [3]).

1) Joël II, 13.
2) Jo. XV, 20. 3) Gen. XVIII, 32.

In en voor de eene Kerk spreekt dat boetelijden te zamen met de folteringen en den marteldood, door eene groote menigte van Christenen elders, in Japan, Corea, Cochin-China, in Polen en Siberië, van afgodendienaars of scheurmakers ondergaan. Dat zijn de vermogendste stemmen, om Gods erbarming over de zondige wereld af te smeeken. In en voor de eene Kerk pleiten tegelijk de weinig gekende maar onbeschrijfelijke vermoeijenissen en opofferingen van tallooze zendelingen, van priesters en liefdezusters, welke over de gansche aarde, zoo dikwerf met levensgevaar, het geloof in Christus verbreiden en in alle werelddeelen een lofzang doen aanheffen tot zijne glorie. Zouden zulke grootsche en aanhoudende offers der heldhaftigste liefde niet bepaaldelijk ook voor Frankrijk spreken, dat sedert lang zulk eene menigte van zonen en dochteren naar alle hemelstreken uitzond, en onder de zendelingen zulk een aantal martelaren telt voor Jesus' naam?

Nog eene verhevene en algemeene zoenboete van een anderen aard, gaat er thans dag aan dag tegenover het alloochenend ongeloof tot God op „in het slagtoffer en de eeredienst des geloofs" [1]), Hem door meer dan tweehonderd millioen Katholieken aangeboden. Gelijk de Apostel, spreekt Pius met de Kerk: „Ofschoon wij in het vleesch wandelen, strijden wij toch niet naar het vleesch; want de wapenen van onzen strijd zijn niet vleeschelijk, maar magtig voor God tot verdelging van bolwerken; bolwerken namelijk van menschelijke overleggingen en alle hoogte, die zich verheft tegen de kennis van God, en wij nemen alle verstand gevangen tot de gehoorzaamheid van Christus." [2])

De mensch, leert het ongeloof [3]), heeft geene behoefte

1) Philipp. II, 17. 2) II Cor. X, 3 vv.

3) Men zie de veroordeelde stellingen in den „*Syllabus*".

aan God, is zich zelven genoeg, heeft alle kennis en magt uit zich, is zich zelf ten einddoel en geluk; zóó heeft zich thans vooral de mensch der zonde, de zoon des verderfs geopenbaard, de tegenstander, die zich verheft boven al wat God heet of wat vereerd wordt, zoodat hij in den tempel Gods nederzit, zich zelven voordoende alsof hij God was [1]); aldus staat de gruwel der verwoesting andermaal in de heilige plaats [2]). En vrij moge het woord des geloofs, dat we gaan voorhouden, den Joden als weleer eene ergernis, den Heidenen eene dwaasheid zijn: het is toch den geroepenen, zoo Joden als Heidenen, Christus, Gods kracht en Gods wijsheid; want het dwaze Gods is wijzer dan de menschen, en het zwakke Gods is sterker dan de menschen [3]).

Nu dan: tegen dien zich zelf genoegzamen mensch, of menschgod, heeft de Kerk op het Vatikaansche Concilie, in de derde openbare zitting, naauwkeurig de grenzen van rede en geloof omschreven, en hiermede reeds eene offerdienst van gehoorzaamheid aan hare kinderen opgelegd; maar zij heeft in de vierde openbare zitting, op den 18 Julij van dit jaar 1870, uit haren geloofsschat eene waarheid tot uitdrukkelijk geloofsstuk verheven en den Paus *onfeilbaar* verklaard, wanneer hij als Opperleeraar der Kerk over punten van geloofs- of zedeleer beslist.

Wat ergernis, wat dwaasheid! roepen dwaling, scheuring en ongeloof om strijd; ziedaar juist den mensch tot God gemaakt! En toch gaat die onfeilbaarverklaring zoowel regtstreeks tegen den zich zelven vergodenden mensch in, als het eene wijsheid en kracht Gods is voor degenen

1) II Thess. II, 3 v. 2) Mt. XXIV, 15.
3) I Cor. I, 23 vv.

die gelooven, en hun verstand gevangen geven tot de gehoorzaamheid van Christus.

Tegenover al die redevergoders, die zich zelven en door zich zelven onfeilbaar heeten, wat wel de grootste ergernis en dwaasheid is, hebben we hier zoo plegtig mogelijk, door eene Algemeene Kerkvergadering, de behoefte aan een onfeilbaren Leermeester uitgesproken, maar ook naauwkeurig aangewezen, *wanneer* alleen zijne uitspraak niet faalt, en hoe hij dit voorregt volstrekt niet bezit *uit eigen kracht*. De Paus van Rome is onfeilbaar als Hoofd der onfeilbare Kerk, „wanneer hij, het ambt van Herder „en Leeraar aller Christenen uitoefenend, naar zijn Apos„toliesch oppergezag de leer over geloof of zeden, door „de gansche Kerk te houden, bepaalt". Maar wel verre dat hij, onder die voorwaarden en beperkingen, *uit zich zelven* onfeilbaar is, voegt het Concilie er bij, dat de Paus dan „*door den goddelijken bijstand*, hem in den „H. Petrus beloofd, die onfeilbaarheid geniet, waarmede „de goddelijke Verlosser zijne Kerk, in het bepalen der „leer over geloof of zeden, heeft willen uitrusten".

Matigt elk redevergoder zich onfeilbaar gezag aan *zonder God:* dit heeft er dan op de gansche wereld, en enkel in de omschreven perken, slechts één, maar *door God*. Hier wordt alzoo, ter beschaming van die vrijgeesten, wel zóóveel aan Gods beloofde genadegave toegekend, dat er van gene rede- of menschenvergoding spraak kan zijn. Maar toch ook: wat wel eene door God geopenbaarde waarheid, maar nog geen uitdrukkelijk leerstuk was der Kerk — dat is het nu; het moet nu door elk Katholiek uitdrukkelijk *geloofd* en *beleden* worden; en hierbij zien we weder, zoowel als in het jaar 1854 met de tenleerstukverklaring van Maria's Onbevlekte Ontvangenis, Gods

veelvormige wijsheid [1]) en kracht in de Kerk uitschijnen. Zij vraagt in onze dagen, en thans vooral bij de onbeschaamdheid van het ongeloof, te méér akten en oefeningen van geloof. Want wat is de verwinning, welke de in het booze gestelde wereld verwint? Ons geloof! [2]) Die vermeerderde en verhoogde geloofsdaden zijn zoovele offeranden van onzen geest aan God, de vrucht onzer lippen welke zijnen naam belijden [3]); wij geven tegenover de verwaten vrijgeesten ons verstand ootmoedig gevangen tot de gehoorzaamheid aan Christus, en ten eerherstel voor den smaad, door het ongeloof Hem allerwegen aangedaan. Wie dit soms te moeijelijker vermag: hij hebbe door de grootere overwinning te grootere verdiensten, en in zijne zwakheid schijne de kracht Gods te meer en volkomen uit [4]). O het is geen gering zoenoffer in zijne oogen, als zooveel millioenen geesten over de gansche aarde zich vrijwillig, in alle gehoorzaamheid en liefde, buigen voor de uitspraak van zijne door Hem gevolmagtigde Kerk; dat is eene algemeene hulde aan Hem zelven: „Die u hoort, hoort „Mij, die u versmaadt, versmaadt Mij, en die u ver„smaadt, versmaadt Hem die Mij gezonden heeft" [5]). Van gansscher harte en vol vreugde gelooven en belijden al de kinderen der Kerk die nu ten leerstuk verheven aloude geloofswaarheid van 's Pausen onfeilbaarheid; en zouden er in dit punt zijn, die met Hymenaeus en Alexander schipbreuk lijden omtrent het geloof: de Kerk zou hen met Paulus aan den Satan moeten overgeven, opdat zij leeren niet te lasteren [6]). Hard zeker is het te zeggen, maar toch: 't is beter, dat dezulken als afvalligen bekend

---

1) Eph. III, 10.
2) I Jo. V, 4.
3) Hebr. XIII, 15.
4) II Cor. XII, 9.
5) Lc. X, 16.
6) I Tim. I, 19 v.

en uitgeworpen worden, dan dat zij, voor 't oog nog regtgeloovig, in 't verborgen hun verderfelijken geest zoeken voort te planten. Het zal nu zijn: „Die niet met Mij is, is tegen Mij, en die niet met Mij vergadert, verstrooit" [1]). Zoo worden de gedachten openbaar, en kan er eene schifting en scheiding plaats hebben, welke tot herstel zoo der tijdelijke als der geestelijke maatschappij volstrekt noodzakelijk is.

We mogen dan besluiten: Er is en er wordt veel, afschuwelijk veel gezondigd, door ongeloof, maar ook door gebrek aan geloof; van daar zooveel halfslachtigheid en walgelijke karakterloosheid, zooveel menschelijk opzigt en baatzuchtigheid; van daar het zoeken van zich zelven en het vergeten van God. Maar God laat zich thans vooral als Opperheer kennen, zendt beproeving op beproeving, straf op straf! Ontzettende toonbeelden heeft Hij gesteld, waarmede Hij allen, en inzonderheid hun wien Hij zijne regtsmagt toevertrouwde, luide toeroept: „Nu dan, Koningen! verstaat het; laat u onderrigten, gij die de aarde oordeelt!" [2]) Maar ook, voegen wij er met blijdschap bij, er is begin van herstel: eene magtige zoenboete breidt zich in en door de Kerk uit en vereenigt zich met het genade-jubilé, dat nog altijd voortduurt. Een geslagtofferde Paus-Koning geeft het toonbeeld, dat de zijnen willen volgen; bij zoo veelvuldig geloofslijden en zooveel meer geloofsbelijdenis, zal, door Gods ontferming, de geschiedenis een keer nemen en eene nieuwe eeuw geboren worden. In dit volle vertrouwen rigten wij de woorden, welke het volk van God zijn beminden Koning toevoegde,

---

1) Mt. XII, 30.
2) Ps. II, 10.

tot onzen vervolgden Vader: „De Heer verhoore u op dezen dag der verdrukking; Hij zende u hulp uit het heiligdom. Hij gedenke al uwe offerande, en uw brandoffer zij Hem behagelijk. Hij verleene u naar uw hart, en bevestige al uwen raad. Wij zullen ons verblijden in uw heil, en ons in den naam van onzen God verheffen!" [1]) En al de zoenboete over de gansche aarde, in vereeniging met de offerande van onzen H. Vader, den God aller ontferming aanbiedend, eindigen wij met de beden, welke wij thans dagelijks in de H. Mis herhalen: „Versmaad, almagtige God! uw volk niet, dat in droefenis tot U roept;.... maar neem genadig de offeranden aan, waarmede Gij wildet, dat en aan U verzoening gebragt en aan ons, door uwe magtige goedertierenheid, het heil zou wedergegeven worden."

P.

1) Ps. XIX, 1 vv.

Hoe werd er vroeger in het Ned. Herv. Kerkgenootschap gedoopt?

Vele niet-katholieke dagbladen en tijdschriften deelen berigten mede over den allerhevigsten strijd, die thans het Nederlandsch-Hervormd Kerkgenootschap verdeelt, en spoedig op eene volstrekte scheiding tusschen de orthodoxen en de modernen, d. i. op de uiteenspatting van het Kerkgenootschap, dreigt uit te loopen. Een der hoofdpunten, of liever, het hoofdpunt, waarover de beide partijen, op klassikale vergaderingen, op de Synode-vergadering, in weekbladen en tijdschriften en talrijke brochuren, op den kansel en waar al niet? met elkander oorlog voeren, is de verpligting der doopwoorden, die, volgens de leer der Katholieke Kerk, voor een zeker geldig Doopsel noodzakelijk zijn.

„Rome slaat den strijd die thans in onze Kerk wordt „gevoerd met belangstelling gade", zegt Ds. Hoedemaker. [1])

Als Rome geen vuriger wensch koestert, dan den wensch naar de zaligheid van alle menschen, ook der meest afgedwaalden, dan moet Rome in den toestand der

1) *De Vereeniging.* Juli, 1870. Blz. 30.

protestantsche Kerkgenootschappen het levendigste belang stellen; dan moet Rome zich wel ter dege op de hoogte houden van hunne verdeeldheden, hunnen achteruitgang, hunne verwerping der geopenbaarde waarheid; dan moet Rome kennis nemen van de pogingen der, helaas! niet zeer talrijke mannen uit hun midden, die de overblijfselen van de geloofswaarheden, door hunne vaders uit de Kerk medegenomen, willen behouden en verdedigen; dan moet Rome er op letten, welke beweegredenen telkens de bekeering van velen of enkelen der Protestanten tot de volle aanneming der christelijke waarheid kunnen veroorzaken. En dit te meer, waar er strijd gevoerd wordt omtrent de noodzakelijkheid en de geldigheid van het H. Doopsel; want zulk een strijd grijpt diep in 't leven in; de verschillende wijzen, waarop men deze vraag beantwoordt, hebben ook een allerbelangrijkst verschil in de praktijk ten gevolge, en de Katholieke Kerk moet, om zelve in vele gevallen voldoenden grond voor hare handelwijze te hebben, zoo naauwkeurig mogelijk met de praktijk, die de predikanten bij het doopen volgen, bekend zijn. Om deze redenen trachtten wij in een vorig opstel [1]) de vraag te beantwoorden: *Wat te denken van de doopbedieningen der Protestanten*?

Wij hielden ons toen uitsluitend met de nederlandsche Protestanten van dezen tijd, met hunne tegenwoordige doopbediening bezig; nu wenschen we de uitkomsten van ons onderzoek over het geheele tijdsverloop sedert de invoering van het Protestantismus in ons vaderland tot thans mede te deelen.

Zou deze mededeeling haar nut kunnen hebben? Voorzeker. Het zal, dunkt ons, blijken dat de nederlandsche

---

1) In *De Katholiek*. Mei, 1870. Blz. 307 vv.

Hervormden ook van vorigen tijd, van den tijd, namelijk, toen de orthodoxie in hun Kerkgenootschap heerschende was, niet zoo geheel zelden zeer ligtvaardig met de bediening van dat heilige en zeer noodzakelijke Sakrament te werk gingen, dat verscheidene predikanten van de „Kerk der Vaderen" bij de tegenwoordige protestantsche verdedigers van het H. Doopsel voor niet veel beter bedienaren van dit Sakrament moeten gelden dan eenige der modernen, die thans om hunne zorgeloosheid en ligtzinnigheid door de orthodoxen ten scherpste veroordeeld en bekampt worden. De van jongs af ingeprente eerbied voor die „Vaderen" kan hierdoor geschokt worden, de ongenoegzaamheid van het Protestantismus, waar het er op aan komt het ontzag en de liefde voor de instellingen des Heeren te bewaren, kan hierdoor duidelijker worden, de gehechtheid voor een Kerkgenootschap, dat zeer velen der orthodoxen niet zouden beminnen, zoo zij het genoeg kenden, kan er door afnemen, de zwakheid der dwaling beter aan 't licht komen.

Het is mij een waar genoegen geweest te zien, dat van protestantsche zijde op mijnen vorigen arbeid is acht geslagen, en dat ook van dien kant aan de bedoelingen, die er mij toe aanzetten, regt is wedervaren. Ik heb hier inzonderheid het oog op de vermelding van het aangegeven opstel door den Wel Edelen Zeer Geleerden Heer Dr. L. R. Beijnen. [1]) Deze ondervinding geeft mij te meer de hoop, dat de volgende schets onder de Protestanten ernstige en gemoedelijke lezers vinden zal.

Ons onderzoek moet verder eene bevestiging zijn dezer opmerking, die we in 't vorige opstel maakten: „De „handelwijze der Katholieke Kerk omtrent het herdoopen

1) *De Vereeniging.* Juli, 1870.

„van hen, die door Protestanten gedoopt zijn, regelt „zich geheel en al naar het oordeel, dat zij zich, ten „gevolge van de praktijk der Protestanten, over de geldig„heid hunner doopbedieningen vormen moet." Het is van belang aan onze niet-katholieke landgenooten de waarheid dier opmerking te doen gevoelen, ten einde de ongegrondheid der meening, dat de Katholieke Kerk, ten opzigte van den herdoop der bekeerlingen uit hun midden, eene weiflende praktijk volgt, zooveel mogelijk in het licht te stellen.

Dezelfde regel moet bij de lezing der nu aan te halen getuigenissen, die aan katholieke bronnen ontleend zijn, voor oogen worden gehouden. Immers uit de praktijk der Katholieke Kerk, omtrent het onderhavige punt, blijkt, welke meening de Katholieken hebben omtrent de geldigheid der door de predikanten toegediende Doopsels, en zoo geeft hunne handelwijze in vorige eeuwen een voortdurende aanwijzing, hoe de Katholieken telkens de protestantsche doopbediening hebben beoordeeld. Ook voor Protestanten moet dit oordeel der Katholieken van groote waarde zijn. Het is de meening van katholieke geestelijken, die of zelven in deze streken woonden en werkzaam waren of op andere wijze overvloedige inlichtingen omtrent de doopbedieningen der nederlandsche Protestanten konden verkrijgen. Het is de meening van mannen, die den hoogsten eerbied hadden voor het H. Sakrament des Doopsels en zich verpligt rekenden zorgvuldig te onderzoeken, of zij de eens toegediende Doopsels voor geldig mogten houden of niet; allen immers waren overtuigd, dat ook de predikanten geldig konden doopen, zoo zij maar op die wijze doopten, die in de Christelijke Kerk van oudsher in gebruik is; allen noemden het eene zware zonde om een Doopsel, door wien ook toegediend, te herhalen, zoolang er geen

redelijke twijfel over deszelfs geldigheid moest gemaakt worden. En dat zij mannen waren van geweten, hieraan zal geen verstandig Protestant meer twijfelen.

Trachten we nu de praktijk der Kerk te beschrijven; we gebruiken hiervoor de regels, die door bisschoppelijke synoden en instructiën der kerkelijke overheden gegeven werden, maar meestal de leeringen van katholieke godgeleerden, die zich met ons onderwerp hebben bezig gehouden. Wij bespreken echter alleen de voornaamste getuigenissen.

Vooreerst komt hier in aanmerking eene bepaling van het Mechelsche Provinciale Concilie des jaars 1607; Paus Paulus V bevestigde de besluiten dezer bisschoppelijke vergadering. Onder de Vaders van het Concilie hadden zitting Gijsbertus Masius, Bisschop van 's Hertogenbosch en Henricus Cuyckius, Bisschop van Roermond, beiden Gelderlanders, de eerste geboortig van Bommel, de tweede van Kuilenburg. Zij vooral konden op de hoogte wezen, wat betreft de wijze van doopbediening bij de noordnederlandsche Protestanten; hoewel ook de overige bisschoppen, die met hen zitting hadden, namelijk die van Mechelen, Gend, Brugge, Antwerpen en Iperen, als bevoegde getuigen en beoordeelaars moesten gelden. Dezer bisdommen lagen te digt bij Noord-Nederland, en zij zelven kwamen te dikwerf met de Katholieken en Protestanten van ons vaderland in aanraking om niet naauwkeurige berigten te kunnen inwinnen. Aan de vergaderde Vaders kwam het voor, dat het Doopsel, door de „moderni haeretici" toegediend, niet of slechts twijfelachtig geldig was. En met „moderni haeretici" bedoelden zij zeker mede de Protestanten van Noord-Nederland. Dezer handelwijze, derhalve, men kan het veilig aannemen, wordt beschreven, wanneer het Concilie verzekert: eene herhaalde ondervinding

leert, dat zij dikwerf op eene wijze doopen, die met het heerschende gebruik der Kerk, en de oudste overlevering in strijd is, zóó namelijk, dat de een het water uitstort en een ander de woorden uitspreekt. Daarom, zoo bepaalde het Concilie, moesten zij, die door Protestanten gedoopt waren, onder voorwaarde worden overgedoopt. [1])

De geleerde aartspriester van Antwerpen Laurentius Beyerlinck, die in 1627 overleed, zegt ons: Het Concilie ging er toe over om dit besluit te nemen, „omdat bij „den aanvang der nederlandsche woelingen, de bedienaren „van het Hervormde Evangelie zoo doopten, dat de een „het water uitstortte, terwijl de andere van den predikstoel „de woorden uitsprak en zoo een ongeldig Doopsel „toediende". [2])

Het is duidelijk, dat het Concilie slechts in het algemeen sprak, en zijne bepaling omtrent den herdoop dus uitzonderingen toeliet, wanneer de geldigheid van een of ander Doopsel zeker was.

Dit wordt ook door de toenmalige praktijk der belgische geestelijkheid bevestigd.

Zoo heeft de belgische franciskaan Petrus Marchantius, een man, bekend door zijne deugd en geleerdheid, verklaard, dat het Concilie niet in het algemeen alle, door hollandsche predikanten toegediende, Doopsels wilde herhaald hebben, maar slechts die Doopsels, welke in plaatsen waren ontvangen, waar het dikwerf gebeurde, dat de eene de woorden uitsprak, terwijl een ander het water uitstortte.

---

1) Zie het *Synodicon Belgicum* (*Recollegit, supplevit et illustravit* P. F. X. De Ram). Mechliniae. P. J. Hanicq. 1828. Tom. I. p. 370 en Benedictus XIV *De Synodo Dioecesana.* Lib VII, cap. VI, N. VIII.

2) Zoo in zijn *Theatrum Vitae Humanae.* Tom. I. *In voce: Baptismus.* Het werd te Keulen, in 1631, na zijnen dood uitgegeven.

Hij overleed in 1661. Wie vinden zijne verklaring bij Gobat. [1])

Na het Concilie van 1607 werd, zoo het schijnt, de wijze van doopen, die de Bisschoppen beschreven, door de predikanten, althans voor eenigen tijd, bijna algemeen opgegeven, doch verscheidene andere redenen bragten de Katholieken in twijfel, of de predikanten wel geldig doopten.

De geleerde uitlegger van den H. Thomas, en vicekanselier der universiteit van Douai, Franciscus Sylvius eindigde de uitgave zijner *Commentarii in summam integram D. Thomae Aquinatis* vóór het jaar 1637. Wij troffen in dit werk deze opmerking aan: „Daar is „eene zeer gegronde reden om aan de geldigheid des „Doopsels te twijfelen, dat door de ketters van onzen „tijd wordt toegediend; want zij zijn met een ongeloof„lijken afkeer tegen de Kerk bezield, en verdraaijen daarom „de woorden der Sakramenten (formas pervertunt), en „geven niet om de *materies* (materiem contemnunt), „en hebben eene andere intentie dan de Kerk (et ab „Ecclesiae intentione mentem alienam habent). Ja, „op sommige plaatsen heeft men bevonden, dat de eene „de woorden uitspreekt en een ander de afwassching ver„rigt.... „Dikwijls bleek het," zegt Molanus, „dat „„hun bij het doopen de noodzakelijke meening ontbrak."" [2])

De Apostolische Vikaris der Hollandsche Zendingen, Joannes Neercassel, Bisschop van Castorië, gaf in 1668 een voorschrift aan de hollandsche geestelijkheid, dat op een gunstiger meening omtrent de geldigheid der doopbedieningen van de toenmalige Hervormden schijnt te steunen. Joannes Neercassel schreef ook omstreeks vijftig

---

1) *Experientiae theologicae.* Einsiedeln. 1678. Tr. II, cas. XIII.

2) *In Tertiam partem.* L. LXVI, art. IX.

jaren later dan Sylvius, en in dien tijd hadden de Hervormden, gelijk uit het vervolg blijken zal, hunne praktijk verbeterd. In des Vikaris *Constitutiones servandae a presbyteris in Foed. Belg. laborantibus*, welke hij 17 Mei van het aangegeven jaar uitvaardigde, lezen we: „Zij, die door niet-Katholieken gedoopt zijn, moeten niet „zonder genoegzame reden op nieuw gedoopt worden; „indien het zeker is, dat er iets wezenlijks bij hun „Doopsel achtergelaten is, of indien daar redelijkerwijze „over wordt getwijfeld, dan moeten zij noodzakelijk ge„doopt worden."

Nagenoeg denzelfden regel vinden we gegeven door den Pastoor van Boxmeer, Pater Stephanus a S. Paulo, wiens *Theologia Moralis* in het jaar 1669, te Antwerpen, het licht zag. [1]) Hoewel hij de hollandsche Calvinisten niet noemt, is het toch blijkbaar, dat zijn regel inzonderheid op de Doopsels ziet, die door hen waren toegediend.

De predikheer I. B. Verjuys liet, in het jaar 1682, te Antwerpen zijn *Pastorale Missionariorum* verschijnen. Als prefekt der missiën zijner orde, had hij Noord-Nederland meermalen bezocht, om er de kerkelijke visitatie te houden. Hij is in staat om ons over de praktijk der katholieke geestelijkheid in de Vereenigde-Provinciën juiste berigten te geven, en hij schreef zijn werkje vooral te hunnen nutte. Wat zegt hij van den herdoop? Hij haalt de boven meêgedeelde bepaling van het Mechelsche Concilie aan, doch voegt er de opmerking bij, dat de wijze van doopen, waarvan het Concilie spreekt, in zijnen tijd bij de Protestanten niet meer in gebruik was of maar zeer zelden werd gevolgd, en hierom, zoo besluit hij, „moet

1) *De Sacramentis* Tract. 5, disp. 2.

„het Doopsel niet ligt onder voorwaarde herhaald worden, „tenzij wanneer er iets dergelijks tegen is." [1])

Hij vermeldt verder, dat vroeger, op eenige plaatsen, de kinderen der aanzienlijke Protestanten met rozenwater gedoopt werden, en, voegt hij er bij, misschien gebeurt het nog. Ik bedoel, zoo gaat hij voort, rozenwater, dat geheel uit rozen geperst is. En dewijl dit geen Doopsel met water is, zegt hij, dat het ten minste onder voorwaarde herhaald moet worden. [2])

Het behoeft ons niet te verwonderen, dat we deze laatste tamelijk moderne vrijzinnigheid bij de Protestanten van dien tijd aantreffen. Reeds Luther ging onder dit opzigt vrij ver. Ziehier, wat hij in zijne *Tafelgesprekken* zeide: „Es fielen etliche Fragen für von der Tauffe, „erstlich. . . . .

„Zum dritten, wie denn, wenn kein Wasser fürhanden „were, sondern nur Bier oder Milch, ob mans in der „noth auch damit teuffen möchte? Da sasz er lange in „gedancken, endtlich sagt er: Das musz man Gottes „Gericht befehlen, doch alles was Bad genant kan werden „das dienet und taug auch zur Tauffe." [3])

Nog iets anders. Veel gerucht heeft de Doop gemaakt, dien Ds. van Eerde onlangs na het houden eener predikatie toediende, zonder bij de besprenkeling met water een enkel woord te zeggen, doch de jesuïet Gobat, die in 1679 overleed, vermeldt reeds eene soortgelijke ontheiliging uit de zeventiende eeuw; hij verhaalt van een predikant, „die na het houden der predikatie, het water „uitstortte, zonder er iets bij te zeggen"; ook spreekt

1) Blz. 233.

2) Blz. 240.

3) *Tischreden D. Martini Lutheri.* Franckfurt am Mayn. 1571. XVII. Blz. 155.

hij nog van een anderen predikant, die gewoon was de onwettige kinderen in 't geheel niet te doopen. [1])

Verscheidenen der predikanten lagen ook onder het vermoeden, dat zij de doopwoorden somwijlen zoo veranderden, dat het Doopsel ongeldig of twijfelachtig werd: dit blijkt uit de opmerking van den belgischen godgeleerde Jacobus Marchantius, den broeder van den reeds genoemden Petrus. Hij schreef in de laatste helft der zeventiende eeuw. De Protestanten, zegt hij, hebben de gewone doopwoorden; „maar ontkennen, dat zij volstrekt noodzakelijk zijn, en meenen, dat het Doopsel, zonder die „woorden, geldig kan wezen, en dat het bijgeloovig „is zich aan bepaalde woorden gebonden te rekenen „(certis verbis inhaerere). Want, zeggen ze, evenzoo gebruiken de duivel en zijne dienaren voor de tooverij „zekere vaste formulieren en verbinden daaraan de toverkracht, en brengen de menschen in dwaling." [2])

Het is te denken, dat de belgische geestelijke, Marchantius hier ook de noord-nederlandsche Protestanten bedoelde; en te vreezen is het, dat ook op hen de verklaring slaat van Lacroix, hoogleeraar der keulsche universiteit, die in 1714 overleed. Hij schrijft van een zekeren missionaris vernomen te hebben, dat er predikanten waren, die er niet tegen opzagen zich een eigen doopformulier te maken, zoo zij slechts, naar den schijn, eenige woorden uitspraken, die de bediening der Doopsels, hoe dan ook, beteekenden. [3])

Onder de hoogleeraren der leuvensche universiteit bekleedt Martinus Steyaert eene hoogst eervolle plaats. In het jaar 1691 werd hij door Paus Innocentius XII tot

1) T. a. p.

2) *Hortus Pastorum.* Coloniae Agrippinae. 1672. Blz. 619 en 658.

3) *Theologia Moralis* Coloniae. 1729. *De Baptismo.* N. 322.

Apostoliesch Vikaris-Generaal van 's Hertogenbosch benoemd. Hij overleed in 1699. In zijne *Theologiae practicae Aphorismi* [1]) staat deze regel te lezen: „Wij weten, dat „de ketterij geen beletsel is voor de geldigheid des Doopsels: „wij weten ook, dat de *materies* en de *forma* thans „doorgaans (passim) door de Protestanten aangewend „worden evenals door ons; en over de meening behoeft men, „zoo het schijnt, nu niet sterk te twijfelen. Echter de „geringe gedachte, die zij van de noodzakelijkheid des „Doopsels ter zaligheid hebben, en dientengevolge eene „zekere zorgeloosheid omtrent de wijze van besprenkeling, „die, zooals ons verhaald wordt, bij eenigen heerscht, ver„bonden met hetgeen omtrent de meening en het overige „althans twijfelachtig wezen kan [2]) — zijn genoegzame „redenen om onze belgische *Pastoralia* ook onder dit opzigt

---

1) *Opuscula D. Martini Steyaert.* Lovanii. 1703. Tom V, pag. 49.

2) Het verdient opmerking, dat Steyaert niet geheel zeker is omtrent de genoegzame meening (intentio) der Protestanten van zijnen tijd. Wij hebben boven, blz. 31, de woorden van Sylvius aangehaald, die volgens Molanus, bij hen het gebrek aan de noodzakelijke intentie, ten minste voor enkele keeren, schijnt aan te nemen. Sylvius verklaart dit gebrek uit den onbegrijpelijk grooten afkeer, waarmede zij tegen de Kerk bezield waren; het is waar, deze afkeer kan op zich zelven geen reden zijn om de geldigheid hunner meening bij het doopen te betwisten, maar uit dezen afkeer kan eene stemming voortkomen, die de geldigheid hunner meening twijfelachtig maakt. Overigens wordt de redenering van Sylvius door Collet (*Institutiones Theologiae Moralis.* Lugduni. 1768. T. IV. p. 253) en door den *Cursus Completus* (Parisiis. 1840. T. XXI, p. 531) overgenomen. Ook Lacroix (t. a. p.) geeft zijnen twijfel over de genoegzaamheid der meening van de predikanten te kennen; doch voert een anderen grond aan: „Het is ook te vreezen, dat zij de vereischte mee„ning missen, want, zooals ik verneem, vragen zij somtijds, of de ouders „hunne kinderen op zijn Roomsch of op zijn Luthersch willen gedoopt „hebben."

De aangehaalde auteurs schreven allen na de uitspraak, waarbij de Heilige Pius V het Doopsel der Calvinisten voor geldig verklaarde, in weerwil

„te regtvaardigen, althans wanneer er niets tegenover „staat: en zeker moet, voor het minst, het verlof der „Bisschoppen gepraesumeerd worden, om tegen zulk een „voorschrift eener Kerk te mogen handelen."

Hij bedoelt hier onder anderen het *Pastorale Mechliniense*, dat, in 't algemeen, den herdoop onder voorwaarde voorschrijft, wanneer iemand door een Protestant gedoopt is.

Toen Steyaert in 1692, als Vikaris-Generaal van 's Hertogenbosch, de twee diocesaan-synoden van dat bisdom uitgaf, voegde hij er eene uitlegging van zijne hand bij. Hij zegt daarin, dat hij over de geldigheid van het Doopsel dergenen, die onder de niet-Katholieken gedoopt zijn, een ijverig onderzoek ingesteld, en den raad der uitstekendste mannen van het bisdom heeft ingewonnen, en vervolgens tot het besluit is gekomen, dat zij, welke op die wijze gedoopt waren, over het algemeen, onder voorwaarde moesten worden overgedoopt. [1])

Een even ongunstig oordeel moest Billuart, een belgiesch dominikaan, over de Doopsels der Protestanten van zijn vaderland en van Noord-Nederland vellen. Hij overleed in 1757. Hij stelt als regel, dat zij onder voorwaarde moesten herhaald worden, tenzij een katholiek ooggetuige van gewigt verklaarde, dat al, wat voor de geldigheid vereischt wordt, aanwezig was geweest. Want, zoo schrijft hij, uit de ondervinding blijkt, dat de hedendaagsche Protestanten dikwijls, om de aanzienlijken te eeren, rozenwater

---

dat zij er de kracht om de zonden te vergeven niet aan toeschreven. Zie Benedictus XIV. *De Synodo Dioecesana.* Lib. VII, cap. VI. Men mag veilig aannemen, dat deze uitspraak, die door verscheidene bisschoppelijke synoden werd aangedrongen, aan de genoemde schrijvers niet onbekend is gebleven.

1) T. a. p. Tom. VI.

gebruiken, of dat de eene het water uitstorten de andere de woorden uitspreekt, of dat zij om de koude alleen maar de kleederen besprenkelen, of dat onwetende menschen uit het volk het Sakrament bedienen. [1])

Het theologische handboek van Petrus Dens († 1775), die geruimen tijd in België en ook voor zeer vele noordnederlandsche geestelijken de gevierde auteur was, heeft eenen regel, die met de beslissing van Billuart vrij wél overeenkomt en op dezelfde gronden steunt. [2])

Echter berigt de fransche hoogleeraar Collet, dat in zijnen tijd, namelijk in het midden der achttiende eeuw, de Protestanten het H. Doopsel met meerder zorg begonnen toe te dienen. [3])

Deze verbetering werd tot even na het begin der tegenwoordige eeuw, vooral in onze noordelijke provinciën, waargenomen; we maken dit op uit de handelwijze van de katholieke geestelijkheid der Bataafsche Missie gedurende den aangegeven tijd. Hare praktijk is beschreven door Mgr. F. J. van Vree, toen nog hoogleeraar aan het warmondsche seminarie. Hij verhaalt, in betrekking tot dit laatste tijdperk, dat de geestelijkheid der Missie de gewoonte niet had om al de bekeerlingen uit het Protestantisme te herdoopen, dewijl zij van oordeel was, dat het H. Doopsel door de predikanten in ons vaderland toen, over het algemeen, geldig werd toegediend. Doch, vervolgt hij, langzamerhand is de praktijk om te herdoopen onder ons toegenomen, vooral wanneer het bekeerlingen gold, die na het jaar 1815 gedoopt waren. [4])

---

1) *Summa S. Thomae hodiernis academiarum moribus accommodata.* Leodii. 1749. *De Baptismo*, pag. 466.

2) *Tractatus theologici de Verbi Divini Incarnatione* etc. Leodii. 1781. Pag. 235.

3) *Institutiones Theologiae Moralis.* Lugduni 1768. Tom. IV, pag. 253.

4) *Fragmenta doctrinae practicae* etc. Hagae-Comitis. Van Langenhuysen. 1852. Pag. 12.

Er werd derhalve vooral over de Doopsels dier bekeerlingen, welke in 1816 en later door een predikant gedoopt waren, twijfel gemaakt. En werkelijk, in het laatstgenoemde jaar kwam het ook allerduidelijkst aan het licht, hoe ruim zeer velen der nederl. hervormde predikanten de belijdenisschriften van hun Kerkgenootschap opvatten, ja, die ruime opvatting, welke eene bijna volkomene bandeloosheid in leer en praktijk tot onmiddellijk gevolg moest hebben, werd in datzelfde jaar door het hoofdbestuur der Nederl. Hervormde Kerk officiëel goedgekeurd en aangenomen.

Wij kunnen dit niet beter toelichten dan met de woorden van den predikant C. Hooijer.[1]) „Het is be„kend, hoe spoedig in de Ned. Herv. Kerk *de geloofsbe„lijdenis* van Guido de Bres ingevoerd is, om eenstem„migheid in de leerwijs der Predikers en in de belijdenis „der gemeenten te brengen. Hoe ook de *Catechismus* „van Zacharias Ursinus daarbij is gevoegd, met welke „leer elke Dienaar des Woords *ook* verklaren moest in *alles „overeen te stemmen.* Hoe deze mondelijke verklaring „in *onderteekening* overgegaan, en deze onderteekening „*met de bedreiging van schorsing en afzetting in „geval van weigering* is geëischt geworden. Hoe eindelijk „bij de geloofsbelijdenis en den catechismus nog *de vijf „leerregelen van Dordt* zijn gevoeld en een *accuraet „Formulier van onderteeckeningh* ontworpen is, waar„door alle Kerkendienaars hunne overeenstemming in de „regtzinnige leer klaarlijk betuigden en de uitvlugten „van sommigen, waarmede zij de kerken plegen te be„driegen, verhoed werden. De toepassing van dit laatste

1) *Kerkelijke Wetten voor de Hervormden in het Koningrijk der Nederlanden verzameld en met aanteekeningen voorzien door* C. Hooyer. Zalt-Bommel. 1846. Blz. 56 vv.

„ was het uiterste van gestrengheid . . . Bij den voortgang „ der Godgeleerde wetenschap [werd dat formulier] steeds „ ruimer en ruimer verklaard en verloor het zijne werking. „ Evenwel bleef het een band, die, hoe ook verwijd en „ uitgerekt, pijnlijk knelde. Geen wonder dus, dat de „ oudste, eerwaardigste en meest algemeen geachte Leer- „ aars der Herv. Kerk, tot de Synode van 1816 geroepen, „ geen enkel woord voor het behoud van dat Dordtsche „ onderteekenings-formulier gesproken hebben. Zoo afkeerig „ was men van geloofsbanden geworden, dat de twee „ leden der consulerende commissie, belast met het ont- „ werpen des Reglements op het Examen, in hun concept „ zelfs geen formulieren" noemden, en den kandidaat tot het ambt van predikant niets anders dan eene zeer algemeene verklaring ter onderteekening wilden voorgelegd hebben. De Consulerende Commissie, waarvan Ds. Hooijer spreekt, was door den Souvereinen Vorst in 1816 benoemd. Willem I wenschte de kerkelijke organisatie der Nederl. Hervormden tot stand te brengen; hij koos deze commissie, om het *Algemeen Reglement*, dat hij had laten ontwerpen, te beoordeelen, en voerde het later met hare medewerking, als eene soort van nieuwe Grondwet voor het Kerkgenootschap in. In dit reglement werd van de kandidaten de onderteekening dezer „ verklaring" en „ be- „ lofte" gevorderd (art. 38). „ Wij ondergeschrevenen . . . „ verklaren bij deze opregtelijk, dat wij . . . . . de leer, „ welke overeenkomstig Gods Heilig Woord, in de aan- „ genomen formulieren van eenigheid der Nederlandsche „ Hervormde Kerk is vervat, ter goeder trouw aannemen „ en gelooven, — dat wij dezelve naarstig zullen leeren „ en handhaven —" enz.

Dit formulier van onderteekening was door de Commissie met eenparigheid van stemmen aangenomen. Om

de kracht of liever de zwakheid dezer verklaring te doen uitkomen geven we op nieuw aan D^{s}. Hooijer het woord: „Evenwel leed dit onderteekenings-formulier aan een groot „gebrek, hetwelk weldra bleek bij de twisten, die over „deszelfs zin werden aangevangen. Sommigen verklaarden de „zinsnede [: welke overeenkomstig Gods Heilig Woord enz.] „alzoo dat men de leer in de formulieren van eenheid vervat „geloofde, *omdat zij* (*quia*); anderen *in zoo ver zij* „(*quatenus*) met Gods woord overeenkomstig waren. Ook „werden er gevonden, die noch *omdat* of *in zoo ver*, „maar *als die*, (*quippe*) wilden gelezen hebben. Welk „laatste echter geen zakelijk verschil met het eerste maakt. „De strenge opvatting van *quia* en *quippe* baarde groote „moeijelijkheid. Zij was onmogelijk vol te houden bij „het onloochenbaar verschil tusschen den stand der tegen- „woordige Godgeleerdheid en dien van de geloofsbelijdenis „en den catechismus. Men moest wel tot een *gematigd*, „gelijk men zeide, *quia* of *quippe* komen, en daardoor „was men overgegaan op het grondgebied der voorstanders „van *quatenus*. Spraakkunstig mogt het *quia* of dan „nog beter *quippe* gelden, maar uit een geschiedkun- „dig oogpunt beschouwd, was het geenszins te ver- „dedigen en bleek het duidelijk, dat de opstellers *quatenus* „moesten bedoeld hebben. In dezen strijd was de *dub-* „*belzinnigheid* van het onderteekenings-formulier duidelijk „aan het licht gekomen. Eene dubbelzinnigheid, om welke „velen de voorzigtigheid der Synode hoogelijk prezen, „maar anderen haar alles behalve lofwaardig hebben „genoemd."

Ziehier de gezindheid der predikanten in het jaar 1816 duidelijk genoeg voorgesteld en tevens de lijdelijke houding aangegeven, die het bestuur der Hervormde Kerk tegenover elke uitspatting van een zich langzamerhand al meer ver-

toonend ongeloof, zou moeten aannemen. De predikanten mogten voortaan, zonder vrees voor kerkelijke bestraffing, van de formulieren van eenigheid afwijken, zoo dikwijls zij meenden, dat deze met „Gods woord" — eene zeer onbepaalde uitdrukking — niet overeenstemden.

Ook de meeningen over de noodzakelijkheid des H. Doopsels en over de wijze der doopbediening kregen nu grooter vrijheid, met andere woorden, wanneer het er op aankwam de geldigheid eens Doopsels, door predikanten toegediend, te beoordeelen, dan kon men zich nu veel minder nog dan te voren op de algemeene praktijk en de algemeen heerschende leer van het Nederl. Hervormde Kerkgenootschap verlaten. Die praktijk en die leer hadden wel nooit volkomen genoegzame zekerheid gegeven, maar toch eene hooge waarschijnlijkheid, eene zekere praesumptie, dat de Doopsels der predikanten geldig zouden zijn; — ook deze grond ging nu voor den Katholiek verloren; er bleef niets anders meer over dan dat men naar de orthodoxie en de wijze van doopen van iederen predikant, over wiens doopen men een oordeel vellen moest, in het bijzonder onderzocht.

De Nederl. Hervormde Kerk was een nieuw tijdperk ingetreden, noodzakelijkerwijze moest nu ook de praktijk der Katholieken veranderen: dit is eene voldoende verklaring der laatste woorden van Mgr. van Vree.

Hier kunnen wij onze aanhalingen uit katholieke schrijvers eindigen.

Uit het aangevoerde blijkt, dunkt ons, evenzeer de uitnemende eerbied en zorgvuldigheid, waarmede de Katholieke Kerk, ook in de laatste twee eeuwen, het H. Sakrament des Doopsels heeft behandeld, als de verregaande ligtzinnigheid en oneerbiedigheid, waarmede ditzelfde onwaardeerbare genademiddel, gedurende dat tijdsverloop,

niet zoo geheel zelden is ontheiligd door predikanten, die altijd nog voor streng orthodox konden doorgaan.

Doch opdat we de waarheid dier berigten onzer katholieke zegslieden, ten minste eenigermate, ook van een anderen kant, bevestigen of aannemelijker maken, willen we er nog in het kort op wijzen, hoe zulk eene onwaardige behandeling van het H. Doopsel bij de orthodoxe predikanten van vroegeren tijd op verre na niet onmogelijk was.

De hoogleeraar Scholten heeft aangetoond, dat Luther en Zwingli de geldigheid des H. Doopsels niet lieten afhangen van het gebruik der gewone doopwoorden, en dat de meerderheid der protestantsche *dogmatici* van de zeventiende eeuw tot aan de onze van hetzelfde gevoelen was. [1])

De orthodoxen hebben, voor zoover ik weet, hiertegen niets degelijks ingebragt, of het moest het antwoord zijn van Ds. Bronsveld, die aan Ds. De Meyïer toevoegde: „Wat Luther in *zijn* tijd gezegd heeft, is hier niet de „vraag, maar wel, wat zou Luther *nu* zeggen." [2])

Ook geeft professor van Oosterzee toe, dat „sommige „uitnemende, hoogst rechtzinnige Godgeleerden ook in „onze eigene Kerk, ten aanzien van het woordelijk gebruik „der formule, zonder eenig gemoedsbezwaar zich rekkelijk „en vrijgevig betoonden." [3])

Maar, als zulke „uitnemende, hoogst rechtzinnige" mannen, zonder eenig gemoedsbezwaar, op dit punt rekkelijk en vrijgevig waren, wat is er dan van de gewone predikanten, die hunne gevoelens kenden en hun gezag moesten vereeren, wat is er dan van hen te vreezen?

---

1) *De Doopsformule.* Leiden. P. Engels. 1869. Blz. 63.

2) *Stemmen voor Waarheid en Vrede.* 1870, Juni. Blz. 588.

3) *Advies in zake de Doopsformule.* 's Gravenhage. M. J. Visser. 1870. Blz. 12.

Wordt het niet reeds alleen hierdoor hoogst waarschijnlijk, dat onze katholieke geestelijken uit den vroegeren tijd, van vele rekkelijkheden en vrijgevigheden, ook in de praktijk, d. i. ten opzigte van het werkelijk en juist uitspreken der doopwoorden, hebben kunnen hooren?

Letten we er nu op, dat in de oogen der katholieke geestelijkheid, de weinige zorg omtrent het gebruiken der gewone doopwoorden wel de meest voorkomende reden van twijfel schijnt geweest te zijn.

Doch buiten deze verandering der doopwoorden, zijn er vele andere punten van beschuldiging door de Katholieken aangevoerd: dat namelijk de woorden door den eenen predikant werden gezegd, terwijl de ander de afwassching verrigtte, dat er met rozenwater werd gedoopt, dat men alleen de kleederen bevochtigde, dat men zorgeloos was bij de toediening van dit H. Sakrament.

Zou de beschrijving, die Willem van Brakel over den toestand der Nederl. Hervormde Kerk van zijnen tijd geeft, ons niet moeten overtuigen, dat sommige orthodoxe predikanten van het laatst der zeventiende eeuw tot dergelijke onachtzaamheden en oneerbiedigheden in staat waren?

Willem van Brakel was, volgens Kok [1], een godvruchtig man. Hij is achtereenvolgens op verschillende plaatsen van ons vaderland predikant geweest, en overleed in 1683 te Rotterdam. „Het zou", zegt Kok, „overbodig zijn „iets tot lof van zijne schriften te zeggen, zijnde zijn „voornaamste werk, *de Redelijke Godsdienst*, bij ieder „ten overvloede bekend."

Uit ditzelfde door Kok zoo hoog geprezen werk haalt Dr. Knottenbelt [2] dezen tekst aan, waarin van Brakel

1) *Vaderlandsch woordenboek.* Amsterdam. J. Allart. 1787. Dl. VIII, blz. 924.

2) *De Kerkvisitatie* enz. Leiden. S. C. van Doesburgh. 1869. Blz. 21.

klaagt over de verwaarloozing van den christelijken ban, en de daaruit voortgekomen verslapping in de tucht: „Hoe is de ringmuur verbroken, soodat de wijngaert „openleijt tot vertredinge! het wilde zwijn vroetse om. „Het suurdeeg versuurt den geheelen klomp. — Wat „raet? ja wat raet? Daar doet zich geen apparentie op „tot verbeteringe. Want het model is weg, men weet „niet meer hoe 't wezen moet, en wat bijna ergernissen „zijn: hoe de kerke moet zijn alsse wel gestelt is: men noemt „bloeijende Gemeynten als er vele tot het gehoor komen, „als er vele tot lidmaten worden aangenomen al zijn se „soo onwetende als Heijdenen, en geheel aertsgezint, „als er een goede uijtwendige vrede is, al is het dat „men alle in den slaep der zorgeloosheid verzonken leyt. „De opsienders zijn vele blindt, als de Herders bij Jes. „56: 10."

Het naslaan van Isaï. LVI, 10 zal ons spoedig toonen, van welke soort en van welken graad deze blindheid van vele „opsieners" was.

Laat de „godvruchtige" van Brakel te streng geoordeeld hebben; al zijn die woorden alleen op weinige „opsieners" toepasselijk geweest, ze zeggen nog genoeg, en geven ons het regt om met alle klem aan onze protestantsche lezers te vragen, of het zoo zeker is, dat de katholieke schrijvers de zaak overdreven, toen zij eenigen der predikanten van hunnen tijd van zorgeloosheid en onachtzaamheid in de toediening des Doopsels beschuldigden.

H. J. J. Prenger.

VERSCHEIDENHEDEN.

Laster tegen de Katholieken van Duitschland.

Wij zouden gaarne het woord „Oorlog" als titel boven deze bladzijden zetten, ware het niet, dat eene zekere soort van vrees ons afschrikte. Dagelijks van den oorlog te lezen, in elk gesprek bijna niets dan van strijden, veldslagen en bloedige overwinningen te vernemen: waarlijk, hoe belangwekkend het ook voor eene moeijelijk te bevredigen nieuwsgierigheid zijn moge — toch wordt het op den langen duur vermoeijend en afmattend. Er komt eenmaal, zelfs bij het lezen van belangrijke nieuwstijdingen, een oogenblik, waarin de meest onvermoeide lezer het moede wordt en bij voorkeur zijne aandacht aan andere onderwerpen schenkt.

Deze gewaarwording, welke, dunkt ons, bij velen moet bestaan, deed ons terugschrikken om het woord „Oorlog" aan het hoofd te plaatsen van hetgeen wij wenschten te schrijven. Zou niet menigeen bij den eersten oogopslag dadelijk ons geschrijf ter zijde leggen of met het woord op de lippen: dat weet ik reeds, daar heb ik al genoeg van, achteloos overslaan als zijner aandacht onwaardig?

Maar is het volgende dan zoo belangrijk? verre zij het van ons dit te beweren: immers wie met zijn eigen werk hoog op heeft, wordt niet zelden door de publieke opinie gewraakt. Toch zal ons opstel eene kleine bijdrage zijn tot de kennis dier ontzettende gebeurtenis, welke door de beschaving der negentiende eeuw niet kon voorkomen worden, en welker naweeën wij nog lang zullen gevoelen.

In den oostenrijksch-pruissischen oorlog van '66 waren vele Protestanten van Duitschland ijverig in de weer om dien als eene soort van religie-oorlog voor te stellen. Nu zou de Paus wel vallen; en zou het gedaan zijn met het Katholicismus; eerst afrekenen met de Oostenrijkers en dan met de Papen. Deze en dergelijke uitdrukkingen waren toen op de lippen van vele dweepzieke Protestanten. En thans, nu het protestantsche Pruissen den oorlog even overwinnend voert tegen het katholieke Frankrijk als voor vier jaren tegen het katholieke Oostenrijk, gaat wederom dezelfde kreet bij velen op, en schijnt het oude thema herhaald te moeten worden. Even als vroeger in Noord-Duitschland beijvert zich ook nu een gedeelte der pers om de grofste beschuldigingen tegen de katholieke geestelijkheid te verspreiden. Zou het misschien zijn, omdat de beschuldigde zwijgt en door zijn beteekenend stilzwijgen den toorn der andere partij gaande maakt of hare driestheid en onbeschaamdheid doet toenemen?

Hoe dit ook zij, met het volste regt schrijft een katholiek blad: „Men moet eischen, dat tegen dergelijke geestelijken, wien „men zulke Fransch-gezinde gevoelens en daden aanwrijft, een „geregtelijk onderzoek worde ingesteld. Wij zijn overtuigd, „dat van de honderd gevallen geen een als werkelijk gebeurd „zou kunnen bewezen worden. Het is treurig om op te merken, „dat het nu juist de geschikte tijd schijnt te zijn om zulke „beschuldigingen te verspreiden. Wie al de offers ziet, welke „thans door het duitsche volk gewillig worden gebragt, hij „moet wel de hoop koesteren, dat zij niet te vergeefs worden „gebragt. Wanneer ooit een volk één van zin was, gelijk nu „het duitsche volk is, dan verhief het zich ook boven alles, „waaronder het tot dusverre gedrukt ging; en de overwinning, „welke ginds, aan gene zijde van den Rijn, de zonen des „volks, bloedend en stervend, bevechten, zij moet naar binnen „verzoenend werken, opdat op den dood van onze edele „broeders een betere, schoon ook duur verworvene vrede „volge."

Doch niet alleen een gedeelte der pers maakt zich aan die

misdaad schuldig, ook mannen, van wier verstand en maatschappelijke betrekking men een minder bekrompen oordeel verwachten zou en verwachten kon, ontzien zich niet om in deze dagen van bangen strijd, waarin het edelste bloed bij stroomen vloeit en duizenden en nog eens duizenden het afschuwelijk slagveld bedekken, de Katholieken op eene wijze aan te vallen, welke hen in het diepste van hun hart moet grieven.

Het vooroordeel moet wel al zijne magt uitoefenen, als eene losbandige pers het zich niet tot schande rekent om lieden van een stand, die in vredestijd in al de lasten van den Staat deelt, en die nu onder 't bulderen van 't kanon zijn vaderlandsliefde schitterend doet uitkomen, voor landverraders uit te schelden; maar nog onbeschaamder en misdadiger is het, wanneer een protestantsch geestelijke den oorlog tegen het ongelukkige Frankrijk als de eindoverwinning van het „zuivere „Woord" voorstelt en de nederlaag van Frankrijk als eene nederlaag der Katholieke Kerk beschouwt en viert. Wat heeft toch — zoo mag men vragen — de Katholieke Kerk met den fransch-pruissischen oorlog te doen? Of heeft Napoleon in naam van het Katholicismus aan Pruissen den handschoen toegeworpen? Maar moet een ieder dadelijk toegeven, dat er geen strijd is tusschen de Katholieke Kerk van den eenen en tusschen het oorlogvoerend Pruissen van den anderen kant, hoe regtmatig is dan de veroordeeling, welke hen treft, die Pruissens overwinningen tegen het Katholicismus zoeken te keeren, hetwelk aan den tegenwoordigen oorlog even vreemd is, als het daarvan afkeerig is?

Doch voor een door partijzucht en vooroordeel beneveld oog is de waarheid moeijelijk te onderscheiden. Wat meer is: een onschuldig woord, eene handeling, welke op zich zelve goed en prijzenswaardig is, wordt, wanneer de dweeperij en de godsdiensthaat hunne stem doen hooren, meestal veroordeeld. Zoo werd, om een enkel voorbeeld te noemen, aan de *Kreuzzeitung* uit Rome geschreven: „de Kardinaal Hohenlohe is „naar het duitsche legerkamp afgereisd, om voor *de gewonde* „*Katholieken* te zorgen." En waarom *die* keuze van woor-

den? Wilde de correspondent daardoor te kennen geven, dat Z. Eminentie die reis aanvaard had om den gewonden Katholieken geestelijke hulp te brengen, dan was de waarheid aan zijne zijde, maar de uitdrukking is al zeer ongelukkig gekozen, vooral met 't oog op hen, die met de katholieke leer omtrent het H. Sakrament der Biecht niet genoegzaam bekend zijn. Eene verkeerde, scheeve en zeker met de bedoeling van den Kardinaal tegenstrijdige uitlegging lag voor de hand en kon aan menigeen valsche begrippen geven. In tijden van spanning en overprikkeling van gevoel, bijzonder in tijden, wanneer politieke hartstogten, vermengd met religiehaat, hoog zijn opgevoerd, mag elke uitdrukking wel met zorg gewikt en gewogen worden. Zou echter bedoelde correspondent door zijne woorden hebben willen zeggen, dat de Kardinaal op reis was gegaan om alleen aan Katholieken, met uitsluiting van Protestanten en Israëlieten, zijne christelijke en liefdadige zorgen te wijden, in dat geval zou eene reis door het Duitsche Rijk voor den correspondent zeer nuttig geweest zijn. Met eigene oogen had hij zich dan kunnen overtuigen, dat de lazarets, hospitalen en andere katholieke inrigtingen, voor gewonde soldaten opgerigt, geen onderscheid van godsdienst in de bediening hunner liefde kennen en geenszins mank gaan aan eene bekrompene opvatting van het groote gebod der naastenliefde.

Maar schaamteloosheid en tevens schuldige domheid schijnen bij velen ieder redelijk gevoel te onderdrukken. Het wordt zelfs voor de Katholieken soms gevaarlijk als zoodanig bekend te zijn. Dit mag overdreven schijnen; echter is onze bewering waar. Men leze de volgende correspondentie, door een Katholiek uit Halle geschreven, en men zal ons gelijk geven:

„Wie zich de moeite wil getroosten om aan den tegen-
„woordigen oorlog even als aan dien, welke in '66 tegen
„Oostenrijk gevoerd is, een godsdienstig karakter te geven,
„zal daardoor bij de eene partij overprikkeling van gevoel, bij
„de andere zware neerslagtigheid veroorzaken; men kan hiervan

„ in protestantsche steden dagelijks bewijzen vinden. Het is op „ vele plaatsen niet raadzaam als Katholiek bekend te zijn. „ Dat een opgehitst gepeupel de Katholieken identificeert „ met den bewerker van den tegenwoordigen bloedigen strijd, „ welke een onuitsprekelijk ongeluk ten gevolge heeft, dat is „ te verklaren; maar wanneer een man van stand zulke alle- „ daagsche flaauwigheden verspreidt en tegen beter weten in „ verdedigt, dan moet zulk eene handelwijze, waardoor men elke „ gelegenheid opspoort om millioenen aanhangers van het Katho- „ licismus in het aangezigt te slaan en met smaad te overladen, „ als nietswaardig gebrandmerkt worden. Al weten wij ook, „ dat het gezond verstand des volks in het algemeen soortgelijke „ beschuldigingen naar waarde beoordeelt en den lasteraar met „ verachting straft, toch wordt onze toestand in het midden „ van eene kunstmatig opgeruide menigte ondragelijk. Wij „ vinden geene bescherming en moeten elke versmading ge- „ laten aannemen."

De klagt van dezen correspondent wordt bevestigd door eene „ *neueste Depêche*", welke aan de hoeken der straten te Cöthen aangeplakt was: „ Uitnoodiging tot venster-concert „ en katten-muziek bij den katholieken Pastoor Poele, die, „ helaas! nog in deze stad geduld wordt, en verder aan den „ Heer P. den Zoon, Leopold-straat n° 29. (hij is protestant „ en heeft gedurende langen tijd eene Graauwe Zuster ter ver- „ pleging gehad), die ook een vriend van onzen erfvijand, van „ de Franschen is. Het wachtwoord is: leve de Koning van „ Pruissen; weg met de Fransch-gezinden."

De uitnoodiging had een uitmuntend succès: deuren en vensters der beide genoemde inwoners werden met vuiligheid besmeerd en beschadigd, en de katten-muziek voortreffelijk uitgevoerd.

Ook in andere gedeelten van Duitschland hadden soortgelijke tooneelen plaats. Onder anderen schrijven de *Breslauer Hausblätter*: „ Het schandelijke en eerlooze handwerk, dat „ eene zekere partij gedurende den oorlog van '66 tegen de Ka- „ tholieken uitoefende door het uitstrooijen van smadelijke

„ leugens, ten einde hunne vaderlandsliefde in verdenking te bren-
„ gen, wordt ook nu wederom, zoo als wij vernemen, vooral
„ in Zuid-Duitschland tegen hen voortgezet, en daardoor
„ het vuur der tweedragt aangestookt op een oogenblik, waarop
„ een verbitterde vijand Duitschland altijd nog bedreigt, en waarop
„ de eenstemmigheid van alle duitsche volkstammen, na Gods
„ genade, de eenige waarborg voor een gelukkigen uitslag van
„ den oorlog is. De onuitsprekelijke laagheid van deze han-
„ delwijze tegen het katholieke gedeelte van het duitsche
„ volk is te duidelijker een voortbrengsel van een boos fana-
„ tismus als de Katholieken van Duitschland blijkbaar op voor-
„ beeldige wijze hunne duitsche gezindheid en trouw getoond
„ hebben, en de laatste bloedige slagen van de dapperheid der
„ katholieke soldaten getuigenis afleggen. Maar eene partij,
„ die zich bij voorkeur met zwartmaken bezig houdt, schijnt voor
„ dat alles de oogen te sluiten en speculeert bij haar *Schmutzwerk*
„ op de driften van een onnadenkend gepeupel, als zij het
„ fanatismus tegen het katholieke gedeelte oproept en aan-
„ stookt. Ik zelf ben van de uitspattingen van dat fanatismus
„ getuige geweest, toen ik op den spoorweg tusschen Tra-
„ chenberg en Breslau onder drie oogenschijnlijk fatsoenlijke
„ heeren plaats nam, en een van hen weldra zijn gal tegen den
„ Paus uitspuwde, met wien het nu weldra gedaan zou zijn.
„ Hij had de onbeschaamdheid om de voorgewende wreedheden
„ in de Elzas tegen de duitsche soldaten geheel op rekening
„ der geestelijkheid aldaar te schrijven en de clerikalen aan
„ te klagen, dat zij alleen het vereenigen van Zuid-Duitsch-
„ land met den Noord-Duitschen Bond verhinderden."

Somtijds zelfs boden de uitspattingen van het fanatismus, waarvan wij zoo even spraken, den Katholieken eene gelegenheid aan om op gevoelige wijze hunne katholieke en patriottische gezindheid te toonen.

Toen de eerste overwinnings-depêche aan den affiche-paal te Berlijn was aangeplakt, sprak een fatsoenlijk gekleed heer tot een nabijstaande: „Nu zullen ze de Katholieken wel bij „den kraag vatten"; zijn buurman antwoordde hierop: „En

„den . . . . . Paus het eerst." Een man uit den boerenstand, die onder de landweer diende, keerde zich, dit hoorende, rustig om, wees op het ordeteeken, dat hij op zijne borst droeg en sprak: „In '66 was ik er bij en zag onze „geestelijken in de voorste rijen en de Zusters bij de ge„wonden, en gij wilt ons bij den kraag vatten?" Terstond grepen zijne stevige handen naar de kragen der beide heeren, en hij schudde hen krachtig tegen elkander, zeggende: „Ik dien mijn Koning en mijn vaderland en verwacht, „dat mijne godsdienst in vrede worde gelaten; waar ik het „anders vind, moet ik mij zelf helpen." De pogchers waren blijde heelshuids te kunnen ontkomen, dewijl ook de bijzijnde Protestanten riepen: „De man heeft gelijk."

Soms ook moeten zij, die op dergelijke misdadige wijze twist en tweedragt zaaijen onder de bevolking van hetzelfde vaderland, tot hunne eigene schande zich zelf tegenspreken, vooral wanneer zij iemand ontmoeten, die wel is waar weet, dat het een heilige pligt der Katholieken is om te lijden, maar ook, dat hij het dikwijls aan zijnen stand en aan zijne godsdienst verpligt is om lastertongen met wettige, hem ten dienste staande middelen tot zwijgen te brengen. Zoo dwong bijv. de Pastoor van Offenbach, door een regterlijk vonnis, een lasteraar de volgende openlijke herroeping te doen: „Ik verklaar hiermede openlijk, dat mijne bewering, welke „ik op den spoorweg tusschen Oberrad en Offenbach den „29ste Julij uitgesproken heb, alsof namelijk de Heer Pastoor „Sülzbach of een ander der katholieke geestelijken ten gunste „der Franschen gepreekt en in de katholieke kerk voor de „Franschen gebeden zouden hebben, eene gemeene leugen is. „Ik neem verder alle schimpwoorden tegen den Pastoor Sülz„bach en de Katholieken terug en verklaar een ieder voor „een schurk, die in dezen gewigtigen tijd, waarin de man„nen en jongelingen van Duitschland van alle gezindheden „tegen den gemeenschappelijken vijand in het veld staan, „twist en tweedragt tusschen Katholieken en Protestanten aan„stookt of onderhoudt."

En mogt het, zouden wij bijna zeggen, slechts blijven bij beschimping tegen de geestelijkheid en de Katholieken! Maar als eens het vooroordeel ingang heeft gekregen, als eens dweepzucht en godsdiensthaat vrije baan meent gevonden te hebben, dan zijn geene middelen te laag, die niet aangewend worden. Hetgeen voor anderen eerbiedwaardig en heilig geldt, wordt door het slijk gesleurd; wat zij hoog vereeren en beminnen, wordt op schandelijke wijze verguisd. Ook hiervan biedt Duitschland thans droevige voorbeelden in menigte aan.

Eene afschuwelijke travestie van het „Onze Vader" en van het „Wees gegroet" werd in Opper-Zwaben verspreid met het onderschrift; „Ten voordeele van de Gezondheids-Ver-„eeniging." In Freiburg werd eene even ergerlijke en godslasterlijke travestie van de Apostolische Geloofsbelijdenis rondgezonden. In Leipzig is nu reeds de derde druk verschenen van eene brochure onder den titel: *Neueste Kriegsprophezeiungen des Schäfers Thomas für die Jahre* 1870 *und* 1871. Onder anderen propheteert daarin de schaapherder, dat Pruissen, hetwelk onder 't beeld van een leeuw voorgesteld wordt, den strijd aanvaardt tegen een zevenkoppig monster en het overwint. De vijfde kop ter linkerzijde was die van een grijsaard; eene hooge muts, met drie rijen van kroonen versierd, dekte zijn hoofd; het gezigt was baardeloos; de kleeding die van een hoog geplaatst katholiek geestelijke; purper en hermelijn en een groot gouden kruis bedekten de borst. Na de overwinning des leeuws over dat monster wordt het als iets, dat van zelf spreekt, voorgesteld, dat in alle ongelukken, welke der wereld zijn overkomen, de jesuïeten de hand gehad hebben; dat de katholieke godsdienst geene godsdienst des vredes is; maar dat zij in de handen der monniken een middel tot tweedragt en oorlog geweest is, en dat, zoo deze godsdienst eens is vernietigd, er ééne kudde en één herder zijn zal.

Zóó dan wordt de dapperheid en vaderlandsliefde van hon-

derden en duizenden katholieke soldaten, de offervaardigheid van duizenden zusters van liefde, van honderden priesters beloond. Het is, alsof het hart dier dweepzieke lasteraars voor elk edel gevoel gesloten is, en geene deugd of roemrijke daad bij hen waardeering vinden kan. Of willen zij welligt geen verdiende hulde brengen aan hetgeen eerbied afdwingt en ontzag inboezemt, omdat hun afgestompt gemoed voor geene andere dan onedele aandoeningen vatbaar is — het regt hunner katholieke medeburgers zou hen ten minste nog moeten dwingen om de opwellingen van hunnen haat in hun binnenste te verkroppen.

H. J. H. Ruscheblatt.

Vaderlandsche Geschiedenis van Dr. Nuyens [1]).

Ziedaar een werkje, waaraan wij, ons vereenigende met *De Tijd*, *De Maasbode* en de *Kerkelijke Courant*, grooten lof toekennen.

Wat het *Mandement* onzer Hoogw. Bisschoppen over het onderwijs in het algemeen heeft verklaard, dat namelijk het godsdienstelooze als onvolledig en gebrekkig moet beschouwd worden, dit is ook op het onderwijs in de geschiedenis van toepassing. Dr. Nuyens heeft het begrepen: een schoolboek, zegt hij, waarin alleen voor het *niet-kwetsen* der Roomsch-Katholieken gezorgd wordt, is onvoldoende. Het ontbrekende vinden we hier aangevuld.

Geen wonder, dat het werkje aanstonds veel aftrek heeft

---

1) *Vaderlandsche Geschiedenis voor de jeugd*, inzonderheid ten gebruike bij huisonderwijs en voor de bijzondere R. K. Scholen, door Dr. W. J. F. Nuyens, Eq. O. S. G. M. Kerkelijk goedgekeurd. C. L. van Langenhuysen, te Amsterdam.

gehad en op vele scholen is ingevoerd; reeds meermalen is het herdrukt.

Dat in de tweede en derde uitgave volstrekt geen veranderingen gemaakt zijn, is zekerlijk goed voor de scholen, waar de eerste druk reeds in gebruik was; maar zou het even goed zijn voor het werkje zelf? Zouden daar geen verbeteringen in te brengen zijn?

Wij durven het niet beslissen, maar willen toch den geachten Schrijver een en ander in bedenking geven.

1. Het komt ons voor, dat er te weinig gezegd wordt over het Graafschap Holland.

Vooreerst mag Holland, als ongetwijfeld het voornaamste gewest, wel wat uitvoeriger behandeld worden.

Maar ten tweede, de Hollander wil iets bijzonders hooren over Holland, over de Graven, die hier geregeerd, over de andere personen, die zich hier onderscheiden hebben; over de gebeurtenissen, die hier zijn voorgevallen; over de plaatsen, waaraan historische herinneringen verbonden zijn.

Ten derde komt hierbij, dat personen en gebeurtenissen, als ze meer geteekend zijn, ook gemakkelijker door de jeugd onthouden worden.

Maar wordt het werkje dan niet al te lang?

Neen; want

2. De andere, bijzonder de zuid-nederlandsche gewesten zouden we slechts in zooverre willen behandeld zien, als ze met Holland in aanraking komen; hoogstens zou nog eene of andere zeer voorname gebeurtenis van die gewesten (bijv. de slag bij Woeringen, de slag bij Kortrijk) kunnen vermeld worden.

Dr. Nuyens heeft opzettelijk eene andere methode gevolgd: „In eene geschiedenis der Nederlanden", zegt hij in zijne voorrede, „moet evenzeer gelet worden op de Zuidnederlandsche gewesten van Nederlandschen stam: b. v. op Brabant, Limburg, Vlaanderen, als op de Noordnederlandsche, „Holland enz. Dat is in nagenoeg alle boekjes voor de jeugd „veronachtzaamd."

Ons dunkt, dat dit in die boekjes gedaan is op goeden grond. Catalogussen van Graven en Hertogen (meer immers is bij de behandeling van al die gewesten niet te geven) kunnen toch niet onthouden worden.

Men zal ons tegenwerpen, dat zulk een boekje, zooals wij het wenschen, onbruikbaar zou zijn voor de andere gewesten. Ook het boekje van Dr. Nuyens, vreezen we, zal buiten Holland niet sterk getrokken worden; het geeft iets aan de andere gewesten, maar te weinig. Wij voor ons vinden het zeer natuurlijk, dat bijv. een Gelderschman wat meer wenscht te hooren over de geldersche Graven en Hertogen, en dat hij Gelderland, tot den tijd, waarop al de nederlandsche gewesten onder één hoofd komen, meer op den voorgrond wil geplaatst zien.

3. Het Henegouwsche en Beijersche Huis worden bij elkander gevoegd onder éénen titel.

Als de verschillende Huizen onder een verschillenden titel staan, worden ze door de leerlingen beter uit elkander gehouden: men moet zooveel mogelijk teekenen.

4. Herhalingen zijn noodig bij mondeling onderrigt, maar in een boek kunnen ze gemist worden.

5. Gaarne zouden we eene lijst van jaartallen aan het werkje zien toegevoegd. Zulke jaartallen, die, als men ze in zijne kindsche jaren geleerd heeft, voor altoos onthouden worden, zijn als zoovele lichtbaken, waarbij men zich aanstonds in een tijdvak te huis bevindt, als zoovele steunpunten, waaraan al wat men later, of toevallig of door opzettelijke studie, te weten komt, zich zoo gemakkelijk vasthecht.

Deze aanmerkingen geven we voor hetgeen ze zijn, en nogmaals erkennen wij volmondig, dat Dr. Nuyens wederom een allerverdienstelijksten arbeid verrigt heeft.

J. de Bruijn.

Vincentius-Almanak. [1])

De Vereeniging van den H. Vincentius van Paulo toont zich immer bewust te zijn, dat de mensch niet van brood alleen leeft. Bij zooveel anders is ook haar almanak, dien zij, wel is waar aan iederen stand der maatschappij, maar inzonderheid aan de minder met tijdelijke goederen gezegende standen aanbiedt, een treffend blijk, dat de Vereeniging niet slechts voor 't ligchamelijke, maar ook, in haren kring, voor 't geestelijke tracht te zorgen.

Hoeveel vlijt en welke schoone gaven worden er aan dit nette en vriendelijke boekje besteed! Eer zij daarvoor aan de Vereeniging en aan den ongenoemden, ijverigen en smaakvollen bezorger dezer uitgave!

We vinden in den almanak voor dit jaar eene rijke verscheidenheid van veelsoortige proza-stukjes en niet weinige zeer goede verzen. Vooral de levensbeschrijving der godvruchtige Joanna Maria van 't Kruis lazen we met genoegen.

Het is zoo, enkele der vignetten konden beter zijn, maar, de fabelachtig geringe prijs van dit boekje (15 cents en bij getallen 10 cents) in aanmerking genomen, is het nog te verwonderen, dat de uitgever het werkje met zoovele plaatjes en vooral met de wél uitgevoerde titelgravure wist te voorzien. Vele titelgravuren van dezen Almanak zijn te danken aan de geoefende stift des heeren D. J. Sluyter, en vormen eene verzameling van welgelijkende portretten onzer Hoogwaardige Nederlandsche Bisschoppen. Voor 1871 is het portret gegeven van Mgr. A. J. Pluym, Aartsbisschop van Tyane.

Een zeer groot debiet kan ten bewijze strekken, dat deze almanak door zeer velen en door menschen uit iederen stand

---

1) *Almanak voor het jaar* 1871, *uitgegeven door de Vereeniging van den* H. *Vincentius van Paulo.* Zestiende Jaargang. Amsterdam. B. Lenfring.

met graagte gelezen wordt; de oplage is, naar we vernemen, omstreeks de vijfendertigduizend exemplaren.

In vele gemeenten van het platteland bestaat de gewoonte, dat, ter gelegenheid van 't Nieuwe Jaar, bijv. door den veldwachter, almanakken bij de ingezetenen worden rondgebragt. Op enkele plaatsen hebben de Katholieken te kennen gegeven, dat zij het liefst den Katholieken Almanak der Vereeniging zouden ontvangen; deze wenk is gaarne opgevolgd. Hierdoor wordt de verspreiding bevorderd van een boekje, dat, voorzeker, voor de Katholieken, ten minste dubbel meer waarde heeft dan vele andere almanakken, welke met 't Nieuwe Jaar aan de huizen worden aangeboden.

De vrije Protestantsche kerk van Zuid-Afrika.

Het is treurig te zien, hoe het ongeloof, aan onze Leidsche akademie gepredikt, tot zelfs in andere werelddeelen wordt verbreid. Zoo heeft de heer D. P. Faure, die zijne studiën te Leiden heeft voltrokken, de Moderne Theologie naar Zuid-Afrika overgebragt, of is daar althans als haar eerste openlijke vertegenwoordiger opgetreden. Wijl de Kaapsche Synode van 1862 een *Colloquium doctum* heeft ingesteld, waarbij aankomende Leeraren omtrent hunne gehechtheid aan de leer der Gereformeerde kerk moeten onderzocht worden, was er voor den heer Faure geen kans, „om de grenzen der kerk binnen te komen". Hij heeft dan in de Kaapstad een aantal verlichte en wetenschappelijke menschen, die sedert lang, gelijk het heet, het bekrompen Evangelie van een Andrew Murray en soortgelijke predikers ontwassen waren, om zich vereenigd in een lokaal, waar zij geregeld hunne godsdienstige zamenkomsten houden. Faure moet, naar men zegt, iemand zijn van onmiskenbaar talent; zijne bewonderaars ten minste noemen hem een man „vol van geloof en van heiligen geest".

Hij heeft een aantal zijner toespraken uitgegeven, waarop Ds. Murray niet nagelaten heeft te antwoorden. Onder den titel: „*Het Moderne Ongeloof*" poogde hij in dertien leerredenen dertien toespraken van zijnen modernen tegenstander te wederleggen. Faure's volgelingen voorzien door vrijwillige, tot nu toe ruime bijdragen in zijn onderhoud, en hebben zich onlangs tot eene „kerk" geconstitueerd. De eerste kiezing van Leden voor het Comité van Bestuur was op den 20 Mei 1870 bepaald. Het Kaapsche tijdschrift: „*De Onderzoeker*" geeft onder het opschrift: „*De vrije Protestantsche kerk te Kaapstad*" de „Wetten en Bepalingen van de vrije Protestantsche kerk van „Zuid-Afrika, gesticht te Kaapstad „4 Augustus 1867." [1])

Aan twee of drie der twintig paragrafen, waaruit het stuk bestaat, hebben we genoeg, om den aard dier nieuwerwetsche kerk te leeren kennen. De andere nummers loopen meerendeels over de Stemgeregtigde Leden, het Comité van bestuur, de kiezing van een Leeraar, van Trustees, (onder wier beheer het eigendom der kerk wordt gesteld,) over de verschillende Vergaderingen, enz.

De paragrafen, waarop wij de aandacht wilden vestigen, zijn de 1e, 2e en 14e, welke aldus luiden.

„1. De vrije Protestantsche kerk van Zuid-Afrika heeft „ten doel, het groote Godsdienstige Beginsel van Jezus Chris„tus te bevorderen.

„2. Daar het wezen van den Godsdienst, dien Jezus Chris„tus heeft gepredikt en beoefend, in „Liefde tot God en „liefde tot de menschen" bestaat, zullen allen als Le„den der kerk worden toegelaten, die een bevestigend ant„woord op de volgende vraag geven zullen:

„„Gelooft gij dat ware Godsdienst in liefde tot God en „„in liefde tot de menschen bestaat, en is het uw ernstig „„voornemen, dezen Godsdienst in uw leven te beoefenen?""

---

1) Medegedeeld in „*De Vereeniging*" van Nov. jl., waaraan we deze bijzonderheden ontleenen.

„14. Van den beroepen Leeraar zal geen andere geloofs-
„belijdenis worden gevorderd, dan die, welke Leden der
„kerk moeten afleggen (§ 2); en volle vrijheid, binnen de
„perken door die verklaring gesteld, om de waarheid te pre-
„diken, zoo als zij aan hem is geopenbaard, zal den Leeraar
„worden geschonken.

„Indien echter de leer of het zedelijk gedrag en leven van
„den Leeraar aan de meerderheid van het Comité, en daarna
„aan drie-vierde van de Stemgerechtigde Leden, tegenwoor-
„dig op eene Vergadering, opzettelijk voor dat doel bijeen-
„geroepen (mits op zulk eene Vergadering niet minder dan
„twee-derde van de Stemgerechtigde Leden tegenwoordig zijn),
„mocht blijken, niet in overeenkomst maar in strijd te zijn
„met de inzichten van de Leden der kerk, dan zal men den
„Leeraar verzoeken of van hem eischen, dat hij zijn ambt
„neerleggen zal; en de Leeraar zal verplicht zijn, aan dien
„eisch onmiddelijk te voldoen."

De schrijver (P. H.), die dit stuk in de orthodoxe „*Ver-
„eeniging*" mededeelt, voegt er eenige opmerkingen aan toe, waarmede een Katholiek gaarne zal instemmen. Hij vraagt, of de hier af te leggen belijdenis „eene Christelijke" is; en te regt luidt zijn antwoord: „Niet in het minst. Alles wat „geëischt wordt is de beantwoording der vraag: „„Of men „„gelooft dat ware Godsdienst bestaat in liefde tot God en „„tot de menschen?" Een platform breed genoeg om er „iederen Jood en iederen Heiden op toe te laten. — Voorts „wordt gevorderd: het voornemen om dezen Godsdienst te „beoefenen"; zonder dat zelfs de gedachte aan zonde of be-
„hoefte aan verlossing bij de opstellers schijnt te zijn op-
„gekomen."

Maar toch, zegt die schrijver, is er uit de bepalingen dier nieuwe kerk iets te leeren; en wel vooreerst: „dat zelfs hier „de behoefte zich uitspreekt aan eene geloofsbelijdenis van „welken aard dan ook en tot hoe mikroskopische proportie „ook gereduceerd." — „Inderdaad," vervolgt hij, en met alle waarheid, „het is onmogelijk zich eene Kerk of een

„ Kerkgenootschap of vereeniging te denken, zonder althans „ eenige omschrijving van den gemeenschappelijken bodem, „ waarop men staat."

En wat wordt in allen geval door die mikroskopische geloofsbelijdenis erkend?

„ Het recht der belijdenis", verklaart de schrijver, en daarmede: „ de verwijdering of uitsluiting van wie met die „ belijdenis niet instemt: een atheïst, een misanthroop, een „ kannibaal. En daarmede: de opheffing van gewetensvrijheid „ of godsdienstvrijheid in den absurden zin, waarin die door „ zoovelen hier te lande wordt geproclameerd, namelijk van „ opheffing van alle belijdenis."

Onbewust spreekt de schrijver hier als een Katholiek; en een Katholiek zegt met hem, wat hij verder opmerkt: „ dat „ ook de leervrijheid, in deze wetten zeker op de uitgebreidste „ schaal aan den Leeraar der kerk vergund, toch zelfs hier „ wederom beperkt wordt, en wel door deze gansch willekeurige „ bepaling: dat indien de leer of het zedelijk gedrag en le- „ ven van den Leeraar aan de meerderheid der gemeenteleden „ mocht blijken in strijd te zijn met... wat?... met de in- „ zichten van de leden der kerk, de Leeraar eenvoudig af- „ gezet wordt! — Vrijer Republiek kan men zich, tot „ vervanging van het Koningrijk der Hemelen, wel niet „ denken." Doch ook zelfs hier blijkt „ het bewustzijn, dat „ op welke wijze dan ook, toch ergens de grenzen van de „ leervrijheid moeten afgebakend worden."

Door de Kaapsche Modernen dan ziet men, meent de schrijver, „ dezelfde, trouwens onmiskenbare, beginselen " erkend, waarop de Orthodoxen zich gronden tot handhaving hunner kerkconfessie en tot bestrijding der leervrijheid.

Die Kaapsche Vereeniging, „ ten onrechte ", zegt hij, „ Kerk „ genoemd", kan geen stand houden, al was Faure ook een man van onvergelijkelijk grooter bekwaamheden dan hij zelfs in de oogen zijner bewonderaars is; het zal hem onmogelijk zijn, gelijk het hier te lande gebleken is, de belangstelling zijner hoorders op den duur levendig te houden. „ Consequente

„ modernen hebben geene godsdienstoefening van noode. En „ zoodra de prikkel der controversie of der eerzucht verstompt, „ vervalt de vereeniging." Maar toch, zoo eindigt hij met een verwijt aan de Nederlandsche Modernen, geven die Kaapsche Modernen aan hunne overzeesche geestverwanten een beschamend voorbeeld, „ door zich namelijk, staande gelijk zij zijn „ tegenover de kerk, niet in maar buiten de kerk te „ plaatsen, om haar te bestrijden."

We zeiden, dat de schrijver dezer opmerkingen onbewust spreekt als een Katholiek; hij immers verlangt wat hij volkomen in de Katholieke Kerk, en ook dáár alléén, kan vinden. Daar toch is die zoo noodig geachte omschrijving en uitsluiting: daar is leer en belijdenis naauwkeurig bepaald, met de plegtige veroordeeling er naast voor alwie niet leert en belijdt als de Kerk. Daar echter ook is, buiten de vaststaande punten, ruime vrijheid gelaten aan den menschelijken geest. Maar altijd waakt het door Christus gestelde gezag, dat die vrijheid binnen de haar aangewezen perken blijve; gelijk nog onlangs bijv. de eerste Constitutie van het Vatikaansche Concilie de grenzen van rede en geloof, naar de behoefte onzer dagen, allernaauwkeurigst heeft omschreven. Daar, in de Katholieke Kerk, vindt hij dat wonderschoon ingerigte „ *Koningrijk* der hemelen", waarvan hij gewaagt, en heeft hij ook voor geen bandelooze „ *Republiek*", of Roode regering te vreezen. Hoe jammer dat mannen als P. H., die de „ *beginselen*" van „ kerkconfessie" en „ bestrijding der „ leervrijheid" voor *onmisbaar*" verklaren, en „ zoogenaamde „ kerken als der Modernen moeten veroordeelen, niet even hunne blikken opslaan, om zeker ideaal, dat hun nog geloovige geest zoekt, in de Katholieke Kerk op te merken en te erkennen. Helaas! 't is, om met den profeet te spreken, of hunne oogen verduisterd zijn, „ *opdat zij niet zien*". (Ps. LXVIII, 24.)

Nederlandsche Evangelisch Protestantsche Vereeniging.

De laatste kermissen te 's Gravenhage en te Amsterdam boden het vreemdsoortige schouwspel aan van een persoon in donker gekleurde kleederen, die zijne beste krachten inspande om, in weerwil van het hem omringende geraas en gejoel, ten minste door zijne naaste omstanders gehoord te worden. Voor ons was het een schouwspel; niets meer; voor de meesten, die er bij tegenwoordig waren, zeker ook niets anders. We vernamen later, dat we eenen evangelist der *Nederl. Evangel. Protest. Vereeniging* gezien hadden, die bezig was zijn officie van straatprediking uit te oefenen. Dezelfde *Vereeniging* houdt er ook eene bijbelkraam op na, en verspreidt met zooveel ijver hare godzalige traktaatjes, dat de 6 personen, welke, bij gelegenheid der laatste Amsterdamsche kermis, met die blaadjes aan het werk waren, er 43,000 sleten. Dezen zomer vond zij eene nieuwe gelegenheid om haren evangelisatie-ijver te toonen, en zij liet die niet ongebruikt voorbijgaan. De talrijk opgeroepen militairen, meende zij, moesten nu ook eens bijzonder geëvangeliseerd worden, en de evangelisten bezochten de hospitalen en kasernen, en hadden de voldoening het niet geringe getal van 22000 traktaatjes aan onze krijgslieden af te geven. Ziedaar eenige van de meer buitengewone werkzaamheden der *Vereeniging*; tot haren gewonen arbeid behoort het uitgeven van het blad *Maranatha*, en vooral het prediken — zoo zullen we het maar noemen — harer evangelisten, die thans 21 in getal zijn. Zij leggen zich voornamelijk op de prediking aan huis of 't huisbezoek toe. Doch hier en daar houden zij ook openbare bijbellezing en katechisatie alsmede zondagschool, waarvoor zij, zooveel mogelijk, hunne eigene evangelisatie-gebouwen oprigten. Zoo is verleden jaar een nieuw dergelijk gebouw gereed gekomen te Deventer en een te Wageningen; en heeft iemand op eigen kosten te Rijswijk eene vergaderzaal en eene evangelisten-woning gebouwd. We behoeven niet te zeggen, dat

we hier met eene vereeniging te doen hebben, wier leden de uiterste orthodoxie volgen. Hare evangelisatie moet dienen tot bestrijding der zedeloosheid, maar ook tot bestrijding van het moderne ongeloof. Van daar, dat zij hare zorgen vooral aan die gemeenten schijnt te wijden, welke moderne predikanten hebben. Zij doet dezen veel afbreuk; de ruime vergaderzaal kan soms des Zondags, bij de Bijbellezing, de hoorders niet bevatten, terwijl de ongeloovige, maar kerkelijk-officieële verkondiger van 't „Evangelie". in zijne groote kerk, naauwelijks meer dan twintig hoorders vóór zich ziet. Uit deze omstandigheid blijkt ook, dat de *Vereeniging* volstrekt buiten het kerkelijk verband staat, en beschouwd moet worden als eene poging van bijzondere krachten, die zoeken aan te vullen wat hoogere en lagere kerkbesturen, werkelijk zoo schandelijk, verzuimen.

Hoe jammer, dat we met alle eerbiediging van de goede trouw harer leden en bestuurders, de wijze, waarop zij evangeliseert, evenmin als haar „Evangelie" kunnen goedkeuren.

Sprokkelingen.

De vrees van een Protestant na de onfeilbaarheidsverklaring. „Rome stelt haar gezag in de plaats van het gezag Gods. „Rome doet dit onder bedekking en in naam der godsdienst „en is daarom te meer te vreezen. Zij breekt althans in „schijn, niet met de overgeleverde godsdienstvormen en be„grippen. Zij wil de menigte in den waan brengen niets an„ders te bedoelen dan bevestiging en handhaving der geopen„baarde waarheid, die door de wetenschap des ongeloofs in „gevaar gebracht en ondermijnd wordt. En die menigte, „verschrikt door de verwoesting des ongeloofs, zal maar al „te lichtvaardig haar toevlucht zoeken bij dien handtastelij„ken steun, dien Rome haar zoo gemoedelijk aanbiedt.

„Helaas! wij moeten het bekennen, indien het enkel op„zet was, en niet tevens de drijving van een oordeel Gods „over het afvallig Rome, dan heeft Rome haar tijd begre-

„pen, het juiste en welbegrepen tijdpunt gekozen. Waar alles „losgemaakt wordt en elke grond onder de voeten wordt weg„gespoeld, dáár is elk steunsel dat ons aangeboden wordt „een welkom anker des behouds. De mensch heeft behoefte „aan een voorwerpelijk [objectief] gezag, en zij zelfs die dit „het luidst loochenen, toonen het op het meest met hunne „daden.

„Daarom denk ik, hebben wij dit teeken des tijds niet „licht te achten."

Deze woorden schreef *de Wekstem*, *Getuigenissen uit de Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland* (1870, N°. 32); zij bevestigen ons in onze overtuiging, dat de onfeilbaarheidsverklaring, wel verre van ontijdig te zijn uitgesproken, juist op een allergeschiktst oogenblik geschied is.

Zoo wordt ook door de getuigenis van hen, die buiten de Kerk staan, de uitspraak des Concilies geregtvaardigd.

Nederlandsch Hervormd Seminarie. Om in het steeds toenemend gebrek aan regtzinnige proponenten bij het Nederl. Herv. Kerkgenootschap te voorzien, is er te Doetinchem sedert eenigen tijd een seminarie gevestigd, waarin thans 31 jongelingen hunne opleiding tot proponent ontvangen. Ds. J. van Dijk Mz. staat als directeur aan 't hoofd dezer inrigting. Volgens zijn driemaandelijksch verslag hebben de kosten in het eerste kwartaal van het vorige jaar *f* 3126,16 bedragen, terwijl er slechts *f* 1748.03^5 is gecollecteerd. Er bleef dus een tekort van *f* 1378.12^5. De Veendamsche Courant berigtte, dat de heer van Dijk *f* 15000 ontvangen heeft ten einde te Utrecht een huis aan te koopen, waarin studenten der theologie zullen worden opgenomen. Hij had voor het in orde brengen van dit huis nog *f* 15000 noodig. Naar aanleiding hiervan wil Ds. van Dijk, dat de regtzinnige Hervormde gemeenten, vooral de vakante, hun belang beter leeren begrijpen en de handen zullen ineenslaan om hem te ondersteunen.

DE KATHOLIEKE KERK

EN

DE HANDEL. [1])

Legt de Katholieke Kerk den koophandel beletselen in den weg, werkt zij hem tegen?.....

Ziedaar, M. H., eene vraag, die het genoeg zou zijn U te stellen, om er terstond een ontkennend antwoord op te hooren. Gij zoudt zeggen, dat Gij nog nooit iets van dien noodlottigen invloed hebt bemerkt, dat Gij zelfs nooit eene of andere vermaning of waarschuwing van den kant der Kerk hebt vernomen, die maar in de verte tegen het belang des handels inging.

Welligt ook zoudt Gij hem, die U in ernst vroeg, of de Katholieke Kerk den koophandel vijandig is, op uwe beurt, vragen: maar wordt de uitgebreide handel onzer stad dan ook niet voor een aanzienlijk deel door ons, Katholieken, gedreven? Zijn wij in handelskennis en handelsgeest bij onze niet-katholieke stadgenooten ten achter? Weet gij niet, dat de Nederlandsche koopmansstand tallooze Katholieken onder zijne meest nijvere en invloedrijke le-

1) Eene voorlezing, gehouden te Rotterdam in de *Katholieke Leesvereeniging* en te Amsterdam in de *Katholieke Leesinrichting*.

den telt, en dat enkele takken van handel bijna uitsluitend door de vlijt der Katholieken leven en geleid worden?

De kooplieden uit uw midden zouden den steller van zulk eene vraag spoedig toevoegen: maar meent Gij dan soms, dat wij, Katholieken en tevens mannen van den handel, onbekend bleven met den geest onzer Kerk aangaande onzen eigen maatschappelijken stand? Of zoo Gij ons niet voor zóó onwetend aanziet, bedoelt Gij dan, ons van voortdurende verloochening onzer godsdienstige beginselen te beschuldigen? Uwe vraag is eene beleediging.

Dergelijke antwoorden zoudt Gij geven; zoo duidelijk is het U, dat de Kerk den handel niet vijandig is. Doch is dit even duidelijk voor iedereen?

Nog niet lang geleden, heeft de Leidsche hoogleeraar Rauwenhoff, in eene redevoering, welke geen gering gerucht maakte, een resultaat zijner studiën meêgedeeld over de verhouding van de Katholieke Kerk tot den handel. Zijne bewering kwam hierop neêr: De rigting, die thans de Katholieke Kerk beheerscht, is met de vrije ontwikkeling van handel en nijverheid in onverzoenlijken strijd.

Maar, M. H., Gij zijt leden van de Katholieke Kerk dezer dagen, Gij zijt burgers eener stad, waar onze H. Godsdienst zich niet minder krachtig vertoont dan de handel, en toch Gij hebt van dien onverzoenlijken strijd nooit iets bemerkt! En Gij, zoovele katholieke handelaren als hier tegenwoordig zijn, Gij veroorlooft mij zeker, dat ik, ook uit uwen naam, òp deze plaats, tegen eene zoo ongegronde, ja, zoo ongerijmde bewering plegtig protesteer.

Het zou overbodig kunnen schijnen op de woorden des hoogleeraars verder te letten, indien wij ze niet als een teeken des tijds moesten beschouwen, als eene uiting van gedachten, die thans rondgaan in de hoofden van

velen en weldra al luider en luider zullen worden uitgesproken en rondgebazuind.

Reeds hierom is het van belang, de verhouding na te gaan, waarin de Kerk tot den handel staat; echter meen ik, M.H., dat dit onderwerp, ook op zich zelf, voor U vele hoogst belangrijke zijden heeft.

Dit onderzoek nu zal ons niet langs eenen moeijelijken weg tot eene uitkomst leiden, die ons slechts ten halve voldoet, maar, volgens mijne bescheiden meening, kan ons zonder moeite en spoedig blijken, dat de Katholieke Kerk den handel begunstigt, hem veredelt en tot hooge ontwikkeling brengt, ja, dat zij de meest gegronde aanspraak heeft, om begroet te worden als eene beschermster en kweekster van den tegenwoordigen wereldhandel.

Mij ten minste sprong de waarheid hiervan in 't oog, toen ik, na de lezing van des hoogleeraars verzekering, mij zelven afvroeg, hoever zijne woorden wel van de waarheid afweken. Vergunt mij, U dezen avond den loop mijner denkbeelden te schetsen; en moogt Gij, om de belangrijkheid en aantrekkelijkheid der stof, het onvolmaakte mijner kennis op een gebied, waar gij zoo vertrouwd zijt, verontschuldigen.

De Kerk rigt zich tot ieder van hare leden in 't bijzonder; zij leert hem, zij bestuurt hem, zij verheft hem; maar zij rigt zich ook tot geheel de maatschappij, ook aan haar deelt zij de waarheid en de genade mede.

We kunnen dientengevolge vragen, wat zegt zij, in 't bijzonder, tot ieder van hare kinderen, die zich aan den handel toewijdt? hoe geleidt zij hem in zijn levensbedrijf? welken invloed oefent zij er op uit? — Van den anderen kant kunnen we nagaan, welke de gevolgen voor den handel zijn, wanneer de Kerk aan de gansche menschelijke maatschappij hare lessen verkondigt en alle menschen

door hare ontzaggelijke zedelijke magt tot hunne eeuwige bestemming tracht op te leiden.

Op deze wijze hebben we, dunkt mij, eene niet ongeschikte verdeeling van ons onderwerp.

I.

Welk oordeel velt de Kerk over den handel?

Wilt Gij hare gezindheid leeren kennen, slaat dan, M.H., die bundels van heerlijke formulieren op, welke een eeuwenoud gebruik en het kerkelijk gezag tot hare officiëele liturgische boeken stempelde. Gij zult daar niet enkel gebeden aantreffen, die om hemelsche goederen smeeken, maar Gij zult zien, dat de Kerk ook dikwerf vraagt om afwending van tijdelijke rampen en om zegen voor dit aardsche leven. In de verhevenste daad der eeredienst, in de offerande, weet zij te bidden ook om afwering van hongersnood, om tijdigen regen en vruchtbaarmakenden zonneschijn, om veiligen vrede, om een gelukkigen terugkeer der scheepvarenden, in één woord, om het tijdelijk geluk van alle menschen.

Wordt haar bedienaar geroepen om onze woningen te zegenen, dan laat zij hem bidden voor dat huis en zijne bewoners. „Geef hun, Heer," zoo moet hij spreken, „overvloed van den dauw des hemels en levensonderhoud „van de vetheid der aarde", en hij smeekt, dat dit huis gezegend worde met den zegen, „die op het huis van „Isaak en Jakob rustte", en die er, wij weten het, ook aardsche welvaart in wonen deed.

Neen, de Kerk verliest ons tijdelijk welzijn geenszins uit het oog; zij verlangt er naar, zij bidt er voor. Want de Kerk is eene moeder, wier liefde al de belangen van hare kinderen ter harte neemt.

Doch op welk eene bewonderenswaardige wijze kunnen velen van hare wenschen voor hun tijdelijk geluk door den handel vervuld worden! Hoe krachtig kan hij meêwerken om aan ieder het levensonderhoud van de vetheid der aarde en de welvaart van zijn gezin te verschaffen!

Gij kent dien magtigen stroom, welke, zich over de uitgeputte akkers van Egypte stortend, er telkens nieuwe vruchtbaarheid aan schenkt, zoodat zij een overvloed van graan en ander veldgewas voortbrengen; doch, zijn de velden van zijne weldadige wateren doortrokken, dan keert hij binnen zijne bedding terug, en weldra voert hij, door de scheepvaart, den rijken oogst tot al de bewoners zijner oevers.

Ziedaar het beeld des handels. Zonder hem zou de maatschappij buiten staat zijn om die rustelooze werkzaamheid te oefenen, welke of door den landbouw of door de industrie alles voortbrengt, wat tot het onderhoud des levens en de stoffelijke welvaart wordt gevorderd; doch ook de handel is het, die al deze kostbare voortbrengselen allerwege heen voert en ieder, wien zijn verkeer bereikt, er op het gemakkelijkste van voorziet. Waar de handel gevestigd is, daar is de vrees voor duurte en hongersnood meestal ver verwijderd, daar wordt een duizendvoudige arbeid gedreven, daar kunnen aan ieder de diensten van allen te stade komen. Door den handel worden de verste afstanden overwonnen, de gevaarlijkste wegen getrotseerd, de gewassen en fabriekaten van 't eene werelddeel overgevoerd naar het andere en omgeruild, om aan ieder, zooveel mogelijk, aan te bieden wat hij behoeft of verlangt; zoodat Bastiat zonder overdrijving mogt opmerken: een handwerksman onzer steden gebruikt en verteert op één dag

meer rijkdommen dan hij zonder de hulp des handels in verscheidene eeuwen had kunnen verzamelen.

Echter, niet altijd verspreidt de handel zegen; zeer dikwerf misbruikt men zijne onmetelijke krachten om den eene te bevoordeelen ten koste van den andere, om denkbeeldige behoeften te scheppen, om de begeerte naar gemak en genot te overprikkelen, ja, zelfs om geheele volken met het ergste kwaad te besmetten; maar welk goed is er op aarde, dat niet misbruikt wordt? En, in weerwil van menige ramp en menige zonde, die de handel over de wereld brengt, blijft hij voor 't menschdom ten zegen, blijft hij eene der voorwaarden voor eene geregelde maatschappij en voor ons tijdelijk geluk.

De handel kan dus der Kerk niet bloot onverschillig zijn, maar zij moet hem goedkeuren, hem bevorderen. Zij zal den koopman eeren, hem ter zijde staan, zijn levensbedrijf zegenen en hem met hoogere kracht bekleeden om de pligten van zijnen stand des te beter te kunnen vervullen.

Doch zijn er nog geen sterker beweegredenen, die, om zoo te spreken, de sympathie der Kerk aan den handel verzekeren? Heeft hij nog geene betere gevolgen dan de voorziening in onze stoffelijke behoeften? Bereikt zijne werking niet die hoogere, die zedelijke orde, waarop bovenal de zorg en de liefde der Kerk gerigt zijn?

Voorzeker, de handel is noodzakelijk voor de menschelijke maatschappij, hij is dus eene taak, door den Schepper aan den mensch opgelegd, en de vervulling dier taak moet eene inspanning zijn, den mensch waardig, die hem ook zedelijkerwijze verheft en adelt; en dit te meer, als zij betere eigenschappen en de oefening van hoogere vermogens onderstelt. De handel is een dier natuurlijke middelen tot zedelijke goedheid, die de Kerk,

in haar heiligingswerk van den mensch, met eene uitnemende wijsheid, aangrijpt en gebruikt.

Hoevele gelegenheden en beweegredenen tot natuurlijke deugd ziet zij niet in 't bedrijf van den koopman! Of zal het hem, bij voorbeeld, niet krachtig tot arbeidzaamheid, tot ordelijkheid, tot spaarzaamheid aanzetten? Voorwaar, het dringt hem tot een voortdurenden toeleg in 't vervullen van verscheidene moeijelijke pligten, wier naauwgezette volbrenging de Kerk van allen vordert. Voorwaar, de handel is een krachtige aanleiding en aansporing tot tal van goede daden, en Gij moet van de Kerk verwachten, dat zij hem als een middel zal gebruiken tot uwe verbetering en heiliging, maar ook dat zij hem zelven zal verheffen en veredelen, gelijk zij alles verheft en veredelt, waarop zij haren invloed uitoefent.

Hoe doet zij dit met den handel?

Vooreerst beschermt zij hem tegen den ongeregelden hartstogt der winst.

De handelaar koopt en verkoopt om de winst, dit is zijn naaste beweegreden. Gij zult mij moeten toegeven, dat deze beweegreden hare hoogst gevaarlijke zijde heeft, vooral voor hem, die door zijnen stand aanhoudend met de gedachte aan winst moet bezig zijn. De winst toch is het middel om gemakkelijk en met eenige gerustheid verkeerde hartstogten op te volgen: als hebzucht, ongeregelde eerzucht, zucht naar allerlei genieting. Wie is van die neigingen geheel vrij? Hoe ligt worden zij door de voorgespiegelde en verwachte winsten hevig opgewekt! Hoe ligt wordt haar vaart onstuimig en geweldig bij 't lagchende verschiet, dat de hoop op winst haar voorhoudt! Hoe ligt gaat de koopman, dien zij beheerschen, de winst met vurige, met onverzadelijke, met koortsige drift begeeren en najagen!

Zulk eene begeerte, zulk een streven naar winst wordt door de Kerk ten scherpste veroordeeld en bestreden.

Doet zij dit ten voordeele of ten nadeele van den handel?

Ik antwoord zonder vrees van tegenspraak: hiermede bevordert zij den handel; de ongeregelde hartstogt der winst is voor hem verderfelijk, tast zijne levenskrachten aan, doodt hem.

Ik zie hier mannen van rijpe ondervinding voor mij, ik durf mij op hunne getuigenis beroepen. Was die hartstogt niet dikwerf de kanker, welke aan den bloei van eens hooggeachte firma's knaagde en ze langzamerhand deed kwijnen en te niet gaan?

Waarom kon die jonge man er niet in slagen om den van oudsher gerenommeerden naam van een gansch voorgeslacht van achtbare kooplieden in eere te houden, dan omdat hij, door dien hartstogt vervoerd, naar onmogelijke winsten streefde? Hij was handelaar door aanleg en opvoeding, hij was op de hoogte zijner zaak; op het kantoor zag hij zich omringd van een vertrouwd personeel en op de beurs door beproefde handelsvrienden van zijn huis; in den vreemde had hij tal van goede relatiën; zijn kapitaal was vrij aanzienlijk, en hij erfde eene handteekening, die zoo goed was als geld; bovendien, hij was niet traag, neen, hij werkte en slaafde, hij reisde en vloog heen en weêr, en..... wat werd er van de oude gevestigde zaak?

O, in het eerst nam zij snel toe, maar het was de groei van een dier zwakke planten, welke, zonder innerlijke kracht opgeschoten, door den eersten wind worden geknakt. O, zij ging schitterend in de hoogte, maar het was de schittering en de vaart van den luchtpijl, die wel ten hemel opschiet en den stillen glans der sterren doet verbleeken, maar zijne glorie duurt slechts eenige

sekonden, en hij ploft krachteloos neêr en is dan het aanzien niet meer waardig.

Helaas! de hartstogt der winst was de valsche raadsman, die onzen jongen handelaar schoonschijnende vooruitzigten voorspiegelde, hem rusteloos voortdreef, hem de waarschuwingen zijner vrienden leerde in den wind slaan, en hem, in weerwil van zijne kennis en gunstige positie, ten verderve bragt. De ongelukkige! hij wilde de fortuin dwingen en breidde zijnen handel zoozeer uit en haalde zooveel om, dat hij zijne zaak niet meer overzag; of hij wierp zich in een handel, dien naam onwaardig, en hij kocht en verkocht denkbeeldige waarden en speculeerde op de grillige daling en rijzing der beursnoteringen: het was een dobbelen om een gouden of een ijzeren keten, totdat, op een noodlottig uur, de lang voorbereide slag hem trof, en hij tot den rampzaligen staat van hen verviel, die niet slechts hun vermogen, maar ook hun koopmans-eer en daarmeê de mogelijkheid om zich te herstellen, verloren hebben, en door een bankroet, waarmede niemand medelijden heeft, tot den bedelstaf en de schande worden gebragt.

Ziedaar den hartstogt der winst!

Misschien ontsproot die hartstogt bij onzen ongelukkigen handelaar uit eene onmatige eerzucht: hij wilde, op welke wijze dan ook en spoedig, de eerste zijn in het vak; zijn naam moest prijken bovenaan op de lijst der handelaren, en dien roem kon hem slechts een onvoorzigtig winstbejag schenken. Of de weelde, die in zijn gezin heerschte en met schrikwekkend gemak ruime winsten verslond en steeds om meer riep, zij verleidde hem. In allen geval, welke ook de drift ware, die hij diende, zij eischte geld en veel geld, en daarom moest en zou hij veel geld verdienen, en deze gezindheid, die

hem de winst met onstuimig verlangen deed najagen, zij was het, die hem eindelijk van alle vooruitzigt op winst beroofde.

Waarlijk, de hartstogt der winst is voor den handel verderfelijk, hij tast zijne levenskrachten aan, hij doodt hem.

De Kerk nu, M.H., verdedigt den koopman tegen dit gevaar. Haar roeping is het den tooverkring te verbreken, dien de wereld der zinnen zoo ligt om ons henen trekt, en ons te versterken tegen de verleidelijke tooverzangen onzer hartstogten.

En den hartstogt der winst! De Kerk tast dien regtstreeks aan; zij zegt tot den koopman, dat hij de winst te veel kan beminnen, dat hij haar nooit beschouwen mag als een middel om aan ongeregelde neigingen te voldoen. Neen, de Kerk geeft hem een verhevener doel voor zijn leven en ook voor zijnen handel: „Gij moet leven „om God te dienen", zoo spreekt zij, „en om eens, „niet hier op aarde, maar in den hemel volmaakt ge„lukkig te zijn; dien Hem dan met al uwe daden, dien „Hem ook met uwen handel, en hecht aan geen geschapen goed eenige waarde dan in zoover het een middel „kan wezen om God te dienen en eens een eeuwigdurend „en volkomen geluk te bezitten". Dit beginsel verkondigt zij hem, en geheel haar onbegrijpelijk magtigen invloed op de menschelijke ziel gebruikt zij, om het hem in te prenten en hem tot de opvolging er van, in al zijne gedragingen, te brengen. Zoo bestrijdt zij den ongeregelden hartstogt der winst, zoo beveiligt zij den handel tegen dien vijand; en, wel verre dat zij, door deze bestrijding, den ijver des koopmans zou onderdrukken of verzwakken, vuurt zij integendeel door datzelfde beginsel, waarmede zij U tegen den ongeregelden hartstogt der winst wapent, den waren handelsijver aan.

Neen, vraagt niet: „Als de Kerk mij zoo nadrukke-„lijk op den hemel wijst, zal zij dan mijn streven, om „in mijne zaak vooruit te komen, mijn ondernemings-„geest niet wegnemen of verminderen?" Neen; het feit, dat wij zelven aanschouwen, kan hier het antwoord geven: of zijn niet ontelbare ijverige Katholieken tevens ijverige kooplieden, die hunnen handel belangrijk doen vooruitgaan? Voorwaar, als de Kerk U aan uwe eeuwige bestemming herinnert en U verklaart, dat Gij al het overige, met het oog op God en op de eeuwigheid gevestigd, moet beoordeelen, dan voegt zij er bij: „God heeft de ver-„schillende levensstaten gewild, opdat ieder mensch „op zijne eigenaardige wijze zou arbeiden voor 't geluk „van allen en door dien arbeid zich zelven voor een „hooger, een beter leven voorbereiden. De handelsstand, „dien Gij U gekozen hebt, is goed; het is uw pligt, „dien eer aan te doen."

Zij dringt dezen pligt met beweegredenen aan, die zij alleen zoo krachtig weet te geven. „Het is de wil Gods," vervolgt zij, „dat Gij door eigen werkzaamheid in uw „onderhoud voorziet; het is zijn wil, dat Gij een nuttig „lid der maatschappij zijt, dat Gij ten stiptste aan al „uwe geldelijke verpligtingen voldoet, dat Gij door eer-„lijke middelen het tijdelijk bestaan en 't geluk der „uwen verzekert en verhoogt."

Het is zoo, de hartstogt der winst kan tot vuriger werkzaamheid aanprikkelen dan deze beweegredenen het plegen te doen: hij kan al de vermogens van uwe ziel, al uwe gedachten en al uwe verlangens, hij kan al uwe werkzaamheid rigten en vestigen op dat ééne, boven alles te bereiken doel: het verdienen van geld; ik spreek het niet tegen; maar hij mist gemeenlijk de kracht eener welberaden volharding: de kalme standvastigheid in den arbeid moet steunen op het bewustzijn van pligt.

Laat mij hier slechts ééne toelichting bijvoegen.

De koopman weet het maar al te goed, het handelsbedrijf heeft zijne verdrietelijkheden, zijne moedeloosheden, zijne afmattingen — ja, zijne angsten, zijne rampen, zijne vreeselijke slagen. Het heeft dat alles in ruime mate. Wat verkwikt den geest des koopmans, wat rigt hem op, wat geeft hem, in tegenspoed, lust voor den arbeid; wat de bezadigde voorzigtigheid, noodig om maatregelen te treffen, die zijne rampen kunnen verzachten? Hier vooral schiet de hartstogt te kort. Er komen tal van oogenblikken, wanneer de handelaar een beter steun behoeft, wil hij den lust, den moed, het rustig overleg niet verliezen. Dien steun biedt hem de Kerk, als zij het bewustzijn van pligt in hem verlevendigt, als zij het geloof aan God en 't vertrouwen op Hem versterkt, als zij uwe handen vouwt tot het gebed.

Maar toch, zal iemand zeggen, Gij vergeet den snellen vooruitgang, de ongeloofelijk rijke winsten, waarop we roekelooze en gewetenlooze handelaars hooren bogen. Die verbazende voordeelen zijn niet aan hun pligtbesef, maar aan hun hartstogtelijk winstbejag te danken.

Het zij zoo; maar kent Gij den prijs, waarop hun deze winsten kwamen te staan? Kent Gij de folterende en telkens wederkeerende zorgen en angsten, die onafscheidelijk met eenen gewaagden of niet-reëelen handel verbonden zijn? Denkt Gij aan het wantrouwen en de verachting, die zij, in weerwil van hunne grove winsten, ondervinden?

Hunne grove winsten!.... De stormwind, het is waar, verheft de golven der zee hemelhoog, doch terwijl gij het trotsche schouwspel gadeslaat, werpt de eigen kracht diezelfde hoog opgestoven wateren uitéén en drijft ze weder naar de diepten des afgronds. Evenzoo gaat soms

eene handelszaak door de kracht van den hartstogt naar boven, maar gewoonlijk zal een zware tegenspoed den beginselloozen winstbejager weldra doen gevoelen, dat de handelaar niet slechts met zijne concurrenten en relatiën, maar ook met zijn geweten te rekenen heeft, en dat alleen 't levendige bewustzijn van pligt den degelijken en volhardenden en op den duur gelukkigen koopman maakt.

Nu, dat pligtbesef heeft geen vaster steun, geen krachtiger opwekking dan de leer en de leiding der Kerk.

Zij kan karakters vormen, deugden kweeken, waardoor de handelaar de roem en het toonbeeld van zijnen stand is. Gij kent ze zekerlijk, M.H., die jongelingen, welke niet slechts eerlijke, maar ook ijverige, ordelijke, spaarzame, voorkomende, ondernemende leden van den handelsstand beloven te worden. Hij, die alleen op hunne geboorte en bezittingen let, is van oordeel, dat zij het niet verder kunnen brengen dan tot de plaats van een eersten bediende of op zijn hoogst tot een altoos zeer afhankelijk bestaan, maar de koopman van ondervinding, die hun gedrag gadeslaat, stelt zich iets veel beters van hunne toekomst voor; hij weet het, zij hebben geen geldelijk kapitaal, maar zij dragen hun kapitaal in zich zelven, in hunne eigene kracht; hij zou er voor durven instaan, dat zij, langs de verschillende trappen van den handelsstand, zullen opklimmen en eens niet slechts als kooplieden van aanzien optreden, maar daarenboven het streelend besef hebben: dat ze al wat ze zijn, naast God, aan zich zelven hebben te danken.

Die voldoening zullen ze smaken, en de achting en het vertrouwen, die hen omringen, zullen eenmaal luide getuigen, dat opregte Christelijke deugd aan den handel ware kracht en echte glorie schenkt.

Wij zagen het, dunkt mij: in het bijzonder leven des koopmans treedt de Kerk als eene beschermster en kweekster van zijnen handel op; laat ons nu hare verhouding tot de geheele maatschappij gadeslaan, en we zullen haar met nog meer grond dezen titel moeten toekennen.

II.

We moeten nu met onze gedachten teruggaan naar die tooneelen van barbaarschheid, welke wij, tijdens den ondergang van 't Westersche Romeinsche Rijk, in de vierde en vijfde eeuw na Christus' geboorte, in Europa allerwege kunnen aantreffen.

In 't Noorden bijna geen spoor van beschaving; en de handel! Zoo hij al ergens gedreven werd, het was een uiterst beperkte ruilhandel in de onbewerkte voortbrengselen van den bodem, in vee en de vangst der jagt of der visscherij. Wat zou ook de woeste Germaan, wat zou hij meer bezeten hebben om aan de bewoners van andere streken aan te bieden voor hunne produkten, waarvan hij overigens de waarde dikwijls niet eens beseffen kon?

In 't Zuiden de akkers vertreden, de steden uitgeplunderd en verbrand, Rome zelf ten prooi aan horden van woestelingen, die zich, als de schuimende wateren eener geweldige doorbraak, over zijne schoonste provinciën uitstortten. Geen zekerheid van bezit, geen veiligheid van personen; overal heerscht de willekeur van den barbaarschen overwinnaar. De handel was onmogelijk.

Ziedaar het treurige tooneel, dat wij, gedurende meerdere eeuwen, ontmoeten. En toch, dit verwoeste of braak liggende Europa is het werelddeel, waar we, sinds duizend jaren, den handel zich zien vestigen en ontwikkelen, dat de meester werd van geheel den wereldhandel en hem eene uitbreiding en vruchtbaarheid schonk, die alle

denkbeelden overtreft, welke het stoutste genie der handeldrijvende oudheid zich had kunnen vormen.

Hoe heeft die wonderbare verandering plaats gegrepen? welke kracht werkte zoo zegenrijk voor den handel?

Het was de beschavende kracht der Katholieke Kerk. „Zij „heeft de grondslagen gelegd van de nieuwere europesche „maatschappij. De Kerk is de ware moeder van de nieuwere „zamenleving." Dit zijn de woorden van een Protestant, van Dr. A. Pierson.

De Kerk was het, die de barbaren te gemoet trad; en zij bogen den trotschen nek voor hare Bisschoppen en Pausen, die hun verkondigden, dat er eene hoogere magt op aarde bestaat dan die van 't zwaard, de magt der wet en van het regt.

Zij luisterden naar hare voorschriften, toen de Kerk hun, door het vaststellen van den Vrede Gods, gebood om, althans eenige dagen en tijden van 't kerkelijk jaar, het zwaard in de scheede te laten; hierdoor was de weerlooze reiziger, die met zijne koopmanschap rondtrok, ten minste bij tusschenpoozen tegen de berooving beveiligd. Doch de Kerk trachtte dien tijd van veiligheid telkens meer uit te breiden, totdat Paus Calixtus II, in 't begin der twaalfde eeuw, bepalen kon, dat de kooplieden en hunne goederen altijd het voorregt van den Vrede Gods zouden genieten.

Nog vele andere beletselen voor den handel werden door den invloed der Kerk weggenomen.

De krijgszuchtige geest der onbeschaafde bewoners van Europa boezemde hun minachting in voor den arbeid, dat wil zeggen, voor 't voortbrengen der waren, welke een eerste vereischte voor den handel zijn. De Kerk leerde, door haar voorbeeld, den arbeid hoogachten. Hare weldra talrijke kloosters waren niet slechts huizen des gebeds en der wetenschap, maar ook werkplaatsen, waar velerlei

handenarbeid met goed gevolg werd gedreven. Hoewel de kloosterlingen verscheidene vakken van kunstvlijt met ijver beoefenden, legden zij zich echter vooral op de ontginning van woeste gronden en op den akkerbouw toe.

Zoo verrees bijv. de abdij van Fulda, die onze Heilige Bonifacius stichtte, op de opene plaats, welke zijne monniken in het met digte wouden bedekte Bochonia, door 't vellen der oude eiken, hadden veroverd; en deze abdij was welhaast het middelpunt eener digt bevolkte landstreek en de bakermat van Duitschlands beschaving. Zoo verheffen zich thans vele volkrijke steden met een bloeijenden handel in die streken, welke vóór den ontembaren arbeid der monniken wildernissen waren. Zoo kon Guizot met volle regt de Benediktijnen begroeten als de ontginners van Europa.

Doch letten we hier vooral op de zedelijke kracht van 't voorbeeld der kloosterlingen. Door hunne vlijt toonde de Kerk, wat de arbeid is, en welke vruchten hij afwerpt, verkondigde zij daadwerkelijk, dat de arbeid niet verlaagt, maar veredelt. En de Germaan en de Frank greep naar spade en ploeg of wijdde zich toe aan een of ander ambacht, en de produkten van den bodem en van de industrie vermenigvuldigden zich.

De Kerk is de bevrijdster geweest der slaven en lijfeigenen in Europa, maar, onder al het overige, wat zij voor hen verrigtte, is de verheffing van den arbeid, door het voorbeeld der monniken, een der krachtigste hefboomen geweest om den verarmden en regteloozen arbeider in zijn regt en waardigheid te herstellen. Door dat voorbeeld onderrigt en aangevuurd, verhieven zich die landbouwers en handwerkslieden tot een eigen, vrijen stand, een stand, die welvarend en magtig werd, den middelstand; hij vooral bevolkte de steden, en was de steun

en kracht van een ras toenemend industriëel en commerciëel leven.

Voor den handel is meer noodig dan de voortbrenging en het verbruik; hij vereischt ook het gemakkelijke en zich ver uitstrekkende verkeer. Hoe werkzaam was de Kerk om dit te bevorderen! Zij maakte alle Christenen tot leden van hetzelfde gezin, zij omvatte in hare eenheid alle volken van Europa; allen hielden dezelfde leer, allen gehoorzaamden aan hetzelfde geestelijk gezag van den Paus van Rome. Door dien naauwen band verbonden, namen zij eene gelijkvormigheid van zeden, wetten en beginselen aan, die hen al weêr naauwer vereenigde, zonder dat zij de voor den handel zoo gunstige verscheidenheid van nationaliteit verloren.

Door de pelgrimaadjes naar ver afgelegen heiligdommen, door de bijzondere en algemeene Conciliën kwamen de meest van elkaâr verwijderde volken bijeen; zij leerden elkanders behoeften en voortbrengselen kennen, en niet zelden was hun godsdienstige ijver de aanleiding tot het aanknoopen van voordeelige handelsbetrekkingen.

Wie weet niet, dat de jaarmarkten en kermissen der middeleeuwen van kerkelijken oorsprong zijn en onder de hoede der Kerk stonden? Zij werden zoozeer de brandpunten des handels, dat wij ons de zegenrijke werking dier instellingen thans naauwelijks kunnen verbeelden. De Kerk zond buitendien hare missionarissen naar ver afgelegen en onbeschaafde natiën. Nooit had zij zulk een wasdom in de heidensche landen als in die eeuwen, welke men gemeenlijk de eeuwen van duisternis noemt, maar waarin het licht des Evangelies voor de meeste landen van Europa werd ontstoken.

Die heilige geloofsverkondigers, het is waar, trokken niet naar de wilde volken, om er zelven handel te drij-

ven en zich en hunne echtgenooten en kinderen te verrijken. De van Rome gezonden zendelingen zochten niet tijdelijke winst, maar de onsterfelijke zielen der ongeloovigen; doch van zelf en noodzakelijk deelden zij de weldaden der beschaving aan hunne bekeerlingen mede, en ontsloten zij nieuwe bronnen voor de voortbrenging van handelswaren, en openden zij nieuwe wegen en vestigden nieuwe markten voor de buitenlandsche kooplieden. Ook de vooruitgang des handels was de prijs van het kostbare zweet en bloed, waarmede zij de landen der Heidenen bevochtigden.

Overvloed van voortbrengselen bij den eene en levendige behoefte bij den andere, gepaard met gemakkelijk en veilig verkeer, volstaan nog niet voor den bloei des handels; hij vordert bovendien onderling vertrouwen. Alle handel is contrakt; en Gij sluit geen contrakt, zoo Gij de andere partij niet vertrouwt, of althans zoo Gij de zekerheid mist, dat Gij hem, des noods, door de wet tot de nakoming zijner verbindtenis kunt noodzaken.

Vraagt nu, of de koopman bij de niet beschaafde veroveraars van de vijfde en zesde eeuw onzer jaartelling, met hun gebrek aan welvaart, met hunne dikwijls veranderende woonplaatsen, hunne gewelddadige adellijken en koningen, hunne gewoonte om de geschillen door het vuistregt te beslissen, waarborgen vond, om handelsovereenkomsten van eenig belang met hen aan te gaan.

Maar toen de Kerk hen aan den arbeid gewend, toen zij hen geleerd had de eeuwige beginselen der regtvaardigheid en der liefde te eerbiedigen, toen moest het vertrouwen opleven en zich versterken.

Het krediet, die voorwaarde voor allen belangrijken vooruitgang des handels, begon zich te vestigen, het nam

telkens grooter verhoudingen aan bij het ontstaan en het aangroeijen der kapitalen.

Het kapitaal, gelijk het thans een der werkzaamste faktoren van den handel is, was onbestaanbaar bij de barbaarsche stammen, die Europa bevolkten. Maar door de leeringen des Christendoms opgevoed, werden deze woestelingen arbeidzaam en spaarzaam, en begonnen zij langzamerhand voor den handel beschikbare kapitalen bijeen te brengen.

De vermeerdering van het kapitaal breidde het krediet uit, en een gevolg hiervan was de invoering van den wissel, eene verbindtenis, door den koopman op zijn eerewoord, op zijn krediet aangegaan; het wisselverkeer werd voor den handel, wat de kloppingen van het hart voor het menschelijke ligchaam zijn, en verspreidde, met het geld, overal kracht en leven in de handelswereld.

Europa, M.H., staat aan 't hoofd van geheel den wereldhandel, en Europa is Europa geworden door de Kerk! De handel der geheele wereld brengt zijne schatting aan Europa's kantoren, maar nergens is de Kerk ook zoo geworteld als in Europa!

Wanneer Gij ziet, dat andere wereldstreken, in commerciëele magt, Europa op zijde streven, het zijn koloniën, door Europeanen bevolkt, en waar, in meerdere of mindere mate, de waarlijk Christelijke, dat is, de katholieke beginselen werken en leven. Concurreert Amerika met den handel van het moederland, aan Europa heeft het zijne nijvere en ondernemende bevolking, zijne beschaving, zijne magt te danken; zijne staten zijn altijd nog gevestigd op Christelijke beginselen. Bezoekt een land, waar deze katholieke grondslag ondermijnd is of verwoest, de handel kwijnt er of is er te niet gegaan!

Bezoekt de streken, waar de missionarissen nog niet het geloof en tegelijk eene Christelijke maatschappij vestigden, de handel, in den eigenlijken zin, is er onmogelijk of komt zelfs niet van verre in vergelijking met den handel der volken, die door de Kerk beschaafd zijn. Ik bedoel hier de landen, waar de Islam, of het Boeddhisme, of de afgoderij heerschen.

In den loop der historie, ontmoeten we twee groote feiten, die den nieuweren wereldhandel beheerschen: de Kruistogten en de ontdekking van Amerika.

Hunne belangrijkheid voor den handel wordt, voorwaar, door niets overtroffen, doch ze zijn tevens twee schitterende weldaden geweest, waarmeê de Kerk hem heeft begunstigd.

De verheven geestdrift, die Europa's helden tot kruisvaarders maakte, was de vervoering eener godsdienstige liefde. Het woord der Pausen riep de zonen der Kerk op, om zich ter liefde van hunnen Zaligmaker met het kruis te versieren, ten teeken, dat zij alles wilden veil hebben om de eer van zijn kruis te verdedigen.

Twee eeuwen lang zond Europa zijne heldenscharen naar 't Oosten, en al is het naaste doel der kruistogten niet bereikt, het bloed der Christenen werd niet te vergeefs gestort.

Ook voor zijnen handel plukte ons werelddeel rijke vruchten van die godsdienstige krachtsinspanning.

Vooreerst werd het behoed voor eene verovering en overheersching door de Turken. Waren er geene Kruistogten geweest, Europa's commerciëele werkzaamheid en bloei zouden, hoogst waarschijnlijk, niet belangrijker zijn dan die der Christenlanden, welke den Turk moesten gehoorzamen; en wier namen we met weemoed noemen:

het eens zoo bloeijende Constantinopel, Klein-Azië, Syrië, Egypte, en Tunis!

Verder hielpen de Kruistogten de bevrijding der slaven en lijfeigenen voltooijen, zij gaven den opkomenden burgerstand een hooger gewigt, zij veroorzaakten een druk verkeer en naauwe aansluiting tusschen de volken van Europa, zij openden voor den westerschen handel de poorten van het rijke Oosten en verschaften hem eene stapelplaats in het gunstig gelegen Constantinopel.

De Oosterling begon, eerst uit dwang, toen uit zucht naar gewin, met den Latijn in een levendig verkeer te treden; Europa trok hiervan verbazende voordeelen: de zeden werden verzacht en verfijnd; menige nuttige uitvinding en vele kostbare voortbrengselen algemeen bekend; de kunstvlijt werd geprikkeld; de scheepsbouw en de zeevaartkunde maakten voor dien tijd ontzaggelijke vorderingen.

Toen schonk de handel op de Zwarte Zee en de Levant en geheel overig Azië onverwacht leven en voorspoed aan de kusten der Middellandsche Zee, aan westelijk en noordelijk Europa; de Italiaansche handel begon, onder aanvoering van den gevleugelden leeuw van Venetië, zijnen bloeitijd. Deze Koningin der Zee deelde de rijke winsten der oostersche produkten met Genua, Amalfi, Pisa en Florence.

In 't Noorden schitterde die groote en nog niet geevenaarde handelsbond, de Hansa, wier vloten de verschillende streken der bekende wereld in ééne handelsbetrekking vereenigden.

En, om ons vaderland te gedenken, van den tijd der Kruistogten dagteekent de belangrijkheid van zijnen handel. Onze voorouders begonnen toen die voordeelige zeetogten, waarmede zij noordelijk Europa van de oostersche

voortbrengselen voorzagen. Van dat tijdstip dagteekent de roem onzer groote koopsteden, die eerst aanzienlijke deelgenooten in de Hansa en spoedig hare mededingsters en opvolgsters werden.

Voorwaar, Europa is aan de Kruistogten een nieuw tijdperk van commerciëele ontwikkeling verschuldigd, waarin zijn handel zoovele krachten verzamelde en met zulke hulpmiddelen werd toegerust, dat hij weldra nieuwe banen en nieuwe markten behoefde, wilde hij de volheid zijner energie niet grootendeels ongebruikt laten. Toen bewees de Kerk hem eene weldaad van onschatbare waarde. Zij toonde hem den weg naar een geheel onbekend werelddeel. Ik zeg niets te veel, M.H.; want inderdaad, aan de Kerk is de ontdekking van Amerika te danken.

Ongetwijfeld, deze wereldgebeurtenis moet aan eene bijzondere bestiering der goddelijke Voorzienigheid worden toegeschreven; maar vraagt Gij, hoe God in den geest van Columbus de kiem zijner groote gedachte neêrlegde en koesterde, hoe Hij hem die vervoering inboezemde om het stoute plan met onoverwinnelijke vasthoudendheid te volgen, hoe Hij de omstandigheden te voorschijn riep, waardoor de groote onderneming uitvoerbaar werd, de geschiedenis zal U antwoorden: het was door den invloed der Kerk.

In waarheid, wat er ook toe bijdroeg, om Columbus te overtuigen, dat de onbevaren zee aan Europa's westkust de weg was tot uitgestrekte landstreken: de Kerk, op de eerste plaats, had dit denkbeeld voorbereid. Was zij het niet, die, door de verhevenheid van hare wereldbeschouwing, den menschelijken geest opvoerde tot grootsche opvattingen en door de vurigheid van hare ofïerliefde tot heldhaftige ondernemingen aanspoorde? Was zij het niet, die, door de Kruistogten en hare talrijke missiën in de meest verwijderde landen, aan de kennis der aarde

eene nieuwe vlugt gaf en de zucht tot het opzoeken van onbekende streken opwekte?

Columbus had onmogelijk een plan, zoo in strijd met de bijna algemeene meening der geleerden, zoo schijnbaar onberaden als het zijne, kunnen vasthouden en, in weerwil van allerlei hinderpalen, ten uitvoer leggen, indien geen krachtiger dan bloot tijdelijke beweegredenen hem hadden gedreven; het werd verworpen door twee der meest ondernemende zeemogendheden van zijn tijd, en toen de versmade Columbus zich tot Spanje wendde, vond hij, wel is waar, ten laatste vertrouwen en medewerking, maar eerst na jaren lang van ontmoedigend dralen en afwijzen. Doch de geestdrift der Kruisvaarders leefde in hem, en hij is een nieuw bewijs, dat een door de Kerk ingestort enthusiasme tot alle offers voor eene heilige overtuiging in staat stelt.

Twee denkbeelden beheerschten hem: vooreerst waande hij, langs het Westen, Indië te zullen bereiken, en wilde hij deszelfs bewoners tot het geloof bekeeren.

Verder stelde hij zich rijke handelswinsten van zijne onderneming voor, maar waartoe moesten zij hem dienen? Hij verbond zich, door eene gelofte, om met die schatten het H. Graf des Verlossers uit de handen der Turken los te koopen, of werd deze koop afgeslagen, een magtig leger bijeen te brengen en Jerusalem met het zwaard te heroveren.

Onze stoffelijk gezinde eeuw begrijpt niet, hoe dergelijke zuiver godsdienstige beweegredenen Columbus konden aansporen, om die allergevaarlijkste onderneming te beproeven; zij weet niet, wat het is in eene maatschappij te leven, die gelooft; zij gevoelt het niet, dat buitengewone mannen, zooals Columbus, zich door hoogere motieven laten leiden.

Wie had hem die twee edele beweegredenen geschonken? Wie anders, M.H., dan de Katholieke Kerk?

Als hij bemoediging en raad, als hij bij de magtigen der aarde voorspraak behoefde, dan vond hij eenen vriend en helper in een van hare kloosterlingen, in Juan Perez de Marchena; in hem had Columbus een deelgenoot zijner hoop op de uitbreiding des geloofs en een vurig voorstander van zijn ontdekkingsplan. Toen de Koningin Isabella weifelde, om de aanbiedingen van Columbus aan te nemen en hem op zijne ontdekking uit te zenden, toen werd haar besluit gevestigd door eenen brief van Perez, haar vroegeren biechtvader.

Had de godsdienst het vuur ontstoken, dat Columbus van verlangen naar den togt deed branden, ook Isabella werd door godsdienstige beweegredenen geleid. Hij had haar zijn onderneming voorgesteld, als een poging om de uiterste grenzen der aarde met de glorie van Christus te verlichten, en het is een feit, dat Isabella zijn aanbod in dien zin opvatte en aannam.

Zij liet voor hem drie schepen in de haven van Palos uitrusten. Niet ver van daar verhief het klooster van la Rabida zijne torenspits; binnen die stille muren wachtte hem Juan Perez; daarheen ging hij om zijnen moed tegen de gevaren van den nog door niemand beproefden togt te harden.

Eindelijk is alles gereed, om bij den eersten gunstigen wind zee te kiezen; het luisterend oor van Columbus hoort dien, in den nacht van den 3e Augustus 1492, opsteken. Hij verlaat zijne cel, en spoedig zien de schepelingen, die op zijne karveelen de wacht hebben, op dat ongewone uur, het licht door de hooge vensters der kloosterkapel heenflikkeren. Het zijn de lichten op 't altaar, waarvoor Columbus en Perez in de eenzame stilte

neêrknielen. De kloosterling begint de H. Mis, hij roept de bescherming Gods op den koenen zeevaarder af, die met hem bidt; Columbus nadert tot de H. Communie; en spoedig ziet Gij hen beiden den berg afgaan, waarop het klooster ligt.

De laatste sterren verdwijnen aan 't uitspansel, het morgenrood begint den hemel te kleuren, als een voorteeken van dien heerlijken morgen, dien Columbus voor de wereld zal doen opgaan. De groote boot der Santa-Maria, het schip, dat hij voor zich had gekozen, haalt hem van land; een groet aan de zich verdringende bewoners van Palos, die hem vol vrees zien vertrekken, een omhelzing van zijn vriend, en de ontdekker der nieuwe wereld begint zijn roemvollen togt; de koninklijke standaard der flottille, met het beeld des gekruisten Verlossers, wordt in top geheschen, en Columbus geeft het bevel om in zee te steken: in den naam van Christus.

Kan het nog sterker betuigd worden, M.H., dat het hier eene katholieke zaak geldt, dat de ontdekking van Amerika, met hare voor den handel onberekenbaar gewigtige gevolgen, eene daad is van katholiek geloof? De Kerk bezielde, de Kerk begeleidde Columbus.

De handel van den nieuweren tijd huldigt dezen grooten man als zijn voornaamsten weldoener.

Hij maakte het gebied des handels eens zoo groot als te voren; zijn ontdekking, de vrucht van zijn onovertroffen standvastigheid en moed, schonk aan den handel die onmetelijke uitbreiding en vroeger ondenkbare levendigheid, waarvan wij, kinderen der negentiende eeuw, de voordeelen plukken.

O Handelaren, Gij geeft aan Columbus' nagedachtenis de schatting uwer bewondering en dankbaarheid, en voorwaar, hij heeft er het volste regt op, hij de grondvester

van uwen handel! Doch kon de geest van dien regtvaardige uit de zalige verblijven, waar onze eerbied voor zijne uitmuntende deugd hem plaatst, kon Columbus zelf, U toespreken, hij zou uwe bewondering en uwen dank niet anders aanvaarden dan om ze zelf weder aan te bieden aan de Kerk; hij zou geene andere taal spreken dan hij sprak in dien heerlijken brief, waarin hij, terugkeerend uit de Nieuwe Wereld, zijne glorievolle ontdekking aan eenen vriend bekend maakte.

Hij schreef, „niet aan mijne verdienste is deze „groote en ontzaggelijke onderneming verschuldigd; zij „is verschuldigd aan het katholieke geloof, aan de „godsvrucht onzer Vorsten; want de Heer heeft aan de „menschen verleend, wat het menschelijk verstand niet „kon uitvinden noch bereiken; God immers verhoort de „gebeden zijner dienaren..... Dat men dus processiën „houde, plegtige feesten viere; dat de kerken met groen en „bloemen versierd worden; dat Christus zich verheuge „op de aarde, gelijk Hij zich in den hemel verblijdt „over de nabijzijnde verlossing van zoovele volken, die „tot nu toe aan het verderf gewijd waren! Dat ook wij „ons verblijden", zoo besluit hij, „zoowel om de ver„heffing van ons geloof als om de vermeerdering der „tijdelijke goederen, waarvan niet slechts Spanje maar „geheel de Christenheid de vruchten plukken zal."

Wie twijfelt er aan, of deze verwachting van den grooten ontdekker der Nieuwe Wereld is vervuld?

Was de handel vóór zijnen tijd hoofdzakelijk landhandel geweest, en had de zeeman zich over 't algemeen slechts aan de kustvaart gewaagd, nu werd de Groote Oceaan het voertuig voor het commerciëele verkeer, en de Middellandsche Zee, vroeger het levendigste tooneel der handelswerkzaamheid, was niet meer dan een zeer

klein deel van het onmetelijke veld, wat handel en scheepvaart nu betraden. De eene gewigtige ontdekking volgde op de andere. Geheel Noord- en Zuid-Amerika, de zeeweg langs de Kaap de Goede Hoop en Australië werden gevonden.

Welk eene onberekenbaar groote vermeerdering van voortbrengselen, welk een gemak en snelheid van verkeer, hoevele nieuwe markten, den handel aangeboden! Naar Azië en vooral naar Amerika togen de Europesche kolonisten; Amerika ging allengskens groot op eene menigte van uitgestrekte en vruchtbare koloniën, wier schatten tegelijk met de kostbare produkten der nederzettingen in Azië den handel een gansch ander wezen en leven gaven en hem in waarheid tot wereldhandel maakten.

Scherer mag hier als een bevoegd beoordeelaar gelden, en hij noemt de ontdekking van Amerika en de opening der groote wereldzee niet slechts een beslissend keerpunt in de handelsgeschiedenis, maar: „eene nieuwe schepping"!

Ziedaar het werk van Columbus, ziedaar de weldaad der Kerk! Ziedaar, hoe zij haar voor den handel zoo zegenrijke werkzaamheid voortzette, die zij met de beschaving der barbaren en de Kruistogten had aangevangen.

De krachtige boom van den nieuweren wereldhandel was door de hand der Kerk geplant en opgekweekt, en het kon niet anders, volgens den natuurlijken loop der dingen, moest die boom hoog opgroeijen en zijne takken wijd uitspreiden en telkens rijker vruchten dragen.

Het is waar, het zijn vooral twee groote protestantsche staten geweest, de Republiek der Vereenigde Nederlanden en Engeland, welke dien boom overvloedige sappen toevoerden, zijne takken leidden en de vruchten, die hij voortbragt, inzamelden.

Echter moeten we niet vergeten, dat hun handel, in verschillende tijdperken, magtige mededingers vond in de katholieke kooplieden van Portugal, van Spanje, van België, van Duitschland, van Noord-Italië, van Frankrijk. Vergeten we niet, dat de volken hun tijd van opkomst en van verval hebben. Vergeten we niet, dat de natuurlijke ligging, de gesteldheid van den grond, en de bijzondere volksaard, in een gegeven tijdperk der geschiedenis, den handel van eenig land buitengewone hulpmiddelen bieden kan. Vergeten we niet, hoeveel ligter het is den eenmaal geplanten boom, die reeds diepe wortelen schoot en tot kracht kwam, verder te voeden en te leiden, dan den gansch onbewerkten en met doornen begroeiden grond, met houweel en spade, om te woelen en geschikt te maken om de zwakke loot te ontvangen, die eens, maar niet zonder tallooze zorgen, een boom worden zal, krachtig genoeg om zooveel zorgvuldigheid en arbeid te kunnen ontberen. Het latere opkweeken was het werk van onze Republiek en van Engeland, het eerste planten de arbeid der Kerk.

Daarenboven, al waren deze beide staten niet meer vereenigd met de Kerk, hierom was het niet minder waar, dat zij hunne Christelijke beschaving aan haar te danken hadden, en dat zij het merkteeken des Christendoms, door de Kerk op hunne wetten, hunne staatsregeling, geheel hunne wijze van handelen gedrukt, niet volkomen konden uitwisschen. Integendeel, van 't Christendom, dat zij van de Kerk hadden ontvangen, behielden zij nog zooveel goeds, dat juist deze Christelijke beginselen, welke hun in weerwil van het Protestantismus overbleven, onder de krachtigste oorzaken van hunnen handelsbloei verdienen gerangschikt te worden. Hebben niet de Hollandsche vlijt en stiptheid en de wereldberoemde Hol-

landsche trouw aan de kooplieden der Republiek op de eerste plaats hunnen voorrang geschonken? En sproten die voor hun handel zoo gunstige eigenschappen niet inzonderheid uit Christelijke, dat is, van de Kerk ontvangene, beginselen voort?

Al had nu de Kerk, na Amerika's ontdekking, aan den handel geene nieuwe weldaden bewezen, zijne latere verwonderlijke uitbreiding en de rijkdom zijner vruchten zouden toch ook aan haar te danken zijn.

Doch zij verloochende haar verleden niet; al was haar invloed op het openbare leven der volken, door den grooten afval der zestiende eeuw, gebroken; zij bleef toch, zooveel zij vermogt, aan hare kinderen de Christelijke beginselen leeren, die hen tot werkzame en degelijke kooplieden konden vormen; zij bleef, op elk gebied, de beschaving beschermen, waardoor zij Europa had groot gemaakt; zij bleef hare missiën voortzetten en bragt het licht des geloofs aan honderdduizenden en honderdduizenden in Amerika en Azië. Hare missionarissen volgden daar den handel op zijne schreden, of liever, zij gingen hem voor, zij wezen, zij bereidden hem den weg; en het feit, dat zich op het laatste Algemeene Concilie meer dan honderdenvijftig Bisschoppen bevonden, die hoofden waren van missiën in onbeschaafde streken, het zegt ons, welk een verbazenden invloed, zij, door hare zendingen, nog op dit oogenblik, op de uitbreiding der beschaving en dus ook op die van den handel uitoefent.

Is hiermede alles vermeld, wat zij thans voor den handel doet?

Ik meen te mogen zeggen, dat zij, vooral in den laatsten tijd, als eene verdedigster des handels optreedt, die hem tegen een zeer bijzonder en allerdreigendst gevaar beschermt.

Helaas! we weten het, al spoedig na zijne opkomst begon 't Protestantismus dwalingen voort te brengen, die allerduidelijkst anti-Christelijk en niet minder duidelijk deszelfs wettige gevolgtrekkingen waren: ik bedoel de stellingen der ongeloovige wijsbegeerte, die de grondslagen der Christelijke Openbaring, en daarmede den hechtsten steun der publieke eerlijkheid, en ook, ten laatste, dien van den handel ondermijnden: ik bedoel het Rationalismus, in zijne verschillende vormen, dat Rationalismus, waaruit al weder het Socialismus en de Revolutie voortkwamen.

Hier nu ontmoeten we een zeer ernstig gevaar voor den tegenwoordigen handel. Dat gevaar, het is de Revolutie, het is de socialistische Republiek, die zij voorbereidt.

De Revolutie bedreigt Europa gedurig met den oorlog, met een geheele omkeering; alles is in spanning, alles in onrust. Hierdoor ontbreken aan den handel twee voorwaarden voor zijnen bloei: de zekerheid van den vrede en de veiligheid van het regt.

De Revolutie verklaarde eerst den oorlog aan de koningen, thans neemt zij het Socialismus openlijk voor leus, en keert zij zich onverholen tegen het kapitaal en tegen het eigendomsregt en tegen den grondslag van alle regt en gezag, tegen God.

Wilt Gij de geloofsbelijdenis van het Socialismus der talrijke geheime genootschappen hooren?

Ziedaar, hoe Proudhon die vreeselijke dwaling formuleerde: „La propriété par principe et par essence, est „immorale... Si Dieu n'existait pas, il n'y aurait point „de propriétaires. La propriété est le crime de l'Être „Suprême. Il n'y a pour l'homme qu'un seul devoir, „une seule religion; c'est de renier Dieu... La pro„priété, c'est le vol."

Afschuwelijk! Geen God, geen grond van regt, geen eigendom, geen wet! Maar dan ook geen maatschappij, geen landbouw, geen nijverheid, geen handel! Het Socialismus vernietigt den handel.

En toch, dit was de ware geloofsbelijdenis van 't Socialismus.

Een vreeselijke oorlog heeft de algemeene oplettendheid aanvankelijk van de gedachte aan dit allergrootste gevaar, dat ook den handel bedreigt, kunnen aftrekken; maar de socialistische woelingen in 't ongelukkige Frankrijk en de schandelijke roof, aan den H. Stoel voltrokken, heeft op nieuw en ten krachtigste getoond, hoe luttel thans in Europa het eigendomsregt en het gezag beteekent. Indien een zoo heilig regt, als dat des Pausen, ongestraft kan worden geschonden, indien een zoo verheven gezag vrij kan worden gehoond, welke eerbied blijft er dan over voor het gezag van andere tijdelijke magthebbers, en welk bezit is er dan verzekerd?

Dit is het groote gevaar voor den handel: geen zekerheid van bezit of van wet of van vrede; kortom, het Socialismus der Revolutie; en wie kan ons zeggen, dat de Nederlandsche handel daarvoor langen tijd zal beveiligd zijn?

Welke magt op aarde heeft vastheid genoeg om tegen de Revolutie te strijden, welke instelling in Europa is in staat haar te onderdrukken of te breidelen? Wie het welligt vermoge: zeker is het, dat geene magt, geene instelling zulke waarborgen voor de overwinning in dien strijd kan aanbieden als de Kerk. Zij is de eenige, die sterk is door de onwrikbare overtuiging en de onderlinge eenheid van millioenen leden; de eenige, die de lagere standen der maatschappij tevredenheid leert; de eenige, die de liefde des volks heeft en Christelijke arbeidersgenoot-

schappen tegenover socialistische vereenigingen stellen kan; de eenige, die de rijken en gegoeden overreden kan de harde gevolgen van 't eigendomsregt, door werken van Christelijke liefde, te verzachten; de eenige, die het ongeloof en de zedeloosheid — uit wier rampzalige vereeniging de Revolutie voortsproot, en in wier schrikbarende heerschappij zij hare sterkte vindt — met goed gevolg bestrijden kan; de eenige, die nooit heulde met de Revolutie; de eenige, die alle revolutionaire beginselen veroordeelt; de eenige, die altijd en overal door de Revolutie gevreesd wordt.

Zij zal het Socialismus overwinnen, zij zal dit gevaar van den handel bezweren.

Maar hoe? ik spreek van de kracht der Kerk en van de bescherming, die zij aan den handel geeft, in een tijd, waarin hare zwakheid zoo aan den dag komt, en zelfs haar zigtbaar Hoofd de gevangene is van hare bitterste vijanden? . . . . Doch neen! als Katholieken weten wij, dat zulk eene zwakheid het voorteeken van hare overwinning pleegt te zijn. Wij kennen de goddelijke kracht, die in haar leeft, wij weten, dat zij het voorbeeld van haren Stichter moet volgen en door 't lijden moet komen tot de zegepraal. Hebben dan ook niet de invallen der barbaren de Kerk met volkomen ondergang bedreigd, en was het niet alsof zij onder den verwoestenden stroom der volksverhuizingen zou bedolven worden? en toch, zij heeft die volken aan hare leer en aan hare tucht onderworpen. De Islam viel haar met geen geringere magt aan: alles scheen hare vernietiging te voorspellen, en zij heeft de overwinnende Turken teruggedrongen; zoo ook zal zij nu over de nieuwe barbaarschheid en het nieuwe fanatisme der Revolutie zegepralen, en als er nog redding mogelijk is voor Europa, dan zal zij die redding aan-

brengen, en met die redding, vrede en rust, zekerheid van bezit en eerbied voor de wet en vernieuwden bloei des handels; en ook aangaande onzen tijd zal de geschiedenis, eens, met gouden letters, de waarlijk pauselijke woorden van den grooten Pius IX kunnen opteekenen:

„De krachtige invloed der Kerk strekt niet „alleen tot het eeuwig heil der menschen, „maar ook tot het tijdelijk welzijn der volken „en hun waren voorspoed, orde en rust."

Ik heb gezegd.

H. J. J. Prenger.

BLIKKEN OP INDIË. [1])

De moderne wetenschap laat niets onbeproefd om het getal harer volgelingen steeds te vermeerderen. Met alle middelen, welke haar ten dienste staan, zoekt zij het geloof aan de waarheden, door God geopenbaard, in de H. Schrift opgeteekend en met onfeilbaar gezag door de Katholieke Kerk verkondigd, te ondermijnen, ja, geheel weg te nemen. Het Christendom toch, zoo redeneert zij, is niets anders dan een meer ontwikkelde toestand, waartoe allengs de godsdienst, die uit onvoldoende natuurkennis als van zelf in den mensch ontstaan is, zich verheven heeft. [2]) Tot staving dezer ontwikkelings-theorie is men dan gewoon zich te beroepen op eenige overeenstem-

1) Door F. Heynen. S. J. Rotterdam. G. W. van Belle. 1870.

2) *Handboek der Aardrijkskunde*, uitgegeven door de *Maatschappij tot nut van 't Algemeen.* 1863. Algemeen gedeelte. III, blz. 263.

ming, welke men bij de Indiërs en de Christenen in sommige punten ontdekt. Men tracht met onvermoeide inspanning eerbied op te wekken, achting in te boezemen voor de Indische stelsels, zoo al niet voor de ongerijmdheden en dwaasheden, waartoe de godsdienstige en wijsgeerige scholen der Indiërs kwamen, dan ten minste voor het talent, door hen daarbij aan den dag gelegd, al was dan ook Pantheïsme of zelfs Atheïsme het resultaat hunner wetenschappelijke onderzoekingen.

„Wij, Katholieken, hebben niets van de wetenschap, wel-
„ken naam zij voere en welke taak of welk voorwerp zij kieze,
„te vreezen; mits zij slechts met de haar eigene middelen streve
„naar de kennis der waarheid, die binnen haar bereik ligt.
„Want wij zijn er zeker van, dat de wetenschap telkens wil-
„lens of onwillens verplicht is, hulde te brengen aan den
„Katholieken godsdienst; en dat zij de onbevooroordeelde
„geesten, langs de haar eigene wegen moet heengeleiden
„tot het erkennen en huldigen van waarheden, die immer
„door de Kerk aan hare kinderen met volle zekerheid wer-
„den geleerd." Het bewijs hiervan te leveren, ziedaar het doel, hetwelk de eerw. heer F. Heynen zich gesteld heeft bij het schrijven van zijn in vele opzigten uitmuntend werk over Indië.

„Den beschaafden Nederlander en den Katholiek wil-
„den wij", zegt de eerw. Schrijver, „een gereed middel
„verschaffen om zich een grondiger denkbeeld te vormen
„van de wetenschappelijke beweging, waarvan Indië het
„voorwerp is, dan zij bezitten, die in hunne oppervlak-
„kigheid wanen, als had men het laatste woord der we-
„tenschap vernomen en als mocht men vrij over menig
„gewichtig vraagpunt uit de hoogte beslissen, indien men
„brochuren en tijdschriften heeft gelezen of voordrachten
„bijgewoond, waarin ijverig over Indologie, Sanskriet,

„ Ariërs, vergelijkende taalstudie enz. werd gedeclameerd. —
„ Vooral wenschten we aan te toonen, hoe de met groote
„ opoffering aanvaarde en met bewonderenswaardige vol-
„ harding voortgezette onderzoekingen der geleerden vele
„ onschatbare getuigenissen hebben opgeleverd voor de
„ waarheden, door God geopenbaard, in de H. Schrift
„ opgeteekend, en door de Katholieke Kerk met onfeil-
„ baar gezag verklaard en gehandhaafd. Zoo wilden we
„ onze lezers het genot doen deelen, dat wij zelven meer-
„ malen mochten genieten, als we ontwaarden, hoe deze
„ of gene ontdekking, die aanvankelijk in strijd scheen
„ met de leeringen des geloofs en als zoodanig werd uit-
„ gebazuind, weldra na verdere nasporing en na meerdere
„ gegevens bleek daarmede volkomen in overeenstemming
„ te zijn en haar veeleer met nieuwen luister omgaf."

Na eerst eene geographische schets gegeven en het belangrijkste en wetenswaardigste betreffende de geschiedenis van Indië vermeld te hebben, handelt de eerw. heer Heynen meer uitvoerig over de godsdienst, den daarmede innig verbonden maatschappelijken toestand, de taal en de letterkunde van Indië.

De heer P. A. S. van Limburg Brouwer, in den Nederlandschen Spectator (1870, n°. 219) het boek van den eerw. pater Heynen besprekende, geeft het den zonderlingen titel van Jesuiëten-Indologie, als om daardoor terstond aan te duiden, dat hij, voor wien, volgens eigen bekentenis, de eerste godsdienstige grondbeginselen in het onzekere hangen, [1]) die aan alle godsdiensten slechts betrekkelijke waarde toekent, [2]) die alle Openbaring ten laatste tot het zuiver redelijke terugbrengt, [3])

1) De *Gids*. 1860, blz. 335.
2) Aldaar, blz. 339.
3) Aldaar. 1861, blz. 434.

ja zelfs strijd voert tegen het Christendom, [1]) volstrekt niet ingenomen kan zijn met het genoemde werk. De heer van Limburg Brouwer toch is gewis van hetzelfde gevoelen als de heer C. P. Tiele, die in het Theologisch Tijdschrift, [2]) over Lenormant's Manuel d'Histoire ancienne de l'Orient schrijft: „wat vooral „de waarde van het werk veel vermindert, is het gods„dienstig begrip, waarvan de schrijver uitgaat. „Je suis „Chrétien," zegt hij „et je le proclame hautement;" „'t welk, overgezet zijnde, beteekent: „ik ben een su„pranaturalist." De Bijbel is voor hem een rechtstreeks „door God geïnspireerd boek," enz. — Hoe zou een Katholiek priester, een lid van de orde der Jesuïten, in staat zijn, naar het oordeel van den heer van Limburg Brouwer, den godsdienstigen en maatschappelijken toestand van Indië verdienstelijk te schetsen? Wie had van dezen heer iets anders kunnen verwachten, dan dat, na een enkel woord van lof, het vonnis zou worden uitgesproken over de algemeene strekking van een dusdanig boek, geschreven door een Christen, door een Katholiek? Ja, al had de Schrijver den genoemden recensent later niet zoovele gevoelige slagen toegebragt, al was menige welverdiende les achterwege gebleven, toch zou het a priori bijna zeker zijn geweest, dat het werk van den geleerden Jesuïet niet naar regt en billijkheid door van Limburg Brouwer was beoordeeld geworden.

Doch wat deze beoordeelaar ook afkeure, wij zijn overtuigd, dat niemand, die de Blikken op Indië zonder vooroordeel ter hand neemt en bestudeert, zich over de gegeven moeite zal beklagen. De eerw. Schrijver toch levert ons hier,

1) *De Gids.* 1860, blz. 343; 1867. blz. 523.

2) *Theologisch Tijdschrift* onder redactie van F. W. van Bell, S. Hoekstra, A. Kuenen, enz. 4e jaarg. 2e Stuk, blz. 195.

het blijkt duidelijk, de vrucht van vele en ernstige studiën over Indië.

Eene kleine aanduiding van hetgeen dit schoone boek aangaande de godsdienst der Indiërs te lezen geeft, zal genoeg zijn om een ieder daarvan te overtuigen en tot eene nadere kennismaking op te wekken.

In het eerste hoofdstuk handelt het over de Brahmadienst.

De leer der Brahmanen wordt gevonden in geschreven oorkonden en vooral in de zoogenaamde heilige boeken, de Veda's of Veden genoemd. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen beweert in het door haar uitgegeven Handboek der Aardrijkskunde van Winkler Prins, dat deze boeken reeds 3000 jaren vóór Christus bestonden; volgens hare berekening dus 1400 jaren langer dan de boeken van Mozes. Uit de beschrijving, welke de Maatschappij daarna in datzelfde boek van het Christendom geeft, blijkt dat zij de Veda's hooger stelt dan de Schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds.

Ofschoon, volgens het algemeen gevoelen der geleerden, de juiste ouderdom dier Indische heilige boeken niet kan bepaald worden, is toch de berekening der Maatschappij geheel bezijden de waarheid. Dit bewijst de eerw. heer Heynen uit de geschriften van den zoo beroemden Max Müller, die als zijne innige overtuiging uitspreekt, dat de oudste gedeelten der Veda's slechts 1400 jaren vóór Christus ontstaan zijn.

Uit de Veda's nu heeft zich verder eene uitgebreide gewijde litteratuur bij de Hindoe's ontwikkeld, en de geheele verzameling van gewijde boeken draagt den naam van Sastra of heilige verordening.

De leer, die in deze boeken vervat is, komt hoofdzakelijk op het volgende neêr:

„Het zuiver Godsbegrip, de kennis van één God, die „men bij hen [de Indiërs], volgens de getuigenis van „den beroemden Max Müller, reiner vindt naarmate men „hooger opklimt, aanvankelijk bezittende, trachtten zij „zich de eenheid van het Goddelijk Wezen en de „verscheidenheid der hen omringende schepping te „verklaren. Er ontstond in hunnen geest eene worsteling „tusschen het zuiver Godsbegrip en de neiging om het „vele; dat met kracht hunne zinnen trof, te vergodde„lijken. Het zinnelijke sleepte hen meê, het vele over„won en het veelgodendom behaalde de zegepraal op „het zuiver begrip van den éénen waren God."

Deze uiteenzetting bevestigt de Schrijver door de aanhaling van hetgeen een Indisch geleerde van den lateren tijd, Ram-Mohun-Roy (hij stierf te Londen in 1842), wiens gezag niet kan betwist worden, geschreven heeft.

Vervolgens zien we, hoe in de heilige boeken der Indiërs met verrassende duidelijkheid melding wordt gemaakt van de groote en gewigtige gebeurtenissen uit de geschiedenis des menschdoms: de schepping, de lotgevallen van het eerste menschenpaar en vooral den zondvloed.

Daarna slaat de eerw. Schrijver een blik op de zedeleer; deze stemt vrij wel overeen met de eerste beginselen der natuurwet, doch naast vele wijze verordeningen treft men er ook een tal van bijgeloovigheden en vreemde praktijken in aan.

Eindelijk wordt de aandacht gevestigd op de eeredienst, die, aanvankelijk zeer eenvoudig, allengs in luister toenam, maar tevens, met het huldigen van het veelgodendom, weldra de grootste onzedelijkheid wettigde en aanmoedigde.

Nadat wij dan de Brahma-dienst, welke zeven achtste der bevolking van Indië is toegedaan, leerden kennen,

gaat de Schrijver over tot het Boeddhisme. Boeddha verwierp niet alle stellingen der leer van Brahma.

Het algemeene gevoelen der geleerden stelt Boeddha's optreden 5 of 600 jaren vóór Christus.

„Hij neemt eveneens zeker Pantheïsme aan, de ziels-
„verhuizing, de schepping der wereld, en de algemeene
„begrippen aangaande de eigenschappen der Godheid. Hij
„wijkt echter hierin van het Brahmaïsme af, dat hij de
„Trimoerti, de zoogenaamde Indische drievuldigheid,
„verwerpt met de menigte van ondergeschikte goden en
„dwaze verdichtselen door de Brahmaansche priester-
„kaste uitgevonden. Hij stelt daar op zijne beurt droo-
„merijen van eigen vinding voor in de plaats.... De
„opheffing der kasten leidde hem gevolgelijk tot de be-
„strijding van het onvoorwaardelijk goddelijk gezag van
„eenige der zoogenaamde heilige boeken." De geleerde J. Barthélemy Saint-Hilaire ziet in Boeddha's systeem zelfs een onverholen Atheïsme en Nihilisme, of vernietiging van God en de ziel, en Max Müller vindt die uitspraak niet te hard.

„Bouddha's zedeleer is beter dan zijn godsdienstig
„stelsel en verraadt geene geringe overeenkomst met de
„tien geboden. Het is echter opmerkelijk, dat hij de
„positieve geboden heeft weggelaten. Zij luiden: 1. gij
„zult niet doodslaan, 2. niet stelen, 3. den echt niet
„breken, 4. niet liegen, 5. niet dronken zijn, 6. tus-
„schentijds geen maaltijden houden, 7. geen openlijke
„schouwspelen bijwonen, 8. geen kostbare kleeding dra-
„gen, 9. geen groot bed hebben, 10. geen goud en
„zilver aannemen."

De leerlingen van Boeddha waren later met zijn stelsel zoo weinig ingenomen, dat zij, behoefte gevoelende aan God en Godsvereering, den meester tot God maakten. De ont-

zaggelijke aanhang, die aan Boeddha wordt toegeschreven, draagt wel zijn naam, maar belijdt zijne leer, huldigt zijne beginselen niet.

Tusschen de Brahmanen en Boeddhisten ontstond, omstreeks de derde eeuw onzer jaartelling, een verwoede en hardnekkige krijg, welke ten gevolge had, dat het Boeddhisme in Hindostan bijna geheel werd uitgeroeid. De sekte zelf verging echter niet, maar breidde zich buiten Hindostan verder uit. Vooral in Thibet bereikte de eeredienst van Boeddha, aldaar Lama genoemd, het hoogste toppunt.

De Modernen vermaken zich nog dikwijls met lang versleten vergelijkingen van het Lamaïsme met het Katholicisme, om daardoor hunne lezers tot het besluit te brengen, dat de Katholieke Kerk hare hierarchie en plegtigheden aan die sekte ontleend heeft.

Dit is wederom ook de toeleg van het Nut van 't algemeen in het meermalen genoemd Aardrijkskundig Handboek, alsmede van prof. Hofstede de Groot in het tijdschrift: Waarheid in liefde. [1])

De eerw. heer Heynen levert nu de stelligste bewijzen voor het historisch feit, dat de Boeddhisten van Thibet of de Lamaïsten eenige plegtigheden en instellingen aan de Katholieke Kerk hebben ontleend en niet omgekeerd. Die bewijzen worden vooral genomen: 1°. uit een dokument, door Abel Rémusat ontdekt en ter algemeene kennis der geleerden gebragt, hetwelk de ware geschiedenis der Lamahierarchie bevat en leert, dat het Boeddhisme eerst in de vijfde eeuw onzer jaartelling zich in China gevestigd heeft en acht eeuwen zonder staatkundigen invloed is gebleven; 2°. uit een ander dokument, in 1829 uitgegeven, dat

1) 3e jaarg. 1869, blz. 226.

eene beschrijving geeft van Thibet, uit het Chineesch in het Russisch vertaald door den archimandriet P. Hyacinth Pitehourinsky, en uit het Russisch in het Fransch overgezet door Jules Klaproth, welke uitstekende geleerde de Russische vertaling met het oorspronkelijk Chineesch vergeleken en daarnaar verbeterd heeft. Ook hieruit blijkt, dat het Lamaïsme eerst begonnen is omstreeks 1260 na Christus, toen de Katholieke Kerk hare godsdienstige instellingen en vormen reeds in hoog ontwikkelden bloei bezat.

Onjuist derhalve is de bovengenoemde bewering der Modernen.

Een derde hoofdstuk wijdt de Schrijver aan het Magisme of de leer van Zoroaster en aan eenige andere sekten; een vierde aan de philosophische systemen der Indiërs, vooral aan het Vedantisme en de Sankhya-leer.

De betrekkingen der Indiërs met de Israëliten en met de Christenen worden vervolgens in een vijfde hoofdstuk aangegeven.

Allerduidelijkst blijkt daaruit, dat de Israëliten, ten minste sedert de derde eeuw vóór Christus, zijn doorgedrongen tot in China. „Wij vinden te vele sporen van „Israëlitische denkbeelden en gebruiken bij de Hindoe's," zegt de eerw. Schrijver, „dan dat ons antwoord op de „vraag: of zij geheel vreemd gebleven zijn aan alle wel„dadige mededeeling van godsdienstige denkbeelden door „het uitverkoren volk, twijfelachtig zou kunnen luiden. „Immers zonder eenige kennisneming van Mozes' boeken, „is het onverklaarbaar, hoe hunne geschriften en gebruiken „melding kunnen maken van een offer, dat groote over„eenkomst heeft met het Paaschlam. Zij hebben toch „het offer Ekiam, waarbij de Brahmanen gedispenseerd zijn „van de wet, die hun het vleesch eten verbiedt. Bij dat „offer zijn zij verplicht het vleesch onder elkander te ver-

„deelen en er van te nuttigen. Bij dat zelfde offer spreken „zij een gebed, dat hunne verwachting van den Messias „uitdrukt: „Wanneer," zoo bidden zij, „zal de Ver- „losser geboren worden? Wanneer zal de Redder ver- „schijnen?" In hunne latere Veda's vindt men geheele „gedichten die vertalingen of omwerkingen der Psalmen „schijnen."

„Gewerd alzoo," dus gaat de eerw. Schrijver voort, „den Indiërs van de zijde der Israëliten heilzame mede- „deeling van godsdienstige denkbeelden en gebruiken, „reeds vroegtijdig ook mocht Indië verkondigers van de „blijde Boodschap ontvangen. Het is eene wel bevestigde „waarheid, dat de H. Apostel Thomas daar het Evangelie „heeft verkondigd."

„Wie zal het betwijfelen, dat de prediking van den „H. Thomas en het verkeer der Indiërs met de Nesto- „rianen, die omstreeks de 9e eeuw tot hen doordrongen, „een onvermijdelijken invloed hebben uitgeoefend op de „Indische geschriften, die na dien tijd ontstonden? Neen, „het staat vast, dat zij de godsdienstige waarheden van „het Christendom opgemerkt en daarvan in hunne ge- „schriften akte hebben genomen."

Als resultaten van zijn breedvoerig onderzoek verkrijgt nu de Schrijver: „1°. de sleutel tot verklaring van den Gods- „dienst en de philosofische stelsels der Indiërs is deze: „een zeker tal van feitelijk overgeleverde waarheden be- „waarden zij vrij getrouw; die waarheden zijn als onver- „delgbaar; zij treden gedurig op den voorgrond. Maar „zoodra zij beproeven eene verklaring dier waarheden te „geven, zoodra zij beginnen te redeneeren, te bespie- „gelen, brengen zij dwaling op dwaling voort. 2°. Het „bleek ons, dat de Indiërs door hunne aanraking eerst „met het Jodendom en later met het Christendom buiten

„de algemeene waarheden der oorspronkelijke Openbaring,
„hun door de traditie geworden, nog eenige andere
„zuivere godsdienstige elementen in den loop der tijden
„hebben opgenomen, die wel is waar evenzeer als de
„eerste door hen misvormd zijn geworden, maar waarvan
„nogtans in hunne schriften en volksoverleveringen on-
„miskenbare sporen zijn bewaard gebleven."

Met zijne gewone duidelijkheid toont daarna de Schrijver de onwaarheid aan der beweringen, dat het Christendom eene ontwikkeling van de Indische godsdienstleer zou zijn, en dat de volken zich op godsdienstig gebied zonder bovennatuurlijken invloed steeds hooger zouden hebben ontwikkeld.

Teregt rigt zich de eerw. heer Heynen tegen den heer van Limburg Brouwer, die jaren lang het prediken van eene alles verschoonende en alles bewonderende verdraagzaamheid van het Pantheïsme en Atheïsme der Indiërs [1]) zich ten taak schijnt gesteld te hebben en steeds hoog opgeeft van de deugden, door hen beoefend. Zoo lazen we nog onlangs in het December-nummer van De Tijdspiegel: „Welke conclusie mogen wij thans, ook al
„ware 't alleen maar na deze vlugtige bloemlezing uit
„den rijken schat van Indische spreuken, en al stonden ons
„ook geene andere bewijzen ten dienste, omtrent den
„geest en de zedelijke begrippen van het meer beschaafde
„deel althans der Hindoe-bevolking opmaken? Toch waar-
„schijnlijk wel dat gemis aan gezonde morele denkbeel-
„den den beschaafden Indiër moeilijk te verwijten valt.
„En geenszins te gewaagd dunkt ons nu ook de vraag,

1) *De Gids.* 1867, blz. 523; 1868, blz. 425. Ook de heer Tiele duidt het Lenormant ten kwade, dat hij de oude godsdiensten, behalve die der Israëliten, als eene soort van afdwaling van den menschelijken geest beschouwt. *Theologisch Tijdschrift.* 4e jaargang, 2e stuk, blz. 197.

„wat men dan toch buiten en behalve hetgeen zijne eigen „wijzen hem leerden, op ethiesch gebied hem nog zou „wenschen te verkondigen. Of leert onze Westersche „moraal meer en andere deugden dan die welke wij door „de Oostersche hoorden aanprijzen? Of veroordeelt ze „nog andere ondeugden dan ook door gene gebrandmerkt „worden? Zou een onderwijzer bij eene Nederlandsche „openbare lagere school geacht kunnen worden, iets anders „of minder aan zijne scholieren in te prenten, dan „christelijke en maatschappelijke deugden", indien hij zijn „zedekundig onderrigt eens uitsluitend uit Bhartrihari's „spreuken putte?" [1]) Op de volgende bladzijde wordt het eene dwaasheid genoemd, om „gelijk door blinde „ijveraars voortdurend geschiedt, eeuw uit eeuw in den „verlichten Hindoe te willen opdringen, dat hij nog maar „een arme heiden is." [2])

Billijk, ja noodig was het, dat de eerw. heer Heynen tegen dusdanige stellingen opkwam en met edele verontwaardiging den heer van Limburg Brouwer zijne misgrepen onder 't oog bragt. Uit de beantwoording in den Nederlandschen Spectator zien we, dat het doel niet gemist werd. De aanmerkingen, daar gemaakt, zijn door

---

1) *Oude Wijsheid. De Spreuken van Bhartrihari* door Mr. P. A. S. van Limburg Brouwer. Blz. 553.

2) In het *Theologisch Tijdschrift* (4e jaargang, 6e stuk, blz. 647) roemt de heer C. P. Tiele het humanisme en de zedelijke voortreffelijkheid van het Boeddhisme.

Op blz. 559 (4e jaargang, 5e stuk) schrijft dezelfde (Over: *Die Weltanschauung der Buddhisten* door Bastian): „de opmerkingen, die hij [Bastian] maakt, zijn dikwijls treffend en juist.... zoo geeft hij merkwaardige voorbeelden van de verdraagzaamheid der Buddhisten, die „scherp afsteekt bij de bekrompenheid en den godsdienstaat van verscheidene christelijke, vooral katholieke zendelingen."

den heer Heynen reeds grondig weêrlegd in de Maasbode, n°. 203, 206, 210, 212 en 214 van den 2den jaargang.

Stilzwijgend moeten we voorbijgaan hetgeen verder wordt medegedeeld over den maatschappelijken toestand, de taal en letterkunde van Indië, alsook de proeven van Indische letterkunde, welke de Schrijver geeft.

Waar is het, wat de eerw. heer Heynen in zijn Voorwoord schrijft: „Is eenmaal de belangstelling voor Indië „en zijne toestanden levendig geworden, dan rijst onwille„keurig het verlangen naar iets meer dan naar enkele „plaatsen uit de wijdloopige litteratuur der Indiërs; men „wenscht in een wel afgerond geheel, eene proeve hunner „denk- en levenswijze, en hunner edelste poësie tevens, „te genieten en te beoordeelen.' Aan dit regtmatig verlangen voldoet de schoone en kiesche episode Savitri, ontleend aan het oud-Indisch heldendicht Maha-Bharata, uit het Sanskriet vertaald en toegelicht door den zeer eerw. pater J. Arntz.

Den geleerden Schrijver dank brengende voor het schoone werk over Indië ons geleverd, het aan allen ter lezing en bestudering krachtig aanbevelende, besluiten we met den wensch te herhalen, door hem in het Voorwoord uitgesproken: „Mogen deze bladzijden nuttige kennis omtrent „een in onze dagen veel besproken onderwerp verspreiden „en het ware standpunt helpen verdedigen en handhaven, „dat alleen tegen eenzijdigheid en misvatting behoedt, en „van waar men uitsluitend de juiste waarde der nieuwere „ontdekkingen vermag te bepalen, en de harmonische „samenwerking te overzien van alle natuurlijke en boven„natuurlijke wetenschappen tot één doel, namelijk: tot „Gods verheerlijking."

D.

De liberale partij in Nederland tegenover de adressen der Katholieken.

De houding, door de liberalen tegenover de adressen der Katholieken aangenomen, toont weder duidelijk, dat het Liberalismus wel eene partij, maar nimmer eene regering vormen kan; zij toont dat het Liberalismus noch regtvaardigheid, noch staatkunde kent.

De Katholieken, hoewel ruim een derde der Nederlandsche bevolking uitmakend, hebben gedurende drie eeuwen ondervonden, dat zij als eene zwakke minderheid overheerscht worden; zij weten zeer goed, welk een afkeer tegen Rome nog steeds bij hunne Protestantsche broeders voortleeft, maar alle miskenningen van vroegere en latere dagen vergetende en hopende, dat de verontwaardiging over het gruwelijk onregt, tegen Rome gepleegd, luider spreken zou dan de erfelijke afkeer tegen Rome, hebben zij zich in adressen aan Z. M. den Koning gewend om aan de Regering eene aanleiding te geven eene edele daad van regtvaardigheid jegens hare Katholieke onderdanen en eene verhevene daad van staatsmanswijsheid voor het oog van geheel Europa te verrigten.

Doch in die dagen, zoo zal de geschiedenis spreken, was de Regering liberaal, de liberale partij had de meerderheid in de Kamers, en de liberale dagbladen voerden

den hoogsten toon. Regtvaardigheid heerschte er in Nederland niet, evenmin eene gezonde politiek. Belangen van de partij waren toen Staatsbelangen, vaderlandsliefde loste zich op in dweepachtigen partijgeest.

Rome behoort aan de Katholieke Kerk, want Rome is sinds meer dan duizend jaren hoofdstad der Katholieke Kerk; meer dan duizend jaren zijn de Pausen de wettige soevereinen van Rome; al wat Rome is, is het door den Paus en de Kerk. Zijne prachtige kerken, zijne rijke bibliotheken en museums, zijne liefdadige en godsdienstige inrigtingen, zijne kunststukken en monumenten, zijn ze niet allen te danken aan de offers der Katholieken en der Pausen?

Wat zou Rome zijn zonder de Pausen? Een groote naam in de geschiedenis en een historische plek gronds in de geographie, aangeduid door eenige armzalige hutten. Daar is geene hoofdstad in de wereld, die zoo zeer behoort aan het Rijk, waarvan zij de eer heeft hoofdstad te zijn, als Rome behoort aan de Katholieke Kerk. Maar er is ook geen Rijk, 't welk zooveel belang heeft bij het behoud zijner hoofdstad als de Katholieke Kerk bij het behoud van Rome. De waardigheid en de onafhankelijkheid der Pausen, het vrije verkeer van de Katholieken met het Hoofd der Kerk vorderen dringend, dat Rome in den volsten zin des woords de stad der Pausen blijve. Indien de liberalen, die dit ontkennen, te goeder trouw waren, wij zouden ons eenvoudig beroepen op de getuigenissen van Paus, bisschoppen, priesters en van alle opregte Katholieken, over de geheele aarde verspreid; want deze zijn de belanghebbenden, hunne getuigenis doet hier alles af. Indien alle handelaren van Nederland over een maatregel der Regering klagen en dezen schadelijk, verderfelijk voor den handel noemen, zal toch de Regering

wel zwichten. Maar de liberalen zijn hier niet te goeder trouw. Het is nog geen jaar geleden, dat de liberalen van alle landen, ook van ons Vaderland, de vrijheid loochenden van een geheel Concilie, vergaderd in de stad der Pausen, en zij zijn er gerust op, dat de Paus vrij zal zijn in de stad, waar eene regering zetelt, die nooit haar woord gaf, tenzij met de bedoeling om het te breken, die nergens haar voet heeft gezet zonder de Kerk te berooven en te knevelen!!! Wanneer het waar is, dat een Nederlandsch Minister aan het Florentijnsch Kabinet de verzekering gaf, dat er genoeg gedaan was voor de waardigheid en de vrijheid van den Paus, ter verzekering van de belangen en regten der Katholieke Kerk, dan zeg ik zonder aarzelen: die Minister dwaalde niet te goeder trouw.

Maar de regten der Katholieke Kerk zijn ook de regten van de Katholieke Nederlanders, en wanneer het gezond verstand der liberalen zwak genoeg is om deze waarheid niet onmiddelijk te begrijpen, dan nog is de liberale Regering, is de geheele liberale partij van Nederland daarop genoegzaam opmerkzaam gemaakt door den kreet van verontwaardiging, dien de Katholieke Nederlanders luide, alom en zonder ophouden over hunne nu geschondene regten deden hooren.

Is het niet de pligt der Regering de regten harer onderdanen te beschermen, te verdedigen en ongeschonden te handhaven? Men beuzelt over de Grondwet en over de scheiding van Kerk en Staat. Louter verzinsels om niet te doen, waartoe men uit strenge regtvaardigheid gehouden is Aangenomen, doch niet toegegeven, dat er in Nederland door de Grondwet eene algeheele scheiding van Kerk en Staat is ingevoerd, dan vraag ik nog: Zijn de handel, de nijverheid en de landbouw niet gescheiden van den Staat? En toch rust op den Staat de verpligting

om ze te beschermen, te bevorderen en des noods met kracht te verdedigen, ook tegenover het buitenland.

Toen voor eenige jaren een handelsverdrag met Zwitserland aan onze Tweede Kamer ter goedkeuring werd voorgelegd, heeft men de opmerking gemaakt, dat de wetgeving van sommige Zwitsersche Kantons niet liberaal genoeg was voor de Israëlieten; men voorzag daaruit, dat onze Nederlandsche Israëlieten zouden verhinderd worden al de voordeelen te genieten, welke het verdrag aan de overige Nederlanders aanbood. Dit bezwaar was voldoende om het verdrag te doen verwerpen. Alzoo eenige Israëlieten werden om hunne godsdienstige begrippen in hunne handelsbelangen bedreigd, dit woog zwaar genoeg bij de liberalen om krachtig daartegen op te treden; ruim een millioen Katholieken worden wegens hunne godsdienstige overtuiging in hunne teederste belangen niet bedreigd maar gewelddadig aangerand, en de geheele liberale partij, de liberale regering niet uitgezonderd, haalt de schouders daarover op en aanhoort met spottenden glimlach de klagten, door ons geuit. Men roept ons toe: wordt liberaal, modern, ongeloovig, en gij zult niet meer over geschonden regten klagen; gij zult denken en stemmen zooals sommige liberaal-Katholieken deden. Waarom heeft men niet aan de Israëlieten gezegd: wordt Christen, en gij kunt u vrij bewegen in Zwitserland?

Wat is de moraal dezer geschiedenis? Eenvoudig deze: Een handvol Israëlieten werd beschermd in Zwitserland; meer dan een millioen Katholieke Nederlanders worden in hunne belangen en regten gekrenkt door de Florentijnsche Regering, en zij vinden geen bescherming.

Maar het Liberalismus begrijpt welligt niet wat des geestes is, het kent welligt slechts stoffelijke belangen. Welnu, indien het dus zoover gekomen is, dat men de

aandacht der partij niet trekken kan, tenzij men op geldelijke nadeelen wijst, dan zouden wij haar nog kunnen herinneren aan de groote offers, door de Nederlandsche Katholieken in goed en bloed aan den H. Vader gebragt, offers, noodzakelijk geworden door de herhaalde en geweldadige rooverijen der Florentijnsche Regering. Het waren vrijwillige offers, o ja, en ze werden met liefde gebragt; maar kan de roover, die den vader alles ontnam, aanspraak maken op de straffeloosheid, omdat de schade, die hij toebragt, gedeeltelijk door de kinderen van den beroofde werd hersteld, of hebben niet veeleer ook de kinderen het regt den roover voor de vierschaar te dagen en van hem vergoeding te eischen? Dit deden de Katholieken van Nederland in hunne adressen; hunne vorderingen werden daarbij zeer matig gesteld, en met hoon werden zij door de liberale partij ontvangen; men veinsde zelfs toorn om met eenigen schijn van regt te kunnen dreigen en ons het stilzwijgen op te leggen.

Ten einde met nog grooteren schijn van regt, de regtvaardige eischen der Katholieken te kunnen afwijzen, heeft men zich ook op de stemming der Romeinsche bevolking beroepen, doch dit geschiedde slechts in het voorbijgaan, ik geloof ook niet, dat een enkel liberaal van fatsoenlijken naam de zoogenaamde algemeene volksstemming, zoo als zij in Rome en den Kerkelijken Staat is opgevoerd, serieus zou durven verdedigen, ik ga ze dan ook hier stilzwijgend voorbij, en ik meen genoegzaam te hebben aangetoond, dat de geheele liberale partij zich in de Romeinsche kwestie zeer onregtvaardig tegenover de Katholieken gedragen heeft. Thans rest mij nog aan te toonen, dat zij uit louter fanatisme zich zeer onstaatkundig heeft gedragen.

Indien de liberalen het prachtig beginsel der „schei-

ding van Kerk en Staat" niet met hart en ziel aankleefden, dan zou ik mij hier aanstonds beroepen op de uitspraak der Schrift: justitia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum, de regtvaardigheid verheft een volk, de zonde daarentegen maakt de volkeren ongelukkig. Heeft men echter de belangen der politiek gescheiden van godsdienst en zedewet, dan is men niet vatbaar meer voor zulke argumenten; ik zal er daarom anderen leveren.

Indien er ooit een tijd geweest is, waarin Nederland behoefte had aan eene magt, die aan onze naburen zelfs ontzag inboezemt, dan is het deze tijd. Waaraan zal Nederland die magt ontleenen? Zeker niet aan zijne ontzagwekkende legers, talrijke bondgenooten of bloeijende geldmiddelen. Willen wij magtig zijn, wij moeten ons het oude spreekwoord herinneren: eendragt maakt magt. Welnu, nooit is aan Nederland schoonere gelegenheid geopend om de eendragt te doen stijgen tot eene niet geëvenaarde hoogte; de Romeinsche kwestie bood ons de gelegenheid de Nederlandsche eendragt zoo te doen schitteren voor het oog van geheel Europa, dat zij aan ieder onzer naburen eerbied had ingeboezemd. Wanneer de Nederlandsche Regering zich boven godsdienstige vooroordeelen had weten te verheffen om voor de geschonden regten harer Katholieke onderdanen te strijden en krachtig te protesteren tegen het brutaal geweld, ons in den persoon des Pausen aangedaan, zelfs de man, die zich tot leus gekozen heeft: Magt is Regt, zou met verbazing op het fiere Nederland blikken; en indien hij ooit begeerige oogen op onze havens vestigen mogt, hij zou huiveren een volk aan te randen, dat zoo broederlijk vereenigd was en zulk een diep gevoel voor de regtvaardigheid bleek te bezitten. Doch waar gij ook waarachtige

grootheid, onbekrompen staatsmanswijsheid zoekt, zoekt ze nimmer bij de liberale partij.

Zij zagen de harten van een millioen Nederlanders bloeden wegens het onregt, dat zij door den roof van Rome leden, zij zagen, dat de verontwaardiging der Katholieken steeg, naarmate de ongeregtigheid tegen den Pauselijken Stoel voortduurde en toenam, en zij juichten, als ware het een zegen voor Nederland, dat meer dan een derde zijner inwoners gebukt ging onder slagen, die hen te dieper wondden, omdat zij hen in hun godsdienstig gevoel troffen. Die blinden! Zij juichten, omdat meer dan een derde der natie, onophoudelijk in zijne teederste belangen gekwetst, aan het onregt der annexatiën bijna genoeg gewoon raakte om zich later over niets meer te verwonderen en bij alle ongeregtigheden, die het geweld nog tegen de zwakkeren zou plegen, het hoofd te buigen en te zuchten: Heer, gij zijt regtvaardig en uwe oordeelen zijn geregt!

De liberalen hebben zich zelfs niet ontzien, met zeker welgevallen op de zwakheid van Nederland te wijzen. Wat wilt gij, zoo antwoordde men op onze adressen, wilt gij dan, dat het kleine Nederland den oorlog verklare aan Italië: of verwacht gij, dat Italië acht zal geven op de vertoogen van het kleine Nederland? Zoo heeft men geschreven en gesproken ten aanhooren van Europa! Welk eene laaghartige kleinmoedigheid!

Zijn wij, ten gevolge van onze moderne begrippen, reeds zoo diep in eigen oogen gezonken, dat een liberale regering hare magteloosheid om de regten der Nederlanders te beschermen, openlijk moet erkennen? Waartoe dienen dan nog onze gezanten, zaakgelastigden en consulaire agenten? Om de minachting te constateren, die men in het buitenland voor de regten der Nederlanders betoont?

Het schijnt, dat men von Bismarck wilde uitnoodigen ons den bijstand van den Noord-Duitschen Bond aan te bieden.

Ik heb de opmerking hooren maken, dat de houding der liberale partij tegenover de adressen der Katholieken meer in ons voor- dan nadeel was. Wij, Katholieken, zoo zeide men, hebben te veel grieven tegen de liberale partij; het is niet wenschelijk, dat zij ons in deze zaak regt laat wedervaren: zij zoude met eenigen schijn van billijkheid aanspraak op onze dankbaarheid maken en verlangen, dat wij ten opzigte van andere gewigtige bezwaren toegevend werden. Hebben niet vele Katholieken zich laten blinddoeken door de schijnbare gematigdheid, waarmede de liberalen eertijds optraden en door de kleine diensten, die zij beweerden den Katholieken bewezen te hebben? Hunne schandelijke houding in de Romeinsche kwestie doet ons weer de blinde en dweepzieke partijdigheid zien van hen, die door eene voorgewende gematigdheid menigen Katholiek op het dwaalspoor bragten.

Daarenboven, zijn de adressen niet aan Z. M. den Koning gerigt? Aan Zijne Majesteit zijn de grieven der Katholieken nu genoegzaam bekend; Hij zal te eeniger tijd gelegenheid vinden om in den raad der Vorsten zijne stem ten gunste zijner Katholieke onderdanen te doen hooren.

Neen, wanneer de liberalen juichen, dat onze adressen niets hebben uitgewerkt, vergissen zij zich zeer; die adressen zullen, vereenigd met de protesten van onze Katholieke broeders uit alle landen en volken, een gewigt in de schaal leggen, die deze volkomen naar den kant der geregtigheid zal doen overslaan.

De juistheid deze opmerkingen moet ik erkennen, doch

zij ontzenuwen de bewering niet, dat de liberale partij onregtvaardig en onstaatkundig gehandeld heeft.

Mogen wij ook met gerustheid de oplossing der Romeinsche kwestie afwachten, wij zijn nog niet gerustgesteld omtrent de belangen des Vaderlands, zoo ligtzinnig door de liberale partij in gevaar gebragt.

J. G. H. C. Essink.

VERSCHEIDENHEDEN.

De Roomsche Steenrots[1]).

Een degelijk werk over de pauselijke onfeilbaarheid.

In het eerste deel wordt het *begrip* van 's Pausen onfeilbaarheid uiteengezet: de Paus is, zoo gelooven de Katholieken, niet in alles en altijd onfeilbaar, maar 1) slechts in zake van geloofs- en zedeleer, 2) als hij spreekt van zijn leerstoel (*ex cathedra*), maar dan ook 3) buiten een Algemeen Concilie om, en 4) onafhankelijk van de instemming der over de wereld verspreide Bisschoppen.

In het tweede deel wordt voornamelijk uit Schrift en Overlevering *bewezen*, dat de zóó opgevatte onfeilbaarheid werkelijk bestaat. Wat aan het einde van het tweede deel gezegd wordt, had misschien beter een derde deel gevormd, handelende over het nut van deze leer voor de wetenschap, de vrijheid en de heiligheid, alsook voor de handhaving en de uitbreiding van Christus' Kerk.

Het werk is oorspronkelijk in het Duitsch geschreven, door iemand die verklaart geen Jesuïet te zijn, en voor de meer beschaafde Katholieken.

De *Literarische Handweiser* (N°. 83, 1869) vond den toon

1) *of de katholieke kerkleer over 's Pausen onfeilbaarheid in geloofszaken.* Toegelicht en gewaardeerd door P. P. Rudis. Vrij vertaald en bewerkt door A. A. Hentinga. Met kerkelijke goedkeuring. 1e, 2e en 3e aflevering. Amsterdam, C. L. van Langenhuysen. 1870.

wat te veel in overeenstemming met het pseudoniem des Schrijvers (*Rudis*), dat is, wat al te ruw. De *Civiltà* was, zoo we ons wel herinneren, meer onverdeeld met het werk ingenomen.

Wat de hollandsche bewerking aangaat, de stijl is niet zeer vloeijend, en menige uitdrukking, bijv. „omkanteling „van bewijs" (blz. 139) zou, als de latijnsche term „*re-* „*torsio argumenti*" er niet bij stond, tamelijk onverstaanbaar zijn. Dit neemt niet weg, dat we het werk, bijzonder aan de geestelijken en de meer beschaafde leeken, gerust aanbevelen; want het is, evenals het oorspronkelijke, eene zamenvatting van hetgeen over de groote kwestie geschreven is, en de hollandsche bewerking heeft dit op het oorspronkelijke voor, dat zij voor het allergrootste gedeelte (van het einde der eerste aflevering af) na de dogma-verklaring geschreven is; bovendien laat zij veel weg, wat belangwekkend is voor de Duitschers, maar minder voor ons, en geeft zij daarvoor hollandsche citaten en merkwaardige bijzonderheden in de plaats.

De Pauselijke Onfeilbaarheid [1]).

Pater van Gestel stelt zich eene geheel andere klas van lezers voor: hij wenscht het leerstuk der pauselijke onfeilbaarheid „een weinig toe te lichten voor het met den dag toe- „nemend getal leeken, die zonder zich juist in godgeleerde „bespiegelingen te kunnen verdiepen, gaarne echter eene ruimere „en meer beredeneerde kennis der godsdienstige leer zich willen „eigen maken, zoo wel voor hunne eigene stichting als tot „verdediging van de vaak miskende en misduide katholieke „leering" (blz 53).

Al wat over de pauselijke onfeilbaarheid kan gevraagd worden: Is zij iets geheel vreemdsoortigs? Wat is zij? Hoe wordt

1) *Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied.* Derde jaargang, III. 's Hertogenbosch, W. van Gulick. 1870.

zij bewezen? Is zij eene *nieuwe* waarheid? Welk nut zal de dogma-verklaring aanbrengen? — Deze en meer andere vragen worden door Pater van Gestel, gelijk we het van hem konden verwachten, kort en duidelijk en in een frisschen stijl beantwoord.

J. DE BRUIJN.

Overwegingen over het bitter lijden onzes Heeren, voor elken dag der vaste. [1])

Wij verheugden ons, toen wij de aankondiging van dit werkje des begaafden schrijvers lazen, die om zijnen veelvuldigen en verdienstelijken arbeid reeds zoo gunstig bekend is. Wij konden vooraf gerustelijk zeggen, dat in deze overwegingen iets schoons, iets voortreffelijks zoude geleverd worden; en inderdaad bij nadere kennismaking met dit geschrift van Pastoor Essink werden wij in onze verwachting niet te leur gesteld. De eerwaarde schrijver stelt ons in eene reeks van meditatiën voor iederen dag der vaste het ontzettend lijden des Heeren voor, van het oogenblik af, dat Hij Jerusalem uitgaat om het groote verlossingswerk te beginnen tot aan zijne begrafenis toe. Met eene wonderbare en bekoorlijke eenvoudigheid worden ons in de levendigste trekken alle omstandigheden uit 's Heeren lijden geschilderd, en bij de klimmende smarten van den lijdenden Godmensch gevoelen wij door deze overwegingen onze liefde en dankbaarheid toenemen jegens Hem, die dit alles voor ons heeft willen ondergaan. Na de ernstige lezing van de eene overweging verlangen wij naar de volgende. Schoon en treffend en vol levenswijsheid mogen wel de toepassingen genoemd worden, die op iedere overwe-

1) Door J. G. H. C. Essink, R. K. Priester en Pastoor te Oosterbeek. Utrecht, Dekker en van de Vegt. 1871.

ging volgen of er zijn ingevlochten. Voor allen, van welken staat of stand ook, bevatten zij nuttige lessen, aangrijpende vermaningen; zij zijn als een spiegel, waarin wij aanstonds ons zelven erkennen, en wij sluiten die overwegingen niet zonder ons gedrongen te voelen heilige besluiten voor de toekomst te vormen.

Moge het voortreffelijk werkje van den eerwaarden Pastoor Essink vooral gedurende den heiligen vastetijd in veler handen zijn; zij zullen daarin iederen dag nieuw voedsel voor den geest, nieuwe stof tot overdenking van Christus' mateloos lijden vinden, en wij twijfelen niet, of het doel van den eerwaarden schrijver zal bereikt worden, namelijk dat de Christen, in onze hoogmoedige en aardsgezinde eeuw, door deze overdenkingen voldoening vinde voor de behoefte zijner ziel en zich verkwikke in de overweging van 's Heeren lijden, en aan den voet van Christus' kruis met verdubbelden ijver leere, hoe men de wereld overwinnen moet.

Het Britsche en Buitenlandsche Bijbelgenootschap.

De Agent van dit Genootschap voor Nederland, de heer L. van der Bom te Amsterdam, geeft in *De Vereeniging* (December 1870) een verslag van dit echt Protestantsche werk, waaruit blijkt, wat al millioenen bijbels er door verspreid en hoeveel millioenen schats daartoe besteed zijn. Van de geestelijke vruchten dier kwistige bijbelverbreiding hooren we weinig en slechts enkele algemeenheden. Uit eenige aanmerkingen en de dringende aanmaning op het eind mag men opmaken, dat veler ijver voor die doode evangeliepredikiug verflaauwt. Het zijn evenwel nog enorme sommen, welke het Genootschap jaarlijks te koste legt.

Het Britsche en Buitenlandsche Bijbelgenootschap vierde den 4 Mei 1870 zijn 66e jaarfeest. Gedurende het laatste jaar verspreidde het in Frankrijk 91,000, in België 13,000, in Nederland 32.283 exemplaren. Verder heet het: „Gedurende zes en twintig jaren van ons werk in dit land [1]), zijn daar 729,328 exempl. verspreid. In Duitschland 377,000 ex. Belangende Oostenrijk: het is zeer te betreuren dat velen, het juk des bijgeloofs afschuddende, zich als geheel ongeloovigen betoonen. 101,000 ex. zijn aldaar verspreid." Waarlijk niet zeer vleijend voor het Genootschap, dat het zulke proselieten, die zeker van „het juk des bijgeloofs" niet veel hadden „af te schudden", zoo ongeloovig maakt of laat! — Uit Rusland, waar men 50,000 ex. plaatste, was de verblijdende tijding ontvangen, dat het Russische Bijbelgenootschap door den keizer gesanctioneerd is. — Over Spanje zijn de berigten het uitvoerigst; ze luiden: „De laatste gebeurtenissen in Spanje, en de bestaande behoeften om het volk te bevredigen, eischen groote voorzichtigheid en veel gebeds. De opening van een depôt in Madrid verwekte niet weinig bewondering. Aldaar werd de Bijbel in zoovele verschillende talen ten toon gesteld. Door het geheele land zijn sedert bijbel-depôts opgericht, welker getal reeds tot 86 geklommen is. Colporteurs zijn bezig waar dit slechts mogelijk is; deze hebben 10,000 Bijbels, 4200 Nieuwe Test. en 24,000 Evangeliën verkocht. De geheele verspreiding bedraagt 135,600 ex.; van deze zijn door ons genootschap geschonken 75,000 Evangeliën. De kosten voor Spanje in dit jaar beloopen *f* 92,880, zijnde *f* 55,200 meer dan het bijzondere fonds voor dit doel opbracht." Hiervoor schonk Nederland in het afgeloopen jaar met „Giften in Eens": *f* 205,83; daaronder is een gift van *f* 40, met het bijschrift: „Voor het millioen Evangeliën";

---

1) Sedert 1843 is er te Amsterdam een depôt gevestigd van het Britsche en Buitenlandsche Bijbelgenootschap, hetwelk niet te verwarren is met het Nederlandsche Bijbelgenootschap, waarover we later spreken.

met een millioen van die papieren predikanten denkt men Spanje wel te zullen protestantiseren! — „Aangaande Italie," — het verslag wordt hier gemoedelijk, — „de staat van zaken, met twintig jaren vroeger vergeleken, geeft rijke stof om Gods groote goedertierenheid te roemen; zichtbaar is het dat velen de verkregene vrijheid verwisselen met het lieflijke juk van Christus. Gedurende dit jaar zijn aldaar verspreid 25,000 ex. In Turkije 19,000." Van Turkije, niet onaardig in één adem achter Italië genoemd, komen we in Australië; hier gaat het werk gezegend voort: „belangrijke bijdragen, van daar ontvangen, geven daarvan getuigenis."

Dat is al wat we in dit verslag van de vruchten der bijbelverspreiding hooren, en men lette nu eens op de volgende cijfers.

In het laatste jaar zijn uitgegaan: van het depôt te Londen: 1,271,902, van Buitenlandsche depôts 914,284, te zamen 2,186.186 exemplaren.

De geheele verspreiding door het Genootschap is thans 59,396,671 ex.; zegge: over de 59 millioen. Doch behalve deze 59 millioen ex., door dit Genootschap zelf in omwandeling gebragt, heeft het ook andere Genootschappen geholpen, die nog 44 millioen ex. hebben verbreid; zoodat het gansche bedrag over de 100 millioen exemplaren beloopt!

Het Genootschap heeft de bijbelverbreiding bevorderd: regtstreeks in 138, indirect in 47, te zamen in 185 talen of tongvallen. Verschillende overzettingen van den Bijbel waren er vóór het Genootschap omstreeks 50, thans 225.

De ontvangst van het laatstleden jaar was: voor het algemeene doel: *f* 1,140,956,45, voor Bijbels en Test.: *f* 961 864,60; te zamen *f* 2,102,821,05.

Uitgaven, het laatste jaar: *f* 2,081,713,20, en sedert de oprigting van het Genootschap: *f* 72,611,052,50; men leze wél: over de 72 millioen gulden!

Op heden is het Genootschap verbonden, voor Bijbels onder

de pers in het vaste land van Europa, tot een bedrag van méér dan een millioen, 1,245,403 gulden!

Agentschappen van het Genootschap bestaan er in Frankrijk, België, Nederland, Duitschland, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Rusland, Italië, Spanje, Turkije, Griekenland, Oost- en West-Indiën.

Het doel des Genootschaps, zoowel in Engeland als in de andere landen, wordt bevorderd:

„1. Door jaarlijksche inteekening of gift bij het Moeder-Genootschap te Londen, of eenige van deszelfs Hulpgenootschappen, Afdeelingen en Vereenigingen, waar die ook zijn.

„2. Door het oprichten van Genootschappen, om mede te werken met het Moeder-Genootschap in gewesten, tot nu toe hiervan verstoken."

Het verslag eindigt met eene dringende opwekking aan alle bijbelvrienden tot deelneming in dit werk; ook de jeugd, zegt het, moet men er voor winnen: „Daarom nemen wij de vrijheid allen Bijbelvrienden, ook in Nederland, toe te roepen: Helpt ons! ook door het jeugdig geslacht belang in ons werk in te boezemen."... „Getuigen niet de 729,328 exempl. verspreid in Nederland van behoeften aan ons werk? minder bekend is, dat ruim *f* 15,000 gedurende het laatste jaar, op nieuw door ons genootschap aan Nederland zijn ten offer gebracht, waarvoor nog geen *f* 900 als tegemoetkoming is ingekomen. Hoe zou zich de ondergeteekende (L. van der Bom) verheugen, indien er in dit opzicht meer blijken van belangstelling zichtbaar werden."

Gebrek aan Predikanten in de Nederl. Hervormde Kerk.

„Het „Woord" van Ds. J. H. Gunning Jr. dat onlangs de pers verliet, onder het opschrift: *De oogst is wel groot, maar*

de arbeiders zijn weinigen, mag met recht een noodkreet genoemd worden... Het is een „oproep aan de jongelingen in „Nederland, om hun het gewicht van het leeraarsambt in „onze dagen op het hart te drukken, en hen aan te sporen „zich daaraan te wijden." — Ja, een noodkreet is het, maar geen machteloozе, ingegeven door het besef van een hopeloozen toestand. Van daar dat het geschrift ook als raadgever optreedt en wenken geeft.

Eer wij die wenken bespreken, wenschen wij iets te zeggen aangaande den nood, die dezen kreet deed opgaan.... Die nood is het groote gebrek aan predikanten in de Nederlandsche Hervormde Kerk. *Honderd vijftig gemeenten* wachten dezer dagen op een leeraar; en het getal dergenen, die zich a nmelden om tot dit ambt te worden opgeleid, was in de laatste jaren in telkens toenemende mate gering. Vanwaar dat schreeuwende gebrek aan jongelingen, die zich wenschen te wijden aan een ambt, dat altijd zooveel aanlokkelijks had in de Protestantsche Kerk? En dat nog wel bij al de pogingen, in den lateren tijd in het werk gesteld, om hen, die wel lust, maar geene middelen bezitten om zich aan de studie der theologie te wijden, in hun streven behulpzaam te zijn? Zijn niet bij al de particuliere beurzen van jaren her, de ijverige en opofferende bemoeiingen van de Friesche Vereeniging „de Zaak des Heeren," van „Kerkhulp", van de zoo uitgebreide werkzaamheid van Ds. van Dijk, te Doetinchem, en van het Gymnasium te Zetten, gekomen? Hoe menig jongeling studeert te Utrecht en te Leiden op kosten dezer inrichtingen?" Zoo sprak *De Heraut.* (1870. N°. 43.)

Voorwaar, bij een steeds toenemend getal *zielen* en *predikantsplaatsen* in het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap zien we het getal der studenten in de theologie voortdurend verminderen. We vinden:

In 1859	1549 predikantspl.	1,840,827	zielen.
„ 1864	1576 „	1,870,741	„
„ 1869	1591 „	2,007,108	„
„ 1870	1595 „	2,010,846	„

Terwijl deze vooruitgang zich vertoonde, werden de studenten telkens minder in getal. Voor 1858 waren er meer dan 500, sedert 1860 minder dan 400, sedert 1865 minder dan 300. Het getal der vakaturen, hetwelk thans reeds zoo aanmerkelijk is, zal, naar het oordeel van professor J. J. Prins (*Het Kerkrecht der Nederlandsche Hervormde Kerk.* 1870. Blz. 93), ook al klimt het getal der studerenden een weinig, vooreerst eer toe- dan afnemen. Zooals we vernamen, meldden zich, voor het loopende studiejaar, te Leiden slechts zes jongelingen aan voor de studie der theologie, en te Utrecht niet meer dan dertig, en onder dit dertigtal zijn er nog acht vreemdelingen, die voornemens zijn buiten Nederland het ambt van predikant te vervullen.

Onze katholieke seminariën verheugen zich, God zij dank, in een zeer aanzienlijk en dikwijls nog toenemend getal van studenten.

H.

SPROKKELING.

LUTHER'S HOMILETISCHE REGELS.

Tritt dreist auf,
Sperr's Maul auf,
Hör' bald auf.

Karakteristiek!

LETTERLOOVER.

Op mijn „Ecce Homo!"

O dierb're Beeldt'nis, rood van bloed,
Zie, onder 't wigt der smart gebogen,
Kom 'k hoopvol naar U heengevlogen
Om troost te zoeken aan uw voet.

O 'k dwaalde, ik wilde mij verzaden
Aan 't schijnschoon, dat de wereld biedt;
Ach Schoonheid, dat ik U verliet!
Maar 'k keer terug, zult Gij mij smaden?

Neen 'k zie, hoe Gij uwe armen strekt,
Mij wenkend om tot U te komen;
'k Voel reeds me een hooger kracht doorstroomen,
Waarmeê me uw liefde minzaam trekt.

Ik kom... God, 'k lig aan de open wonden
Van 't minnend hart, voor mij doorboord;
Mijn Jesus, 'k heb uw stem gehoord,
Mijn Liefde, ik heb U weergevonden!

O Heer, wat is uw liefde zoet!
Neen, dood noch leven, vreugd noch smarte
Scheidt mij meer van uw liefd'rijk harte;
Kom, kom, mijn ziel, de wonde bloedt!

C. W. S.

ONDER WELK JUK MOET NEDERLAND GEBRAGT WORDEN?

Tot de verschillende spookverschijningen en phantastische voorstellingen, welke door de liberalen gebruikt worden, om zich de verworvene heerschappij te verzekeren en die zoo mogelijk nog uit te breiden, moet vooral gerekend worden het juk, het dwangjuk, waaronder Nederland door de verschillende niet-liberale partijen moet gebragt worden. Reeds alleen het woord: „juk" vervult den liberaal met angst en beving. Zijne leus is vrijheid, zijne taak iedereen te bevrijden van het „juk", waaronder hij gebukt mogt gaan. Vrij is de Staat der liberalen, vrij hunne wetenschap, vrij hun onderwijs en opvoeding, vrij hunne zeden en gebruiken, vrij hun taal en stijl, vrij hunne kleeding en manieren, vrij in één woord moet het liberale kind zich kunnen ontwikkelen, door windsels noch banden gekneld, noch door regel gebonden. Al wie niet met die leus instemt, is tegen de vrijheid, die zij vertegenwoordigen; hij wil dwingen, een juk opleggen aan den vrijen man.

Dat het niets anders dan eene leus is, willen wij in het voorbijgaan opmerken, het zal later duidelijker worden.

In hun strijd tegen de Katholieken spreken de libera-

len van het ultramontaansche juk en, om het nog vreeselijker te maken, voegen zij er bij, „dat heel „Nederland onder het juk dier overmoedige ultramontaansche „partij gebragt moet worden."

En dan?

Dan is het gedaan met de beginselen onzer vrijheidlievende Constitutie; dan gaat gewetensvrijheid en vrijheid van denken en spreken verloren; dan worden Staat en maatschappij onder het régime (een vertaling van juk) van middeleeuwsche denkbeelden gebragt; dan priesterregering en vertreding met voeten van de heiligste regten des menschen.

Deze en dergelijke spoken worden voortdurend opgeroepen door onze liberalen; zoodat men nog altijd onder hen zwakke hoofden schijnt te ontmoeten, die, niettegenstaande de gevierde vrijheid van denken en van geweten, door spoken kunnen beangstigd worden.

De ultramontaansche partij, zoo zeggen zij, heeft wel is waar hare overheersching nog niet gevestigd, zij is zóó ver nog niet gevorderd, maar het streven is toch daar.

En nu, tegen dát streven zullen de liberalen zich verzetten; Nederland mag niet gebukt gaan onder het ultramontaansche juk; vrij zal het zijn, vrij van allen en van alles, vrij in alles.

Die overmoedige ultramontaansche partij is niemand anders dan de Katholieke Kerk, en daar de liberalen de vernietiging der Katholieke Kerk, gelijk zij betuigen, niet willen, is het minstens eene onzinnige poging te noemen, om dat streven der Katholieke Kerk tegen te werken. Immers zonder de vernietiging der Katholieke Kerk in Nederland zullen zij hun doel, om Nederland van ieder juk te bevrijden, onmogelijk bereiken.

Doch laat ons dat ultramontaansche juk wat van nabij beschouwen.

Dat de Katholieke Kerk de maatschappij in het algemeen en dus ook dat gedeelte, wat wij Nederlandschen Staat noemen, onder het juk wil brengen, mogen wij niet ontkennen. Wij weten, dat zij door haren Stichter Christus gezonden is tot alle volken, om ze te leeren onderhouden, al wat Hij haar bevolen heeft. Er staat: tot alle volken, dus niet alleen tot eenige individu's, maar tot het volk, den Staat, de natie, of hoe gij de in maatschappij levende menschen noemen wilt. Zij kan niet anders, zij moet, het is haar opgelegde pligt, haar taak, haar juk, zoo gij wilt, om aan alle volken de wet van Christus te verkondigen. Die wet noemt Christus zelf zijn juk: Neemt mijn juk op u, en leert van Mij!... mijn juk is zacht, en mijn last is ligt. (Matth. XI, 29, 30.)

Het is dus geen overmoed, als de Katholieke Kerk, hare taak vervullende, alle volken en ook het Nederlandsche volk onder het juk van Christus brengen wil.

Dat de liberalen voorwenden van ieder juk, welk ook, hetzij priesterlijk, hetzij koninklijk, hetzij vaderlijk, hetzij in den Staat of in het huisgezin, afkeerig te zijn, is bekend. Zij willen niet, dat eenige Kerk met gezag optrede, en vooral niet in een Staat, die, gelijk zij meenen, volgens hunne beginselen geregeld is, waar zij dus heer en meester zijn.

„De liberale partij", schrijft de Heer Pierson [1]), „wil „aan niemand in den Staat volstrekte souvereiniteit, „zij wil aan de Kerk slechts een zedelijken invloed — „geen onmiddelijke politieke beteekenis — toekennen."

---

1) Dr. A. Pierson. *De Liberale Partij.* No. 1.

„De liberale partij wil self-government, de mensch „geregeerd door zich zelven en wel door zijn wezen, dat „is door zijn geest."

Onderdanigheid aan niemand, zelfs niet aan het hoogste gezag op aarde, de Kerk; dus geen gebieden en geen gehoorzamen; en toch de mensch geregeerd, maar door zich zelven en wel door zijn wezen, dat is door zijn geest.

Wie kan zulken onzin begrijpelijk maken? Dat alleen is duidelijk, dat de liberalen geen gezag hoegenaamd buiten den mensch, boven den mensch, over den mensch willen erkennen; vrijheid en gelijkheid voor allen en in alles! Zoodanig is hun wil; ieder gezag is dus een juk voor hen; hunne vrijheid, hunne zelfregering en zelfontwikkeling mag ten hoogste een zedelijken invloed ondergaan.

Wij meenen regt te hebben uit dit alles te besluiten, dat de liberalen geen juk te dragen hebben en zich daarin onderscheiden van de gewone Adamskinderen, onder welken wij ons rekenen te behooren. Immers reeds de Wijze der oudheid kent eene groote bemoeijing, die ALLEN MENSCHEN aangeboren is, en een zwaar juk, dat de Adamskinderen drukt van den moederschoot af tot den dag hunner begrafenis in ons aller moeder. (Eccli. XL, 1.) Paulus, aan de Galaten schrijvende, noemt dat juk een juk der slavernij.

Het Concilie van Trente, dat wel is waar bij de liberalen geen gezag heeft, maar toch bij de Katholieken, al heeten zij liberalen, geacht wordt eene onfeilbare waarheid te verkondigen, leert, dat „Adam door de overtre„ding van Gods gebod in het paradijs aanstonds de hei„ligheid en geregtigheid, waarin hij was gesteld geworden, „verloor, en dat hij daardoor Gods gramschap en ver-

„ontwaardiging beliep en bijgevolg den dood, door God „hem bedreigd, en met den dood de gevangenschap onder „de magt van hem, die vervolgens het gebied des doods „had, dat is, van den duivel." (Sess. V. Decr. de pecc. orig.)

Dat zware juk, die slavernij des duivels, onder welke alle Adamskinderen gebukt gaan, behalve natuurlijk de liberalen, die niet van Adams geslacht schijnen te zijn, dat zware juk moet worden weggenomen, maar kan niet worden weggenomen dan door den terugkeer tot het afworpen juk, namelijk de gehoorzaamheid aan God.

Immers door de overtreding van Gods gebod kwam die zware last op de menschen, en alleen door terugkeer tot de gehoorzaamheid is het herstel mogelijk.

De liberalen, die geen juk te dragen hebben, hebben dus niets gemeen met ons, gewone Adamskinderen; zij zijn van een geheel ander geslacht, stammen niet af van onzen eersten vader, hebben geen deel met Christus; begrijpen dus niets van de zaken, waarover wij spreken, en zouden beter doen met zich tot eene geheel eigene, afgezonderde maatschappij te vormen, van welke alle gewone menschen moeten uitgesloten blijven.

Rekenen zij zich echter tot hetzelfde menschelijke geslacht, dan zullen zij zich moeten getroosten het juk te dragen, dat ons is opgelegd, of den waren en eenigen weg te zoeken, langs welken zij zich daarvan kunnen bevrijden.

Christus is de eenige Verlosser; door Hem alleen kunnen wij komen tot de vrijheid en heerlijkheid der kinderen Gods.

Doch wij kunnen met Christus geen deel hebben, indien wij ons niet buigen onder zijn juk en Hem niet als onzen Heer en Meester erkennen.

Een van beiden moet ieder mensch dragen, het juk

van Adam of het juk van Christus. Die hier zonder juk wil zijn, moet zich als een geheel bijzonder mensch buiten de geschiedenis, buiten deze wereld plaatsen en kan, als hij zich met den tegenwoordigen toestand bemoeit, slechts verwarring veroorzaken.

Nu achten wij het genoeg bekend, dat Christus aan zijne Kerk, dat is, aan de Katholieke Kerk heeft opgedragen, om allen, die het verlangen, van het zware Adamsjuk te verlossen en ze te brengen onder het zoete en ligte juk van Christus.

En die Kerk, gelijk wij boven zeiden, vervult slechts haren pligt, indien zij heel Nederland, ja de geheele wereld onder het juk van Christus wil brengen.

Dat de liberalen hiermede niet gediend zijn, is hunne zaak. Wij gunnen hun gaarne de vrijheid van het zware juk van Adam te blijven dragen, indien zij ons de vrijheid laten, om dat van Christus op te nemen, hetwelk ons de vrijheid der kinderen Gods verzekert.

Al zijn er thans zich noemende Christenen, die den Verlosser Christus niet meer behoeven en zich in staat achten, om door eigen kracht en eigen wijsheid hun heil te vinden, hun getal is, God zij dank! nog zeer klein; en wij begrijpen niet, hoe zij het durven wagen om ons hun ondragelijk juk op te dringen.

Is het juk van Christus dan inderdaad zoo vreeselijk, dat het een groot onheil zou zijn, indien Nederland daaronder gebukt ging?

Toen die blijde boodschap uitging in de wereld, beefden wel is waar de booze geesten, welke den van God afgeweken mensch in dwaling en zonde gevangen hielden. Zij beefden, want hun rijk ging vernietigd worden, en hunne heerschappij moest plaats maken voor die van den Koning der heerlijkheid. Overwinnaar over leven en

dood, met alle magt in den hemel en op de aarde bekleed, zond Hij zijne Apostelen aan alle volken, om ze van de slavernij, waaronder zij zuchtten, te verlossen en onder zijn ligten last te doen buigen. Heel de wereld moest onder dit juk gebragt worden.

Naarmate de waarheid en genade, door Christus aangebragt, meer doordrong, week de dwaling, die de wereld beheerschte; heidendom en jodendom verloren hunne heerschappij, en Christus overwon en regeerde. En de verloste wereld juichte en ontleende aan de Profeten en Godsgezanten hunne schoonste zangen, om dagelijks zich in God te verblijden, om Hem, den Gever van alle goed, te danken en te loven. Het Magnificat van de allerheiligste Maagd Maria, het Benedictus van Zacharias, het Laudate Dominum van David, het Nunc dimittis van Simeon en ontelbare andere lofgezangen weerklonken en weerklinken dag aan dag en vervullen de aarde met Gods lof, om Hem te danken voor de geschonkene gave, het zoete juk van Christus.

En zou Nederland dan bevreesd moeten zijn voor dat juk en den treurigen psalm der gevangenis moeten voortzingen, treurende en klagende, dat zijn Verlosser nog niet gekomen, en de Zon der waarheid en genade nog niet over hetzelve is opgegaan?

Hoe treffend is in het Evangelie de uitnoodiging, door Christus aan allen gerigt, om zijn juk op zich te nemen.

In dien tijd, zegt de Evangelist, nam Jesus het woord op en zeide: Ik loof U, Vader, Heer van hemel en aarde! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen en ze aan de kleinen geopenbaard hebt Ja, Vader! (Ik loof U,) dat het U alzoo behagelijk is geweest.

Voor de wijzen en verstandigen, die wijs en

verstandig zijn volgens de wereld en niet volgens God, zijn deze dingen door den Vader verborgen, en aan de kleinen zijn ze geopenbaard. Welk een les voor ons, om niet te wijs te zijn; klein, dat is nederig te worden, opdat wij de openbaring Gods aannemen! Was de openbaring in Christus niet eene dwaasheid voor de wijze Grieken, eene ergernis voor de verstandige Joden?

En welke waren die dingen? Ook dat verklaart Jesus, als Hij vervolgt: Alles is Mij overgegeven door mijnen Vader, en niemand kent den Zoon dan de Vader; noch kent iemand den Vader dan de Zoon, en hij, wien de Zoon het wil openbaren.

Ziedaar de dingen, die voor de wijzen en verstandigen verborgen zijn. Zij kennen noch den Vader, noch den Zoon, omdat zij de openbaring des Zoons niet willen aannemen. Geen gezag, geen aannemen of ontvangen, maar zelfregering en zelfverlichting; wijs en verstandig zijn door eigen rede, is dat niet de leus der liberalen? Mogten zij toch de openbaring des Zoons, door de H. Kerk verkondigd, aannemen: hoe klaar zou dan alles voor hen zijn, wat hun nu, omdat zij het goddelijk licht missen, duisternis toeschijnt!

Men schrijft het soms aan opzet toe, wanneer men geleerde Protestanten, Joden of ongeloovigen zulke zonderlinge voorstellingen van de Katholieke geloofswaarheden hoort geven. Doch bij velen is het alleen gebrek aan het licht des geloofs; het is voor die wijzen en verstandigen verborgen; zij zien niets dan duisternis, waar voor ons alles licht is. Zij willen door hunne rede begrijpen, wat voor de rede niet te begrijpen is, en zullen zonder de openbaring van den Zoon Gods, die Hij door zijne H. Kerk geeft, nooit tot de kennis dier waarheden komen.

En nu volgt de zoo dringende uitnoodiging des Verlossers, des eenigen Verlossers:

Komt tot Mij, allen die vermoeid en beladen zijt, en Ik zal u verkwikken. Neemt mijn juk op u, en leert van Mij! want Ik ben zachtmoedig en nederig van harte; en gij zult rust vinden voor uwe zielen. Want mijn juk is zacht, en mijn last is ligt. (Matt. XI. 25—30.)

Dat juk van Christus is de leer van Christus, de wet van Christus, die door het goddelijk gezag der Kerk ons verkondigd wordt. Onderwerpt men zich aan die wet, dan, maar ook dan alleen, kan men rust vinden voor zijne ziel.

Nederland heeft eens dat juk van Christus aangenomen. Het wierp zijne afgoden om, vernietigde hunne tempels en altaren, om den éénen, waren God te dienen, Hem te loven en te verheerlijken in zijne Kerk, waarin Christus zijn verlossingswerk tot het einde der eeuwen voortzet.

Zoo werd Nederland ingelijfd in de Kerk, opgenomen in de groote volkeren-familie, welke alleen in en door de Christelijke Kerk mogelijk is. In haar wordt alles vereend en tot het Hoofd teruggebragt.

In de zestiende en zeventiende eeuw heeft een groot getal Nederlanders dat juk trachten af te schudden, in zooverre zij zich van de Katholieke Kerk scheidden en zich aan hare gehoorzaamheid onttrokken.

Toch meenden zij daardoor het juk van Christus niet af te werpen; zij bleven Christenen en dachten voor de eer van Christus te strijden. Zelfs werd Nederland beschouwd als te zijn het uitverkoren volk Gods, meer bevoorregt onder godsdienstig opzigt dan andere natiën.

De gevolgen bleven niet uit; het blijkt thans maar al te duidelijk, hoezeer de Hervormers zich zelven en anderen

bedrogen met zich aan het gezag der Katholieke Kerk te onttrekken.

Niet alleen het juk der Kerk, maar ook het juk van Christus heeft men afgeworpen.

De Nederlandsche liberalen voltooijen de Hervorming en zullen, indien het mogelijk is, al wat in ons volk nog Christelijk is, vernietigen; de Christelijke godsdienst en Christus uit Staat, huisgezin, volksleven, zeden en gebruiken verbannen en ten hoogste toestaan, dat het Christendom zich binnen beslotene plaatsen vertoone. Zij zullen de afwerping van het juk van Christus voltooijen en ons, in de plaats daarvan het zware en ondragelijke juk der liberalen, dat is, het Adamsjuk weder opleggen.

Het is verwonderlijk, hoe gemakkelijk onze Protestantsche medeburgers met die liberale beginselen medegaan. Het strekt ons ten bewijze, hoe vernietigend het Protestantismus heeft voortgewerkt en bevestigt ons tevens in onze overtuiging, dat de liberale beginselen slechts zijne gevolgelijke ontwikkelingen zijn.

Doch in Nederland zijn niet alleen Protestanten. Twee vijfde deel der natie is, niettegenstaande eene vervolging van drie eeuwen, Katholiek gebleven. Zij zijn gehecht aan hun geloof; hoe meer men hen om dat geloof van hun vaderland trachtte uit te sluiten, des te meer hebben zij dat geloof leeren beminnen. Naauwelijks geeft men hun de vrijheid, of zij maken er gebruik van, niet om hun geloof te verlaten, maar om het openlijk te belijden. Zij gedragen zich in alles, zooals zij zelfs onder de vervolging deden, volgens hunne Katholieke beginselen. Zij bekostigen met groote opofferingen hunne kerken, weeshuizen, armen-inrigtingen, scholen, om hunne kinderen Katholiek onderwijs en Katholieke opvoeding te kunnen geven.

In plaats, dat deze beweging aanmoediging zou vinden, en men zich daarover zoude verheugen, dat het Nederlandsche karakter zich zoo krachtig en opofferend vertoont, wekt zij achterdocht bij de liberalen; angst en vrees beklemt hun het hart, en in hunne verbeelding zien zij den stroom zwellen en stijgen, dijken en dammen doorbreken en alles, alles, geheel Nederland onder die wateren bedelven.

En wat willen nu de liberalen? dat ook wij het juk van Christus, hetwelk wij met zooveel roem en volharding dragen, zullen afwerpen, om ons voortaan te krommen onder het liberale juk?

Als wij de vraag stellen, zooals die gesteld dient te worden: moet Nederland gebragt worden onder het juk van Christus, of onder dat der liberalen? Zal het toekomstige Nederland geloovig of ongeloovig zijn? Zal het God en den Christus dienen, of God en den Christus verloochenen?

Als de vraag zoo gesteld wordt, zal het antwoord niet twijfelachtig zijn, en hebben wij de meerderheid aan onze zijde. Dat de Protestanten zich toch niet door het spook van het ultramontanisme laten misleiden! Zal Nederland Christelijk zijn en blijven, of zal het Christus verwerpen? dat is de vraag, welke in onze dagen beslist wordt en beslist moet worden. Dat is de groote strijd, die op ieder maatschappelijk gebied gevoerd wordt. De opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden is, wel is waar, in de onderwijswet opgenomen geworden, doch het doel en het gevolg van het Staatsonderwijs kan geen ander zijn dan aankweeking bij de jeugd van de onverschilligheid in het godsdienstige en ten laatste de vervreemding van alle godsdienst. De scheiding van Kerk en Staat, tot de laatste gevolgtrekkingen doorgezet, moet noodwendig

de vernietiging der Kerk ten gevolge hebben, dat is, de ontchristelijking van het Nederlandsche volk.

En dat zoo iets zonder strijd mogelijk zou wezen, dat mogen Protestanten verwachten; de Katholieken zullen pal staan tegenover den vijand. De eer van God en van Christus zullen zij niet onverdedigd laten aanranden. O neen! zij zijn nog niet ontaard van hunne vaderen en voelen steeds het bloed der vrije vrouw, der vrije kinderen Gods, door hunne aderen bruisen.

Laten de Protestanten ontrouw worden aan den Christus, dien zij in de zestiende eeuw tegen de Katholieke Kerk waanden te verdedigen. Zij mogen bukken onder het liberale juk, gelijk zij onder het juk, door de Hervormers hun opgelegd, gebukt hebben. De Katholiek zal Christus noch zijne Kerk ontrouw worden en zich niet door het geroep over ultramontanisme laten bewegen, om zijn geloof te verloochenen. Nederland is hem bovenmate dierbaar. Daar leefden zijne vaderen als in ballingschap; daar treurden zij bij de vernietiging hunner kerken en vrijheden; daar streden zij moedig door geduld en lijdzaamheid. Onder vurig gebed tot God zagen zij naar blijdere dagen uit, waarop de lieve zon weder hunne altaren zou beschijnen.

Voor ons zijn die dagen aangebroken, en gebruik makende van de verworvene vrijheid, rigten de Katholieken oog en hart dankbaar op tot God. Het huis van God rijst weder opwaarts tot Hem; hooger en hooger verheffen zich steeds de torenspitsen, als wilden zij uit den hemel op nieuw de genade van Christus' kruis aan Nederland verkondigen en in volle stroomen mededeelen, als wilden zij zich hoog verheffen, om door den stroom des ongeloofs niet te worden medegesleept.

En welk gevoel bezielt het hart onzer liberalen bij dat

gezigt? Voorzeker velen zijn vol welwillendheid voor hunne Katholieke medeburgers; velen zijn vol bewondering bij die blijken van ijver, moed en bedaarde kracht, zoo eigen aan het Nederlandsche karakter. Doch er zijn er ook, die aanstonds beginnen te roepen van dwang en overheersching: „Heel Nederland moet onder het juk dier overmoe„dige partij gebragt worden!" Zoo roepen zij uit, om hunne dapperen ten strijde aan te sporen.

Indien wij het wél begrijpen, dan klinkt ons in die woorden een heerlijk loflied te gemoet! Onze tegenstanders erkennen, dat wij vast staan, vast in ons geloof en onze Katholieke beginselen: zij gevoelen hunne eigene magteloosheid tegenover dat geloof, hetwelk de wereld overwint.

Gij Katholieken, hebt uw leger nog niet geheel gevormd, uwe aanvoerders zijn nog niet allen opgekomen, uwe gelederen nog niet geschaard, gij weet dat zelf het beste. En reeds zien uwe bestrijders het ongeloof verslagen en het geloof weder door u zegevierend, en zij roepen als in vertwijfeling uit: „Heel Nederland moet „onder het juk gebragt dier overmoedige partij!"

Ik zeg: het geloof weder zegevierend, want men kan het niet genoeg herhalen, het eigenlijke karakter van den strijd onzer dagen is antichristelijk; het juk van Christus moet tegenover de herhaalde aanvallen van het ongeloof behouden en verdedigd worden. Zal de Nederlandsche natie Christus blijven dienen, of Hem verloochenen en verwerpen? Daarover loopt de twist en de strijd.

De ongeloovigen, meesters van de Staatsmagt, verklaren de geloovigen tot vijanden des vaderlands, en onbekwaam om eenigen invloed op het Staatsbestuur uit te oefenen.

Ook de eerste Christenen werden voor vijanden des

vaderlands verklaard, als zoodanig vervolgd, uitgesloten en ter dood gebragt. Dank hun manhaftig geduld, boog het Romeinsche Rijk zich onder het juk van Christus, en zijn glorievol kruis versierde de keizerlijke kroon.

God geve aan alle Katholieken, aan alle geloovigen dat manhaftig geduld en standvastig geloof, en ook aan ons zal de overwinning zijn. Of liever niet aan ons, maar aan Christus.

Niet tegen ons, maar tegen Hem is de strijd gerigt.

Hij is in de wereld gekomen, om Koning te zijn, Koning van waarheid en genade, om allen zijn juk, dat zacht is, en zijn last, die ligt is, op te leggen. En zie, onder voorwendsel van den Christelijken naam, heeft men dat juk verbroken, en poogt men de laatste overblijfselen dier heerschappij van Christus over de Nederlandsche natie te vernietigen.

Katholieken! vraagt u zelven ernstig af: onder welk juk moet Nederland gebragt worden? Want weet het wél: van u hangt het af, of Christus hier nog zal heerschen.

Christus heeft ons van de slavernij der Oude Wet verlost, en het juk eener andere wet, niet door God, maar door eene ongeloovige wetenschap gemaakt, zouden zij ons weder willen opleggen. Verbreekt het juk der Kerk, zoo spreken zij, en gij zult vrij zijn, vrij van Christus, vrij van God, gij zult als goden zijn, u zelven regerende en regelende. Verlaat de dienst van Christus, en schaart U onder onze vanen, waarop „vrijheid" geschreven staat.

Zou een Katholiek nog twijfelen, welk vaandel hij te volgen heeft; zou hij nog kunnen meenen, dat de dienst van Christus zich met de dienst van het liberalisme laat vereenigen?

Wij gelooven het niet, en we eindigen met den wensch:

Moge Christus ons niet verlaten, en wij van Hem niet gescheiden worden; dat zijn rijk ons toekome en geheel Nederland zich weder buige onder het zachte juk, dat Hij ons is komen opleggen. Zoo zullen wij inderdaad weder eene krachtige natie zijn: vis unita fortior.

C. L. Rijp.

REIS NAAR DEN PARNASSUS

DOOR

CERVANTES.

(*Vervolg van* Dl. LVIII, blz. 382 vv,)

De groote schrijver van den *Don Quijote* heeft ons, in eene vorige aflevering, verhaald, hoe hij zijnen togt naar den Parnassus begon. Een korte herhaling van zijn reisberigt zal onzen lezers welligt niet van ondienst wezen.

Hij had dan besloten, zijne lippen aan Aganippe's heldere wateren te gaan laven, „en van dat heerlijk kostbaar vocht voor altijd verzadigd, voortaan een schitterend of ten minste een beroemd dichter te zijn." Door zijne fantasie gevoerd, trok hij naar Carthagena; toen hij daar aan de haven wandelde en naar een fregat uitzag, om zijn verheven plan te kunnen uitvoeren, ontwaarde zijn oog eene groote en prachtige galei met zeilen en roeibanken, die koers legde, om de groote haven binnen te loopen. Men zette van het schip eene rijk opgetooide boot uit,

en zoodra zij bij het land genaderd was, werd een ridder op de schouderen van vier mannen naar het strand gedragen, aan wiens kleederdragt en fiere houding Cervántes dadelijk Mercurius, den bode van het godendom, herkende. Naauwelijks had deze zijne gevleugelde voeten in het zand gedrukt, of onze dichter wierp zich voor zijne voeten. „O, Adam der dichteren! Waarheen gaat gij?" vroeg Mercurius. — „Mijnheer, ik ga naar den Parnassus", was het antwoord, dat Mercurius met groote blijdschap vernam.

Hij was juist door Apollo afgezonden om „alle dichters, van den helderen Taag af tot aan den Pactolus", op te roepen en naar den Parnassus over te voeren. Zij moesten den god der zangers hulp komen bieden tegen het „escadron van twintig duizend misboorlingen, die dichters waanden te zijn", en naar den Zangberg waren opgerukt om een aanval tegen Apollo te wagen.

Het goddelijk genie van Apollo had voor die reis het heerlijke schip gebouwd, dat de bewondering van Cervántes wekte.

Mercurius nam hem mede aan boord en toonde hem daar de wonderbaarlijkste dingen. „Van de kiel tot aan den mast, o nooit gehoorde zaak! was de galei, zelfs geen strookje proza er tusschen, uit louter verzen vervaardigd."

Na de bezigtiging van het zonderlinge schip neemt Cervántes aan Mercurius zijde plaats, en deze ontrolt een lange lijst, waarop een onnoemelijk getal namen van dichters geschreven zijn; op last van den bode der goden, moet Cervántes daaruit de mannen aanwijzen, die de hooge eer waardig zijn om aan boord te worden opgenomen.

Zij zullen eene keurbende uitmaken en, door Apollo zelf aangevoerd, aan de prulpoëten den slag aanbieden.

Apollo is erg in het naauw gebragt. Het *poetambre*, [1]) niet waardig in des Zangbergs schaduw te verwijlen, heeft reeds den voet op zijn geheiligden grond gezet, en langs alle paden en wegen zich naar boven werkende, willen zij der dichteren god zelfs in zijn heiligdom gaan aanranden.

Ziedaar een overzigt van hetgeen in het eerste hoofdstuk van den *Viaje del Parnaso* beschreven wordt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

(Verkorte inhoud.)

Mercurius, anders zulk een prater, hangt zwijgend aan Cervántes' lippen.

Dat hoort zoo: die luistert moet zwijgen.

Que al que escucha el guardar silencio toca.

Cervántes noemt nu de namen, die hij op de lijst vindt, en hetgeen hij tot lof of kritiek van die mannen zegt, is eene kostbare bijdrage tot de kennis der dichters en letterkunde van zijn tijd. Uit den aard der zaak volgt, dat het aflezen van zulk een tal van namen, voor den lezer, die met de Spaansche litteratuur minder bekend is, spoedig vervelend kan worden; en toch Cervántes weet van velen zoo aardig iets te zeggen, dat men ongemerkt, het voorbeeld van Mercurius volgende, aan zijne lippen hangen blijft.

Juan de Ochoa is de eerste op de lijst; (*a*) hij verdiende eene plaats in den rang der uitverkorenen; gaarne had Cervántes hem hooger geplaatst, maar dan moest Juan eerst de Spaansche grammatiek wat beter weten te

1) *Poetambre* is een woord, opzettelijk voor deze gelegenheid door Cervántes vervaardigd *hambre* = honger met den uitgang *bre* = menigte.

eerbiedigen. Anderen worden afgewezen, waaronder Poyo (*b*) met zijne hersenschimmen en ruwe, onafgewerkte schetsen. Hipólito de Vergara (*c*) krijgt eene hooge plaats; hij schiet pijlen, hij slingert bliksemschichten, die de verwaande domheid in het hart zullen treffen. De jeugdige Godinez (*d*) wordt begroet als de ontluikende meimaand. Don Francisco de Calatayud (*e*) is duizend soldaten waard. Miguel Cid (*f*) is een heilige, een dichter, die zelfs het koor der Muzen in verrukking brengt.

„En gij", zoo gaat het dan voort, „Don Lüis de Góngora, (*g*) goddelijke geest, ver boven mijnen lof verheven! Gij ziet reeds uwe wenschen vervuld en uwe gegronde hoop verwezenlijkt; lauwertakken groeijen welig om u heen. En gij, goddelijke Herrera! (*h*) uw klimop heeft zich reeds aan den sterken muur der onsterfelijkheid gehecht; het groeit wel in de schaduw; doch bekommer er u niet over, dat de wereld u nog niet kennen wil, En gij, Don Juan de Jáuregui! (*i*) treed aan in onze gelederen, laat die vermetelen op stoppelvelden graan trachten te maaijen, u wacht een duizendvoudig rijke buit! De groote Espinel, (*j*) schoon hij wel iets weg heeft van Zoïlus, is, om de toonen, die hij uit zijne guitaar weet te lokken, en den vloeijenden stijl, waarin hij schrijft, eene plaats op Apollo's schip waardig. Don Antonio de Paredes, (*k*) door Tasso's geest bezield, hij van wien de Muzen zich zoo gaarne de vriendinnen noemen, zal welkom zijn aan boord."

Nog volgen een aantal namen, (*l*) waaronder: dichters als reuzen; geesels van het *poëtambre*; mannen, wier namen met gouden hoofdletteren moeten geschreven worden. Deze doet u aan den balling in Pontus, die aan Virgilius, gene aan Homerus denken. Sommigen worden met eenig medelijden, anderen onbarmhartig afgewezen.

Zelden echter worden hunne namen genoemd; maar de tijdgenoot zal die wel geraden hebben uit hetgeen Cervántes er van zegt.

Eindelijk viel de lange lijst Cervántes uit de hand, en de volgende woordenwisseling tusschen hem en Mercurius begon: De god zeide: „Aan de door u reeds genoemden hebben wij genoeg, de zaak is geklonken. Zorg nu maar, dat zij spoedig met ziel en ligchaam hier komen; hier wil ik de versterking dier dapperen blijven afwachten. — „Don Francisco de Quevedo", zeide ik, „zal bezwaarlijk kunnen komen." — Waarop hij antwoordde: „En toch kan ik zonder hem niet vertrekken. Hij is zoon van Apollo, hij is de zoon der zanggodin Calliope; zonder hem kunnen wij niet gaan, onverzettelijk blijf ik daarbij. Hij is der prulpoëten geesel, hij zal de ellendelingen, die wij daar verwachten en vreezen, wel van den Parnassus schoppen." — „Ach, Mijnheer, hervatte ik, „hij is zoo slecht ter been; in eene eeuw zal hij nog niet hier zijn." — „Bekommer u daar maar niet over," was het antwoord, „want de dichter, die waarlijk ridderlijk ruiter (*cavallero*) is, zal regt op zijn gemak op een wolk van licht en donker komen aanrijden." — „Maar indien hij dat nu eens niet is," vroeg ik, „welk middel van vervoer zal Apollo hem dan schenken? Welke karos of welke wolk? Welken drommedaris of welken telganger van zeldzamen tred?" — „Gij slaat in uwe vragen", voegde hij mij toe, „een veel te hoogen toon aan; zwijg en gehoorzaam." — „Dat zal ik, mits het niet onteerend zij wat gij beveelt (*no es infando loque jubes*)", was mijn antwoord.

Nu werd Mercurius boos. Een geweldige storm gierde door de lucht, woelde den dag door den nacht en den nacht door den dag, beroerde des afgronds kolken, en warde de elementen: de aarde, het water, de lucht door

elkander, terwijl het bliksemvuur de wolken in vlammen zette. En te midden dier katastrophe streken wolken, zóó met dichters bevracht, op de galei neder, dat zij oogenblikkelijk zou gezonken zijn, waren nog niet te goeder ure een duizendtal Sirenen ter hulp toegeschoten, die, al dansende door het scheepstuig, den storm bezwoeren. Eene der Sirenen (Cervántes meende, dat het Juana la Chasca was) zeide hem aan het oor: „Het lot der galei hing daar aan een hoofdhaar; wij waren bijna te laat gekomen, en dat kwam, wat ik u zeg is geen gekheid, dat kwam door dat wij allen zoo aandachtig zaten te luisteren naar het verhaal van zekeren Sancho Panza." (*m.*)

De storm was gaan liggen, de lucht werd helder, de zee kalm. Een enkele wolk kwam nog langzaam aandrijven, en het begon te regenen. Een ieder heeft wel eens kunnen waarnemen, dat, als bij een malsche regenbui de grond en weêrsgesteldheid daarvoor gunstig waren, en toevallige, onbekende oorzaken medewerkten, elke regendroppel een pad of een kikker uit het stof deed kruipen. Welnu, elke droppel, die op de galei viel, was een dichter. Ook allen, die op de lijst stonden, onverschillig welken, waren er bij. Aan menschelijke magt was het niet gegeven, dat volk van boord te weren. Verschrikt roept Cervántes uit: „Waar berg ik mijn lijf? welk een troep!"

Maar Mercurius wist raad. Met de hem zoo eigene vlugheid springt hij, eene wan in de hand, midden op het verdek, slaat aan 't wannen en smijt, als ware het kaf, de eene vracht voor, de andere na, over boord. Een blinde braakte nog, terwijl hij in de golven wegzonk, een stroom van verwenschingen tegen Apollo uit. Een van het zitten stramme kleêrmaker, met armen en beenen van zich slaande, schreeuwde: „Apollo is een

schavuit, zoo waar ik leef!" Een ander, die (naar het scheen, omdat hij de beste schoenen maakte) er veel tegen had, zoo behandeld te worden, slingerde niet één, maar duizend vervloekingen Apollo naar het hoofd. Een lakenvolder spartelde, woelde en werkte en worstelde met handen en voeten, om nog den wal te bereiken; de ellendeling achtte het leven hooger dan de eer.

Het gansche zwemmende eskadron wendde woedende blikken naar de galei heen. Een vermetele, die uit aller naam scheen te spreken, riep nog: „Die lompe boodschappenlooper van Febus behoorde ons fatsoenlijk te behandelen, niet aldus. Hoort nog wat ik te zeggen heb: ik, ja, ik vermeet mij dien geheiligden berg te profaneren met nieuwe boeken in nieuweren stijl geschreven." (*n.*)

Mercurius sprak geen woord. Het genoegen stond op zijn gezigt te lezen. Hij gaf een wenk: het geluid der klarinetten weêrgalmde, de riemen gingen in het water, de zeilen in den wind.

. . . . . lleno de contento,
Remos al agua dió, velas al viento.

AANTEEKENINGEN.

(*a*) Juan de Ochoa, tijdgenoot van Cervántes, was te Sevilië geboren en schrijver eener onuitgegeven komedie *El Vencedor vencido*, waarvan het handschrift nog bewaard wordt in de Nationale Bibliotheek te Madrid. In 1606 schreef hij bij gelegenheid van een groot tornooispel, waarvoor ook Cervántes iets geschreven had: *Soneto en alabanza de la esgrima.* Van zijne lierdichten is niets anders meer bekend dan wat Lope de Vega in een zijner schriften er van zegt.

(*b*) Damian Salustio del Poyo was priester, tijdgenoot van Cervántes en te Murcia geboren. Hij schreef onder anderen eenige komediën, waarvan nog twee bekend zijn: *Prospera y ad-*

versa fortuna, en *Ruy Lopez de Avalos el Bueno*. Dat Cervántes goed zag, toen hij hem geene plaats op den Parnassus waardig keurde, wordt zeer bevestigd door de omstandigheid, dat ook Lope de Vega in zijn *Laurel de Apolo* den naam van Poyo niet in dien lauwerkrans wilde vlechten. Ook 's mans nu nog bekende werken getuigen tegen dat vonnis niet.

(*c*) Hipólito de Vergara, te Sevilië geboren, bloeide op het laatst der zestiende en in het begin der zeventiende eeuw. Hij is de schrijver van: *Vida del Santo Rey don Fernando en órden a su Canonizacion*, Osuna y Sevilla, ano 1630.

(*d*) Doctor Felipe Godinez, „*como mes de Mayo, florido ingenio*", zeide Cervántes, en het was eene voorspelling, die spoedig vervuld werd. De schoone bloesems dier jeugd gaven in den mannelijken leeftijd heerlijke, overvloedige vruchten. Godinez, te Sevilië geboren, was doctor in de theologie, voorbeeldig priester en zeker een van de beroemdste redenaars van zijn tijd. Bij voorkeur predikte hij het Evangelie onder het landvolk; maar ook in de schoone kathedralen van Spanje's hoofdsteden weêrgalmde zijn: *poenitentiam agite*. Hij was een groot geleerde en een zeer werkzaam man. Met voorliefde beoefende hij de dramatische poëzij; vierentwintig komediën, welke in die dagen steeds met belangstelling werden ontvangen, zijn nog van hem bekend. Meer andere werken schreef hij, waaronder er zijn, die nog in onzen tijd nut stichten, b.v. zijn *Fama póstuma de Lope* (1636), waarin de *Oracion fúnebre*, door hem op dien beroemden man gehouden, te vinden is. En dan zijn: *Al desengano de las cosas desta vida, y muerte que á todas se les ha de seguir*.

(*e*) Don Francisco de Calatayud, in het laatst van vijftienhonderd te Sevilië geboren, was in zijn tijd een gevierd dichter. Slechts weinige zijner gedichten, waaronder zijn schoone *Oda al lino* (vlas), zijn voor het nageslacht bewaard gebleven.

(*f*) Miguel Cid was te Sevilië geboren en nog in de kracht des levens, toen Cervántes, die hem een heilige noemde, stierf. Hij was in zijn tijd en nog lang daarna de populairste dichter van Spanje. Hij schreef zeer vele en zeer schoone gedich-

ten, waarin steeds het een of ander godsdienstig onderwerp behandeld werd. — In een zijner lofdichten op de H. Maagd Maria, dat hij in 1613 schreef, en dat door het volk in de kerken en langs wegen en straten gezongen werd, komen deze merkwaardige woorden voor:

Toto el mundo en general,
A voces, Reina escogida,
Dice que sois concebida
Sin pecado original.

De geschiedvorscher José María Asensio y Toledo heeft een oude aanteekening, betrekking hebbende op de begrafenis van genoemden Cid, door den druk bekend gemaakt. Dat verhaal is zóó naïef eenvoudig, zóó regt godsdienstig, zóó echt karakteristiek, dat ik — schoon het er hier misschien minder de plaats voor is — niet kan nalaten het letterlijk te vertalen:

„Miguel Cid stierf, en zijn oom, die priester was, had een eigen graf vlak tegenover de kapel van Granada; daarin wilde hij hem begraven; en het kapittel der kanunniken beval, dat een schilderstuk boven het graf zou worden geplaatst, voorstellende *Nuestra Senora de la Concepcion*, en aan den voet een echt portret van Miguel Cid, met zijne liederen in de hand, ze zingende, zooals hij, op den vooravond en den dag en gedurende het oktaaf van dat Allerzuiverste Geheim, gewoon was dat langs de straten te doen, met een groote menigte kinderen en mannen om zich heen.

De lijkstaatsie kwam voor het heilige kerkgebouw, en de Allerheiligste Maagd wilde, daar zij zeer dankbaar is, bewijzen geven van hare dankbaarheid, en bragt alle schoolmeesters op de gedachte om de kinderen er heen te zenden, die in koren voor de lijkstaatsie uit gingen, de liederen zingend, die Miguel gemaakt en hun geleerd had, en achter het lijk volgden hoogwaardigheid-bekleeders, kanunniken, prebendarissen, geestelijke officialen der parochie;

religieusen van alle orden, regters, edellieden en de gansche menigte van de talrijke overige bevolking, die van zijnen dood gehoord hadden, allen het voorbeeld der kinderen volgende; zoodat het eer eene processie was, feestelijker en plegtiger dan Sevilië ooit aanschouwde, dan wel eene begrafenis. Het lijk, in een franciskaner-habijt gekleed, werd open en bloot gedragen; de handen hielden op de borst zijne gedrukte liederen vast, waarmede hij begraven werd. — Gedurende de begrafenis kwam een vrolijk gezelschap van een feest terug, dat dien dag in een convent van religieusen gevierd was; de jongens namen dadelijk dat gezelschap, wat zijne feestinstrumenten bespeelde, in hun midden; voor de deur van de Heilige Petrus en Paulus komende, stormde een groote menigte jongens de trappen van den kerktoren op, en in stede van den doodklok te luiden, begonnen zij met alle klokken te beijeren, en er was niemand, die het hun verbood; want al die edelen en geestelijke officialen, godvruchtige en geleerde mannen, hielden zich overtuigd, dat het een teeken was, hoe op dat oogenblik, de Heilige Engelen in den hemel nog veel schooner feest vierden bij het verwelkomen van Cids godvruchtige ziel, dan de kinderen (zonder erg, door hoogere ingeving gedreven) het deden, toen in de kerk het lijk van hem werd binnengedragen, die gedurende zijn leven zulk een dienaar was geweest hunner Allerverhevenste Koningin."

Het hier beschreven schilderstuk werd inderdaad boven het graf geplaatst. Het is in 1621 en 22 geschilderd door Francisco Pacheo en wordt thans nog bewaard in de sacristij der kerk: *Nuestra Señora de la Antigua* te Sevilië.

(*g*) Don Lüis de Góngora werd in 1561 te Córdoba geboren. Het is eene edele trek van Cervántes, dien man zulke geurige wierook toe te zwaaijen. Góngora toch had eene nijdige kritiek op eenigen zijner werken geschreven en viel hem meermalen onverdiend lastig.

(*h*) Herrera; minstens vier beroemde Spaansche geleerden van dien naam zijn bekend. Het is mij niet duidelijk, wie hier bedoeld wordt.

(*i*) Don Juan de Jáuregui werd in 1570 te Sevilié geboren, hij leverde eene vertaling van eenigen van Tasso's werken, die te Rome in 1607 werd gedrukt. Nog is hij in zijn vaderland bekend door zijn *Discurso poetico*, Madrid, 1624, en zijn *Apología por la verdad*, 1625.

(*j*) Licenciado Vicente Espinel, in 1535 te Ronda geboren, werd student te Salamanca, stond vervolgens eenigen tijd in de gelederen van het Spaansche leger in Vlaanderen, keerde naar Spanje terug en werd priester. Met zeer gunstig gevolg beoefende hij de muziek en poezij. De Spanjaarden noemen hem den uitvinder der vijfde snaar op de guitaar. Hij schreef eene verhandeling over het innen der tienden, nog naar hem genoemd: *Espinelas*.

(*k*) Don Antonio Paredes moet nog zeer jong geweest zijn, toen Cervántes hem noemde. Hij is in Spanje nog bekend door zijn *Rimas de Antonio Paredes*, Córdoba. 1623.

(*l*) Nog volgen een aantal namen, waaronder: Lope de Vega, *el Fenix de los ingenios*, de beroemde schrijver van *El Laurel de Apolo*. — Doctor don Francisco Sanchez, van 1632 tot 1651 Bisschop van de Kanarische eilanden, schrijver van *Observaciones de la Sagrada Escritura y doctrina de los Santos Padres*. — Licenciado Pedro Rodriguez, hij schreef schoone zangen, waaronder uitmunt: *Al glorioso Apóstol San Pedro, quando fué llamado de Cristo N. S. estando pescando en el mar*. — Príncipe de Esquilache, schrijver van *La Pasion de nuestro Señor Jesucristo*, en *Obras en verso*, Ambéres, *imprenta Plantiniana*, 1654, en *Oraciones y meditaciones de la vida de Jesucristo*, Bruselas, 1661.

(*m*) Een fijne zet van Cervántes. Meer dan duizend Sirenen vergaten haar tijd:

. . . . . oyendo atenta
Los discursos de un cierto Sancho Panza.

Men had gezegd: Cervántes is oud, hij heeft zijn tijd ge-

had. Maar zijn tijd zou nog komen, en dan zouden duizenden hun tijd vergeten met naar hem te luisteren.

(*n*) Het *poetambre*, waartegen Cervántes zoo krachtig te velde trok, bestond vooral uit jongelieden, die het er op toelegden, al wat de oudere schrijvers voortbragten, af te keuren, een geheel anderen weg dan deze in te slaan, en vooral zóó te schrijven, dat hunne dames het gaarne lazen. Zij noemden zich de modernen, de mannen van den nieuwen stijl. Cervántes laat hier dan ook één uit aller naam nog spreken en onverholen zeggen, wat zij eigenlijk beoogden.

. . . . . Yo me atrevo
A profanar del monte la grandeza
Con libros nuevos y con estilo nuevo!

om dan den ganschen troep voor goed in den oceaan der vergetelheid te laten wegzinken.

DERDE HOOFDSTUK.

(Verkorte inhoud.)

Weêr en wind gunstig, en aan boord alles wél. Tal van Sirenen, om en onder het schip zwemmende, stuwen het met pijlsnelle vaart over het vlak der baren. De zee leverde een overheerlijk gezigt op: elke golf was een ontplooide pronksprei van gewaterde zijde met zeegroenen grond, waarover iedere beweging azure en purpere kleuren deed henenrollen.

Het uitgelezen dichterental was druk aan den arbeid; men schreef verzen en glossen, zong en componeerde, reciteerde en declameerde. En toch kon Cervántes niet nalaten, te midden van dat achtbaar gezelschap, nog eens even met de zweep zijner kritiek te klappen en links en regts een pijnelijke striem te slaan.

Onder zijne togtgenooten waren er, die zulke vertee-

derende verzen schreven, dat zelfs de dichter er bij wegsmolt, en van hem niets meer overbleef dan eene klontje kandijsuiker. De bedrijvige Poëzij huppelde onvermoeid van den eenen naar den anderen dichter, allen zoo in vervoering brengende, dat men geen andere taal meer hoorde dan latijn en arabiesch.

Intusschen kwam men voor anker te Valentia, *por arte hermosa y por naturaleza* (schoon door natuur en kunst). Daar werden nog aan boord genomen: Don Lüis Ferrer, (*a*) Don Guillen de Castro, (*b*) Cristóbal de Verúes, (*c*) Pedro de Aguilar, (*d*) en Andres Rey de Artïeda. (*e*)

Der klarinetten geschal was weder het bevel om het anker te ligten, en duizend Sirenen stuwden de galei verder voort de golf van Narbona in, met een vaart, niet door den wind te achterhalen. Dáár werd welkom aan boord geheeten aan: Juan Lüis de Casanate, (*f*) Gaspar de Barrio Nuevo, (*g*) Cristóbal de Mesa, (*h*) en Francisco de Rioja. (*i*) Genua liet men, op bevel van Mercurius, links liggen en liep de golf van Napels binnen.

La bella Parténope, sentada
A la orilla del mar, que sus piés liga;
De castillos y torres coronada.

(Het schoone Napels, met kasteelen en torens gekroond, neêrgezeten aan den oever der zee, die hare voeten besproeit.)

Mercurius wilde, dat Cervántes aan wal zou gaan, om aan het gezelschap van den graaf van Lemos zijne groeten over te brengen en eenigen hunner uit te noodigen, de reis mede te maken. Cervántes weigerde en bleef weigeren en bragt het eindelijk zóó ver, dat ook Mercurius het gedrag der Argensola's afkeurde: na zoo krachtig te hebben medegewerkt tot verheffing der ware poëzij, moesten

zij zich nu niet hebben teruggetrokken om willekeurig en tiranniek te gaan handelen; hij wilde ze niet meer medenemen: zonder hen zou men wel de overwinning behalen. [1]) Hij gebood de zeilen te hijschen, en de reis werd rustig voortgezet, tot op eens een verschrikkelijk hondengeblaf zich deed hooren.

De schrik sloeg zelfs Mercurius om het hart; maar hij herstelde zich spoedig, en riep de bemanning toe: „Voorzigtig! wij zijn in de nabijheid van Scylla en Charybdis. Volgen wij het voorbeeld van den verstandigen minnaar van Calypso. Er moet een man over boord worden geworpen, en dan, terwijl de dieren dien verslinden, alle zeilen bijgezet, en het gevaar ontvlugt! Men zie even rond; wien der dichters kunnen wij daarvoor gebruiken?" — Een Sardinisch dichter, Lofraso, (*j*) zat in een hoek weggedoken: op hem waren dadelijk aller blikken gevestigd, en „*Vaya Lofraso al mar sin resistencia* (Over boord met Lofraso, geen tegenstand)!" klonk het uit aller mond.

Maar toen het er op aankwam, kon Mercurius het toch niet met zijn geweten overeenbrengen, zulk eene vracht poëzij over boord te werpen. De man had tien lijvige boekdeelen volgeschreven en was bepaald van plan nog tien andere als bijvoegsel er bij te maken: Lofraso kwam met den schrik vrij.

Naauwelijks was men het gevaar te boven, of dadelijk deed zich weêr een ander op; en, had Mercurius niet geschreeuwd, zooals nog nooit een mensch op aarde geschreeuwd heeft: „Aan lij het roer, hijsch de fok, bazaanschoot aan!" dan ware de schoone galei op den Acroceraunus stuk gestooten. Alles ging weêr voorspoedig; men kwam

---

1) Vgl. Dl. LVIII, blz. 382.

in het gezigt van Corfu, en zeilde de kusten van Griekenland langs, *adonde el cielo su hermosura muestra* (waar de hemel zijne schoonheid te aanschouwen geeft). En op het oogenblik, dat de gulden zon hare eerste stroomen goud over de wereld uitgoot, riep de man op den uitkijk: "Land vooruit! de berg, de berg van waar Bellerophon het beroemde paard erlangde!"

Intusschen was Apollo uit zijn wagen gestapt, en kwam hij te voet, in burgerkleeding en de stralen van het goddelijk aanschijn afleggende, het gezelschap aan het strand welkom heeten. De voorname heeren echter en de excellentien werden met hooge onderscheiding ontvangen. En dat behoort zoo: rang en stand moeten steeds worden geeerbiedigd; de beleefdheid en het *decorum* moet men nooit uit het oog verliezen.

Don Juan de Arguijo (*k*) viel de eer te beurt, door Apollo te worden omhelsd. Don Luis de Barahona (*l*) slingerde hij een lauwerkrans van versch geplukte bladeren om het hoofd en bood hem een dronk water aan, uit de bron Castalia geschept.

Nadat van beide zijden de eerste pligtplegingen vervuld zijn, stapt Apollo met edelen zwier en majestueuse houding den berg op. In zwijgenden ernst volgt de uitgelezene schaar. Der dichteren god geleidt zijne vrienden eerst naar de, het verstand versterkende en edele geestdrift wekkende bronnen: Castalia, Aganippe en Hippocréne. Men drinkt, drinkt nog eens, drinkt naar hartelust, men kan zich niet verzadigen, men keert nog eens terug, drinkt op nieuw en dompelt hoofd en handen in die heerlijke stroomen van vloeijend kristal. En nu gaat de weg langs prachtige palmboomen, hooge cederen en vredelievende olijven.

In de schaduw van een ouden eik zag Cervántes Alonso

de Ledesma (*m*) zitten, die een engelachtig, een goddelijk gezang aan het schrijven was; met open armen snelt Cervántes op den wélbekenden vriend toe, die zich echter niet verroerde en zijne luidruchtigheid niet eens scheen te bemerken. „Ziet gij dan niet," zeide Apollo, „dat Ledesma buiten zich zelven is? Ziet gij niet, dat hij zich zelven vergeet, maar met mij bezig is?"

Jerónimo de Castro, (*n*) een zeldzaam, edel vernuft, zat onder een mirtenboom met bekoorlijke stem eene antiphoon zijner *Schepping* te intoneren. Cervántes stond verwonderd, hem te zien, hij had hem immers in Madrid achtergelaten. Hoe kwam hij nu daar? Apollo, zijne gedachte radende, zeide: „Zulk een man moet niet in de schaduw der vergetelheid blijven. Ik ben het, die hem herwaarts voerde, en ik weet hoe. Geene beletselen staan mij in den weg, tegen mijne magt is geene magt bestand."

Intusschen begon Cervántes te denken, dat het tijd werd om wat te eten; maar zoo iets kwam Apollo zelfs niet in de verste verte in de gedachte. Het ging steeds berg op, totdat der dichteren schaar in een overheerlijken hof werd binnengeleid, waar de schoonste scheppingen, door natuur en kunst, in den lang gevoerden tweestrijd, voortgebragt, zich in een onafzienbaren omtrek, aan het verbaasde oog vertoonden. Niemand durfde beslissen, wie de overwinning had behaald. De tuin der Hesperiden, waar gouden appelen groeiden, was minder schoon, de hangende tuinen der koningin Semiramis waren niet zoo kostbaar, die van Alcinoüs konden er niet bij vergeleken worden; want in Apollo's tuin groeijen onbederfelijke, onvergankelijke vruchten. En het was niet alleen een tuin; maar ook een hof, een woud, een boschaadje, eene weide, een park, eene schoone vallei, in één woord een stuk van den hemel, op aarde neêrgevallen.

In het midden stond Apollo's hooge zetel; hij beklom dien om van daar den dichteren hunne zitplaatsen aan te wijzen. Zij moesten elkander niet hinderen, en omdat hij wist, dat de grijnzende nijd ook hier wel in het spel kon komen, zou hij de plaatsen zoo aanwijzen als dat met ieders geestesgaven strookte. Een honderdtal moest onder laurier-, eene andere menigte onder palmboomen plaats nemen, deze onder de mirten, die onder het klimop, gene onder de wilgen.

Allen werden geplaatst; alleen Cervántes bleef daar als vergeten staan. Dat beviel hem volstrekt niet; zeer ontevreden zeide hij bij zich zelven: „Hoe is het mogelijk? moet dan de Fortuin, die niemand ontziet en velen beleedigt, mij altijd en ook hier nog vijandig zijn?" — „En", zoo gaat hij voort, „mij tot Apollo wendende, zeide ik hem .... maar hij, die weten wil wat ik hem zeide, is verpligt het vierde hoofdstuk te lezen; want het derde is precies uit."

AANTEEKENINGEN.

(*a*) Don Lüis Ferrer werd in 1574 te Valentia geboren. Hij was een der beroemdste mannen van zijn tijd. Onder zijne werken munten uit: *Fiestas de San Lüis Bertran; De la Concepcion* en *Del Beato Tomas de Villanueva.*

(*b*) Don Guillen de Castro, in 1569 te Valentia geboren, was een buitengewoon vlugge geest; maar die, helaas, zijn jeugdig talent gebruikt had om zijne latere jaren te vergallen. Hij had gewenscht, lang te leven, om zooveel hij kon weêr goed te maken; maar stierf met de verschrikkelijke overtuiging, veel bedorven, weinig hersteld te hebben.

(*c*) Cristóbal de Virúes werd in 1550 te Valentia geboren. Even als Cervántes nam hij deel aan den beroemden slag van Lepanto en deed zijn naam voor het nageslacht bewaard blijven door zijn dichtstuk: *Monserrate*, dat verschillende herdrukken beleefde.

(*d*) Pedro de Aguilar, in 1568 te Valentia geboren, schreef de in Spanje thans nog algemeen bekende werken: *Beatificacion de Santo Tomas de Villanueva*, en *Expulsion de los Moros de Espana por la S. C. R. Magestad del Rey Don Phelipe III.* Valencia. 1610.

(*e*) Andres Rey de Artiëda was in 1549 te Valentia geboren, streed (1571), met den rang van *Capitan*, heldhaftig in den slag van Lepanto, en schoon met wonden overdekt, bragt hij er het leven af, herstelde en stierf (1613) in zijne geboorteplaats. Onder de vele geschriften, die hij naliet, wordt het meest geroemd: *Discursos, epistolas y epigramas.*

(*f*) Juan Lüis Casanate, schreef onder anderen: *Salida de los Moriscos de Espana y entrega de Alarache*, Lisboa, 1613.

(*g*) Caspar de Barrioneuva is bekend door zijn: *Poesías diversas.* In 1612 vertrok hij naar Rome om daar den priesterlijken staat te aanvaarden.

(*h*) Cristóbal de Mesa werd in 1564 te Zafra geboren, studeerde te Salamanca, werd priester en vertrok naar Italië. Daar leerde hij Torquato Tasso kennen en genoot er eenige jaren diens vriendschap. In 1594 naar Spanje teruggekeerd, gaf hij in het licht: *Las Navas de Tolosa*, vereerd met een sonnet van den onsterfelijke dichter van: *Gerusalemme Conquistata.*

(*i*) Francisco de Rioja gaf in 1614 te Madrid zijne gedichten in het licht.

(*j*) Antonio Lofraso was in Sardinië geboren en had inderdaad uitgegeven: *Los diez libros de fortuna d'Amor*, Barcelona, 1573. Cervántes spreekt over Lofraso's werken ook in zijn *Don Quijote*, waar hij den pastoor van het dorp de bibliotheek van den „Ridder der Droevige Figuur" laat nazien, en drijft ook daar den spot met hem; hij laat hem later, in den *Viaje del Parnaso*, als geen schot waard, maar tot den vijand overloopen. Lofraso bekleedde onder de prulpoëten een hoogen rang, het eenige, wat men hem ter eere zou kunnen zeggen is, dat hij, op rijpen leeftijd gekomen, zijne eigene geschriften veroordeelde; maar te laat! ze waren, helaas, de wereld in.

Bevreemdend is het, dat in 1740 die gansche prullenverzameling nog een herdruk beleefde, en de uitgever, Pedro Pineda te Londen, zich op het gezag van Cervántes beroept om die werken schoon te kunnen noemen en aan te bevelen.

(*k*) Don Juan de Arguijo werd omstreeks 1560 te Sevilië geboren; dat hij een uitmuntend dichter was, getuigt nog zijn *Versos de Don Juan de Arguijo*. Hij beschikte over een verbazend fortuin, en aan het hof van Filippus III stond hij hoog aangeschreven. Hij rigtte academiën en museüms op, bragt kostbare kunstgewrochten van 't penseel en den beitel uit Italië, voor grof geld aangekocht, naar Spanje over en gaf schitterende feesten, maar wist zijne financiën volstrekt niet te besturen. In weinige jaren maakte hij zich zelven en zijne familie doodarm en at in zijn ouderdom het brood, dat het medelijden hem bragt. Cervántes prijst hem daarover niet, maar maakt er hem ook geen verwijt van. Arguijo is zelfs de eenige, wien hij de hooge eer laat te beurt vallen, op den Parnassus door Apollo omhelsd te worden. Cervántes ging aan hetzelfde euvel mank; op het weinige, waarover hij te beschikken had, wist hij nooit de minste orde te stellen; hij laat zich dan ook zonder tegenspraak door Apollo verwijten:

> Tú mismo te has forjado tu ventura,
> Y yo te he visto alguna vez con ella,
> Pero en el imprudente poco dura.

Maar reeds te voren had hij er Apollo zelven de schuld van gegeven. De dichter is zóó, omdat hij dichter is.

> Desta verdad ser la ocasion arguyo,
> Que tú ¡ oh gran padre Apolo! les infundes
> En sus intentos el intento tuyo.

(*l*) Lüis Barahona de Soto werd te Lucena geboren en stierf 1595 te Archidona. Met eere heeft hij tegen de Mooren

de wapenen gevoerd. Zijn beste gedichten zijn te vinden in: *Flores de poetas ilustres.*

(*m*) Alonso de Ledesma, in 1562 te Segovia geboren, is nog gunstig in Spanje bekend door zijne schoone, echt godsdienstige geschriften: *Conceptos espirituales*; *La Vida de Christo*; *Festividades de Nuestra Señora*; *Excelencias de los Santos* en vele andere nuttige werken.

(*n*) Van Jerónimo de Castro schijnt niets anders meer bekend te zijn dan hetgeen Cervántes van hem zegt.

VIERDE HOOFDSTUK.

(Verkorte inhoud.)

Elk krijgt van Apollo eene zitplaats, alleen Cervántes laat hij staan; deze, hierover verontwaardigd, zegt: „De verontwaardiging is gewoon verzen te schrijven; maar wee den verontwaardigde, die het doet en er geen slag van heeft; hij vonnist zich zelven. Maar wat mij betreft, zonder daar een oogenblik aan te denken, wil ik in versmaat klagten uiten, zooals zelfs van den banneling in Pontus nooit zijn gehoord." Mij tot Apollo wendende, zeide ik hem: „Mijnheer! slaat gij er geen acht op, dat mij geene zitplaats is aangewezen, dat ik alleen hier blijf staan? Moet de domheid en de nijd mij dan eeuwig vervolgen? zal ik nimmer mijne wenschen vervuld zien?"

Vervolgens noemt hij eenige zijner geschriften: *Galatea*, *La Confusa*, *Comedias*, *Don Quijote*, alle werken, die hem eene plaats op den Parnassus zouden waardig maken; „maar wat meer zegt," zoo gaat hij voort, „velen van hen, die vóór mij gaan, overtref ik in vindingrijkheid, en dat is het, wat den dichter maakt; zonder dat geen dichter. Van mijne vroegste jeugd af heb ik de beminnelijke poëzij liefgehad (*a*) en zorg gedragen daardoor aan u, o Apollo, behagelijk te zijn. Nooit leende ik

mijne nederige pen tot het schrijven van satieren en laagheden, die tot niets dan tot schande en ongeluk leiden. Ontelbaar zijn de romans, die ik schreef; sonnetten, der reine deugd ter eere, gaf ik bij dozijnen. Maar, helaas! op de vleugels van den wind zijn mijne zoete verwachtingen, die ik zoo vaak aan mijne zangen toevertrouwde, met dezelve weggevoerd en als wél vruchtbaar zaad, maar in onvruchtbaar zand, daarheen gestrooid. De lage, verachtelijke vleijerij heeft mij nooit onder hare dienaren kunnen tellen. Nooit heb ik den voet gezet — en ik dank daarvoor God, die mijn hart zoo ten goede neigde — op den weg, waarop leugen, list en bedrog al, wat schoon en edel is, ja, de heiligste deugden vertrappen. En nu nog arm en ellendig te zijn, dat deert mij niets; maar geen zitplaats op den Parnassus te krijgen, dat kan ik niet verkroppen."

Apollo antwoordt: "De rampen, die de menschen treffen, komen vaak uit zulke verbazend ver in het verleden liggende bronnen voort, dat ze, hoe ook gevreesd, toch niet kunnen ontvlugt worden. Het geluk is den eene reeds ter zijde, vóór hij het bemerkt, den andere nadert het langzaam aan, zonder dat hij het zoekt, en het ongeluk volgt geen anderen stijl. *El mal no guarda estilo diferente.*

Het reeds verworven geluk met overleg, zorg en wijsheid te behouden, is eene deugd; niet minder groot dan het te verwerven. Gij zelf hebt uw geluk met voeten geschopt; ik heb u gekend met het geluk aan uwe zijde; maar den onvoorzigtige blijft het niet lang bij. Maar wilt gij u nu nog uit deze verlegenheid redden, en vrolijk, niet beschaamd en getroost zijn, welaan! vouw dan uw mantel in een, en ga daarop zitten."

Ik hernam: "Mijnheer, het schijnt, dat gij niet hebt

opgemerkt, dat ik zelfs geen mantel bezit." Waarop hij weder: „Welnu, dat zij zoo, toch zie ik u gaarne. De deugd is een mantel, waarin de armoede, door nijd noch afgunst bezield, zich bevallig hult." Ik boog het hoofd, zegt Cervántes, en bleef staan; want een goede zitplaats wordt alleen door rijkdom of gunst verworven.

En nu was het, zoo gaat hij voort, alsof de dag een nog luisterrijker licht om zich henen spreidde, en terwijl zacht zoete, harmonische toonen door het luchtruim rolden, kwamen talrijke koren van schoone nimfen, Apollo's trots, den prachtigen lusthof binnen. Zij, die den langen trein sloot, deed glans en glorie van zich uitstralen; zij was als de zon te midden dier talrijke schitterende sterren. Elke glans verbleekt bij den luister, die van haar uitgaat en stroomen van weldadige verheuging in 's menschen gemoed overgiet. Alleen bij Aurora, als deze tusschen rozen en door vloeijende paarlen heen, het begin van een schoonen dag aankondigt, kan zij vergeleken worden. Hare rijke kleeding en het kostbaar edelgesteente, waarmede zij was getooid, waren met niets te vergelijken. De nimfen, die haar met edelen zwier en het vergenoegen op het gelaat op hare wenken gehoorzaamden, schenen de vrije kunsten te wezen; zij kwamen mij voor met uitmuntende, ware wetenschap toegerust te zijn en omringden hare meesteres met waarachtige, teedere liefde en allerheiligsten eerbied. Men kon zien, zij gevoelden het, dat haar te dienen zich zelven een dienst bewijzen is, en zij wisten het, dat zij het aan haar te danken hadden, bij alle volken zoo hoog in achting te staan. Eb en vloed, de strooming der zee, des afgronds kolken, den oorsprong van rivieren en fonteinen doorschouwt haar oog. Haar bieden kruiden en heesters hunne schoonheid ten geschenke aan; planten en boomen hunne bloesems, bloemen en

vruchten; de bergen de in hunnen schoot verborgen schatten; de heilige liefde hare hemelsche verrukkingen; de zoete vrede zijne weldadige rust; de wreede oorlog al zijne verschrikkelijkheden. Hare blikken volgen de klimmende, dalende, ter zijde neigende zon op hare ongemeten banen. De sterren noemt zij bij name; waaruit ze zijn zamengesteld, welke de planeten zijn, en hoe zij invloed uitoefenen, dat alles weet de heilige, schoone jonkvrouwe.

Toto lo sabe,
La Santa hermosísima Doncella.

Cervántes, van verwondering opgetogen, vraagt aan Mercurius: „Is het eene godheid, die hier verschijnt, moet ik nedervallen en haar aanbidden?" Waarop hij: „Hoe is het mogelijk, zoovele jaren gaat gij gemeenzaam met haar om, en gij kent haar niet! Ziet gij dan niet, dat zij de Poëzij is!" — „Nooit", zegt Cervántes, „aanschouwde ik haar in zulk een pracht en luister." Waarop Mercurius weder: „Zij, die daar voor u staat, is de waarachtige Poëzij, de deftige, de bescheidene, de majestueuse, de verhevene, de ernstige, zij treedt niet op dan met haren vorstelijken mantelsleep. Nooit maakt zij gemeene zaak met die ellendige, aanmatigende rijmelaars, die het hoogste woord voeren over zaken, waarvan zij het minst weten. Dat is de valsche Poëzij, de hebzuchtige, de onbetamelijke, de versletene; zij loopt met een fluitbel, een ratel of een rammelaar in de hand, gaat in kroegen en kermiskramen zitten; geen twee voeten, geen voet weet zij zich van den grond te heffen; zij houdt van doopmalen en bruiloftsfeesten; grijperig van handen, niets met verstand aanvattend, stottert zij, als in eene vlaag

van ijlende koorts, slechts wartaal uit; en waar zij plaats neemt, daar gaat Bacchus naast haar zitten."

Daar tegenover stelt Cervántes dan nog eens, met een fikschen trek of wat, de waarachtige Poëzij, der Muzen trots, 's werelds vreugde, 's hemels glorie, een rijk plooijenden sluijer over ondoorgrondelijke geheimen werpend of dien opligtend en op nieuwe geheimen, in dien geheimzinnigen schoot verborgen, heenwijzend. Bij haar zetelt op een en denzelfden zetel de goddelijke en de zedelijke wijsbegeerte. *La divina y moral filosofía.* Zij schildert, in den zuiversten stijl en met de bevalligste trekken, bij den heldersten dag den duistersten nacht, en toovert, te midden van den duistersten nacht, het prachtig ochtenddagen, parelen scheppend, voor uwe oogen. Der rivieren stroom jaagt zij sneller voort, of zij legt hem een breidel aan; zij voert 's menschen geest in onweerstaanbare verrukkingen de eeuwigheid door en brengt hem weder tot kalme rust en doet hem in stillen weemoed nederzitten. Te midden der bliksemende wapenen verschijnt zij op het oorlogsveld, geeft hier de overwinning, dáár de nederlaag. Bosch en woud bieden haar hunne schaduwen aan, de herders in de beemden hunne zangen, de droefheid haar rouwkleed, de vreugde hare feesten; het Zuiden zijne parelen, Saba zijne kostbare reukwerken, Hybla zijnen uitmuntenden honig, Milaan zijne pracht, Portugal zijne bekoorlijkheden.

En dan vaart zij weêr, hare stoutste wieken aangeschoten, door het ondoordringbare heen. Der helden daden maakt zij onsterfelijk, verheft de deugd, geeselt de zonde, en door de zoete klanken harer lier doet zij den aardschen sterveling in een goddelijk wezen veranderen, en zij laat in elk harer daden aan de wereld het bewijs van haar verheven genie en den weldadigen invloed van haar goddelijk vermogen na.

Vervolgens zag Cervántes, door prachtige poorten van jasmijn en rozen, eenige statige, eerwaardige mannen, in priesterlijk en hoogepriesterlijk gewaad, langzaam den lusthof binnentreden; het geschiedde echter zóó, dat men wel zag, dat het dichters waren, maar ze niet kon kennen.

Cervántes keurt dit hoogstens af, maar Mercurius vindt het juist gelijk het behoort: „Zoo is de wensch van Apollo; het *decorum* vordert het." — „Gekheid," sprak Cervántes, „men zou er misschien wel een anderen naam aan kunnen geven; als *Monsenor* verzen schrijft, dan moet hij er ook zijn naam onder zetten: zijn die verzen goed, welnu, dan zal hem dat tot hooge eer zijn, maar zijn ze niet goed, dan behoeft de verdenking van ze gemaakt te hebben niet op een ander te rusten."

En nu plaagt Cervántes Mercurius zoolang tot hij eindelijk, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat hij nooit vertellen zal, het van den god gehoord te hebben, hunne namen te weten komt.

Mercurius noemt hem dan onder andere groote mannen; Doctor Francisco Sanches, (*b*) — *famoso ingenio* — wien zelfs Apollo verpligt is dank te zeggen; Fray Juan Baptista Capataz, (*c*) — *descalzo y pobré* — schoon arm en barrevoets, rijk uitgedost in de pracht der kleederen, waarin de roem van zijne deugden en geleerdheid hem hult; Doctor Andres del Pozo (*d*) — *ingenio inmenso* — in jeugdige jaren grijs in wijsheid.

Van verschillende zijden komen nog vele beroemde mannen, deze op fraaije paarden, gene te voet, den Parnassus op; nog landen bevallige vaartuigjes, met dichters beladen, die aan wal springen en Apollo te hulp snellen in den slag tegen het *Poetambre*. Calvo, (*e*) Valdivieso (*f*) en Montesdoca wordt met eerbied welkom geheeten.

Maar op hetzelfde oogenblik ziet men een geweldig

groot schip, met alle zeilen bijgezet, regt op den Parnassus aansturen. Vlak onder den wal werpt het zijn anker uit. Het is een van die schepen, zooals uit de Oost-Indiën te Lissabon binnenloopen; tot zinkens toe is het met prulpoeten geladen, die men te Goa en te Calicut scheen aan boord te hebben genomen.

Een hunner springt op den voorsteven; hij krijgt Cervántes in het oog en schreeuwt hem een vloed van scheldwoorden toe: hij is een verrader, een weetniet, een leugenaar; hij heeft nietswaardigen op de lijst geplaatst en mannen van waarachtige kennis en verdiensten, zooals zij zijn, uit louter nijd er af gelaten; men zal hem . . .! hij zal de wélverdiende straf niet ontgaan.

Verschrikt vlugt Cervántes tot Apollo en betuigt zijne onschuld: Mercurius gaf hem de lijst, Apollo keurde haar goed. „O Heer," zoo gaat hij dan voort, „neem gij mijne zaak op, plaats mij in uwe schaduw, werp uw mantel over mij heen, teeken mij met het teeken uwer magt, waaruit blijken kan, dat ik het maaksel uwer handen ben, dan alleen zal ik veilig zijn " Apollo, tot in de ziel bewogen, roept met vurige verzuchtingen en in diepe stilte de hulp van Neptunus in om het schip dadelijk te doen verzinken. En nu, zegt Cervántes, had er een spektakel plaats, zoo als de wereld nooit aanschouwd heeft en ook nooit weêr aanschouwen zal. Dat zal ik bezingen, niet in dit, maar in het volgende hoofdstuk. En zingen zal ik met zulk een stem en op zulk een hoogen toon, dat men denken zal, dat ik een zwaan ben, en dat ik sterf.

Cantar con voz tan entonada y viva,
Que piensen que soy cisne y que me muero

(Wordt vervolgd.)

AANTEEKENINGEN.

(*a*) Desde mis tiernos anos amé el arte
Dulce de la agradable poesía.

Van Cervántes' jeugd is weinig bekend. Men weet er niets meer van, dan hetgeen hij er zelf en als bij toeval in zijne geschriften van zegt. Zoo verhaalt hij onder anderen in de bladzijden, die hij aan zijne *Obras Dramaticas* doet voorafgaan: „Toen ik mij eens in 't gezelschap van eenige vrienden bevond, liep het gesprek over de komedie en wat daarmede in betrekking staat. Zoo werd de vraag geopperd, wie wel de eerste in Spanje mogt geweest zijn, die haar uit de windselen nam en in dien prachtigen kleederendos tooide, waarin zij thans optreedt. Ik nam het woord — want ik was de oudste van alle aanwezigen — en zeide, hoe ik mij nog zeer goed kon herinneren, den grooten Lope de Rueda te hebben zien spelen, een bewonderenswaardig man, zoowel om zijn onnavolgbaar spel als om zijne uitmuntende geestesgaven. Hij was te Sevilië geboren en vroeger goudsmid van zijn ambacht. In het herdersdicht — *poesìa pastoril* — was zijn weêrga nooit gezien. En schoon ik toen een kleine jongen was en dus over de waarde zijner verzen geen uitspraak kon doen, moet ik die thans voortreffelijk heeten, te oordeelen naar hetgeen er mij van in het geheugen is gebleven.

In de dagen van dien beroemden Spanjaard bestond de gansche benoodigdheid van een tooneel-directeur in een grooten zak, waarin: vier herderswambuizen, met verguld leer gegarneerd, vier baarden, vier pruiken en zoovele herdersstaven. De komediestukken waren herdersdichten, bij wijze van zamenspraken tusschen twee of drie herders en eene herderin. Tusschen de bedrijven kwam eene negerin, een kroeghouder, een zot en een Biskaaijer de toeschouwers opvrolijken. Al deze rollen en nog vele anderen, werden door Rueda zelf en zoo meesterlijk gespeeld, dat men niet anders denken kon, dan de personen, die hij voorstelde, zelven voor zich te zien.

Lope de Rueda stierf te Cordova, waar hij, omdat hij zulk een beroemd man was, in het koor der hoofdkerk begraven werd."

Dien Lope de Rueda liep de jonge Miguel overal na, en hij was, onder al de straatjongens van Madrid, steeds vooraan op elk plein of markt, waar de vertooning weêr begon. Gelukkig echter voor Cervántes, de godsdienst nam hem in hare heilige hoede. Wat zou er zonder dat van hem geworden zijn? Een van die eerwaardige priesters, die, door de wereld vergeten, in stille godsvrucht hunne dagen slijten en zich ten taak stellen, de verwaarloosde jeugd voor God, godsdienst en vaderland te bewaren, Juan Lopez de Hoyos, trok zich het lot van den armen jongen aan, gaf hem het eerste onderrigt en voorspelde al dadelijk, dat uit dien knaap een groot man groeijen zou. Maar zou hij ook gedacht hebben, dat door Cervántes ook *zijn* naam zou onsterfelijk zijn?

Die brave priester had meerdere discipelen; maar Cervántes lag hem het naast aan het hart. Bij zekere gelegenheid hadden eenigen zijner leerlingen elk een dichtstuk gemaakt, en de oude man zeide, dat het vers van zijn *caro y amado discípulo* Miguel het beste was.

Met buitengewonen ijver zette de jonge Cervántes zijne studiën voort en las en bestudeerde alle boeken, die hij in omstandigheden als de zijne kon magtig worden. Men kan gerust aannemen, dat hem inderdaad gebeurd is, wat hij ergens in zijn *Don Quijote* vertelt: ik zag eens een jongen aan een winkelier eenig scheurpapier te koop aanbieden, en dewijl ik zulk een liefhebber van lezen ben, al is het ook maar van oud scheurpapier, nam ik een blad in de hand, en vermoedende, dat het wel iets bijzonders zijn kon, onderkroop ik den koopman en kocht al het scheurpapier van dien jongen voor een halven reaal.

(*b*) Doctor don Francisco Sanchez, in 1581 te Madrid geboren, was een man in Spanje hooggeacht om zijne deugd, geleerdheid en welsprekendheid. Koning Philippus III benoemde hem tot zijn eere-kapellaan en hofprediker; in 1626

was hij Bisschop van Tropea, later Prins-Aartsbisschop van Taranto. Zijn in vijf deelen uitgegeven werk: *Observaciones de la Sagrada Escritura y doctrina de los Santos Padres*, is in Spanje nog gunstig bekend.

(*c*) Fray Juan Baptista Capataz was overste van een kloosster der Trinitarissen te Madrid. De vicaris-generaal van het bisdom, Doctor Gutierre de Cetina zond hem, 2 Julij 1612, het manuscript van *Las Novelas* van Cervántes met den last, naauwkeurig te onderzoeken, of dat werk niets bevatte tegen het heilig geloof of de goede zeden, en of het waardig was, door den druk verspreid te worden.

Reeds den negende derzelfde maand zond Capataz het handschrift terug, begeleid van eene hooge lofspraak en met eene uitvoerige kerkelijke goedkeuring voorzien. Ook Pater Diëgo de Hortigosa, van de orde der Trinitarissen, schreef eene dergelijke goedkeuring voor die uitgave.

(*d*) Doctor Andres del Pozo was priester, verbleef eenige jaren te Rome en gaf daar in 1612 een paar zijner werken in het licht; nog is van hem bekend: *Versos á Nuestra Senora*.

(*e*) Licenciado Sebastian de Nieva Calvo was te Temblequе in de Mancha geboren. Hij was een voorbeeldig priester en een van de uitmuntendste schrijvers van zijn tijd. Hij schreef het beroemde dichtstuk: *La mejor Muger, Madre y Virgen: Sus excelencias vida y grandezas, repartidas por sus fiestas todas*, 1625. Zijn *La batalla naval de Lepanto* is een meesterstuk van zuiverheid van taal, elegantie van stijl en vloeijende versificatie.

(*f*) Maestro José de Valdivieso, omstreeks 1560 te Toledo geboren, was om zijne uitgebreide theologische kennis een der beroemdste priesters van zijn tijd; de Kardinaal-Aartsbisschop Don Bernardo de Sandoval y Rojas benoemde hem tot zijn kapellaan; hij stond te Madrid bij alle mannen van deugd en geleerdheid hoog aangeschreven; Cervántes was bijzonder met hem bevriend; Maestro José schreef de goedkeuring voor het tweede deel van zijn *Don Quijote* en voor zijne *Comedias*. Na den dood van Cervántes verscheen diens

Persíles met eene uitvoerige goedkeuring en voorafgegaan door eene bladzijde, die Valdivieso aan de nagedachtenis van Cervántes wijdde. Dezelfde was ook de schrijver van een heerlijk dichtstuk: *Vida, excelencias y muerto de San José.* In 1612 verscheen van hem *Romancero espiritual del Santísimo Sacramento.* Op verzoek van Koning Philippus III gaf hij in 1623 uit: *Exposicion parafrástica del Psalterio y de los cánticos del Breviario.* Het laatste werk van zijne hand: *Elogios al Santísimo Sacramento, a la Cruz Santísima y a la purísima Virgen María*, verscheen voor de eerste maal in 1630 te Madrid, waar de deugdzame en beroemde man, 12 Junij 1638, overleed.

(*g*) Pedro de Montesdoca was te Sevilië geboren, bragt in Amerika eenige jaren in de krijgsdienst door en schreef, naar Spanje teruggekeerd, zijn: *Temblor de Lima en el ano* 1609, en *El Ignacio de la Cantabria.* (*San Ignacio de Loyola.*)

Vondel's dichterlijke moraliteit. [1])

De Vondel-editie, welke in de jaren 1864—66 bij Roelants te Schiedam verscheen, is door aankoop het eigendom geworden van de Firma H. Bogaerts te 's Hertogenbosch, die haar, in het nieuwe kleed van een verschen omslag gestoken, thans verkrijgbaar stelt voor de Katholieken van Nederland.

De editie bevat Joost van Vondel's *Complete* werken en, gelijk op de buitenzijde van elke Aflevering tot viermalen toe vermeld staat, het is eene uitgave voor het volk.

Men heeft den prijs zeldzaam laag gesteld, en eene inleidende voorrede van H. J. Allard, Leeraar aan het Seminarie te Kuilenburg, noodigt bovendien tot algemeene deelneming uit.

Ik zou wel wenschen hier te mogen eindigen en, over deze jongste verschijning op het gebied der Katholieke Vondel-literatuur, met eenvoudige vermelding te kunnen volstaan.

Het vordert, in de gewone omstandigheden van het leven, maar weinig zelfbeheersching zich, bij eene daad of gebeurtenis, waarvoor men geen persoonlijke sympathie

1) *De Complete werken van Joost van Vondel.* Met eene inleiding en voorrede van H. J. Allard, Leeraar aan het Seminarie te Kuilenburg.

gevoelt, als stilzwijgend toeschouwer te blijven gedragen: ook valt het doorgaans minder zwaar, van bijvalsbetuigingen zich te onthouden, waar men geen titels op goedkeuring en lof ontdekken kan: wat echter, althans mij, de overwinning van krachtigen weêrzin kost, het is: openlijk en in een Tijdschrift mijne meening te moeten gaan uitspreken, als zij weinig anders dan ernstige bedenkingen en gemoedsbezwaren bevat. Indien ik dan ook, na langdurige aarzeling, eindelijk er toe besluit, houde men zich verzekerd, dat alleen zekere innerlijke aansporing, die als de stem van pligtgevoel dringt, mij tot dien stap kon bewegen.

Gelijk zich uit dezen aanhef reeds vermoeden laat, stappen wij aanstonds over meerdere nevenbeschouwingen henen: laten wij, bijvoorbeeld, zonder eenige beoordeeling of beslissing de kwestie glippen, of het wel te voorzien is, dat Vondel immer ophouden zal een impopulair auteur te zijn, wat immers in Busken Huet's *Literarische Fantasiën* vlakweg ontkend wordt: stellen we ook hier de vraag geheel buiten onderzoek, of althans de uitgaaf der *Complete* werken het welbegrepen middel wezen zou, om onzen grootsten en oudsten poëet den toegang te banen tot het hart van ons eigenlijk volk, dat toch Vondel's taal te weinig gevoelt en van zijn klassicisme vervreemd is. Veel gewigtiger vraagstuk, de *morele* beteekenis dezer laatste editie van 's Dichters werken houdt onverdeeld onze aandacht bezig, en alleen daarop het oog vestigend, spreken we het, zonder vrees van ons gevoelen te overdrijven, als onze innigste overtuiging uit, dat de bedoelde onderneming geenszins een vriendelijk welkom mag worden waardig gerekend, dat ze ons voorkomt minstens te moeten gelijkgesteld worden aan eene zeer betreurenswaardige *bévue*, die, in plaats van eenig evenredig voordeel te beloven, veeleer hoogere belangen ernstig bedreigt.

Ongetwijfeld — en deze verklaring moet mij vóór alles uit de pen — gaarne betuig ik mij genegen, om het den begaafden Kuilenburgschen Leeraar, wiens ijverige Vondelstudiën wij getrouw volgen, en wiens historische aanteekeningen op losse dichtstoffen van den grooten Joost wij waarderen, minder ten verwijt aan te rekenen, dat Hij, in de vervoering zijner ingenomenheid en liefde voor Neêrland's nog altoos ongeëvenaarden Koningdichter en in zijn vurige zucht om heel den oogst van Vondel's lettervruchten ook voor ons Katholiek volk genietbaar te maken, bezwaren over het hoofd gezien en zelfs op geen tegenbedenkingen gezonnen heeft; doch, ook ná deze billijke verschooning, staat de feitelijke uitgave onveranderd zoowel van natuur als van gedaante: het objectieve feit, dat aan de leeslust van ons Katholiek volk gevaarlijk voedsel werd aangeboden, en wel onder de hoede van zulk een aanbevelenden naam, dit feit, zeg ik, houdt daardoor niet op te bestaan, en blijft, naar mijn oordeel, in gelijke mate betreurenswaardig.

Of wat dan toch is de eenvoudige natuur en beteekenis van het feit? Er werd aan argeloozen, door eene zeer vertrouwde hand, en als om niet, een rijkbeladen schotel voorgezet met heerlijkblozend en geurig ooft, maar doormengd met veel kwaadsappige — verzwakken we de waarheid niet — giftdragende vruchten: vruchten bovendien, die zich uiterlijk door niets van de overige laten onderscheiden, en waarvan, naar ik vrees, het schadelijk gebruik al te weinig verhoed wordt door een onbestemden wenk, aan den voet der eerste bladzijde van een lijvig boekwerk of in een vlugtig gelezen couranten-artikel of, na de ruim halfvoltooide uitgave, in een' aan veler oog ontsnappende *Narede*, ter waarschuwing geschreven.

Neen, ik durf mij vleijen voor niemand te moeten wijken, noch in diepgevoelde bewondering voor Vondel's ge-

heel eenige dichtergave, noch in hoogschatting van zijn onovertroffen eenvoud, rijkdom en pracht, evenmin waar het op ernstigen ijver aankomt om velen deel te bezorgen aan het genot van zijn overvloed en de grenzen uit te breiden zijner bezielende en veredelende heerschappij: dit alles echter weêrhoudt mij geenszins in gemoede te erkennen, dat Vondel, te midden zijner bastaard-klassieke eeuw, bij wijlen zijne maagdelijke Muze over haren gunsteling heeft doen blozen, dat uit de schatten zijner nalatenschap meerdere dichtstukken den echten toets der kieschheid niet kunnen doorstaan en beter, ja, der vernietiging prijs gegeven dan aan de jeugd en onschuld onzer Katholieke huisgezinnen ter lezing zouden worden aangeboden.

Het verwondert ons volstrekt niet, dat de *Nieuwe Noord-Hollandsche Courant* van 19 Jan. ll. in haar lezenswaardig artikel *Eene Volksuitgave*, met nadruk hare verrassing liet uitkomen over de omstandigheid — in Prospectus noch Advertentiën te voren vermeld — dat de voor ons Katholiek volk thans bestemde uitgave, alleen de voorrede uitgezonderd, dezelfde is, welke oorspronkelijk bewerkt werd door Dr. J. v. Vloten, aan wiens geloof en Christelijk gevoel kwetsende en door niets te vergoêlijken schimpwoorden en slagen wij toch geen belang hebben in onze Katholieke gezinnen populariteit te verschaffen. Laat mij echter, ten einde den kring mijner bedenkingen niet onnoodig te verbreeden, alle nevenkwestiën zorgvuldig ter zijde houden, om liever Vondel's *Complete* werken, en die alleen, te blijven bespreken. Elke uitweiding ligt buiten mijn plan, en bij voorkeur vermijd ik alles, wat niet regtstreeks henenleidt naar het eenig doel, dat mij tot dit schrijven heeft doen besluiten. Ik wensch mij, namelijk, voor zooveel noodig, volstrekt vrij te maken van allen schijn van verantwoordelijkheid voor de schade, die Vondel's *Complete* wer-

ken kunnen aanrigten onder ons Katholiek volk, en ik reken mij zelfs daartoe op meerdere titels verpligt, sinds het mij een- en andermaal is voorgekomen, dat degenen, aan wie de lectuur van meerdere Vondeliana met eenige klem door mij ontraden werd, tot mijne niet geringe bevreemding mij beantwoordden met de vraag, of zij zich dan, door mijne eigene, in de *Voorrede* der *Volksuitgave* woordelijk geciteerde lofprijzing van Vondel's kiesch- en zedigheid, niet voldoende gewaarborgd mogten rekenen.

Neen, in zulke misduiding van mijn gevoelen meen ik niet te mogen berusten. De woorden, waarop hier gedoeld wordt, zijn eenmaal door mij met bezinning geschreven, en ik blijf ze handhaven in de gansche uitgestrektheid hunner beteekenis; de zamenhang echter, waarin de *Voorrede* ze plaatst, schijnt gereede aanleiding te geven tot dit wanbegrip, dat mij, althans in de oogen van velen, voor de gevaren en nadeelige gevolgen der *Volksuitgave* aansprakelijk zou kunnen stellen. Elk aandeel echter, ook het geringste, zoowel zijdelingsch als regtstreeksch, in die verantwoordelijkheid valt mij te zwaar, is mij ten eenemale ondragelijk. Ziedaar de beslissende reden, waarom ik geoordeeld heb niet langer te mogen zwijgen; ziedaar tevens, waarom ik mij tot de korte omschrijving en toelichting mijner eigene woorden bepalen zal.

In mijne brochure getiteld: *Vondel's Overgang tot de Katholieke Kerk tegenover de voorstelling van Mr. van Lennep* werd door mij letterlijk aldus geschreven: „overal waar Vondel, volkomen vrij, zijn eigen aangeboren zangdrift volgt, *is hij gewoonlijk, tot stichtens toe, kiesch en zedig.*"

Zeker, deze woorden zijn wel geschikt om den lezer een gunstigen indruk te geven van Vondel's dichterlijke moraliteit. Dit is hun natuurlijke beteekenis. Dit ook

de zin, waarin ze met overleg en opzettelijk werden geschreven. Zal men echter op grond van dit getuigenis Vondel's werken, onder zedelijk opzigt, gelijk durven stellen, bijvoorbeeld, met die van Stalpaert, Camphuyzen en Poirters? Zou deze lofspraak een logiesch wettigen titel aanbieden om Vondel's *Complete* werken onder de oogen te brengen van jeugd en ouderdom, zonder onderscheid? Maar ze werd immers niet onvoorwaardelijk en in stelligen zin gegeven? Maar ze is immers voorafgegaan door eene beperking, die voor de volle waarheid van het getuigenis onmisbaar, geenszins mag worden verwaarloosd? eene beperking, die den roem van 's Dichters zedigheid, hem evenzeer door van Ollefen als Brandt geschonken, handhaaft, al sluit zij hem uit de rij der onberispelijken uit: eene beperking, die, al ontkent ze niet, dat de fenixvogel zich bij voorkeur onder de hooge hemelen bewoog, toch verstaan laat, dat hij van tijd tot tijd zijn breede pennen aan lager struik heeft gekwetst: eene beperking eindelijk, die, al stort zij den kunstenaar niet van den troon der zedelijke grootheid af, toch erkent, dat de sleep van zijn koninklijken mantel het bezoedelend slijk dezer aarde heeft geraakt. Kortom, zonder vrees van onze eigene bewering te verloochenen, meenen we naast bovenvermelde lofspraak te mogen staande houden, dat de Dichter zich ettelijke malen aan de wetten der kieschheid heeft vergrepen, en dat zijne werken — al bieden ze dan ook een fijnen aestheticus overrijken voorraad voor een' keurige bloemlezing aan — nooit zonder roekeloosheid in vollen bundel aan onze Katholieke jeugd kunnen worden voorgelegd.

Om echter, terwijl we den zin onzer beperking in het licht stellen, de waarde onzer lofprijzing niet, ten schade van Vondel's nagedachtenis, te verkleinen, behooren we

hier op het verband te wijzen, waarin wij haar duidelijk plaatsten, waaruit ze echter door de *Voorrede* der *Volksuitgave* ten eenemale is losgerukt.

Om de verdiensten van een Schrijver, zegt Fontenelle in zijn *Vie de Corneille*, te beoordeelen, moet men hem vergelijken met zijn eeuw. Welnu, Vondel's karakter en persoonlijkheid zoowel als zijn dichterlijken aanleg stelden wij geheel den loop onzer brochure door, in strenge verhouding tot de maatschappelijke toestanden, te midden van welke hij zich ontwikkelde, tot de tijdgenooten, in wier omgeving hij leefde en arbeidde, in één woord, tot zijn eeuw: en deze vergelijkende beschouwing zal toch wel altijd beslissenden invloed blijven oefenen op de regtvaardige beoordeeling van den biograaf gelijk van den historicus.

Plaatsen we daarom den bijzonderen lof, aan Vondel's kieschheid gewijd, thans op nieuw in datzelfde licht, en stellen wij de vraag: hoe was ten dezen de geest en rigting zijns tijds? Geen beter weg biedt zich aan om zonneklaar te toonen, dat onze woorden Vondel's grooten naam in volle waarheid hebben verheerlijkt, al schonken ze dan ook het *imprimatur* niet aan heel de verzameling van 's Dichter's werken.

De kunstwereld der 17e eeuw, werd, helaas, door een valsch licht beschenen. Ook de blik harer wakkerste, fijngevoeligste en vruchtbaarste geesten, die in zeldzaam groot aantal haar sierden, scheen onvermogend om door de nevelen te boren, die haar verduisterend omhulden. Het waanzinnig, eenzijdig en heilloos enthusiasme, waarmeê de helden der Renaissance de idealen najaagden en omhelsden der vóórchristelijke, heidensche beschaving, had aan poëzie en kunst haar eigen levenskiem ontnomen. De kunst, van haar echten oorsprong vervreemd, had karak-

ter en roeping vergeten. De kunst, die toch van nature het hooge spel, het edele genot is van den geest, had zich gesteld in de verlagende dienstbaarheid van het stof. De kunst was allengs zedeloos, onchristelijk, heidensch geworden. Het ging zóover, dat ten laatste alle sluijers verscheurd, alle teugels verbroken, alle grenzen overschreden werden. Vondel's geniale blik ontdekte, Vondel's diep godsdienstige, hoog wijsgeerige, forsch ontwikkelde ziel gevoelde het. Hij dan ook besteedde moeizaam al zijne krachten om poëzie en kunst weêr binnen het regte spoor te geleiden, haar weêr de godsdienst tot beginsel, regel en einddoel terug te schenken, haar van vernederde slavinne dezer aarde andermaal op den troon des geestes te plaatsen en door haar herstelde heerschappij weêr zielen te zuiveren en op te heffen uit het stof.

Ziedaar Vondel! Ziedaar de ware streving van zijn krachtvol kunstgenie! En al wijdde hij dan ook op zijne beurt duurzamen arbeid aan de studie der oudklassieke modellen, 't was geenszins, gelijk, onder anderen, uit het voorberigt van zijn *Faëton* blijkt, omdat hij het heidendom wederom wilde invoeren, maar alleen om met de verfijnde taal- en kunstvormen der Ouden zijn hooger christelijk lied te sieren. Zelf getuigt hij het op meerdere plaatsen, en in zijne voorrede van *Publius Ovidius Naso's Herscheppinge* lezen wij: „Het „kan met geene reden bestraft worden, dat men Heidensche „verzieringen ten beste gebruikt, gelijk de Hebreën goude „en zilvere vaten, den Egyptenaren ontleend, tot cieraad „van Arons heiligdom." En waar hij in de opdragt van zijn *Ifigenie in Tauren* de „tooneeldichthaters" mompelend invoert, zeggende: „wat komt men hier weder voor den „dag met Heidensche droomen?" laat hij ten antwoord volgen: „Weten de haters der dichtkunst wel dat Pau„lus, de kruisgezant, het uitgekozen vat, eenen godvruch-

„tigen geur ontleent aan Aratus, Epimenides en Menan-„der, en Epicureën, Stoicijnen en andere dwersdrijvers „den mond stopt met der dichteren goude spreuken, in „zijne gewijde bladen, gelijk perlen en diamanten uitste-„kende?" Zijn geschiedschrijver Gerard Brandt verzekert dan ook, dat de *Heroïden* door hem werden overgezet om „door dit middel den geestigen zwier van zulk Ovidiaansch „briefschrijven in 't hoofd te krijgen en in stichtelijker „stoffe te vervormen." [1])

Evenzoo is het voor ons aan geen twijfel onderhevig, dat hij, ter voorbereiding van eenige zijner Schriftuurlijke tooneeldichten, de vertaling van Sofocleïsche treurspelen ondernam.

Vondel nu, hoewel koning geboren en duurzaam in ernstige worsteling tegen de grove hoofdgebreken zijner eeuw, was evenwel en bleef, in menig opzigt, een kind zijns tijds. Niet altijd heeft hij dien op een zijner waardige wijze genoegzaam beheerscht; niet in alles zich aan diens besmettenden invloed volkomen kunnen ontrekken.

Ja, wij mogen het betreuren; maar kan het ons redelijker wijze wel bevreemden, dat een man zelfs als Vondel in zulk een tijd, waarin de poëzie door de platste onzedelijkheid zich zelve ontadeld en het volk verlaagd had, en onder de algemeene heerschappij dier Grieksch-Romeinsche kunstmode zijner eeuw, zich zelf niet volstrekt zelfstandig, zich niet altijd „volkomen vrij" heeft bewogen? dat ook hij somtijds den „hemelval" en de „godentaal" der poëzie te sterk door de toonen dezer aarde overstemmen liet? Ziehier dan ook geheel de beteekenis der beperking, waartoe wij ons bij den lof van Vondel's kieschheid hebben verpligt gerekend.

1) Zijne later verschenen Brieven der H. Maagden.

Overal waar hij, minder zich zelf, minder „vrij," en meer onder den invloed der bedorven eeuw, zijne dichterlijke ziel uitstortte, daar zien wij zelfs Vondel met haar zonde besmet. Het zijn dan ook — behalve eenige tooneelen zijner treurspelen — vooral gelegenheidsverzen, bijvoorbeeld, bruiloftszangen, puntige bijschriften op schilder- en beeldhouwwerken, waaraan die aantrekkelijke geur der kieschheid ontbreekt en waarin, naar ons bescheiden oordeel, geen eerzaam meisje, noch opgeschoten knaap veilig bladeren kan. Waar hij daarentegen aan zijn „aan„geboren zangdrift" in volkomen vrijheid zich overlaat en de levensvolle toonen doet hooren uit den stroomenden overvloed en naar den onwêerstaanbaren drang zijner eigene ziel, dáár blijft hij aller meester: dáár — we herhalen het gaarne met den Eerw. Brouwers — bleef geen dichter, die met hem in denzelfden heidenschen dampkring leefde, meer onbesmet dan hij! dáár, ja wêerklinkt vaak zijn lied als de verrukkende echo der hemelen! dáár schijnt de Dichter somtijds de zuivere van hart, die reeds hier op aarde met hooger aanschouwing werd bevoorregt! dáár, kortom, toonde Vondel zich gewoonlijk onwrikbaar trouw aan den regel, dien hij zich zelf en allen kunstbeoefenaars, in zijne *Aanleidinge ter Nederduitsche Dichtkunst* gesteld had: „Een „Dichter," zoo schrijft hij daar, „heeft zijne luimen; hierom „laat het gedicht van eenen Aristarchus, van verscheide „keurmeesters keuren. Deze zullen uitmonsteren al wat „misstaat, zoowel dat de kunst, *als de zeden* betreft, waarin „menigmaal deze goddelijke wetenschap jammerlijk misbruikt „wordt; en gelijk het zwaarste meest weegt, zoo moet men „zich wachten voor ongebondene en oneerlijke woorden en „vonden.... *Wie zich hiertegens verloopt, bederft de zeden en „den luister van zijn werk.*"

Ziedaar het beginsel, dat reeds onzen Vondel de hulde onzer eerbiedige bewondering waardig maakt! Plaatsen we

hem nu naast de beroemdste dichters zijner eeuw, en we zullen hem, ook in de beoefening der kunst, den eerepalm der zedelijke grootheid niet kunnen weigeren. Wat blinde vergoding allerwege van het stoffelijk reële! wat eenzijdige verheerlijking van den vorm! wat diepe slavernij onder de begoochelingen der vergankelijke zinnenwereld! wat armoede aan levensernst! wat volstrekt gemis van het bovenzinnelijk, waarachtig en eenig ideaal!

Daniel Heinsius, een der vindingrijkste geesten zijner eeuw, wijdt geheel zijne dichtergave aan het bezingen der zinnelijke liefde.

Laurens Reael openbaart al zijn geest en bevalligheid in erotische poëzie.

De fijnbeschaafde Muyderdrost, Pieter Cornelis Hooft, laat zich — 't is naar waarheid gezegd — in zijn liefelijke zangen meer kennen „als zinnelijk heiden" dan als „teêrvoelend Christen."

Constantijn Huygens, Heer van Zuylichem, en een der schitterendste vernuften van het Muyderslot, ontziet zich niet op schaamtelooze wijze de onteerende hartstogten des volks te vleijen.

Een Gerbrand Adriaanszoon Brederode durft de afstootendste onzedelijkheid niet slechts berijmen, maar voor het tooneel dramatiseren.

Doch vergeten wij inzonderheid den vromen Raadpensionaris niet, den volksdichter Cats, het hoofd der Dordtsche School, die met zijne dartele zedelessen, ergerlijke spreukrijmen en wellustige verhalen de verbeelding en het hart van zoo talloos velen bezoedeld heeft, en wiens werken toch — laat ons het ter karakterisering hier bijvoegen — als de Thomas à Kempis waren dier dagen en alom naast den Protestantschen Bijbel open lagen in de huiskamers van ons volk.

Zeker, te midden van zulk een kunstwereld en in tijden van zooveel zedenverval, komt aan Vondel, die in

den regel, tot stichtens toe, kiesch en zedig was, de kroon der eere toe, en hij blijft in ons oog dien hoogen voorrang waardig, ook al weigeren we, waar hij ettelijke malen in zijn langgerekten levensloop den valsche goden zijner eeuw een wierookslag heeft toegezwaaid, hem als vertrouwden Mentor te erkennen onzer Katholieke jeugd.

Maar wat zeg ik, Vondel Mentor? Mogt het dreigende gevaar zich hiertoe bepalen! Gave de Hemel, dat de *Volksuitgave* nog maar uitsluitend Vondel's eigen zangen onder de oogen bragt! Neen, ook de Sybaritische tooneelen der heidenwereld zullen voor de blikken onzer onschuldige zoons en dochteren, in de poëzie der klassieke oudheid, worden ontsluijerd. Zij zullen nu de *Heldinnenbrieven* kunnen lezen, die verweekende klaagzangen van verlaten minnaressen! Ook *de Herscheppinge*, dat mythologiesch poëem van dien zelfzuchtigen genotzoeker Ovidius Naso, die door Keizer Augustus, *„om zijne dertele minnezangen"*, gelijk Vondel het noemt, in Pontus werd verbannen, en die hier met zooveel weelde van teekening de grove zinsvoldoeningen schildert dier vermenschelijkte, maar boven allen zedenregel verheven, wezens uit het serail van den heidenschen hemel. De *Volksuitgave* zal hun eindelijk al de Lierzangen ter hand stellen van dien volbloed Epicurist, Horatius Flaccus, wiens buitensporige onbeschaamdheid zoo ver gaat, dat ze Vondel, onder het vertalen, soms de pen van afschuw uit de hand doet vallen....

Ziedaar dan de hooggeprezen weldaad, die door *de Volksuitgave* aan ons Katholiek Nederland wordt bewezen! Ziedaar de wereld, die zij voor de oogen en het gemoed onzer Katholieke jeugd komt ontsluiten. Zoo zullen dan Vondel's *Complete* Werken de bekendheid veralgemeenen met Neêrlands grootsten dichter, maar — tot welken prijs!.... O, hoe velen welligt zullen aan de verlokkende vruchten van dien boom der kennis hun verderf eten!

Of zou men zich misschien vleijen, dat al wat aanstoot doet vreezen, zorgvuldig voor het oog der nieuwsgierigen achter slot en grendel zal worden verborgen? Doch, vragen wij, welke aflevering is geheel zuiver? Of zou men er op gerekend hebben, dat ten minste de hoofden onzer Katholieke gezinnen zich zullen spoeden om al de Dichtwerken te lezen ten einde in tijds hunne kinderen te kunnen waarschuwen tegen elk gevaar? Maar wat illusiën dan toch maakt men zich van het gewone leven dier eenvoudige en bedrijvige vaders en moeders, tot wie immers de goedkoope *Volksuitgave* zich bij voorkeur gerigt heeft?

Doch genoeg, overvloedig genoeg om aan te toonen, wat gewigtige redenen voorhanden zijn, om de *Volksuitgave* van Vondel's *Complete* Werken diep te betreuren. Genoeg om in 't licht te stellen, dat alle schijn van verantwoordelijkheid mij een ondragelijke last moet zijn. Genoeg eindelijk om te doen uitkomen, dat ik regt heb, en wel op dubbelen titel, mij te verzetten tegen de beteekenis in mijn lofprijzing van Vondel's kieschheid gelegd. Boven toch zagen wij, dat ze eene hooge, echter geen volstrekte, maar betrekkelijke waarde bezit; hier meenen wij haar ten eenemale ongeldig te mogen verklaren.

Of zal dan de overzetting der Oudklassieken kunnen doorgaan voor Vondel's eigen poëzie? Volgde hij daar dan „eigen Zangdrift?" Was hij daar, ik zeg niet „volkomen," doch ook maar eenigermate „vrij?" Zingt de Dichter uit de vervoering van eigen gevoel, waar hij de modellen der Oudheid, ter oefening, in versmaat vertaalt?

Maar laat mij eindigen en, in plaats van verdere uitweiding, mijne meêgedeelde gemoedsbezwaren besluiten met de navolgende regelen, welke, met eenig voorbehoud verstaan, een behartigenswaardigen wenk bevatten voor allen, die aan de gewenschte populariteit van poëzie en kunst hunne krachten wijden. „In zich zelve," zoo schrijft

een onzer uitstekende Letterkundigen, „is de kunst nooit „onzedelijk; doch het ontroerend vermogen waarover zij „beschikt, ondermijnt ligtelijk in ons gemoed het zede- „lijkheidsgevoel en het is geenszins ten onregte, dat men- „schen met strenge begrippen van hetgeen eerbaar en „rein is, vooral wanneer zij op zekeren leeftijd gekomen „zijn, de kunsten wantrouwen en de aandacht van het „opkomend geslacht van haar zoeken af te leiden. Een „volkomen onschuldig genot levert de dienst van het „schoone alleen voor de zoodanigen op, die niet te eene- „maal onervaren zijn in de kunst der zelfbeheersching; „en aangezien de groote meerderheid der menschen op „dat gebied wel altijd tot de klasse der dilettanten zal „blijven behooren, zal men het nimmer ten kwade kunnen „duiden, indien er zich waarschuwende stemmen verheffen, „tegen eene eenzijdige ontwikkeling van het schoonheids- „gevoel."

G. F. Drabbe.

VERSCHEIDENHEID.

De Wachter.

Er gaat eene siddering door de wereld. De daemon des oorlogs zwaait zijn schepter, en de volken staan tegen elkander op, en ontwringen aan de onzette menschheid een langen, ijselijken kreet van smart. Wie kan de verslagenen tellen, die in den bloei huns levens een geweldigen dood gestorven, bleek en koud neêrliggen op het slagveld, dat altijd, altijd grooter wordt?

Maar in de wereld der ideeën, niet minder dan in die der feiten, stijgt het vreeselijke gerucht van den strijd. De ideeën zijn tegen elkander opgestaan, en kampen om den voorrang. Hoe langer zoo duidelijker treedt de eeuwenheugende antithese van godsdienst en godverzaking, van goed en kwaad, te voorschijn, en wij gaan ongetwijfeld eene crisis te gemoet. Zie eens: aan den eenen kant de bekrooning der Katholieke geloofsleer in de verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid; aan den anderen kant de afsluiting van het pantheïsme der XIXe eeuw in de philosophie van het Onbewuste, die haar schrikwekkende conclusiën bijna op hetzelfde oogenblik ter wereld brengt. En in ons vaderland, zie eens: aan den eenen kant de geldige Doop bij velen in Nederland afgeschaft; de pers der ongodisterij hare ontzenuwende leeringen met volle hand uitstrooijend onder de menigte; het onderwijs aan allen invloed van den godsdienst onttrokken; een stortvloed van invectiven, waaronder nu en dan eene bedreiging wordt gehoord, tegen

het „ultramontanisme" van Kinderen des Lands; de *Toekomst*, het „orgaan voor de democratie in Nederland", op de muren der hoofdstad aangeplakt, en helaas, bij duizenden eene zielsgesteldheid, welke hen er naar doet hijgen, om het verterende vuur dezer ideeën op te nemen in hunne gemoederen, — en aan den anderen kant: eene bijna magtelooze protestantsche orthodoxie, maar ook het Katholieke beginsel met al den gloed zijner geestdrift, met al de reinheid zijner zeden, met al de koninklijkheid zijner afkomst, aan den anderen kant het penningske, zelfs van den allerarmste, geofferd voor het behoud van godsdienst in het onderwijs zijner kinderen, geofferd voor de behoeften van den Vertegenwoordiger op aarde van Christus, voor den armen grijsaard van het Vatikaan! Het gerucht van den strijd stijgt. Wie kan hen noemen, wier gemoederen krank zijn geworden door den besmettenden en killen adem der twijfeling? Wie kan de zielen tellen, die in dezen ontzaggelijken storm der ideeën schipbreuk hebben geleden met wat hun restte van het geloof?

Sinds vele jaren, men weet het, staat de *Katholiek* in het strijdperk, om de erfenis onzer vaderen te handhaven. Welnu, er treedt nevens hem een nieuwe legermagt te voorschijn. Het heerlijke vaandel der heilige Katholieke Kerk golft met breede plooijen boven de hoofden, en er gaat een juichtoon op: dat is de groet op het slagveld, dien de *Katholiek* brengt aan de mannen van den *Wachter*.

Allereerst aan hunne aanvoerders. Men kent hen: den genialen jeugdigen dichter, wiens gedachten magtige stroomen zijn, bruischend van de bergen af komende rollen, en die over de reuzengestalten zijner fantasie den schoonen mantel heentoovert van een stijl, tintelende van gloed en leven; en den ervaren geschiedkenner, den ijzeren man van de zaak, meer dan van den vorm, den man van actie, die gestadig versche en altijd dappere troepen in het gevecht voert, on-

bekommerd of de scherpe zwaarden zijner strijders nu of dan niet blinkend gepolijst zijn.

Meer van de zaak, dan van den vorm, zeg ik. Doch het ligt niet in mijne bedoeling, die opmerking toegepast te zien op het eerste nummer zijner Studiën over de Fransche Omwenteling van 1789. Het schijnt mij toe, dat Dr. Nuyens ook aan den vorm dezer Studiën eene meer dan gewone zorg heeft gewijd. En wat de zaak aangaat, er is in de gansche profane geschiedenis geene gebeurtenis meer belangwekkend en leerrijk, dan juist die Fransche Revolutie. Men ziet daar zoo regt het telkens wilder en wilder om zich heengrijpen eener kracht, die bandeloos is omdat haar alle godsdienst ontbreekt; men ziet daar elken hartstogt opborrelen, die rondwoelt in de menschelijke ziel; men ziet er den mensch, verdierlijkt door de godverzaking, ontzenuwd door de onreinheid zijner zeden. Ten hoogste actueel is thans eene studie over dat verschrikkelijke tijdvak, nu men de clubs van dien tijd ziet herleven, nu men op nieuw de vreeselijke *Commune de Paris* hoort terugeischen, nu men Marat zoû willen doen opdagen uit zijn graf, en namen als die van Chabot andermaal verschijnen ziet. Neen, niemand mag het wagen, te verzekeren, dat ook niet onze oogen een nieuw 1793, een herleefd Schrikbewind zullen aanschouwen, en al de gruwelen van dien tijd, die het bloed in de aderen doen koken.

Eene actualiteit van geheel anderen aard is: *Lothair*. De dagen zijn voorbij, dat men romans schreef, alleen zamengeweven van rozengeur en maneschijn, of wonderlijke odysseeën verhaalde van nog wonderlijker dolende ridders. De *Groenmantels van Venetiën*, de *Redgauntlets*, de *Laatsten der Mohikanen*, hebben hunnen tijd gehad. Iets gansch anders is de roman geworden. Hoe men in theorie ook het tegenovergestelde beginsel wil doordrijven, praktiesch wordt bijna iedere roman een tendentiestuk, vaak een partijschrift, dat niets gemeens heeft met den zoogezegden regel: *l'art pour*

l'art. En *Lothair* is van dat geslacht. Fijn en schitterend vind ik de kritiek van dien roman; zie, hoe meesterlijk de onedele tendentie van den voormaligen Premier wordt blootgelegd, en gij zult het volkomen billijken, dat Disraëli gekastijd wordt met een scherpe roede.

Toch is er nog een onmetelijke afstand, als van den hemel tot de aarde, tusschen den laatste, en die nu komt: den heer Thoden van Velzen, den bewerker van Dante. Werd Disraëli gekastijd, Thoden van Velzen wordt te pronk gezet. Tintelingen van geest komen telkens opflikkeren in de bijtende satyre, die Dr. Schaepman op hem maakt.

Maar ik wil niet alles prijzen: ik wil ook aanmerkingen maken. Daarom zal ik u zeggen, dat deze verrukkende schilder eene enkele maal al te schitterende kleuren op zijn palet voert; dat deze magtige kunstenaar zeldzaam, maar toch somtijds, de vormenzuiverheid van zijn beeld doet lijden onder zijn forschen beitelslag; dat dezen hoogvliegenden adelaar weinige, snel voorbijgaande oogenblikken de zorg voor het kleine ontgaat, voor dat kleine, dat u en mij helaas voortdurend maar al te veel hoofdbrekens kost.

Doch nu meen ik het regt verworven te hebben, om eene fijn geteekende, en in haar weinige trekken hooge kunst verradende schets [1]) hier over te nemen van: Dichterlijke Naturen.

„Daar zijn enkele menschen, bij wie de trek naar het schoone zoo krachtig, zoo levendig is, dat zij op hunne geheele persoonlijkheid een eigenaardigen stempel drukt. Voor dezulken is de natuur meer, dan een uitgestrekt panorama, waarin het ruischende woud de frissche weide beschaduwt, of het bruine heivlak zoo donker afsteekt tegen het gouden korenveld. Voor hen is de natuur een waarachtig gedicht, door den grootsten Zanger ten onzen gehoore gebracht. Alles leeft

1) Geschreven naar aanleiding van P. J. Koets, *Nagelaten Gedichten.*

en zingt. In het malsche druppelen van den zomerregen ruischt een zacht liedeken hun toe; de passiebloem vergt van hun oog een traan voor de moeder des lijdens en de lente-tonen voeren hen op tot het lentefeest aan Maria's hemeltroon. In iederen zonnestraal, die door de donkere dennen of de groenende eiken speelt, in iedere wolk, die langs de blauwe lucht heentrekt, in den bliksemstraal, die den nacht verscheurt, in den orkaan, die onze dijken doet dreunen, klinkt hun het lied, door de jongelingen in den vuuroven aangeheven: „Alle gij werken des Heeren, prijst den Heer!"

„In hun dagelijksch verkeer vindt gij niets alledaagsch. Den sleurgang van het gewone kennen zij niet. Een waas van poëzie ligt over al hunne handelingen; een reiner licht valt op de gewone verhoudingen, een licht dat kleur geeft en toon en soms zelfs een hoogeren gloed. In hun lach ligt meer vreugde, maar ook uit hunne tranen spreekt dieper smart, dan bij den gewonen mensch. Dat is de schaduwzijde. Fijn bewerktuigd als dergelijke naturen zijn, genieten zij niet alleen met meer innig gevoel, zij lijden, zooals slechts weinigen onder ons kunnen lijden. Toch in vreugde en lijden zijn zij altijd gelukkig, want zoo de lach bij hen overgaat in eene hymne, ook de traan stolt tot eene parel. En, wat het schoonste is, hunne vreugde en hun lijden zijn geheel maatschappelijk. Zij juichen met allen, die juichen, maar ook bij geene anderen vindt de weenende zoo zoet een troost. Het warme overvloedige leven, in hunne ziel gelegd, doet hen in gemeenschap treden met alle leden van het groote menschelijke huisgezin. Alles beminnen ze, behalve het lage, het gemeene, de zonde. Zulke verschijningen heeten wij dichterlijke naturen."

Alle aanvang is moeijelijk, zegt het spreekwoord. Dit schijnt bij den *Wachter* niet waar te zijn. Als Pallas-Athene sprong hij op eenmaal, met schild en speer, gewapend en geharnast, te voorschijn. Ook hij voert in dat schild het vreeselijke Medusahoofd, en wijsheid en kracht, de twee kenmerkende trekken der groote godin, draagt hij op zijn gelaat. De an-

tikatholieke tijdschriften zullen wel genoodzaakt zijn, te rekenen op hem. Sluimerende krachten zal hij wekken, nieuwe krachten doen ontkiemen, om kloek en met onverwinnelijken moed den eervollen post te handhaven. God geve dit! De nevelen, die het begrip des regts in de gemoederen omhullen, de donkere wolk, die bij talloos velen thans zamengetrokken is voor het stralende licht der waarheid, moge hij eenmaal nog verdwenen zien, en de vervulling aanschouwen van de profetische spreuk, die hij op zijne eerste bladzijde heeft geschreven, en waarvan de heilige overtuiging in ons allen leeft:

Post tenebras lux!

Hageveld, 23 Januarij, 1871. J. A. DE RIJK, PR.

SPROKKELING.

Het Babylon van het Noorden. De *Kerkelijke Courant* der Nederl. Hervormden (7 Januarij ll.) ontleent de volgende opgaven aan het *Jaarboek voor Volkshuishoudkunde en Statistiek van Berlijn.* „Uit de omstandigheid, dat, terwijl dit elders een zevende, hoogstens een zesde gedeelte uitmaakt, te Berlijn een vierde deel der bevolking bestaat uit menschen tusschen de 20 en 30 jaren, terwijl daarentegen het getal oude lieden zeer gering is, leidt de schrijver van het *Jaarboek* de gevolgen af, die dit moet hebben zoowel voor de opvoeding der jeugd, als voor de vermindering van den eerbied voor het gezag. De toenemende vermeerdering van het getal der in ongehuwden staat levenden is van verderfelijken invloed op de zedelijke ontwikkeling. Van zes geboorten is er een onecht. Het aantal echtscheidingen te Berlijn is zoo groot dat op de 10,000 inwoners 59 gescheiden mannen en 101 gescheidene vrouwen worden aangetroffen."

Zou de hoofdstad van het nieuwe Duitsche Keizerrijk zooveel minder aanspraak hebben op den naam van Babylon dan het eens zoo wufte Parijs?

Mr. J. W. VAN DEN BIESEN

EN

DE HOOGLEERAAR S. VISSERING [1].

Waar blijft, zoo hebben we al dikwijls gedacht, waar blijft toch Mr. van den Biesen? Zijn geschrift over De Kerk en Volks-welvaart is door den Hoogleeraar S. Vissering deerlijk gehavend, zijn persoon is door het slijk gehaald, en nog altijd bewaart hij het stilzwijgen!

Mr. van den Biesen zal denken: Mijn geschrift is door velen gelezen en heeft zijne goede uitwerking gehad: wat zou ik het mij aantrekken, dat mijn persoon wordt verguisd?

Het is edel gedacht; het getuigt, dat Mr. van den Biesen voor de goede zaak ijvert en daarbij zichzelven uit het oog verliest; maar, meenen wij te mogen vragen, is het wijs, is het voorzigtig gehandeld? Wat zal de groote menigte denken?

Ziehier, hoe zij altbans denken kan.

Mr. van den Biesen heeft in eene brochure getracht te betoogen, dat de volkswelvaart, dat de algemeene welvaart niet door eenige valsche godsdienst of wetenschap, noch ook door de moderne staathuishoudkunde, maar al-

1) De Kerk en Volks-welvaart door Mr. J. J. W. van den Biesen. Katholiek-Nederlandsche Brochuren-Vereeniging No. 9, 1869.

S. Vissering, Geloovige Wetenschap. De Gids, Januarij, 1870.

leen door de Katholieke Kerk krachtdadig bevorderd wordt. Tegen deze brochure is de Heer Vissering, Hoogleeraar in de staathuishoudkunde, opgekomen. Wie heeft nu gelijk, de man van het vak of de dilettant?

Menigeen, vreezen we, heeft zich door den titel van Hoogleeraar in de économie politique aan de leidsche universiteit laten verblinden: menigeen zal gedacht hebben, dat de stelling van Mr. van den Biesen omvergeworpen was, of ten minste, dat hij in het verdedigen van zijne stelling onhandig, misschien ook wel oneerlijk was te werk gegaan.

Mag dat zoo blijven?

Ons antwoord op deze vraag hebben we reeds genoeg laten doorschemeren; wij zeggen volmondig: neen!

De stelling van Mr. van den Biesen, dat de Katholieke Kerk niet slechts het geestelijk, maar ook het tijdelijk welzijn der menschen en der maatschappij bevordert, zij is ons dierbaar, zij is ons eene waarheid des geloofs; zij is ons door den Zaligmaker geleerd met de woorden: Zoekt eerst het rijk Gods, en al het overige (voedsel, kleeding, woning, met één woord, alle tijdelijk geluk) zal u worden toegeworpen; zij is ons bewaarheid door de geschiedenis van achttien eeuwen en door hetgeen we onder onze oogen zien gebeuren; zij is ons met nieuwe klaarheid gepredikt door onzen beminden Paus Pius IX in zijne Encycliek „Quanta cura" en in zijne Bul ter bijeenroeping van het Vaticaansch Concilie: die stelling mag niet aangerand, niet eens in verdenking gebragt of gelaten worden.

En de persoon van Mr. van den Biesen?

Er zijn tegenwoordig zooveel halfslachtige wezens, die den naam van persoon naauwelijks verdienen, dat we wel prijs mogen stellen op een man, die beginselen heeft, op een

Katholiek, die openlijk voor zijne katholieke beginselen uitkomt: zulk een persoon laten we niet, onverdiend en tegen alle regt in, verguizen en vertrappen.

Mr. van den Biesen moge het ons kwalijk nemen of niet, maar wij, die ons niet gehouden achten aan het laffe beginsel van non-interventie, wij die bovendien, zooals later blijken zal, eenigermate in zijne zaak betrokken zijn, wij interveniëren, zoowel voor zijn persoon als voor zijne stelling.

Op de eerste plaats vragen we:

I.

IS DE STELLING VAN Mr. VAN DEN BIESEN WEDERLEGD?

Zijne geheele brochure komt hierop neder, dat de Katholieke Kerk, en zij alleen, algemeene welvaart voortbrengt.

1. De Katholieke Kerk brengt algemeene welvaart voort. Dit wordt betoogd in het eerste, maar vooral in het laatste tiental bladzijden, die we in onze recensie van het werkje [1]) aldus hebben zamengetrokken:

» De Schrijver geeft ons eene schildering van den toestand der maatschappij, toen Kerk en Staat met elkander vereenigd werkten. Toen bestond er geen pauperisme; men hoorde niet van werk-stakingen; handel, landbouw en nijverheid bloeiden; wetenschap en kunst waren tot eene verbazende hoogte gestegen; het huwelijk en het coelibaat was geheiligd; de eerlijkheid, de kuischheid stond in aanzien, en daarentegen werd de woeker, de ontucht, de echtbreuk, de kindermoord verafschuwd en naar verdienste gestraft; de godsdienst oefende overal haren invloed uit, en de Staat voer er wel bij. Ook

---

1) De katholiek. 1869, LVI blz. 127.

ons vaderland (het was toen nog vóór de Reformatie) deelde in den algemeenen zegen."

Is nu die gunstige invloed der Kerk door den Hoogleeraar ontkend?

Neen; hij zeide eenige bedenkingen er tegen te hebben, maar heeft ze niet genoemd. Ziehier zijn eigen woorden.

„Wel heb ik enkele kleine bedenkingen tegen des schrijvers voorstellingen van den heilzamen invloed dien de Kerk werkelijk en altijd uitgeoefend heeft; bedenkingen inzonderheid van historischen aard. Doch ik laat ze rusten" (blz. 139).

Het eerste deel der thesis van Mr. van den Biesen is derhalve ongedeerd blijven staan, is niet eens aangevallen.

2. De Katholieke Kerk is de eenige instelling, het eenig systeem, dat de algemeene welvaart bevordert.

Hier toont de Schrijver, dat de volkswelvaart noch door het Heidendom, noch door de heidensche wijsbegeerte, noch door de moderne staathuishoudkunde bevorderd is.

Wat zien wij bij de Heidenen?

„Of eenigen genieten bij hen ten koste van anderen een toomelooze weelde, welke hen zelf verderft en de anderen in ellende doet verkeeren, óf zij blijven in een verwilderden toestand, waarin elk niet meer arbeidt dan voor hem zelf noodig is" (blz. 14).

Meer uitvoerig wordt de toestand van het Romeinsche Rijk geschetst:

„Venus had overal hare tempels. Zedelijkheid en huwelijkstrouw waren onbekend... De slaven, wier getal te Rome

alleen zoo groot was, dat men hen niet durfde te tellen, uit vrees dat zij hun kracht zouden leeren kennen, waren in een maatschappelijk opzicht aan beesten gelijk, pecudum numero. Afpersing en aanhoudende berooving van onrechtvaardig beoorloogde volkeren moesten dienen om het vadsige Rome te doen leven en genieten. Geld was de ware afgod waarvoor en waardoor alles te verkrijgen was. Voor geld verkocht de staatsman den staat, de burger zijn vrijheid, de krijgsman zijn post, de moordenaar zijn dolk, de vrouw, van de voornaamste tot de geringste, zichzelve... De uitstekendste menschenarbeid leende zich tot het maken van schandelijke afgoden en het versieren hunner tempels, en „alles was verwarring, „bloed, moord, diefstal en bedrog, omkoopbaarheid en on„trouw, wanorde en meineed, verdrukking der goeden, god„vergetenheid, onzuiverheid der zielen, verkrachting der natuur, „ontrouw des huwelijks, ongeregeldheid van echtbreuk en „en ontucht" (Boek der wijsheid XIV, 25 en 26).

Het Heidendom, zegt Mr. v. d. B., bragt geen algemeene welvaart, maar integendeel algemeene ellende voort. Is dit door den Hoogleeraar tegengesproken? Heeft hij het Heidendom in bescherming genomen?

Tot zijne eer getuigen we, dat hij het met geen enkel woord gedaan heeft.

De heidensche wijsgeeren hebben het, volgens Mr. v. d. B., niet beter gemaakt dan de heidensche priesters.

„Opdat de burgers immer in genot en rijkdom zouden kunnen leven, wil Plato, in den door hem beschreven modelstaat, dat de aanwas der bevolking beperkt en tegengegaan worde. De groote Aristoteles ziet slechts kans om ellende te weren, door den aanwas der bevolking te beperken. De middelen, welke deze beide groote wijsgeeren der oudheid aangeven om hiertoe te geraken, zijn van den onzedelijksten aard...

„Ondanks den regel: geniet, zoek genot, veracht armoede, laat natuurgenooten als beesten voor u arbeiden, beperk de

bevolking, opdat de overvloed des te grooter zij, baarde het heidendom [hier is de heidensche wijsbegeerte bedoeld], in plaats van volks-welvaart, algemeene volks-ellende. Toen Rome op zijn toppunt van macht en roem gekomen was, toen de geheele bekende wereld slechts strekte om Rome te onderhouden, was het volk daar zoo diep gezonken, dat de staat hun brood moest verschaffen" (blz. 15 en 16).

Wat heeft de Hoogleeraar hierop aangemerkt?

Wederom niets.

Het langst verwijlt Mr. v. d. B., bij de moderne staathuishoudkundigen. Na vele citaten uit hunne werken te hebben aangevoerd, karakteriseert hij hunne wetenschap op de volgende wijze:

„Wij willen verder geene aanhalingen meer doen om aan te toonen, hoe de meeste ekonomisten alle christelijke begrippen verloochenen; hoe de économie politique zich een wetenschap waant, welke met de menschelijke rede, en uit hare bloot natuurlijke krachten alleen, zich in staat acht volkswelvaart te [bewerken]" (blz. 29).

Is dit het ware karakter der moderne staathuishoudkunde?

De Hoogleeraar heeft het niet geloochend.

Wat heeft, volgens Mr. v. d. B., die wetenschap tot heil der maatschappij uitgewerkt?

„Sinds de rampzalige gevolgen van ongeloof en ongodsdienstigheid bij het volk, ook op materieel gebied der maatschappij, zichtbaar werden, hebben de ekonomisten, sedert een eeuw tot heden toe, te vergeefs in ontelbare boeken middelen uiteengezet en aan de hand gedaan, om het stoffelijk welzijn der volken te bevorderen... en ondanks al hun ontzaggelijke moeite is sinds een eeuw de weelde grooter en ver-

derfelijker geworden, en geen armoede, doch ellendig pauperisme is tot een kanker, tot een gevaar der maatschappij aangegroeid" (blz. 30).

Waarlijk een kanker, waarlijk een gevaar voor de maatschappij! want

„Overal waar de moderne vooruitgang, der Fortschritt, zijn zetel opgeslagen heeft, vindt men die van alle stoffelijke en zedelijke middelen verstoken, half verdierlijkte menschenmassa; die ellendige, vuile woonholen; die vervalschte levensmiddelen; die geweldige en kunstmatige kindermoorden; die schandelijke, alle grenzen te buiten gaande prostitutie; die schromelijke zedeloosheid; die onmachtige, krachtelooze weelde; die ten koste van den staat, uit politie-zorg onderhouden of in toom gehouden slavernij van het pauperisme" (blz. 34).

Maar de ongeloovige wetenschap der staathuishoudkunde is niet slechts magteloos geweest in het keeren van het pauperisme, zij is nog bovendien eenigzins medepligtig aan deszelfs ontstaan. Onmiddellijk achter de aangehaalde woorden laat Mr v. d. B., volgen:

„Wij willen nu volstrekt niet beweren, dat deze toestand geheel het gevolg is der moderne économie politique en der ekonomisten; wel, dat hij het gevolg is derzelfde onchristelijke en bedorven natuurlijke beginselen, waarop zij hun systeem gebouwd hebben, en uit welker [op]volging in plaats van bestrijding, zij heilzame gevolgen voorspellen. Wij nemen zelfs aan, dat de bedoelingen veler ekonomisten van een bloot menschlievend karakter waren en zijn; doch dan hebben zij in zooverre schuld, als zij den waan hebben verspreid, dat er buiten den invloed der Kerk en alle openbaring om, een wetenschap, een systeem, een leer bestaat, wier toepassing volks-welvaart en volks-rijkdom zoude kunnen voortbrengen. Vooral hebben zij dien waan in de hoogere standen verspreid;

en daar de dwaalbegrippen en het ongeloof meest altijd van de hoogere standen tot het volk afdalen, en de leerstellingen van een volk zijn ziel uitmaken, is de économie politique niet onschuldig aan de stoffelijke ellende onzer maatschappij."

Hier, zou men denken, is de Hoogleeraar tegen opgekomen; hij heeft zijn wetenschappelijk vak niet magteloos laten verklaren om de volks-ellende te keeren, hij heeft het vooral niet laten beschuldigen van medepligtigheid aan het ontstaan van die ellende! O neen, volstrekt niet. De medepligtigheid der staathuishoudkunde wordt niet tegengesproken, en hare onvruchtbaarheid wordt, zij het dan ook onder bedekte termen, veeleer toegegeven. Immers, na eerbied gevorderd te hebben voor de wetenschap, eischt de Hoogleeraar ook voor de mannen der wetenschap

„Waardeering van hun streven en van hun doel. Waardeering van hunne oprechtheid, ook bij hunne afdwalingen en bij hunne struikelingen. Waardeering van eenen arbeid, die van geen rusten weet, van het geduld, van de volharding, van de zelfverloochening, waarmede zij zich wijden aan de volbrenging van hunne taak. Waardeering van hun strijden en lijden, van hunne worstelingen met den twijfel, van hunne triomfen, ook, helaas, van hunne teleurstellingen" (blz. 143).

Die teleurstellingen hebben wij onderstreept. Onder de mannen der wetenschap moeten zekerlijk ook de economisten verstaan worden: ook zij schijnen hunne teleurstellingen te hebben, en die teleurstellingen, als op de laatste plaats en op het punt van climax genoemd wordende, schijnen nog al te wegen. Kan men van een Hoogleeraar in de économie politique verwachten, dat

hij de magteloosheid en de onvruchtbaarheid van zijn vak met ronde woorden erkent?

We kunnen Mr. van den Biesen gelukwenschen. Uit de geschiedenis en de ondervinding had hij betoogd, dat de algemeene welvaart enkel en alleen door de Katholieke Kerk bevorderd wordt, en geen enkele der stellingen, waarin hij deze hoofdstelling ontbonden had, is door den Hoogleeraar weerlegd, geen enkele is door den Hoogleeraar tegengesproken.

Is dit niet zeer opmerkelijk? De Heer Vissering achtte zich, gelijk aanstonds blijken zal, door de brochure over De Kerk en Volks-welvaart diep gekrenkt; en als hij nu, een man, die van de economische studiën, gelijk hij zelf zegt, zijne levenstaak heeft gemaakt, die er, als Hoogleeraar aan de leidsche universiteit, zijne voorlezingen over houdt, die er een werk [1]) over geschreven heeft, als hij den gunstigen invloed der Kerk op de volkswelvaart niet ontkent en niet uitweidt over de weldadige werking der moderne staathuishoudkunde: mogen we dan niet besluiten, dat er tegen de thesis van Mr. v. d. B., niet te redeneren valt?

Zoo is het. En Mr. van den Biesen mag, steunende op het verleden, nogmaals van de Katholieke Kerk voorspellen:

» Wordt haar leiding gevolgd, dan moet, dan zal werkelijk ware rijkdom en volks-welvaart in de maatschappij terugkeeren. En de eenvoudige waarheid van het Evangelie, welke met zoo vele [andere] waarheden in onze dwalende eeuw door velen niet meer begrepen wordt, zal weder duidelijk worden:

---

1) Handboek van practische Staathuishoudkunde door Mr. S. Vissering, Hoogleeraar te Leiden.

„Zoekt eerst het rijk Gods en zijne rechtvaardigheid, en „het overige zal u toegeworpen worden." (blz. 59).

Het zou nogtans kunnen zijn, dat de Schrijver zich vergrepen had in de wijze, waarop hij zijne stof behandeld heeft; en daarom vragen we ten tweede:

II.

IS Mr. VAN DER BIESEN OVERTUIGD GEWORDEN VAN ONHANDIGHEID OF ONEERLIJKHEID?

Hier zullen we het artikel van den Hoogleeraar vóór ons nemen.

Het draagt ten opschrift: Geloovige Wetenschap.

Vanwaar, zal men vragen, die titel?

Mr. van den Biesen sprak over den invloed der Kerk op de volkswelvaart. Nu laat het zich begrijpen, dat hij, daarover een werkje van nagenoeg zestig bladzijden schrijvende, ook gewag maakte van de middelen, die de Kerk ter bevordering van de volkswelvaart aanwendt. Een dier middelen was de geloovige wetenschap.

Kan men nu zeggen, dat de Heer van den Biesen over de geloovige wetenschap en de volkswelvaart gesproken heeft? Neen; want de eigenlijke oorzaak, de Kerk, en een der middelen, de geloovige wetenschap, zijn niet een en hetzelfde. Zij, de geloovige wetenschap, wordt dan ook in de brochure slechts ter loops aangeroerd, zij wordt niet eens gedefiniëerd of ook maar omschreven, ja wat meer is, ofschoon Mr. v. d. B. spreekt over „door geloof komen tot wetenschap" en „het over-„planten van de wetenschap der staathuishoudkunde op „Christelijken bodem", heeft hij het woord „geloovige

wetenschap" in zijne geheele brochure geen enkele maal genoemd.

Wat doet nu evenwel de Hoogleeraar?

Hij laat het voorkomen, alsof Mr. van den Biesen niet over de Kerk, maar bepaaldelijk over de geloovige wetenschap gesproken had; hij verplaatst dus het terrein van den strijd, en de titel zijner kritiek is eene bevestiging van hetgeen we gezegd hebben, dat hij namelijk de eigenlijke stelling van Mr. van den Biesen volstrekt niet aanvalt; hij gaat te werk als de Pruissen en rigt zijne kanonnen niet tegen de eigenlijke vesting, maar tegen de, in zijn oog, zwakke punten. Niet zeer grootmoedig!

En als de Hoogleeraar vervolgens van die geloovige wetenschap eene theorie geeft à la Luther, Calvijn en Vissering, en daaraan, alsof zij onbetwistbaar ware, de geheele brochure van den katholieken van den Biesen toetst, is het ons dan kwalijk te nemen, dat wij gaan denken aan iemand, die een ezel teekent en alle paarden afkeurt, omdat ze niet op zijn ezel gelijken?

De dwaasheid der opgestelde theorie zullen we in een volgend artikel bespreken, om ons thans uitsluitend bezig te houden met de beschuldigingen, die tegen Mr. v. d. B. worden ingebragt, en die, dit merke men wel op, alleen tegen de ondergeschikte punten zijner brochure gerigt zijn.

De Hoogleeraar zegt, dat elke onzer pogingen om in wetenschap te vorderen, eene navolging is van hetgeen Adam en Eva gedaan hebben, een grijpen naar de verboden vrucht; en daarop, misschien wel om eene beleefdheid te bewijzen aan Mr. v. d. B., laat hij volgen:

„De Heer van den Biesen zegt hetzelfde, wat hierboven gezegd is, zij het ook eenigszins met andere woorden" (blz. 126).

Kan het dwazer? Mr. van den Biesen, de echt katholieke van den Biesen zou met de allerdolste Hervormers meêpraten! Hij zou met Luther en Calvijn leeren, dat de mensch door de zonde van Adam zóó bedorven is, dat hij uit zichzelven niet anders kan dan zondigen! Hij zou nog verder gaan en met Vissering houden, dat al 's menschen pogingen, ook op wetenschappelijk gebied, niet anders dan zonden zijn!

Wij dagen dan ook iedereen uit, ons te toonen, dat Mr. v. d. B., iets gezegd heeft, wat er in de verste verte op gelijkt.

„Er is", zegt de Hoogleeraar, „tweederlei gelooven „en tweederlei weten"; na deze stelling op zijne wijze te hebben uitgelegd, vraagt hij:

„Welk geloof en welke wetenschap nu bedoelt de Heer van den Biesen, wanneer hij ons geloovige wetenschap voorstelt als de voorwaarde voor ons geluk, voor de welvaart des volks, voor den bloei van den staat?"

Welk geloof en welke wetenschap? Men ziet het, de zaak wordt kritiek, de vogelaar heeft zijne netten gespannen, hij tuurt, slaat toe; maar kijk, de vogel vliegt frank en vrij door de lucht!

Inderdaad, op de vraag: Welk geloof en welke wetenschap bedoelt gij? geeft Mr. v. d. B. ten antwoord: Geen van beide. Ik bedoel niet een bloot natuurlijk geloof, en ook niet een geloof, „dat zich tegenover het weten stelt"; ik bedoel niet eene bloot menschelijke wetenschap, en ook niet eene zoodanige, die identiesch is met het geloof.

Om de volgende aanmerking van den Hoogleeraar te

doen waarderen, moeten we eene kleine bladzijde uit de brochure afschrijven.

„Tegenover deze prediking [der Kerk] van eigen bedorvenheid, zelfbedwang en afhankelijkheid van een Oneindig, Heilig Wezen, staat de prediking: „Eritis sicut dii, scientes bonum et malum, et nequaquam moriemini, gij zult zijn gelijk goden, het goed en kwaad kennende, en niet sterven"... Deze leugen richt zich tot elk individu, en daar de maatschappij uit individuen bestaat, richt zij zich tot de maatschappij, en vindt daarin, helaas! veel aanhangers, welke nu ook konsekwent geen afhankelijkheid van den Staat in welk opzicht ook willen aannemen.

Men wil zich zijne afhankelijkheid, zijn ongenoegzaamheid niet voorstellen, niet aannemen dat wij alleen door bovennatuurlijke hulp hier en hiernamaals gelukkig kunnen zijn. Ofschoon men dagelijks, elk oogenblik vele zaken niet begrijpt, telkens veel op geloof moet aannemen om verder te komen, wil men zich niet overtuigen dat God, de bron van alle waarheid, Hij die is voor iets anders was, Hij die alles wat wij zien en niet zien, in de volmaaktste orde en overeenstemming uit het niet te voorschijn riep, het in Zijne Goedheid noodig heeft geacht, ons waarheden te openbaren, welke door onze eindige rede niet gevonden konden worden, vaak boven haar begrip zijn, en die wij op geloof moeten aannemen ten einde niet te dwalen.

Ware men hiervan overtuigd, beoefende men voor alles de wetenschap zijner eigene nietigheid, men zoude ten minste naar die openbaring zoeken en haar vinden. Terwijl door den onwil om door geloof tot wetenschap te komen (per fidem ad intellectum) de hoogstgeplaatste personen, de geleerdste mannen, in de tastbaarste, ellendigste dwalingen vervallen, waarvoor de eenvoudigste, vergetenste mensch, door het eenvoudig kennen van zijn katechismus, bewaard wordt" (blz. 9 en 10).

Wie verstaat niet, wat de Heer van den Biesen zeggen wil?

Vele waarheden, die onder het bereik der rede vallen, vinden wij evenwel niet, of eerst moeten wij ze geleerd hebben door het bovennatuurlijk geloof. Dat er bijv. een God en maar één God is, kan uit de rede bewezen worden: maar wat gebeurt in de werkelijkheid? De Heidenen, die toch ook hun verstand hebben, zij kennen den waren God niet. Bijna alleen degenen, die het bestaan van God eerst op Gods woord geloofd hebben of ten minste onder den invloed van eene geloovige maatschappij staan, bewijzen het ook uit de rede: het geloof voert tot helder inzigt.

Ook de Hoogleeraar geeft eene verklaring, die nagenoeg zuiver is; achter de uitdrukkingen, die ons verdacht of verkeerd voorkomen, zullen we eene verandering plaatsen.

„Er zijn vele dingen die wij niet kunnen weten zonder op goed geloof [dat toch redelijk kan zijn] aan te nemen wat ons overgeleverd is Goed. Er zijn andere dingen, die wij ook zonder overlevering en dus zonder gelooven weten kunnen. Goed. Er zijn eindelijk waarheden die wij niet weten kunnen omdat zij ons begrip te boven gaan en buiten het bereik onzer rede liggen, en die ons daarom van God zelven geopenbaard zijn. Goed. Maar nu moeten wij op grond hiervan [op grond dat onze rede door de zonde van Adam verduisterd is] de dingen, die wij wèl weten kunnen, zonder dat zij ons overgeleverd zijn en zonder dat zij ons begrip te boven gaan, óók door geloof aannemen! Dit gaat niet aan; dit eischt althans nadere verklaring" (blz. 131 en 132).

Dat het wèl aangaat, blijkt uit onze bovenstaande verklaring; en uit de woorden van den Hoogleeraar is het duidelijk, dat hij den zin der woorden van Mr. v. d. B. vrij wel gevat heeft

Maar, vragen we dan, hoe kon de Hoogleeraar vlak te voren van diezelfde woorden zeggen,

„dat eene aldus geformuleerde geloovige wetenschap veel gelijkenis heeft op een vierkanten cirkel"?

Een vierkante cirkel, d. i. een onzin, en een zin, die nadere verklaring eischt, zou daar niet een hemelsbreed verschil tusschen zijn?

Op dezelfde bladzijde (132) wordt met Mr. v. d. B. letterlijk gesold, omdat hij den naam van wetenschap nu eens aan de staathuishoudkunde schijnt te weigeren, en dan weder schijnt te geven: het eerste moet natuurlijk eene onnoozelheid, het andere eene tegenspraak zijn.

Maar, vragen we, is het nu zoo onnoozel, den naam van wetenschap te weigeren aan eene verstandelijke poging, die zich op praktiesch gebied beweegt, maar geen praktische resultaten oplevert? Moeten we dan iemand, die niets bouwt en niets bouwen kan, nog architect noemen? Is hij, die alle werktuigen bederft, is hij een werktuigkundige? Eene huishoudster, die de huishouding in de war brengt, is zij waarlijk eene huishoudster? De Hoogleeraar wijze ons, niet op de teleurstellingen, maar op de gunstige uitkomsten zijner staathuishoudkunde; hij toone ons, dat zij het huishouden van den Staat en van de maatschappij volgens vaste regels weet in orde te brengen, en — wij spreken er borg voor — ook de Heer v. d. B. en alle menschen met gezond verstand zullen aan de moderne staathuishoudkunde den naam van wetenschap toekennen.

En nu de tegenspraak: op andere plaatsen wordt de naam van wetenschap aan de staathuishoudkunde gegeven.

Dit is zeer verklaarbaar.

Op de eene plaats staat „moderne wetenschap" en nu moest de Hoogleeraar toch weten, dat het adjectief „modern" (d. i. ongeloovig) genoeg is om de beste zaken voor ons te bederven. Wij houden bijv. van verlichting, vooruitgang en beschaving; maar zet ge er modern bij, wij believen er niet meer van gediend: wij zeggen, dat het geen verlichting, geen vooruitgang, geen beschaving meer is. Evenzoo denken we ook over eene wetenschap, waar modern vóór staat.

Op de andere plaats, het is waar, wordt het woord „wetenschap" zonder eenige bijvoeging gebruikt; maar had de Heer v. d. B. niet gewaarschuwd, dat hij zich zou schikken naar het heerschend gebruik? Had hij zich niet beklaagd,

„dat men vaak verkeerde benamingen moet gebruiken, wil men verstaan worden" (blz. 19)?

Deze woorden zijn den Hoogleeraar niet ontsnapt, hij heeft ze uit de brochure aangehaald.

Op geen van beide plaatsen is de naam van wetenschap met ernst aan de moderne staathuishoudkunde gegeven, en de Heer v. d. B. heeft dus zich zelven volstrekt niet tegengesproken.

De naam van wetenschap was aan de moderne staathuishoudkunde ontzegd. De Hoogleeraar werd boos, en de hartstogt heeft tweederlei gevolg: hij maakt scherpzigtig, en hij verblindt.

De verblindheid is zigtbaar in de volgende woorden:

„De Heer v. d. B. schijnt niet te weten, dat aan de school der physiocraten juist door hunne tijdgenooten het eerst de onderscheidende naam van „les économistes" gegeven is... Eerst later heeft men hun naar den titel van het hoofdwerk

van Dupont du Nemours den naam van Physiocraten toegelegd om hen te onderscheiden van de nieuwe economische school" (Noot op blz. 132).

Mr. v. d. B. kan eenvoudig antwoorden: De Hoogleeraar schijnt niet meer te kunnen lezen; in mijne brochure staat immers met duidelijke woorden:

„Hij [Quesnay] en zijne leerlingen werden later physiokraten genoemd" (blz. 18).

Dit „later" is afdoende.

Een voorbeeld van scherpzinnigheid vinden we in de noot op blz. 133:

„Wat meent de Heer v. d. B. hier te zeggen? Hij wil niet ontkennen dat in deze onderzoekingen [der ekonomisten volstrekt] geen nut te vinden is. Derhalve hij ontkent dat er wèl nut in te vinden is."

Wat zegt ge er van, lezer?

Nu is het wel waar, dat de regel: twee negaties maken ééne affirmatie, in de spreektaal, waarnaar de Heer v. d. B. zich meermalen voegt, niet altijd onderhouden wordt; maar de Heer v. d. B. schreef nu eenmaal, en daarom had hij moeten schrijven: Wij willen volstrekt niet beweren" enz. De aanmerking van den Hoogleeraar is scherpzinnig en waar.

Wat te denken van de volgende aanmerking?

Mr. v. d. B. had (blz. 13) gezegd, dat het vraagstuk, hoe algemeene welvaart in eene maatschappij bestaan kan, noch door het Heidendom noch door de économie politique opgelost is, en alleen door de Kerk en hare hemelsche leer opgelost worden kan.

Daarop zegt de Hoogleeraar:

„Of nu deze leer der Kerk ingang vond en werkelijk „al-„gemeene volkswelvaart" verspreidde, wordt ons niet gemeld. Eene tegenstelling tusschen den gelukkigen toestand des volks in de middeleeuwen onder de heerschappij der Kerk, met de ellende van de oude wereld ware hier anders wel op hare plaats geweest. Doch dit heeft de schrijver overtollig geacht" (blz. 134).

Zou men nu, dezen zin van den Hoogleeraar lezende, niet denken, dat de Heer v. d. B. niets over de heilzame werking der Kerk gezegd had? Dat hij, na De Kerk en Volks-welvaart tot titel voor zijne brochure genomen te hebben, over geheel iets anders had geschreven?

De Hoogleeraar zal zich misschien willen redden met het woordje hier („ware anders hier wel op hare plaats geweest"); maar dat woord staat daar zoo goed als verloren. Het effect was reeds gemaakt door „wordt ons niet gemeld", en het wordt voltooid door „overtollig geacht."

Ongetwijfeld had de Heer v. d. B. ook hier (op blz. 13) den gunstigen invloed der Kerk kunnen schetsen; maar het lag nu eenmaal in zijn plan, dit eerst later te doen. Hier toont hij, dat de algemeene welvaart slechts door de Kerk kan bevorderd worden; in de laatste bladzijden (47—60) schetst hij den gelukkigen volks-toestand, die door de Kerk werkelijk te voorschijn geroepen is.

Al wederom, althans volgens den Hoogleeraar, eene tegenspraak bij Mr. v. d. B.! Deze had gezegd: Dat de economisten, in tegenstelling met de heidensche wijsgeeren, zich beijveren voor de welvaart van het geheele volk, is enkel en alleen aan den invloed der Kerk toe te schrijven; dit nu zou tegengesproken worden door hetgeen Mr. v. d. B. tegelijk zegt, dat de economisten bui-

ten de Kerk om werken. — Zou men dan den invloed der Kerk niet kunnen ondergaan, ofschoon men zich van haar afscheidt? Is het dan niet waar, dat de Protestanten nog altijd vasthouden aan eenige waarheden, die zij uit de Katholieke Kerk hebben meêgenomen? Is het niet waar, dat zelfs de ongeloovig-gewordene den ziele-adel, dien hij door het geloof verkregen had, niet aanstonds geheel en al verliest? En waar blijft dan de tegenspraak?

We zijn het tijdperk der economisten binnengetreden; hier gevoelt de Hoogleeraar in de staathuishoudkunde zich op zijn terrein. hier verdubbelt en verzwaart hij zijne slagen.

Mr. v. d. B. had gesproken van de vroegere economisten; nu vraagt de Hoogleeraar (in de noot op blz. 135):

„Wie waren die vroegere ekonomisten, die er reeds geweest schijnen te zijn voor de „moderne" économie politique was?"

Waar deze scherpzinnige vraag op steunt, is ons een raadsel. Is het uit de geheele brochure niet duidelijk genoeg, dat modern niet tegenover ouderwetsch staat, maar tegenover geloovig, echt christelijk, en dat zij allen, die het tijdelijk welzijn der maatschappij zonder God en godsdienst zoeken te bevorderen, tot de modernen gerekend worden? Reeds Quesnay was modern, en al die moderne economisten worden door Mr. v. d. B. in vroegeren en lateren onderscheiden: is daar iets belagchelijks in?

Verder wijst de Hoogleeraar op drukfouten in de namen der economisten: J. B. C. Say in plaats van J. B. Say, M. A. Clément in plaats van A. Clément, en Leroix in plaats van Leroux. — Hierop zou Mr. v. d. B. kunnen antwoorden:

„dergelijke slordigheden" zijn mij, gelijk gij zelf zegt, niet euvel te duiden; maar U? Zie eens, Hoogleeraar, bij U, in ditzelfde artikel, staat (blz. 136) Matthus in plaats van Malthus, en (blz. 140) Adam Snith in plaats van Adam Smith.

Eindelijk zou Mr. v. d. B. op de vraag: Hoe kan de moderne staathuishoudkunde eene geloovige en echte wetenschap worden? het volgende antwoord gegeven hebben:

„door het gezag aan te nemen van Ch. Périn, Mgr. von Ketteler, Hägele en Rossbach en niet het minst van..... den Heer van den Biesen zelf" (blz. 140).

Nu kan de Hoogleeraar zich dan ook niet langer bedwingen, en met diepe verontwaardiging zegt hij, dat de Heer v. d. B. zich heeft laten verleiden

„om dat heerlijke geloof in de geopenbaarde waarheden, welke boven het begrip onzer eindige rede zijn, te verhaspelen tot het meest alledaagsche en platste autoriteitsgeloof in dezen of genen schrijver die hem toevallig onder de oogen is" (blz. 141).

Wat zullen wij antwoorden!

Vooreerst, dat die vraag door Mr. v. d. B. noch vormelijk gesteld noch vormelijk beantwoord is. Het antwoord is door den Hoogleeraar (men begrijpt, op wat wijze!) uit verschillende plaatsen van de brochure te zamengebragt.

Ten tweede, dat wij in stomme verbazing staan over de peilloos diepe onwetendheid van den Hoogleeraar, als er spraak is van geloof en geloovige wetenschap in katholieken zin.

Hiermeê zijn we gekomen tot het naschrift, het eerste naschrift, dat we vlugtig doorloopen.

„Ik heb, zoo objectief mogelijk, hem zelven [den Heer v. d. B.] laten spreken."

Zou er niet een weinigje van uwe interpretatie bij zijn?

„Ik heb zijn redeneeringen aangevoerd en er mij toe bepaald de onvermijdelijke logische consequentiën zijner redeneeringen aan te toonen."

Eene dier „onvermijdelijke consequentiën" was, dat de moderne staathuishoudkunde, wilde zij geloovig worden, het gezag van Ch. Périn enz. moest aannemen!!!

„het is, voor mij althans, een verdrietige arbeid, iemands dwaasheid in het licht te stellen."

Dat hebben we gezien, en met U bewonderen wij uwe edelaardigheid!

De Hoogleeraar zou over het geschrift van den Heer v. d. B. gezwegen hebben, maar

„.,. sinds de Katholiek het niet beneden zich heeft geacht er uitbundigen lof aan toe te zwaaien en de Tijd de onbeschaamdheid had, te verzekeren: „dat de inhoud, de geest en de strekking der geheele brochure onberispelijk is," — nu is het wel noodig geworden, een hartig woord mede te spreken."

Eene kleine vergissing! Die „onbeschaamdheid" komt voor rekening van De Katholiek en bijzonder van dengene, die de recensie der brochure geschreven en onderteekend heeft; hij heeft gezegd: „Inhoud, geest en „strekking der geheele brochure is onberispelijk", en die woorden zijn, met de onderteekening er bij, door De Tijd overgenomen. De Tijd is door het ongeloof en de moderne verwaandheid reeds genoeg verguisd en heeft

daarmeê reeds lauweren genoeg ingeoogst; die „onbeschaamdheid" en dat „à outrance strijd voeren tegen onderwijs en volksbeschaving", dien lauwertak houden we voor ons!

„Het recht daartoe [om een hartig woord te spreken tot handhaving van de eer der wetenschap] mogen hij en zijne vrienden allerminst mij betwisten, zij die boven alles het gezag stellen."

Zouden we U dat regt betwisten? Neen, wij zullen het veeleer bewijzen:

De Heer v. d. B. en zijne vrienden (al de Katholieken) stellen het gezag boven alles;

welnu, gezag is de Katholieke Kerk, is de Koran, is de Synode van Dordrecht, is, hij zegt het zelf, de Hoogleeraar S. Vissering:

derhalve moeten de Katholieken naar alle kanten buigen; want goddelijk of menschelijk gezag, wettig of aangematigd, daar vragen de Katholieken niet naar: als zij maar gezag zien of iets wat op gezag lijkt of zich gezag noemt, dan is het hun genoeg. Och, zij zijn zoo dom!

Met dat onbetwiste en onbetwistbare gezag zegt dan de Hoogleeraar:

„Al wat ge uwen lezers van Quesnay en Smith en Malthus opdischt, is niets anders dan napraten van hetgeen gij hier en daar uit de tweede en derde hand hebt opgeraapt."

Eens toegegeven, dat dit zoo was: 't is maar de vraag, of het waar is; en dat ontkent gij niet!

„Ik zeg u: uwe citaten uit Say, Clément, Mill, zijn niet

anders dan eene armzalige schijnvertooning van geleerdheid, alsof ge deze schrijvers bestudeerd hadt."

Ook dit eens toegegeven, dat Mr. v. d. B. die schrijvers niet had bestudeerd, dan kunnen de citaten toch echt zijn; en van geen enkel is de onechtheid door den Hoogleeraar aangetoond.

Omgekeerd kunnen citaten, uit de eerste bron geput, wel vervalscht zijn. De Hoogleeraar bijv., die altijd uit de eerste bronnen schijnt te citeren, die derhalve De Tijd en De Katholiek wel vóór zich zal gehad hebben, hij zet eene uitdrukking van De Katholiek op rekening van De Tijd; hij, die de brochure van Mr. v. d. B. zekerlijk vóór zich had, hij zag daarin allerlei dwaasheden, die er volstrekt niet in te vinden zijn.

„Schijnvertooning van geleerdheid, alsof ge deze schrijvers bestudeerd hadt." — Een verwijt, dat tegen iedereen dienen kan.

De Hoogleeraar spreekt over de zeven koningen van Rome, over Albrecht Beyling, over de loopbaan van Saturnus en Jupiter, over het „credo quia absurdum" van den kerkvader en over meerdere teksten uit de H. Schrift; nu vragen we: zou hij Niebuhr doorgewerkt, bestudeerd en critiesch nagegaan hebben en zoo tot overtuiging zijn gekomen, dat het tijdvak der romeinsche koningen vol van fabelen is? Zou hij uit geschiedkundige documenten weten, dat Albrecht Beyling, nog jaren na zijne gewaande begrafenis, rustig en onbezorgd zijn pensioen genoten heeft? Zou hij de banen van Jupiter en Saturnus nagemeten, en den kerkvader en de H. Schrift bestudeerd hebben? Het is alles mogelijk; maar is het niet zoo, dan maakt ook hij wel eene schijnvertooning van geleerdheid, en dat in zoovele en zoo uiteenloopende vakken.

„Ik zeg u: wanneer ge Fourier en Proudhon onder de economisten rangschikt en hùnne beweringen op rekening van dézen stelt, dan getuigt dit eenvoudig: òf van schromelijke onwetendheid òf van schaamtelooze kwade trouw."

Waarom mogen Fourier en Proudhon niet onder de economisten gerangschikt worden? Waarschijnlijk, omdat zij te onzedelijk zijn, omdat zij te ver van de natuurwet afdwalen; maar de Hoogleeraar zegge ons, hoever iemand gaan mag, en waar hij in het verloochenen van de wetten der zedelijkheid moet ophouden ten einde zijn regt op den naam van economist niet te verliezen: eerst dan, als de maatstaf bekend is en er toch verkeerd gemeten wordt, mag de Hoogleeraar spreken van „schromelijke onwetendheid."

Dat de beweringen van Fourier en Proudhon door Mr. v. d. B. op rekening van de andere economisten of, als de Hoogleeraar wil, van de economisten gesteld worden, dit is vlakaf onwaar.

„Ik zeg u: wanneer gij u vermeit in het opwarmen der walgelijke hulpmiddelen tegen overbevolking, door Weinhold c. s. voorgeslagen, om daarvan Malthus een verwijt te maken, dan bewijst ge alleen, dat gij even weinig begrip van Malthus' theorie hebt, als de dwazen, die met zulke voorslagen te berde konden komen."

Maar nu loopt het toch de spuigaten uit! Dat de walgelijke hulpmiddelen tegen overbevolking, door Weinhold c. s. voorgeslagen, aan Malthus verweten zijn, 't is wederom niet waar, 't is door den Hoogleeraar, we zouden bijna zeggen, met „schaamtelooze kwade trouw" den Heer v. d. B. toegedicht. Kunnen we, om het te bewijzen, beter doen dan de eigen woorden van Mr. v. d. B. af-

schrijven? De woorden, waar het bijzonder op aankomt, zullen we onderstrepen.

„Malthus trachtte het volk te bewegen om niet te huwen, en wilde, hoe onmenschelijk zijn leer in zijn gevolgen ook was, geen onzedelijkheden; dit moet men hem ten minste, in tegenoverstelling zijner navolgers, ter eere nageven" (blz. 25).

Mr. v. d. B. heeft zijne stelling behouden, en in zijne verdediging is hij niet, gelijk de Hoogleeraar hem ten laste legde, onhandig en oneerlijk te werk gegaan. Het eenige, wat men hem dikwijls verwijten kan, is ondnidelijkheid en ongemakkelijkheid van stijl: hij is enkel en alleen met de zaak bezig en vergeet den vorm.

Den Hoogleeraar hebben we leeren kennen als iemand, die geraakt is en naar middelen grijpt om zich te wreken. De stellingen van Mr. v. d. B. tast hij niet aan, maar hij trekt hem op een ander terrein (dat der geloovige wetenschap), valt op bijzaken, maakt aanmerking op drukfouten, geeft speldeprikken, leest anders dan er staat enz.

We weten reeds veel van zijn Hooggeleerde; maar in zijne eigenlijke kracht, in den vollen glans zijner wetenschappelijkheid zullen we hem zien, als hij zijne theorie over de „Geloovige Wetenschap" uiteenzet.

J. de Bruijn.

PIUS IX,

PAUS EN KONING.

De Pauselijke Stoel is een troon, op de hoogste legitimiteit gevestigd, en het is eene aan het wonderbare grenzende verschijning, dat deze troon, terwijl zoovele staten en bisschoppelijke zetels ineenstortten, die langdurige onafhankelijkheid behouden heeft. Op het Congres van Weenen, waar het getal van Protestantsche Vorsten de overhand had, en waarop de tijdgeest onder andere opzigten al te veel invloed uitoefende, hadden allen slechts ééne stem om Pius VII wederom in zijne wereldlijke heerschappij te herstellen.

HALLER.

Wij hebben geen ander bewijs noodig [dan de wereldlijke heerschappij des Pausen] om in te zien, dat een bijzonder raadsbesluit van God over het ontstaan en de grootheid der stad [Rome] gewaakt heeft, en ik leef in het vaste geloof, dat de steenen van hare muren onzen eerbied waardig zijn, en dat de bodem, waarop zij rust, eene grootere vereering verdient dan de menschen zelfs kunnen zeggen en gelooven.

DANTE.

Geen enkel teeken wijst aan, dat het einde der langdurige heerschappij van het Pausschap nabij is. Het heeft het begin van alle thans bestaande regeringen gezien, en wij zouden niet durven beweren, dat het ook het einde daarvan niet zien zal.

MACAULAY.

Constantijn en Theodosius, die door de Voorzienigheid aan het hoofd van een rijk geplaatst waren, dat geene andere grenzen dan die der wereld had, gevoelden, dat in Rome, naast den Paus, hunne plaats niet was, en trokken zich naar Byzantium, Milaan, Triër, naar het Oosten en naar het Westen terug..... Als gij [Italianissimi] deze heilige stad ontwijdt, het Katholicisme daaruit verdrijft en het Pausdom zoekt te verstikken, dan hebt gij-zelf den diepen kuil van uw verderf gegraven.

MGR. DUPANLOUP.

De instandhouding der wereldlijke heerschappij van het eerwaardig Opperhoofd der Kerk is innig verbonden met de vrijheid en de onafhankelijkheid van Italië.

NAPOLEON III.

Het is als zeker aangenomen, dat Europa aan den Heiligen Stoel zijne beschaving, een gedeelte van zijne beste wetten en bijna al zijne wetenschap en kunst te danken heeft.

VOLTAIRE.

In deze aanhalingen wordt de legitimiteit van 's Pausen wereldlijke magt, hare duurzaamheid, haar weldadige invloed, hare hooge waardigheid door zeer verschillende getuigen bevestigd. Daarmede is tegelijk de heiligschennende aanslag tegen Rome veroordeeld. Maar een veel verhevener gezag heeft het vonnis over dien roof uitgesproken.

Ten tijde, dat de goddelooze Achab en zijne nog meer goddelooze vrouw Jezabel over Israël heerschten, woonde te Jezrahel een godvruchtig man, met name Naboth. Deze bezat een wijngaard, welke naast de tuinen van het koninklijk paleis gelegen was. De Koning verlangde dien wijngaard met zijne bezittingen te vereenigen en verzocht Naboth zijn eigendom te verkoopen. „De Heer behoede mij", gaf deze weigerend ten antwoord, „dat ik den erf-

grond mijner vaderen aan u zou afstaan." Deze teleurstelling griefde Achab zoozeer, dat hij van spijt en toorn zich op zijne legerstede wierp, en hij at geen brood. Jezabel echter lachte met zijn verdriet en sprak: „Is dat „uw groot gezag, uw koninklijke magt in Israël! Wees welgemoed; ik zal u den wijngaard van Naboth den Jezraheliet geven." Zij eischte alleen 's Konings toestemming, om in zijn naam te mogen handelen en zijn zegelring te gebruiken. En Achab gaf haar vrijheid om te doen, wat zij wilde. Zij schreef dan brieven aan eenige aanzienlijken, die in Naboths stad waren en er met hem woonden. Zij moesten den onschuldigen Naboth van eene misdaad beschuldigen, die met den dood en de verbeurdverklaring van alle goederen strafbaar was. Twee deugnieten werden er opgezocht om Naboth van lastering tegen God en den Koning te betigten. Hij werd aangeklaagd, gevonnisd, buiten de stad gesleept en gesteenigd. En de moordenares zeide tot Achab: „Neem bezit van den wijngaard van Naboth; want hij is niet meer, hij is dood." Toen Achab naar Jezrahel reed om zich het onregtvaardige goed toe te eigenen, trad de grijze Elias, de profeet, hem te gemoet en sprak: „Dit zegt de Heer: gij zijt een moordenaar en daarbij een roover. Op deze plaats, waar de honden Naboths bloed gelekt hebben, zullen zij ook uw bloed lekken." En hij vervolgde: „De honden zullen Jezabel verscheuren op het veld van Jezrahel."

De toepasselijkheid van deze gebeurtenis ligt voor de hand en is tastbaar. Wie herkent niet in Naboth, den eigenaar van den wijngaard — den Paus, Vorst en Koning van den Kerkelijken Staat? Ook die bezittingen der Kerk, erfdeel der vaderen, lagen digt bij de landstreken, welke Victor Emmanuel als gedeelten van zijn koninklijk gebied beschouwt. Een koop-contract was voorgeslagen, een

civiele lijst en vele voorregten aangeboden, maar alle voorstellen sprongen af op het onveranderlijke: „De Heer behoede mij, dat ik het erfdeel mijner vaderen zou afstaan." Beschuldigingen en lasteringen moesten dan te baat genomen worden; valsche en bedriegelijke voorstellingen ook van mannen uit Naboths stad, en die er met hem woonden, zouden de publieke opinie vormen en eindelijk — eene nieuwe Jezabel, de Revolutie, gaf den buit aan haren medepligtige, en het feit is voltrokken. Victor Emmanuel ging het geroofde in bezit nemen, maar hij ging als een dief; des nachts ten 4 uur kwam hij Rome binnen om reeds den volgenden morgen weder te vertrekken.

Italië's Koning, de beklagenswaardige Victor Emmanuel heeft, steeds verklarende „Katholiek" te zijn, met verkrachting van eer en geweten, zijne keurbenden naar de stad der Pausen gezonden en Rome bemagtigd. De moderne Jezabel riep hem toen juichend toe: „Neem nu den wijngaard van Naboth; hij is niet meer, hij is dood!" En toch lang heeft hij geaarzeld, lang stelde hij zijn intogt in de tegen alle regt vermeesterde stad uit. En welk een intogt! De Koning kwam en vertrok. Zou hij bij zijne komst een tweeden Elias ontmoet of gehuiverd hebben om den geheiligden grond met zijn voet te betreden? De geschonken 200,000 francs — eene aalmoes van den roover — zullen zijne wroegingen niet stillen.

Zooals te verwachten was, een gedeelte der Protestantsche pers, de geheele ongeloovige pers juichen en jubelen in het vooruitzigt van den ongekenden tijd van bloei en grootheid, welken het schoone Italië te gemoet gaat. Nu het vorstelijk geslacht van Sardinië's koningen, dat vroeger in zijn gebied zoo beperkt, maar toen ook zoo kleingeestig en domperig godsdienstig was, zich met de

begrippen der nieuwerwetsche beschaving verzoend heeft en die met volharding en vastberadenheid in toepassing brengt, nu is Italië één en vrij geworden. De geest van Cavour leeft nu in de wetgeving, in de geheele huishouding van den Staat, en in de diplomatie, en Victor Emmanuel is nog grooter dan zijn vader, Karel Albert, die slechts een begin maakte, terwijl zijn beroemde zoon het grootsche werk voltooide. Maar „één en vrij" zijn Mazzinistische woorden, die wel passen in den mond van elken charlatan, maar geen waarborg geven tegen oneenigheid, scheuring, staatsbankroet en ineenstorting van het luchtig opgetrokken staatsgebouw. En zou dan de groote Victor Emmanuel geen gevaar loopen onder die indigesta moles begraven te worden?

Maar het is nuttiger op feiten de aandacht te vestigen dan op nietswaardige declamatiën, het is beter de historie te raadplegen dan hoog gekleurde romantische voorstellingen. Door het eerste zien wij de waarheid, door het laatste niets anders dan opgesmukte beelden eener overspannen verbeelding.

De Protestantsche Times had een gunstig cogenblik, een lucidum intervallum, toen zij schreef, dat het vóór eenigen tijd gewoonte was te spreken van Rome als niet behoorende aan Italië, maar uitsluitend aan de Katholieke Kerk. Had zij echter haar gezegde uitgebreid tot het geheele tijdsverloop, waarin de Pausen hunne tijdelijke magt hebben uitgeoefend, haar woord zou nog juister en meer in overeenstemming met de geschiedenis geweest zijn. Wie immers heeft, na de schenking van Pepijn en Karel den Groote tot aan den Fransch-Oostenrijkschen oorlog in Italië, ooit in ernst van een Italiaansch Koningrijk gedroomd, waartoe de Pauselijke Staten als integrerend deel zouden behooren? Misschien Napoleon I; maar dan Moskou, Elba, Waterloo, St. Helena!

Die uitvinding van het ééne, ondeelbare Italië komt aan Mazzini en aan zijne volgelingen toe. Zij wilden op die wijze de kaart van Europa beginnen te veranderen. Toen Victor Emmanuel Frankrijks hulp inriep om de Oostenrijkers uit Italië te verdrijven, stond hij in dienst der Revolutie, en het geheime doel der Revolutie was om na de verdrijving der Oostenrijkers achtereenvolgens het geheele Schiereiland aan hare magt te onderwerpen.

Maar — de stichting van een Italiaansch Koningrijk is eene daad van regtvaardigheid jegens Italië; de onderdrukte volken hebben het regt om zulk een herstel van grieven te eischen! Schoone woorden, die wel philanthropiesch klinken, maar die — wij laten alle regtskwestiën hier opzettelijk ter zijde — geen grond vinden in de geschiedenis der verloopen eeuwen. Wanneer was Italië ooit een eenig koningrijk met Rome als hoofdstad? Onder de Romeinsche Republiek was het een deel van het uitgestrekte gebied der tijdelijke Consuls, en Rome de hoofdplaats eene provincie, hoogstens de zetel van het bestuur. Onder de Keizers bleef Italië eene provincie van het rijk, nog minder in aanzien dan Gallië of Hispanië; en werd Rome voor hoofdstad gehouden, het was hoofdstad niet van Italië, maar van de geheele wereld. Of zouden de revolutionairen zich op de eeuwen, welke onmiddellijk op den val van het Romeinsche Rijk volgden, beroepen? Hunne historische kennis is wel gering; maar zooveel onverstand! Waarlijk, de tijden van de Herulers, de Hunnen, de Oost-Gothen, de Longobarden worden dikwijls genoeg genoemd in de geschiedenis om ten minste eenige flaauwe herinnering bijna bij ieder na te laten, die ooit lezen geleerd heeft. Als Mazzini's beginsel moet gestaafd worden, dan zal hij eerst geschiedschrijvers aan het werk moeten zetten, die de historie volgens gegevene bevelen

hervormen en op nieuw te boek stellen. — Het idée van het ééne Italiaansche Koningrijk is even ongehoord als nieuw en kan niet tot werkelijkheid komen zonder dat de geheele geschiedenis wordt tegengesproken, vooral niet zonder dat het grootste onregt gepleegd wordt. Napels en Toskane; het Lombardiesch-Venetiaansch Koningrijk, Modena en Lucca, ten laatste de Pauselijke Staten zijn ten onder gegaan door verraad en roof. Maar geen rijk wordt door zulke „zedelijke middelen", welke veel meer den overweldiger dan den onschuldigen beroofde treffen, gesticht.

Victor Emmanuel haakte naar de ijzeren kroon van Lombardije; zij is hem op het hoofd gezet door Napoleon; hij wilde de nationale aspiratiën omtrent de inbezitneming van Rome ten volle bevredigen; hij heeft zijn geweten geweld aangedaan en is door de Revolutie, na de gevangenzetting des Pausen, tot Koning van Rome uitgeroepen. Maar wie de Revolutie dient, wordt haar slaaf, en eindelijk haar slagtoffer. Als Mazzini en zijne aanhangers Victor Emmanuel op den voorgrond plaatsen, weten zij, wat zij beoogen; zij gebruiken hem als werktuig voor hunne plannen; maar is het doel bereikt, dan wordt hij, die het werktuig was, als onnut weggeworpen, misschien als lastige getuige van gepleegde misdaden voor altijd onschadelijk gemaakt. Droevig lot voor den modernen overweldiger!

Het is te bejammeren, dat er nog Katholieken gevonden worden, die de berooving van den Paus met gerustheid hebben aangezien, en daarin geen dreigend gevaar voor de vrijheid en onafhankelijkheid van hun geestelijk Opperhoofd willen erkennen. Als de Paus het Vatikaan met een tuin behoudt, schijnt hun zijne vrijheid genoeg gewaarborgd: als hij naar Syrië gebannen of gedwongen wordt bij den Calvarie-berg eene schuilplaats te zoeken

of op een der eilanden van de Nieuwe Wereld of onder de bescherming der vrije Amerikaansche republieken veiligheid moet vinden — toch meenen zij, dat zijne waardigheid gehandhaafd, zijne persoonlijke veiligheid, zijne vrijheid van handelen in het besturen der Katholieke Kerk genoegzaam verzekerd zijn. Vreemde illusie van een, zooals wij gaarne veronderstellen, onnadenkend of kortzigtig verstand, maar die — en dit is een goed uitwerksel van hetgeen thans te Rome gebeurt — ten gevolge van de handelingen der Italiaansche Revolutie wel zal verdwijnen.

Ik stel mij den tegenwoordigen toestand des Pausen en der Kerk voor als bijna gelijk aan den toestand van het rijk van Israël, toen David voor zijnen oproerigen zoon Absalom vlugten moest. Deze had het plan gevormd om door verraad en geweld zijn vader van den troon te stooten en zich van het rijksbewind meester te maken. Aan sluwe list, aan omkooping van rijksgrooten en staatsdienaren, aan laaghartige beschuldigingen en leugenachtige insinuatiën, aan laffe vleijerij liet hij het niet ontbreken. Wanneer de Koning regt zou spreken, gaf Absalom te verstaan, dat de regtbank zijns vaders partijdig was, maar dat hij, mogt hij eens als regter kunnen optreden, alleen volgens de billijkheid zou oordeelen; wanneer iemand hem hulde wilde bewijzen, dan weigerde hij dit eerbetoon en omhelsde en kuste hem. Hij stal dan ook het hart der mannen van Israël. Eindelijk zou het teeken tot den opstand te Hebron gegeven worden. Gedurende het feest, dat Absalom daar aanrigtte, kwamen zijne eedgenooten er dagelijks meer en meer bijeen.

Ten laatste schalden de trompetten, Absalom werd tot

koning uitgeroepen, en door het geheele rijk klonk weldra de mare: „Absalom is koning te Hebron!" Allerlei ontevredenen en fortuinzoekers vernamen dit met vreugde en spanden zamen met de oproerlingen; de goedgezinden staan verslagen; de opstand breidt zich uit, en Jerusalem hoort weldra het berigt: geheel Israël is op de hand van Absalom. Weinige getrouwen, bereid om voor hun beminden vorst te sterven, omringen David; maar de Koning wil liever vlugten dan noodeloos het bloed der zijnen zien vergieten, en hij verlaat Jerusalem.

Toen David's veldheeren een vrij aanzienlijk leger hadden kunnen bijeen brengen, de krijgsmagt van Absalom verslagen hadden, en de ontaarde zoon door Joab's hand gedood was — want de wraak bleef niet lang uit — kwamen gezanten uit de oproerige gewesten om in naam des volks vergiffenis te vragen en den Koning te verzoeken, dat hij naar zijne hoofdstad zou terugkeeren. Weldra was ook de opstand volkomen onderdrukt, en leefde geheel Israël wederom onder het zachte bestuur van den godvreezenden David.

Zal het op die wijze ook met den Paus gaan, en zal het einde van Victor Emmanuel's aanslag gelijk zijn aan dat van Absaloms misdadig opzet? Moeijelijke vraag! Wij zijn geene profeten, die een zekeren blik in de toekomst kunnen werpen. Er zijn evenwel eenige gegevens in de geschiedenis te vinden, welke den opmerkzamen beschouwer genoegzame stof tot ernstig nadenkeu aanbieden, en deze willen wij hier beknopt ter neêr schrijven.

De Kerk van God staat nu reeds bijna negentien eeuwen, maar zij staat in het midden der puinhoopen van ineengestorte troonen, van vernietigde rijken: beurtelings heeft zij volken zien wegsterven en verdwijnen, zonder dat zij zelve door die geweldige gebeurtenissen is ten onder gegaan. Zij heeft, kalm en rustig, maar tevens met bovennatuur-

lijke kracht haren loop door de eeuwen volbragt, alom hare weldaden met kwistige hand uitdeelende.

Van waar had zij deze kracht? — Omdat de Zoon Gods, van zijnen onzigtbaren troon, zijn volk bestuurt door zijn Stedehouder op aarde, den Paus van Rome.

Dit is het groote feit der wereld-historie. Dit opperpriesterschap, dit gezag des Pausen, treedt bij elke voorname gebeurtenis in de geschiedenis der Kerk duidelijk op den voorgrond.

Voor dat gezag hebben volken van iedere geaardheid, mannen van groot genie en van uitstekende deugd het hoofd gebogen, en zelfs de gevierde Protestant Guizot aarzelt niet te erkennen: „De Paus-Koning is een gezag, „waarvoor het verstand zich zonder eene pijnlijke verne„dering nederbuigt."

Het is een feit, aan geen den minsten twijfel onderhevig, dat de Paus de Katholieke Kerk regeert, en dat hij de geestelijke Vader is van twee honderd millioen kinderen, die in hem den leeraar in geloofszaken, den leidsman van hun geweten, den oppersten regter in al, wat de tucht en het bestuur der Kerk betreft, erkennen en huldigen; het is klaarblijkelijk, dat hij, in één woord, eene magt bezit, waarmede geene andere magt op aarde kan vergeleken worden. En deze magt is niet slechts tot onze godsdienstige belangen beperkt; neen, ook op 't terrein der beschaving, der wetenschap, der wetgeving, der kunst heeft de Opperpriester der Kerk een invloed uitgeoefend, als waarop geen monarch of geleerde of philanthroop zich verheffen kan. Elk verstand, dat door geene vooroordeelen beneveld is, heeft dan ook altijd spoedig erkend, dat geen Juliaan of Elisabeth of Gustaaf Adolf of wie ook aan de maatschappelijke orde hechter steun, meerder vastheid, krachtiger vooruitgang geschonken heeft dan de Paus der Katholieke Kerk.

Dit alles is het werk van God, dat Hij door zijn plaatsvervanger op aarde ten uitvoer heeft gelegd. Doch volgens den gewonen loop der wereldsche dingen was de onafhankelijkheid, de volkomen vrijheid van den Paus noodzakelijk, opdat hij, onder de leiding der goddelijke Voorzienigheid, die heilvolle magt zou kunnen uitoefenen, welke hem is toevertrouwd.

God werkt niet voor een tijd, maar voor de eeuwen; Hij beoogt het geluk niet slechts van enkele individuen, maar dat van alle geslachten; Hij strekt zijne barmhartigheid uit tot aan de uitersten der aarde en omvat in zijne liefdevolle zorgen zoowel de toekomst als het tegenwoordige. Maar dan ook moet het gezag des Pausen — eene instelling ten bate der geheele menschheid — hecht en duurzaam zijn, dan ook moet de vrijheid en onafhankelijkheid des Pausen verzekerd wezen. En het middel daartoe is de wereldlijke heeschappij van den Opperpriester geweest, welke haren zetel, haar centrum te Rome had, van waar de weldaden, door de Pausen verspreid, naar de vier uiteinden der wereld, als in vier stroomen, werden heengevoerd. Wordt een dier stroomen door eene misdadige hand tegengehouden, ongelukkig het land, dat dan wordt afgesneden: het kwijnt en vervalt tot zedelijke magteloosheid. Wordt de bron zelve in hare heilzame werking belemmerd, geheel de wereld gevoelt die ramp en zal weldra moeten weeklagen en jammeren, want zij mist het krachtigste levenssap. — De Nijl geeft vruchtbaarheid aan geheel Egypte en heeft het tot de korenschuur van Europa gemaakt; maar kanalen en sloten moesten het dorre land doorsnijden om het vruchtbaarmakend water naar alle kanten heen te leiden en het kostbaar slib op alle velden te werpen. Ongelukkig de streek, waar luiheid of onachtzaamheid het graven deed staken: in

plaats van overvloed heerschte er gebrek; en ook wee aan Egypte en zelfs aan geheel Europa, als de Nijl niet hoog genoeg klom en zijne oevers niet overstroomde!

Is de tijdelijke magt des Pausen, gedurende al de eeuwen van haar bestaan, iets anders geweest voor de geheele beschaafde wereld? Heeft zij niet overal, waar hare werking kon doordringen, allerlei weldaden verspreid? Heeft de menschelijke maatschappij niet aan haar allerlei goederen te danken, waarvan zij zonder haar zou zijn verstoken geweest?

„De eeuwen hebben dat gedaan, en zij hebben wél gedaan", zeide Napoleon I over de tijdelijke heerschappij des Pausen; hij was toen nog geen vervolger der Kerk geworden; hij zou evenwel nog juister gesproken hebben, zoo hij gezegd had: God heeft in zijne wijsheid die instelling in het leven geroepen, en Europa moet Hem er voor dankbaar zijn.

Het is eene straf voor de volken, welke zich den weldadigen invloed dier instelling onwaardig toonen, het is eene opwekking voor laffe en laauwe Katholieken, die met allerlei beginselen meenen te kunnen heulen en den moed derven om met vastberadenheid hunne overtuiging uit te spreken, het is ook eene beproeving voor de goedgezinden, tot aanmoediging van hunnen ijver en opwekking van hun geloof, als God toelaat, dat de vijanden der Kerk die souvereiniteit voor een tijd van hare magt berooven en de heilrijke werking des Pausen belemmeren.

Dien tijd beleven wij thans; maar wij zouden ons schamen Katholiek te zijn, zoo wij bij al, wat de Katholieken voor den Paus doen en voornamelijk bij al de gebeden, die zij voor Hem storten, een oogenblik aan den terugkeer tot gelukkiger dagen konden twijfelen. God slaat, maar ook Hij heelt; mogen wij den Heer van alles geen reden vra-

gen van hetgeen Hij doet en toelaat, en moeten wij nederig berusten in hetgeen Hij beschikt en ons eerbiedig onderwerpen aan al, wat Hij wil, toch mogen we van zijne liefdevolle bestiering het herstel van die geschonden regten en de teruggave van die geroofde eigendommen verwachten.

De geschiedenis leert ons in verscheidene voorbeelden, dat Rome ingenomen en 's Pausen tijdelijke magt hem ontnomen kan worden, maar dat God ook op bijzondere wijze tusschen beiden komt en het onregt straft en de onschuld wederom ten troon verheft.

Toen Leo IX als Paus de Kerk bestuurde en als souverein vorst over de Kerkelijke Staten het gebied voerde, kwam eene sterke vloot der Sarracenen aangevaren ten einde de stad Rome te overvallen. „De Paus" — wij laten hier aan Voltaire het woord — „toonde zich, door zijne verdediging van de stad, der heerschappij van Rome waardig. Hij had de rijkdommen der Kerk gebruikt om de muren te herstellen, sterkten te bouwen en den Tiber met kettingen te versperren. Hij wapende de soldaten op eigen kosten en noodigde de inwoners van Napels en Gaëta uit om hem hulp te verleenen ter verdediging der kusten en der haven van Ostia, zonder dat hij de wijze voorzorg verzuimde om van hen gijzelaars te vragen: want hij wist zeer goed, dat zij, die in staat zijn om te helpen, ook magtig genoeg kunnen zijn om te schaden. Hij zelf bezocht alle posten en ontving de Sarracenen bij hunne landing, doch niet in de uitrusting van een krijgsman, maar als een Paus, die een Christelijk volk aanvoert, als een koning, die voor de veiligheid zijner onderdanen waakt. Hij was een Romein: in dat tijdperk van lafheid en wanorde ontwaakte de moed, welke aan de eerste tijden der Republiek eigen was, wederom in hem, gelijk een

schitterend gedenkteeken van het oude Rome, dat onder de ruïnen van het nieuwe wordt teruggevonden. Zijn moed en zijne zorg werden voortreffelijk ondersteund. Moedig werden de Sarracenen bij hunne landing aangegrepen; de storm had de helft der vloot vernield, en een gedeelte der veroveraars, welke aan de schipbreuk ontkomen waren, werd gevangen genomen." — God redde Rome uit de handen van barbaren door den moed van zijn Stedehouder en door het geweld der stormen,

In 987 werd Paus Gregorius V door den ondankbaren Crescentius verjaagd; hij moest zijne staten ontvlugten en in Pavia veiligheid zoeken. Zelfs werd hij door zijne vijanden van de Pauselijke waardigheid vervallen verklaard, en een tegen-paus in zijne plaats benoemd. Doch Otto III trok, zoodra hij van het voorgevallene berigt had ontvangen, met weinige, maar uitgelezene troepen uit Duitschland naar Pavia en van daar naar Rome en herstelde Gregorius in het rustige bezit der Pauselijke waardigheid en der wereldlijke heerschappij. — God redde Rome uit de handen van een trouweloozen vassal door den moed en de trouw der Duitschers.

In 1084 werd Paus Gregorius VII, de Groote, door den goddeloozen Hendrik IV, Keizer van Duitschland, in Rome belegerd, door de Duitschers uit de stad verjaagd en in den Engelenburg opgesloten. Doch de dappere Robert Guiscard trok met zijne helden tot ontzet des Pausen op. — God ontrukte zijn Stedehouder, door zijne dapperheid, aan de woede van een bedorven zoon.

In 1347 moest Paus Clemens VI wijken voor den beruchten Cola di Rienzi. Deze jongeling, door het lezen der klassieke Romeinsche schrijvers het regte spoor bijster geworden, droomde van de herstelling der oude Romeinsche Republiek. Begaafd met eene hooge mate van welsprekend-

heid, wist hij het volk voor zijne plannen te winnen, en eene republiek onder het tribuunschap van Cola verving de heerschappij des Pausen. Weldra echter verkreeg het gezonde verstand des volks de bovenhand boven de kunstmatig opgewekte verbeelding van warhoofden, en de regtmatige vorst keerde in Rome terug. — God had, door het verstandig en gematigd gedeelte der bevolking, den Paus uit de handen van dweepers gered, die de verouderde toestanden te vergeefs poogden te herstellen.

In 1527 leden de Pauselijke Staten misschien meer dan zij ooit in vorige eeuwen geleden hadden. Het was toen Paus Clemens VII tegen Karel V eene liga gevormd had met Venetië, Florence, den Hertog van Milaan en den Koning van Frankrijk. De Keizer vond bij de Colonna's, in Rome zelfs, een steun. Clemens moest naar den Engelenburg vlugten, terwijl zijne hoofdstad eerst door de Colonna's geplunderd en kort daarop door de keizerlijke troepen ingenomen werd. De gruwelen en misdaden, toen in Rome bedreven, zij kunnen door geene pen beschreven worden; zelfs de barbaren hadden zich nooit zoo schandelijk en wreed gedragen als de zoogenaamde Christenen van het leger van Karel V. Clemens VII was zes maanden een gevangene op het fort St. Angelo en ontvlugtte slechts met moeite, als een koopman verkleed, naar Orviëto. — In 1529 gaf God den vrede aan de Pauselijken Staten, en in het volgende jaar keerde Paus Clemens naar zijn rijk terug.

In 1796 regeerde te Rome de even onverschrokkene als godvruchtige Pius VI. Zijne regering was een opeenvolging van beproevingen, zijn dood was die van een martelaar. Hij moest strijden tegen de hebzucht zijner naburen: Napels haakte naar het bezit van Benevento, Venetië naar dat van Ferrara, Toscane naar dat van Urbino. De geweldigste

storm echter stak op uit Frankrijk. Eerst werd den Paus het graafschap Avignon en Venaissin ontnomen; weldra moest hij vijf millioenen guldens uitbetalen en met groote opofferingen den vrede door het verdrag van Tolentino koopen. In 1798 werd de Paus van zijne tijdelijke magt vervallen verklaard, en de Fransche Republiek afgekondigd. Pius VI stierf in 1799 als banneling en gevangene te Valence.

In het pausschap van Pius VII, den onmiddellijken opvolger van Pius VI, vinden wij de beide feiten terug: verdrukking, vervolging van den Paus, maar ook de overwinningen,de verheerlijking der Kerk op eene wijze, welke door geen sterveling voorzien en alleen door bijzondere goddelijke tusschenkomst tot stand gebragt kon worden. De Kerkelijke Staat was geroofd en in de magt der Franschen, de Pauselijke Stoel stond ledig, de Kardinalen waren verstrooid, geen veilige plaats scheen meer overig voor het houden van een conclave. Toch werd de Kardinaal Chiaramonti tot Paus gekozen, en hij had den moed om het gevraagde offer te brengen. En inderdaad: geen grooter offer heeft de kerkelijke geschiedenis van een enkelen Paus te boeken. Hij was het slagtoffer van laag verraad, van ruw geweld, van listige huichelarij, en toch hij bezweek niet en dwong zelfs zijn vervolger te bekennen: „Ware ik in uwe plaats geweest, ik zou hetzelfde gedaan hebben." Maar God had den martelaar nog schooner overwinning weggelegd. De gevangene van Savona en van Fontainebleau kwam vrij, en Napoleon moest abdiceren. Het Congres van Weenen gaf aan Pius VII den Kerkelijken Staat terug en verbande de familie van Napoleon uit Frankrijk. Pius trok zijne jubelende staten in, en Napoleon moest op eene kale rots zijne misdaden boeten.

Waarom die aanhalingen uit de historie van verloopen

eeuwen? Omdat zij voor den geloovige een bewijs zijn, dat God over het Israël der Nieuwe Wet waakt; omdat zij voor den Katholiek een reden van vertrouwen zijn op eene gelukkige uitkomst, zelfs bij de grootste rampen, welke de Kerk treffen; omdat zij handtastelijk toonen, dat de wereldlijke magt eene noodzakelijkheid is geworden, waarvan het bestaan of niet bestaan een ontzettend grooten moreelen invloed op het geheele overige Europa uitoefent.

Leibnitz, die onder de Protestantsche schrijvers eene eereplaats verdient, begreep het hooge nut van de wereldlijke souvereiniteit des Pausen, toen hij zeide: „De „tijdelijke magt was altijd voordeelig voor de sociëele „orde; zij is altijd uitgeoefend met de vrije toestemming „des volks; zij had voor doel het behoud der zielen en „het algemeene welzijn."

En nogtans de opvolger van den H. Petrus is thans van zijn troon gestooten, en de koning van het wereldlijk gebied der Katholieke Kerk is gevangene geworden van een roover. Volgens menschelijke berekening zou men meenen, dat de zaak van regt en billijkheid hopeloos staat; maar dit is niets nieuws. De Goddelijke Voorzienigheid wacht niet op beslissingen van parlementen of nota's van ministers. Zij handelt en grijpt op de wereldgebeurtenissen in, wanneer de volheid der tijden is aangebroken, en het door Haar bepaalde uur van vergelding is genaderd.

Echter is het onverklaarbaar, dat mannen, die op hooge wijsheid zich beroemen, dat staatslieden, die zich een scherpen en juisten blik in de logica der feiten meenen te mogen toeschrijven, dat vorsten, die het woord, door Frans Josef tot Napoleon te Villafranca gesproken: „Sire, wij beiden zijn vader", op zich kunnen toepassen, dat

die allen de groote les, hun in de overweldiging van de Pauselijke Staten gegeven, niet willen begrijpen. Men verhaalt, dat Mazzini gezegd heeft: „De vernietiging van de tijdelijke magt sluit noodzakelijker wijze de ontbinding der geestelijke magt in." Die geïncarnéerde booze geest der zamenzweerders weet, wat hij zegt, hij is zich wél bewust van de kracht zijner woorden. En toch nemen de vorsten nog geene voorzorgmaatregelen en wanen zich veilig op hun troon. Waar blijft hun gezag en magt; waar is de zekerheid der erfopvolging nog verzekerd; waar is de vereischte gehoorzaamheid hunner millioenen onderdanen nog gewaarborgd, als eens het geestelijk gezag is vernietigd en het regtsbeginsel verkracht en het publiek geweten is vermoord? Als een Paus niet meer beveiligd is tegen het moderne axioma: magt is regt, waar dan in Europa zal de vorst, waar het individu zijn bezit en erfdeel beveiligd vinden? De lafheid of onverschilligheid of onwil der vorsten is een krachtig hulpmiddel voor de roodste republikeinen, zelfs voor de volgelingen van een Proudhon. Als alleen kracht van tegenweer de toetsteen van billijkheid en regt is, dan zal weldra alle sociëele orde plaats gemaakt hebben voor de schromelijkste anarchie. De rijken, welke op het laatst der voorgaande eeuw de razernij der Fransche republikeinen hebben ondervonden, moesten én zelven geleerd hebben én anderen tot een waarschuwend voorbeeld verstrekken.

Wat regt heeft een Victor Emmanuel op de Pauselijke Staten? Welken titel kan hij voor zijne overweldiging aanvoeren? Geen anderen dan: „Wij verlangden het koningrijk des Pausen; wij waren sterker en hadden meer kanonnen en bajonetten dan hij; wij hebben de wereldlijke heerschappij van den Paus-Koning op een gunstig oogenblik aangevallen en veroverd; wij bezitten ze par droit de

conquête." En met dit argument — het argument van elken dief — vergenoegt zich de Europesche diplomatie!

Men spreekt veel van publieke opinie en van een publiek geweten, maar zoo ooit omtrent een gewigtig punt de mannen van naam eenstemmig gedacht en geoordeeld hebben, dan zeker is het omtrent de noodzakelijkheid der Pauselijke souvereiniteit.

De Paus is de geestelijke Vader van 200 millioenen Katholieken, en daarom moet hij vrij en zelfs souverein zijn, want vrijheid zonder souvereinineit is voor hem niet bestaanbaar. Alleen dan, wanneer hij een eigen gebied heeft, waarover hij als vorst en onafhankelijk koning regeert, zijn alle wegen van kommunicatie met zijne geestelijke onderdanen voor hem geopend, en is elke belemmering voor het uitzenden zijner Breven en Bullen opgeheven; dan eerst kan hij zonder verhindering de Kerk besturen, met al de Kerken, over de geheele wereld verspreid, met al de geloovigen, die zijn raad en beslissing willen inwinnen, vrij verkeeren; dan eerst kan hij gerust den heiligen schat des geloofs bewaken, geschillen bijleggen, de tucht handhaven, de dwalingen veroordeelen; dan eerst weten de geloovigen, dat hun Vader in volle vrijheid tot hen spreekt, en dat zijne woorden onvervalscht en onverminkt tot hen komen.

Zijne souvereiniteit is zijne vrijheid en der Katholieken gerustheid. Zijne vrijheid van spreken en die zijner openbare handelingen moeten nooit door een vorst of minister of politiedienaar of postmeester gecontroleerd kunnen worden, of zij missen den noodzakelijden invloed en verliezen de kracht, welke de leidsman van de gewetens der Katholieken en de leeraar der volken moet bezitten. Zijne vrijheid moet boven alle vermoeden zijn, en evenzeer moet

hij in staat wezen om een berispend woord aan de vorsten te doen hooren als om geheele volken te vermanen.

Dit argument is, dunkt ons, duidelijk. Het was dan ook het hoofdpunt, dat vooral na 1848 besproken is, zoowel in geschriften van wijderen omvang als in brochuren en artikelen der Katholieke pers. Een Ier van echten stempel gaf het, scherp en kort, aan den Engelschman te verstaan, die hem zeide: „Ik kan mij maar niet begrijpen, waarom de Katholieken zoo ongerust zijn omtrent de wereldlijke heerschappij des Pausen; waarom moet toch uw Paus koning zijn?" — „De heilige Vader" — antwoordde de ander — „moet koning zijn, omdat hij geen onderdaan kan wezen." Maakt den Paus tot grootaalmoezenier van Duitschlands of Oostenrijk's Keizer, op hetzelfde oogenblik is hij onderdaan geworden, en derft hij de noodzakelijke vrijheid van handelen.

Een Italiaan van Gioberti's school schreef in 1849: „De souvereiniteit des Pausen behoort tot het Europesche regt"; eene uitdrukking, welken den Franschen gezant deed aanmerken: „Dan behoort Rome ook niet aan de Romeinen." Het was hetzelfde, wat Fénelon reeds voor jaren had gezegd: „Rome is de gemeenschappelijke bezitting van alle Christenen."

De overste van St. Sulpice durfde aan Napoleon I het volgende toevoegen: „Sire! luister naar de woorden van Bossuet: „De Romeinsche Opperpriester heeft het regt aan zijne zijde; zijne souvereiniteit is heilig en kan zonder heiligschennis niet aangevallen worden. De Apostolische Stoel is souverein, opdat de geestelijke magt over de geheele wereld vrij kan worden uitgeoefend."

Montesquieu zeide: „Maakt het oude en het noodzakelijke erfgoed der Kerk onschendbaar; laat het zoo vast gevestigd zijn als de Kerk zelve; de wereldlijke onafhan-

kelijkheid is voor den invloed der godsdienst en voor de vrije, onpartijdige uitoefening der geestelijke magt noodzakelijk, zij is minder voordeelig voor derzelver bezitter dan wel voor de geheele wereld."

Prevost-Paradol sprak tot eenige Italiaansche diplomaten: „Tusschen u en het bezit van Rome ligt de diepte van het probleem, dat daarin bestaat, hoe gij aan de Katholieke natiën en aan hunne goevernementen de volle onafhankelijkheid des Pausen waarborgt, als hij gast en eerste onderdaan van den Koning van Italië geworden is..... Ik geloof niet, dat een Paus, die een paleis bezit, dat een gedeelte der hoofdstad van Italië's Koning uitmaakt, in zijne handelingen en benoemingen genoegzaam vrij zal kunnen schijnen, om de Kerken van Oostenrijk, van Spanje, van Portugal, van Beijeren, van Frankrijk zijne beslissingen te doen aannemen."

En toch, niettegenstaande die algemeene overtuiging van het gezond verstand, is het schreeuwendst onregt, waarvan onze eeuw gewaagt, gepleegd en oogluikend toegelaten door allen, die de magt en de roeping hadden om het te beletten. De geschiedenis der negentiende eeuw moet een feit boeken, dat van de schandelijkste ondankbaarheid en van het goddeloosste geweld getuigt. Bijna allen gevoelen, dat er eene misdaad is gepleegd en duchten voor de gevolgen; men meende het gevaar te hebben voorzien, en nu de slag op Europa valt, stond men als bedwelmd. Zij is ons ten troost die algemeene verslagenheid! Waren de Katholieken ongevoelig voor het gepleegde onregt, dan zou men moeten zeggen: ook zij zijn bedorven en ontaard. Het is verwonderlijk, hoe zelfs door onwetenden en eenvoudigen het onregtvaardig geweld, den Paus aangedaan; wordt gevoeld; smart en afkeer beweegt alom de Katholieken van elken stand.

Het fait accompli staat in zijne geheele afschuwelijkheid een ieder duidelijk voor oogen. Italië is één; en verraad en list en geweld hebben het zóó gemaakt, terwijl bajonetten en kanonnen, gevangenschap en moord het bijeen moeten houden: ziedaar, wat allen weten. Het is een chaos, waarvan de geschiedenis naauwelijks een tweede voorbeeld aanwijst; het is een roofstaat, die door geen Marokko of Fez, zelfs niet in het tijdperk hunner gelukkigste rooftogten, overtroffen wordt.

Na zooveel, wat in de laatste jaren gebeurd is, kan men alles verwachten. God schenke den vorsten en volken verstand en wijsheid, opdat zij in de algemeene duisternis, welke over Europa ligt, den waren weg niet verlaten. Wat ons aangaat, wij achten ons gelukkig kinderen dier Kerk te zijn, welke, hoe ook vervolgd, altijd toch het regt en de waarheid predikt en handhaaft, en zeker eenmaal, dit is ons vast vertrouwen, de eindoverwinning zal verkrijgen, al is het ook in tranen en bloed.

Als slot van hetgeen wij hier vlugtig neêrschreven mogen wij de schoone woorden van Montalembert aanhalen, waarin hij, vóór eenige jaren, den toestand van Pius IX en van Victor Emmanuel schetste, wanneer de laatste des Pausen troon zou omvergestooten hebben:

„Gij zult meester van Rome kunnen zijn", zoo spreekt hij Victor Emmanuel toe, „zooals de barbaren en alle vervolgers, van Alarik af tot aan Napoleon I, het geweest zijn, maar gij zult nimmer de meester of de gelijke des Pausen zijn. Pius IX zal misschien uw gevangene of uw slagtoffer worden; nooit zal hij uw medepligtige wezen.

Als gevangene, zal hij voor u eene oorzaak van de grootste verlegenheid en van de strengste kastijding zijn.

Als banneling, zal hij, zonder een woord te spreken, de meest te vreezen beschuldiger zijn, welken een opkomend rijk ooit op aarde heeft ontmoet. Het gezigt van dien grijsaard, beroofd van een erfdeel, dat vijftien eeuweu oud is, offer van de afschuwelijkste trouweloosheid, dwalend over de wereld om eene schuilplaats te vinden ter vervanging van het schitterend Vatikaan, om een dak te vinden, waaronder hij met den Visschersring wetten kan bekrachtigen, die door de volken der aarde gehoorzaamd worden, — dat schouwspel zal tegen u en tegen al uwe medepligtigen in de ziel van de geheele wereld een storm doen opgaan, welke u ter neder zal werpen, na u eerst voor altijd onteerd te hebben.

Zie wél toe, dat de Italianen niet worden de Joden van het toekomstige Christendom. Zie wél toe, dat van de kusten van Ierland en van die van Australië onze kinkeren, sedert hunne eerste jaren, niet leeren u te veroordeelen, en dat de vervolgde Tiara niet, even als het Crucifix, voor de geloovigen, een symbool worde, niet slechts van smart en van liefde, maar ook eene onvergankelijke herinnering aan Italiaansche wreedheid en ondankbaarheid.

Maak u geen ijdele illusiën; gij meent het doel bereikt te hebben, en gij zijt nooit verder er van verwijderd geweest. Al meer en meer trekt gij op u de aandacht der Katholieken, wekt gij hunne droefheid en verontwaardiging op, dat is de droefheid en de verontwaardiging van de meest talrijke, van de meest krachtige, van de meest volhardende godsdienstige gezindheid, welke in de wereld bestaat. Met haar, en gij begint het reeds eenigzins te begrijpen, niet langer met den Paus alleen zult gij te rekenen hebben. De Paus moet van zijne onafhankelijkheid, van zijne waardigheid en van zijne

eer rekenschap geven en wel, begrijp het goed, aan ons; aan ons moet hij die rekenschap geven, aan ons, zijne onderdanige en getrouwe kinderen. Aan u, die hem beleedigd hebt en verraden en beroofd, is hij niets verschuldigd dan liefde en vergeving, zoo gij het verdient." [1])

H. J. H. RUSCHEBLATT.

REIS NAAR DEN PARNASSUS

DOOR

CERVANTES.

(*Vervolg van* blz. 143 vv.)

VIJFDE HOOFDSTUK.

(Verkorte inhoud.)

Bij het onderzoeken der boekerij van den vernuftigen jonker Don Quijote, laat Cervántes den Pastoor van het dorp zeggen: „Indien ik Ludovico Ariosto hier vind, en hij eene andere taal spreekt dan de zijne, doem ik hem dadelijk ten vure; maar spreekt hij zijne eigene taal, dan verhef ik hem tot boven mijn hoofd. Dien heer kapitein, [2]) die hem, in een Castiliaan herschapen, Spanje binnenleidde, zou ik het zeer gemakkelijk kunnen vergeven, als hij het niet gedaan had; want veel van zijne oorspronkelijke kracht en schoonheid heeft hij hem ontnomen; en dat

1) *Brief aan den Graaf Cavour* van 12 April 1861.

2) Jeronimo Ximenez de Urrea.

zullen al diegenen doen, die het beproeven, een dichtstuk in een andere taal over te brengen; want hoeveel zorg zij daar ook aan besteden, en hoeveel bekwaamheid zij daarin ook aan den dag leggen, nooit zullen zij er in slagen, den dichter op die hoogte te plaatsen, waarop hij bij zijne geboorte staat."

Ik vraag Cervántes vergiffenis voor wat ik met zijn dichtstuk doe; maar beloof geene beterschap. Ik wil hem trouwens niet naar beneden halen; maar den lezer tot hem opvoeren door de gedachte: dat moet wel waarachtige poëzij zijn, indien men het Cervántes zelf in zijne eigene taal eens hoorde zeggen.

Dit hoofdstuk begint met het vergaan van het schip, dat, met prulpoëten tot zinkens toe geladen, naar den Parnassus koers lag, om Apollo in zijn heiligdom te gaan aanranden. Cervántes is aan 't woord:

„De heer van den druipenden drietand hoort Apollo's beden en luistert met eene verteederde ziel en een ontfermend hart. Hij fronst de wenkbraauw, schopt in de golven en slingert ze, vóór het dichterenpak daar erg in heeft, in een gier, naar den hemel om hoog. En langs verholen en geheime wegen onder het schip wegduikend, zijne verraderlijke trekken spelend, stoot hij het met zijn drietand een vreeslijk lek in den hollen romp, waardoor dadelijk eene borrelende, bruisende, zilte rivier naar binnen stroomt. Het gevaar wordt naauw bespeurd, of een noodkreet, uit duizend andere tot één gemaakt en door den doodsangst afgeperst, weergalmt er door de lucht. In de golven, die zoo menig menschenleven uitbluschten, zoo menig sterveling in het vratig ingewand begroeven, zinkt de rampzalige bodem langzaam weg. Het angstgeschrei van duizend ellendelingen, van alle zijden door den niet te ontvlugten dood aangegrijnsd, stijgt naar den hemel.

Dezen klimmen in en klauteren door het tuig, anderen woelen en werken zich dáár heen, waar het zoekend oog nog iets van het schip boven water ontdekt en klampen er zich wanhopig aan vast. Bij de gedachte, wat verschrikkelijke sprong het is: dit leven uit, de eeuwigheid in, komt ontsteltenis, schrik en vrees hun de zinnen verwarren. Genen, overal zoekende, nergens uitkomst vindende, willen zwemmend het leven rekken. Van alle kanten plompen ze in zee, gelijk de vorschen in den poel, wanneer zij, daarom heen gezeten, door een onverwacht gedruisch worden verschrikt. En schoon afgemat en uitgeput, woelen, werken, spartelen en slaan zij met armen en beenen, het oog gerigt op de kust, die zij nog zoo gaarne zouden bereiken. Ik kan mij ook zeer goed verbeelden, dat die ellendige ter dood veroordeelde troep veel liever op het kermis-plein van Sevilié zou geweest zijn, dan daar waar zij zich nu bevonden. Maar hoe ongaarne die geleerde bollen ook van de wereld scheidden, en hoe zij ook tegen den dood worstelden, het hielp niets. — De god der wateren gaat zijn werk voltooijen. Hij verschijnt, op zijn wagen gezeten, de verwoedheid en razernij naast hem; vier vervaarlijke dolfijnen, zonder toom of breidel en aangespannen met strengen, die uit biezen en wier zijn tezamen gedraaid, voeren hem in dolle vaart, links en regts her- en derwaarts. De zeenimfen ontwaren, dat haar opperheer vertoornd is, en zitten bevend te verbleeken in hare vochtige alkoven. En de zwemmende dichterenbent, al meer en meer kracht- en ademloos, maar nog altijd worstelend om de verbodene kust te bereiken, ontmoet overal de scherp geslepene punten van den wreed en woedend moordenden drietand."

Vervolgens laat de dichter, nog vóór Neptunus zijne taak had afgewerkt, Venus tusschen beiden komen. Tamme

duiven voeren haar strijkelings langs het vlak der wateren en over de kruinen der opgezweepte baren, tot zij zich regt tegenover den nog woedenden god bevindt. Verbaasd staren zij elkander aan, diepe pligtplegingen worden op de wijze der Mooren gewisseld — *haciendo sus zalemas a lo Moro* — terwijl van beide zijden een ernstig vorstelijk decorum wordt in acht genomen. Venus is, in haar wagen gezeten, in het rouwkleed gehuld, waarin zij weleer den dood van haren geliefden Adónis beweende. Neptunus op zijn kristallen wagen, met een paar lampreijen om het ontzagwekkend hoofd tot eene kroon gewonden, schudt zich de zeeslakken uit den breeden, ruigen baard. Zijn kleedij is groen, azuur, en zilverkleurig; mossels, kreeften en polypen hechtten zich, als aan de rotsen, aan den gespierden, kloeken oude vast.

Een zekere Don Quincoces, (*a*) in de nabijheid met den dood worstelend, roept met stervende stem de hulp der godes in. Venus, bewogen met het lot dier ongelukkigen, die, hoe dan ook, toch vaak haar ter eere hunne liederen dichtten, komt smeekend tusschen beiden en wijst er op, welk eene geringe eer het voor den zeegod is, zulke weerlooze schepselen te verderven. Neptunus blijft onverbiddelijk. Betrof het eene andere zaak, Mevrouw's wenken zouden voor hem bevelen zijn; maar die onverbeterlijken langer te sparen was onmogelijk. Het onveranderlijk noodlot had thans beslist; en daarenboven, hij werd steeds persoonlijk door dat nutteloos ontuig beleedigd; honderd duizendmaal hadden zij hem uitgemaakt voor: *ouden geeselbeul der zee.* Op nieuw laat hij den ingetoomden storm den vrijen teugel; maar ook op hetzelfde oogenblik verandert Venus den reeds wegzinkenden troep in holle kalabassen en lederen, met wind gevulde wijnzakken. En nu schiet Neptunus' magt te kort; dobberend en dansend gaan ze met de baren op en

neêr, en elke stoot van den drietand schuift ze wel een eind vooruit, maar wondt ze niet. Boreas begrijpt des meesters wenk en drijft den ganschen troep, bij niets juister te vergelijken dan bij eene kudde weerbarstige, knorrende varkens, met onweerstaanbare kracht voor zich uit, naar den tegenovergestelden kant heen van de streken, waar Aurora zetelt. Het ongelukkigste van deze geschiedenis was, zegt Cervántes, dat hij na dien tijd geen rust meer op de wereld heeft gehad; zag hij ergens een kalabas of wijnzak, dan kwam dadelijk de gedachte bij hem op: zou het misschien een dichter zijn? En had hij een dichter voor zich, dan dacht hij weêr: zou het welligt een kalabas of een wijnzak wezen? en bleef dus altijd in het onzekere, of hij goed of kwalijk deed door holle kalabassen, dichters en met wind gevulde lederen wijnzakken maar voor een en hetzelfde te houden.

De wind ging liggen, de zee werd kalm; Neptunus dook ontevreden in de golven weg en verborg zich in zijn uit rotskristal gehouwen paleis; op de klapwiekende duiven trekt Venus door de lucht, naar haar verblijf terug.

De ware dichters, in volle wapenrusting op den Parnassus om Apollo heen geschaard, hadden met innig genoegen den ondergang dier waanpoëten aangestaard. Van verschillende zijden hoort men nu het gerammel der wielen van prachtige karossen, die nog meerdere uitgelezene dichters aanvoerden, bereid om Apollo ter zijde te staan in den geduchten slag, op den Parnassus te leveren. Mendoza, Rejaule, de Solis, Carvajal, Laso en Silva (*b*) waren die beroemde mannen. Maar het werd te laat om nog dien dag tegen het *poetambre*, dat zich reeds op den Parnassus genesteld had, op te rukken. De berg wierp zijne lange, breede schaduw over het vlak der zee, de dag neigde ten avond, de nacht spande zijnen zwarten, met sterren be-

zetten mantel over het aardrijk uit, en Apollo ging de tegenvoeters bezoeken; de achtbare dichters waren vermoeid, hadden behoefte aan slaap en werden gekweld door honger en dorst. Uit het duister verblijf van den schrik brengt de droomige Morpheus zijn hysop-struik te voorschijn, dompelt dien in de Lethe, welke uit de bron der vergetelheid stroomt, en besprenkelt der dichteren oogleden: zij allen geraken in diepen slaap. „Honger hebben en toch kunnen slapen is een voorregt", zegt Cervántes, „alleen den dichteren beschoren." (*c*)

(*Wordt vervolgd.*)

AANTEEKENINGEN.

(*a*) Don Quincoces werd voor goed in den oceaan der vergetelheid begraven; niets schijnt van zijne schriften bekend gebleven.

(*b*) De beroemde mannen, hier door Cervántes genoemd, leven door hunne werken nog in Spanje voort.

Mendoza. Er zijn meerdere schrijvers van dien naam bekend: Don Antonio de Mendoza, wiens *Obras Cómicas y liricas* (Madrid, 1632) gunstig bekend staan. — Don Lorenzo de Mendoza, nog met eere genoemd om zijn *Alabanza de Lope de Vega.* (Madrid, 1602.) — Don Francisco de Mendoza, Generaal der cavalerie in Vlaanderen, werd door de Hollanders krijgsgevangen gemaakt, kwam in 1602 naar Spanje terug, werd priester, vervolgens Bisschop van Sigüenza en stierf in 1623 te Alcalá de Henares. Zijne brieven aan den Aartshertog Albertus, meerendeels handelende over den oorlog in Vlaanderen, zijn opgenomen in *Colleccion de documentos inéditos para la historia de Espana.*

Don Juan de Solis Mejía. Cervántes zegt van hem:

Juan de Solis, mancebo generoso,
De raro ingenio, en verdes años cano.

Om eenige zijner werken, vooral om zijn *A la muerte de Lope*, (1635) wordt hij nog steeds in eere gehouden.

Doctor Juan de Carvajal was een beroemd dichter; de Paters Jesuïeten te Sevilië verzamelden in het begin der zeventiende eeuw 's mans verspreide geschriften.

Gabriel Lobo Laso de la Vega, in 1559 te Madrid geboren, was dichter en geschiedschrijver. Zijn meest bekend werk is: *Don Jaime, Rey de Aragon; Don Fernando Cortés, Marqués del Valle, y Don Alvaro de Bazan, Marqués de Santa Cruz.*

De Licenciaat Don Diëgo de Silva is alleen nog bekend door eenige gelegenheids-gedichten, in 1605 te Toledo gedrukt.

(*c*) Cervántes was altijd arm. En zonder een verkwister te zijn, had hij dat toch aan zich te wijten. Hij ontkende dat niet — beklaagde zich dan ook nimmer daarover, maar gaf er eenvoudig Apollo de schuld van: de dichter kon zich met de zorgen voor het aardsche onmogelijk bezighouden; dat was nu eenmaal zoo. En wist hij het bij ondervinding, dat hij ondanks den honger toch gerust kon slapen, dan was dat daaraan toe te schrijven, dat hij, als hij wat had, onbezorgd voor de toekomst, gulhartig mededeelde aan dengene, die niets had. Dat hij geen broodsgebrek behoefde te lijden, daarvoor zorgden zijne talrijke hooggeplaatste vrienden. Vooral toen hij oud en ziek was, werd hij steeds van het noodige voorzien door den graaf van Lemos en met milde hand bijgestaan door den Kardinaal-Aartsbisschop van Toledo. Aan dien weldoener, D. Bernardo de Sandoval y Rojas, schreef hij nog den 26e Maart 1616, dus eene maand voor zijn dood, het volgende briefje:

„Een paar dagen geleden, heb ik van Uwe Doorl. Hoogw. een brief en daarmede nieuwe weldaden ontvangen. Was er een geneesmiddel te vinden tegen de ziekte, die mij kwelt, dan zouden het de herhaalde gunsten en zorgen zijn, mij steeds door Uw Doorl. persoon bewezen; maar mijne kwaal woekert zóó voort, dat zij wel spoedig een einde aan mijn leven maken zal, schoon ik het nog wilde behouden. God, onze Heer, beschermе den verrigter van zoovele heilige werken, opdat deze in de zalige eeuwigheid er die vruchten van

moge plukken, die zijn nederige dienaar, welke zijne milddadige handen kust, hem toewenscht."

Bovengenoemde Aartsbisschop verspreidde steeds met milde hand weldaden om zich heen, hij was een letterlievend man, die Cervántes hoogachtte en goed begreep. De Licenciaat Francisco Marquez de Torres, aan wien het manuscript van het tweede deel van *Don Quijote* mede ter beoordeeling was ter hand gesteld, was kapellaan van dezen Aartsbisschop. De geleerde Licentiaat verhaalt de volgende, niet onaardige episode: „De Doorluchtigste Heer Don Bernardo de Sandoval y Rojas, Aartsbisschop van Toledo, mijn Heer, ging den gezant van Frankrijk een bezoek brengen ter beantwoording van het bezoek, aan zijne Doorluchtigheid gebragt bij de gewigtige onderhandelingen over huwelijken, te sluiten tusschen vorstelijke personen van zijn en ons land. Vele Fransche edelen, uiterst beschaafde, vernuftige, letterlievende mannen, die den gezant vergezelden, vervoegden zich tot mij en andere kapellanen van den Kardinaal, mijnen Heer, ten einde te weten, welke in Spanje wel de meest gevierde schrijvers waren. En toen ik ter loops sprak over het werk, mij ter beoordeeling gezonden, en den naam van Miguel de Cervántes noemde, waren zij onuitputtelijk in lofspraken over 's mans geschriften: eenigen kenden zelfs geheele gedeelten van zijn *Galatea* en *Novelas* van buiten en verzekerden mij, dat Cervántes' werken in Frankrijk en aangrenzende landen veel gelezen en hooggeschat werden. De betuiging hunner onbegrensde hoogachting was zóó groot, dat het mij aanspoorde, het voorstel te doen van hem een bezoek te brengen. Nu werd ik met vragen, zijn persoon en omstandigheden betreffende, als overstelpt en genoodzaakt te antwoorden, dat hij een grijsaard, oud soldaat, jonkheer en arm was. Waarop een der edelen mij toevoegde: „Wat, zorgt men er dan in Spanje niet voor, dat zulk een man op koste van den Staat rijk kan leven?" Maar een derde merkte met veel scherpzinnigheid op: „Indien het waar is, dat nood tot schrijven dwingt, dan geve God, dat hij nimmer overvloed hebbe, opdat hij, zelf arm zijnde, door zijne schriften de gansche wereld verrijke."

VERSCHEIDENHEID.

Pius IX en Napoleon III in gevangenschap. [1])

Wij beleven een ontzettend tijdsgewricht. Het is, of Gods regtvaardigheid, door misdaad op misdaad van vorsten en volkeren ten einde toe getergd, het almagtig zwaard heeft opgeheven om de boosaardige wereld zonder genade te straffen. Wonderbare zamenloop! Nooit was er wreeder oorlog dan in de eeuw van beschaving, nooit afschuwelijker barbaarschheid dan in de eeuw van verlichting, nooit drukkender militarisme en slaafscher onderworpenheid dan in de eeuw van vrijheid, nooit is in een oorlog meer bloed vergoten dan in den oorlog van de eeuw der philanthropie. Daar moet wel eene diepe en krachtige oorzaak van zulk een verschijnsel wezen, en waarlijk, wie erkent niet de oorzaak van zoovele rampen: *Dixit impius. non est Deus* (*de goddelooze sprak, er is geen God*)*!* Gods werking, Gods bestaan wordt geloochend in het huisgezin des handwerksmans, aan des feestdisch der rijken, op het leergestoelte der hoogescholen en in de paleizen der vorsten.

En de practische gevolgen der Godloochening zijn ongetwijfeld rampen zonder maat, rampen zonder tal; *plukt men wel druiven van doornen of vijgen van distelen?*

1) Door gebrek aan ruimte is dit opstel eerst nu kunnen geplaatst worden.

Dan, leerzaam is Gods wraakneming, en wanneer Hij, ten einde van barmhartigheid, zijne regtvaardig straffende hand over den booze opheft, dan wil Hij de wereld doen inzien, wat zij, die van zijne ontferming alles te hopen had, van zijne gramschap heeft te vreezen, en de geschiedenis is rijk aan gebeurtenissen, waarbij God zoo duidelijk als de wreker van het onregt en tegelijk als de verdediger der regtvaardigheid optreedt, dat al wie niet vrijwillig de oogen sluit, óf sidderend als misdadiger óf vertrouwvol als van schuld onbewust erkennen moet: *Digitus Dei est hic* (*de vinger Gods is hier*)! En wie getuige is van den loop der verschrikkelijke gebeurtenissen, welke onze dagen in de geschiedboeken voor immer zullen brandmerken, moet hij onzen tijd niet beschouwen als een tijd, waarin God wederom zigtbaar optreedt, God, die de misdaad wreekt, God, die de deugd beloont?

Tegelijk met den magtigsten is ook de verhevenste vorst der aarde gevangen; de Keizer der Franschen is de gevangene van Pruissens Koning, het Opperhoofd der Katholieke Kerk de gevangene van Italië's Koning; uiterlijk en voor bevooroordeelden schijnt beider gevangenschap hetzelfde, maar er is zulk een hemelsbreed en tegelijk een zoo treffend en zoo leerrijk verschil tusschen de gevangenis des eenen en die des anderen als er is tusschen gestrafte misdaad en verheerlijkte deugd, tusschen de gestrafte beschaving zonder God en de verheerlijkte beschaving met God. Of is niet Napoleon III de hoogste vertegenwoordiger der goddelooze moderne beginselen, en is niet Pius IX de hoogste verpersoonlijking der beginselen van regt en deugd? In één woord: Napoleons gevangenis draagt kennelijk het merk van regtvaardig geslagen en diep vernederde boosheid, Pius' gevangenis draagt zigtbaar het stempel van beproefde, maar daardoor juist hoog verheerlijkte deugd.

Het is moeijelijk te ontkennen, dat de magtige Keizer der Franschen — hij moge zich den Oudsten Zoon der Kerk ge-

noemd hebben — reeds van de eerste jaren zijner regering af een rampzalig doel voor oogen gehad heeft, en daarvoor met alle krachten, welke zijne keizerlijke waardigheid hem ten dienste stelde, heeft gearbeid: de omverwerping van de tijdelijke magt des Pausen. Dat kon niet op eens gebeuren, en zeker, Frankrijk was te Katholiek dan dat het eene gewelddadige vernietiging van 's Pausen Soevereiniteit lijdelijk zou aanzien. Het volk moest bewerkt worden, het moest langzamerhand van God en godsdienst worden vervreemd, en 's volks ligtzinnige aard — de Keizer wist het — maakte dien boosaardigen arbeid niet geheel en al ijdel. Napoleon predikte nieuwe en goddelooze leerstellingen of althans keurde die goed, als zij door anderen, niet minder dan hij 's Pausen magt vijandig, werden geformuleerd en in toepassing gebragt. Nationaliteits-eenheid, non-interventie, fait accompli, volks-soevereiniteit, de vrije Kerk in den vrijen Staat het zijn allen goddelooze leerstellingen, zoogenaamde moderne beginselen, door Napoleon of uitgevonden of goedgekeurd en waar het de bereiking van zijn misdadig doel gold, in toepassing gebragt. Toch droeg hij het mom van een Christelijk keizer, maar, veinzend vriend, was hij de hevigste vervolger der Kerk. Was het ter verheffing der Christelijke godsdienst, als hij op de bladen, die waarheid en deugd verheerlijkten en de Bruid van Christus verdedigden, zijn keizerlijk *veto* legde; ter verheffing der godsdienst, als hij de Vereeniging van den H. Vincentius a Paulo, de groote weldoenster van Frankrijk, ophief; ter verheffing der godsdienst, als hij de leerstoelen zijns rijks opdroeg aan godloochenaars als Renan? Wij stippen slechts aan. Wat hij in 1859 gedaan heeft om den Koning van Sardinië vrij spel te geven, wat hij te Castelfidardo heeft toegelaten, wat hij door de beruchte September-conventie heeft gehuicheld, wat hij, zijns ondanks voortgedreven door den Katholieken geest der Franschen, te Mentana slechts noode gedaan heeft, het ligt nog te versch in het geheugen dan dat wij er langer bij zouden stilstaan. Genoeg, de opgenoemde feiten, die overigens aan allen bekend zijn, toonen ons den tweeden Keizer

der Franschen als een misschien minder geweldig, maar zeker niet minder hevig vervolger der Kerk en des Pausen dan zijn keizerlijke oom. Toen eindelijk de overmoedige Keizer aan Pruissen den oorlog verklaard had, onder welken Europa, helaas! thans nog zucht, meende hij het oogenblik gekomen om de kroon te zetten op zijn werk tot omverwerping van 's Pausen magt, en alsof bij de honderdduizenden, die hij ten strijde voerde, de luttele scharen van 's Pausen verdedigers onmisbaar waren, riep hij hen uit Rome terug en gaf Pius IX over in de handen zijner vijanden. God weet (want op den eigen dag en op het eigen uur trokken de Fransche troepen uit Rome en leed Frankrijk de eerste nederlaag), had Napoleon zijne weinige duizenden aan de verdediging van Christus' geliefde Bruid gelaten, had hij hunne wapenen, hunne banieren hoog in de lucht geheven en aan God die glorievolle toewijding van bloed en leven voor de heiligste zaak der wereld opgedragen — misschien ware de straffende hand Gods van Frankrijk en zijn Keizer afgewend, en de zege geschonken of ten minste niet zulk eene nederlaag toegebragt aan Frankrijks wapenen.

Intusschen hield de glorievolle Pius IX niet op én regtstreeks én zijdelings 's Keizers heillooze dwalingen te veroordeelen en zich tegen de beginselen van ongeregtigheid, waar of door wien ook uitgesproken en toegepast, met Christelijke waardigheid en pauselijke kracht te verzetten. Liefderijk en toegevend voor de geoorloofde wenschen zijner onderdanen, was en bleef hij onverzettelijk, waar het de eischen eener goddelooze beschaving of de vorderingen van heerschzuchtige vorsten betrof. Ongeschonden zou hij het erfgoed van den H. Petrus bewaren en overleveren aan zijne opvolgers; herhaaldelijk protesteerde hij tegen de overweldiging zijner staten, en met zijn ver doordringenden en door God bestuurden blik al de onheilen voorziende, welke de thans gepredikte beginselen te eenigen tijd noodzakelijk moesten voortbrengen, schandvlekte hij ten aanhoore der geheele wereld als verfoeijelijke dwalingen al de stellingen, welke, door aan het onregt een glimp van regtvaardigheid

te geven, ligter wortel schoten en, meer en meer in toepassing gebragt, de rampzalige dagen, die we beleven, hebben voorbereid. Leest den Syllabus van 1864; en ziet, of niet de daar veroordeelde stellingen de tegenwoordige rampen hebben in 't leven geroepen.

En kon het woord van Pius niet baten; voor de verdediging zijner regten, voor de verdediging der regtvaardigheid in het algemeen — want meer en meer wordt het duidelijk, dat het Romeinsch vraagstuk een alle troonen geldend vraagstuk is — wist de vertegenwoordiger van den God der liefde ook de wapenen aan te gorden; en bewaren, ongeschonden bewaren zou hij zijn erfgoed, als was het in het bloed der martelaren. Jaren lang werd er gearbeid aan de omverwerping zijner magt; verraad werd door geweld, geheime list door openbaren strijd afgewisseld; maar telkens klonk het *non possumus* den vijanden in het oor. Het *non possumus* van Pius IX is beroemd geworden. De magtige vervolger der Polen, de lafhartige schenders van het Concordaat, de keizerlijke scheidsregter van Europa, die aan Italië's Koning als aan den beul het pauselijk slagtoffer had toegewezen, allen hebben het *non possumus* van onzen H. Vader gehoord, en hadden de vorsten naar zijne raadgevingen geluisterd en zijne heilzame vasthoudendheid aan godsdienst en geregtigheid nagevolgd, de geschiedenis zou nooit het droevig en rampzalig schouwspel onzer dagen hebben vermeld.

Zietdaar de laffe misdaad van Napoleon III, de moedige deugd van Pius IX.

De goddelijke Voorzienigheid heeft toegelaten, dat de boosheid voor een oogenblik zou zegepralen, en het boosaardig doel van Frankrijk's Keizer zou worden bereikt. De wereldlijke magt des Pausen is omvergeworpen en op eene wijze, zoo zigtbaar goddeloos, zoo walgelijk onregtvaardig, dat de woorden ontbreken om die misdaad in al hare afzigtelijkheid te schetsen. Maar — wonderbare beschikking van Gods wijsheid! — op het eigen oogenblik, dat het beruchte programma: *het Vatikaan met een tuin*, is ten uitvoer gelegd, en de Paus, door toedoen van Napoleon, Victor Emanuels gevangene geworden is, wat blijft

Napoleon anders over van al zijne grootheid dan hetzelfde, wat hij sinds jaren den Paus heeft toegedacht: een paleis met een tuin? Ja, hij zal zijn doel bereiken en den Paus gevangen zien, maar uit de vensters van zijn eigen kerker; hij zal zijn slagtoffer in boeijen geklonken zien, maar zelfs in zijn vijands ketenen gekluisterd, en op het oogenblik, dat hij Pius IX tot een door vorsten en volken verdreven balling wilde maken, zal hij zelf de verstooteling der vorsten en de verworpeling zijner eigene onderdanen worden. Droevig, maar aanbiddelijk vonnis van Gods regtvaardigheid! Terwijl de Paus ten minste nog op zijn eigen grondgebied, in zijne eigene woning is opgesloten, wordt zijn vervolger veroordeeld om, uit zijn land verdreven, op het eigendom eens vreemden vorsten, op Wilhelms-höhe (de naam is niet zonder beteekenis) gevangen gezet te worden; nog vóór den val van 's Pausen magt (20 September), waaraan hij jaren lang gewerkt had, was den Keizer degen en schepter ontnomen (2 September). Wat zeg ik? Vóór 's Pausen val was hij reeds genoodzaakt geworden met eigen hand degen en schepter voor de voeten zijns vijands neder te leggen, en eerder nog dan door zijn toedoen Gods Gezalfde van den troon gestooten werd, was Napoleon zelf reeds uit de rij der vorsten uitgedreven met den vloek op het voorhoofd: *exeat condemnatus!* Is er wel schrikwekkender voorbeeld van de waarheid der woorden: *in quo peccasti, in eo et punieris* (*waarin gij hebt gezondigd, daarin zult gij gestraft worden*)?

Daar is een tijd geweest, dat Napoleon de magtigste vorst van Europa was en de scheidsregter in alle staatkundige vraagstukken; alle koningen en keizers beefden voor den Keizer der Franschen en zochten zijne vriendschap om zijn toorn te ontwijken; heel Europa was in angstige spanning, als de Fransche Keizer b. v. op den Nieuwjaarsdag eene officiëele toespraak ging houden tot zijn *corps diplomatique* of de leden van den Senaat of van het Wetgevend Ligchaam; gelijk de aarde dreunde, als Jupiter op den *Olympus* het hoofd schudde, zoo kon het woord des Franschen Keizers in alle Europesche staten rust of onrust voortbrengen. Dan — het is opmerkelijk —

hoe meer hij arbeidde aan de omverwerping van de tijdelijke magt des Pausen en naarmate zijne pogingen meer gelukten, taande de aureool, die zijne keizerlijke kroon omgaf, en niet het minst doordat hem de zedelijke steun zijner in de heiligste regten gekwetste Katholieke onderdanen ontviel; zoo zigtbaar was de verzwakking zijner magt, dat na Pruissens overwinningen in 1866 de grijze, scherpziende Thiers in het Wetgevend Ligchaam durfde uitroepen: „Nog ééne fout, en wij zijn verloren." De keizerlijke magt moest dan kunstmatig worden gesteund, en op den 8e Mei van het vorige jaar hebben millioenen stemmen nogmaals Frankrijks Keizer verheerlijkt en diens zoon tot opvolger aangewezen. Wel is waar, ook zeer vele stemmen waren tegen hem; maar de uitslag van het plebisciet: ruim zeven millioenen *ja's*, was, althans in het oog des Keizers, eene niet geringe glorie. Wij gevoelden toen meermalen in ons de vrees opkomen, dat dit wel eens de laatste glorie des Keizers wezen kon: was zelfs die glorie niet nog te groot voor dezen misdadigen vorst? En ziet, in het kort tijdsverloop van 8 Mei tot 2 September is heel de keizerlijke grootheid verdwenen als rook voor den wind. Kon God het oogenblik ter uitoefening zijner wraak beter hebben gekozen? Napoleon en zijn keizerrijk viel, toen hij meende zijnen troon weder *gegrondvest* te hebben! Aan een ander werd *zijne* magt gegeven, toen hij meende haar ten minste vooreerst niet te kunnen verliezen. Een oppervlakkig beschouwer zou meenen, dat die millioenen stemmen van 8 Mei 1870 zoovele uitingen waren van harten, die den Keizer beminden, zou meenen, dat diezelfde stemmen op 2 September 1870 den gevallen Keizer zouden terugroepen, en zij, die hem nog pas verheerlijkten, bloed en leven voor zijn herstel zouden veil hebben, maar Gods gramschap handelt regtvaardig! — nergens in heel Frankrijk is die wensch geopenbaard, nergens één smartkreet voor den gevallen vorst gehoord, niemand gordt de wapenen aan voor zijn Keizer, en nog geen 48 uren waren er sedert 's Keizers gevangenschap vervlogen, of zijne dinastie was omvergeworpen door zijn eigen volk; zij, die eertijds aan zijne

voeten lagen, verafschuwen hem en — het woord is niet te sterk — zij gunnen hem zijne gevangenis. Ja, *fortioribus fortior instat cruciatio* (*den sterkeren verbeidt eene sterkere foltering*).

Wel verre dat de gevangenschap van Pius IX voor hem eene vernedering wezen zou, is zij veeleer een roemvolle zegepraal, en even treffend als daar de rampzalige figuur van Napoleon staat als de gestrafte misdaad, even zielsverheffend rijst de glorievolle figuur van Pius IX voor ons oog op als die der beproefde en in beproeving verheerlijkte deugd. Wel zijn er velen, die door vooroordeelen blind, ook dezen doorluchtigen gevangene bespotten; maar wat zijn hunne stemmen zwak en weinig in getal, vergeleken bij die, welke den Paus verheerlijken of althans zijne gevangenschap als een monsterachtig onregt beschouwen! zijn er niet vele onkatholieken zelfs, ook in ons vaderland, Zijn er niet vele anti- of ten minste niet-Katholieke dagbladen, welke de bezetting van Rome door Victor Emmanuel als de grootste schanddaad der 19e eeuw brandmerken? dagbladen, die zich anders aan deugd en regtvaardigheid, vooral als het den strijd tegen den Paus geldt, niet zooveel laten gelegen liggen. Zijn de spotprenten en de kwinkslagen op den gevangen Paus niet veel minder talrijk dan die op den gevangen Keizer? Verre van ons, dat wij ze zouden goedkeuren, als zij tegen Napoleon, afkeuren, als zij tegen Pius worden gerigt, want het is misschien eene nog verachtelijker laagheid een zondaar, die zijne regtvaardige straf ondergaat, dan den deugdzame, die onschuldig lijdt, uit te lagchen; men ziet er echter den geest en de opinie des volks uit, hetwelk zich veel meer tegen den Keizer dan tegen den Paus keert, 's Keizers gevangenis als verdiende straf, 's Pausen gevangenis als schandelijk onregt beschouwt; de afschuw van zulk een voorbeeldeloos onregt blijft ligtelijk nog in hem over, die reeds het gevoel van medelijden met een ongelukkige verloren heeft. Terwijl Frankrijks Keizer door niemand wordt terugverlangd, stijgt over heel de wereld één smartkreet uit de borst van millioenen Katholieken, die treuren en verontwaardigd zijn over de gevangen-

schap van Rome's Priester-Koning. Ontzettend is het getal van hen, die de hulp der wereldsche vorsten inroepen om dat onregt te wreken, of die de regeringen bezweren het althans niet te erkennen: in ons vaderland alleen is het getal van de onderteekenaars der petitie reeds tot bij de vierhonderdduizend geklommen.

En wie zal zeggen, hoevele gebeden, hoevele goede werken door heel de wereld, elk oogenblik van den dag, den Hemel worden opgedragen voor het herstel van Pius' soevereiniteit? Onlangs, om een enkel voorbeeld aan te halen, maakten de dagbladen melding, van eene processie te Regensburg gehouden, waaraan behalve de geestelijkheid 7000 personen deelnamen, van eene godsdienst-plegtigheid te Madrid, waarbij 12,000 personen tot de Tafel des Heeren naderden en de collecte voor den beroofden Pius 10,000 gulden opbragt; in Gent wordt eene inschrijving geopend voor jaarlijksche giften aan den H. Vader, en binnen weinige uren is ingeschreven voor eene som van 29,000 francs; onze dagbladen hebben zich wederom aangeboden om giften voor den Paus te ontvangen, en de guldens worden ook nu reeds, na zoovele duizenden in vorige jaren, wederom bij duizenden geteld; in Amerika werd eene monster-*meeting* gehouden en 50,000 stemmen protesteerden tegen het onregt, den Paus aangedaan. Men leze slechts wat de dagbladen dagelijks onder de rubriek: „De Katholieke beweging" melden en men is dra overtuigd, dat wij nog verre beneden de werkelijkheid blijven. Nog eens — de wegen der Voorzienigheid zijn wonderbaar, en wat zij behouden wil, kan door geene menschelijke kracht, zij het ook de magt eens gevreesden en schier alvermogenden Keizers, worden vernietigd! Het Fransche volk, hetwelk gedurende zoovele jaren en door zoovele listig uitgedachte en doeltreffende middelen bewerkt is om zich tegen deugd, tegen godsdienst en gevolgelijk tegen Kerk en Paus te keeren — het moge onder den vreeselijken rampspoed van nederlaag op nederlaag, van verwoesting en moord gebukt gaan en geslagen worden als nooit volk in de geschiedenis geslagen is — het heft nog op het onmetelijk

doodenveld, wat de goddeloosheid van zijn dierbaar Frankrijk gemaakt heeft, de gekluisterde handen ten hemel, en protesteert, bitter verontwaardigd met tranen in de oogen en gebroken stem, protesteert — niet tegen de gevangenschap zijns Keizers, maar tegen de gevangenschap zijns Pausen. Ach! dat is wel de uiting der opregtste liefde; en mogt Frankrijk om die liefde worden gered! Die algemeene en overal herhaalde kreet, 't is wel de kreet van kinderen, die hun dierbaren Vader door boosdoeners zien wegsleuren; dat is de gehechtheid van 's Pausen kinderen; dat maakt de gevangenschap van Pius IX tot een waarachtige zegepraal.

Toen Napoleon III in 1852 door geweld en misdaad op den troon kwam, was Pius IX reeds sedert zes jaren het Opperhoofd der Katholieke Kerk. Dezelfde Paus, tegen wien Napoleon zijne krachten rigtte, wiens grijze haren bij zoo veelvuldige zorgen een veel spoediger dood deden verwachten dan Gods genadige leiding tot beschaming der vijanden beschikte, zetelt nog op zijnen troon, als die zijns vervolgens reeds voor goed is ineengestort; en zij het ook van zijne gevangenis uit: de Paus zelf kan nog de vernietiging der keizerlijke waardigheid aanschouwen. Wederom bij zoovele andere een rijk in de geschiedenis, van welks ondergang zoowel als opkomst het Pausdom getuige is! Wij mogen zeggen, dat de pauselijke magt thans meer dan ooit gegrondvest is, en het is alsof God, voorziende, hoezeer aan zijne Kerk alle uiterlijke steun zou ontnomen worden, en de vorsten haar of zouden verlaten of aanvallen, haar inwendig sterker heeft willen maken dan ooit voorheen; want bij het algeheel verlies der tijdelijke magt is 's Pausen geestelijke magt ten toppunt geklommen door de dogma-verklaring zijner onfeilbaarheid. Maar ook aan den persoon van Pius IX heeft God in deze dagen eene verheerlijking geschonken, grooter dan een zijner voorgangers heeft gehad, en de vernederde Keizer heeft het in zijne gevangenis moeten vernemen, dat Pius en geheel de Katholieke wereld met hem zich verheugt over eene regering langer dan aan één zijner voorgangers, de H. Petrus uitge-

zonderd, geschonken werd. De laatste dag van het rampzalig jaar 1870 heeft de boosheid van Napoleon gestraft gezien door diens gevangenschap, de misdaad van Victor Emmanuel gekroond gezien door de eerste komst des Roover-Konings in de overweldigde stad, maar ook de roemvolle regering van Pius IX verheerlijkt gezien, toen hij op dien eigen dag de langst regerende in de rij der Pausen was.

Pius' lange regering heeft hem tegelijk een zwaarder lijden aangebragt; wat is smartvoller voor zijn vaderlijk en priesterlijk hart dan onder zijne oogen, onder de vensters van zijn paleis, de misdaad te hooren verheerlijken, de deugd te hooren bespotten, en het ongeloof, dat hij in heel de wereld met wortel en tak heeft willen uitroeijen, te zien voortwoekeren in de Eeuwige Stad? Doch welk een troost is het voor hem bij al zijn lijden, dat hij met de hand op het hart voor heel de wereld getuigen kan, wat niemand, die niet vrijwillig blind is, durft ontkennen: de beginselen, die zulke gevolgen hebben voortgebragt, ik heb ze met alle kracht, die in mij is, bestreden; ik heb de wonden der maatschappij met den vinger aangetoond; zij zou behouden geweest zijn, indien zij naar mijne lessen had gehoord. Is er voor een lijder grooter troost dan te weten, dat hij onschuldig lijdt? Maar is er ook voor den geslagen booswicht grievender smart dan te moeten erkennen: ik zelf, ik heb met eigen hand mijn ongeluk bewerkt; ik heb mijn eigen ondergang voortgebragt, toen ik meende anderen te verdelgen. Groote God! en dat, dat moet wel de hevigste wroeging van den gevallen vervolger der Kerk wezen. De beginselen, door Napoleon zelven geformuleerd, hebben zijne eigene magt vernietigd.

„Ironie," schrijft Nuijens in zijne voortreffelijke brochure: *Gedachten naar aanleiding van den oorlog van* 1870, „ironie van het noodlot (zouden wij zeggen, zoo wij niet geloofden aan iets wat meer is dan het noodlot): de oorlog van 1870 wordt gevoerd als een verzet tegen de beginselen, die men [Napoleon III en Bismarck] zelf heeft gesteld, die men tot de wereldbeheerschende ideën heeft willen maken." Om de

geweldenarijen en annexatiën van den Koning van Sardinië, in 1859 en 1860, en diens streven naar de omverwerping van 's Pausen tijdelijke magt te regtvaardigen, predikte Napoleon het beginsel der nationaliteits-eenheid: het ééne Italië; thans roept Pruissen hetzelfde beginsel *tegen* Frankrijks Keizer in: het ééne Duitschland. Napoleon vond het beginsel van non-interventie uit om Victor Emmanuel en Cavour de handen vrij te laten tegenover Oostenrijk en de magt van dit Keizerrijk in Italië te fnuiken; nu is hetzelfde beginsel ook tegen den Keizer ingeroepen: non-interventie van het door Napoleon verzwakte Oostenrijk, non-interventie van het door Napoleon op zandgrond gebouwde Italië. Napoleon bedekte zijne aanslagen tegen 's Pausen tijdelijke magt onder zijn beginsel: berusten in het *fait accompli*, en door dezen verfoeijelijken regel vooral is 's Pausen grondgebied zoozeer kunnen verkleind worden, maar straks zal datzelfde beginsel zich keeren *tegen* Napoleon en op de veroveringen van Pruissen worden toegepast, en de vorsten van Europa zullen den door Pruissen geannexeerden Franschen grond als Pruissens eigendom erkennen, gelijk Napoleon zelf het door Victor Emmanuel geroofde grondgebied van Napels, Sicilië, Toskane, ja zelfs van den Kerkelijken Staat als Italië's eigendom erkend heeft. Napoleon heeft zoo hoog opgegeven van de volks-soevereiniteit, van het regt eens volks om zijne eigene aangelegenheden te regelen en zijn eigen bestuur te kiezen of te veranderen, en hij durfde zoo spreken, omdat hij zijn troon sterk genoeg gevestigd waande; ook krachtens dat beginsel moest 's Pausen wereldlijke magt omvergeworpen; want, zoo zeide men, geheel Italië wilde één volk zijn onder Victor Emanuel; en thans, juist die volkssoevereiniteit keert zich *tegen* Napoleon: het soevereine volk eischt een ander bestuur dan dat van Napoleon en juicht schier eenparig in zijne verbanning. Ja, „zoo de goddelijke Voorzienigheid in de menschelijke zaken kon handelen met ironie, dan zouden wij vragen: is dit geene verschrikkelijke ironie, die in den grooten voortplanter van het moderne staatsregt, in den Franschen Caesar zelf, die moderne beginselen te schande maakt?" (Nuijens t. a. p.)

De Hemel weet, hoe die goddelooze beginselen, door Napoleon tegen den Stedehouder van Christus toegepast, op Wilhelms-höhe als monsterachtige spookgedaanten tegen hem oprijzen en het hart des gevallen Keizers geene rust laten. In het net, rondom den Paus geweven, zag hij, maar te laat, zich zelven ingesloten; hij zelf was de eerste prooi voor den afgrond, waarin hij Pius wilde nederstorten, en zijne eigene beginselen voerden hem naar den kerker, van waar hij nu met bittere spijt de onschuld van den gevangen Paus, den trouwen en onverzettelijken veroordeeler *zijner* moderne leerstellingen, door millioenen Katholieken hoort huldigen en met luide stem verheerlijken. Schrikwekkend voorbeeld wederom, hoe het den vorsten vergaat, die de hand durven slaan aan den Gezalfde des Heeren: zij bragten altijd zich zelven ten ondergang, hun slagtoffer nooit! *Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram* (*nu dan, koningen, verstaat het; laat u onderrigten, gij, die de aarde oordeelt*)!

Welk zal, ten slotte, het einde van 's Pausen, welk het einde van 's Keizers gevangenis wezen? Wie zal het zeggen? Wie kan, als hij den chaos van barbaarschheid en dwaling ziet, dien de hooggeroemde beschaving en verlichting der 19e eeuw in onze dagen voortbrengt, wie kan ook maar in de verte gissen, wat de toekomst geven zal? Onnaspeurlijk zijn de wegen der Voorzienigheid, en eene menigte mogelijkheden rijzen voor onzen geest op. Zal Pius IX zelf nog in zijne wereldlijke soevereiniteit worden hersteld? Zal hij het feest vieren van een 25-jarig pausschap? Zal hij dat vieren in een ballingsoord of te midden zijner onderdanen, als gevangene of in den vollen glans zijner koninklijke waardigheid? Zal hem misschien bij zoovele kroonen ook nog de kroon der martelaren worden op het hoofd gezet? De vraag is zoo ongegrond niet, als men bedenkt, hoe 's Pausen vijanden hem altoos van meer nabij omringen; en indien God de goddeloosheden onzer dagen nog zigtbaarder dan thans reeds het geval is, zou willen brandmerken, zou het dan geene schrikwekkende veroordeeling van de beginselen dezer eeuw wezen, indien haar, zoo hoog op-

gevend van fijne beschaving en nooit gekende verlichting, de schandvlek der heidensche eeuwen op het voorhoofd werd gedrukt, de schandvlek van een Paus tot martelaar te hebben gemaakt? De Hemel geve, dat het anders zij, en ofschoon, uit een Christelijk oogpunt beschouwd, geene kroon schitterender is dan die der martelaren, elk Katholiek verlangt vurig en bidt onophoudelijk, dat dezelfde Paus, die op aarde tot vreugde zijner vijanden geleden heeft, ook op aarde nog tot beschaming zijner vijanden worde verheerlijkt.

En wat zal het einde wezen der gevangenschap van Pius' vervolger, van Napoleon III? Wederom, God alleen weet het; maar bijna even zeker, onzes bedunkens, is het, dat het Napoleontische Keizerrijk voor goed is ten gronde gerigt, als het zeker is, dat de Paus, hij moge den naam van Pius of van een anderen glorievollen voorganger dragen, in zijne regten zal worden hersteld. Misschien als de gevallen Keizer, van allen en alles verlaten, in de stilte zijner gevangenis zijn vorig leven overdenkt, misschien als hij aandachtig den loop der gebeurtenissen nagaat en, zijne gevangenschap met die van zijn pauselijk slagtoffer vergelijkende, de boosheid van zijne eigene beginselen en de heilzame waarheid van 's Pausen leerstellingen inziet; misschien als hij, zelf nog door vorsten en volken verstooten en veracht, de gesmade Bruid van Christus uit de vervolging ziet opleven met verjongde kracht en omstraald met nieuwen glans, misschien keert hij dan met een opregt en berouwvol hart tot God terug, en verzoent hij zich met haar, die hij zoovele jaren heeft bestreden. Kunnen wij ook al met het oog op Gods regtvaardigheid het tegendeel vreezen, veel meer kunnen wij de vervulling van dien wensch hopen en afsmeeken van Gods barmhartigheid.

Wat ook het einde van den tegenwoordigen omkeer in de geschiedenis wezen moge, nu reeds is het voor een ieder, die wil zien, ten duidelijkste zigtbaar, dat God hen die zijne Kerk vervolgen, niet ongestraft, maar hen die om haar vervolgd worden, niet onbeloond laat. De gevangenschap van Pius IX en die van Napoleon III zal, tot schrik en tot troost tevens,

in de geschiedboeken worden opgeschreven, en het verre nageslacht zal, evenals de kinderen der tegenwoordige eeuw, in den Keizer, van een magtigen troon naar eene vernederende gevangenis gebragt, in den Keizer, gestraft met hetgeen hij den Paus had toegedacht, in den Keizer, veracht door zijn eigen volk, bespot nog in den ondragelijken kerker, in den Keizer, gevallen toen hij zich gevestigd waande, in den Keizer, door eigen schuld, door eigen beginselen ten ondergang gevoerd, de zwaar maar regtvaardig gestrafte misdaad van een vervolger der Kerk aanschouwen; maar het zal Pius IX bewonderen en verheerlijken als onverzettelijk handhaver der regtvaardigheid in eene eeuw vol ongeregtigheid, als onwankelbaar prediker der waarheid in eene eeuw van afschuwelijke dwaling, als den meest vervolgde, maar door zijne kinderen meest verheerlijkte in de lange rij der Pausen; het zal Pius' gevangenschap niet noemen, zonder te gelijk te spreken van de liefde der Katholieken, die zich juist toen zoo schoon en zoo luide openbaren kon; het zal die gevangenschap beschouwen minder als een zwaar lijden dan als een glorievolle zegepraal en den roemvollen Paus, die op tachtigjarigen leeftijd nog zoo getrouw in de beproeving bevonden werd, niet anders noemen dan met den naam, welken zijne tijdgenooten hem reeds geven, den naam van *Pius den Grooten.*

Mogt door Gods goedheid weldra de fakkel des oorlogs worden uitgebluscht, en het rampzalig Frankrijk van zijne vijanden worden verlost; mogt spoedig ons de vrede geschonken worden, dien de wereld niet geven kan, maar dien wij dagelijks van den Hemel afsmeeken; mogten wij zelven nog getuigen zijn van het einde der gruweldaden, tegen Paus en Kerk bedreven, en onze oogen het aanschouwen, hoe onze beminde en glorievolle Pius IX, in de volheid zijner tijdelijke magt hersteld, op nieuw, en dan door vorsten en volken geloofd, dezelfde eeuwige beginselen van geloof en deugd predikt en vrijmagtig toepast, welke, indien ze waren opgevolgd, den rampzaligen oorlog van 1870—1871 verhoed, de heerschzucht der vorsten en de bandeloosheid der volken beteugeld en de

kiem des bederfs, welke de tegenwoordige maatschappij ten gronde brengt, bij hare eerste ontwikkeling zouden hebben uitgeroeid.

Februarij 1871. L.

SPROKKELING.

Inkomsten van den „Bonifacius-Verein." Uit het laaste verslag dezer hoogst belangrijke Katholieke Vereeniging blijkt, dat hare inkomsten, over 1869—1870, 132,115 Thlr. bedragen hebben; dit maakt met het batig saldo vsn 1868 eene som van 201,901 Thlr. De uitgaven van het jaar 1869 beloopen 118,111 Thlr., er blijft dus over 83,790 Thlr.

Het *Bonifacius-Blatt* merkt op, dat, hoezeer de inkomsten der Vereeniging jaarlijks vermeerderd zijn, het jaar 1869 alle vorige jaren onder dit opzigt verre overtreft. In 1865, waren de inkomsten 11,000 Thlr. meer dan die van het voorgaande jaar; in 1866, 11,500 Thlr.; in 1867, 10,500 Thlr.; in 1868 7300 Thlr.; in 1868 bedroeg het verschil: 31,700 Thlr.

Van den bloei dezer Vereeniging hangt de instandhouding van vele kerken en scholen, vooral in die streken van Duitschland, waar weinige Katholieken wonen, en de voortgang van eene menigte andere liefdewerken af; het is echter te vreezen, dat zij in het vreeselijke oorlogsjaar 1870—71 door den algemeenen druk, waaronder ook in Duitschland, duizenden en duizenden zuchten, eene merkelijke vermindering in de aalmoezen, die haar ondersteunen, heeft ondervonden.

OUD OF NIEUW?

EENIGE OPMERKINGEN

OVER

„De Gelijkenissen van den Zaligmaker door C. E. van Koetsveld."

Met meer dan gewone belangstelling wijdde de ondergeteekende vele uren van studie aan Ds. Koetsvelds arbeid, waarvan de titel aan het hoofd van dit opstel te lezen staat. Ik deed dit niet, omdat ik behoefte gevoelde aan eene door eene onkatholieke pen geleverde verklaring van 's Heeren gelijkenissen. Hoezeer ook overtuigd van van Koetsvelds eruditie en veel omvattende studie, ik kon van Z. Ew. geen nieuw licht verwachten voor hetgeen hij zelf met zooveel klem het „eenig noodige" noemt; ik rekende slechts op een vloeijenden en ongekunstelden stijl, op schilderingen van Oostersche natuur en zeden, op humane oordeelvellingen en eenige wélgeslaagde uitleggingen, daarom wélgeslaagd, omdat zij gevonden werden in den schat der Katholieke Kerk, aan welker traditionelen invloed ook de vurigste Protestant zich nooit geheel onttrekken zal.

De Israeliet kan mij misschien eenige inlichtingen geven aangaande zeden en gewoonten van zijn volk; inlichtingen, die voor de kennis van het Oude Testament, en somtijds

van het Nieuwe, nog eenig belang kunnen hebben, doch hij zelf kan mij geene verklaring zijner heilige boeken geven, hij leest ze niet meer met onbevangen oog, sinds hij Christus verwierp, van Wien Wet en Profeten getuigenis afleggen. Hoe nu zou Ds. Koetsveld mij eene verklaring kunnen geven van de gelijkenissen des Bruidegoms, daar hij de Bruid, de H. Kerk, verwerpt, die toch meestal het onderwerp der gelijkenissen is?

En toch heb ik uren van studie en overweging aan den arbeid van Ds. Koetsveld gewijd. Ziehier de reden:

De vinnige strijd, sinds jaren reeds tusschen Regtzinnigen en Modernen gevoerd, heeft mijne aandacht niet weinig getrokken. Van den beginne vestigde zich bij mij de overtuiging, dat gezegde strijd ten nadeele der Regtzinnigheid moest uitvallen; ik kon mij niet voorstellen, op wat wijze de geloovige Protestant, die wetenschap bezit en ernstig nadenkt, het geloof aan Christus behouden kon, indien hij geen afstand deed van zijn afkeer tegen het onfeilbaar leergezag en niet overging tot de Katholieke Kerk. Deze overtuiging gaf mij zelfs eene brochure in de pen, die voor eenige jaren het licht zag onder den titel van Regtzinnigen en Modernen verzoend in den schoot der Katholieke Kerk. [1]) In deze brochure meen ik duidelijk te hebben aangetoond, dat eene Protestantsch-geloovige wetenschap onmogelijk is; dat er op Protestantsch gebied noodzakelijk moet gekozen worden tusschen een medelijdend schouderophalen tegenover de wetenschap, een vroom verachten van alle redenering, en een volslagen ongeloof aan de Christelijke Openbaring. Antwoord ontving ik op mijn arbeid niet; de weg tot eene openhartige en gemoedelijke gedachtenwisseling werd

1) Petit en Cie., Rijsenburg.

mij niet geopend. Zeer toevallig kwam ik nu later in het bezit van De Gelijkenissen des Zaligmakers door C. E. van Koetsveld. Daar de schrijver zoowel in een geur van regtzinnigheid als van geleerdheid bij mij stond, heb ik zijn werk met groote belangstelling ter hand genomen; ik wilde getuige zijn van het huwelijk der wetenschap met de Protestantsche regtzinnigheid.

En wat is nu het resultaat van mijn onderzoek? Mijn onderzoek was eene waarachtige kwelling des geestes. Ondanks de verpoozing, die een vloeijende stijl en eene levendige schildering mij aanboden, in weerwil van menige wetenswaardige bijzonderheid, aan de groote eruditie en volhardenden arbeid van Ds. Koetsveld te danken, ondanks de warmte van het gevoelige — ik zou haast zeggen gloeijende — hart van den geachten schrijver, heb ik mij werkelijk moeten inspannen om mijne studie te voltooijen; want voor de eerste maal was ik getuige van een huwelijk met de linkerhand; van een huwelijk, dat het geloof aan de willekeur der wetenschap prijs gaf. Ja, ik heb gezwoegd; doch laat ik hierover zwijgen, want wat beteekent het lijden van een getuige bij de smartelijke offers, die de Heer Koetsveld bragt?

Ds. Koetsveld, 't is duidelijk voor wie slechts zijne inleiding tot de gelijkenissen leest, had eene geloovige opvoeding. Hij zegt: „Reeds toen wij als kinderen onze eerste kennis maakten met het evangelie, als onzen eenigen troost in leven en sterven hebben wij geweend." [1]) De Protestantsch-geloovige dogmatiek ging dus de exegese vooraf en gaf aan het kind, dat zich nog „geen rekenschap van de schoonheid des evangelies geven kon" [2]),

---

1) *Inleiding*, blz. I.

2) T. a. p.

dat evangelie in handen als den eenigen troost in leven en sterven. Daar in die dagen, toen de dogmatiek aan den jeugdigen Koetsveld het evangelie in handen gaf, het geloof aan de H. Drievuldigheid, de Menschwording, den Zoendood en de goddelijke ingeving der H. Schriften nog niet openlijk werd aangerand, zoo mogen wij als zeker aannemen, dat dezelfde dogmatiek tegelijk met de Schrift ook de eerste waarheden des Christendoms aan Koetsveld overleverde; als zeker mogen wij dit aannemen, want zonder die eerste waarheden kan het evangelie niet de eenige troost in leven en sterven zijn. Maar in latere tijden is het oude gebouw der regtzinnige dogmatiek steen voor steen afgebroken; de Heer Koetsveld was daarvan getuige; welk een invloed heeft die slooping op hem uitgeoefend? Zijn hart was te warm-godsdienstig om zich „die beweging in het godsdienstig leven en op theologisch gebied" niet aan te trekken; zijn geest te verlicht dan dat Koetsveld eenvoudig de schouders kon ophalen en de oogen sluiten voor de redeneringen van het ongeloof. Indien hij zich nu werkelijk in het gewoel van den strijd mengde, heeft hij dan zijn geloof kunnen behouden en deszelfs belangen kunnen vereenigen met de eischen van zijnen wetenschappelijken geest?

Ziedaar de vraag, die ik mij stelde. En het antwoord?

Koetsveld heeft het geloof aan de eerste waarheden des Christendoms verloren, of althans, die waarheden zijn zoo verminkt in zijnen geest overgebleven, dat zij veel gelijken op eene parodie van het geloof zijner eerste jaren.

Ds. Koetsveld erkent de goddelijke ingeving der Schrift niet meer. Hij zegt ons in zijne inleiding tot De Gelijkenissen: „dat zelfs de strengste behoudsmannen, mits zij wetenschappelijk gevormd zijn, zich van de letterlijke ingeving (theopneustie) meer dan zij soms bekennen willen,

laten afdingen." [1]) De gelijkenissen noemt hij verder het meest authentieke gedeelte van 's Heeren onderrigt, omdat zij zich het gemakkelijkst in het geheugen der Evangelisten lieten prenten. [2]) En waar hij bij zijne uitlegging in meer bijzonderheden treedt, geeft hij dikwijls zijn twijfel te kennen, of de Evangelisten den Heer genoegzaam hebben begrepen, om den zin van Jesus' woorden getrouw weêr te geven. Somtijds verklaart hij zonder omwegen, dat de Evangelist in een of ander punt gedwaald heeft. [3])

Ik verzoek den lezer hier wél op te merken, dat Ds. Koetsveld de wetenschappelijke vorming als oorzaak van de verwerping der theopneustie opgeeft; hij erkent dus, dat de wetenschap niet kan zamengaan met het geloof zijner Protestantsche vaderen en zijner eerste jaren. Inderdaad, hij heeft gelijk. Het innig wezen van het Protestantisme is de ontkenning van alle leergezag. Het was eene onverdedigbare inkonsekwentie, een onfeilbaar gezag aan het geschreven woord toe te kennen, terwijl men dergelijk gezag aan het gesprokene ontzegde. Dat een onfeilbaar leergezag, in naam van Christus door menschen uitgeoefend, een gruwel is in de oogen van elk Protestant, wie weet dat niet? De een voelt er zijne Evangelische vrijheid, de andere zijn vrij onderzoek, de derde zijne vrije wetenschap door aangerand, een ieder grijpt naar de krachtigste wapenen, om zich tegen dien gruwel te verdedigen. Toen het vorig jaar de onfeilbaarheid des Pausen, waar hij ex cathedra spreekt, door het Vatikaansch Concilie als leerstuk der Kerk was afgekon-

---

1) *Inleiding*, blz. IV.

2) Blz. V.

3) *Afd.* 1, blz. 393, 396. *Afd.* 2, blz. 55, 278, 329, 432.

digd, werd dit leerstuk niet slechts als eene onderdrukking van het menschelijk verstand, maar zelfs als eene goddeloosheid, eene vergoding van den Paus uitgekreten. Die van zulke beginselen uitgaan, moeten de erkenning van de onfeilbaarheid der Apostelen eveneens als een gruwel en eene goddelooze afgoderij verre van zich werpen; met deze beginselen is er geen hooge mate van wetenschappelijke vorming noodig om de goddelijke ingeving der Schrift, als onvereenigbaar met de opgenoemde vrijheden, te verwerpen; want het schrijven onder ingeving van den H. Geest is een veel grooter voorregt dan 's Pausen onfeilbaarheid.

De lezer zal wel hebben opgemerkt, dat Ds. Koetsveld de theopneustie opvat als letterlijke ingeving der Schrift. Dit is zeer verklaarbaar. De dwaling kent slechts uitersten; volgens haar doet God alles of niets. Wanneer de H. Geest de Evangelisten leidt in het schrijven der gewijde boeken, dan mag er voor den schrijver geen vrijheid zijn in de keuze zijner woorden, in den bouw zijner volzinnen, in de aaneenschakeling zijner verhalen. Met dergelijke opvatting kan wel eene godzalige domheid, een pracht-exemplaar uit de tijden der regtzinnigheid, zonder aanstoot de H. Schrift lezen, maar de mensch met wetenschappelijke vorming stuit op onoverkomelijke bezwaren. Een vlugtige blik, in de Schrift geslagen, doet hem reeds zien, dat eene letterlijke ingeving onbestaanbaar is met de eigenaardigheden van stijl en taal, van orde en zamenvoeging der verhalen, zooals ze bij de Evangelisten zijn op te merken. Zelfs de strengste behoudslieden, zegt Koetsveld, laten zich, door de wetenschap genoodzaakt, nog al afdingen op hun geloof aan de goddelijke ingeving der Schriften. Zeer karakteristiek voegt hij er bij: „meer dan zij soms zelve

bekennen willen"; het Protestantsch geweten der strenge behoudslieden schijnt er dus onder te lijden, wanneer zij zich niet met de letterlijke ingeving kunnen vereenigen. Ds. Koetsveld acht het daarom beter de goddelijke ingeving aan de wetenschap cadeau te geven, dan met haar te loven en te bieden; bij hem geldt: alles of niets.

Het is eene zware beschuldiging, doch verzwijgen kan ik haar niet. Ds. Koetsveld gelooft niet meer aan de Godheid van Christus, althans zijn geloof is op dit punt zoo zeer geschokt, dat het noodzakelijk door de wateren zijner wetenschap zal verzwolgen worden. Ziehier de bewijzen:

Hij noemt de apotheose der martelaren eene geliefkoosde zonde der Christen Kerk, [1]) er bijvoegend, dat de Joden door hun streng Monotheïsme voor die zonde bewaard bleven. De dogmatische en historische onwaarheden, in deze verzekering opgesloten, doen mij leed om den naam van Koetsveld, ik ga ze stilzwijgend voorbij. Ik vraag echter: Is het geloof aan een eenigen God minder sterk bij ons, Christenen, dan bij de Israelieten? Koetsveld schijnt het te veronderstellen. Indien hij nu het geheim der H. Drievuldigheid aannam, indien hij in de kennis van dit geheim eene volmaaktere kennis van den éénen God vond, zou hij in de Christen Kerk een grooteren waarborg tegen afgoderij gezien hebben dan in het Israelitische Monotheïsme. Wat nu te oordeelen over Koetsvelds geloof aangaande de Godheid van Christus?

Hij ontzegt aan Jesus eene bepaalde goddelijke voorwetenschap, op grond, dat deze strijden zou met zijne menschelijkheid. Volgens hem was Jesus zich in zijne jeugd en jongelingsjaren zijner roeping niet helder bewust, en zou zijne Moeder Hem misschien hare zalige verwach-

1) *Afd.* 1, blz. 223.

tingen hebben ingefluisterd met Hem de woorden des engels te herhalen: Deze zal groot zijn en de Zoon des Allerhoogsten genoemd worden; God de Heer zal Hem den troon van zijn vader David geven, en Hij zal over het huis Jakobs koning zijn, en zijn koningrijk zal geen einde hebben. Over deze zijne roeping nu heeft Jesus — altijd volgens Koetsveld — gepeinsd, Hij heeft zich geoefend in de H. Schrift en in het gebed en is zich hoe langer zoo meer van zijn hooge roeping bewust geworden. Jesus had tijdens zijn openbaar leven slechts een donker voorgevoel van zijn toekomstig lijden. [1]) Ook is Koetsveld niet ongenegen om ééne enkele dwaling bij Jesus aan te nemen, doch slechts ééne enkele; en vindt zijn lezer dit al te bezwarend voor het eenvoudig bijbelgeloof, de wetenschap moet toch ook wat hebben en stelt zich vooreerst met die ééne dwaling tevreden; de Heer Koetsveld kan overigens tot troost van zijn lezer zeggen, dat hij en zijn lezer ten slotte bij die eene toegevendheid nog winnen. [2])

Moest het dan zoover met Koetsveld komen? Ja, de wetenschap doodt het Protestantsch geloof, omdat het onredelijk is. De Zoon Gods, die als Zoon des menschen onder de menschen wandelt, kan niet ontvangen worden door hem, wien het autoriteits-geloof een gruwel is. Waar een onfeilbaar leergezag als een ondragelijk juk verworpen wordt, daar is de Zoon Gods zelf ondragelijk; zijne alwetendheid, zijn göddelijk woord duldt geene tegenspraak, en de hoogmoedige ketterij laat geene onderwerping toe.

Reeds in zijne inleiding geeft Ds. Koetsveld onwillekeurig te verstaan, dat de nabijheid des Heeren hem hinderlijk

---

1) *Afd.* 2, blz. 337, 176, 215, 250 en *Afd.* 1, blz. 398.

2) *Afd.* 2, blz. 400.

is. Hij zegt daar: „Zoo vestigde zich meer en meer in mij de wensch, om niet alleen deze en gene gelijkenis te bestuderen en te verklaren, maar om die allen zamen te vatten, als het hoofdbegrip van Jezus' leer, waarbij zijn eigen persoon tevens genoeg op den voorgrond staat om dien daarvan nooit geheel af te scheiden."[1]) Indien ik de laatste uitdrukkingen wél begrijp, dan zou ik ze in klare taal aldus overbrengen: wij zullen Jesus bij de uitlegging zijner woorden niet zóózeer op den voorgrond plaatsen, dat zijn gezag ons hinderlijk kan zijn; wel is waar zullen wij zijn persoon niet geheel van zijne gelijkenissen scheiden, maar voor ons is de hoofdzaak dit: wij willen in onafhankelijkheid beproeven en oordeelen, zonder dat Jesus' gezag ons belet om des noods zelfs eene dwaling in Hem aan te nemen.

Ds. Koetsveld spreekt nog van „zoendood"; dat hij aan dit woord niet het ware Christelijke denkbeeld kan hechten, behoeft geen betoog. Volgens hem stierf Christus wel vrijwillig, doch slechts om der waarheid de hoogste getuigenis te geven, zooals door de omstandigheden gevorderd werd. De Verlosser had — altijd volgens Koetsveld — een donker voorgevoel van zijn uiteinde. Hij besefte al meer en meer, dat Hij het hoogste doel zijns levens, de stichting van het Godsrijk op aarde, door dat leven alleen niet kon bereiken. Wilde Hij zijne beginselen getrouw blijven, dan kon hij den grooten strijd met de hiërarchische partij niet ontgaan. In dien strijd kon Hij zich met het zwaard verdedigen door zijne Galileesche vrienden te hulp te roepen, doch neen, dat niet! Op Hem, op Hem zal de vijandige wereld hare woede koelen, en vrede zal er ontspruiten uit zijn bloed. Dit noemt Ds. Koetsveld het

1) *Inleiding*, blz. V.

ten zoenoffer vallen voor de zonde. [1]) Indien gij u tegen deze willekeurige opvatting beroept op de getuigenis der Apostelen en Evangelisten, het baat u niet; want deze hebben, nadat alles onder hunne oogen voltrokken was, de duistere woorden des Heeren, die slechts een donker voorgevoel uitdrukten, voor even zoovele voorstellingen van Jesus' dood aangezien en ze daarom bijeengevoegd.

Zonderling! Koetsveld, die de eerste waarheden des Christendoms of verwerpt of misvormt, zegt, nog te gelooven aan de wondermagt des Heeren, aan zijne verrijzenis en zijne hemelvaart, en om ons een denkbeeld te geven van de verwarring, waarin de strikken des ongeloofs hem gebragt hebben, zegt hij, dat het hem hoe langer zoo meer ontwijfelbaar voorkomt, dat de Heer is heengegaan in de verwachting van eene betrekkelijk spoedige wederkomst!!! [2])

Om een schip vlot te houden, wordt niet alles over boord geworpen. Te eischen, dat Ds. Koetsveld plotseling met eene geloovige jeugd volkomen zou breken, ware eene dwaasheid. Zelfs de ongeloovigste Modern zal niet hardvochtig genoeg zijn, om van Koetsveld met „het pistool op de borst" te eischen, dat hij eensklaps al de sporen van eene geloovige opvoeding vernietige. Veel moet er aan den tijd worden overgelaten. Inmiddels bewijst Koetsveld aan de Modernen grootere diensten dan een der ijverigste ongeloovigen aan hen bewijzen kan. Een zeker waas van Regtzinnigheid, dat nog altijd op zijne gemoedelijke taal ligt, zal hem bij de strenge behoudslieden gretige ooren doen vinden en maakt hem tot een voortreffelijken wegbereider des ongeloofs.

Wanneer Ds. Koetsveld, in zijn door mij besproken werk, behoefte gevoelt om tot twee keeren eene eerbiedige

1) *Afd.* 2, blz. 215.
2) *Afd.* 2, blz. 432.

hulde te brengen aan de geleerdheid van Dr. Meijboom, dan begrijp ik dit volkomen; en ik houd mij verzekerd, dat Dr. Meijboom niet het minste bezwaar zal maken om het compliment allervriendelijkst te retourneren. Deze geleerde zal wel geduld willen oefenen met de weinige overblijfselen van Koetsvelds geloovige jeugd. Het zijn slechts bouwvallen, die, zonder alle verbinding, ook nog elken grondslag missen. Want op welken grond neemt Ds. Koetsveld nog de wondermagt, de verrijzenis en de hemelvaart des Heeren aan? Op grond der Schrift, die door eenvoudige, feilbare en feilende leerlingen geschreven is? Het is te verklaren, dat hij uit gewoonte, een overblijfsel van den goeden ouden tijd, toen het Evangelie ten eenigen troost in leven en sterven was, zich met weemoed eenige Schriftuurplaatsen te binnen brengt; maar op de Schrift nog eenig geloof aan bovennatuurlijke waarheden te bouwen, nadat men diezelfde H. Schrift gedeprimeerd heeft, zooals Koetsveld dat deed, is te onredelijk om het van een verstandig, laat staan van een wetenschappelijk, mensch te verwachten. Tijd en nadenken zullen het sloopingswerk dus wel voltooijen.

Om eerlijk te zijn, moet ik echter opmerken, dat Ds. Koetsveld dit mijn gevoelen niet deelt; hij wil volstrekt niet hooren van eene capitulatie met de Modernen. Hij zegt: „In plaats van de leus des Heeren „Oud en Nieuw", heeft men de vraag gesteld „Oud of Nieuw" en dwingt, als met het pistool op de borst, tot eene beslissing. Maar wij willen de keus niet doen, al roept men nog zoo hard, dat er voor een derde geen regt van bestaan meer is. Wij, die ons aan geen der beide uitersten aansluiten, leven nog, en zullen aan niemand het regt vragen, om te blijven leven". [1])

1) *Afd.* 2, blz. 479.

Ds. Koetsveld leeft nog, maar hoe leeft hij? Gij hebt het gezien, lezer, hij leeft een nooddruftig leven; zijn leven is gewijd aan de dienst der Modernen; de nood dwingt hem om te dienen, want hij heeft de halfslachtigheid gekozen en het lot der halfslachtigen zal hij niet ontgaan. Maar wat zullen wij dan van Ds. Koetsveld verlangen? Dat hij terugkeere tot de strenge Regtzinnigheid? Dit zou eene dwaasheid zijn. De strenge Regtzinnigheid, de Middenpartij, die vruchteloos poogt te schipperen, en de uiterste Modernen staan op hetzelfde standpunt: zij allen strijden tegen het onfeilbaar leergezag van Christus. De een onder den naam van Evangelische vrijheid, de tweede onder de leus van vrij onderzoek, de derde onder die van vrije wetenschap, allen onder de leiding van het hoogmoedige IK. Zal de Heer Koetsveld vrede vinden, hij moet dien zoeken, waar hij hem tot nu toe niet gezocht heeft: in den schoot der Katholieke Kerk.

Ja, de Heer Koetsveld heeft behoefte aan vrede. Hij spreekt in de woorden, die ik straks aanhaalde, slechts van uiterlijken dwang, en die dwang is zoo groot, dat hij hem vergelijkt bij: „het pistool op de borst." Doch wat beteekent die dwang bij den zielestrijd, die nooit verpoozing toelaat en zelfs den hardvochtigste medelijden moet inboezemen? Een zielestrijd, waarbij de geest in worsteling is met het hart, een strijd van de koude en onmeedoogende wetenschap tegen de warme godsvrucht! Wat er in zulk een strijd bij den vromen Protestant verloren gaat, vraagt het aan Ds. Koetsveld, die zich nog zoo levendig herinnert aan die jaren, toen het Evangelie hem was de eenige troost in leven en sterven.

Wij leven nog, zegt hij, en zullen aan niemand het regt vragen, om te blijven leven; treurig regt! te

mogen leven in nooddruft, die dagelijks nijpender wordt, omdat men een wisse prooi is van volslagen ongeloof! Die hem zulk een leven misgunt, is wel een barbaar; die hem geen beter leven toewenscht, is wel onmeedoogend.

J. G. H. C. Essink.

ONZE LIEVE VROUWE VAN LOURDES.

(*Vervolg van* Dl. LVIII, blz. 337.)

IX.

WONDERDADIGE GENEZINGEN.

Een klein woord vooraf strekke tot inleiding der volgende bladzijden. Velen, op wier oordeel ik hoogen prijs stel, hebben mij van hunne ingenomenheid met de artikelen over Onze Lieve Vrouwe van Lourdes op zeer vereerende wijze kennis gegeven en daarbij den wensch geuit, dat ik ook de door de bisschoppelijke commissie aangenomen wonderdadige genezingen zou mededeelen. Dit aanhangsel zij derhalve de dankbare vervulling van dien wensch [1]).

De genezingen, die door de commissie aan den bis-

1) Het tweede verlangen, mij te kennen gegeven, om de artikelen van *De Katholiek* in eene afzonderlijke uitgave voor het publiek verkrijgbaar te stellen, heb ik nog niet aan den uitgever medegedeeld. Moet ik niet meenen, dat het publiek reeds genoegzaam de wonderbare gebeurtenissen bij de Massabielle-rotsen heeft leeren kennen uit den arbeid van pater van Eupen en den heer Waterreus?

schop van Tarbes als waarachtig wonderdadig werden voorgesteld, zijn vijftien in getal en hebben in acht verschillende gemeenten plaats gegrepen.

1. Louis Bourriette was de eerste, die de wonderkracht der bron van Lourdes mogt ondervinden. Ruim twintig jaren geleden had hem een vreeselijk ongeluk getroffen: immers terwijl hij met zijn broeder Joseph in een der steengroeven van Lourdes aan den harden arbeid was, sprong een verkeerd aangelegde mijn naar twee kanten uit, doodde op hetzelfde oogenblik zijn broeder en begroef hem zelven onder de nederploffende steenbrokken. Geheel bewusteloos, met verpletterd aangezigt en onkenbaar, werd hij door de mijnwerkers uit de puinhoopen opgedolven en naar het ziekenhuis vervoerd. Was er geen enkel plekje van zijn aangezigt ongeschonden gebleven, zijn regteroog was half vermorzeld en hing hem op de verscheurde wang, terwijl de hevige pijnen hem bewusteloos deden nederliggen, of wel hem tot een soort van razernij bragten, zoodat hij niet dan met behulp van sterke armen in het bed kon gehouden worden. Dank der liefdevolle en opofferende zorgen van de ziekenzusters en geneesheeren, kwam hij na verloop van eenige dagen tot bewustzijn en begon langzamerhand te genezen; maar ondanks alle kunstmiddelen en de fijnste operatiën was zijn oog niet te genezen. Na zijn herstel keerde hij tot de steengroeve terug, maar kon, half blind als hij was, zijn vorigen arbeid niet meer verrigten, en moest zich tevreden stellen met als sjouwer een schamel stuk brood te verdienen. Ook de tijd bragt geen beterschap aan, maar verzwakte nog meer het reeds verduisterd gezigt. Gelukkig, dat het steenbrekers-gilde hem zeer genegen was en hem menige ondersteuning schonk, gelijk ook de meesten van Lourdes' burgers hem uit medelijden vaak iets

lieten verdienen: anders had hij zijn brood moeten bedelen.

't Was de dag, waarop in den vroegen morgen de bron onder de zwakke vingers van Bernadetta was opgeweld, en de arme man hoorde de wonderbare gebeurtenis vertellen.

— „Ga en haal mij een weinig van dat water", zeide hij tot zijne dochter. „Als het de H. Maagd is, die daar verschijnt, dan behoeft zij slechts te willen, en ik ben genezen."

Een half uur daarna kwam het kind met een kan van het troebel water der grot aandragen en sprak:

— „Maar vader! 't is niets dan vuil water, dat wel slijk mag heeten."

— „Dat doet er niet toe", was zijn wederwoord, en hij wierp zich op de knieën, begon te bidden en wreef zich het geschonden oog met het water.

Maar naauwelijks was hij daarmede bezig, of hij begon over zijn geheele ligchaam te beven en stiet een schreeuw uit. Een oogenblikkelijk wonder had daar plaats gegrepen. De dikke duisternis, die zijn oog omringde, was verdwenen en in een doorschijnenden nevel verkeerd; maar ook die nevel loste zich onder het wasschen allengs op en maakte plaats voor het klare licht der zon, zoodat de halfblinde op eens het volmaakte gezigt had wedergekregen. Geheel buiten zich zelven van vreugde ijlde hij het huis uit en vertelde zijn geluk aan een ieder dien hij ontmoette; en allen konden zich van de waarheid overtuigen, daar de diepe voegen en de lidteekens der wonden op zijn gelaat aanwezig waren gebleven.

Den volgenden dag ontmoette hij dokter Dozous, die hem had behandeld, en riep hem reeds van verre toe:

— „Ik ben genezen! dokter, ik zie door allebei mijn oogen!"

— „Onmogelijk!" verklaarde de dokter: „Gij hebt een organiesch gebrek aan het oog, dat ongeneeslijk is. Al wat ik u voorschreef, was slechts om de pijn zooveel mogelijk te stillen, maar niet om u het gezigt weder te geven. Ik herhaal het, dat was onmogelijk."

— „Ja, maar gij zijt het ook niet, die mij genezen hebt", antwoordde de steenkapper met ontroerde stem: „'t is O. L. Vrouwe van de grot!"

Dokter Dozous haalde zijne schouders op en sprak:

— „Dat Bernadetta onverklaarbare vervoeringen heeft, dat is waar, want dat heb ik zelf gezien; maar dat het troebele water van de grot ik weet niet welke onbekende kracht zou bezitten om oogenblikkelijk ongeneeslijke ziekten weg te nemen, dat is onmogelijk."

Dit zeggende haalde hij zijn aanteekenboekje uit den zak en schreef daarin eenige woorden met potlood; vervolgens legde hij zijne hand op het linkeroog van Bourriette, hield hem het blaadje papier voor en zeide:

— „Welnu, als gij de woorden, die ik hier opgeschreven heb, met het regteroog leest, zal ik u gelooven."

Zegevierend zag de wetenschappelijke man om zich heên, verzekerd als hij was, dat hij der verzamelde menigte, die zich allengs om hen had heêngeschaard, zou overtuigen, dat het onmogelijk was wat hij hier vroeg. Maar wie beschrijft zijne verwondering en ontsteltenis, als hij op 't zelfde oogenblik Bourriette met het blinde oog het potlood-schrift zag lezen, en hem de woorden hoorde herhalen, die hij daar straks schreef:

— „Bourriette heeft eene ongeneeslijke blindheid, en zal nooit weder door zijn regteroog zien."

Dokter Dozous — gelijk de lezer reeds weet — was een geloovig en godvruchtig geleerde, waarom hij zich dan ook niet schaamde in het openbaar, midden op de

straat, ten aanhooren van vele burgers van Lourdes, uit te roepen:

— „Nu kan ik het niet loochenen! 't is een wonder, een waarachtig wonder! ik zal dat blijven verklaren tegen mijzelven en de geheele geneeskundige fakulteit in. Ik moet bekennen, dat het mij geheel in de war brengt; maar ik moet mij toch onderwerpen aan de waarheid, die ik met eigen oogen aanschouw, en die hier luide spreekt tegen alles wat de menschelijke wetenschap ooit vermogt."

Professor Vergez van Tarbes heeft later den armen steenkapper onderzocht en insgelijks verklaard, dat hier geen genezing heeft kunnen plaats grijpen dan alleen op bovennatuurlijke wijze.

Toen later de steenkappers den weg naar de Massabiella-rotsen uithieuwen, ging — gelijk reeds verhaald is — Bouriette als hun aanvoerder met het houweel voorop.

2. Jeanne Crassus, weduwe Crozat, insgelijks te Lourdes woonachtig, die zich met eigen oogen van Bourriettes genezing overtuigd had, ijlde met hetzelfde vertrouwen naar de wonderdadige bron, waschte hare hand, die sinds tien jaren verlamd was, en mogt haar, oogenblikkelijk genezen en bekwaam tot allen arbeid, uit het water terugtrekken.

3. Ook Fabien Baron van Lourdes, die vele jaren met eene ongeneeslijke kwaal op het bed der smarten had gelegen, dronk van het water en verliet op hetzelfde oogenblik bed en huis, om in de kerk haar, die de Behoudenis der kranken wordt genoemd, dank te zeggen voor een volkomen herstel.

4. Op den laatsten der veertien dagen van Bernadetta's bezoek aan de wondervolle grot, toen des morgens meer dan twintig-duizend menschen getuigen van hare geest-

vervoering waren geweest en dien ganschen dag rondom de Massabiella-rotsen bleven dwalen, greep er een hartverscheurend tooneel plaats in eene armoedige woning van een der achterbuurten van Lourdes. Daar lag een kind van bijna twee jaren, JUSTIN BOUHOHORST, dat geheel mismaakt en vermagerd was, nog nooit een gezonden dag beleefd, nog nooit eene enkele schrede aan de hand zijner moeder gedaan had, aamechtig te stuiptrekken en te sterven. Dokter Peyrus had met onverdroten volharding alle middelen der kunst aangewend, maar altijd te vergeefs, en had den bedroefden ouders daar straks verzekerd, dat Onze Lieve Heer een weldaad deed met het rampzalige wicht eindelijk naar den hemel op te roepen. De vader stond met kalme droefheid aan de kribbe; de moeder lag er wanhopend bij geknield; terwijl eene buurvrouw, Françonnette Gozos, reeds bezig was met het lijkkleedje gereed te maken. Met ingehouden adem zag de moeder, Croisine Ducouts geheeten, door hare tranen angstig naar de loodblaauwe lippen van haar zieltogend kind, die ophielden zich te bewegen.

— „Justin is dood!" riep de vader, Jean Bouhohorst, nokkend uit.

— „Zoo het kind niet reeds gestorven is, mijn arme vrienden!" sprak de buurvrouw, „dan gaat het toch op 't oogenblik hemelen. Kom, lieve moeder! ga bij het vuur nw lieveling beweenen, terwijl ik hem zal afleggen en in het lijkkleedje wikkelen!"

Maar sprakeloos bleef Croisine Ducouts voor de kribbe liggen, met strakke blikken op haar kind starende, niet meer schreijende, niet meer bevende, maar als geheel wezenloos en van alle gevoel beroofd. Eensklaps springt zij op, grijpt naar het ijskoude ligchaampje en gilt uit:

— „Neen, hij is niet dood, en O. L. Vrouw van de grot zal hem wel genezen!"

— „De droefheid heeft haar van hare zinnen beroofd", spreekt Bouhohorst en schiet toe om haar het kind uit de handen te nemen. Maar te vergeefs: noch hij noch de buurvrouw kunnen het haar ontweldigen, daar zij het reeds in haren boezelaar heeft gewikkeld.

— „Ik ijl naar de bron!" roept zij uit en toont tegenover haren man eene wilskracht, als hij nog nooit ontmoet had.

— „Maar mijne goede Croisine," zegt de vader op teêrhartigen en medelijdenden toon, „wat gaat gij beginnen? Als onze Justin nog niet gestorven is, dan gaat gij zelve hem nu dooden."....

Doch de moeder ziet hem met vonkelende oogen aan, de gloed der vervoering kleurt haar gelaat, en zij ijlt naar de deur, terwijl zij nog zegt:

— „Of hij hier sterft of aan de grot, dat is hetzelfde. Laat mij toch in Jesus' naam tot de heilige Moeder Gods gaan!"

Niemand ziende of groetende, maar overluid biddende draaft zij in gehavende kleeding de straten van Lourdes door en de stad uit, zoodat menig vreemdeling medelijdend uit den weg gaat of stil blijft staan, wanende eene krankzinnige te ontmoeten. Met de dierbare kille vracht in haren schoot dringt zij door de digte menigte van pelgrims heen en komt, hijgende van vermoeijenis en begeerte, aan den kleinen langwerpigen vergaarbak, die door de steenkappers was gegraven om het water van de bron op te vangen, slaat het teeken des heiligen kruises over Justin en dompelt haar kind geheel in het ijskoude water. Een kreet van verontwaardiging en afgrijzen gaat op van de vele honderden, die rondom de grot vergaderd en van die handeling getuigen zijn.

— „De vrouw is krankzinnig!" hoort men van alle

kanten herhalen, terwijl men zich verdringt om haar het kind te ontnemen.

— „Wilt gij dan uw kind vermoorden, rampzalige?" vraagt er een. Maar zij schijnt doof en blijft neêrgehurkt als een steenen beeld — het beeld der droefheid, des gebeds en des geloofs. Eindelijk schrikt zij op en komt tot zich zelve, want iemand heeft zijne hand op haren schouder gelegd.

— „Laat mij begaan!" roept zij op vasten, maar tevens smeekenden toon, „laat mij begaan! Ik wil doen wat ik kan, en de goede God en de heilige Maagd zullen het overige doen."

— „Het kind is toch reeds dood", spreken anderen, die de onbewegelijkheid van het verstijfde ligchaampje en zijn lijkkleur zien, „laat haar daarom maar begaan. De droefheid brengt die arme moeder in de war."

Langer dan een kwartier uurs houdt zij haar kind in het kille water gedompeld, zorg dragende, dat alleen het hoofdje boven de oppervlakte blijft; waarna zij het, nog altijd even verstijfd en lijkachtig, weder in haren boezelaar wikkelt en met versnelden spoed naar huis draagt.

— „Ziet gij nu wel, dat het dood is?" vraagt Jean Bouhohorst aan zijne vrouw, als zij het ijskoude kind weder in het kribje heeft gelegd.

— „Neen!" antwoordt Croisine; „het is niet dood. De heilige Maagd zal het wel genezen."

En weder knielt zij aan het bedje neêr, begint ijverig den rozekrans te bidden en luistert met een scherp oor telkens boven den mond van haren lieven Justin. Eensklaps springt zij op, drukt zich de hand op het hart, om het felle bonzen te bedwingen, en roept uit:

— „Het haalt adem! Het leeft!"

De vader schiet ijlings toe, buigt zich over het kind,

en, ja! Croisine spreekt de waarheid: het kind haalt adem en ligt met gesloten oogjes in een diepen en rustigen slaap. Wie beschrijft de vreugd der godvruchtige ouders? Wakende bragten zij den nacht door en bemerkten, dat de ademhaling allengs geregelder en sterker werd, middelerwijl ook een gezonde blos de vermagerde koontjes kwam kleuren. Met angst en toch met het zalig gevoel eener zekere hoop verbeidden zij den dageraad; en naauwelijks was die aangebroken, of het kind ontwaakte, rigtte lagchend zijne van een nieuw leven tintelende oogen naar de moeder en vroeg eten. Daarna verlangde het de kribbe te verlaten om door de kamer te wandelen. Maar Justin had nog nooit kunnen loopen, en de moeder vreesde, niettegenstaande haar onbegrensd vertrouwen op de hulp der heilige Maagd, dat het kind nog niet volkomen hersteld was en dus nog een of ander doodelijk gevaar kon beloopen; waarom zij het volstandig den ganschen dag bleef weigeren. De nacht ging in rustigen en gezonden slaap voorbij. Den volgenden ochtend vroeg verliet de vader het huis om zich aan den arbeid te begeven, terwijl ook de moeder zich verwijderde om eenige dringende bezigheden te verrigten; Justin lag nog gerust in zijne kribbe te slapen Maar toen Croisine eenigen tijd daarna terugkeerde en de kamerdeur geopend had, bleef zij verstommend staan bij het schouwspel, dat zich aan hare blikken vertoonde. De slaapstede was ledig, het kind was alleen uit de kribbe gekropen en liep nu door de kamer heên, zich aan tafels en stoelen vasthoudende. Schreijende van moederlijk geluk en God lovende, hurkte zij op de knieën neder en hield de armen uitgestrekt om haren lieveling op te vangen, die, schaterende van vreugde, zich aan haren boezem kwam werpen.

— „Voorzigtig! voorzigtig! val niet!" riep zij nog

met angst, toen de kleine den steun der stoelen verliet om alleen naar zijne moeder te snellen.

Maar het kind viel niet, want het was volkomen genezen en gezond.

— „Ziet gij nu wel, dat Justin niet dood was, en dat O. L. Vrouw van de grot hem heeft genezen?" vroeg zij haren man, toen hij van zijn arbeid terugkeerde.

Ook Françonnette Gozos, die bij den kleine gewaakt en het lijkkleedje in elkander had geregen, werd geroepen en kon zich niet verzadigen met het aanschouwen van 't kind, dat zij reeds overleden waande.

Toen wierpen zij zich op de knieën, en de moeder vouwde de kleine handjes van Justin te zamen, hield ze in de hare geklemd en bad het Weesgegroet, dat de kleine godvruchtig nastamelde.

Justin nam iederen dag in sterkte toe, groeide op tot een flinken jongen en bleef voortdurend gezond.

Dokter Peyrus aarzelde niet, na alles grondig onderzocht te hebben, te verklaren, dat hier aan niets anders dan aan eene bovennatuurlijke tusschenkomst kon gedacht worden. Ook de geneesheer Dozous en professor Vergez getuigden in hun verslag aan den bisschop, dat deze genezing, gelet op den duur der indompeling, op het onmiddellijk gevolg daarvan en op het kunnen loopen zonder vroeger zelfs te kunnen staan, klaarblijkelijk een bovennatuurlijk karakter bezat. Immers de laatste schreef: „Si les affusions d'eau froide, surtout quand elles se „répètent, peuvent rendre de grands services dans les „affections adynamiques graves, ce moyen est soumis à „des règles, dont la transgession n'a pas lieu sans des dangers „réels pour la vie. En thèse générale, la durée de l'ap- „plication de l'eau froide ne doit pas aller au delà de „peu de minutes, parce que la dépression occasionnée par

„le froid détruirait tout pouvoir de réaction dans l'orga-
„nisme.

„Or, la femme Ducouts, ayant plongé son enfant dans
„l'eau de la Fontaine, l'y a maintenu pendant plus d'un
„quart d'heure. Elle a donc demandé la guérison de son
„fils à des procédés absolument condamnés par l'expérience
„et par la raison médicale, et elle ne l'en a pas moins
„obtenue immédiatement; car quelques moments plus tard
„il s'endormit d'un sommeil calme et profond qui ne cessait
„qu'environs douze heures après.

„Et afin que la plus vive lumière vînt éclairer ce fait,
„pour qu'aucune incertitude ne pût planer sur sa réalité
„et sur l'instantanéité de sa production, l'enfant, qui
„n'avait jamais marché, s'échappe du berceau et se met
„à marcher avec l'assurance, que donne l'habitude, mon-
„trant ainsi que sa guérison a eu lieu, sans convales-
„cence, d'une façon toute surnaturelle."

5. Mejufvrouw Benoîte Cazeaux te Lourdes lag twee lange jaren met aanhoudende koorts en hevige pijn in de zijde op het bed van smarten en had te vergeefs zoowel de hulpmiddelen der geneeskunde als de wateren der badplaatsen gebruikt; zoodat zij eindelijk door de dokters als ongeneeslijk was verklaard en verlaten. In dien wanhopigen toestand neemt zij hare toevlugt tot O. L. Vrouw van de grot, drinkt een paar glazen water van de bron en verlaat op staanden voet gezond het smartelijk ziekbed.

6. In dezelfde door God begunstigde stad was eene vijftigjarige vrouw, Blaisette Soupenne geheeten, sedert verscheidene jaren door eene chronische oogziekte, die van zeer zorgelijken aard was, bezocht. 't Was eene ontsteking der oogleden, die haar schier het geheele gezigt benam en haar afschuwelijk van gelaat maakte. De beroemdste

oogartsen hadden haar hunne zorgen gewijd; de heilbronnen van Barèges, Cauterets en Gazost waren door haar gebruikt; maar niets hielp, de kwaal nam met den dag toe. De natuur kon haar geen geneesmiddelen leveren, waarom zij vol vertrouwen hare toevlugt tot de Moeder van barmhartigheid nam en het wondervolle water van de bron liet halen. Reeds bij de eerste wassching der oogen met dat water voelde zij verligting en vermindering van pijn; en bij de tweede, op den volgenden dag, was zij geheel hersteld. Hare oogen waren droog, de oogleden zuiver, en de oogharen kwamen terug. Volgens de verklaring der geneesheeren, die haar onderzochten, was het bovennatuurlijke in deze genezing zooveel te dnidelijker, „que „la lésion matérielle était plus frappante, et que, au „rétablissement rapide des tissus dans leurs conditions „organiques et vitales normales, est venu s'ajouter le re„dressement des paupières. La portée de ce fait est d'autant „plus considérable que la maladie dont il s'agit, est des „plus rebelles, et qu'au point où elle était parvenue chez la „dame Soupenne, elle réclamait impérieusement l'intervention „de la chirurgie agissante, la rescision de la muqueuse „palpébrale, ou tout au moins la cautérisation énergique „des boursoufflements et des bourgeons charnus de cette „membrane."

7. Te Nay in het departement der Basses-Pyrenées was een jongeling van vijftien jaren, Henri Busquet, sedert een paar jaren zeer lijdende; immers, na in 1856 een hevige typhus te hebben doorgestaan, had hij een verschrikkelijk groot ettergezwel aan den hals gekregen, dat zich langzamerhand had uitgebreid van de onderkaak tot aan de borst, en hem zulk een pijn veroorzaakte, dat hij vaak gillend over den vloer kroop. Dokter Subervielle, die een zeer beroemden naam in het departement droeg, opende het

gezwel vier maanden na zijn ontstaan en ontlastte het van eene buitengewone hoeveelheid stof, maar vermogt niet het kwaad weg te nemen; waarom hij als laatste geneesmiddel de wateren van Cauterets aanraadde. Toen in Oktober de aanzienlijke badgasten vertrokken waren, en de armen langzamerhand daarheên kwamen om genezing te vragen, trok ook de jonge Busquet derwaarts en gebruikte gedurende veertien dagen de baden. Zij schenen hem echter meer tot nadeel dan tot beterschap te strekken, want het gezwel nam steeds in omvang toe en dreigde weldra ook het gelaat in te nemen, terwijl een paar klierverstoppingen zich naast de wond op onrustbarende wijze vertoonde.

In dezen toestand kwam het verlangen bij den ongelukkigen lijder op, om eene bedevaart te doen naar de bron van Lourdes, van wier wonderdadige geneeskracht hij zooveel had hooren verhalen. Hij wilde den togt te voet ondernemen, want reisgeld ontbrak hem; en hij ging ook werkelijk op weg, maar moest weldra terugkeeren, daar hij ondervond te veel op zijne krachten betrouwd te hebben. Dringend smeekte hij zijne ouders hem te willen geleiden en in kleine dagreizen gezamelijk den pelgrimstogt af te leggen; maar dezen meenden zich zulk een verlies van verdiensten niet te mogen veroorloven. Intusschen vestigde zich de gedachte, dat O. L. Vrouw, die aan Bernadetta te Lourdes verschenen was, hem zou genezen, meer en meer bij Henri en werd allengs eene vaste overtuiging; zoodat hij dan ook alle moeite inspande om iemand te vinden, die naar de wondervolle bron wilde afreizen, om een weinig water mede te brengen. Eindelijk werd zijn vurig verlangen bevredigd en ontving hij op Woensdag den 28 April — men vierde dien dag het beschermfeest van den H. Joseph — een flesch water uit de bron der Massabiellarotsen.

Tegen acht uur des avonds, wanneer hij zich te rusten zou begeven, knielde hij met zijne ouders en talrijke broeders en zusters — zij waren allen godvruchtige en eenvoudige lieden — voor een klein Maria-beeldje neêr en bad met zulk een levendig geloof en zulk een zekere hoop, dat niemand zijne tranen kon weêrhouden, waarna hij zich op het bed nederlegde. De dokter had streng verboden ooit koud water aan de wond te brengen, maar de hoopvolle lijder rukte de zwachtels los, doopte een stuk linnen in het water van Lourdes' grot en begon daarmede zijne vreeselijke wonden te betten.

— „'t Is onmogelijk", zeide hij met verhelderd gelaat tot zijne ouders, die angstig zijne handeling gadesloegen, „'t is onmogelijk dat de heilige Maagd mij niet geneest; ik weet het zeker."

Met dit gelukkig vertrouwen sliep hij in en genoot den ganschen nacht een diepe rust. En zie, bij zijn ontwaken was hetgeen hij van de heilige Moeder Gods verwachtte, reeds een feit: al zijne pijnen waren verdwenen, al de wonden waren gesloten, de klieren waren niet meer te bespeuren, en het ettergezwel vertoonde niets meer dan een groot lidteeken, zoo droog en volkomen genezen, alsof de hand des tijds het langzaam had gevormd. De genezing was volkomen en oogenblikkelijk.

Zoowel dokter Subervielle als de beide geneesheeren, die hem later op last van de bisschoppelijke commissie bezochten, aarzelden dan ook niet te verklaren: „Toutes „les affections de la nature de celle-ci sont lentes à guérir, „parce qu'elles se rattachent à la diathèse scrofuleuse, et „qu'elles impliquent la nécessité de modifier profondément „l'organisme. Cette seule considération mise en regard „de la soudaineté de la guérison suffit pour prouver que „ce fait s'écarte de l'ordre de la nature. Nous le rangeons

„ parmi les faits qui possèdent pleinement et d'une manière „ évidente le caractère surnaturel."

Henri Busquet is thans 27 jaren oud en geniet voortdurend eene goede gezondheid; niet alleen dat hij nooit meer iets van zijne vroegere kwaal heeft ondervonden, maar hij oefent zelfs zonder eenigen hinder het stoffig ambacht van stukadoor uit en wordt voor een kunstenaar in zijn vak gehouden. Bijna den ganschen dag zingt hij onder zijn werk met heldere en schoone stem een lied, en des Zondags blaast hij niet zonder talent de bas-trombone bij de harmonie „Orpheus" te Nay.

8. In het vlek Lamarque onderzocht de bisschoppelijke commissie de oogenblikkelijke genezing van het kind DENYS BOUCHET, dat met eene ongeneeslijke verlamming geslagen was, en verklaarde haar op geen andere dan bovennatuurlijke wijze geschied.

9. Drie uren van Lourdes verwijderd ligt het dorp Loubajac. Daar woonde een arme daggelder, wiens vrouw CATHERINE LATAPIE-CHOUAT, in Oktober 1856, uit een eikenboom, waarin zij voor de varkens eikels plukte, was gevallen en haar regter-arm en hand zwaar had gekneusd. Spoedige en bekwame hulp had den arm wel geheeld, maar kon eene zekere zwakte niet wegnemen, terwijl drie vingers volslagen lam bleven; zoodat zij niet meer kon arbeiden, wat toch zoo noodzakelijk was, om in de dagelijksche behoeften van het arme huisgezin te voorzien.

In April 1858, terwijl de gansche omtrek vervuld was met wondervolle verhalen van O. L. Vrouwe van Lourdes, lag de arme vrouw op een nacht te bed en dacht met ongerustheid aan het naderend oogenblik, waarop zij een derde kind hoopte ter wereld te brengen. Eensklaps schrikte zij op, want zij meende eene stem te hooren, die tot haar zeide en nog eens herhaalde:

— „Ga naar de grot! ga naar de grot! en gij zult genezen!"

't Was nog volslagen duister, en de torenklok sloeg juist drie uren; maar eene onwederstaanbare kracht dreef haar het bed uit; zij wekte hare twee kinderen, die reeds groot genoeg waren om haar te vergezellen, kleedde zich in groote haast en maakte zich gereed om aanstonds de reis te ondernemen.

— „Blijf gij aan den arbeid," zeide zij tot haren man, „ik ga met de kinderen naar de grot."

— „Dat is onmogelijk, en dat moogt gij niet in den staat, waarin gij u bevindt," zeide haar echtgenoot, „'t is stijf drie uren gaans."

— „Alles is mogelijk, en 't is zeker: ik zal genezen!" riep zij den vader tot afscheid toe en ijlde met de kinderen de deur uit.

De maan scheen aan den helderen hemel en goot een bleek licht over de sluimerende aarde; velden en bosschen zwegen, een diepe stilte heerschte alom en beving de kinderen met vreeze. Zwijgend gingen de kleinen aan moeders zijde en drongen digter naar haar toe en klemden hare hand vaster tusschen de tengere vingers, zoo dikwijls een of ander ongekend geluid uit het diepe bosch tot hen doordrong. Maar de moeder kende geen vreeze; zij beurde hare kinderen op, wist hunnen angst door aangename vertelsels te verdrijven en was zelve opgeruimd en vol moed, als gevoelde zij, dat zij naar het leven heentoog.

In den vroegen ochtendstond trad zij Lourdes binnen en ontmoette Bernadetta op de straat. Toen iemand haar aanwees, wie de kleine zienster was, drong zij door de menigte heên en raakte eerbiedig het armelijk kleed aan van het kind, dat door God op zulke buitengewone wijze werd begenadigd; vervolgens spoedde zij zich weder de

stad uit naar de Massabiella-rotsen, waar reeds, niettegenstaande het vroege morgenuur, eene groote menigte pelgrims vergaderd was.

Catherine wierp zich met hare kinderen op de knieën tusschen de bedevaartgangers en begon met innige godsvrucht te bidden; dan ging zij naar de geheimzinnige bron en dompelde hare hand in het wondervolle water. Op hetzelfde oogenblik voelde zij de kracht en het leven in hare vingers wederkeeren. Zij was echter niet ontsteld, maar bleef kalm en rustig, alsof er niets bijzonders met haar geschiedde, wierp zich op de knieën en gebood hare kinderen met haar de goede O. L. Vrouwe te danken en te loven; doch barstte toch in overvloedige tranen uit, toen zij weder voor het eerst sedert achttien maanden de vingers van beide handen ten gebed mogt zamenvouwen.

Lang bleef zij in haar dankgebed verslonden, maar werd op eens door hevige smarten aan haren belangwekkenden toestand herinnerd; zij voelde de barensweeën .... Angstig zag zij om zich heên en wist niet wat te doen. Doch slechts één oogenblik duurde die twijfel. Aanstonds wendde zij zich weder tot de Moeder van barmhartigheid en bad met groote innigheid en in eenvoudigheid des harten:

— „Goede Moeder, die mij zulk een groote gunst hebt verworven, spaar mij de schande, die mij dreigt, en geef, dat ik ten minste eerst in mijn huis mag wederkeeren."

En 't was weder, of dezelfde stem, die zij 's nachts gehoord had, haar andermaal influisterde:

— „Wees gerust; vertrek met goeden moed; gij zult zonder ongeval uwe woning bereiken."

— „'t Is nu genoeg, kinderen!" sprak zij daarop met vertrouwen, „laat ons vertrekken."

En zij nam de kleinen weder bij de hand, liep drie uren achtereen zonder eenigen hinder of pijn en deelde de

vreugde der kinderen, die huppelden en schaterden van blijdschap, omdat moeder genezen was. Geen kwartier na de tehuiskomst was haar een derde zoon geboren.

Van dit feit getuigt het verslag der bisschoppelijke commissie: „Que la difformité de la main de Catherine „Latapie, que l'impossibilité de s'en servir provinssent d'une „ankylose aux articulations des doigts, d'une lésion fon„cière des nerfs ou des tendons fléchisseurs, il demeure „indubitablement acquis que cette situation était de la „plus haute gravité, par l'inutilité de tous les moyens „médicaux employés pendant dix-huit mois, et par l'aveu „du médecin qui avait déclaré à cette femme que son „état était incurable.

„Cependant, malgré l'insuccès de tentatives si longues „et si multipliées, malgré l'emploi des divers actifs thé„rapeutiques, malgré même la déclaration du médecin, cette „lésion grave guérit tout à coup, est simultanément en„levée. Or, cette soudaineté de disparition de l'infir„mité, du redressement des doigts, du rétablissement de leur „jeu normal, est évidemment en-dehors et au-dessus du „cours habituel de la Nature, des lois qui régissent l'ef„ficacité de ses agents."

10. In hetzelfde dorp, waar Denys Bouchet woonde, vond nog een tweede wonderdadige genezing plaats. Immers Marianne Garrot leed reeds twee jaren aan eenen melkachtigen dauwwurm of huidziekte, die haar geheele aangezigt overdekte en afzigtelijk maakte. Dokter Amadou van Pontacq nam alle kunstmiddelen te baat en raadpleegde de uitstekendste geneesheeren, maar zag al zijne pogingen door de hardnekkigheid der ziekte verijdeld.

De ongelukkige vrouw deed water van de wonderbron te Lourdes halen, liet alle geneesmiddelen staan, waschte zich het aangezigt gedurende tien dagen met het water

en was volkomen hersteld, zoodat men zelfs geen spoor der ziekte op haar gelaat meer ontdekken kon. Dokter Amadou getuigde zelf onder eede voor de commissie, dat deze genezing geheel en alleen moest worden toegeschreven aan „une cause étrangère et supérieure aux actifs naturels".

11. Te Bordères, digt bij Nay, woonde eene arme grijze vrouw van tachtig jaren, MARIE DOMENGÉ geheeten, weduwe Lanoue. Sedert drie jaren was zij aan de regterzijde volslagen lam, zoodat zij niet zonder hulp kon staan of eene enkele schrede doen. Zij verzwakte hoe langer zoo meer en moest bittere armoede lijden.

Nadat Dokter Poueymiroo van Mirepoix langen tijd alle middelen had gebezigd om de verlamde ledematen te herstellen, gaf hij de hoop op, schreef haar geen geneesmiddelen meer voor, maar bleef haar toch van tijd tot tijd uit medelijden bezoeken. Een zieke echter geeft zoo spoedig de hoop niet op en blijft vaak nog op herstel hopen, zelfs als er geen herstel meer mogelijk is.

— „Wanneer zal ik dan toch eindelijk beter worden en weder kunnen loopen en werken?" vroeg zij telkens als de goede dokter haar kwam zien.

— „Gij zult genezen zoodra de goede God het wil", luidde altijd hetzelfde antwoord van den geneesheer, terwijl hij haar eene aalmoes in de hand stopte. Hij vermoedde evenwel niet, dat hij dan altijd een voorspellend woord sprak, want God zou het eenmaal willen.

De oude vrouw moest de Meimaand te huis en meestal op hare armelijke legerstede vieren; en dan was het haar een troost, als van tijd tot tijd een paar godvruchtige meisjes bij haar den rozekrans kwam bidden en over de Moeder des Heeren spreken. Met aandacht luisterde zij vooral naar het verhaal der predikatiën en der vele

wonderen, die op de voorspraak van O. L. Vrouw van Lourdes waren geschied.

— „En waarom zou ook ik mijn toevlugt niet tot haar nemen?" vroeg zij eens, „en regtstreeks haar vermogende hulp inroepen?"

Den volgenden dag ging er iemand naar Lourdes om uit de bron zelve water voor de oude boerin te scheppen. Toen men het aan haar bed bragt, ontroerde zij hevig en verzocht, dat men haar uit het bed zou tillen en op den grond zetten. Met koortsige gejaagdheid werd aan haren wensch voldaan; en toen zij gekleed was, steunden twee personen haar onder de schouders, opdat zij volgens haar verlangen zou kunnen staan.

Men bood haar een glas van het water uit de bron aan; en zij doopte hare vingers daarin, sloeg zich daarmede een groot kruis en dronk het langzaam ledig, terwijl zij in stilte een vurig gebed sprak. Zij was bleek en trilde van aandoening, zoodat men vreesde, dat zij zou bezwijmen. Maar terwijl men een stoel naderbij schoof, om haar daarop zacht te laten nederglijden, herstelde zij zich weder en riep eensklaps met groote blijdschap uit:

— „Laat mij los! laat mij los! ik ben genezen en kan wel loopen!"

En terwijl zij, die haar steunden en vast hielden, nog aarzelden, rukte zij zich los en liep met verjongde krachten door het vertrek, alsof zij nooit lam was geweest. Een der omstanders, die vreesde, dat de tachtigjarige vrouw te veel op hare krachten steunde, reikte haar een stok toe; maar moeder Marie nam dien lagchend aan en wierp hem verre van zich, als iets dat zij niet meer noodig had.

Van den volgenden dag af ging zij weder met werken haar dagelijksch brood verdienen. En als het Juli was,

dan wezen de dorpers elkander op het veld, waar de tachtigjarige nog lustig de sikkel door het koren zwaaide, en volstrekt niet de eerste was, die rust behoefde.

Haar geneesheer, de brave dokter Poueymiroo, loofde God om dit tastbaar wonder en onderteekende later met de commissie het verslag, waarin verklaard werd, dat in dit geval noodzakelijk moest erkend worden „l'action directe „ et évidente de la puissance divine."

12. De vijfjarige JEAN-MARIE TAMBOURNÉ, te Saint-Justin in het departement van Gers, leed sedert eenige maanden geweldig aan een ongelukkig regterbeen. Hevige pijnen hadden de verschillende leden daarvan verdraaid en krom gebogen en den voet buitenwaarts gewrongen, zoodat deze een regten hoek vormde met den anderen voet. Door die aanhoudende en scherpe pijnen was het geheele gestel van 't kind ondermijnd; slaap en eetlust waren reeds lang geweken, een langzame uittering sloopte de laatste krachten, en allengs naderde de dood. De ouders, die in zekeren welstand leefden, hadden kosten noch zorgen gespaard, om hun kind te behouden; de bekwaamste geneesheeren waren geraadpleegd, de beroemdste badplaatsen bezocht, de voornaamste heilbronnen gebruikt: maar alles zonder baat. En als er soms een oogenblikje beterschap werd waargenomen, dan kwam weldra een nieuw ongeval de kwaal verergeren. Het was dus zeker, dat de wetenschap het ongelukkig kind niet kon behouden; maar waarom zouden zij hunne laatste hoop niet vestigen op Haar, die men zeide dat aan de Massabiella-rotsen was verschenen en reeds zooveel wonderdadige genezingen had geschonken?

Den 23 September 1858 nam moeder Tambourné plaats in den postwagen naar Lourdes, om haar kind naar de bron te geleiden. 't Was een lange en vermoeijende reis voor den ongelukkigen kleine. In de stad aangekomen,

nam de teedere moeder haren lieveling in de armen en droeg hem met moeite langs den rotsachtigen weg naar de grot. Daar legde zij haren dierbaren last op den grond neder, terwijl zij een vurig gebed tot de Troosteres der bedrukten, de Moeder van smarten opzond: en ging toen haar kind in de bron wasschen.

Jean geraakte oogenblikkelijk in een soort van verrukking, zooals men nooit bij hem had waargenomen en een kind ook zeldzaam hebben zal. Zijne oogen waren wijd geopend en schenen halsstarrig iets aan te staren; ook zijn mond opende zich, terwijl de kleine bleeke lippen zich zacht bewogen, als prevelden zij onhoorbare woorden.

— „Wat is er, mijn kind?" vroeg de moeder beangst, terwijl zij nog altijd het zieke been in de wonderbron gedompeld hield.

— „Ik zie Onzen lieven Heer en de heilige Maagd", antwoordde de kleine op fluisterenden toon.

De arme moeder beefde over haar gansche ligchaam, het zweet parelde haar op 't voorhoofd, en overvloedige tranen lekten haar langs de sidderende wangen. Maar nu was het, alsof het kind een schok kreeg; het kwam tot zich zelven, zag zijne moeder lagchend aan en riep overluid, zoodat alle omstanders het konden hooren:

— „Moeder, ik ben beter! Ik heb geen pijn meer; mijn voet is weêr regt; ik kan weêr loopen, en ik ben weêr even sterk als vroeger."

De gelukkige Jean sprak waarheid: hij was volkomen genezen. Te voet keerde hij met zijne moeder naar Lourdes, at smakelijk en sliep den ganschen nacht gerust. Den volgenden ochtend vroeg gingen zij andermaal naar de bron, om het wonderwater nog eens te gebruiken; vervolgens hoorden zij de heilige Mis, die in de parochiekerk

ter dankzegging werd opgedragen, en trokken daarna huiswaarts, niet met den postwagen maar te voet.

Tegen den avond kwamen zij aan een dorp, waar zij overnachtten om in een weldadigen slaap nieuwe krachten voor den volgenden dag op te doen; want het kind wilde van geen postwagen hooren en verlangde zijn vader te verrassen met te komen loopen. Toen zij den derden dag tegen den vooravond Saint-Justin naderden, stond vader Tambourné voor de deur zijner woning vol ongeduld uit te zien, of er geen rijtuig kwam om de bedevaartgangers te huis te brengen. Het kind herkende hem reeds van verre, verliet de hand zijner moeder en draafde naar zijn vader, het uitschreeuwende:

— „Vader, ik ben genezen! de H. Maagd heeft mij beter gemaakt!"

En eer de goede man zich rekenschap kon geven van hetgeen hij zag en hoorde, lag het kind reeds in zijne armen en drukte hem juichend den kus op de bruine wangen. Gansch het dorp liep uit en gaf der moeder niet eens den tijd om haar huis binnen te treden en van de vermoeijenis uit te rusten; want aanstonds wilde ieder vernemen, op wat wijze dit groote wonder had plaats gegrepen. En 's avonds was er geen enkele woning, waar binnen men niet sprak van O. L. Vrouwe van Lourdes en van den gelukkigen Jean-Marie Tambourné.

In het 28ste proces-verbaal zegt de bisschoppelijke commissie van dit feit: „Il est possible sans doute de guérir „une coxalgie, par les moyens et par les procédés que „possède la Science. Les eaux sulfureuses naturelles ne „comptent plus ces sortes de guérisons; mais, dans aucun „cas, il ne leur est arrivé de les opérer avec la rapidité „de l'éclair. L'instantanéité d'action est tellement en dehors „de la force medicatrice, sans l'intermédiaire de laquelle

„elles ne sauraient guérir, que l'on peut affirmer qu'il y „a fait d'un ordre surnaturel dans tous les cas, compli- „qués de lésion matérielle, où elle s'est manifestée. Est-il „besoin de rappeler que le jeune Tambourné est arrivé „à la Grotte porté par sa mère, et que, quelques moments „après, il remontait une pente rapide, marchait et courait „le reste de la journée sans éprouver la moindre douleur, „et avec autant de facilité qu'avant l'invasion de la maladie."

13. Korten tijd, nadat de toegang tot de Massabiella-rotsen op keizerlijk bevel weder was geopend, had een nieuw wonder plaats in hetzelfde stadje Nay, waar Henri Busquet reeds de vermogende hulp van O. L. Vrouw van Lourdes had ondervonden.

Mevrouw de weduwe MADELEINE RIZAN lag op haar uiterste. De laatste 26 jaren hadden haar niets dan pijn en smart opgeleverd. Immers in 1832 door de cholera aangetast, bleef zij na dien tijd lam aan de gansche linkerzijde, zoodat zij zeer mank liep en bijna geen voet in huis verzetten kon, zonder zich aan den wand of de meubelen vast te houden. Zelden, slechts twee of drie malen in het midden van den zomer, waagde zij het, met behulp van twee mannen, op wier arm zij leunde of liever half gedragen werd, naar de kerk te gaan, die zeer digt bij gelegen was, en de H. Mis te hooren; maar zij moest als een kind worden geholpen om te knielen en weder op te staan. Ook een harer handen was volslagen verdord en onbruikbaar; haar gestel was verzwakt en geheel ondermijnd, zoodat zij aanhoudend bloed braakte en geen voedzame spijzen meer kon verdragen. Een weinig vleeschnat, dunne soep en wat koffij onderhielden in haar de kleine levensvonk, die bijna iederen dag dreigde uit te gaan; altijd beefde zij van de koude, en zelfs op de heetste

Juli-dagen vroeg zij om vuur in den haard, en liet haar oude ziekenstoel bij den schoorsteen schuiven.

Sinds de laatste achttien maanden was zij zeer verzwakt; de verlamming maakte zich ook van den regtervoet meester, terwijl de verdroogde ledematen buitengewoon opzwollen, zooals dat bij waterzuchtigen plaats heeft. Zij had dan ook haar ziekenstoel voor het ziekbed verruild, kon zich niet meer bewegen en had bijna geen gevoel meer, zoodat zij, als men haar een weinig verlegde, meermalen vroeg, waar haar beenen waren.

Twee geneesheeren hadden haar achtereenvolgens behandeld. Dokter Talamon hield haar reeds lang voor ongeneeslijk, en zoo hij haar bleef bezoeken, was het alleen als vriend, maar weigerde haar langer geneesmiddelen voor te schrijven, overtuigd als hij was, dat geen geneesmiddel eenige beterschap kon aanbrengen. Dokter Subervielle had, op aanhouden van Mevrouw Rizan, nog het een en ander beproefd, maar ook om spoedig alle hoop op te geven.

De geduldige lijderes bezat twee kinderen, eene dochter, Lubine geheeten, die haar nacht noch dag verliet en met de teederste zorg en liefde omgaf, en een zoon, Romain Rizan, die te Bordeaux op een handelskantoor was geplaatst.

Toen de laatste hoop was vervlogen en de geneesheer verklaarde, dat haar nog slechts een paar dagen levens restte, telegrafeerde men haren zoon. De brave jongeling kwam terstond naar Nay, om afscheid van zijne moeder te nemen en haren laatsten zegen te ontvangen. Met de grootste godsvrucht ontving Mevrouw Rizan de laatste heilige Sakramenten, maakte haar laatste beschikkingen en schonk haren moederlijken zegen aan de beide kinderen, die voor haar stervenssponde knielden, en gaf zich vol vertrouwen geheel in de handen van den God van leven en dood over.

Romain werd door zijne kantoorzaken weder naar Bor-

deaux geroepen, en reisde af met de hartverscheurende zekerheid, dat hij zijne moeder niet weêr zou zien.

't Was zaterdag-avond, 16 Oktober. De goede zusters van het H. Kruis te Igon, wier overste de schoonzuster van Mevrouw Rizan was, hielden voor de zieke eene novene ter eere der H. Maagd; en Mevrouw Nessans, eene oude vriendin, was naar Lourdes afgereisd en had beloofd water uit de bron te zullen medebrengen. Maar dokter Subervielle verzekerde, dat het te laat was; want de lijderes lag te sterven en zou den nacht niet overleven. De Kapellaan van Nay, de eerwaarde heer Sanarens, kwam haar nog laat in den avond een bezoek brengen, vergezeld van haar biechtvader, mijnheer André Dupont, die het vreeselijk lijden der stervende ziende, bijna door zijne tranen werd belet om een woord van troost en vertrouwen op de barmhartigheid van Jesus te spreken.

— „Wij zien elkander in het paradijs weder", was zijn laatste woord, toen hij vertrok.

De nacht had allengs alle vrienden en bekenden, die gedurig naar den toestand der zieke kwamen vernemen, doen verdwijnen, en 't was eenzaam en stil in haar huis geworden. Lubine bleef bij hare moeder waken: 't zou immers de laatste nacht zijn!.... en geknield voor een Moeder Gods beeldje bad zij met vuur en veel tranen, niet om beterschap, maar om een zaligen dood. 't Was doodstil in de kamer, en men hoorde niets dan het snikken van de bedroefde maagd en nu en dan eene moeijelijke ademhaling der stervende.

— „Mijn kind!" ruischt het van 't ziekbed.

Lubine verheft zich haastig, nadert de stervende en vraagt, terwijl zij de verdorde en ijskoude hand grijpt en kust, wat moeder belieft.

— „Lief kind!" fluistert de zwakke stem: „ga eens

naar onze goede vriendin, Mevrouw Nessans, die van Lourdes moet zijn teruggekeerd, en vraag haar een glas van het water der grot. Dat water, Lubine! moet mij genezen; de H. Maagd wil het."

— „Mijn lieve moeder!" antwoordde de maagd: „het is te laat, want het is in het holle van den nacht. Ik mag u niet alleen laten; en bij Mevrouw Nessans ligt alles in de rust. Maar morgen vroeg, zoodra het daglicht wordt, zal ik het gaan halen."

— „Dan zullen wij wachten", sprak de stervende met gelatenheid, sloot de oogen en bleef stil en onbewegelijk liggen.

Lubine knielde weder voor het beeldje neêr en begon op nieuw de gebeden der stervenden te lezen. Zoo kroop de stille, lange nacht voorbij en scheen noode plaats te maken voor de eerste ochtendschemering.

Daar sloeg de torenklok zes uren, en het angelus werd geklept, om den geloovigen het blijde moederschap van Maria nog eens te herinneren en ze naar de vroegmis te roepen.

— „Ziedaar, moederlief! drink, en dat de heilige Maagd u helpe!" sprak Lubine, die met het water van Lourdes kwam aangedragen.

Mevrouw Rizan bragt het water aan hare lippen en dronk er een weinig van.

— „O mijn kind! mijn lieve Lubine!" riep zij uit, „'t is het leven wat ik drink. Leven is er in dat water! wrijf mij er het gezigt meê; wrijf dien arm; wrijf mij er het geheele lijf meê."

Geheel buiten zich zelve en over het geheele ligchaam bevende, doopt de maagd een linnen doek in het wonderwater en wascht daarmede het gelaat harer moeder.

— „Ik voel mij genezen!" roept eensklaps de stervende

uit met eene heldere en krachtvolle stem: „ik voel mij geheel genezen!"

Lubine waschte intusschen de verlamde en verdorde ledematen, zoowel als de wonden van het doorliggen, en zag, terwijl een koude rilling haar door de leden liep, dat de gezondheid en het leven onder hare handen overal wederkeerden, waar zij met het water wreef.

— „'t Is of er spranken vuurs uit geheel mijn ligchaam vliegen, als gij met dat water wrijft", zeide de moeder.

In twee minuten tijds keerde dat stervende ligchaam tot zijn vroegere gezondheid en kracht terug.

— „Ik ben genezen! geheel en al genezen!" roept de blijde vrouw uit. „Wat is de heilige Maagd toch goed! wat is zij toch vermogend!" ....

En ten teeken van haar volkomen herstel, vraagt zij aanstonds:

— „Maar Lubine, mijn goede Lubine! ik heb honger, ik zou wel iets willen eten."

— „Belieft ge koffij of wijn of melk?" stamelt de maagd, verschrikt door het wonder, dat zij aanschouwde, en vreezende, dat het misschien slechts eene begoocheling was.

— „Neen; wat brood en vleesch, mijn kind! dat heb ik in geen 24 jaar geproefd."

En toen zij smakelijk daarvan had gegeten, hernam zij:

— „En nu wil ik opstaan."

— „Dat is onmogelijk, moeder!" antwoordde Lubine, nog maar niet kunnende gelooven aan de wezenlijkheid van hetgeen zij zag, en misschien meenende, dat de wonderdadige genezingen even langzaam geschieden als de bloot natuurlijke.

Doch Mevrouw Rizan hield vol en verlangde hare kleederen. Sinds langen tijd waren die niet meer gebruikt, en men had ze zorgvuldig opgevouwen en in eene aangrenzende

kamer geborgen, verzekerd als men was, dat ze niet meer noodig waren. Lubine ging ze halen; maar als zij een kort oogenblik daarna weder binnentrad, bleef zij verstommend op den drempel staan en liet de kleederen uit hare hand vallen. Hare moeder had het bed verlaten en lag op de knieën voor den schoorsteen, waarop het Moeder Gods beeldje stond, met uitgerekte armen haar dankgebed te spreken. 't Was Lubine alsof zij een doode uit het graf had zien verrijzen; zij was dan ook niet in staat hare moeder in het aankleeden te helpen. Maar dat was ook niet noodig, want de gelukkige vrouw kleedde zich zelve in korte oogenblikken en knielde andermaal voor het beeld van O. L. Vrouwe neêr. Toen barstte Lubine in tranen los en weende overluid.

't Was ongeveer zeven uur in den ochtend, en de vroegmis was geëindigd. De kerkgangers hoorden het luid schreijen der maagd en zeiden tot elkander:

— „Arm kind! haar moeder is zeker overleden; zij zou den nacht niet doorkomen." .... En eenigen, onder welke ook twee Zusters van het H. Kruis, traden binnen om het meisje te troosten. Maar wie beschrijft hunne verwondering toen zij, in plaats van eene doode, eene gezonde en sterke vrouw voor den schoorsteen op de knieën vonden liggen? Gansch Nay liep uit en wilde zich met eigen oogen overtuigen, dat O. L. Vrouw van Lourdes inderdaad een nieuw en groot wonder had gewrocht. Ook dokter Subervielle haastte zich naar Mevrouw Rizan en verklaarde luide ten aanhooren van allen, dat hier bepaald eene bovennatuurlijke tusschenkomst moest erkend en aangenomen worden.

Intusschen verwachtte mijnheer Romain Rizan te Bordeaux met angst de doodtijding zijner geliefde moeder en barstte uit in luid geween, toen de post hem op een

ochtend een brief uit Nay bezorgde, waarvan het adres door den eerwaarden heer Dupont, den biechtvader zijner moeder, was geschreven.

— „Helaas! ik heb geen moeder meer; zij is overleden", snikte hij tegen een vriend, die toevallig bij hem was, en liet den brief ongeopend liggen.

— „Wees sterk, mijn vriend!" sprak de ander: „Gij hebt geloof en moet u onderwerpen aan den wil van God, die alles met liefde en barmhartigheid bestuurt."

Eindelijk verbreekt hij het zegel, en kan zijne oogen niet gelooven, als hij leest: „Deo gratias! Alleluja! Verheug u, mijn vriend; uwe moeder is hersteld, volkomen hersteld. De heilige Maagd heeft haar op wonderdadige wijze genezen" enz.

Romain, zoowel als zijn vriend, was hevig getroffen, loofde den God van alle barmhartigheid en dankte Haar, die de Troosteres der bedroefden en het Behoud der kranken is.

— „Geef mij dien brief," vroeg de vriend; „want de wonderen des Heeren moeten openbaar gemaakt, en de glorie van O. L. Vrouwe van Lourdes moet verbreid worden."

Na eenig tegenstribbelen van Romain ontving hij den brief, en maakte dien een paar dagen daarna openbaar in de Messager Catholique.

Oogenblikkelijk telegrafeerde Romain naar Nay, dat hij den volgenden dag met den postwagen zou overkomen. En toen hij, vol verlangen, met drift uit het rijtuig sprong, om in allerijl naar huis te loopen, toen stond hem aan het posthuis eene vrouw af te wachten, die snel en lagchend op hem toeschoot, hem om den hals viel en vurig kuste: . . . 't was zijne moeder.

„Toutes les circonstances de ce fait", verklaren de geneesheeren in hun verslag aan den bisschop van Tarbes,

„ portent le sceau du surnaturel. Il est impossible d'échapper „ à cette conviction lorsque, d'un côté, on considère la „ chronicité du mal, dont l'origine remonte à 1834; la „ force de la cause qui l'a engendré, le choléra; le siége „ de quelques-uns de ses symptômes dans un organe im- „ portant de la vie, l'estomac; l'inutilité des traitements „ ordonnés et conduits par un médecin capable, M. Su- „ bervielle; l'abaissement progressif des forces, suite inévitable „ de la dyspepsie et des soustractions faites à l'inervation „ par des douleurs presque continuelles; et que, d'un „ autre côté, on met en regard de toutes ces circonstances „ l'efficacité de l'eau naturelle, employée seulement une „ fois, et l'instantanéité du résultat obtenu."

14. Een paar dagen daarna zaten mijnheer en mevrouw MOREAU DE SAZENAY te Tartas in hunne huiskamer treurig bijeen. 't Was een deftig en rijk gemeubeld vertrek, hoewel slechts flaauw verlicht, daar een dikke groene kap de heldere stralen der lamp, die op de tafel stond te branden, binnen een engen kring gevangen hield. In een donkeren hoek der kamer op eene sofa zat, of liever lag een meisje van 16 jaren, bleek en lijdende, met een groot scherm voor de oogen: 't was Marie, de oudste hunner twee dochters. Dat kind, door de voorspraak der heilige Moedermaagd van den Hemel onder gevaarlijke omstandigheden verkregen en ten dank daarvoor naar Haar vernoemd, had te Bordeaux bij de Dames du Sacré-Coeur ter kostschool gelegen, maar was voor eenige maanden teruggekeerd met eene zeer gevaarlijke oogziekte.

Toen Marie in Januari voor 't eerst pijn in de oogen gevoelde en haar studie moest onderbreken, meende men, dat het slechts een zinking zou zijn; maar weldra bleek het, dat de ziekte een hardnekkig karakter aannam en

het ergste deed vreezen. Op het eene oog vertoonde zich de zwarte ster; het werd geheel blind, terwijl ook het andere de voorwerpen slechts als door een duisteren nevel aanschouwde. De geneesheer van het gesticht oordeelde het dan ook raadzaam om dokter Bermont, een beroemd oogkundige van Bordeaux, te raadplegen; doch toen ook deze na eenigen tijd verklaarde, dat zijne wetenschap te kort schoot, en geen verdere middelen hier schenen te kunnen baten, deelde men den ouders den ongelukkigen toestand van hun kind mede. Mevrouw Moreau — Adèle de Chauton geheeten — kwam terstond naar Bordeaux en nam hare lieveling naar het ouderlijk huis mede, om haar in den schoot der familie met de grootste zorg volgens de voorschriften der geneesheeren te behandelen, opdat ten minste het ééne oog mogt behouden worden. Maar de geneesmiddelen, de zeebaden, de heilbronnen, met één woord: alles wat de wetenschap aan de hand gaf, het was te vergeefs. De lente en de zomer waren in dat ijdel pogen voorbijgegaan, en men moest nu vreezen, dat volslagen blindheid het einde der ziekte zou zijn. Het ouderhart intusschen blijft zoo gaarne nog hopen en grijpt ten laatste nog de zwakste stroowisch vast. Een laatste poging zou men nog wagen, namelijk naar Parijs gaan en daar de beroemdste professoren raadplegen. Zoo zaten dan mijnheer en mevrouw Moreau met hunne dochter in de duistere kamer, den avond voor hun vertrek naar de groote wereldstad.

Het gaf aan de bedrukte gemoederen eenige afleiding, dat de postbode de courant bragt, de Messager Catholique, een deugdelijk blad, dat eens in de week te Bordeaux uitkomt. De vader nam het nieuwsblad in de hand en begon zonder erg te lezen. Maar eensklaps houdt hij op, schuift zijn stoel digter bij de lamp en begint

overluid den brief van den eerwaardigen heer Dupont te lezen, waarin deze aan Romain Rizan de wonderdadige genezing zijner moeder door het water der bron van Lourdes omslagtig mededeelt, en welke brief — zoo als wij reeds verhaald hebben — door zijn vriend aan de Messager Catholique was opgezonden.

De goede vader was bleek en beefde zigtbaar, toen hij eindelijk met lezen ophield, zich achterover in zijn stoel wierp en de handen zamenvouwde.

— „Ziedaar, vrouw!" sprak hij eindelijk: „ja waarachtig! ziedaar de deur, waaraan wij moeten kloppen. Het is duidelijk," zoo ging hij met bewonderingswaardige eenvoudigheid voort: „'t is duidelijk: als de H. Maagd wezenlijk te Lourdes is verschenen, dan heeft zij er belang bij, om daar wonderdadige genezingen te doen plaats hebben, want daardoor wordt de wezenlijkheid der verschijningen bewezen. En dat moet zij vooral in den beginne doen, als het feit nog niet algemeen bekend en aangenomen is. Laat ons dus geen tijd verliezen, maar ons haasten om tot O. L. Vrouw van Lourdes onze toevlugt te nemen. Lief kind! de H. Maagd, die u zoo zigtbaar heeft beschermd, toen gij ter wereld kwaamt, o! zij zal u niet verlaten, als wij Haar nu met hetzelfde vertrouwen weder voor u aanroepen."

Dienzelfden avond nog werd door de godvruchtige ouders besloten, dat men den volgenden dag niet naar Parijs zou afreizen, maar eene novene ter eere van de Moeder van barmhartigheid beginnen zou, en dat men de vriendinnen en bekenden van Marie zou verzoeken die godvruchtige oefening met hen mede te houden. Een priester in de stad had een flesch water uit de bron van Lourdes, en daarmede zou de zieke haar oogen wasschen, terwijl vader en moeder de plegtige gelofte deden, dat zij, zoo hunne

dochter door de alvermogende voorspraak van de H. Maagd mogt genezen, terstond een bedevaart naar Lourdes zouden ondernemen, en hun kind een jaar lang de kleuren van Maria, wit en blaauw, doen dragen, gelijk het om eene vorige belofte tot zijn derde jaar reeds gedragen had.

De novene nam een aanvang in den avond van 8 November; doch Marie geloofde volstrekt niet, dat het iets helpen zou; de moeder durfde niet te hopen; alleen de vader vertrouwde en had wel dat zekere vertrouwen, aan hetwelk Gods barmhartigheid nooit wederstaat. Het geheele huisgezin kwam in de kamer van mijnheer Moreau, om gezamelijk de godvruchtige oefening te beginnen en voor een beeldje van de H. Moedermaagd te bidden. Toen het gebed was geëindigd, vertrokken de dienstboden, en ook de moeder met hare dochters stond op, om naar de slaapkamers te gaan: buiten den drempel echter bleven zij staan en hielden weldra den adem in, om naar het gebed te luisteren, dat de vader, wanende geheel alleen te zijn, met groote vurigheid overluid sprak.

— „Heilige Maagd!" zoo bad hij uit de volheid des harten en met den grootsten eenvoud: „allerheiligste Maagd Maria, gij moet mijne dochter genezen! Ja, inderdaad, gij moet; gij zijt dat verpligt en zult het daarom niet weigeren. Herinner u, dat ik, tegen het verlangen van allen in, mijn kind uwen naam heb gegeven, en dat ik een hevigen strijd heb te strijden gehad, omdat ik u als hare patrones had gekozen. Welnu, goede Moeder! zoudt gij dat kunnen vergeten? Kunt gij vergeten, dat ik het als met geweld en volharding heb doorgedreven, dat zij Marie zou heeten, omdat ik er zeker van was, dat uw heilige naam haar geluk zou aanbrengen? — 't Was mijn kind, en ik heb er uw kind van gemaakt: kunt gij dat vergeten? verpligt u dat dan niet om

ons te hulp te komen, nu ik ongelukkig ben, nu ik u bid en smeek voor ons en voor uw kind? Zult gij ze nu blind laten worden, nadat ik zooveel vertrouwen in u getoond heb? Neen, neen! dat is niet mogelijk, gij zult haar genezen en het gebed eens vaders niet verstooten, die smeekt voor zijn kind, dat drie jaren lang uw kleed heeft gedragen en voor al de dagen haars levens u is toegewijd!" .....

Het sloeg tien uren.

De ongelukkige Marie doopte, voor zij zich te rusten begaf, een linnen doek in het wonderwater der grot van Lourdes, legde dien op de oogen en knoopte hem aan het achterhoofd vast. Zij was sterk bewogen en zenuwachtig, immers, zonder het vast vertrouwen haars vaders te deelen, begon zij toch te meenen, dat de heilige Maagd, als zij wilde, haar toch wel de genezing kon verwerven, en voedde allengs de hoop, dat zij misschien nog eens, wie weet? bij het einde der novene, het gezigt zou wederkrijgen. Dan verrees echter ook weêr de twijfel, en meende zij geen wonder waardig te zijn, maar wel altijd blind te zullen blijven. Hoop en vrees, vertrouwen en twijfel woelden in haren geest dooreen en verdreven den slaap, zoodat zij eerst in den laten nanacht insluimerde.

Toen zij ontwaakte, was haar eerste werk den doek los te maken; hopend, ja! maar ook eene bittere teleurstelling vreezende, ligtte zij hem langzaam op, hare oogen gesloten houdende. Maar naauwelijks had zij het gewaagd die te openen, of zij gaf een harden schreeuw, die tot alle kamers doordrong. Zij zag klaar en helder alles wat in de kamer was, bij het licht van den reeds aangebroken dag. Het zieke oog was bevrijd van zijn duisteren nevel, en het blinde oog was volkomen hersteld en weder ziende.

— „Martha, Martha!" riep zij tot haar jongere zuster,

die in de naastgelegen kamer sliep: „ik kan zien, ik ben genezen!"

Martha vloog het bed uit en naar haar toe; en zij zag, hoe de oogen van Marie geheel bevrijd waren van hun bloedig vlies, en weder zwart en schitterend vonkelden als weleer. Van blijdschap opspringende en in hare handen klappende, riep zij met luide stemme:

— „Vader! moeder! komt hier, komt hier! Marie kan weêr zien!" Doch haar zuster gebood, dat zij bedaard zou blijven.

— „Geef mij liever eerst een boek, opdat ik mij overtuige, dat ik geheel en al genezen ben en weder lezen kan," sprak zij.

Martha gaf haar een boek, en Marie las zonder eenige moeite. De genezing was volkomen.

Toen de gelukkige ouders het wonder aanschouwden, dat O. L. Vrouw van Lourdes had gewrocht, toen vielen zij bij het bed van hun kind op de knieën neêr, om de Allerheiligste Maagd te danken, dat zij het vertrouwen des vaders niet beschaamd had.

Dokter Bermont kwam in allerijl van Bordeaux om het feit, waarvan men hem nog denzelfden dag kennis had gegeven, te onderzoeken, en gaf eene schriftelijke verklaring, dat de geneeskunde onmagtig was om zulk eene genezing te bewerken. „Quant à l'instantanéité de cette „guérison", zoo lezen wij daarin, „telle qu'elle s'est „produite, c'est un fait hors ligne, qui sort tout à fait „des procédés au pouvoir de la science médicale."

Het zal wel niet noodig zijn te vermelden, dat de godvruchtige ouders korte dagen daarna met hunne dochters ter bedevaart gingen naar O. L. Vrouw van Lourdes. Marie legde daar hare kleederen op het altaar der H. Maagd, en nam de kleuren weder aan van Haar, die ten tweede

male haar zoo wonderdadig had bijgestaan. Vervolgens keerde zij ter voltooijing harer opvoeding naar de Dames du Sacré-Coeur te Bordeaux terug.

Tot aan haar huwelijk bleef zij het kleed der Onbevlekte Moedermaagd, blaauw en wit, dragen; en haar huwelijksreis was naar Lourdes, waar zij haar Maria-kleederen wenschte te schenken aan het arme kind, dat de bron had gegraven, wier wondervolle wateren haar het licht en het leven hadden wedergegeven. Dit is het eenige geschenk, dat Bernadetta ooit heeft aangenomen.

't Is nu twaalf jaren geleden: Marie Moreau noemt zich thans mevrouw d'Izarn de Villefort; zij is moeder van drie frissche gezonde knapen met schoone en heldere oogen, en heeft er voor gezorgd, dat zij alle drie bij den H. Doop ook den naam van Marie hebben ontvangen.

15. De laatste genezing, welke door de bisschoppelijke commissie als wonderdadig is aangenomen, is die van PASCHALINE ABBADIE te Rabasteins; waarvan wij echter tot ons leedwezen geen bijzonderheden kennen.

Wij eindigen de mededeeling der 15 genezingen, door de bisschoppelijke commissie van onderzoek als wonderdadig erkend en aangenomen, met de verklaring, dat wij, overeenkomstig de voorschriften der H. Kerk en de dekreten van Z. H. Urbanus VIII en andere Pausen, slechts in algeheele onderwerping aan die dekreten geschreven hebben, en derhalve niets van hetgeen door den H. Stoel niet is bevestigd, hebben willen voorstellen als ware het bevestigd.

J. J. v. d. Horst.

DE MISLUKTE INLEIDING VAN DEN EERSTEN BISSCHOP VAN ROERMOND A°. 1563.

Ter waardeering der oorkonden, die wij omtrent de mislukte inleiding van Roermonds eersten Bisschop door den druk algemeen maken, zij vooraf herinnerd, dat de meeste geschiedschrijvers van Gelderland, ook zij die gelijk Arnoldus Havensius en Johannes Knippenbergh opzettelijk de op- en inrigting des Bisdoms moesten bespreken, het onderhavig feit slechts met één woord hebben aangestipt.

De inhoud der bescheiden leert ons, dat het verzet te Roermond hoofdzakelijk gedreven is door de aanhangers der Hervorming, destijds in niet geringen getale aanwezig; deze vonden hunne woordvoerders in eenige amptmeesters en regeerders der stad, die op hunne beurt listig schuilden achter de Gemeente, de Ridderschap en de gewestelijke Staten.

Voor iemand die de zaak van het standpunt der Hervormden beschouwt, kan de heftige weêrstand, zeven jaren gerekt, geen bevreemding baren; immers een Bisschop, vooral zulk een man als hier in aantogt was — namelijk Wilhelmus Lindanus, aan allen bekend én door zijne geschriften én door zijn onversaagd gedrag als geloofsonderzoeker in Holland en Friesland — moest door hen wel met alle kracht geweerd worden. In tegenstelling hiermede blijft het ons een raadsel, hoe de Roomschen, die te Roermond

en in Opper-Gelderland nog altijd de overgroote meerderheid uitmaakten, zich zoo gemakkelijk lieten verschalken; of zou immer en overal eene stoute minderheid moeten zegevieren?

Om welke redenen Charles de Brimeu, de toenmalige Stadhouder van Gelderland, de inhuldiging des Kerkvoogd wilde verdaagd hebben, wordt niet duidelijk gezegd; welligt is het te verklaren door de weifelende houding, welke hij in dien tijd tegenover zijn Vorst had aangenomen.

Wilhelmus Damasi Lindanus werd in 1525 te Dordrecht geboren uit zeer deftige ouders, die afstamden van de ambachtsheeren van „Linde", maar deze heerlijkheid zouden verloren hebben ten gevolge der groote waterramp, die den Biesbosch heeft gevormd en tot heden toe den naam draagt van Sint-Elisabethsvloed, omdat de overstrooming ten jare 1421 op den 18 November heeft plaats gegrepen.

Nadat de jongeling zijne voorbereidende studiën te Meer bij Hoogstraten had voltrokken, begaf hij zich naar de Universiteit van Leuven, alwaar hij uitmuntend mogt slagen; zijn naam werd op 15 Maart 1545, bij de promotie der philosophen van de gezamentlijke vijf paedagogiën — onder de honderd-zeven-en-dertig genoemden — op de 24ste plaats uitgeroepen. Hij was toen slechts 18 jaren oud. Nog lange jaren verbleef hij te Leuven en hoorde, onder meer andere leermeesters, de beroemde A. Balenus, J. Hasselius, Jac. Latomus, R. Rescius, Johan Lange van Enkhuizen, R. Tapperus en J. Tiletanus; hij bezocht vervolgens, ter verdere bekwaming in de oostersche talen, de Universiteit van Parijs en werd na zijne terugkomst te Leuven priester gewijd ten jare 1552. Ook in dit jaar is hij Licentiaat der godgeleerdheid geworden.

Twee jaren later vertrok onze Dordtenaar naar Dillingen om op uitnoodiging van den Kardinaal Otto Truches als professor der godgeleerdheid den geleerden Petrus Soto

op te volgen. Van deze gewigtige taak kweet hij zich tot groot voordeel zijner vele hoorders en niet minder tot voldoening van den Kardinaal, gelijk deze vreugdevol betuigt in een omslagtig schrijven uit Augsburg, den 4 Junij 1557, aan Philippus II van Spanje gezonden.

Tijdens zijn verblijf te Dillingen, te weten in 1556, werd Lindanus naar Leuven uitgenoodigd en met den doctorshoed versierd. Kort hierop deed Emmanuel Philibertus van Savooijen, algemeen landvoogd der Nederlanden, aan Lindanus het vleijend aanbod, om in Friesland, voor zoo verre dat gewest onder het geestelijk regtsgebied van Utrecht behoorde, als vicarius, commissarius of officialis van den Utrechtschen Bisschop Georgius van Egmond en tevens als koninklijke raad op te treden. Het inwilligend antwoord is gedagteekend uit Dillingen op 10 kal. Junii 1557; de aanstelling van Utrechts Kerkvoogd volgde reeds den 31 Julij van hetzelfde jaar. Deze laatste staat te lezen in de inleiding ad notitiam Episcop. Leow. pag. 17, alwaar ook gehandeld wordt over de tegenwerking die onze Vicarius zoo van het Friesche Hof als van de Geestelijkheid ondervinden moest: in verscheidene brieven, door ons in originali ingezien, klaagt hij zelf over de vele moeijelijkheden, die hij ontmoette. Weinig heeft deze zending tot verbetering van tucht en zeden mogen uitwerken.

Koning Philippus benoemde Lindanus den 19 Januarij 1558 tot deken der Hofkapel te 's Hage, alwaar hij eerst het volgend jaar den 7 Maart is ingeleid; deze benoeming bragt hem niet slechts aan het hoofd van de kanunniken der kapel, maar hij werd tevens de herder van de hooge raadslieden en al de suppoosten „ten Hove van Holland", en dit niet slechts onafhankelijk van den parochiepaap van den Haag, maar zelfs van den diocesaan Bisschop;

immers „Maria ten Hove" ten jare 1367, den laatsten December, door Hertog Albrecht van Beijeren bij tusschenkomst des H. Stoels verheven tot eene collegiale kerk, waaraan 12 kanunniken met een deken aan het hoofd verbonden waren, werd in 1374 door den Paus geheel en al aan de jurisdictie van den Utrechtschen Bisschop onttrokken.

Om het gezag van Lindanus nog meer te verhoogen, stelde hem het goevernement aan tot geloofsonderzoeker voor Holland en Zeeland; in welke betrekking hij echter zoo vele teleurstellingen te verduren had, dat hij eindelijk op zijn ontslag aandrong, gelijk Margareta van Parma den 20 November 1562 schreef aan Judocus van Ravensteijn; Hofdeken bleef hij, ook na zijne benoeming en wijding tot eersten Bisschop van Roermond.

Zijne wijding tot bisschop werd verrigt door Peronnet de Gravelle, bijgestaan door Franciscus Sonnius en Pipinus de Rosa, op Palmzondag, of 4 April van het laatstgenoemde jaar, te Brussel in de kapel van het Sakrament van Mirakel.

Ook hield de Deken meestal zijne residentie te 's Hage en liet zich niet onbetuigd ten voordeele der kerkelijke aangelegenheden. In 1565 woonde hij de Provinciale Synode van Utrecht bij, niet als Bisschop van Roermond, daar deze Diocese tot de Kerk-provincie van Mechelen behoorde, maar als exempte Deken der Haagsche kapel. Nog meermalen moet de dienst der Kerk en van den Staat zijne afwezigheid gevorderd hebben, aangezien de Landvoogdes b. v. in Maart 1564 aan Cornelius Suijs, toenmalig president van den Hove, last geeft, dat hij zorge „de vruchten der hofdecanije Lindano te doen volgen", die om de genoemde beweegreden afwezig was.

Toen in 1566 op S^{t}. Bartholomeus het graauw, gelijk

in de meeste Hollandsche steden zoo ook te 's Hage, al was het slechts kortstondig, de bovenhand verkreeg, moest Lindanus vlugten en begaf hij zich naar Leuven. Hier schuilde hij, totdat de Hertog van Alba te weeg mogt brengen, dat Roermond hem eindelijk, op den 10 Mei 1569, als Bisschop plegtig ontving.

Daar in het Roermondsche Bisdom, dat gansch Opper-Gelderland, het Rijk van Nymegen met de stad van dien naam, het land tusschen Maas en Waal, de heerlijkheden Grave en Cuik, Boxmeer, Kessel, Weert en het land van Valkenburg insloot, vele aanhangers der Hervorming werden aangetroffen, en de rampen des oorlogs die streken onophoudelijk teisterden, laat het zich niet eens volledig denken en alzoo veel minder in korte woorden beschrijven, welke lasten en zorgen op onzen Bisschop, gedurende de 19 jaren die hij aan het hoofd van dat kerkdistrikt geplaatst was, nogmaals rustten.

Wij onthouden ons van bijzonderheden. De Diocesaan-Synoden, in dat tijdvak te Roermond gehouden, gelijk 's mans vele kerkbezoeken en toespraken in drukwerk of handschrift bewaard, zijn gewis deugdelijke bewijzen van den grooten ijver, dien hij ten beste der hem toevertrouwde geestelijken en leeken aanwendde.

Tweemalen moest hij zijne Bisschoppelijke stad ontvlugten, doch ook alsdan hielden hem de belangen zijner Kerk druk bezig; zijne reizen naar Rome en naar Madrid hadden geen ander doel. En alsof zijne onvermoeide werkzaamheid geen veld genoeg bekomen had, gebruikte het Landsbestuur hem meermalen ook buiten zijn kerspel; zooals, bij de reductie van deze en gene stad, ter herstelling van de Roomsche Godsdienst; (b. v. te Breda, 's Bosch, Eindhoven); ter op- en inrigting van het Collegium Regium te Leuven, alwaar twee en zeventig uit

ons Vaderland gevlugte of gebannen priesters huisvesting en onderhoud zouden vinden en nieuwe levieten voor deze streken worden opgekweekt; ter ontvangste van Anna van Oostenrijk, de bruid van Philips II. Bij deze laatstgenoemde gelegenheid heeft Lindanus, ten aanhooren van Alba, met stoutmoedigheid de regten der Kerk tegen de eischen van den fiscus verdedigd.

Te vergeefs is hij in de weer geweest om volgens de voorschriften van het Concilie van Trente zijn Bisdom met een kweekschool voor priesters of seminarium te begiftigen; hoe hij daarop prijs stelde, drukt hij in weinige woorden uit. Het zij mij vergund deze onvertaald hier meê te deelen:

„Mihi subscripto videtur coram Judice Christo Jesu fore utilissimum et huic oppido, ac toti adeo huic dioecesi Ruraemundensi afflictissimae consultissimum ac vere salutare, ut monasterium Bogardorum Sti Ewaldi Ruraemundense in Seminarium convertatur juxta SS. Conc. Trident. decreta erigendum, et opera Ven. PP. S. J. erudiendum. Unde in posterum catholica nostra Religio hic et per viciniam haeresibus variis afflictissimam queat efficaciter tandem restaurari et ad posteros salva feliciter propagari." Zoo schreef de waardige kerkvoogd in 1580. Gelijk men weet, kwam het klein-seminarie of collegie eerst in 1611 tot stand, en werd het bestuur hiervan door Mgr. Jac. de Castro, een Amsterdammer, aan de Jesuïeten toevertrouwd, en is het groot-seminarie in 1698 door Mgr. Reginaldus Cools opgerigt.

In 1588 werd Wilhelmus Lindanus als Bisschop naar Gent overgeplaatst, alwaar hij na weinig maanden, te weten den 2 November van het zoo even vermeld jaar, is gestorven en in de Kathedrale Kerk begraven.

De Kardinaal Baronius zegt van hem: „Vir non tan-

tum omnis generis litterarum eruditione clarissimus, verum etiam egregii confessoris fidei nobilitatus insignibus, quippe qui exilia, proscriptiones, aerumnas incredibiles ac mortes fere frequentes inconcusso robore Fidei causa sustinuerit."

Wie breedvoeriger berigten omtrent Wilhelmus Lindanus wenscht, leze het werk van Arn. Havensius de Erectione Episcopatuum etc; achter eene Dissertatio van den Leuvenschen Professor Lannij, in den Annuaire de L'Université van 1860 opgenomen, worden de uit- en onuitgegeven geschriften van Lindanus behandeld; in De Katholiek van 1846 is de eerste reis van Lindanus naar Rome, die in 1578 werd aangevangen, medegedeeld; eindelijk is Lindanus in den Annuaire van Leuven van 1871 nogmaals besproken.

Charles de Brimeu, Graaf van Megen, Vrijheer van en tot Humber-Court, Heer tot Housdaing en Esperlecq, Ridder van het Gulden Vlies en Z. M. Stadhouder Kapitein-Generaal over Gelderland, Zutphen enz., dien wij boven „weifelend" noemden, werd niet lang na den aldaar aangegeven tijd een der getrouwste dienaars van Philips II; hij stierf te Zwolle den 9 Januarij 1572.

Adrianus Nicolai, van wien hij hieronder twee dokumenten mededeelen, was een der vijf zonen van Klaas Evertz., President van het Hof van Holland enz. Hij stierf te Brussel in 1568. Deze Kanselier van Gelderland wordt geprezen als „vir tum eruditione tum in Fidem catholicam eximius."

A. van Lommel, S. J.

BRIEF VAN CHARLES DE BRIMEU
AAN
MARGARIET VAN PARMA,
Algemeene Landvoogdes der Nederlanden.

Madame — Le chancelier de ces paijs de Gheldres et Zutphen mons^r^ Adrian Nicolai aijant selon l'instruction et commandement par Vostre Alteze me donnée et faict, touchant l'induction d'ung Evesque à Ruremonde, esté audict Ruremonde et illecq besoigné comme Vostre Alteze verra par son verbal cij-joinct, en aij bien voulu advertir icelle Vostre Alteze, par ce porteur, estant bien marrij, que la chose n'est succedée plus au contentement de sa Majesté et de Vostre Alteze, Laquelle me pourra commander ce que Luij plaira, par moij estre faict d'avantaige.

A tant Madame me recommandant tres humblement en la bonne grâce de Vostre Alteze, prieraij le Createur Luij donner en santé tres bonne et longue vie.

D'Arnhem ce IVe d'april 1563. Stil de Gheldres.

De Vostre Alteze

Tres humble et obeissant Serviteur

CHARLES DE BRIMEU.

VERBAAL VAN DEN KANSELIER VAN GELDERLAND.

Achtervolgende den bevel mij gegeven bij mijnen Heere die grave to Megen Stadholder ende Capitain Generael des furstendoms Gelre ende graeffschaps Sutphen, ben ick Adriaan Nicolaij Cantzelier in die zelve landen gearriveert den 27 Martii a^o^ 1563 Stilo Communi, binnen der stadt Ruermunde ende hebben ten zelve daege den Burgermeister derzelver stadt aengesacht, dat zo ick bevel hadde mette Scholtis, Burgermeisters, Scepenen ende Raedt derzelver Stadt etzelijcke zaeken haerluijden te communicéren, dat hij den Raedt tegens den volgenden dach wolde doen versaemelen, 't welck hij zo aengenomen heeft te doen.

Den 28en des mergens te VII huijren, den Raidt upten Stadthuijse vergadert zijnde, ben ick daer gegaen, ende naer overleveringe der missiven Ko. Mat. en der Hertoginne, ende naer verlezinge derselver hebben den voors Scholtis Burgermeestren, Scepenen ende Raedt aengesacht dat Ko. Mat onse allergenedichste Heere, bewegen zijnde durch die zunderlinge guede affectie die zijne Mat. schuldich is te draegen ende oick altijt gedraegen heeft tot der eere Godes almechtichs, tot onsen heiligen christen geloove ende tot ten welvaert zijner Mats. Erf-Nederlanden mitsampt om andere diversche treffelijcke oirsaeken, heefft voor etzelijcke jaeren doen vervolghen aen onsen heijlighen Vaeder den Paews Paulus quartus ende daernaer aen den Paews Pius tegenwoirdich, ende oick erhalden die oprichtinge van diversche nijewe bisdommen ende eertsbisdommen in die voirs. zijner Mats. Erffniderlanden zulcx dat voortaen die onderdaenen derzelver landen niet genoodicht en zullen worden, als tot noch toe, tot oire groote costen ende moeijten geschiet is, ubtlendich ofte wijet van der handt te verzoecken alle geestelijcke expeditien, permissien ende andere nootwendighe zaecken; dan zullen zulcxen de alle gewoontlijke geijstelijck bescheijt, elck van oire biscoppen binnen 's Landts, ende bij der handt geseten moegen erlangen.

Ende zou dan het quartier van Ruermunde respective onder twee ubtheemsche bisscoppen, tot noch toe gehoorich is geweest, als namentlijck Colen ende Luijdick, heefft zijne Mat. voor 't selve quartier oick die oprichtinghe van eenen nijewen bisdom erhalden, waervan den bisscopelijcke Stoel ende Residentie des nijewen biscops binnen der stadt Ruermunde geordonneert is, waerduer die selve stadt merckelijcke eere, welvaeren, neringhe ende rijckdom zal erlangen, ende van de groote schaede die zij in voorleden jaeren bij de gruwelijcken brandt geleden heefft verlichtet ende weder op te been gebrocht worden. Ende dat daeromme zijne Ko. Mat. oire eersaemheijden 't zelve wel hadde willen te kennen geven, allergenedichst gesinnende, dat wanneer die voorser bisschop aldaer in zijne residentie commende wert, zij vervoegen, dat

zijne Eerweerdicheijt alle zulcke eere, reverentie ende gehoirsaemheijt bewesen ende geleijstet worde, als goeden Christene ondersaeten oiren bisschop ende ordinarise geijstelijcke hooghe overicheijt schuldich zijn te doen ende te bewijsen, daeraen zij zijne Ko. Ma^{t}. eenen sonderlinghen aengenaemen dienst doen zullen.

't Welck bij hen gehoirt, zoe zij sich begeerden te beraeden, ben ick van de Raetscamere vertogen, ende een wijle tijts daernaer weder opgeroepen zijnde, is mij bij monde des Burgermeesters aengesacht, dat zij luijden mijn aengeven ende die meijninge zijnder Ma^{ts}. wel verstaen hadden, dan zoe die zaecke der gantzer stat ende gemeijnte aenginck en conden egene antwoirde geven, zij en hadden sich eerst mitte gedeputeerden der gemeijnten, offte meesters der ampten besproken ende denselven zulcx gecommuniceert, ende die zaecke te kennen gegeven, 't welck zij noch voir de middage doen wolden, ende mij een antwoirde geven. — Omtrent tien huijren ben ick weder opt Raedt-huijs ontboden ende is mij doen [toen] bij denzelven Burgermeister, in tegenwoirdicheijt des Raidts ende gemeijnsluijden voor antwoirde gegeven, dat naedemael die zaecke der algemeijner Lantscap aenginck, en zolden zij zonder die Bannerheeren, Ridderscap ende Steden daer niet dorven doen, dan wat die Lantscap daerin dede, des wolden zij geerne volgen, zeggende voirts dat het een nieuwicheijt waere ende mochte verstaen worden tegens den tractate te zijn.

Waerop ick oen [hun] gesacht, dat mij verwonderde van zulcke antwoirde, gemerckt, dat dijt een zaecke is, die tot vordeel ende profijt des gantze quartiers ende zonderlinge der Stadt Ruermonde zall reijcken ende nijemant hinderlijck offt praejudiciabel zijn, zoe dath dese biscop egheenen andere autoriteijt oft macht hebben offt gebruijcken zal, dan die biscoppen van Colen ende Luijdick respective in desen quartieren tot noch toe gehadt ende gebruijckt hebben; Ende zo verde zij daer eenighe swijmel in hadden, offt vermeijnden, dat die oprichtinge deses bisdoms ijemant in desen quartiere geseten, praejudiciabel

zijn mochte, begeerden dat zij mij 't selve wolden ontdecken, ick zol dese daer zoe goede berichtinge op doen, dat zij gesedicht zolden zijn, verzoeckende dat zij sich noch eens bedencken ende den [dan] beter antwoirde geven wolden.

Hiernae een weijnich tijts affgegaen zijnde, ben ick weder ontboden, ende is mij weder die zelve antwoirde gegeven zonder eenige redenen te willen ontdecken, hoewel ick zulcx te meermalen versochte, hön expresselijck verclaerende dat de meninge zijnder Ma^{t}. niet en is, dat bij die oprichtinge deses bisdoms 't quartier van Ruermunde, die stadt offt ijemandt der onderdaenen in oire rechten, privilegien ende olde gebruijcken zal geprejudiceert worden, waeromme ick hön nochmaels geseijt hebbe, dat ick zeekerlijck wijste, dat hön deze antwoirde bij zijne Ma^{t} zoe verde zij daerbij persisteerden, niet in't goeden en zolde affgenomen worden; want doch alle christene menschen eenighen biscop onderworpen zijn moesten, ende naedemael die pausselijcke Heijlicheijt, die alle bisdommen te ordonneeren heefft, dit bisdom in desen maniere geordonneert hadde, ende zijne Ma^{t}. oire Lant-furst sulcx niet alleen bewillicht, dan zelve gevordert hadde, waeren zij schuldich zulcx nae te gaen ende en hadden egeene redenen om eenige weijgeringen offt dilatien voor te nemen, mit meer andere redenen; doch all te vergeeffs, zo zij bij oire voors. antwoirde persisteerden; waerom ick, niet siende eenigh profijt te moegen doen, ben vertrocken.

Ten zelven daege, is bij mij van sich selff gecomen die Deken van der collegiale kercke des H. Geest binnen derzelver stadt, mij verclaerende dat hem ende zijnen Capittel zeer leet was, dat die van der stadt dese zwaricheijt maeckten, ende dat het zelve anders nergens duer en geschiede, dan dat onder die Meisters van den Ampten eenighe waeren, die der sectenhalven suspect zijn, als oeck die Regierders daervan niet alle vrij en zijn ende dat die gene die zulcx zijn, zorghen dat die Biscop daer tegenwoirdich residerende daerinne (als billijck) zolde willen versien, maer dat hij en zijn collegie zonderlinge verlangden naer die compste des voors. Biscops ende baden

zijne Ma^{t}. denzelven mitten eersten te willen schicken, zeggende dat daerubt geen inconvenient te besorghen en stonde, zoe die burgeren, uutgenomen een cleijn getal in comparatie der anderen, goet en catholici zijn ende die compste des Biscops wel begeeren, zoe zij wel verstaen, dat die stadt daer bij eere ende neringe zal crijgen.

Welcke verclaeringhe des Dekens gehoort, en heeft mij niet gedacht van noode te zijn 't Capittel te doen versaemelen om hön eenige remonstrantie te doen, offt oirer f. gen. missive te leveren, zonderlinge zoe mijn instructie halt, dat zoe verde die stadt sich bewegen liette tot zijnder Ma^{t}. goede meijninge ick als dan mitten Capittel oick communiceren zolde etc.

Den 29^{en} is insgelijcx bij mij gecomen die pastoir der parochiale kercke van Ruermondt voors., ende heefft mij in effecte verclaert ende geseijt, als die Deken gedaen hadde, zêggende zoe veel meer, dat hij besorcht, dat in der stadt vele Sacramentarii zijn, zoe hij alle jaeren bevindt 't getal der communicanten sich te verminderen, ende daer omme zeer goet waere, dat zijne Ma^{t}. den voorscr. Biscop daer schickte, hoe eer hoe liever.

Aldus gedaen ende gebesoigneert bij mij ten jaere en daege als boven. Oirkonde mijne gewoonlijcke hantteijcken, hier onder gestalt.

ADR. NICOLAI.

CHARLES DE BRIMEU AAN MARGARIET VAN PARMA.

Madame. — Estant retourné en ceste ville et veuillant accomplir le commandement que Vostre Alteze m'a faict pour induijre les Bourgemestres et Ceulx de la Loij de Ruremunde d'accepter volontairement l'evesque, que Sa Mat. est d'intention ij faire introduyre, aij, devant ce faire, bien voulu ung peu de la matiere toucher avecq monsr. le chancelier de ce paijs, pour, veu qu'il ij avoit esté dernierement et pourtant le mieulx debvroit estre informé, oijr son advis. Et comme

je l'aij trouvé d'advijs tout contraire, à scavoir que l'on debvroit et pourrait aisement ij introduijre ledict evesque et que non obstant la responce luij donnée, par Ceulx de la Loij de la dicte ville il n'ij auroit personne quij s'ij opposeroit ou ij condtrediroit en aulcuna sorte, comme avoit, ainsy que dict estant illecq, depuijs oij et pour vraij entendû de plusieurs tant ecclesiasticques que seculiers gens de bien et principalement, que de brijeff luij tenant propos de ce mêsme affaire avec ung homme d'eglise de la dicte ville, icelluij avoit dict que nagueres le Burgemestre d'icelle ville divisant avecq luij dudict affaire avoit declaré que il estoit esbahi qu'on leur en avoit faict parler, auparavant la venue dudict evesque et que sij l'evesque ij fust venus quant et quant il n'ij eust eu aulcune contradiction, se persuadant ledict chancelier que sij l'on leur en parle davantage, on ne tirera d'eulx aultre responce que la precedente; j'ai bien voulu advertir Vostre Alteze de ce que dessus, pour scavoir, sij Vostre Alteze aijant entendue l'opinion dudict chancelier vouldra faire quelque changement de ce qu'Elle m'a commandé ou qu'Elle vouldra que je passe oultre, dont je La supplie me vouloir advertir, affinque je me puisse selon cela regler, protestant toutefois, que de moij je ne suis de celluij advis dudict chancelier pour ce que c'est chose perilleuse et que s'il advenoit quelque desservice à Sa Ma^{t}., je n'en veulx estre coulpe. Je pense bien qu'il n'ij aura difficulté à l'induction de l'evesque mais je me craings, que ce que en pourra soudre après. Toutesfois puisque le Roij a cest affaire tant au coeur, il plaira à Vostre Alteze comme dessus me commander et ne fauldraij de l'ensuyvre au piedt de la lettre.

Madame me recommandant très humblement en la bonne grâce de Vostre Alteze prierraij le Createur, Vous donner tres bonne et longue vie.

D'Arnhem ce VIIe jour d'Aougst 1563.

De Vostre Alteze tres humble et obeissant serviteur,

CHARLES DE BRIMEU.

DE VROEDSCHAP DER STAD ROERMOND AAN CHARLES DE BRIMEU.

Wailgebore und Edele Genadige Here. — Ons is uijt gemeijne gerucht vuerkomen wie eener, genant Wilhelmus Lindanus, gemeijnt sijn solde, albier binnen Ruremunde tho komen und eijn vermeijnt episcopaet ader bisdomb op te richten und tho halden, niettegenstaende dat wir her befueren, Coninklijcke Mat. onses alregenedichsten Heeren veroirdenten Cantzelier in desen Furstendombs Gelre ind Greffschap Zutphen, derhalve voer guetliche antwoirt gegeven, dat ons niet gebueren ader getemen woelde, alsulche vernuewerongh eijns Bisdoms albier binnen dieser stadt Ruremunde tho acceptieren buijten vuerweten gemeinre Lantscappen deses Furstendombs Gelre ind Greffschap Zutphen. Ind diewijls middeler tijdt opgedachte Lantscap niet bij den anderen geweest, soedat derhalven oick geijne communication ghehalden ind wir, 't sampt den anderen quartieren mijt Gelrhen confirmationbrieven en Tractaten van Keijzer. und Con. Mat. versehen, is onse fruntlich und dienstelich begeren Ure Gen. als onse veroirdenten Stadtholder, willen ons mijt alsulcke nijehe und ungewoenliche vurnemen boven anderen deser Lantscappen, quartieren, niet affsonderen, besweren noch besweren laeten, ind wes wir ons des aen Ure Gen. sullen hebben thoe vertroesten, begeren des eijn guetliche wederbeschrieven andtwort van deselviger Ure Gen. die Godt almechtich in geluckseligen regiment lanckwillich wailfarende gesparen will.

Gegeven den 12 augusti a° 1563.

Burgermeistre, Schepenen, ind Raedt der stadt Ruremunde.

Gecollationeert tegen zijn ierste originael, is bevunden accorderende bij mij

F. Roos.

CHARLES DE BRIMEU AAN MARGARIET VAN PARMA.

Madame. — Comme ceulx de Ruremunde m'escripvent presentement touchant l'introduction de l'evesque, laquelle Sa

Mat. est d'intention de faire faire en icelle ville, ceque Vostre Alteze verra par la copie cij enclose, n'aij voulu laisser d'en advertir Vostre Alteze pour si Elle n'eust encoires ordonné ou conclus sur ma derniere, contenante les advis de moij, et du chancelier ichij, povoir prendre tel regard sur l'affaire que Vostre Alteze trouvera convenir. Et si d'aventure Vostre Alteze fuist deja resolue et que je receusse icelle resolution, je supersederaijs de proceder oultre, jusques à tant que Vostre Alteze m'aura aultresfois et de rechief escript, pour scavoir, s'Elle aijant veu ceste et la dicte copie ne sera changée d'opinion. Je pense que Ceulx de Ruremunde seront esté advisez par quelq'ung du contenu de ma dicte lettre derniere à Vostre Alteze escripte, veu que sans que je leur en aije faict aulcune mention ou sommé mot, ils m'esrcripvent en ceste sorte à l'impourveu.

Madame, je me recommande tres humblement en la bonne grace de Vostre Alteze, prijant le Createur Luij donner une santé tres bonne et longue.

D'Arnhem ce XIVe d'Aougst 1563.

Madame, comme Lesdicts de Ruremunde demandent responce, il plaira à Vostre Alteze me faira scavoir ce que je leur auraij à escripre.

De Vostre Alteze tres humble et obeissant serviteur

CHARLES DE BRIMEU.

MARGARIET VAN PARMA AAN DEN KANSELIER VAN GELDERLAND.

Tres schier et bien amé. — Par les lettres que ces jours passez nos a escript nostre Cousin le comte de Meghen, nos avons entendu qu'il avoit communiqué avec vous sur l'introduction de nouveau evesque en la ville de Ruremunde. Et qu'il vous sembleroit assez que ledict nouveau evesque se poroit bien introduijre sans grande contradiction ou difficulté. Estant toutesfois icelluij comte de Meghen de l'opinion contraire et que la chose ne passeroit sans bien grande difficulté, (et

vous verrez par la copie joincte ceque depuis ceulx de Ruremunde ont sur ce escript audict comte) ce que dessus constete et pour le grand desir qu' a le Roij nostre Seigneur que ce des nouveaux Eveschies s'effectue au plustost, nos vos avons bien vouleu escripre la presente; Vos requerant et de part sa S. ordonnant que si vous avez quelque particularitez par lesquelles vous sembleroit cest introduction faisable sans tomber en quelque inconvenient ou alteration avec ceulx de Ruremunde ou Estats de Gheldres que nos en veuillez advertir le plus particulierement et distinctement que pourrez, affinque Vostre responce veu, nos en peussions tant mieulx respondre à nostre dict Cousin de Meghen. Et nij veuillez faire faulte. A tant, Tres schier et bien amé, Nostre Seigneur Vos ait en sa saincte garde.

De Bruxelles ce 28 aougst 1563.

BRIEF VAN DEN KANSELIER VAN GELDERLAND AAN MARGARIET VAN PARMA.

Madame. En toute humilité et obeissance à la bonne grâce de Vostre Alteze me recommande.

Madame, pour satisfaire au commandement de Vostre Alteza, à moij faict par lettres du 28 du mois d'aougst, il est vraijj, que passé aulcuns jours, que mon Seigneur le comte de Meghe Gouverneur de ce Paijs de Geldres me monstroit certaines lettres de Vostre Alteza, contenants en effect qu'il eust à appeller vers luij aulcuns de la Loij de Rurmunde, pour les induijre à la reception de leur Evesque, me demandant sur ce mon advis, je respondis à sa Seigneurie qu'il me semblat, que cela seroit paines perdus, veu qne je ne doubtois poinct qu'il persisteroient en la responce à moi aultrefois donnée, et que je pensois fermement, que si du commencement on eult sans les praeadviser introduict ledict Evesque, et leur commander de le tenir pour tel, luij obeïr et porter toutte révérence requise, qu'il nij eust esté ame, qui eust dict mot au contraire; Et qu'il me sembloit encoires que si l'on l'introdujissoti, il

n'ij auroit à craindre nul inconvenient, veu que (par dessus ce que estant audict Rurmunde j'avois entendu du doijen, et curé illecq, comme en mon verbal envoijé lors, à Vostre Alteza. j'avois) declaré j'avois encoires depuijs, et naguaires entendu du Pater du couvent de Mariengarde en la dicte ville, que comme aulcungs jours passez, il avoit devisé avecq le Burgemestre..... N. sur l'affaire dudict Evesque, icelluij Burgemestre luij auroit dict en effect ces mot »je vouldraij qu'on ne » nous en eust point parlez auparavant sa venue, quoij faijsant on n'eust eu ces difficultéz, et que besoing estait-il, de nous en preadviser; ou semblables paroles en substance.

Lesquelles raisons, Madame, ij joinct, que l'affaire en soij est tant juste, raisonnable et sainct, que nul bon Chrestien ij puijsse contredire, m'ont alors meu d'eftre de ceste opinion, comme seroije bien encoires, ne fust ceste derniere lettre desdicts de Ruremunde, laquelle comme sentant quelque obstination, semble donner occasion de peser la chose d'avantage. Madame, apres m'estre de rechieff recommander en toute humilité, et obeissance à la bonne grace de Vostre Alteza je prie Dieu le Createur, La vouloir avoir en sa saincte garde.

Escripte le iii de Sept. l'an 1563.

De tres humb. tres obeiss. serviteur de V^re^ Alteza,

ARDIEN NICOLAI.

LETTERLOOVER.

Hemelvaarts-dag 1870.

Blijde toonen, jubelzangen
Zullen klinken van mijn luit,
Want ik zing de hooge vreugde
Van Gods teergeliefde Bruid.

Spelende op heur rinkelbommen
En met huppelenden voet,
Togen Isrels blijde dochtren
Den verwinnaar te gemoet;

Maar in hooger zielsvervoering
Stijg' 't verrukkend zegelied,
Nu de Maagd van 't hemelsch Sion
Haren Held verwinnaar ziet;

Nu haar Bruidegom en Koning,
Na zijn worsteling op aard,
Aan de regterhand des Vaders
't Eeuwig rijksgebied aanvaardt.

Den geboeiden vijand drijft Hij
Voor zijn zegewagen uit,
En bevrijde scharen volgen
Als de schittrende oorlogsbuit,

Hij, haar Bruidegom en Koning,
Die zijn glorietroon betreedt,
Maar bij al het luisterstralen
Nooit zijn dierbre Bruid vergeet!

Trouw aan 't heilverbond der liefde,
Eens bezegeld met zijn bloed,
Zal Hij zijne Bruid bewaken,
Schenken, haar, zijn hoogste goed.

Ja, de glorierijke Koning,
Die voor eeuwig triumfeert,
Met Haar blijft Hij, in Haar leeft Hij
Tot der eeuwen loop verkeert.

Dat dan lof en zegeliedren
  Jublend klinken van mijn luit,
Nu 'k de vreugde ga verhalen
  Van die hooge Koningsbruid!

Meld mij, blijde Sionsdochter,
  Waar, waar toeft uw Bruidegom?
Hij is met U, en mijn ziele
  Blikt verlangend naar Hem om.

„ Ziet gij ginds die zeven heuvlen
  „ Rijzen voor 't verbaasd gezigt?
„ Op die heuvlen toeft mijn Bruigom,
  „ Daar heeft Hij zijn stad gesticht.

„ In dien grijzen Priester-Koning,
  „ Die daar Petrus' stoel beklom,
„ Leeft de Vorst der overwinning,
  „ Leeft mijn dierbre Bruidegom!

„ In dien grijzen Priester-Koning
  „ Heerscht Hij over 't wereldrond,
„ En zijn goddelijke orakels
  „ Spreekt Hij door diens zwakken mond.

„ Doch wat geestverrukkend wonder
„ Ik uw' blikken hebbe ontvouwd,
„ Neen, nog hebt ge in al zijn liefde
„ Mijnen Bruigom niet aanschouwd!"

Meld dan, blijde Sionsdochter,
Waar, waar toeft uw Bruidegom?
Hij is met U, en mijn ziele
Ziet versmachtend naar Hem om.

„ Sla uw blikken over de aarde,
„ Heel de wijde wereld rond;
„ Want wie waagt het, u te melden,
„ Waar zijn liefde grenzen vond!

„ Op die nederige altaren,
„ Onder den geringsten schijn,
„ Wil mijn Koning en mijn Bruigom
„ Immer, immer met mij zijn,

„ Hij, wiens bloed mijn bloed doortintelt,
„ En wiens leven in mij leeft,
„ Waar Hij zich aan mijne kindren
„ Onverdeeld ten spijze geeft.

„ Dankbre tranen voel ik vloeijen,
» Als ik aan zijn liefde denk;
„ Neen, nooit vinde ik wat 'k mijn Bruigom
„ Voor die gaven wederschenk!"

Ja, dat Sions dochter weene
Om die liefde aan Haar betoond',
Om dien goddelijken Bruigom,
Die op hare altaren troont;

Hij, de glorierijke Koning,
Die voor eeuwig triumfeert,
Hij blijft met Haar, in Haar leeft Hij,
Tot der eeuwen loop verkeert.

Rijs dan, God! en toon uw almagt,
Rijs! want zie uw Bruid verdrukt;
Weer is de eens geboeide vijand
Dreigend op haar aangerukt.

Zij, die blijde op U blijft hopen,
Is door 't snoodst geweld belaagd;
Rijs, en haar bestrijders worden
Voor uw aanschijn weggevaagd!

't Zie reeds 't wraakzwaard opgeheven
Met zijn bliksemenden gloed,
'k Hoor reeds 't rollen van uw wagen
Nu Ge uw Bruid ter hulpe spoedt.

Doch uw Bruid! O, biddend knielt ze,
En met smeekend handgebaar
Tracht zij 't wraakzwaard af te keeren,
Wijst zij naar het zoenaltaar.

Rijs dan, God, maar God der liefde!
Rijs, en toon uw wondermagt,
Denkend aan het bloedig offer,
Voor ons heil aan 't kruis gebragt.

Tref de harten van de zondaars,
Uw genade triumfeer',
De afgedoolde kindren keeren
Schreijend tot hun moeder weer!

Dan weer viert Gij uw verwinning
Met een rijken zielenbuit,
Dan eerst is de vreugd volkomen
Van uw teergeliefde Bruid.

P. L.

PIUS IX.

STRIJD EN OVERWINNING.

Twee honderd en tien millioen Katholieken, over alle werelddeelen verspreid, zien thans met een gemengd gevoel van blijdschap en droefheid naar het oude Rome op. Groot is hunne smart onder al de rampen, die op het hoogvereerde en innig geliefde Rome drukken, maar grooter is hunne blijdschap, omdat zij op den pauselijken zetel den grooten Pius zien, die met den palmtak der martelaren, met den lauwerkrans der overwinning en met de jubelkroon van het vijfentwintigjarig opperpriesterschap gesierd is. Hij is de eerste, die na den H. Petrus het zilveren feest van zijne pauselijke waardigheid vieren mag.

Wel moet het eene bijzondere beschikking der Goddelijke Voorzienigheid zijn, dat een man als Pius IX, die in zijne jongelingsjaren zoo zwak was en in lateren leeftijd zoo vervolgd, zoo verguisd en verlaten werd, dien geheel ongewonen feestdag mag beleven. Maar die Paus, de lieveling der Voorzienigheid, hij ziet zijn koningstroon omvergestooten en de wettige onderdanen van zijne tijdelijke magt aan het ruw geweld van een gekroonden statenroover prijsgegeven. De Katholieken beven van verontwaardiging over het heiligschendend gruwelstuk, dat aan het erfgoed van Petrus, aan den Paus en aan de geheele Kerk ge-

pleegd is. En de vijanden van Paus en Kerk, zij zouden willen juichen bij hunne lang verbeide en nu schijnbaar behaalde overwinning, zoo niet dezelfde beginselen, welke den pauselijken koningstroon moesten omverwerpen, Italië zelf in een peilloozen afgrond en het ongelukkige Frankrijk in een zee van bloed en tranen nederstortten. Zij juichen, maar met de juichtoonen der hel, die met bang geweld aan den angstigen boezem worden ontwrongen, zoo dikwijls zij hun haat tegen de godsdienst, het gezag en den eigendom zien zegepralen. Maar toch, zij gevoelen reeds de onoverwinnelijke kracht van den schijnbaar zwakken Paus, want de eeuwige beginselen, door hem aan de wereld verkondigd, dringen dieper in de harten der volken door, naarmate de slagen der vijanden met meer kracht op den edelen Pius nedervallen.

Wij wenschen bij den feestdag van onzen grooten Paus den strijd, door hem gevoerd, nader te beschouwen, ten einde zijne overwinning beter te begrijpen.

De Kerk op aarde is de strijdende Kerk, zij is het van den beginne af en blijft het tot aan het einde der wereld. Zij voert den strijd van de waarheid tegen de leugen, van het goed tegen het kwaad. De aanvallen van de leugen en het kwaad tegen den eeuwig Ware en eeuwig Goede zijn door Lucifer in den hemel begonnen, in het aardsche paradijs overgebragt en in de geschiedenis der wereld voortgezet. De Katholieke Kerk, het rijk van waarheid en deugd, was van haar oorsprong af het doel dier aanvallen, en de Paus, het zigtbaar opperhoofd dier Kerk, het bijzondere mikpunt. De leugen en het kwaad maakten zich dikwijls meester van de magt der aardsche vorsten, om die Kerk, welke als zigtbare maatschappij leeft, in datgene, wat zij zigtbaars heeft, in hare goederen, hare bedienaren en in de bezittingen, het leven, de eer en vrij-

heid harer geloovigen te treffen. Van daar de bloedige vervolgingen, om door middel van geweld, op het stoffelijk en bereikbaar deel der Kerk gepleegd, aan de waarheid en de deugd afbreuk te doen.

Maar ook de valsche wijsbegeerte des heidendoms en de ketterij beproefden hare krachten tegen het rijk van waarheid en deugd, opdat alle menschelijke krachten, geestelijke en stoffelijke, zich met de goddelijke kracht van dat rijk zouden meten; en dit geschiedde met geen ander gevolg dan dat zij telkens afgeslagen werden en telkens hare aanvallen met verblinde woede weder begonnen.

In den tegenwoordigen tijd is de Christelijke beschaving genoegzaam doorgedrongen, om bijna allen een zekeren afschuw tegen het stoffelijk geweld in te boezemen. De vijanden der Kerk nemen ook alleen dan hiertoe hunne toevlugt als de andere middelen van leugen, bedrog en verleiding niet meer baten. Liever slingeren zij hunne kwade beginselen in tal van vlugschriften, dagbladen, parlementaire debatten enz. onder het volk en tegen de Kerk. Zij hebben een geheel systeem van dwaling, dat men slechts behoeft te kennen, om de vervolging tegen de Kerk te kunnen begrijpen. Het verschrikkelijke Pantheïsme is de leer, waaruit de boosheid volgt, welke wij in deze dagen moeten aanschouwen. Lucifer, Adam en Eva wilden goden zijn. De Pantheïsten willen geen God boven zich erkennen, maar zeggen, dat zij zelve de zich altijd ontwikkelende godheid en dus goden zijn. Hieruit volgt, dat er buiten den mensch geene wetten bestaan van goddelijken oorsprong of uit een goddelijk gezag voortgevloeid, want de mensch is zijn eigen god en zijn eigen wet. Wat hij nu persoonlijk voor zich als waar en goed, of als onwaar en kwaad houdt, dat is het ook. Dat ware en goede is echter niet onveranderlijk. Als hij toch den an-

deren dag het juist tegenovergestelde voor waar en goed houdt, dan is dat ware en goede ook geheel omgekeerd. Men moet erkennen, dat het onbegrijpelijk is. Wie het onbegrijpelijk vindt, geeft daardoor een bewijs, dat hij nog gezond verstand heeft. Zulke warbegrippen kunnen niet de uitspraken der regte rede, maar slechts de eischen zijn van de woelende hartstogten, welke de rede overmeesteren en haar beginselen opdringen, die aan alle begeerlijkheid den vrijen teugel laten, en in zich veranderlijk zijn even als de hartstogten zelve. Deze toch zoeken voldoening, en wat zij den eenen dag eischen, zullen zij den anderen dag weder verwerpen, al naar gelang het geeischte of verworpene hen bevredigt of niet. Daaruit komt die strijd tusschen ja en neen, welke in het pantheïstische systeem eene noodzakelijkheid, eene levensvoorwaarde geworden is.

Maar de afzonderlijke mensch staat, ook volgens deze afschuwelijke dwaling, met anderen in eene maatschappelijke verhouding. Nu worden al die afzonderlijke goden in eene algemeene godheid als opgelost, en die godheid is de pantheïstische Staat. Die Staat erkent geene godheid boven zich en geene magt naast zich. Alle regten, die er bestaan, zijn van hem uitgegaan en bestaan slechts zoolang als hij het verkiest. Hij, als de oorsprong en bron van alle regten, bezit een onbegrensd regt. Die Staat spreekt door zijne vertegenwoordigers. Hij kan naar goedvinden een keizerlijke of koninklijke kroon aan een zijner vertegenwoordigers opzetten, maar deze mag dan geen keizer of koning zijn bij de genade Gods, maar bij de gunst des volks. Dat volk kan, wanneer het zulks verkiest, hem afzetten en verjagen, om een anderen persoon of eene andere soort van regering in zijne plaats te stellen. Van daar die menigte van revolutiën, welke onze eeuw te zien geeft.

Wat nu de pantheïstische Staat bij meerderheid van stemmen als waar, regt en goed aanwijst, dat moet in zulk systeem ook waar, regt en goed zijn. En als de minderheid zich tot meerderheid weet te verheffen, dan kan die meerderheid gewordene partij het tegenovergestelde als waar, regt en goed verklaren, en dan moet het ook zoo zijn. Het objectieve ware en goede bestaat niet meer. Het hangt alles van den volkswaan af, van daar het vreeselijk woord van den Franschen Keizer bij den aanvang van den laatsten oorlog: „Een oorlog, die door het volk voor regtvaardig wordt gehouden, is regtvaardig." Van daar eindelijk, dat het regt in het feit bestaat, en dat eene gelukkig voltrokken onregtvaardigheid niet in strijd is met de heiligheid van het regt.

In dat systeem is voor de Kerk van Jesus geen plaats. Die Kerk toch beweert, dat God de oorsprong is van de Kerk en van den Staat, dat de eerste eene bovennatuurlijke, de tweede eene natuurlijke maatschappij is, dat beiden van elkander onderscheiden zijn in oorsprong, aard, doel en middelen, en dat ieder op zijn eigen gebied ook geheel onafhankelijk is. De Godmensch, stichter der Kerk, die zeggen kon: „Mij is alle magt gegeven in den hemel en op de aarde"; Hij, de koning der koningen, door wien de vorsten heerschen, van wien alle magt afdaalt en door wien ook aan alle magten grenzen gesteld zijn, Hij gaf aan de Kerk de magt om tot alle volken te gaan, en geen staatsmagt heeft het regt om de vrije uitoefening dier zending te beletten; de magt om alle volken te onderrigten, en geen magt ter wereld bezit het regt, om dat onderwijs tegen te houden; de magt om het Doopsel en de andere HH. Sacramenten toe te dienen, niettegenstaande een mogelijk verzet der wereldlijke gezagvoerders; de magt om allen te leeren onderhouden,

wat Jesus geleerd heeft, al zou ook een Staat verblind of boos genoeg zijn, om de afkondiging van 's Heeren wetten met geweld tegen te houden. „Gaat over de geheele aarde, verkondigt het Evangelie aan alle schepsel. Gaat en onderwijst alle volken, leert hen onderhouden al wat Ik u bevolen heb; doopt hen." Zoo luidt de magtbrief der Kerk.

„De Katholieke Kerk moet, volgens de instelling en lastgeving van haren Goddelijken Stichter, met vrijheid hare heilzame kracht uitoefenen, tot aan de voleinding der eeuwen, op alle menschen in het bijzonder, maar ook op de geslachten, volken en hunne hoogste gezagvoerders." (Encycliek van 8 December 1864.)

Die Kerk heeft het regt, en niemand kan haar dat regt ontnemen (ofschoon men door onregtvaardig geweld haar in de uitoefening er van kan hinderen) om stoffelijke bezittingen te verkrijgen: een plek gronds, om haar altaar te vestigen; steen en hout, om dat altaar te bouwen; kostbaar of min kostbaar altaargerijf, brood en wijn, water, olie en chrisma, om de HH. Sakramenten toe de dienen. Zij heeft van God het regt van bestaan ontvangen, dus het regt om te leven en om goederen te bezitten tot levensonderhoud van hare dienaren. Zij heeft het regt om zich uit te breiden en dus ook om de stoffelijke middelen te aanvaarden, welke voor deze uitbreiding noodig zijn. Zij heeft in zake van godsdienst de wetgevende en regterlijke magt ontvangen; en deze magt berust bij hare gezagvoerders en niet bij de overheden van den Staat. Die Kerk weet onmiddellijk van haren oppermagtigen Stichter, die de oorsprong van alle magt en regt is, welke magt en welke regten zij bezit, en zij heeft hierin geene aanwijzing of bepaling van den Staat af te wachten. De Paus

van Rome, hij is de uitlegger en handhaver van die regten der Kerk.

Een pantheïstische Staat, die geen God boven zich erkent en zichzelven voor God houdt, kan zulk eene Kerk en zulk eenen Paus met een eigen goddelijk en onafhankelijk regt, niet dulden. Immers zulk eene Kerk en zulk een Paus zijn in voortdurende tegenspraak met het pantheïstische beginsel. Zij durven spreken van eeuwige waarheid en onvergankelijk regt. Zij durven verkondigen, dat de Staat kan dwalen, maar zij zelve nooit. Zij durven spreken van regten tegenover en boven den Staat en den volkswil. En die Kerk durft hare onafhankelijkheid tegenover den Staat te handhaven, en heeft met haren Paus reeds achttien eeuwen bestaan. Zij durft de vorsten te leeren, hoe zij te regeren, de volken, hoe zij te gehoorzamen hebben. De eerbied en liefde van vorsten en volken hebben haar zelfs met aardschen luister omkleed, haar met rijke geschenken begiftigd, wat meer is, aan den Paus en vroeger ook aan eenige bisschoppen een burgerlijk rijksgebied geschonken. Vorsten en volken hebben naar hare waarschuwende stem geluisterd; zij hebben zelfs aan de gewijde bedienaren dier Kerk eene stem in hunne raadsvergaderingen gegeven en hun niet zelden een overwegenden invloed geschonken op het staatsbestuur.

Dwalingen, uitgaande van beginselen, aan die van den pantheïstschen Staat gelijk, hebben zich in de drie laatste eeuwen met ongekend geweld tegen de rots der Kerk verheven, en de Kerk wankelde evenmin als zij te voren ooit gewankeld had. Zij staat onwrikbaar vast. Dit is een feit achttien eeuwen door.

De pantheïstische Staat, die zelf het onregt, wanneer het gelukkig volbragt is, wil erkennen, wil dat feit der eeuwen niet eerbiedigen. Waarom niet? Omdat die

Kerk in lijnregte tegenspraak is met hetgeen, wat hij zijne regten noemt.

De zoogenaamde Hervorming heeft de Kerk van Jesus geheel en al in het hart van den mensch willen opsluiten. Die Kerk, de levende en maatschappelijke godsdienst, moest onzigtbaar worden en in eene slechts innerlijke gemeenschap tusschen God en de ziel bestaan. Waar echter de godsdienst nog uit hare verborgenheid zou durven treden, daar zou zij aan den Staat, aan de vorsten onderdanig moeten zijn, zoodat 's lands vorst ook 's lands paus was, en de Staat het regt had, om de grenzen te bepalen, binnen welke de Kerk zich zou mogen bewegen. De Reformatie heeft haar werk niet kunnen voltooijen, doch wat de vorige eeuwen niet vermogten, dat zal de negentiende eeuw trachten te bewerken.

Vele staten zijn door deze verkeerde leer aangestoken.

De partij, welke deze beginselen voorstaat, had ze langzamerhand en dikwerf in het verborgen door Europa verbreid, had er eene plaats voor weten te verwerven tot zelfs in de kabinetten der vorsten, en zich ten laatste vooral in de regeringskringen van het koningrijk Sardinië gevestigd. Als zij die regering genoegzaam bewerkt zou hebben, als zij de volken van Europa aan hare begrippen door tal van nieuwsbladen en andere geschriften zou hebben gewoon gemaakt, als zij zelfs in Rome hare handlangers zou hebben gevonden, dan kon zij eenmaal die onuitstaanbare Kerk in haar middelpunt en oppersten gezagvoerder, den Paus, op nieuw openlijk aanranden. Maar Italië en vooral de Pauselijke Staten waren nog al te zeer aan de Kerk gehecht, dan dat de strijd met eenige hoop op welslagen kon begonnen worden, bijaldien men terstond geheel zijn voornemen liet blijken. Er moesten omwegen worden bewandeld. Italië moest eerst gaan droomen van het groote Romeinsche Rijk, het moest naar

eene zoogenaamde eenheid streven, meer gewoon worden aan het betooverend wachtwoord van het ééne Italië, om eenige jaren later te kunnen hooren, dat de Paus als wereldlijk vorst die grootheid en eenheid van Italië in den weg stond. De partij meende, dat de verheffing van den uiterst zachtzinnigen Pius IX, die na den krachtigen en door haar gevreesden Gregorius XVI den pauselijken troon besteeg, eene welkome gelegenheid aanbood, om den nieuwen Paus in een net van loftuitingen en volksdemonstratiën te kunnen vangen; zijn liefderijk hart zou zich alligt tot toegevendheid laten bewegen. Men zou het volk van Rome aan luidruchtige manifestatiën ter eere van den Paus bij iedere gunst of inwilliging van zijn vaderlijke goedheid gewoon maken, ten einde al meer gunsten te verwerven, zoo de krachtige teugels van het pauselijk koningschap wat te laten vieren en het volk tot een luide afkeuring te kunnen opzweepen, als de Paus een of andere gunst durfde weigeren. De pauselijke goedertierenheid zou de opgesloten of verbannen booswichten weder in zijne staten toelaten; welke beloften of eeden van getrouwheid aan den Paus die misdadigers ook zouden moeten afleggen, de partij liet zich aan beloften en eeden niet gelegen liggen, wanneer dit met hare belangen in strijd was.

Het eigenlijke doel mogt echter niet blijken. Eene zekere vijandelijkheid tegen de Kerk kwam nu en dan wel door de wolken van geheimzinnigheid heen schijnen, maar het plan in zijn geheel moest nog verborgen blijven. Kon men het zoo verre brengen, dat Pius zijne geestelijken van zich vervreemdde, met sommige, meer dan andere gehate, geestelijke corporatiën brak, met Oostenrijk in onmin of zelfs, ter liefde van Italië, in oorlog geraakte, dat hij alzoo zijne pauselijke waardigheid vergat om alleen koning te zijn, dan meende men, was de Paus weggeruimd, had de Kerk haar

onafhankelijk hoofd en daarmede het bolwerk harer vrijheid verloren. Dit echter kon nog niet het einddoel zijn, het zou als middel moeten dienen om de Kerk van allen invloed op den Staat en den Staat van alle ondersteuning der Kerk te berooven, en dit zou weder tot het verder liggend doel moeten voeren, om de Kerk te vernietigen en den Staat goddeloos te maken.

Als een voorbereiding tot dit doel heeft men een magtspreuk rondgevent, want met magtspreuken dewijl zij eenigen schijn van waarheid hebben, kan men de wereld bedriegen. Die magtspreuk was: „scheiding van Kerk en Staat." Met zulke onbestemde woorden meende men de Kerk uit het openbare leven te verdringen. Slechts weinigen zagen in, wat men met die woorden juist bedoelde. Zij, die dachten, dat daarmede de onafhankelijkheid der Kerk of het wezenlijke onderscheid tusschen Kerk en Staat, zooals wij boven aangaven, bedoeld werd, zagen zich later bitter misleid. Die er kwaad in bespeurden, begrepen meestal niet al de boosheid, welke in deze weinige woorden ligt opgesloten. Bij den eene beteekende deze leus, dat de Staat geen stoffelijken onderstand aan de Kerk of hare bedienaren moest uitkeeren. Een ander wilde er in zien, dat alle winstgevende en regeringsposten slechts aan leeken konden toekomen, en dat de geestelijken daarbuiten moesten gesloten blijven. Dan mogt ook de Paus geen koning meer zijn. Anderen meenden, dat met zulk een beginsel de invloed der Kerk ook uit de school en het huisgezin geweerd werd. Anderen bragten deze woorden in verband met de leuze van „eene vrije Kerk in den vrijen Staat" en zagen er in, dat men de Kerk vrij wilde laten, zooals iedere andere vereeniging in den Staat, maar zóó, dat zij onderworpen zou zijn aan de uitgegeven of nieuw te maken wetten, dus vrij in zoover de Staat haar vrij wilde laten;

wat met andere woorden zeggen wil: de Kerk staat niet boven of naast den Staat, maar de Kerk is onder den Staat, is zijne nederige dienstmaagd.

In ons vaderland heeft men uit datzelfde hier binnengesmokkelde beginsel gelieven af te leiden, dat de Kerk geen verdediger harer belangen, al is deze ook een leek, op eenen ministeriëlen zetel geplaatst mag zien. Maar zij die dit beginsel tot in zijne laatste gevolgtrekkingen willen doorvoeren, leggen er zich op toe, om al wat uitwendig naar godsdienst gelijkt, uit het openbare leven te verbannen: God moet uit het maatschappelijk leven verwijderd worden. Weldra zal misschien de plegtige aanroeping van Gods H. Naam, de eed, moeten ophouden; geen koning of bestuurder zal dan meer een eed behoeven af te leggen; ook voor de burgerlijke regtbanken moet de eed dan afgeschaft; of, wil men er aan vasthouden, het zal louter eene formule zijn, maar eene formule, waardoor men alleen aan den godsdienstigen burger een band zal aanleggen.

Dat alles te zamen en nog veel meer is scheiding van Kerk en Staat. Wel zal een voorstander van dit beginsel het nimmer zoo onverholen verkondigen. Waar hij soms voor eene of andere der genoemde gevolgtrekkingen aanhangers winnen wil, moet het uit een wolk van schoone woorden over beschaving, verlichting en vooruitgang doorschemeren. En de wereld wordt bedrogen, als geen helderziende den moed heeft om het weefsel van leugen en bedrog van een te rijten.

Zulk een helderziende is Pius IX. Hij, de zachtmoedige Paus, is met den heldenmoed der martelaren tegen de vijanden der Kerk opgetreden en heeft de in hun oog strafbare en nooit te vergeven stoutheid gehad, om dat weefsel van schijnschoone woorden te verscheuren en de beginselen, die er onder verscholen lagen, in al hunne

afschuwelijke naaktheid voor te stellen en ten aanschouwen der geheele wereld met den stempel van dwaling te brandmerken. Hij deed het al naar gelang de gelegenheid zich aanbood om deze of gene dwaling te treffen.

De vijandige partij begon weldra in te zien, dat Pius, in zijn vaderlijk bestuur zoo zachtzinnig als het lam, in de verdediging der Kerk tegen de aanvallen van dwaling en boosheid moedig en krachtig was als de leeuw. Zij deinsde echter niet terug. Zij meende eenen Paus te kunnen bedwingen door bedreigingen en opstand, door een moord op zijnen trouwen minister Rossi, door het doodend lood, dat zij 's Pausen paleis binnenjoeg; zij verklaarde in den opstand van 1848, dat zij hem zelven en allen, die in zijn paleis waren, den dood zou aandoen, als hij langer hare eischen durfde wederstreven.

Pius mogt zijn leven wagen, om onschuldigen te redden, hij deed het; maar het beginsel van gezag opgeven, dit kon hij niet, dit deed hij niet. God opende hem in dien tijd den weg om in het geheim Rome te verlaten. Hij deed het, om verdere heiligschendende aanvallen tegen zijn persoon en zijne waardigheid te ontgaan en om niet den schijn op zich te laden, dat hij de misdaden der Revolutie goedkeurde. [1]) Hij trok dan als vlugteling naar Gaëta, opdat het wereldkundig zou worden, dat hij het vergrijp tegen de pauselijke en koninklijke waardigheid van den Opperpriester en de kwade beginselen, waaruit het voortkwam, verafschuwde.

Napoleon liet, om zijne Katholieke onderdanen te vleijen, misschien nog meer om tegen Oostenrijk een vasten voet in Italië te krijgen, Rome hernemen en bezetten, maar

---

1) Zie den brief, aan den Koning van Napels door den Paus geschreven, toen hij te Gaëta was aangekomen.

stelde aan den Paus, eer hij weder in het bezit zijner staten zou kunnen treden, eenige voorwaarden, welke inbreuk maakten op de souvereiniteit. De Paus kon, zonder den schijn van ondankbaarheid op zich te laden, die voorwaarden niet verwerpen. En toch de verheven balling wilde liever ondankbaar schijnen dan ongetrouw zijn aan zijne pligten. Hij weigerde, en Napoleon moest toegeven. Pius keerde den 12 April 1850 in zijn geliefd Rome terug. Zijne komst was een ware zegetogt, want het volk had de rampen der heiligschendende Revolutie ondervonden en geleerd, wat het vaderlijk bestuur van den Paus boven het bestuur der zoogenaamde volksvrienden voor had.

Doch de vijanden lieten niet af de tijdelijke magt van den Paus te bestoken; zijn invloed ook als Paus moest gefnuikt, en de Kerk, zoo mogelijk, naar de duistere catacomben teruggedreven worden. Napoleon was hun medestander, Cavour, de geslepen en beruchte minister van Sardinië, een hunner leidslieden. Deze wist, door de bespreking van „Italië's eenheid" en van „eene vrije Kerk in eenen vrijen Staat", op het Congres van Parijs (1856) de zoogenaamde Romeinsche kwestie tot een wereldkwestie te maken en al het ontuig der booze dagbladen tegen den Paus en zijn vaderlijk bestuur op te hitsen.

Het is niet te verwonderen, dat de kwade partij woedend was geworden tegen den Paus. Hij toch had hunne valsche leer van de vergoding des menschen in hare diepte aangetast, toen hij door de dogma-verklaring van 8 December 1854 de Onbevlekte Ontvangenis van de H. Maagd als een bijzonder voorregt van de Moeder des Heeren had uitgesproken en daarmede ook de oude leer, dat alle menschen in zonde worden ontvangen, op nieuw had verkondigd. Hij had daarmede in Maria vooral de bovennatuurlijke orde hoog verheven. Hij had niet opgehouden in zijne pauselijke acten ver-

schillende van hunne beginselen te veroordeelen en daardoor aan hunne magt een groot aantal volgelingen onttrokken. Hij was het die door het concordaat met Oostenrijk het Josephisme had ontmaskerd. Later kwam nog de Mortara-kwestie, waarin de Paus ter liefde van de eeuwige regten der Kerk, ter liefde van eene kinderziel, het bovennatuurlijk regt der Kerk op de gedoopten tegenover de natuurlijke regten der ouders op hunne kinderen durfde handhaven. Dat moest de ongeloovige wereld, welke van geene bovennatuurlijke orde wilde weten, aanzien. Hoe! een zoon aan zijne ouders onttrekken, dat mag volgens haar wel om dien zoon ter liefde van het vaderland op het slagveld te laten doodschieten, maar om zijne ziel te redden, om hem die gedoopt is en Christen wil blijven, tegen de zielsgevaren van het ouderlijke huis, zooals hier het geval was, te vrijwaren — dat riep in de ongeloovige wereld om wraak. Wat men ook durfde eischen, om het kind aan zijne Joodsche ouders terug te geven, de Paus weigerde. Hij voorzag, dat het hem zijn koningstroon kon kosten — de Paus bleef weigeren.

Napoleon en Cavour begrepen, dat Oostenrijk nog altijd een hinderpaal was, om hunne plannen tegen den Paus uit te voeren. Het besluit om Oostenrijks magt te breken lag voor de hand. De oorlog in 1859, tegen dat rijk gevoerd, maakte het Cavour mogelijk een opstand in de Pauselijke Legatiën te verwekken en gaf aan Napoleon den laaghartigen moed den Paus te verzoeken, dat hij afstand zou doen van de Legatiën. De Paus weigerde. Maar magt ging boven regt. Victor Emmanuel bemagtigde een groot gedeelte der Kerkelijke Staten, Napoleon liet het toe.

Sedert dien tijd was de Paus in een betreurenswaardigen toestand, en niet zonder reden mogten zijne vijanden verwachten, dat hij, bij gebrek aan trouwe verdedigers,

door armoede, dewijl zijne meeste inkomsten hem waren ontroofd, of door een kunstmatig aan te stoken opstand wel gedwongen zou worden, om Rome op te geven. Maar de Paus wanhoopte niet. Hij bleef hopen tegen alle hoop in. En zijne hoop is niet beschaamd. Ten spijt en tot schande van zijne belagers kwamen uit verschillende oorden der wereld dappere en edele strijders opdagen, om den grooten en nu nog meer geliefden Paus te verdedigen. Talrijke giften vloeiden van alle zijden naar Rome, om in den nood van den H. Vader te voorzien; de St. Pieterspenning, dien men als behoorende tot een geheel verouderd tijdperk vergeten waande, werd in eere hersteld, en de Romeinen waren tot geen opstand te bewegen. In één woord, de Katholieke wereld schaarde zich om den Paus.

De vijanden hadden gemeend, dat hunne overwinning nabij was, maar moesten het nu ondervinden, dat zij de Kerk wel in hare stoffelijke belangen konden aanranden, maar dat bij iederen aanval, dien zij had te doorstaan, hare geestelijke kracht en luister zich meer en meer ontwikkelden.

Zie eens dat Pinksterfeest van het jaar 1862. Meer dan 300 bisschoppen en 11000 priesters waren, in weerwil van de bedreigingen der kwade partij, uit alle streken der wereld naar Rome opgegaan, om daar eenen triomf te vieren, door geestelijke kracht over stoffelijk geweld behaald, eene zegepraal van het goed over het kwaad, van de Kerk over de booze wereld, van de beginselen, door den Paus verkondigd, over de beginselen der boozen, een zegepraal, niet in het bloed en door den dood der vijanden, maar door het bloed en den dood der overwinnaars behaald, den triomf van het lijden, van den marteldood, door vijf en twintig priesters en leeken in het verafgelegene Japan, vóór bijna 300 jaren, ter liefde van waarheid en deugd,

ondergaan. Het was de heiligverklaring der Martelaren van Japan. Dat feit was een plegtige veroordeeling, door de geheele Kerk toegejuicht, en uitgesproken over de kwade beginselen der heidensche regering van het toenmalige Japan, maar ook over de heidensche beginselen, welke in den tegenwoordigen tijd de vijanden der Kerk bezielen.

Een nog grooter en nog luider sprekende plegtigheid mogt het bedreigde Rome in het jaar 1867, op den sterfdag van den H. Petrus, aanschouwen. Het was achttien eeuwen geleden, dat de eerste Paus, de eerste Stedehouder van Jesus, die in het gezag van zijn Meester deelde, ook deelgenoot werd in zijn kruisdood. De Paus vierde met 400 bisschoppen en 50,000 priesters de zegepraal der goddelijke kracht over het stoffelijk geweld, den dood van den vervolgden Petrus. Aan dien dood had Rome den pauselijken zetel en al zijne tegenwoordige grootheid te danken. Dat eeuwfeest was eene nieuwe veroordeeling, door den schijnbaar zwakken Paus over de schijnbaar magtige boosheid uitgesproken. Noeme de wereld zulke plegtigheden in den benarden toestand, waarin Rome verkeerde, eene vermetelheid; het godsdienstig hart zegt ons, dat zij voortkomen uit het levendige bewustzijn van onbezweken en goddelijke kracht.

En gij, dierbaar vaderland, gij mogt op dien dag, meer dan eenig ander land, deelgenoot van deze groote wereldgebeurtenis zijn, want uwe zonen, de Martelaren van Gorkum, die in den Briel voor het geloof uwer vaderen, voor hunne gehechtheid aan den Paus van Rome het leven lieten onder de barbaarsche woede van ongelukkige verdwaalden, gij mogt, bij hunne heiligverklaring op dien grooten dag, door hunne heilige stemmen aan de wereld verkondigen, dat er ook Nederlanders waren — en uwe zouaven onder de pauselijke vanen getuigden, dat zij er

nog zijn — die voor de H. Kerk goed en bloed veil hadden.

De feiten, hoe luide zij ook spreken, hebben voor velen de toelichting des woords noodig, om verstaanbaar te worden. Geen woord op aarde heeft zooveel kracht als het woord van een Paus. Hij spreekt tot de geheele Kerk, en zij neemt het geloovig aan; hij gebiedt, en zij gehoorzaamt. Dat woord is door geen bajonetten tegen te houden, door geen kerkergrendels op te sluiten, door geen kanongebulder te verdooven. Men heeft gemeend de kracht van dat woord te kunnen breken, als het geen woord meer zou zijn van een koning, maar van een onderdaan of van een gevangene. De uitwerking van dat woord kan door stoffelijk geweld eenige oogenblikken gestremd worden, maar gebroken worden kan de kracht van dat woord nooit, want het is niet een koninklijk, maar het is een pauselijk woord.

De Paus heeft van zijnen hoogen zetel herhaaldelijk, naar gelang der behoefte, tot de geheele Kerk of tot een of ander gedeelte er van gesproken. Hij heeft eene menigte dwalingen veroordeeld, ten spijt van sommige regeringen, die hare geliefkoosde systemen daardoor zagen aangerand. Maar de Paus had den moed om, waar het de eeuwige beginselen gold, ook de regeringen te wederstaan. Zijne woorden schitteren als lichtstralen in de duisternissen van dwaling en ongeloof. Die duisternissen schuwden het licht, en velen hoopten, dat die enkele lichtstraal, nu her- dan derwaarts uitgeschoten, in de ruimte zou verdwijnen, om aan de magten der duisternis de heerschappij te laten. Daar rijst bij den Paus de gedachte op, dat zijne verschillende acten, welke de veroordeeling der tegenwoordige dwalingen inhielden, misschien niet genoeg wereldkundig waren geworden, om aan de geheele Kerk tot voorlichting te kunnen dienen. Hij laat een uittreksel maken en geeft in het kort de dwalingen en verderfelijke leerstellingen op, welke

hij van het begin van zijn pausschap heeft aangewezen en veroordeeld. Dat uittreksel of die lijst, onder den naam van Syllabus bekend, gaat den 8 December 1864, op last van Z. H., over de geheele wereld uit. Het was een bundel van lichtstralen, het was eene zon, die van den hoogen leerstoel van Rome hare stralen over de wereld uitschoot. De geloovigen zagen ze als het liefelijke licht, dat meer dan eene lamp is voor hunne voeten, de verblinde afgedwaalden zagen ze aan als de bliksemschichten der getergde waarheid.

Die waarheid moest aan de wereld de vrijheid der kinderen Gods geven, maar hoevelen er ook waren, die, weleer door den geest der eeuw verblind, nu hunne dwalingen begonnen in te zien, toch bleven er over, die zich aan hunne geliefkoosde beginselen vastklemden, zelfs waren er, die nog hoopten goede Katholieken te kunnen zijn, al namen zij niet alle uitspraken van den Pauselijken Stoel geloovig aan. Eenigen meenden in het Gallicanisme nog een steun voor hunne begrippen te kunnen vinden en hoopten, dat althans sommige uitspraken van den Paus, ofschoon door hem als oppersten leeraar voor allen gegeven, nog ingetrokken konden worden.

Nu besloot de Paus om de goddelijke waarheden in hare hoogste en meest overtuigende kracht te laten uitschitteren. Hij riep al de bisschoppen der Kerk te zamen tot een Algemeen Concilie, op den 8 December 1869 te Rome te openen. De wereld stond verbaasd over zulk een besluit, de Paus durfde de bisschoppen in het meer dan ooit bedreigde Rome zamenroepen! En de bisschoppen kwamen, zoovelen als slechts konden, en gedurende den tijd, dat zij te Rome vergaderd waren, was er geen gevaar te zien; en zij veroordeelden de dwalingen: en op den laatsten dag verkondigden zij aan de wereld het dogma, dat de Paus

onfeilbaar is in geloofs- en zedeleer, zoo dikwijls hij, als herder en leeraar van alle Christenen, bepaalt, wat door de geheele Kerk te houden is.

Verpletterende slag voor het ongeloof! Eeuwige triomf voor waarheid en deugd! Daar staat Pius in den vollen lichtgloed der pauselijke waardigheid, en ieder geloovige heeft de onfeilbare zekerheid, dat hij aan de hand van den Paus den veiligen weg van waarheid en deugd betreedt.

En de vijanden van Kerk en Paus? Zij zien het einddoel van al hunne aanslagen gemist. Nog nooit is de pauselijke magt in zulk eenen luister voor de volken opgetreden als thans. Die twee honderd millioen Katholieken blijven met den Paus de geliefkoosde dwalingen van den tegenwoordigen tijd veroordeelen; het schoone en kunstige weefsel, wat deze verborgen hield, is voor altijd verscheurd; God zal over de wereld blijven heerschen, en de Kerk zal magtig en groot zijn. Nog niet! Het monster des ongeloofs, in het hart gewond, zal nog in zijne wanhopige stuiptrekkingen zijne klaauwen aan de Kerk slaan, want die Kerk is nog in hare stoffelijke goederen te treffen.

Napoleon moest na de verdrijving van Oostenrijk uit Italië en na den moord te Castelfidardo, door Sardinië op het kleine pauselijke leger gepleegd, voor de oogen van het Katholieke Frankrijk den schijn bewaren, dat hij de beschermer des H. Vaders was. Het was zijn schuld niet, dat de vijanden der Kerk, in het roode kleed der Garibaldisten gestoken, in 1868 bij Mentana door de pauselijke zouaven werden verslagen. Wel hebben de Franschen, die, zonderling genoeg, te laat op het slagveld aankwamen om aan de overwinning deel te nemen, nog door een veel geruchtmakend geweervuur zich den schijn van deelname aan den strijd en aan de zegepraal willen geven, maar ooggetuigen verzekeren, dat men niet heeft kunnen opmerken,

of een enkele vijand door hun vuur op dat slagveld gevallen is. Napoleon werd verder door zijn volk als gedwongen tot de verklaring: „dat Italië zich nimmer van Rome zou meester maken." Hij moest dan wel eenige duizenden soldaten in den Kerkelijken Staat laten liggen, om het laatst overgebleven brokstuk van het pauselijk grondgebied tegen de invallen der vijanden te bewaren. Maar de oorlog met Pruissen, in 1870 ontstaan, was hem eene welkome gelegenheid, om zijne bezetting terug te trekken en Frankrijk wijs te maken, dat ook deze weinige duizenden voor de overwinning der Fransche wapenen noodzakelijk waren. Vele godsdienstige Franschen zagen in de herhaalde nederlagen, welke Frankrijk aan den rand des afgronds voerden, een welverdiende straf, die Gods wrekende hand aan hun vaderland voor het verlaten van den Paus deed ondergaan.

En Napoleon, van zijn troon gestooten en in de magt zijner vijanden gevallen, kon overwegen, of het heulen met de vijanden der Kerk aan vorsten en volken wel zegen mogt aanbrengen.

Maar nu ook kon de Revolutie met de groote legermagt van Victor Emmanuel op Rome lostrekken. Zij deed het zonder eenige oorlogsverklaring. Rome viel in hare magt. Zij toonde door hare daden, wat de Paus meermalen over haar verklaard had, dat zij spot met alle regten, speelt met de vorstelijke kroonen, dat zij God en godsdienst haat, dat eigendom, regt, zedelijkheid en goede trouw begrippen zijn, welke bij hare beschaving niet in aanmerking komen; maar dat voor haar de hoogste zedelijkheid bestaat in al wat tot vermeerdering van rijkdom dient, al was het diefstal en roof; en dat zij het geluk van den mensch stelt in de voldoening zijner dierlijke lusten. De volken hadden deze verpestende leer in eene menigte van geschriften kunnen lezen, in verschillende feiten kunnen

opmerken, maar nu konden zij, opziende naar den verheven zetel van den H. Petrus, van waar zij het licht van waarheid en deugd altijd over de wereld zagen uitstralen, naast dien zetel ook den leerstoel van leugen en misdaad zien oprijzen.

De Stedehouder van den Verlosser der wereld en een stedehouder van haren verderver op hetzelfde plekje gronds! De eerste, als een gevangene, opgesloten in zijn eigen paleis, de laatste zich nestelend in het erfgoed van den H. Petrus. De eerste verwonneling door het ruw geweld, de laatste zegepralende door het gruwelijkste onregt. De eerste overwinnaar in de zedelijke orde, de laatste een verworpeling, in de boeijen der hartstogten. De eerste groot in zijn lijden, de laatste verachtelijk in zijn voorspoed. De Paus overwinnaar, zijne vijanden de verslagenen!

Voor hem, die niets anders dan de stoffelijke kracht huldigt, zijn dit droomen uit eene wereld van verbeelding. Maar voor den helderziende, die de magt van de zedelijke orde kent, zijn het tastbare waarheden.

Wij zien den grooten Pius door stoffelijk geweld van zijne staten en goederen beroofd, door een magt van vijandige wapenen ingesloten, maar als Paus is hij nooit overwonnen, bleef hij altijd overwinnaar.

Zal de 16 Junij, die de zilveren kroon van de vijfentwintigjarige pauselijke waardigheid op het hoofd van den thans gevangen, maar altijd overwinnenden Pius gaat drukken, Rome in herkregene vrijheid of nog in slavernij moeten aanschouwen? Wij weten het niet. Velen hadden gehoopt, dat God, op de gebeden der millioenen, welke dagelijks tot Hem opstijgen, de H. Stad tegen de vijandige aanvallen zou hebben bewaard; God heeft het niet gewild. Velen hebben verwacht, dat de 16 Junij den Paus weder in volle vrijheid op zijn pauselijken koningstroon, te midden

zijner vrijgemaakte onderdanen, zou mogen begroeten. Het schijnt niet in de plannen der Goddelijke Voorzienigheid te liggen. Maar de Kerk van Jesus is op aarde, om de waarheid des Heeren te verkondigen en om zielen voor den hemel te winnen, om de verlossing, op het kruis verdiend, in dankbare herinnering aan 's Heeren lijden, aan de wereld mede te deelen. Is uit het lijden des Heeren het heil voor de wereld ontsproten, ook het lijden der Kerk en van haar eerbiedwaardig Opperhoofd zal aan de zielen tot heil zijn. Dat heil neemt dagelijks toe, de ijver der Katholieken is aangevuurd, het geloof opgewekt, de gebeden en goede werken zijn vermenigvuldigd.

Sta op, o H. Rome, want uw licht is verschenen, en de glorie des Heeren gaat over u op. Zie, duisternis bedekt het aardrijk en donkerheid de volken, maar de Heer zal over u opgaan en zijne glorie in u gezien worden. De volken zullen wandelen in uw licht, en de koningen in den glans, die over u oprijst. Verhef uw oogen rondom u en zie: allen, die daar vergaderd zijn, komen tot u; uwe zonen zullen van verre komen, en uwe dochters zich aan hunne zijde verheffen. Daar komen ze uit alle wereld-deelen met hunne wenschen, gebeden en offergaven. Het licht van den pauselijken leerstoel is over de geheele wereld uitgegaan. Zegenbeden, in alle talen naar den Hemel opgezonden, dalen in blijde stroomen van genade over het hoofd van den feestvierenden Pius neder.

En Gij, Heilige Vader, wees verheugd! Zie de menigte van de zee keert zich tot U, en eene magt van volken komt tot U op. Daar komen ze met de hartelijkste betuiging van hunne liefde, bewondering en trouw. Nooit zijn zij zoo innig gehecht geweest aan den Pauselijken Stoel, nooit hebben zij zoozeer het kwaad verafschuwd

als in deze dagen van vervolging. Dat, o groote Paus, is uw overwinning, dat is de kracht van uw lijden. Spare God Uwe Heiligheid nog lang, en dat U gegeven worde om nog de volle zegepraal der onoverwinnelijke waarheid over het aardsche onregt te mogen aanschouwen.

Dat wenschen, dat bidden, dat smeeken wij.

J. A. VAN DEN AKKER.

DE KRUISTOGT VAN 1871.

I.

— „God wil het! Opwaarts ten heiligen krijg!" zoo klonk het over gansch Europa heên, toen in 1095 de eerste kruistogt werd gepredikt. En eene ongekende, eene heilige trilling doorliep het gebeente der geloovigen, schudde de sluimerenden wakker, wekte de dooden ten nieuw leven, ontstak den moed der vromen, en ontweldigde aan ieders borst den luiden kreet van geloof en gehoorzaamheid.

— „God wil het! Krijgsknechten van Satan, wordt soldaten van Christus!" klonk het nogmaals over de bergen en de zee, over de bosschen en de velden, over de heuvels en de dalen, over de steden en de dorpen van ons werelddeel. En gansch Europa stond op en trok ten kruistogt uit. Het woelige Duitschland zond zijn duizendtallen, en het verdeelde Engeland voegde er zijn keurbenden bij, terwijl ook Italië zijn partijschappen vergat, om zich bij het groote leger aan te sluiten. De bewoner van Wallis verliet zijn wildrijke bosschen, de Schot zijn arme hooglanden, de Deen zijn weelderige feestbanketten, de Noorweger zijn ijsvelden, de Hollander, de Vries en de Vlaming zijn vischrijke stroomen; de Spanjaard dacht er niet meer aan, dat de Saracenen zijn schiereiland be-

laagden; en als een magtige reus daagde het Franken-heir op, om aan de spits der christenheid den wreeden vijand des kruises te bestrijden.

— „God wil het! Aan Christus de victorie! Het kruis voert ter overwinning!" klonk het immer voort. En meende Europa eene halve eeuw vroeger, dat het einde der wereld nabij was, nu droeg het eensklaps de overtuiging, dat eene algemeene herstelling der orde in de christelijke maatschappij zou plaats grijpen. Het pleegde boete over zijn groote schuld, bestreed het kwaad in eigene ziel, en gordde het zwaard om de gereinigde lenden, ten einde ook Azië en Afrika aan de magt der hel te ontrukken.

II.

Azië, de bakermat van het Christendom, geheiligd door de voetstappen van den Godmensch, dat het werktuig der verlossing — het heilig kruis bezat, Azië was ontrouw geworden aan zijn God en Zaligmaker, en volgde den wellustigen en wreeden leugenprofeet met het moordend staal in de vuist. Al-Haken-Bemrila, Kalif van Egypte, die uit louter vermaak de helft van Caïro deed verbranden en de andere helft verwoesten, die zich als eene emanatie van God beschouwde en aan zijne onderdanen opdrong, vervolgde de christenen van Syrië en vermoordde de pelgrims van Palestina. Weldra was de vervolging algemeen in het Oostenland geworden: de tempels en heiligdommen, door de H. Helena gebouwd en begiftigd, waren verwoest of geroofd; de kloosters geplunderd; de patriarchen en bisschoppen gekerkerd of gedood; de vrouwen geschonden, en de kinderen bij duizendtallen besneden en opgevoed in de leer van Mahomet. [1]) Als wilde woudstieren vielen de

1) Alexis, Keizer van Konstantinopel, verhaalt: eos quemdam abusione sodomitica intervenisse episcopum; matres corruptae, in conspectu filiarum,

Bedouïnen hunne naburen aan, en bedreigden de vereerders van het kruis; zoodat de keizer van Konstantinopel de hulp van het Westen moest inroepen, belovende de heillooze scheuring der Grieksche Kerk te zullen doen ophouden, en willende zelfs zijn kroon verliezen, zoo Europa maar ten kruistogt optrok. En geslagen en vertrapt, en uitgemergeld en verteerd, den ellendigsten dood nabij, schreef de kerk van Jerusalem naar Rome, en smeekte met bloedige tranen om ontferming en hulp, om verlossing en leven. [1])

Afrika, waar eens een bisschop leefde, die het licht der katholieke wereld werd geheeten, Afrika was de onverzoenlijke vijand van het kruis geworden, en zond zijne Mooren, Arabieren en Saracenen over de Middellandsche Zee, om het christenland te veroveren; zoodat Paus Victor III de vorsten moest oproepen ter verdediging van Eu-

---

multipliciter repetitis diversorum coitibus vexabantur; filiae existentiae terminum praecinere saltando cogebantur, mox eadem passio ad filias, enz.

1) Ea quae est Hierosolymis universali Ecclesiae sceptris imperanti.

Cum bene vigeas, immaculata sponsa, cujus membrum esse me fateor, spes mihi maxima per te caput attollendi jam pene attritum. An quicquam diffiderem de te, rerum domina, si me recognoscis tuam? Quisquamne tuorum famosam cladem illatam mihi putare debebit ad se minime pertinere, utque rerum infima abhorrere? Et quamvis nunc dejecta, tamen habuit me orbis terrarum optimam sui partem: penes me prophetarum oracula, patriarcharum insignia; hinc clara mundi lumina prodierunt apostoli; hinc Christi fidem repetit orbis terrarum; apud me redemptorem suum invenit. Etenim, quamvis ubique sit divinitate, tamen hic humanitate natus, passus, sepultus, hinc ad caelos elatus. Sed cum propheta dixerit, „Erit sepulchrum ejus gloriosum", paganis loca cuncta subvertentibus tentat diabolus reddere inglorioſum. Enitere ergo, miles Christi; esto signifer et compugnator, et quod armis nequis, consilii et opum auxilio subveni. Quid est quod das, aut cui das? Nempe ex multo modicum, et ei qui omne quod habes gratis dedit, nec tamen gratis recipit; et hic eum multiplicat et in futuro remunerat; per me benedicit tibi, ut largiendo crescas, et peccata relaxat, ut secum regnando vivas.

ropa, en de wijsheid van een Alphonsus en het zwaard van den Cid noodig waren, om de onstuimige vaart der Muzelmannen te stuiten. [1])

En Europa zelf: Willem, bisschop van Tyrus, getuigt, dat het geen godsdienst, geen regtvaardigheid, geen billijkheid meer bezat noch goede trouw. De kerken en kloosters werden beroofd, de afschuwelijkste misdrijven bleven ongestraft. In de gezinnen waren de zeden bedorven, de banden des huwelijks verbroken; overal weelde, overdaad en spel. Zelfs het heiligdom was niet onbesmet gebleven, en treurde over de ongebondenheid en de simonie zijner dienaren. [2])

Alles had zijnen weg bedorven. Ongeloof, ketterij, scheuring, zedeloosheid en heerschzucht hadden de handen ineen geslagen en hunne krachten verzameld tegen den Gezalfde des Heeren en zijne Kerk. Haat tegen het kruis was de band die hen zamensnoerde, en fanatisme de kracht die den wreeden sabel bestuurde; orde en tucht waren uit de maatschappij als verdwenen; vorsten stonden tegenover vorsten, volken tegenover volken, geslachten tegenover geslachten; de grooten waren de verdrukkers der geringen, en de armen de tuchtroede der rijken. De christenen van het Oosten waren gescheiden van die van het Westen; beiden, zonder kracht of leven, schenen een zekere prooi te zullen worden van de barbaren, die de halve maan ten zegeteeken hadden opgestoken.

---

1) Aestuabat autem idem apostolicus Victor, Saracenorum in Africa morantium superbiam frangere. Consilio itaque cum episcopis et cardinalibus habito, ex omnibus fere Italiae populis exercitum congregans, illisque vexillum beati Petri apostoli tradens, sub remissione peccatorum omnium contra infideles impiosque in Africam dirigit. Baronius, III, 70.

2) Gesta Dei per Francos.

III.

Toen was er een man in Picardië, grof en zwaar van leden, ruw en onbeschaafd van vormen, maar met een levend geloof, een ijzeren wil en een ontembare drift naar het koningrijk der hemelen. Niemand kende zijne afkomst of zijne ouders, noch wist iets meer van hem, dan dat hij Petrus de kluizenaar was. In de eenzaamheid der wildernis had hij zich eene kleine kluis gebouwd van ruwe boomstammen, met een dak van mos en heideplaggen. En daar had hij zijne ziel gevoed en sterk gemaakt met vasten en bidden, totdat hij eindelijk de stem des Heeren meende vernomen te hebben, die hem tot iets hoogers riep dan zijn leven in een naakte cel te slijten. Zoo verliet hij de wildernis, nam te Amiens, de stad zijner geboorte, den pelgrimsstaf op en vertrok naar het heilig land.

Hij kwam te Jerusalem en zag de verwoesting der heilige plaatsen, hij hoorde de smartkreten en doffe zuchten, het geween en het gekerm der vervolgde Kerk in Azië, die in haar bloed scheen te moeten smoren; en voor het heilig graf van Jesus ter aarde liggende, weende hij over haar bloedige tranen van rouw en smart, en riep de barmhartigheid des Heeren in. En toen meende hij dezelfde stem des hemels, die hem naar Palestina had geroepen, andermaal te vernemen, en Jesus Christus zelven hem te hooren gebieden:

— „Petrus! sta op en ga aan mijn volk het einde zijner verdrukking aankondigen. Dat mijne dienaars opdagen en het heilig land bevrijden! Ga en roep ze ten heiligen krijg!"

Zonder ontsteltenis, zonder vrees, en als ware er niets buitengewoons gebeurd, staat de pelgrim op, droogt zijn tranen en ijlt naar den patriarch Simeon. Daar spreekt

hij op profetischen toon, en weet de overtuiging zijner ziel in den kerkvoogd over te gieten; hij ontvangt brieven van den patriarch voor den Paus, en zweert bij het h. kruis, dat hij de vrome helden van het Westen op de stem des Heeren ter bevrijding van het heilig land zal op doen trekken.

Hij doorkruist Italië, hij doorkruist Duitschland, hij doorkruist Frankrijk, hij doorkruist gansch Europa, blootshoofds, barrevoets, gekleed met een grove pij, gezeten op eene ezelin; hij is mager, hij is verbruind, hij is verarmd: maar zijn vurig oog, zijn gloeijende taal openbaren genoeg den krachtigen en alles vermogenden geest, die hem bezielt. [1])

Het volk, verwonderd over zijn harde versterving, bewogen door de treffende schildering, die hij gaf van de ellenden, welke hij aanschouwd en zelf in Palestina had ondergaan, meêgesleept door zijn vurige en alles in vlam zettende taal, noemde hem een heilige, een profeet, een afgezant des hemels, en volgde hem in groote menigten. De verhalen, die hij deed, werden bevestigd door de monniken en pelgrims, die ook in Jerusalem waren geweest en dagelijks daarvan wederkeerden, nog de lidteekens dragende der mishandelingen, welke zij hadden verduurd, en van de ketenen, waarin zij geklonken waren. Men kuste hem de handen en de voeten, achtte zich gelukkig als men zijn kleed mogt aanraken, sneed stukken van zijne pij, om die in den vorm van een kruis op de borst te dragen, en trachtte zelfs een paar haren van zijne ezelin magtig te worden, om ze als eene relikwie te bewaren. [2])

1) Bisschop Willem van Tyr zegt van hem: pusillus, persona contemptibilis, vivacis ingenii, et oculum habens perspicacem gratumque, et sponte fluens ei non deerat eloquium.

2) C. Cantu, Tom. V, blz. 246.

En toen Petrus door gansch Europa het kruis had gepredikt, toen riep Paus Urbanus, als vertegenwoordiger der christenheid en de tolk van haar begeeren, de volkeren ter vergadering te Piacenza en later te Clermont in Auvergne op. Tweehonderd bisschoppen, vierduizend priesters, dertigduizend en meer edelen, ridders en aanzienlijken verschenen op den bepaalden dag rondom den Stedehouder van Christus, en kondigden aan het verward Europa den wapenstilstand Gods met groote plegtigheid af.

IV.

Nooit had Europa zooveel deugd en moed, zooveel grootheid en rijkdom bijeen gezien, als in de velden van Piacenza en Clermont. Petrus de kluizenaar stond in zijn grove pij ter regterhand des Pausen, omgeven van kardinalen, patriarchen en bisschoppen, en sprak het eerst tot de duizenden, die de vlakten vulden. Vreeselijke tafereelen schilderde hij hun van hetgeen hij had aanschouwd en ondervonden, terwijl overvloedige tranen hem langs de wangen leekten en de gemoederen der ridders tot schreijens toe bewogen. Maar als hij daarna een armelijk houten kruis in de hoogte hief en den heiligen krijg tegen de vijanden van dat teeken des heils begon te prediken, en den omstanders in den naam van den Heere Jesus Christus bezwoer de heilige plaatsen te gaan bevrijden, dan rolde zijn stem als een ratelende donder over de gekroonde en gehelmde hoofden, en deed de zielen trillen van verlangen en drift om de halve maan voor het kruis te doen ondergaan.

Toen alles weder zweeg, stond Paus Urbanus van zijnen zetel op, en wees, in eenvoudige maar hartelijke taal, op het grootsche en verhevene van voor de eer van Christus te strijden, te lijden en te sterven. Met vaderlijke teederheid vermaande hij allen, om boete te doen voor hunne

zonden, zich op te offeren voor den medebroeder, zich te slagtofferen voor God, en niets anders te zoeken dan de eeuwige goederen des hemels.

— „Gaat dan ten heiligen krijg", zoo eindigde hij, „en God zal zijn overvloedigen zegen doen nederdalen over allen die ter kruisvaart ijlen. Gezegend zult gij zijn in uwe woningen, in uwe akkers, in uwen oogst. Zij die sneven zullen de hemelsche gewesten ingaan; zij die gespaard blijven zullen aan het graf des Heeren neder-knielen. En welk een onwaardeerbaar geluk voor den christen, de plaatsen te mogen zien, waar de Heer de taal der menschen sprak! O, gezegend zij, die tot zulk een arbeid door God geroepen zijn en zulk een belooning voor hunnen strijd te wachten hebben! Op dan, mijne kinderen! Op dan, soldaten van Jesus Christus! hebt den moed en de heldendeugd, die gij zoo vaak in uwe onderlinge twisten getoond hebt; trekt op ten heiligen krijg. God wil het! Aan Christus de victorie!" ....

Op die woorden barst alles in luid gejubel uit, en in verschillende talen klinkt de algemeene kreet: „Deus vult, God wil het!"

Toen las een kardinaal het formulier der algemeene belijdenis voor; en allen, op de knieën gebogen en op de borst kloppende, herhaalden de rouwmoedige woorden en ontvingen de absolutie. Adhémar de Monteil, bisschop van Puy, ontving in hoedanigheid van legaat het kruis uit handen des Pausen; na hem traden de bisschoppen voor, en eindelijk de prinsen, hertogen, graven, baronnen en ridders, die nedergeknield voor den troon van Urbanus zwoeren alle onderlinge twisten te vergeten, om gezamelijk tegen den vijand van Christus op te trekken.

Allen, die zich ten heiligen krijg verbonden, werden met hunne gansche bezitting onder de bescherming der Kerk

gesteld, zoodat hij die iets ten hunnen nadeele of schade ondernam, in den kerkelijken ban verviel.

Twintig verschillende volken van Europa waren op die vergadering tegenwoordig; en twintig verschillende volken van Europa namen daar het kruis aan uit de handen des Pausen; en twintig verschillende volken van Europa keerden juichend naar hunne landstreken terug, om zich ten heiligen krijg uit te rusten.

V.

't Was voor ons werelddeel als de vooravond van den uittogt der Israëlieten uit Egypte. De krijgers stonden gereed, omhangen met hun wapenen, den pelgrimsstaf in de hand, en de borst geteekend met het bloedig teeken des kruises, vol verlangen om in de uitgestrekte woestijn van Azië het groote offer der christenheid aan den Heer van leven en dood op te dragen, de vijanden Gods te verslaan, en bezit te nemen van het beloofde land. Slechts ééne gedachte bezielde Europa: — de kruistogt. Heiligen, flaauwhartigen en zondaars; keizers, koningen en vorsten; bisschoppen, priesters en leeken; monniken, kluizenaars en boetelingen; allen herhaalden in hunne omgeving de woorden des Pausen en de gloeijende taal des kluizenaars, zij bragten alom de hoogste vervoering te weeg, en deden duizenden zamenstroomen om het kruis op de borst te hechten, ja zelfs met een gloeijend ijzer in te branden.

De vrome edelman zeide gade en kroost vaarwel, nam afscheid van zijn boeren en laten, bezocht voor het laatst zijn uitgestrekte velden en boschen, en trok met zijn wapenknechten den voorvaderlijken burg uit naar het verre Oosten. De ridder-roover verliet de sterke krocht, op de punt der rots gebouwd, waar hij zich ten schrik van den ganschen omtrek genesteld had om ongestraft zijn bloedige

strooptogten te kunnen ondernemen, en ging zijn wilden moed den Saracenen toonen, en zijn woeste handlangers als kruissoldaten tegen de ongeloovigen aanvoeren. De poorter onderbrak zijne nering en zijn ambacht, de dorper zijn arbeid, de scholier zijn studie; de man verliet zijne vrouw, de vader zijne kinderen, de broeder zijne zuster, de bruidegom zijne bruid. En de edele jongelingschap, zij trad bij duizendtallen in de gelederen der kruisvaarders, vol van geloof en heiligen ijver voor de zaak des Heeren, tuk op eer en krijgsmansroem, en hakende naar de vreemde avonturen, die de verhitte verbeelding der onervaren jeugd haar in de wonderlijkste en in vaak onmogelijke vormen voorspiegelde. Zelfs de vrouwen en de maagden bleven niet achter, maar bragten met grootmoedige en blijde zielen haar echtgenooten, zonen en bruidegoms aan Jesus ten offer, verkochten haar gouden sieraden en edelgesteenten, of namen den bedelnap op, om hulp en ondersteuning aan het groote christenheir te bieden.

Trekt op dan, Europa's zonen! trekt op ten heiligen krijg: God wil het! Als een andere Moyses heeft de kluizenaar u zijn bevel doen hooren en u naar de woestijn geroepen; en als een andere Moyses zal hij u voorgaan en den weg ter overwinning wijzen. De Paus zal door zijn legaat u ten Aäron zijn, terwijl ontelbare bisschoppen en priesters een voltalligen stam van Levi in uw midden zullen vormen. Ook Josue zal u niet ontbreken, want ziet: daar treedt de groote held der christenwereld, de edele Godfried van Bouillon, aan de spits zijner twintigduizend voetknechten en tienduizend ruiters voorop. Hij kent geen vreeze, hij zal niet weifelen, hij zal niet afdwalen; neen! want hij heeft het gezworen: hij zal zijn aanhangen aan den tegenpaus Anacletus uitboeten op het slagveld aan de Jordaan, en vergiffenis zijner zonden gaan vragen

op de plaats, waar het goddelijk zoenbloed werd vergoten. En hij voelt het in zijne ziel, en hij weet het als door hemelsche ingeving: hij zal, als Josue, den ondergang van Gods vijanden aanschouwen en zegevierend het beloofde land intreden.

Voorzeker, uw togt zal lang en moeijelijk, vol gevaren en tegenspoed zijn; gij zult morren en zondigen en het heimwee gevoelen naar de vleeschpotten van Egypte; en dan ook, evenals de Israëlieten, ter straf daarvoor, geslagen en overwonnen worden. Maar geen vreeze; „aan Christus de victorie!" is de kreet, dien gij zult uitbazuinen, en op wiens vernemen de muren van Jericho zullen in puin storten; „aan Christus de victorie!" is de kreet, die het geloei en het gebrul der snevende Mahomedanen zal overdonderen, om eerst te eindigen op Golgotha's heuvel, van waar hij het eerst over de verloste aarde is uitgegaan. „Aan Christus de victorie!" is de kreet, die des nachts door den engel des doods over de duistere slagvelden, bezaaid met de bloedige lijken der vijanden van Jesus' kruis, zal worden geslaakt. „Aan Christus de victorie!" is de zegezang, dien gij zult aanheffen, als gij, met het boetekleed om de lenden gegord en de asch van rouw op het hoofd gestrooid, uw triomftogt in Jerusalem zult houden, om op het graf des Verlossers nog eens dezelfde openbare belijdenis uwer zonden te herhalen, die gij aan de voeten des Pausen bij uw uittogt hebt gesproken. En de handvol heilige aarde, die gij ten welkomstgroet bij uw eerste schrede op den bodem van Azië aan uwen mond zult brengen, zij zal uw als een hemelsch manna voeden en versterken, en met een bovenaardschen moed bezielen.

Trekt dan op, Europa's zonen! trekt op ten heiligen krijg! God wil het! aan Christus de victorie! Ziet, uwe vaders en moeders, uwe echtgenooten en kinderen, uwe

zusters en bruiden liggen in stof en asch voor het altaar des Heeren gebogen: zij vergezellen u met hunne wenschen en gebeden, en zij strijden met u door hunne smeekingen en boetewerken. God wil het! aan Christus de victorie!....

VI.

Achtmaal is een kruistogt gepredikt, en achtmaal trok het christelijk Europa ten strijde; met den dood van den H. koning Lodewijk, die den laatsten aanvoerde, hielden zij op. Wel zijn de christenen in latere eeuwen meermalen ten strijde opgeroepen tegen de ongeloovigen en de ketters, die de Kerk en de burgerlijke maatschappij belaagden: maar die oproepingen en die oorlogen bezaten nooit dat algemeen belang, dat eigenaardig karakter, hetwelk de kruistogten hadden. In zooverre ieder christenland en ieder geloovig volk lidmaat is van Jesus' geheimvol ligchaam, is ieders zaak ook de zaak der Kerk; maar daarom is die zaak nog niet van dat algemeene gewigt, dat eene algemeene tusschenkomst der gansche christenheid zoowel door staatkunde als godsdienst gevorderd wordt. Geen groote, geen algemeene, geen eigenlijke kruistogt is er dan ook meer gepredikt; en na 1270 is de christenheid niet meer ten heiligen strijd opgestaan.

Daar klinkt nu eensklaps weêr de oude wapenkreet: „God wil het! opwaarts ten heiligen krijg!" Over land en zee weêrgalmt andermaal de vermaning: „God wil het! krijgsknechten van Satan, wordt soldaten van Christus!" En nogmaals schettert het door de gansche bewoonde wereld: „God wil het! Aan Christus de victorie! Het kruis voert ter overwinning!"

Wij tellen het jaar 1871.

Als een andere Victor en Urbanus verheft Paus Pius, thans de vertegenwoordiger der katholieke volkeren en de

tolk van hun begeeren, zijne magtige stem, en roept de christenheid ten heiligen kruistogt op. Daar staat geen Petrus de kluizenaar naast zijnen troon, met de lidteekens zijner slagen en boeijen: maar dat is niet noodig, want Pius zelf is de man van smarten, die gehaat en vervolgd wordt, die de woede der vijanden van Jesus' kruis ondervindt, die beroofd en uitgeschud, gehoond en gelasterd, in de ziel gefolterd en gemarteld, gekerkerd zit. De bisschoppen zijn de kruispredikers in hunne kerspelen; de priesters zijn het in hunne parochiën; en allen, die hun woord vernamen, prediken den kruistogt in hunne omgeving. En de Paus roept niet slechts de christenen van het Westen ten heiligen krijg, maar ook de geloovigen van het heete Azië, van het verzengende Afrika, van Noord- en Zuid-Amerika, alsmede van de eilandengroep der Nieuwe Wereld; zijn woord is gerigt tot al de geloovigen der gansche aarde. Ook zijn het niet uitsluitend de keizers, de koningen of de vorsten, noch de ridders, de krijgshelden en de soldaten, die te wapen worden geroepen: maar het woord is tot alle geloovigen zonder onderscheid of uitzondering gerigt; en allen worden door den Stedehouder van Christus ingedaagd, om zich bij het groote en ontzaggelijke leger aan te sluiten, dat tegen den vijand van het kruis optrekt. Burgers en dorpers, aanzienlijken en geringen, rijken en armen, geleerden en onwetenden, zondaars en regtvaardigen, grijsaards en mannen, jongelingen en kinderen, vrouwen en maagden, monniken en nonnen, zwakken en kreupelen, zieken en stervenden, van alle werelddeelen, van alle natiën, van alle talen, zij gaan opwaarts ten heiligen kruistogt, vol van geloof, van bovenaardschen moed, van heilig vertrouwen, van brandende liefde, en verzekerd van de overwinning. Hun wapenen zijn gewet, hun krijgsbedrijven geregeld, hun aanvoerders in den krijg

volleerd, gehard en veelal vergrijsd, de weg is hun aangewezen; en voorwaarts gaat het groote leger der katholieke wereld, tweehonderd millioenen krijgers sterk, om slag te leveren en te overwinnen. En evenals voor zes eeuwen, klinkt nogmaals over de aarde en de zee, maar nu uit den mond van tweehonderd millioenen dapperen, de wapenkreet: „God wil het! Aan Christus de victorie! Het kruis voert ter overwinning!"

VII.

Daar moet wel groot gevaar, daar moet wel groote nood zijn; daar moet een vijand zijn opgestaan, die de gansche maatschappij met zekere vernieling dreigt; de hel moet op nieuw zijn losgebroken, om het rijk van den Christus op aarde te belagen, daar zulk een groote en algemeene kruistogt wordt gepredikt, en zelfs de vijand het eerst der wereld verkondigde, dat een kruistogt zonder twijfel te verwachten is....

Wij tellen het jaar 1871: en de heidenen en ongeloovigen trillen van haat en woede, en zij die het christendom zijn uitgetreden, beramen eene dolzinnige heiligschennis; de keizers en koningen der aarde zijn opgestaan, en de vorsten en beheerschers spannen zamen met de volkeren, tegen den Heer des heelals en tegen zijn Gezalfde.

— „Verbreken wij de banden, die ons nog aan God vastsnoeren en als ketenen onzen geest omknellen; werpen wij het juk, dat de Kerk ons oplegt, verre van ons, daar zij voortaan geen God, geen geloof, geen Kerk meer!" Zoo luidt hun godlasterende taal. [1])

't Was diepe nacht en afschuwelijke verwarring in de krochten der hel, waar Satan zijn vervloekte aanvoerders rondom zijn brandenden zetel had gedaagd. Nog droeg

1) Ps. II.

hij een glimp van de verhevener grootheid, die hij eens in het hemelrijk bezat, en de helder stralende en een zee van licht om zich heên gietende ster, die als een diadeem weleer zijn blanken schedel sierde, drukte nog als een uitgebrande krater zijn slangenharen.

— „Waar moet dat heên?" vroeg hij bulderend: „prinsen van mijn rijk, die de vervloeking van Hem daar boven met mij torschen moet, waar moet dat heên? 't Is nog geen 300 jaren, dat ik onzen broeder de vaan des oproers tegen de Kerk van den Nazarener deed opsteken en half Europa tegen haar opzette: en ziedaar, mijn werk gaat ten gronde, de ketterij spat uiteen, bestaat niet meer. Moet dan de Christus altijd zegevieren?"

— „Neen! neen! dood aan den Christus! kruisigt Hem, kruisigt Hem!" donderde het door de vlammende kolken. En „kruisigt Hem, kruisigt Hem!" daagde het nogmaals op uit de helsche diepten.

— „Ja, ware dat nog eens mogelijk!" schaterde de hellevorst. Maar wij zullen de Kerk van Rome, die Hij zijne bruid noemt, op het kruishout klinken. Zij moet vergaan, de eerlooze! en dan, dan zullen wij het rijk op aarde bezitten."

— „Verga de Kerk van Rome! kruisigt haar, kruisigt haar!" brulde het op nieuw.

Een afschuwelijke grijnslach plooide het vreeselijke gelaat van Satan, terwijl hij sprak:

— „'t Is of ik voor een oogenblik de pijn der verdoeming niet voel, als ik u dus hoor spreken. Maar wat te doen? Alles wat ik heb uitgedacht, alles wat ik heb ondernomen, 't heeft gefaald; en als ik meende der overwinning nabij te zijn, dan kwam die Maagd van Nazareth en vernielde in een enkelen stond mijn zwoegen van vele jaren. Helaas! wij moeten het bekennen: ook op ons

werk drukt de vervloeking van Hem daar boven, en alles wat wij tegen Hem aanvangen strekt ten laatste altijd ter onze beschaming; wie weet hier raad? Is er dan niemand, wiens haat tegen den Almagtige een nieuwen, een onfeilbaren kruisdood voor de Kerk op aarde weet uit te denken?"

— „Heer!" sprak er een, die zwarter en gedrochtelijker was dan de anderen, maar moeite deed om zijne mismaaktheid te verbergen, „heer, veroorloof mij alle geheimzinnigheid op te heffen en tot het gemeene volk af te dalen. Wij bezitten bouwmeesters, metselaars en opperlieden, maar steenaandragers hebben wij niet: die moet het volk zijn."

— „Goed!" brulde Satan, „maar niet voldoende; dat duurt te lang."

— „Bij de hel! neen," donderde de beleedigde demon hem toe: „ik zal het geloof uit de zielen rukken, het gezag ondermijnen, eene valsche wetenschap doen leeraren, de scholen bederven, de koningen verblinden, en de leer van Voltaire tot in de hut der eenvoudigen doen doordringen" ....

De hellevorst schudde den slangenkop ongeloovig en trok verachtelijk de schoften op, terwijl hij sprak:

— „Ja, dat alles is noodig, maar nog niet genoeg en duurt te lang. Begrijpt gij dan niet, dat de Onbevlekte zal tusschen beiden treden, en uw werk weder vernielen? Weet gij dan niet, dat men den Stedehouder van den Gekruiste wil onfeilbaar verklaren? Daar moet een beslissende slag geslagen worden, of de Christus zegeviert op nieuw.

In Azië moeten de bisschoppen tot scheuring verleid worden; in Afrika moet paal en perk gesteld worden aan de prediking van het christendom; het trouwelooze Amerika,

waaraan ik de schatten der wereld geschonken heb, opdat het zou nederknielen en mij aanbidden, maar dat nu meineedig de Kerk onbelemmerd in zich laat voortwoekeren, Amerika, het worde verpletterd onder zijn eigen heerschzucht en begraven onder zijn stoffelijke welvaart. En Europa? de verwarring der hel moet over dat werelddeel nederdalen. De katholieke vorsten moeten heulen met de Revolutie, in de hoop van hunnen troon te behouden, en die wederspannig blijven, moeten geslagen en magteloos gemaakt worden; de katholieke rijken moeten bedorven, of anders uitgemergeld, uitgeroeid, des noods uitgemoord worden. Oorlog, pest en hongersnood moeten Europa teisteren: en als het kermende volk dan naar de oorzaak vau die jammeren en ellenden vraagt, dan moet de wetenschap der negentiende eeuw het antwoord geven en op de Kerk wijzen! En dan zullen de vorsten, op eigen behoud bedacht, en verblijd, omdat zij den storm van hun eigen hoofden kunnen afweren, den schepter in de hand nemen en naar Rome wijzen, als de bakermat van alle kwaad. En hun dienaren zullen zich dan haasten, om wetten en bevelen te geven tegen de onfeilbare Kerk en haar trouwe dienaren; zij zullen de godsdienst uit den staat en uit de maatschappij verbannen, en het volk opvoeden in ongeloof en in begeerlijkheid. En dan eindelijk zal dat volk, door zijn vorsten voortgezweept, of zelf zijn vorsten voor zich uitdrijvende, naar de stad der christenheid optrekken, op het Kapitool het vloekhout des kruises planten, en daaraan de Kerk vastnagelen. Ik zal die eerlooze daar doen sterven, gelijk weleer den Nazarener op Golgotha, te midden van de bespotting, den hoon en het gejuich der verloste aarde. Het christenrijk zal ten einde zijn, het rijk der Caesars, mijn rijk, zal weder aanvangen. Gaat dan, prinsen van de hel! gaat en volvoert wat ik u ge-

zegd heb; gaat en pleegt wat de haat tegen den Christus u kan ingeven; gaat, want dit is mijn wil!" ....

— „Dood aan de Kerk! kruisigt haar, kruisigt haar!" loeide het door de vlammende krochten; en de demons vladderden naar de oppervlakte der aarde toe.

VIII.

't Was voorspeld wat Satan sprak: de verwarring der hel zou over ons werelddeel nederdalen. Immers ik hoor den grooten banneling van Patmos zeggen: „En als de duizend jaren der zegepraal van het christendom zullen voleindigd zijn, dan zal de Satan uit zijn kerker losgelaten worden; en hij zal uitgaan en de volken verleiden, die aan de vier hoeken der aarde wonen, Gog en Magog; en hij zal hen tot den krijg vergaderen: hun getal is als het zand der zee. En zij zullen opkomen over de breedte der aarde, en omringen de legerplaats der heiligen en de geliefde stad." [1])

De verleiding zal zoo groot, zoo algemeen zijn, dat zelfs de uitverkorenen, zoo het mogelijk ware, zouden medegesleept worden. [2]) De ongeregtigheid zal overvloeijen, de liefde uitgedoofd, het geloof niet meer te vinden zijn. [3]) Daar zal een geslacht van spotters opstaan, van vleeschgezinden, van hoovaardigen, die er trotsch op zullen gaan anderen te kunnen meêslepen en bedriegen; [4]) die de trouw van den eed, de regten des bloeds en der natuur verachten; die orde en vrede haten, zich ten vijand verklaren van alle gezag en van allen eigendom, en de menschelijke en de goddelijke majesteit lasteren. [5])

1) Apoc. XX, 7 en 8.
2) Matth. XXIV, 24.
3) Ibid. 12.
4) II Thessal. II, 10.
5) Jud. 8.

Daar zal een geslacht oprijzen van goddeloozen, die niet eene of andere dwaling aankleven, die niet aan valsche goden wierook bieden; maar die alle Godheid, alle eerdienst met verachting verwerpen, zich in dollen overmoed verheffen boven alles wat de stervelingen vereeren en aanbidden, en zich zelven als onfeilbare goden aan de onwetenden opdringen. [1])

De dwaling van dien tijd zal niet deze of gene afdoling in het bijzonder zijn, maar de vereeniging van alle dwalingen, de algemeene liefde voor al wat valsch is, de onverzoenlijke haat aan alle waarheid. De gevierde stellingen zijn alsdan niet meer die verderfelijke en zedelooze, door den bedorven mensch zelven uitgevonden beginselen, maar de leerstellingen der duivelen, de wijsbegeerte der hel. [2])

„En ik zag uit de zee een Beest opstijgen. En het Beest, dat ik zag, was aan een luipaard gelijk, en zijne voeten waren als de voeten van een beer, en zijn mond als de mond van een leeuw. En de Draak gaf het zijne kracht en groote magt. En de geheele wereld liep het Beest verwonderd na. En zij aanbaden den Draak, die aan het Beest de magt gegeven had; en zij aanbaden het Beest, zeggende: wie is aan het Beest gelijk? en wie zal daartegen kunnen strijden? En het werd een mond gegeven, die grootspraak en godslasteringen voortbragt; en het werd magt gegeven te doen twee en veertig maanden. En liet opende zijnen mond tot lasteringen tegen God, om zijnen naam te lasteren en zijne hutte en hen die in den hemel wonen. En het werd gegeven krijg te voeren met de heiligen en hen te overwinnen; en het werd magt gegeven over allen stam en volk en taal en natie. En al

---

1) II Thessal. II, 4.

2) I Timoth. IV, 1; II Thessal. II, 9 en 11.

de bewoners der aarde aanbaden het: zij namelijk, wier namen niet geschreven stonden in het boek des levens van het Lam, dat geslagt is van de grondlegging der wereld af.

„En ik zag een ander Beest opstijgen uit de aarde; en het had twee hoornen, aan die van een lam gelijk, en het sprak als een draak. En het oefende al de magt van het eerste Beest voor zijn aangezigt uit, en het maakte, dat de aarde en die daarop wonen het eerste Beest, welks doodelijke wonde genezen was, aanbaden. En het deed groote teekenen, zoodat het zelfs voor de oogen der menschen vuur uit den hemel op de aarde deed nederdalen. En ter oorzake van de teekenen, die het gegeven waren te doen voor het aangezigt van het Beest, verleidde het de bewoners der aarde, zeggende, dat zij voor het Beest, dat de wond des zwaards had en herleefd was, een beeld moesten maken. En het werd gegeven een geest te schenken aan het beeld van het Beest, en dat het beeld van het Beest sprak, en dat het maakte, dat allen, die het beeld van het Beest niet aanbaden, gedood werden. En het zal maken, dat allen, kleinen en grooten, en rijken en armen, en vrijen en slaven een merkteeken hebben op hunne regterhand of op hunne voorhoofden, en dat niemand vermag te koopen of te verkoopen, dan die dit merkteeken heeft, of den naam van dat Beest, of het getal van zijnen naam." [1])

Wij tellen het jaar 1871: en de profetie vindt hare letterlijke vervulling.

IX.

Niet slechts de volgelingen van Mahomet in Azië en Afrika, niet slechts de heidenen van Japan en Cochin-

---

1) Apoc. XIII. Vertaling van J. Th. Beelen, III, 389.

China, niet slechts de Grieksche scheurmakers, door de beheerschers van Rusland en Turkije beschermd, niet slechts de leerlingen van Luther en Calvijn of van Hendrik VIII in Amerika en Europa, maar alle bewoners der gansche wereld, die buiten de Kerk van Jesus staan, hebben naar het zwaard gegrepen om den last van Satan te volvoeren. Gelijk weleer geheel Europa ten oorlog trok tegen het Islamisme, zoo trekt het thans ten strijde op tegen het concrete christendom, dat is de Kerk. De groote dwaling der zestiende eeuw is gekomen tot haar eindkonklusie: — het volslagen ongeloof; en zoo zijn zij, die buiten de Kerk stonden, tot het heidendom teruggekeerd. Maar tot een heidendom zonder persoonlijken God of goddelijke geesten; zonder onsterfelijke ziel en eeuwige straf of belooning; zonder dogma, bepaalde zedeleer of eerdienst; zonder afhankelijk heidvan goddelijk of menschelijk gezag; een heidendom, dat zooveel goden telt als er warhoofden op de aarde leven, dat het geweld van den sterkste als hoogste regt erkent, dat het volk op den troon plaatst en de vorsten tot zijn slaven maakt, dat het hoogste geluk des stervelings stelt in het voldoen aan alle begeerten der bedorvene natuur, en daarom niets zoozeer haat als het christendom, hetwelk de verloochening dier begeerlijkheden predikt; een heidendom, dat de menschelijke rede met onfeilbaarheid omkleedt, alle geloof als waanzinnigheid bespot, met zedigheid en deugd den draak steekt, en de edelste neigingen van 's menschen hart vermoordt. En gelijk de Muzelmannen waanden geroepen te zijn om de leer van den Koran op de punt des zwaards te dragen en tot ons over te brengen, zoo hebben de nieuwe heidenen het zich ter roeping gesteld, hunne onfeilbare leer met geweld ons op te dringen, of liever: om de Kerk van Jesus van de aarde te doen verdwijnen.

Daartoe dan ook hebben zij hunne ontzaggelijke legerdrommen in het veld gebragt en rukken zij tegen de hoofdstad der christenheid en tegen haar opperhoofd op. Alles kan hun dienstbaar zijn, en alles is in hunne rijen opgenomen. Wij treffen daarin keizers en koningen aan, vorsten, prinsen en edelen; staats-dienaren en ambtenaren, afgevaardigden en burgers, vrouwen, maagden en kinderen; armen en bedelaars, handelaars en werklieden, geleerden en onwetenden; fatsoenlijken en schavuiten, dieven, roovers en moordenaren, alles is soldaat tegen de Kerk van Rome. Ontzaggelijk leger! dat zijn bataillons bij duizendtallen telt, waarin alles wat in het oog der wereld groot, magtig rijk en geleerd is, heeft dienst genomen, en dat nog versterkt wordt door de oude vijanden van het christendom, de afstammelingen der Godmoordende Israëlieten, en door de scheurmakers, die den naam van Katholiek nog niet hebben afgelegd, en de eerloozen, die zich verlagen om de rol van bespieders op zich te nemen en in het geheim haar, die zij nog hun moeder noemen, te belagen en te treffen.

Daar trekt het op, met het bloedroode vaandel boven de millioenen hoofden geheven, en onder het daverend krijgsgehuil, dat zijn echo vindt eerst buiten de grenzen van Europa: „dood aan de Kerk! kruisigt haar, kruisigt haar!" Niemand behoeft den weg te wijzen; zij kennen dien allen: 't is die naar Rome; want gelijk de weg van alle begeerten naar het rijk Gods noodzakelijk naar Rome wijst, om daar geloovend neder te knielen, zoo voert ook noodzakelijk de weg van alle verderf naar datzelfde Rome, om het te bestrijden en zoo mogelijk te vernielen.

Vreeselijk zal het treffen zijn; immers beschouwt hunne wapenen.

Alles wat 's menschen brein ooit heeft kunnen uitvinden om den evenmensch met onfeilbare zekerheid te overwinnen en te vernietigen, is bij groote hoeveelheden in het wereldleger aanwezig, en wordt met het uiterste beleid in werking gebragt. Stoffelijke kracht en geld, zedelijke magt en invloed, haat, leugen, laster en bedrog, geleerdheid, wetenschap en kunst, drukpers, nijverheid en handenarbeid, opvoeding en onderwijs, eerposten en staatsambten, revolutie en oproer, oorlog en vrede, armoede en misdaad, moord en diefstal, alles, alles levert wapenen, vernielende wapenen aan het leger der nieuwe heidenen.

En 't zijn duchtige aanvoerders, die het naar Rome leiden: aanvoerders, vergrijsd in haat tegen de Kerk, volleerd in de school van den opstand, en die het gezworen hebben de wereld andermaal te verlossen, niet door zich zelven aan het kruis te hechten, maar door haar te kruisigen, die zich de vlekkelooze bruid van den gekruisten Nazarener noemt.

Zoo trekt het naar Rome op ten vreeselijken reuzenstrijd, want de steenaandragers zijn gevonden.....

X.

Is het wonder, dat de Kerk den kruistogt predikt? Is het wonder, dat ook zij haar strijdkrachten oproept, om het erfdeel der vaderen te verdedigen? Is het wonder, dat ook zij haar tuighuizen openzet en haar wapenen slijpt en wet?

Vreeze, neen! die kent zij niet: zij heeft de goddelijke belofte, dat zij nooit zal overwonnen worden, maar immer zegevierend uit den strijd zal wederkeeren. Aan haar toch is door den goddelijken Stichter verzekerd: „Wil niet vreezen, kleine kudde, want het heeft uwen Vader behaagd u het rijk te geven." [1])

1) Luc. XII, 32.

Vreeze, neen! die kent zij niet: want zij weet, dat het haar deel zal zijn, bestreden te worden zoolang de aarde bestaat, omdat het haar door de eeuwige Waarheid is aangekondigd: „de leerling is niet beter dan zijn meester." [1])

Vreeze, neen! die kent zij niet: want zij moet als trouwe bruid den Bruidegom volgen, die langs den weg van lijden en vervolging de eeuwige bruiloftszaal is ingegaan, en haar vóór zijn scheiden voorspelde: „gelijk zij Mij vervolgd hebben, zullen zij ook u vervolgen; [2]) gij zult om Mijnentwille door allen gehaat worden; [3]) men zal u voor de overheden en regters slepen, [4]) die meenen zullen zelfs Gode een dienst te doen met u ter strafplaats heen te voeren. [5])

Vreeze, neen! die kent zij niet: want zij weet, dat de verlossing des menschen niet anders kan volbragt worden dan door lijden en kruis; zij kent dat geheim van almagtige kracht, verborgen onder den schijn van zwakheid; van goddelijke zegepraal, verscholen onder menschelijke vernedering; van verrijzenis ten eeuwig leven bij het ingaan van den tijdelijken dood. Zij kent dat groot geheim, hetwelk aanving met den Godmensch zelven, die, door lijden en dood, de hel de wereld en den dood heeft overwonnen; dat geheim, hetwelk zich herhaalde in de apostelen Petrus en Paulus en duizenden van martelaren, en in de ontelbare vervolgingen, die over haar zijn losgebroken; een geheim, hetwelk zal voortduren zoolang de wereld duurt.

Ja, verzekerd is zij van de overwinning: want het woord

---

1) Matth. X, 24.
2) Joan. XV, 20.
3) Matth. XXIV, 9.
4) Marc. XIII, 9.
5) Joan. XVI, 2.

van God is haar ten borg: „de poorten der hel zullen tegen haar niets vermogen." [1]) Daarom aanvaardt zij den strijd, betrouwende op Hem, die de Heer der heerscharen is, en regt zal doen aan zijne eigene zaak. En al waren de legerdrommen harer vijanden nog duizendmalen sterker, al was geheel het helsche heir naar de aarde getogen om mede tegen haar op te trekken: zij zal zelfs geen ligte rilling van vreeze gevoelen, zij zal den strijd niet weigeren, maar moedig de banier des kruises heffen, het vlekkelooze vaan der Moeder-maagd ontplooijen, en onder de strijdleus: „God wil het! Aan Christus de victorie! Het kruis voert ter overwinning!" de baan der overwinning betreden.

't Is waar, zij voelt ook smart, terwijl zij ter overwining ijlt, want velen zullen gewond worden, velen zullen sneuvelen. Maar zij zal bidden voor die in de gelederen des vijands vallen, en juichen in den marteldood harer eigene krijgers; en zullen er gruwelen gepleegd en zielen vermoord worden aan gene zijde, daar zullen heldenmoed, offervaardigheid en goddelijke liefde aan hare zijde schitteren, en ter voldoening door de Godheid worden aangenomen.

— „God wil het! Opwaarts ten heiligen krijg!" roept de grijsaard van het Vatikaan aan de christenheid toe, en hij plaatst zich aan de spits van het leger der geloovigen.

— „God wil het! krijgsknechten van Satan wordt soldaten van Christus!" klinkt andermaal zijn bevel, en hij pleegt boete voor de zonden van zijn volk.

— „God wil het! Aan Christus de victorie! Het kruis voert ter overwinning!" heft hij ter strijdleus aan, en snelt den vijand te gemoet.

En zijn leger? 't Moge in getal welligt onderdoen voor

---

1) Matth. XVI, 18.

dat der vijanden; maar in moed, in heldendeugd, in dapperheid, in krijgsbeleid, in keur van wapenen wordt het niet geëvenaard. 't Is het leger van Jesus Christus, wiens soldaten geteekend zijn op hunne voorhoofden met het teeken des h. kruises, gevoed met het brood des levens, versterkt met het bloed des Lams, gewapend met het zwaard der goddelijke liefde, gedekt met het schild des geloofs, gekleed in de wapenrusting Gods. Zijn bevelhebbers zijn door den Heer der heerscharen zelven gekozen en geroepen, evenals Moyses en Aäron. En het zal onoverwinnelijk zijn, omdat de Ark des Heeren in zijn midden verblijft, en de onzigtbare God uit het tabernakel de zijnen aanvoert.

XI.

Ge vraagt naar de wapenen der Kerk? Ze zijn veeltallig, ze zijn van beproefde deugd, ze zijn zoo oud als de Kerk is; verslijten doen zij nooit, weigeren of falen evenmin; alleen kunnen ze in vredestijd een weinig verstompen of van hun snijkracht verliezen; en zoo hun slag ooit mist, dan ligt dit aan de onervarenheid des krijgers. Gij wilt ze kennen? Maar ze u allen op te noemen is onmogelijk; want is de haat vindingrijk om den tegenstander te vernielen: de liefde, die uit God is, is oneindig vindingrijker om het rijk van Satan te vernietigen en het rijk van Christus te vestigen en te verdedigen. Daar is vooral een drietal wapenen, dat de Kerk haren soldaten in de hand geeft, en waartegen al het geweld des vijands niets vermag.

Ziet ge ginds die oude grijze muren, waarin kleine donker geverwde kruisvensters een spaarzaam licht naar binnen laten, met de ronde lage poort, waarboven een verweerd kruisbeeld hangt, en daarnaast dat eenvoudig bedehuis, waarboven zich een nederige torenspits verheft?

't Is het klooster der Capucijnen. Daar wordt juist het uur der vespers geklept: maar de deur van het kerkje blijft gesloten, en de donkere schaduwen der monniken zweven zwijgend langs den zuilengang van den panthof, en verdwijnen aan den ingang van het groote koor. Volslagen armoede heerscht in de kleine kerk zoowel als in de enge cel: alles is van hout, en zelfs een orgel hebben zij zich ontzegd. De stallen der paters zijn weldra ingenomen, de leekebroeders vullen de voorste rij, en de beide cantors hebben zich voor het hooge pulpitum geplaatst: dan geeft de gardiaan het teeken, en twee krachtige mannenstemmen roepen tot den hemel:

— „O God! Geef acht ter mijne hulpe"; waarop het koor uit volle borst met dringend smeeken ten antwoord roept:

— „Heer, haast u mij te helpen!" [1])

't Zijn eerbiedwaardige mannen, velen van hoogen ouderdom, anderen in de kracht des mannelijken leeftijds, ook eenigen van minder jaren; hun geschoren kruinen dragen de herinnering van de doornenkroon des Heeren; een lange breede baard omgeeft het gelaat, dat de sporen van waken en vasten vertoont; een grove bruine pij, met een hennipkoord om de lenden vastgesnoerd, is hun gansche kleedij, en sandalen het armelijk schoeisel hunner voeten. Maar een glans van tevredenheid, van heilige rust, van volmaakte deugd straalt van hun mannelijk aangezigt; en de ootmoedige houding, de zamengevouwen handen, de ten hemel geheven oogen, de immer hooger stijgende stemmen, zij zeggen u genoeg, welke edele zielen daar vereenigd leven, bidden, strijden en offeren.

De vespers zijn geëindigd, het avondgebed is geproken,

---

1) Psalm LXIX, 1.

en het knappend licht der wastoortsen valt in den schemeravond glimmend neêr op de geschoren kruinen. Dan staat de gardiaan van zijn zetel op, terwijl de monniken blijven neêrgeknield. De vroege avond heeft het lager gedeelte des tempels in onbestemde vormen gehuld; maar door het kleine ronde raam in den toren dringt nog de laatste dagstraal heên en beschijnt het blanke hoofd des priesters. 't Is of een heldere kraus om zijn schedel speelt, of een bovenaardsche vorm zijn leden herschept en doorzigtig maakt, en of een goddelijk vuur hem uit de oogen schiet, als hij hemelwaarts blikt, de armen omhoog heft en met krachtige stemme spreekt:

— "De vrede en de zegen van den almagtigen God, den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest dalen over u en blijven immer met u!"

— "Amen!" klinkt het rollend antwoord der knielende monniken.

En weder verheft de gardiaan zijn stem, terwijl een vlammend rood zijn gelaat komt kleuren en zijn borst hoorbaar hijgt, als hij zegt:

— Broeders! wij hebben de wereld en alles wat ons dierbaar was verlaten, om den Heere Jesus aan te hangen en onder de banier des kruises den grooten strijd te strijden tegen den duivel, de wereld en het vleesch. Zoo ooit, dan is thans de ure geslagen, om ons ten strijde op te maken en het groote wapen aan te vatten, dat de zonden der wereld uitdelgt. De Kerk is in nood en wordt van alle zijden besprongen door de vijanden van het kruis; de gansche afgedwaalde en zondige wereld trekt tegen haar op en slaat de handen aan den Gezalfde des Heeren. De Paus en de bisschoppen roepen ons op ten heiligen kruistogt, om het erfdeel onzer vaderen te verdedigen en te behouden. Op dan, broeders! op ten heiligen krijg! Wij

behooren in de eerste rij te staan en het krachtigst meê te strijden. Terstond dan ook het zwaard aangegord, en boete gepleegd voor de misdaden en gruwelen der zondige aarde. Verheugen wij ons met Paulus in ons lijden voor anderen, en vullen wij, wat ontbreekt aan Christus' lijden, aan in ons vleesch voor zijn ligchaam, dat is de Kerk. [1]) Tuchtigt uwe ligchamen en brengt ze onder bedwang; [2]) pleegt boete, strenge boete; geeft voldoening voor de zonden der wereld, en draagt uwe verstervingen, uw vasten, uwe striemen in vereeniging met het lijden des Verlossers den vergramden hemel op, opdat Gods regtvaardigheid voldaan worde, en zijne barmhartigheid op nieuw over het bekeerde menschdom nederdale".....

Hij zwijgt en werpt zich met al de kloosterlingen plat ter aarde neder; en als er allengs diepe duisternis in de arme kloosterkerk heerscht, dan hoort men niets dan gezucht en geween en de felle geeselslagen, waarmede de boetvaardige monniken hun eigen ligchaam voor de zonden der wereld tuchtigen.

En in de kloosters, over de gansche aarde verspreid, snerpt het geeselkoord, en liggen de boetvaardigen voor het altaar smeekend neêr, dag en nacht met den profeet ten hemel roepende:

— „Spaar, Heer! spaar uw volk: en geef uw erfdeel niet ten schande, zoodat de ongeloovigen het overheerschen!" [3])

En de bisschoppen en de priesters der vijf werelddeelen prediken dezelfde boetvaardigheid; en de geloovigen haasten zich hunne zonden te belijden, uit te boeten, en over-

---

1) Colloss. I, 24.
2) I Corinth. IX, 27.
3) Joël, II, 17.

vloedige voldoening te geven voor de zonden hunner evennaasten.

Ziedaar het dubbel snijdend zwaard der Kerk: — de boetvaardigheid.

XII.

„Vraagt en u zal gegeven worden; zoekt en gij zult vinden; klopt en u zal worden opengedaan. Want al wie vraagt verkrijgt; en wie zoekt vindt; en wie aanklopt dien zal worden opengedaan.[1]) Voorwaar, voorwaar, zeg Ik u: indien gij den Vader om iets in mijnen naam zult bidden, Hij zal het u geven. Tot nu toe hebt gij nog om niets gebeden in mijnen naam. Bidt en gij zult verkrijgen, opdat uwe blijdschap volkomen zij. En Ik zeg u niet, dat Ik den Vader voor u vragen zal; want de Vader zelf heeft u lief, omdat gij Mij liefgehad en geloofd hebt, dat Ik van God ben uitgegaan."[2]) Ziedaar het tweede wapen, door den Opperheer der Kerk zelven haar in de hand gegeven.

Dat wapen is alvermogend, dat wapen overwint zeker en altoos, dat wapen was voortdurend het redmiddel der strijdende Kerk op aarde.

„In die dagen sloeg koning Herodes de handen uit, om kwaad te doen aan sommigen van de Kerk. En hij doodde Jacobus, den broeder van Joannes, met het zwaard. En ziende, dat dit den Joden aangenaam was, ging hij voort met ook Petrus gevangen te nemen. Het waren toen de dagen der ongedeesemde brooden. En hem gegrepen hebbende, zette hij hem in de gevangenis, en gaf hem aan vier viertallen krijgsknechten ter bewaking over, willende

---

1) Matth. VII, 7 en 8.

2) Joan. XVI, 23, 24, 26 en 27.

hem na het Paaschfeest opbrengen voor het volk. Petrus werd dan in de gevangenis bewaard; maar er werd een aanhoudend gebed tot God door de Kerk voor hem gedaan.

„Toen nu Herodes hem zou opbrengen, in dien nacht sliep Petrus, met twee ketenen gebonden, tusschen twee krijgsknechten; en wachters voor de deur bewaarden de gevangenis. En zie, er stond op eens een engel des Heeren bij hem, en een licht straalde in den kerker; en Petrus op de zijde kloppende, maakte hij hem wakker en zeide: Sta spoedig op! En de ketenen vielen van zijne handen af. En de engel zeide tot hem: Omgord u en bind uwe schoenzolen aan. En hij deed alzoo. En hij zeide tot hem: doe uwen mantel om en volg mij! En hij ging uit en volgde hem; en hij wist niet, dat hetgeen door den engel geschiedde waar was, maar hij meende een gezigt te zien. En toen zij de eerste en de tweede wacht voorbij waren gegaan, kwamen zij aan de ijzeren poort, die naar de stad leidde, en die hun van zelve openging. En uitgaande gingen zij ééne straat ver, en plotseling scheidde de engel van hem.

„En Petrus, tot zich zelven gekomen, zeide: nu weet ik in waarheid, dat de Heer zijn engel heeft uitgezonden, en mij verlost heeft uit de hand van Herodes en uit al de verwachting van het Joodsche volk. En overlegd hebbende, ging hij naar het huis van Maria, de moeder van Joannes, bijgenaamd Marcus, alwaar velen zamen vergaderd en aan het bidden waren. Toen hij nu aan de deur der voorpoort geklopt had, kwam eene dienstmaagd voor, Rhode genaamd, om te hooren, wie daar klopte. En de stem van Petrus herkennende, deed zij van blijdschap de poort niet open, maar liep naar binnen en boodschapte dat Petrus voor de poort stond. Zij nu zeiden tot haar: Gij raaskalt! Doch zij verzekerde, dat het zoo was. En

zij zeiden; het is zijn engel! Petrus nu bleef kloppen. En toen zij opengedaan hadden, zagen zij hem en stonden verbaasd. En na hun met de hand gewenkt te hebben, dat zij zwijgen zouden, verhaalde hij hun, hoe de Heer hem uit de gevangenis had geleid." [1])

Twee honderd millioen geloovigen liggen thans ter aarde in gebed en heffen de smeekende handen ten hemel, den stervenden Heiland nazeggende: „Vader vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen." [2]) En zij doen den hemel geweld aan, in vereeniging met hun priesters en met hun bisschoppen; en zij waken voor het aanbiddelijk Sakrament des Altaars, en trekken ter beêvaart op, om te volharden in het gebed met de Moeder des Heeren en geheel het hemelsche koor. En immer luider klimt hun dringend smeeken naar omhoog:

— „Verhef u, o Heer! doe regt aan uwe eigene zaak; [3]) omgord uwe wapenen en hang uw schild aan, en spoed U mij te helpen. [4]) Plaats U aan mijne zijde, o Heer, en laat opdagen wie het durft bestaan!" [5])

En de Heer van alle genaden van barmhartigheid zal zijne belofte houden en zijn woord gestand doen: Hij zal Israël verlossen van al zijne ongeregtigheden." [6])

De tempels zijn gevuld met geloovigen, die daar den grooten strijd komen leveren tegen het ongeloof en zedenbederf onzer eeuw, die daar den vijanden van het kruis komen slag bieden en den vrede en den bloei der Kerk

---

1) Act. XII, 1—17. Vertaling van J. Th. Beelen.
2) Luc. XXIII, 34.
3) Psalm LXXIII, 22.
4) Psalm XXXIV, 2.
5) Job, XVII, 3.
6) Psalm CXXIX, 8.

komen bevechten. Hoor! daar klinkt het smeekend van het altaar:

— „Dat Gij U gewaardigt uwe heilige Kerk te besturen en te beschermen."

En als een ratelende donder klimt het antwoord van priesters en volk naar de hooge gewelven:

— „Wij bidden U, verhoor ons!"

— „Dat gij U gewaardigt den Roomschen Paus en de geheele geestelijkheid in de heilige godsdienst te bewaren", luidt het weder. En nogmaals davert het antwoord:

— „Wij bidden U, verhoor ons!"

— „Dat Gij U gewaardigt de vijanden der heilige Kerk te vernederen: wij bidden U, verhoor ons!"

— „Dat Gij U gewaardigt den christen koningen en vorsten vrede en eendragt te schenken: wij bidden U, verhoor ons!"

— „Dat Gij U gewaardigt alle christenvolken vrede en eenheid te verleenen: wij bidden U verhoor ons!"

— „Dat Gij U gewaardigt ons gebed te verhooren: wij bidden U verhoor ons!" smeekt het immer voort.

En verhooren? Ja, het woord der eeuwige Waarheid is allen ten borg. En bemoedigd en vol vertrouwen en verzekerd van de overwinning, gaat de priester en het volk naar zijne woning terug, bij zich zelven het woord des profeten herhalende:

— „De Heer is met mij als een magtig oorlogsheld, om mij te beschermen; daarom zullen zij, die mij vervolgen, vallen, zij zullen zwak zijn tegenover mij en met groote schaamte vervuld worden." [1])

---

1) Jerem. XX, 11.

XIII.

De aalmoes is het derde groote wapen, waarmede de Kerk tegen hare vijanden optrekt; de aalmoes, door den ouden Tobias reeds als van zooveel kracht aanbevolen [1]); door den Verlosser zoo nadrukkelijk geboden; door de Kerk ten alle tijde voorgeschreven; de aalmoes, die de schuld der zonden delgt, de straf der overtredingen kwijtscheldt [2]), en de barmhartigheid des Hemels onwederstaanbaar aftrekt. — „Geeft en u zal gegeven worden! [3]) Zalig de barmhartigen, want zij zullen barmhartigheid verkrijgen!" [4]) is het woord, dat op aller lippen zweeft.

En duizenden en millioenen worden door rijken en armen ten offer gebragt voor het heil der zielen en het behoud der Kerk. Een ieder zondert zijn penningske af, dat het deel is van Sint Pieter, en brengt blijde het maandelijksch offer aan het erfdeel van den Prins der Apostelen. En zij bouwen kerken en stichten kloosters; en zij rigten liefdehuizen, hospitalen en scholen op; en zij ondersteunen den behoeftige, helpen den arme en deelen hun brood met de ellendigen. De rijke geeft van zijn overvloed, de koopman van zijne winst, de werkman van het zweet zijns arbeids, en zelfs de arme beknibbelt de bete broods zijner kinderen, om toch ook nog iets op het altaar der liefde te mogen offeren. Ja, zij weten het, dat hunne aalmoezen en liefdewerken, even als die van Tobias, door den engel van barmhartigheid in gouden schalen naar den hemel gedragen en voor het oog des Almagtigen worden uitgespreid. Zij weten het, dat de

1) Tob. IV, 7.
2) Tob. IV, 11.
3) Luc. VI, 38.
4) Matth. V, 7.

liefde het groote kenteeken is, waaraan de volgelingen van Jesus, de strijders van het kruis, de soldaten der Katholieke Kerk te kennen en te onderscheiden zijn. [1])

En daarom verlaat de priester zijn bedehuis en zijn studeervertrek, en dwaalt op de slagvelden rond, ten bijstand der stervenden; daarom treedt de zuster van liefde en de broeder van barmhartigheid uit de stille afzondering des kloosters, en ijlt met bovenaardschen moed de legers van vriend en vijand na, om de gewonden en gevallenen te verplegen. Daarom gaat de rijke, de geleerde, de koopman, de aanzienlijke burger naar het vergaderhuis van den H. Vincentius a Paulo en acht zich niet te groot, om den ongelukkige en gebrek hebbende in diens eigen woning te bezoeken en te troosten. En zij spijzen de hongerigen, en zij laven de dorstigen, en zij kleeden de naakten, en zij herbergen den armen zwerver, en zij bezoeken de zieken, en zij verbeteren den ongelukkige, die tegen de maatschappij heeft gezondigd, en begraven den afgestorvene.

En de vrouwen en maagden staan even moedig in het gelid als haar mannen en broeders, en strijden met even veel volharding. De groote hertogin van Thuringen, de moeder van het Duitsche Rijk, de H. Elisabeth is haar ten voorbeeld hier beneden en ten steun daar boven; en Kerk en armen zegenen haren arbeid, haren strijd en haar offerende liefde.

XIV.

't Is een bovenaardsche moed, die het leger der Kerk bezielt, een moed, den krijgers ingestort door goddelijke genade, onderhouden en gevoed door goddelijke belofte,

1) Joan. XIII, 35.

en voerende tot de verhevenste heldendaden, tot de edelste opofferingen door de goddelijke kracht der heilige Sakramenten.

Wij weten, dat God ons uit den hemel gadeslaat, en dat Hij niet alleen als Heer en Regter zijne oogen op ons gevestigd houdt, maar ook als Vader en Beschermer, maar ook als Verlosser en de eeuwige Verwinnaar des kruises, ten einde ons hulp te verleenen in alle nooden, in alle gevaren, in allen strijd tegen het kwaad. Op ons nederzien en ons hulp verleenen is een en dezelfde handeling in God; want de H. Geest getuigt: „zijne blikken overschouwen de aarde, en verleenen kracht." [1])

't Geldt hier daarenboven de zaak, het belang van God zelven. De woede toch van den helschen vijand tegen ons, leert de kerkvader Basilius, [2]) komt niet zoozeer voort uit de afgunst, waarmede hij den mensch het geluk des hemels benijdt, als wel uit haat tegen God. Want daar hij niets tegen den Almagtige vermag, rigt hij al zijne kracht tegen het beeld des Scheppers, den mensch, en tracht zich op deze wijze op God zelven te wreken.

Geen vreeze dus kan ooit het hart der soldaten van Jesus Christus innemen. Zij vermogen alles in Hem die hen versterkt; [3]) en als God met hen is, wie zal dan tegen hen zijn? [4]) Het kruis, het overwinningsteeken van Golgotha, is hun krijgsbanier, en op hun vaandels staan de beeldtenissen der Onbevlekte Moedermaagd, die de overwinster is van alle ketterijen; van den H. Joseph, den beschermer van het huis en de bezitting des Heeren; [5])

---

1) II Paralip. XVI, 9.
2) Serm. XXI.
3) Philipp. IV, 13.
4) Rom. VIII, 31.
5) Psalm CIV, 21.

van de heilige apostelen Petrus en Paulus, de rots en de grondzuil der Kerk, die nooit waggelen, veel minder omver zullen storten. Het dagelijksch brood is het Manna, dat van den hemel daalt en deel geeft aan het Ligchaam des Heeren; hun drank is de Wijn, die maagden kweekt, is het bloed van Jesus; en zijn zij door onvoorzigtigheid in hinderlaag geraakt, of verdwaald, of gevallen en verwond: eene oogenblikkelijke genezing, een volkomen herstel wordt hun geschonken in het Sakrament van boetvaardigheid. De geneesheeren hunner zielen verlaten hen nooit, maar staan aan de spits van het leger en houden het zorgzaam oog op ieder krijger gevestigd; zij waken over hem, ondersteunen, versterken, verdedigen hem, ja dekken zijn behoud gaarne met hun eigen leven.

En is dan de Vorst, in wiens dienst het Christenleger staat, voor wien het de wapenen voert, niet de Heer der heerscharen, die meer dan twaalf legioenen engelen ter hulp kan afzenden? [1]) Zweeft er geen leger van schutsengelen boven de legerplaats der geloovigen, om haar te bewaken en te verdedigen? Zien wij ze niet bij de fakkel des geloofs, gewapend en geheel ten strijde uitgedost?

Toen de profeet Eliseus in de stad van Dothan was, zond de koning van Syrië des nachts een gedeelte zijns legers naar die stad af, om den man Gods gevangen te nemen. Giëzi, de knecht des profeets, ging des morgens vroeg uit, en zag met groote ontsteltenis de gansche stad door vijandelijke troepen omsloten. In aller ijl spoedde hij zich terug naar zijn meester, luid weenende en klagende:

— „Helaas, mijn meester! wat zullen wij aanvangen? wij zijn verloren!"

---

1) Matth. XXVI, 53.

Doch de profeet antwoordde op bedaarden toon:

— „Vrees niet; wij bezitten meer strijdkrachten dan de vijand."

Toen de knecht dit niet begreep en ongeloovig bleef, begon de man Gods te bidden, om van den Heer te verkrijgen, dat de oogen van Giëzi geopend werden. En op 't zelfde oogenblik zag Giëzi het geheele gebergte vervuld met ruiterbenden en vlammende strijdwagens, ter verdediging van Eliseus uit den hemel afgezonden. [1])

XV.

Een tweede kracht maakt het christenheir onoverwinnelijk: — zijne eenheid. Ja! 't is *één*, en onverbrekelijk *één* in geloof, in hoop, in liefde, in hierarchie en tucht; scheuring of verdeeldheid kunnen in zijne gelederen niet bestaan; want die niet met ons is, is tegen ons, [2]) en die naar de stem des bevelhebbers niet hoort, gaat tot het leger des vijands over. [3]) En is in vredestijd de band der eenheid misschien een weinig gerekt; hebben dan flaauwheid, traagheid, zorgeloosheid zich allengs van sommigen meester gemaakt: naauwelijks is de krijgsklaroen gestoken en heeft zij hare schetterende toonen over de vijf werelddeelen heên gezonden, of de oude moed van Godfried van Bouillon herleeft in aller borst, en de band, die alle krijgers zamensnoert, is weder aangetrokken en vaster toegehaald.

Die eenheid is eenig op de wereld, is wonderbaar, is bovennatuurlijk, is goddelijk; zij is ons verleend, toen de Heiland in zijn stervensuur bad: „Heilige Vader! bewaar

1) IV Reg. VI.
2) Matth. XII, 30.
3) Matth. XVIII, 17.

hen in uwen naam, die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij één zijn, gelijk Wij. Doch niet alleen voor hen vraag Ik, maar ook voor die door hun woord in Mij gelooven zullen, opdat zij allen één zijn, gelijk Gij, Vader! in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn, opdat de wereld geloove, dat Gij Mij gezonden hebt." [1]) Ziedaar dus de eenheid der goddelijke Drievuldigheid ons geschonken; en aan die eenheid der Kerk de zending opgedragen, om de Godheid van Jesus aan de wereld ter verlossing te verkondigen.

Onze vijanden mogen haar niet begrijpen, maar haar aanschouwen, maar haar erkennen moeten zij; en vandaar dat geraas en getier, die logens en lasteringen in hunne verdeelde gelederen, om, ware het mogelijk, der wereld wijs te maken, dat zij niet bestaat of ten minste dat goddelijk karakter niet bezit. Maar het baat hun niets: het wonderdadig schouwspel wordt geleverd, dat twee honderd millioen Katholieken als één man zijn opgestaan en zich rondom den zetel van Rome hebben geschaard; dat twee honderd millioen Katholieken op de .roepstem des Pausen en het woord hunner bisschoppen en de prediking hunner priesters het zwaard hebben gegrepen, om het erfdeel des Heeren te verdedigen; dat twee honderd millioen Katholieken, over de gansche aarde verspreid, niet ophouden dagelijks aan de treden van den H. Stoel de betuiging neder te leggen van hun geloof, van hun trouw, van hun liefde, van hun gehoorzaamheid, van hun offervaardigheid; dat twee honderd millioen Katholieken dagelijks den eed herhalen, om met goed en bloed de Kerk te steunen, en niet te rusten voor haar zegepraal over de wereld is voldongen.

---

1) Joan. XVIII, 11, 20 en 21.

XVI.

Trek op dan, christenschaar! trekt op, kinderen der Kerk, verdedigers van het kruis, trekt op ten heiligen krijg! God wil het! Aan Christus de victorie! Het kruis voert ter overwinning! Gaat in den naam des Heeren: gezegend zij uw strijd!

Gij trekt ten kruistogt op voor uwen Vorst en Koning, die gelasterd wordt en gehoond; voor den Heiland der wereld, wiens Godheid wordt geloochend, wiens zoenbloed wordt verworpen, die van de opperheerschappij over de wereld en de maatschappij is vervallen verklaard. Zijn naam gaat gij verkondigen in het aangezigt zijner vijanden, en zijn geregte heerschappij verdedigen bij oproerling en verrader. Gaat in den naam des Heeren: gezegend zij uw strijd!

Gij trekt ten kruistogt op voor eene teedere, eene vlekkelooze, eene onfeilbare Moeder, die men verguist en scheldt en lastert en naar 't leven staat en aan 't kruishout wil klinken. Gij zult hare eer, hare liefde en zorg verdedigen, en uwen broeders bijspringen, die misschien zwak zijn in dezen fellen krijg. Gaat in den naam des Heeren: gezegend zij uw strijd!

Gij trekt ten kruistogt op tegen den geduchten vorst der hel, den moordenaar der zielen van den beginne af [1]). Hij rukt u tegen met een drom van duivelen en met helsche krachten en met al die millioenen, die den Christus en zijne Kerk verlaten hebben. Maar bezield met goddelijken moed, alles vermogende in Hem, die u versterkt, staat gij geschaard onder de kruisbanier van Jesus

---

1) Joan. VIII, 44.

Christus, die immer zegevierend is. Gaat in den naam des Heeren: gezegend zij uw strijd!

Gij trekt ten kruistogt op tegen de magtige heerscheresse, die goud en grootheid met kwistige hand onder het menschdom strooit, zich siert met pracht en schoonheid, om het hart des onvoorzigtigen te stelen, en hem — te midden van vermaak en genot — van verstand en vrijheid te berooven en aan gulden ketenen in schandelijke slavernij voor immer weg te voeren. En gij ijlt haar tegen met het schild des goddelijken geloofs, met de kracht der hemelsche hoop, met het vlammend zwaard der eeuwige liefde. Gaat in den naam des Heeren: gezegend zij uw strijd!

Gij trekt ten kruistogt op ook tegen een onzigtbaren vijand. Hij trad met ons de wereld in en zwoer ons haat tot in den dood!.... Verborgen is zijn strijd: wij voelen dien in ons binnenste, en worden vaak loodzwaar ter neêr gedrukt onder de vracht der zinnelijkheid, die hij als een kleed ons om de lenden wil werpen. Maar gij schudt haar telkenmale af en staat, gerugsteund door den boom des kruises, als ware boeteling pal en onbezweken tegenover ieder, die u naderen durft. Gaat in den naam des Heeren: gezegend zij uw strijd!

Gij trekt ten kruistogt op, om het land, onzen vaderen beloofd, te veroveren. Talrijk en gevreesd zijn de woeste scharen, die u den doortogt zullen beletten. Maar gij hebt 't gezworen, de brandende woestijn te doortrekken en niet te rusten, voor gij aan zijn groene waterzoomen uwen dorst gelescht, aan zijn zoeten honing uwen honger gestild, aan zijn bloeijende palmen den tak der overwinning hebt geplukt, en daar in stillen vreê moogt leven!....

Gaat in den naam des Heeren: gezegend zij uw strijd!

XVII.

En in de hooge hemelen, waar het Lam zonder vlekken troont, daar liggen de vier dieren en de ouderlingen en de twaalfduizenden uit alle volken, geslachten en talen in aanbidding en smeekgebed op hunne aangezigten gebogen.

En naast den troon staat de Onbevlekte, met de handen op de Moederborst gevouwen, en de maagdelijke oogen naar haren goddelijken Zoon geheven: en zij bidt voor de Kerk.

En naast haar staat haar bruidegom, de regtvaardige van Nazareth, die weleer den Zoon van God op aarde bewaakte: en hij bidt voor de Kerk.

En aan de andere zijde staan Petrus en Paulus, die hun bloed aan Rome hebben geschonken, met al de apos- en leerlingen des Heeren: en zij bidden voor de Kerk.

En daar staan al de heilige martelaren en belijders, vrouwen en maagden, bisschoppen en priesters, regtvaardigen en boetelingen, kinderen en zuigelingen, die de glorie van hunnen God mogen aanschouwen: en zij bidden voor de Kerk.

En als in beurtgezang herhalen zij:

— „Heer onze God! zie neder op uwe H. Kerk!"

— „Heer onze God! verlos haar van hare vijanden!"

— „Heer onze God! versterk haar krijgers, en geef overwinning aan het kruis!"

— „Heer onze God! Gedenk uwer belofte, en verlaat uwe dienaars niet!"

— „Heer onze God! Verkort de dagen van het lijden; verkort de dagen van den strijd, en geef den vrede weder!"

— „Heere onze God! geef uw bloed niet ten schande, en uw erfdeel niet over aan de vijanden!"

— „Heer onze God! hoor ons; Heer God! verhoor ons!"

En dan treden de patriarchen en al de heiligen van het Oude Verbond den goddelijken troon des Lams naderbij, en nemen het beurtgezang over:

— „Heer onze God! hoor ons; Heer God! verhoor ons!"

— „Heer onze God! gedenk, dat wij de overwinning van uw kruis en lijden hebben voorspeld!"

— „Heer onze God! gedenk, dat wij de glorie uwer Kerk hebben bezongen!"

— „Heer onze God! gedenk, dat wij op uwe ingeving geprofeteerd hebben!"

En dan werpt Daniël zich voor den troon en spreekt:

— „Heer mijn God! uw engel heeft mij den man van verlangen genoemd, en ik heb de jaarweken mogen kennen en voorspellen uwer komste op aarde: o, dat ik ook thans den dag mag kennen van de glorie des kruises, van den vrede der Kerk!"

En de vier dieren en de ouderlingen en geheel het hemelsche koor verheffen hunne blikken en aanschouwen hunnen God in het stralend aangezigt.

Dan opent de Heer der Kerk zijnen mond en spreekt:

— „Voor Mij bestaat tijd noch oogenblik: Ik ben de eeuwigheid! Mijn rijk zal zegevieren: dat heb Ik gezworen bij mijnen naam! Door lijden en kruis heb Ik de wereld verlost, door lijden en kruis moet de Kerk de verlossing mededeelen, door lijden en kruis moeten allen ingaan in de eeuwige glorie.... Maar om uwe beden, om de verzuchtingen der Kerk, om de uitverkorenen der aarde zal Ik de dagen harer vervolging verkorten: ga, engel! en boodschap aan de aarde het woord des vredes!"....

XVIII.

De engel Gods rept de blanke wieken en scheert over

de strijdende en lijdende aarde neder, met krachtige stemme uitroepende:

„Gevallen, gevallen is het groote Babylon, en eene woonstede geworden van duivelen en eene gevangenis van alle onrein en hatelijk gevogelte! Want van den toornwijn harer hoererij hebben al de volken gedronken, en de koningen der aarde hebben met haar gehoereerd, en de kooplieden der aarde zijn rijk geworden van de magt harer weelde.

„Ga uit haar weg, mijn volk! opdat gij niet deelachtig wordt aan hare zonden en niet ontvangt van hare plagen; hare zonden kwamen tot aan den hemel, en God is harer ongeregtigheden indachtig geworden. Vergeldt haar, even als zij u vergolden heeft, en geeft het dubbel naar hare werken; schenkt haar in den beker, dien zij heeft ingeschonken, het dubbel in; zooveel zij zich zelve verheerlijkte en weelderig was, doet haar even zooveel smart en rouwe aan! Want in haar hart zegt zij: ik troon als koningin, en weduwe ben ik niet, en geen rouw zal ik zien. Daarom zullen hare plagen op éénen dag komen, dood en rouw en honger, en met vuur zal zij verbrand worden; want sterk is God, die haar zal oordeelen!

„En de koningen der aarde, die met haar hoereerden en in weelde leefden, zij zullen om haar weenen en weeklagen, als zij den rook zien van haren brand, van verre staande uit vrees voor hare pijnen en zeggende: wee, o wee! die groote stad Babylon, die magtige stad! dat uw oordeel in één uur gekomen is!

„En de kooplieden der aarde zullen weenen en over haar treuren, omdat niemand hunne waren meer koopen zal: waren van goud en zilver en edelgesteente en paarlen en byssus en purper en zijde en scharlaken; en allerlei thyinen-hout, en allerlei huisraad van elpenbeen, en allerlei

huisraad van kostelijk gesteente, en van koper, en van ijzer, en van marmer; en kaneel en reukwerk, en balsem en wierook, en wijn en olie, en meelbloem en tarwe, en lastdieren en schapen, en paarden en wagens, en slaven en menschen-zielen. En het ooft, waaraan uwe ziel lust had, is van u weggegaan, en alle lekkernijen en pracht, 't is voor u verloren, en men zal het niet meer vinden. De kooplieden in deze dingen, die van haar rijk werden, zullen uit vrees voor hare pijnen van verre staan, weenende en treurende en zeggende: wee, o wee! die groote stad, die gekleed was in byssus en purper en scharlaken, en overdekt met goud en edelgesteente en paarlen, dat in één uur zoo groot een rijkdom verwoest is!

„En alle stuurman, en al het varensvolk, en de schepelingen, en die de zee doorploegen stonden van verre, en de plaats van haren brand ziende, riepen zij uit, zeggende: Wie was die groote stad gelijk? En zij wierpen stof op hunne hoofden, en weenende en treurende riepen zij, zeggende: Wee! o wee! die groote stad, waarin allen, die schepen op de zee hadden, rijk werden van hare kostelijkheden, dat zij in één uur verwoest is!

„Verheug u over haar, o hemel! en gij heilige apostelen, en gij profeten! want God heeft u regt verschaft tegen over haar. Met het geweld als werd een molensteen in de zee geworpen, zal Babylon, die groote stad, neêrgeworpen geworden, en men zal haar niet meer vinden. En geen geluid van harpslagers en van zangers en van fluitspelers en van bazuinblazers zal in u meer gehoord worden; en geen kunstenaar in eenige kunst zal in u meer gevonden worden; en geen geluid van den molen zal in u meer gehoord worden; en geen licht der lampe zal in u meer schijnen, en geene stem van bruidegom en bruid zal in u meer gehoord worden. Want uwe kooplieden

waren de grooten der aarde; want door uwe tooverdranken werden al de volken verleid; en in haar is het bloed gevonden van profeten en heiligen, en van allen die op de aarde gedood zijn. [1])

„En nedergeworpen werd hij, de groote Draak, de oude slang, die de Duivel en de Satan genoemd wordt, die geheel de wereld verleidt. Thans is de zaligheid en de kracht en het koningschap aan onzen God gekomen, en de magt aan zijn Gezalfde; want de aanklager onzer broederen, die hen dag en nacht aanklaagde voor onzen God, hij is nedergeworpen! En zij, zij hebben hem overwonnen om het bloed des Lams en het woord hunner getuigenis, en hebben hun leven niet tot den dood toe liefgehad. Daarom verblijdt u, gij, hemelen! en gij die daarin woont! [2])

„Het koningschap dezer wereld is gekomen aan onzen Heer en zijnen Gezalfde, en Hij zal heerschen in alle eeuwigheid! Amen." [3])

XIX.

En de Kerk heeft in de stilte haars gebeds het wiekgeklap des engels vernomen, en aanstonds haar gewijde dienaren ten nachtgetijde opgewekt, om met jubelende harten het lied des koninklijken profeets in beurtgezang te herhalen. En in het diepe van den nacht, als alles zwijgt en rust, dan dringt dat lied de kloostermuren uit, en zweeft zacht ruischend over de sluimerende velden:

„Waarom toch woelen de heidenen, en beraadslagen de volkeren vruchtelooze dingen?

„De koningen der aarde treden op, en de vorsten spannen zamen tegen den Heer en tegen zijn Gezalfde.

1) Apoc. XVIII.

2) Apoc. XII, 9, 10 en 11.

3) Apoc. XI, 15.

„Laat ons hun ketenen verbreken, en werpen wij hun juk van ons af.

„Maar Hij, die in de hemelen troont, lacht met hen, en de Heer bespot hen.

„Dan spreekt Hij tot hen in zijn gramschap en verschrikt ze in zijne verbolgenheid.

„Ik nu ben koning gesteld door Hem op Sion, zijnen heiligen berg, en Ik zal zijne wet verkondigen.

„De Heer heeft tot Mij gezegd: Gij zijt mijn zoon, heden heb Ik U voortgebragt.

„Vraag het Mij, en Ik zal U de heidenen geven tot uw erfdeel, en de uiteinden der aarde als uwe bezitting.

„Gij zult hen regeren met een ijzeren schepter, en hen verbreken als het vaatwerk van den pottenbakker.

„En nu dan, koningen, begrijpt het; gij die over de aarde regt spreekt, leert!

„Dient den Heer in vreeze, en jubelt Hem toe in siddering.

„Neemt de tucht aan, opdat de Heer niet vertoornd worde, en gij niet verloren gaat van den regten weg.

„Want zijne gramschap ontbrandt haastig. Gelukzalig allen, die op Hem vertrouwen!

„Eer zij den Vader en den Zoon en den H. Geest;

„Gelijk het was in den beginne, en nu en altijd, en in de eeuwen der eeuwen. Amen." [1])

XX.

En gij, o groote Paus en Koning! die ons ten kruistogt hebt opgeroepen: gij, roemrijke en dappere held des kruises, moedige verdediger der Kerk, beminde vader aller geloovigen, wees gegroet en gezegend van uwe

1) Psalm II.

kinderen! Ja, in weerwil van de bloedige slagvelden, waarop wij verblijven, in weerwil van de jammeren en de groote rampen, die ons teisteren, en waarover wij zuchten: 't is toch feest in onze legertenten, en wij jubelen met u mede, omdat gij de jaren van Petrus hebt mogen zien. Maar blijf ons gespaard, blijf ons aanvoeren in den heiligen krijg, en verlaat ons niet, voordat gij met ons de overwinning hebt aanschouwd van het kruis, en de bekeerde aarde hebt zien nederknielen voor den Heer onzen God en zijn Gezalfde. Dat dan, maar ook dan eerst, de engel van liefde u op de vlengelen ten hemel drage, om voor den troon van den driewerf heiligen God een eeuwig dank- en zegelied te zingen.

J. J. VAN DER HORST.

SPROKKELINGEN.

Hoever is het met de Evangelische Vrijheid gekomen? In de *Evangelische Volksalmanak* van 1871 staat letterlijk:

„Wij weigeren aan de rationalisten volstrekt den christennaam niet, omdat wij gelooven, dat zelfs ook hij christen zijn kan, die Christus bestaan in twijfel trekt. Om christen te zijn behoeft men alleen zijn' naaste lief te hebben, als zich zelven, de waarheid te zoeken en de schoonheid te bewonderen — op kerkelijk gebied het Farizeïsme te bestrijden en de spreuk in beoefening te brengen: „de letter doodt, maar de geest maakt levend" d. i. de gewetensvrijheid in de uiterste consequentiën te handhaven." (Blz. 65.)

Eene bekeering om het leerstuk der Pauselijke onfeilbaarheid. „Op Paaschmaandag jl. legde Herman Vrijheer von Aufseesz, een zoon van den bekenden Hans von Aufseesz, in handen des Hoogwaardigen Aartsbisschops van Bamberg de Katholieke geloofsbelijdenis af. De tenleerstukverklaring van 's Pausen onfeilbaarheid bragt, zooals verhaald wordt, zijn reeds vroeger opgevat besluit tot rijpheid, om zich aan de Kerk aan te sluiten, die een duidelijk erkenbaar, ontwijfelbaar Goddelijk orgaan der waarheid bezit." (*Bamberger Pastoralblatt*, 1871, N. 17.)

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG
MAANDSCHRIFT.

GEDRUKT BIJ J. J. GROEN, TE LEIDEN.

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG

MAANDSCHRIFT.

ZESTIGSTE DEEL.

1871.

Vindicamus hereditatem patrum
nostrorum.
1 Mach. XV, 34.

Wanten te Romen in de poert
Sergius die Pauwes benediede
En hine Aertsche Bisscop wiede.

Melis Stoke.

LEIDEN,
J. W. VAN LEEUWEN.

INHOUD.

HOOFDARTIKELEN.

Bladz.

S. Vissering, Geloovige wetenschap. 1
J. DE BRUIJN.

Nieuw en Oud. Eenige opmerkingen over „de gelijkenissen van den Zaligmaker door C. E. van Koetsveld." 22
J. G. H. C. ESSINK.

Verklaring der hoogwaardige Bisschoppen van België 43

Het *Necrologium Dioecesis Harlemensis* van Joannes Buggaeus . . 57

Reis naar den Parnassus door Cervantes. (*Vervolg van* Dl. LIX, blz. 241 vv.). 80

Een blik in den godsdienstigen geest van Ds. van Koetsveld. Eenige opmerkingen over „de gelijkenissen van den Zaligmaker door C. E. van Koetsveld." 91
J. G. H. C. ESSINK.

Rome's donkere mijngangen. Eenige opmerkingen over „de gelijkenissen van den Zaligmaker door C. E. van Koetsveld." 121
J. G. H. C. ESSINK.

Bladz.

Openbare Protestantsche godsdienstoefening. I. 144
H. J. J. PRENGER.

Reis naar den Parnassus door Cervantes. (*Vervolg en slot van* Dl. LIX, blz. 241. vv.) 163

De H. Alphonsus Maria de Ligorio, Kerkleeraar 177
R.

Openbare Protestantsche godsdienstoefening. II. (*Vervolg en slot van* blz. 144 vv.) 194
H. J. J. PRENGER.

De moraliteit van Vondels werken 211
J. DE BRUIJN.

De hoogwaardige Bisschoppen van Mainz, van St. Pölten en van Paderborn over het onfeilbare leeraarsambt van den Paus. I en II. 241
PR.

Een enkel woord over Döllinger 273
RD.

Het fiasco van Janus in Baden. 282
R.

De hoogwaardige Bisschoppen van Mainz, van St. Pölten en van Paderborn over het onfeilbare leeraarsambt van den Paus. IV, V en VI. (*Vervolg en slot van* blz. 241 vv.) 313
PR.

Necrologium Dioecesis Harlemensis van Joannes Buggaeus (*Vervolg van* blz. 57 vv.) 347

Losse gedachten over het leerstuk van de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd. 352

VERSCHEIDENHEDEN.

Het Nederlandsche Bijbelgenootschap 45

Een Nederlandsche Newdegate 116

Het zielental der Katholieken van Pruissen 120

Het Doopsel bij de „Vrije Gemeenten" in Duitschland. 176

Pruissen en de Katholieken. I. 234
H. J. H. RUSCHEBLATT.

Pruissen en de Katholieken. II, III en IV. (*Vervolg en slot van* blz. 234 vv.) 308
H. J. H. RUSCHEBLATT.

Bladz.

Alban Stolz. Waarheen zullen wij gaan? 308
J. DE BRUIJN.

Revolutionaire Non-Sens 309

De terugroeping van onzen gezant aan het pauselijke hof 363
B.

De Doopbediening bij de Modernen 364
PR.

SPROKKELINGEN.

Hoe hoog Calvijn bij zijne volgelingen staat aangeschreven . . . 56
Bijbelverspreiding. 240
Ontvangsten van Protestantsche genootschappen. 240
Tegenwoordig getal Joden. 240
Een nieuwe sekte. 312
Het Noord-Amerikaansch Bijbelgenootschap. 371
Het Noord-Amerikaansch Traktaatgenootschap 371
Zending der Broedergemeente 372
Katholieke Jongelings-Vereeniging in Italië. 372

MEDEDEELING DER REDACTIE.

„De Katholiek" aan zijne lezers 373

S. Vissering, Geloovige Wetenschap [1].

Een dwaalbegrip moet op den menschelijken geest, die immers voor het kennen der waarheid bestemd is, een verderfelijken invloed uitoefenen.

Dit moet bijzonder dan het geval zijn, als de dwaling zich reeds van het kind heeft meester gemaakt; nog meer bijzonder, als zij opgenomen is door een werkzamen geest, door iemand die krachtig voortredeneert en al de kwade gevolgen uit het kwade beginsel trekt.

We kunnen nog een stap verder gaan en zeggen: die verderfelijke invloed zal nog dieper indringen en zich nog verder uitstrekken, als de dwaling van godsdienstigen aard is, als zij met het geloof zamenhangt, 't godsdienstig geloof, dat een aannemen is van hetgeen God, hetzij door onmiddellijke ingeving hetzij door bemiddeling van andere menschen, zelf heeft geopenbaard. Verbeelden we ons iemand, die aan eene valsche openbaring gelooft: wat moet bij hem gebeuren?

Die vermeende openbaring wordt hem de grond, waarop hij steunt en vanwaar hij uitgaat; zij wordt hem het licht, waarin hij alles ziet; de maatstaf, waarnaar hij alles beoordeelt; het model, waarnaar hij alles vervormt en verwringt.

1) *De Gids*, Januarij 1870.

Hoe kan het anders? want hij meent te gelooven, wat door God zelven gezegd en derhalve ontwijfelbaar waar is; en zulk eene waarheid moet immers wel het rigtsnoer worden van alle menschelijke redenering en handeling?

Waartoe deze voorafspraak?

Opdat men den Hoogleeraar niet verkeerd en te ongunstig beoordeele.

Menige dwaasheid hebben we in zijne theorie over Geloovige Wetenschap aan te wijzen; maar al die dwaasheden hangen zamen met zijn, nu eens orthodox dan weder modern, protestantsch geloof.

Namen we zijne theorie, gelijk ze daar ligt, dan zouden we elk oogenblik vragen: wat doet zulk een man aan de leidsche universiteit? wat doet zulk een man op een leerstoel? Beschouwen we echter zijne wetenschappelijke afdwalingen in verband met de godsdienstige dwaling, waaruit ze voortkomen, dan worden ze ons meer begrijpelijk, worden ze zelfs eenigzins verschoonbaar, en doen ze ons niet zulk een ongunstig oordeel vellen over des Hoogleeraars intellectuele ontwikkeling.

Bovendien zullen we meermalen gelegenheid hebben op te merken, dat de Hoogleeraar gelukkigerwijze inconsequent is: een krachtige geest, die van den eenen kant meer lijdt onder de godsdienstige dwaling, is van den anderen ook meer in staat om hare verkeerde inwerking van zich af te stooten.

I. Tweeslachtig beginsel.

De Hoogleeraar geeft, met de woorden van Genesis, het verhaal van 's menschen val. Uit de daarop volgende woorden van den Hoogleeraar zelven hebben we opgemaakt [1]),

1) J. J. W. van den Biesen en S. Vissering, April-nummer, blz. 215.

dat hij iedere wetenschappelijke poging beschouwt als eene navolging van hetgeen Adam en Eva gedaan hebben, als een grijpen naar de verboden vrucht, als eene telkens hernieuwde zonde.

Hebben we ons misschien vergist? Men oordeele.

„Gij zult als goden wezen, kennende het goed en het kwaad:" zoo klonk de belofte der verleidster. „Toen werden hunne oogen geopend, en zij werden gewaar dat zij naakt waren": dat was de vervulling. Deze bittere ironie heeft van dien stond af het arme menschenkind vervolgd. Altijd weer geeft hij zich over aan den trek naar de vruchten van den boom die goed is tot spijze, die een lust is voor de oogen, die begeerlijk is om verstandig te maken. Steeds op nieuw laat hij zich verleiden door dat woord: gij zult als goden wezen, kennende het goed en het kwaad. En altijd weder is de droevige ervaring zijner wetenschap, dat zijne oogen geopend worden en dat hij ziet dat hij naakt is" (blz. 125).

Is het niet duidelijk? Die naar wetenschap zoekt, hij luistert naar de stem der verleidster, hij slaat begeerige blikken naar den boom der kennis, hij eet van de verboden vrucht, zijne oogen worden geopend, in één woord: zijn wetenschappelijk streven is eene hernieuwing der zonde van het eerste menschenpaar.

Zoover, zeiden we reeds vroeger, zijn Luther en Calvijn niet gegaan.

Het is bekend, dat Luther vreeselijk tegen de rede geraasd heeft; „Luther", zegt Plank, „haatte Aristoteles evenzeer uit den grond van zijn hart als den Paus." Maar was die haat tegen de rede in 't algemeen, tegen de rede in al hare werkingen gerigt?

't Is zeker, dat zij volgens Luther niets vermogt in betrekking tot God, tot godsdienst en de waarheden des

geloofs. „Al de artikelen van ons geloof", zegt hij in zijne uitlegging van den Brief aan de Galatiërs, „zijn voor het verstand onmogelijk, ongerijmd, gelogen"; als de rede zich met het geloof bemoeit, dan wordt zij door Luther uitgescholden voor „de grootste boelin, die de duivel heeft."

Werkt zij, volgens Luther, even verderfelijk in het bloot wetenschappelijke?

De bewonderaars van den woesten Hervormer trachten hem van den blaam te zuiveren, dat hij de wetenschap verwierp, en zijne aanhangers hebben al spoedig eene orde van midden-dingen (van dingen, die noch goed noch kwaad waren) uitgevonden, waarin ook de rede zich onschuldig bewegen kon. Op deze vraag derhalve schijnt Luther, tegen zijne gewoonte in, niet beslissend geantwoord te hebben.

Anders de Hoogleeraar; hij trekt de „onvermijdelijke logische consequentiën" uit het gezegde van Luther: „Die Person, Natur und ganzes Wesen ist in uns durch Adams Fall verderbet", en derhalve, zegt hij, moet de rede, ook buiten het geloof blijvende, wel bedorven en zondig zijn.

Ook in vergelijking met Calvijn komt de palm der consequentie aan den Hoogleeraar toe.

Calvijn toch neemt de wetenschap in bescherming: „Schamen we ons", zegt hij, „over eene ondankbaarheid, waarin de heidensche dichters, die de wijsbegeerte, de wetten en de schoone kunsten voor uitvindingen der goden verklaard hebben, niet vervallen zijn." Mogt Calvijn aldus spreken? Is het overeen te brengen met hetgeen hij elders zegt: „In de kennis van Gods bestaan, van zijne goedheid jegens ons en in de kennis onzer zedelijke pligten is ons verstand zoo blind als een aardmol"? — Dat gaat niet aan, denkt de Hoogleeraar: eene rede, die niet eens het bestaan van God kan bewijzen, en vol van

kracht zou zijn in de andere wetenschappen; een adelaar, die zich niet ten hemel kan verheffen, maar pijlsnel in horizontale rigting vliegt, daar begrijp ik niets van: neen, dan liever consequent voortgegaan en gezegd, dat de rede altijd en overal, ook als zij zich met de ongewijde wetenschap bezig houdt, zondig, blind en magteloos is.

De Hoogleeraar vervolgt:

„Zoo dan dit de uitkomst moet wezen van onze wetenschap, dat wij beschaamd voor ons zelven staan wanneer onze oogen geopend zijn, waartoe dan nog naar zóó smartelijke kennis van goed en kwaad gestreefd?"

„Helaas, hoe menigwerf wij ons ook de vraag voorleggen, het kan niet baten. De listige verleidster is ons te sterk. „Gij zult als goden wezen" klinkt ons steeds in de ooren. En het verstand kan ons tegen hare vleitaal niet te hulpe komen, want het verstand is immers zelf de vrucht van den boom der kennisse des goeds en des kwaads."

Deze woorden hebben we met opzet aangehaald, tot geruststelling van degenen, die misschien gedacht hebben, dat we eene te strenge consequentie aan den Hoogleeraar toeschrijven. Zou het streven naar wetenschap niet zondig zijn? De Hoogleeraar kan er niet aan twijfelen, „want", zegt hij, „het verstand is immers zelf de vrucht van den boom der kennisse des goeds en des kwaads."

Tot dusverre hebben we zekeren eerbied voor de consequentie van den Hoogleeraar.

Maar hoe nu hiermeê overeen te brengen, wat eenige bladzijden verder staat? Daar lezen we:

„.... ik eisch van u eerbied voor de wetenschap."

Hoe nu! Eerbied voor iets, wat zondig is?

„Ook zij [de wetenschap] is eene gave Gods, een sprank van het licht der hoogste waarheid."

En straks was zij, was het verstand zelf, de vrucht van den boom der kennisse des goeds en des kwaads!

Wat zondig is, wat misbruik maakt van zijne kracht, moet ook wel zwak en magteloos zijn. Maar neen; de Hoogleeraar zegt:

„Zij [de wetenschap] is het, die den mensch verheft tot de heerschappij over al het geschapene."

Wat zondig is, zou men meenen, moet ons van God afscheiden; maar neen:

„Zij [de wetenschap] is het, die den mensch losmaakt van de wereld en zijnen geest bevrijdt van de banden der stof, om hem op te voeren in de sfeeren van het eeuwige, tot het hoogste en het heiligste, tot de waarheid, tot God!"

De tegenspraak is zoo vlak mogelijk.

Maar wat nu te denken van den Hoogleeraar? Is hij niet in staat om ja en neen van elkander te onderscheiden? Heeft hij geen gezond verstand?

Dat wel; maar hij is verstrikt in de dwalingen van het Protestantisme.

Met Luther en Calvijn, dit hebben we reeds gezien, gelooft hij, dat de mensch, door de zonde van Adam, in den grond bedorven is; en, meer consequent dan beide Hervormers, strekt hij die bedorvenheid tot het denkvermogen in al deszelfs verrigtingen uit.

Hoe komt hij tot zijne verheffing van de rede? Evenzoo door Luther en Calvijn, die immers den mensch, ieder mensch in staat verklaren om zijn geloof, zonder de hulp der Kerk, uit den Bijbel te halen.

De protestantsche leer, volgens welke het verstand tot hijna niets deugt, en de protestantsche leerwijze, volgens welke dezelfde verstand weder tot de hoogste werking in

staat is, ziedaar wel de meest waarschijnlijke verklaring van de tegenspraak des Hoogleeraars.

Deze tegenspraak zit hem nu ongelukkigerwijze eenmaal in het hoofd, en het laat zich begrijpen, dat hij met eene wetenschap, die zondig en heilig van oorsprong, die blind en helderziende, zwak en alvermogend is, — dat hij, van dit tweeslachtig beginsel uitgaande, tot verdere dwalingen komen moet.

II. Verwarde begrippen.

Wij mogten verwachten, dat de Hoogleeraar, die aan het einde van zijn artikel uitroept: „Dat is geloovige wetenschap", ons eerst heldere begrippen gaf van wetenschap en geloof; maar wat vinden we? Zooveel duisternis en zooveel verwarring, dat we, om in dien doolhof niet te verdwalen, ons vooraf wel mogen herinneren aan de gezonde logica en de katholieke leer.

Er is tweederlei kennis: de natuurlijke wetenschap en het godsdienstig geloof.

Tot de natuurlijke wetenschap komen we door redenering, door waarneming en door getuigenis van anderen.

Het geloof is een aannemen van hetgeen God, niet door de natuur en de rede, maar onmiddellijk heeft geopenbaard.

Hoe komen we tot het geloof aan de goddelijke openbaring?

Ook de rede (want de andere factoren, als de prediking en de inwendige genade, kunnen we hier achterwege laten), ook de rede, met al hare middelen om tot wetenschap te komen, moet hiertoe medewerken. God immers, die ons de rede gegeven heeft, kan niet willen, dat wij ooit redeloos handelen, en vooral kan Hij niet vorderen, dat wij iets als door Hem geopenbaard zouden aannemen zonder

duidelijk bewijs, dat Hij het waarlijk geopenbaard heeft. Daarom zegt de H. Thomas van Aquine [1]): „De mensch zou niet gelooven, als hij niet zag, dat de dingen, die tot het geloof behooren, moeten geloofd worden, hetzij om de klaarblijkelijkheid der wonderteekenen hetzij om iets van dien aard", b. v. vervulde profetiën. En heeft niet de Zaligmaker zelf gezegd (Joan. X, 37): „Als Ik de werken mijns Vaders niet doe, wilt Mij niet gelooven"? — Het geloof van ieder Christen, geleerd of ongeleerd, moet redelijk zijn.

Een wetenschappelijk geloof heeft hij, die niet slechts met reden gelooft, maar deze redenen ook weet te ontwikkelen, hare kracht ook aan anderen kan doen gevoelen en ze tegen de opwerpingen van het ongeloof kan verdedigen; die bovendien de geopenbaarde waarheden, welke het menschelijk verstand te boven gaan, toch (door te wijzen op de analogiën, die ze hebben in de natuur, of op het verband, waarin ze met elkander en met ons laatste einde staan) eenigermate toegankelijk weet te maken voor het verstand.

Over de geloovige wetenschap, als de zaak waarover de Hoogleeraar handelt, moeten we eenigszins uitvoeriger zijn.

De goddelijke openbaring bevat niet slechts bovennatuurlijke en voor het verstand onbegrijpelijke waarheden, maar ook zoodanige, die door de rede kunnen begrepen en zelfs gevonden worden. Wat doet nu de geloovige? Die waarheden neemt hij, op gezag van God, als onbetwijfelbaar aan; maar als hij tevens een man van wetenschap is, zal hij diezelfde waarheden ook met zijn natuurlijk

---

1) Summa, 2, II, qu. 1, art. 4 ad 2.

verstand trachten te achterhalen. Een paar voorbeelden zullen onze meening verduidelijken.

De H. Schrift leert ons, dat al de menschen, die op aarde leven, voortgekomen zijn van één menschenpaar, van Adam en Eva. De geloovige zegt: „Als de H. Schrift, als het woord Gods dit leert, moet het wel waar zijn"; maar de wetenschappelijk ontwikkelde geloovige gaat verder en bewijst die waarheid ook uit physiologie en linguistiek, uit ethnographie, geographie, archaeologie enz.

Een tweede voorbeeld. Als de Apostel Paulus zegt, dat de koning niet te vergeefs het zwaard voert, geeft hij ons de regtvaardigheid en de noodzakelijkheid der doodstraf duidelijk genoeg te kennen. Blijft de man der wetenschap hierbij staan? Neen; maar ook uit de opvatting van alle volken, uit de noodige bescherming, die aan de maatschappij en hare leden moet verleend worden, uit de statistiek der misdaden, in één woord, ook uit de rede bewijst hij het regt en den treurigen pligt der opperste magt in den Staat om de doodstraf in sommige gevallen toe te passen.

Tot derde en laatste voorbeeld nemen we de staathuishoudkunde.

Christus, zoo leert ons het geloof, is de Verlosser van het menschelijk geslacht; Hij is onze Verlosser in den vollen zin des woords, zóó dat Hij ons niet slechts van de zonde en den eeuwigen ondergang, maar ook, gedeeltelijk hier op aarde en geheel in den hemel, van de tijdelijke rampen verlost; Hij is bovendien onze eenige Verlosser.

Als dit geloof in den staathuishoudkundige leeft, zal hij het heil der maatschappij niet zoeken buiten Christus, zal hij weinig waarde toekennen aan theoriën van bevolking en overbevolking, van vrijen handel en algemeen onderwijs, weinig waarde aan matigheidsgenootschappen, armentaxen en vredebonden: alle dergelijke, buiten de godsdienst staande

theoriën en maatregelen zal hij, door zijn geloof voorgelicht, voor onvruchtbaar houden, en uit de geschiedenis en de dagelijksche ondervinding zal hij bewijzen, dat ze waarlijk onvruchtbaar zijn.

Houdt hij dan, kunnen we in 't voorbijgaan vragen, al die bloot menschelijke pogingen voor geheel onnut?

Als hij katholiek is, niet; dan weet hij, dat de mensch, ofschoon in zijn stamvader gezondigd hebbende, toch niet geheel en al bedorven is, dat hij, ook zonder de hulp der genade, nog eenig natuurlijk goed kan verrigten en derhalve ook het lijden der menschheid eenigermate kan verzachten en de welvaart der maatschappij tot zekere hoogte bevorderen. Maar ook hiervan is hij overtuigd, dat alle menschelijke inspanning eerst dan hare volle kracht en vruchtbaarheid verkrijgt, als zij geholpen wordt door Christus, als zij geholpen wordt door de Kerk, waarin Christus voortleeft, en door wier bemiddeling Hij zijne verlossing aan de wereld mededeelt.

Geloovige wetenschap, kunnen we derhalve zeggen, is de wetenschap, die haren steun, hare voorlichting en hare leiding in het geloof zoekt.

Thans zullen we den weg kunnen vinden in de theorie van den Hoogleeraar. Hij vangt aan:

„Geloovige wetenschap! zegt wellicht iemand. Is dat niet eene ongerijmdheid? Zijn dat niet twee termen, die elkander noodzakelijk uitsluiten?"

Niet bij ons Katholieken; want Augustinus, Thomas van Aquine en Bossuet waren, met een en hetzelfde hoofd, wetenschappelijk en geloovig. De wetenschap voert tot het geloof, en het geloof is de voorlichtende ster der wetenschap. — De Hoogleeraar antwoordt:

„Al naar men het neemt. Er is tweederlei gelooven en

tweederlei weten. Er is een gelooven en een weten, die bijkans onmerkbaar in elkander vervloeien. Maar er is ook een gelooven en een weten, die evenmin kunnen samengaan als het mogelijk is dat twee lichamen dezelfde ruimte vullen."

Hebben we hier eene verdeeling als boven door ons gegeven is, eene verdeeling in natuurlijke en bovennatuurlijke kennis?

In geenen deele.

De eerste categorie van den Hoogleeraar bevat datgene wat wij te weten komen door te gelooven aan het getuigenis van anderen: hiervan zouden we niet volkomen zeker zijn.

In zijne tweede categorie staat al het andere, namelijk wat wij weten door redenering en eigen waarneming, en wat wij weten door te gelooven aan de goddelijke openbaring: van dit alles zouden we volkomen zekerheid hebben.

Vooreerst maken we aanmerking op het zonderling beweren, dat we eene minder zekere wetenschap zouden hebben door getuigenis van anderen dan door eigen ervaring. Zouden ook anderen niet kunnen zien en tasten, en zou er geen mogelijkheid bestaan om ons van hunne geloofwaardigheid te vergewissen? Volgens de gezonde logica zijn er drie wegen om tot natuurlijke kennis te komen; langs elk dezer wegen, zoowel door gebrekkige redenering en waarneming als door onnoozel geloof te slaan aan anderen, kunnen we in dwaling geraken; maar evenzeer kunnen we, zoowel door getuigenis van anderen als door redenering en persoonlijke ondervinding, tot het bezit komen van zekere en onbetwijfelbare kennis. Wie onzer zal in ernst beweren, minder zeker te wezen van het bestaan van New-York en Peking dan van Leiden en Amsterdam? De sterrekundige moge zekerheid hebben van den tijd, waarin Jupiter en Saturnus rondom de zon

wentelen: maar moet hij niet bekennen, van den slag van Waterloo, ofschoon hij er zelf niet bij tegenwoordig is geweest, even zeker te zijn?

De eigenlijke oorzaak der dwaling van den Hoogleeraar ligt wederom in het Protestantisme, in het protestantsche IK. Ik, ik zelf, zegt de Protestant, moet het zien en ondervinden, anders kan ik het niet als waar en zeker aannemen. Het getuigenis der godsdienstige maatschappij of der Kerk geldt bij den Protestant weinig; om de waarheid te kennen, moet hij zelf onderzoeken, zelf den Bijbel lezen. Jammer maar, dat de echtheid van den Bijbel slechts door getuigenis kan bewezen worden! .

Ten tweede willen we doen opmerken, dat de zekerheid van de geopenbaarde waarheden door den Hoogleeraar op ééne lijn wordt gesteld met de zekerheid, die we hebben door redenering en eigen ondervinding.

Wij, Katholieken, zijn zekerder van de geloofswaarheden dan van eenige natuurlijke wetenschap; want tot het aannemen der geopenbaarde waarheden worden we gedrongen niet slechts door de klaarblijkelijke bewijzen, dat ze door God geopenbaard zijn, maar daartoe worden we nog bovendien geholpen door de goddelijke genade; deze tweede factor van zekerheid ontbreekt bij de bloot natuurlijke kennis, en daarom is deze ons nooit zoo zeker als eenige waarheid des geloofs.

In de gelijkstelling der zekerheid van geloof en van wetenschap bij den Hoogleeraar zien we eene heenwijzing naar zijne latere vereenzelviging van wetenschap en geloof.

De tweede soort van weten (door redenering en eigen ervaring is afgehandeld, en de Hoogleeraar komt tot de tweede soort van gelooven, het godsdienstig gelooven.

„Daar is aan den anderen kant een geloof, dat ons niet van

buiten wordt aangebracht, maar in het binnenste van den mensch zelven ontkiemt, leeft en werkt."

Een geloof, „dat ons niet van buiten wordt aangebracht", en dat derhalve niet uit de eenige kenbron, uit den Bijbel, gehaald wordt!

„Dit is het geloof, dat ons niet in goed vertrouwen doet nazeggen wat een ander, wiens gezag wij aannemen, ons heeft voorgezegd, maar dat ons tot zekerheid geworden is, al zeggen ook allen het tegendeel."

Een koppig geloof!

„Dit is het geloof, dat niet naar bewijzen vraagt, maar zich zelf genoeg is. Dit is het geloof, dat voor redeneering onverschillig is, en ook geenszins beproeft zijn recht van bestaan door redeneering te betoogen."

Een geloof, dat allen redelijken grond schijnt te missen!

„Dit is het geloof, dat zich tegenover het weten stelt, omdat het zich buiten de grens van het weten beweegt."

Een geloof, dat in strijd is met rede en wetenschap!

Welk eene vreemdsoortige dubbelheid in den Heer Vissering! Gaat hij naar de academische leszaal, dan is hij redelijk mensch en man van wetenschap; maar gaat hij ter kerke, dan legt hij zijne menschelijkheid en wetenschappelijkheid af, en is hij geloovig Christen. Moeten we waarlijk niet denken, dat de Heer Vissering er zoowel twee hoofden als twee hoeden op na houdt? Een orthodox Protestant, die strijd tusschen geloof en rede aanneemt, is toch een raar wezen! Niet geloovig maar redelijk in het maatschappelijk leven, en niet redelijk maar-geloovig in de kerk!

Na strijd gesteld te hebben tusschen geloof en wetenschap kan de Hoogleeraar niet hooger klimmen, en met

zijn nog driemaal herhaald: „Dit is het geloof" geeft hij dan ook slechts eene soort van bewijzen voor zijn onredelijk „geloof, dat niet naar bewijzen vraagt, maar zich „zelf genoeg is; het geloof, dat voor redeneering onverschillig „is, en ook geenszins beproeft zijn recht van bestaan door „redeneering te betoogen."

Het betoog is dan ook vreemdsoortig.

„Dit is het geloof, dat in den Brief aan de Hebreeërs genoemd wordt: „een vaste grond der dingen die men hoopt, een bewijs der zaken die men niet ziet." "

Wordt hier door Paulus gesproken van een onredelijk geloof? We zullen zien. De Apostel spreekt meer bepaaldelijk over het geloof der Heiligen van het Oud Verbond. Die Heiligen waren nog niet in het bezit der hun beloofde en door hen gehoopte goederen, maar toch hadden zij die reeds zoo goed als in hun bezit, omdat zij vertrouwden op de belofte van God; en daar zij van de goddelijke belofte verzekerd waren door hun geloof, zoo kan dit geloof genoemd worden de vaste grond der dingen, die zij hoopten.

„Het bewijs der zaken, die niet gezien worden." Abraham (om een voorbeeld te nemen) zag zich nog niet in het bezit van het beloofde land, David mogt zijn grooten Zoon en Heer nog niet aanschouwen; maar beiden vertrouwden op het woord van God, en daarom kon Abraham het beloofde land, alsof het reeds zijn eigendom was, met meersterlijken blik overzien, en kon David in den geest voor zijn grooten Nakomeling nederknielen.

Nu is het slechts de vraag, of die Heiligen van het Oud Verbond genoegzaam verzekerd waren van Gods belofte. Als God iets belooft, dan is het zeker, dat Hij zijne belofte ook vervullen zal; maar bestond er eenige verze-

kering, eenig bewijs, eenige reden voor David en Abraham om te gelooven, dat God hun werkelijk die belofte gedaan had?

Dwaze en, kunnen we wel zeggen, godslasterlijke vraag! God, de Schepper der rede, zou iets beloven aan den redelijken mensch en het hem laten ontbreken aan de noodige reden om te kunnen gelooven aan het werkelijk bestaan dier belofte!

't Is waar, dat die redenen hier door Paulus niet genoemd worden; maar we mogen niet vergeten, dat hij in zijn Brief sprak tot de bekeerde Joden, aan wie de zekerheid van Gods belofte over en over bekend was. — Neen, het geloof der Oudvaders was niet onredelijk.

Dat overigens Paulus niets wist van een onredelijk geloof, blijkt uit zijne handelwijze: predikt hij Christus als den beloofden Verlosser, dan wijst hij op de profetiën, die in Hem zijn vervuld geworden; dan wijst hij bovenal op Christus' verrijzenis en laat dit grootste aller wonderen getuigen door de Apostelen en de meer dan vijfhonderd broeders, die den verrezen Christus gezien hebben.

Ook wij, wij kunnen de waarheid der goddelijke openbaringen niet inzien; maar dat ze waar zijn, hiervoor hebben we „den vasten grond" en „het bewijs" of de zekerste overtuiging in het feit, dat ze door God geopenbaard zijn, welk feit wij op redelijken grond aannemen: in dien zin zien we de waarheden des geloofs.

Geheel anders is het geloof van den Hoogleeraar. Hij zal b. v. het geheim van de H. Drievuldigheid gelooven, omdat hij niet het allerminste ziet, noch van die waarheid zelve, noch van het bewijs, dat ze door God geopenbaard is: zijn geloof moet in strijd zijn met de rede.

Het tweede bewijs voor de onredelijkheid van het geloof luidt:

„Dit is het geloof dat den kerkvader deed zeggen: „Credo

quia absurdum" [Ik geloof, omdat het ongerijmd is].

Niet naar de letter maar naar den zin vinden we deze woorden het eerst bij Tertulliaan. Dat echter deze schrijver (want wij noemen Tertulliaan, omdat hij in sommige leerstukken gedwaald heeft, liever Kerkelijk Schrijver dan Kerkvader) geen voorstander is van het onredelijk geloof, zal ten duidelijkste blijken, als we zijne woorden in hun zamenhang meedeelen.

Tegen Marcion, die het ware ligchaam van Christus loochent, schrijft hij (De carne Christi, c. IV):

„Zie wel toe, Marcion, of gij niet het woord [van Paulus] te niet gedaan hebt: Het dwaze der wereld „heeft God uitverkoren, om het wijze te „beschamen. Wat is dit kwade? de bekeering van den „mensch tot de dienst van den waren God? Het uitroeijen „der dwaling? Het prediken van de regtvaardigheid, van „de kuischheid, van de verduldigheid, van de barmhar„tigheid, van de onschuld? Maar niets van dit alles is „dwaas. Zoek derhalve, wat de Apostel moge bedoeld „hebben; en als gij iets meent te hebben gevonden, zal „het toch niet zóó dwaas zijn als te gelooven in een God, „die geboren is, en nog wel uit een maagd" ....

Maar in Christus, zoo vervolgt Tertulliaan, is eene nog grootere dwaasheid, namelijk zijn lijden en sterven.

„Spaar", roept hij Marcion weder toe, „spaar de „eenige hoop der geheele aarde! Waarom breekt gij de „noodzakelijke oneer des geloofs af? Al wat God on„waardig is, het is mij voordeelig. Ik ben zalig, als ik „mij niet schaam over mijnen Heer: Wie zich, zegt „Hij, over Mij zal geschaamd hebben, over hem „zal ook Ik Mij schamen. Andere gelegenheden „nu van schaamte, waarin ik mij door de verachting van

„het schaamrood ten goede onbeschaamd en op eene ge-
„lukkige wijze dwaas kan toonen, vind ik niet. De Zoon
„Gods is gekruisigd: ik schaam er mij niet over, omdat
„het schamenswaard is; de Zoon Gods is ook gestorven:
„'t is allezins geloofwaardig, omdat het ongerijmd is; Hij
„is ook begraven en verrezen: 't is zeker, omdat het
„onmogelijk is."

De redenering van Tertulliaan gaat derhalve aldus voort: In Christus moet, volgens de H. Schrift, eenige — niet wezenlijke, maar door de wereld zoogenaamde — dwaasheid zijn; in Christus moet iets wezen, waarover wij ons — niet met reden, maar volgens het oordeel der bedorven wereld — te schamen hebben; welnu, ik vind niets anders dan zijne geboorte uit eene maagd, dan zijn lijden, zijn sterven en zijne verijzenis: derhalve geloof ik deze waarheden, omdat ze schamenswaard, ongerijmd en onmogelijk zijn. Waarlijk schamenswaard, waarlijk ongerijmd, waarlijk onmogelijk? Neen, maar volgens het oordeel der wereld: „Het dwaze", niet het wezenlijk dwaze, maar „het dwaze der wereld heeft God uitverkoren."

Tertulliaan, die tegen de heidenen en tegen zoovele ketters geredeneerd heeft, kan geen aanhanger geweest zijn van een „geloof, dat voor redeneering onverschillig is, en ook geenszins beproeft zijn recht van bestaan door redeneering te betoogen." Iets te gelooven, omdat het wezenlijk en werkelijk ongerijmd is, daarvoor was het verstand van een Tertulliaan te gezond en te scherp.

Zien we nog des Hoogleeraars derde bewijs.

„Dit is het geloof, waarvan gezegd is: „zalig, die niet zien en toch gelooven.""

De woorden des Zaligmakers, die overigens aan de Katholieken, wijl zij ze jaarlijks, op den eersten Zondag na

Paschen, hooren voorlezen, overbekend zijn, luiden in hun geheel: Omdat gij Mij gezien hebt, Thomas! hebt gij geloofd; zalig zijn zij, die niet gezien en [toch] geloofd hebben.

Thomas riep uit: „mijn Heer en mijn God!" en geloofde in de Godheid des Zaligmakers, omdat hij, met zijn eigen oog, den verrezen Zaligmaker gezien had.

Wie worden nu door Christus zalig geprezen? Zij, die niet, gelijk Thomas, met eigen oog den verrezen Christus zien, maar zijne verrijzenis en zijne Godheid gelooven op het getuigenis der Apostelen.

En zouden die anderen gelooven zonder grond, zonder reden, zonder bewijs? Neen; want de Apostelen bevestigden hunne prediking van Christus' verrijzenis met wonderen (Marc. XVI, 20) en met hun marteldood.

Volgens den Hoogleeraar zouden zij zalig geprezen zijn, die Christus' verrijzenis gelooven zonder iets te zien, die gelooven zonder grond, zonder reden, zonder bewijs!

't Is wel gelukkig, dat des Hoogleeraars geloof niet naar bewijzen vraagt; want de drie bewijzen, die hij zelf uit Tertulliaan, uit den Apostel en de eigen woorden van Christus heeft aangevoerd, doen voor zijn onredelijk geloof volstrekt niets af. En 't zal ook wel onmogelijk zijn, een afdoend bewijs te leveren voor de ongerijmdheid, dat God, die de bron is van rede en openbaring, met de eene ja en met de andere neen zou zeggen.

Over de tweede soort van weten en gelooven besluit de Hoogleeraar aldus:

Het is duidelijk, dat wij hier noch met eene geloovige wetenschap noch met een wetenschappelijk geloof te doen hebben. Nogtans is er ook hier, hoezeer in anderen zin, verband, zelfs identiteit tusschen gelooven en weten. De man der wetenschap

gelooft in zijne wetenschap en ontleent daaraan de kracht om te zeggen, niet alleen wat is, maar ook wat zijn zal en zijn moet. Zoo voorspelt ons de sterrekundige jaren vooruit, welke verschijnselen zich aan het uitspansel zullen vertoonen; zoo kan de philoloog met volle zekerheid zeggen, hoe eene misvormde zinsnede in het werk van een sinds twintig eeuwen gestorven auteur gelezen moet worden. Voor den man des geloofs is zijn geloof tot de hoogste evidentie der wetenschap geworden. In dezen zin zegt de vrome met de woorden van Job: „ik weet dat mijn Verlosser leeft.""

De verwarring, die hier heerscht, is schromelijk: natuur en bovennatuur, geloof en wetenschap worden door elkander gehaspeld en met elkander vereenzelvigd. Wat nog niet bestaat (eene zonsverduistering) en wat niet meer bestaat (de echte lezing van een boek), maar met waarneming en berekening kan gevonden worden, dat wordt gemaakt tot object van het geloof der tweede categorie, en derhalve van het bovennatuurlijk geloof; en omgekeerd wordt het bestaan en het leven van den Verlosser, wat geheel bovennatuurlijk en boven het bereik van 't menschelijk weten is, gemaakt tot object van de wetenschap der tweede categorie, van eene bloot menschelijke wetenschap: tusschen geloof en wetenschap is niet slechts verband, maar identiteit.

Welk eene tegenspraak daarenboven tusschen hier en vroeger. Vroeger, op blz. 126, konden dit gelooven en dit weten evenmin zamengaan, „als het mogelijk is dat twee lichamen dezelfde ruimte vullen"; op blz. 130 vroeg datzelfde geloof niet naar bewijzen, was het onverschillig voor redenering en stelde het zich tegenover het weten; en nu, ook op blz. 130, is het identiek met de wetenschap!

Wat kan den Hoogleeraar tot verontschuldiging dienen?

Wij voor ons weten niets beters te vinden, dan dat hij

nu eens orthodox, dan weder modern is, of, beter gezegd, dat hij beide tegelijk is: als orthodox maakt hij strijd tusschen geloof en wetenschap, als modern stelt hij de wetenschap in plaats van het geloof.

III. Dwaze conclusie.

De conclusie of ten minste het slot van het artikel des Hoogleeraars is:

„Wat deert het, mag hij [de man, wien de wetenschap ernst is] zeggen, of ik mij mijner naaktheid hebbe te schamen, als mijne oogen geopend zullen zijn; wat schaadt het, of ook het hoogste, waartoe mijne wetenschap mij brengen kan, zij: te weten dat ik niets weet! Toch zal ik niet stilstaan op mijnen weg. Zij ook mijn arbeid als een druppel in den oceaan, hij zal niet verloren gaan. Mij is de strijd opgelegd in de dienst der waarheid; worde in dien strijd ook mijne zwakheid openbaar, wat nood! zij zal zegepralen.

Dat is geloovige wetenschap.

Geloovige wetenschap is derhalve eene wetenschap, die, ofschoon zij altijd hare pogingen ziet mislukken, toch altijd moed houdt. 't Is bemoedigend voor velen!

Een geneesheer, die al zijne patiënten ziet bezwijken, behoeft zijne praktijk niet neer te leggen, als hij maar een man van de geloovige wetenschap is. Een advokaat, die al zijne processen verliest; een architekt, die al zijne huizen ziet invallen; een staaathuishoudkundige, die de maatschappij hoe langer zoo meer in de war stuurt; een minister, die het land met gedurig veranderende proefnemingen ten gronde rigt, — die allen moeten maar telkens hun geloof vernieuwen, en zeggen: eindelijk zal het mij toch wel eens gelukken!

„Maar 't is toch dwaas, zoo tegen alle rede en ondervinding in..."

Zwijg, roomsche redeneermeester! De rede zegt hier: „neen"; maar juist daarom zegt het geloof: „ja", en wij hebben hier te doen met eene geloovige wetenschap!

Hiermeê is des Hoogleeraars dwaze conclusie verklaard uit het Orthodoxe Protestantisme, dat hetgeen ongerijmd is voor het verstand, als waar aanneemt in het geloof; maar we kunnen de verklaring ook uit de moderne rigting halen. Bij deze is de wetenschap getreden in de plaats van Christus; al wat vroeger door Christus gedaan werd, moet nu gedaan worden door de wetenschap.

Wat was vroeger Christus bij de Protestanten?

De Verlosser, die niemand waarlijk verloste, niemand reinigde van zijne zonden, niemand inwendig heiligde (want 's menschen zondigheid werd slechts bedekt), maar toch nog altijd de ware en eenige Verlosser genoemd werd.

In zijne plaats treedt nu de moderne wetenschap; ook zij brengt niets tot stand, ook zij ziet al hare pogingen mislukken, maar wat nood! eenmaal zal zij zegepralen: zij is en blijft toch immers (dit is uitgemaakt!) de eenige redding van het menschelijk geslacht.

„Door het geloof tot de wetenschap!" dit is de gulden spreuk der Katholieken. Dat men daarentegen door ongeloof en godsdienstige dwaling tot beneden het peil van het gezond verstand afdaalt, hiervan hebben we een nieuw voorbeeld gezien in des Hoogleeraars „geloovige wetenschap."

J. de Bruijn.

NIEUW EN OUD.

EENIGE OPMERKINGEN

OVER

„De gelijkenissen van den Zaligmaker door C. E. van Koetsveld."

Ds. van Koetsveld, wij zagen zulks in het vorig opstel, heeft geen vrede met de ouderwetsche Regtzinnigheid, evenmin met het Moderne ongeloof. Hij had den moed om „het pistool op zijn borst gerigt" te trotseren, en kan ons met zelfvoldoening meêdeelen, dat hij niet gevallen is, maar nog leeft en blijft leven zonder iemand het regt daartoe te vragen.

Hij houdt het met den Heer, wiens leus was: „Oud en Nieuw", niet „Oud of Nieuw." „Jezus zelf zeide van den godsdienst der vaderen niet: het oude is voorbijgegaan; het is alles nieuw geworden." .... „Het Godsrijk is de gouden draad, die door geheel de wereldgeschiedenis loopt. De Zoon Gods was daarvan niet de eerste, maar de hoogste openbaring. Die nu in onzen tijd achttien eeuwen eenvoudig uitwisschen, om een nieuw Christendom te verkondigen, bouwen evenzeer luchtkasteelen, als wie den Staat, zonder op het volk te letten, overal naar dezelfde afgetrokken beginselen willen constru-

eren." [1]) Op de laatste comparatie zou, mijns bedunkens, nog al wat te zeggen vallen, zij is minstens ongelukkig gekozen, doch, hierover heenstappende, wil ik gaarne betuigen, dat het geheel geen kwaden indruk bij mij maakt. De Heer van Koetsveld is, blijkens de aangehaalde woorden, geen slooper uit beginsel; gaarne wil hij het oude met het nieuwe vereenigen. Dit belooft iets; want aan de opregtheid zijner betuiging twijfel ik geen oogenblik. Indien hij nu eens een ernstigen blik op zijne levensbaan werpt, het geloof zijner jeugd, die het Evangelie als eenigen troost in leven en sterven zoo vurig omhelsde, vergelijkt bij de resultaten van den arbeid des rijperen leeftijds, kan hij dan plegtig verklaren zijn ideaal genaderd te zijn? Kan hij verzekeren, dat het oude en het nieuwe reeds in harmonische vereeniging staat voor zijn geest? Maar ik vraag misschien te veel. Kan Ds. van Koetsveld hopen, dat zijne leerlingen ten minste, indien zij den weg van hunnen meester bewandelen, nog het geluk zullen smaken van oud en nieuw verzoend te zien? Is men op weg eene harmonische vereeniging van oud en nieuw te bewerken, wanneer men niets deed als het oude over boord te werpen, slechts zooveel reserverende als noodig is om het sloopingswerk een menschenleeftijd tegen te houden? Een ernstig antwoord op deze vragen kan den Heer van Koetsveld overtuigen, dat er op Protestantsch gebied aan geen ontwikkeling van het oude te denken valt, tenzij aan de ontwikkeling van het lijk: het vergaan in 't ongeloof.

Maar de Heer van Koetsveld is opregt; zijne leus: „oud en nieuw" is geen ijdele klank .... zou hij niet in de Katholieke Kerk kunnen vinden wat hij te vergeefs in het Protestantisme heeft gezocht? — De Katholieke Kerk ontging

---

1) *Afd.* 2, blz. 479.

zijne opmerkzaamheid niet; hij had den moed om zelfs in „de kloostercellen van de Paters Jezuïeten" te toeven, en dit belooft toch veel.

Daar staat zij, de oude Moederkerk, daar staat zij in jeugdige kracht voor het oog van ieder nadenkend Protestant. Zij is oud, omdat zij nooit haren oorsprong, Christus, verloochende, nooit de keten der apostolische opvolging verbrak, nooit ophield de volle waarheid te verkondigen, die zij ten allen tijde verdedigde als een kostbaar pand, haar door den Verlosser toevertrouwd. Zij is nieuw, omdat zij, onder de leiding van den H. Geest, hare waarheid ontwikkelt en toepast op alle toestanden der maatschappij en des levens. Zij is oud, omdat zij reeds achttien eeuwen de wereld overtuigde van waarheid, regtvaardigheid en oordeel. Zij is nieuw, omdat ook de negentiende eeuw haar niet is ontgroeid, maar uit hare schatkameren haalt zij steeds nieuw licht, en zij biedt tegen de moderne kwalen telkens nieuwe geneesmiddelen aan. Zij is oud, en in ieder tijdperk van haar bestaan wist zij de geleerden, de staatslieden en de vorsten te dwingen om acht te geven op haar werken en leven. Zij is nieuw, omdat zij ook nu nog het middenpunt der moderne geschiedenis is. Welk een verheven figuur maakt zij tegenover het Protestantisme, dat slechts drie eeuwen en dan nog van eindeloozen twist beleefde en nu reeds als een versleten kleed is weggeworpen!

Echter hoezeer ik overtuigd ben, dat de Heer van Koetsveld in het Protestantisme zijn ideaal niet naderen kan; hoezeer ik overtuigd ben, dat hij zelf niet tevreden is met het resultaat van zijnen arbeid, die veel van het oude wegfutselde en veel van het nieuwe bij de overblijfselen van het oude knutselde; ik heb, na de studie zijner gelijkenissen, weinig hoop, dat hij in de Katholieke Kerk eene bevrediging zijner vurigste wenschen vinden zal. Wat

belet hem dan in de Katholieke Kerk de harmonische vereeniging van „Oud en Nieuw" te vinden? Alvorens een antwoord op deze vraag te geven, moet ik opmerken, dat het volstrekt mijne bedoeling niet is om de zedelijke waarde van Ds. van Koetsvelds werken en streven te beoordeelen. God alleen doorgrondt harten en nieren; Hij alleen beoordeelt de zedelijke waarde van 's menschen handelingen; Hij alleen heeft het regt om een „schuldig" of „onschuldig" uit te spreken. Wij, menschen, zijn, waar wij de afdwalingen der broeders bespreken, gehouden goede trouw te veronderstellen, zoolang de kwade trouw niet daghelder bewezen is. Goede trouw nu bij den Heer van Koetsveld te onderstellen, valt mij te gemakkelijker, omdat ik bij het lezen zijner schriften, onwillekeurig mij een oordeel over hem heb gevormd, dat veel te gunstig is om kwade trouw te vermoeden.

Ik zie den Heer van Koetsveld lijden aan eene diepe wonde, eene wonde, die hij zich zelven niet heeft toegebragt; iedere geest, die eenmaal onder den invloed van het Protestantisme stond, heeft die wonde ontvangen; zij geneest allerbezwaarlijkst, want de aangeboren hoogmoed des menschen biedt overvloedige stof ter voortkankering aan. Die wonde is eene matelooze zelfgenoegzaamheid, eene zucht om zelf zich te redden, een afkeer van redding en verlossing, die door tusschenkomst van anderen wordt aangeboden, eene verwerping van alle gezag, dat zielewonden heelt en dwalingen geneest. Om het akelige dier wonde voor het oog te bedekken, heeft men schoone woorden uitgevonden; men noemt haar hier „Evangelische vrijheid", ginds „vrij onderzoek," en weêr elders „vrije wetenschap".

Zeer griefde het ons, Katholieken, steeds van Protestantsche zijde het verwijt te moeten hooren, dat wij

aan den Verlosser de eer niet gaven, welke Hem toekomt: dat wij Hem niet als den eenigen middelaar tusschen God en de menschen beschouwden en zijnen zoendood niet wisten op prijs te stellen; maar hoe grievend die verwijtingen ons waren, omdat wij al het onregtvaardige er van gevoelden, zij schonken ons ook nog troost; wij zagen daaruit, dat de grondwaarheden des Christendoms nog niet in het Protestantisme verloren waren. Wel is waar, wisten wij, dat het geloof aan deze waarheden onbestaanbaar was met de verwerping van het onfeilbaar leergezag, 'twelk Christus uitoefent door zijne Kerk: maar wij hoopten, dat men zich, wanneer zulks door onze Protestantsche broeders begrepen werd, gaarne aan het juk van een onfeilbaar leergezag zou onderwerpen, ten einde Christus te behouden: wij hoopten, dat men bijkans eenparig roepen zou: „Dat Luthers werk verga, indien ons Christus maar blijft!" Helaas! de uitkomst regtvaardigde onze hoop niet. Allen verheffen Luthers werk nog met de oude geestdrift, en een onnoemlijk getal belijdt Christus niet meer als den eeniggeboren Zoon Gods, dankt aan Christus niet meer de Verlossing, door zijnen zoendood bewerkt. Schrikbarend nam het Moderne ongeloof toe; en ontelbaren, met mannen als een van Koetsveld aan het hoofd, maken zich op, niet om terug te keeren naar de Moederkerk, maar om den treurigen weg te vervolgen, die hen nog van het volslagen ongeloof scheidt. O, hoe diep moet de wonde zijn, door het Protestantisme in het hart zijner volgelingen geslagen, welk een mateloos gevoel van zelfgenoegzaamheid heeft het aangekweekt, daar men, uit zucht om zelf zich te redden, te geleiden en te besturen, Christus en zijn bloedig verlossingswerk prijs geeft!

Ik heb in mijn vorig opstel reeds aangetoond, hoezeer Ds. van Koetsveld aan deze wonde lijdt; ik zal ze thans

verder peilen, en dit zal ons den afkeer verklaren, die Ds. van Koetsveld tegen de Katholieke Kerk, hare schriftverklaring, haar leven en werken bezielt.

De lezer zal zich herinneren, dat de Heer van Koetsveld de gelijkenissen des Zaligmakers zoo wilde bestuderen, dat hij den persoon des Verlossers slechts genoeg op den voorgrond stelde, om Hem nooit geheel daarvan af te scheiden. Wat hij met deze uitdrukking bedoelde, heb ik reeds opgemerkt; hij zelf geeft ons overigens eene nadere toelichting: hij zegt, dat men, om een behoedmiddel te zoeken tegen het sloopende ongeloof, in de laatste jaren, bepaaldelijk ook in ons Vaderland, den persoon des Zaligmakers en het geloof in Hem veel meer dan vroeger op den voorgrond heeft gesteld. Hoewel hij (van Koetsveld) hiermede ook instemde, van den beginne vreesde hij overdrijving in deze rigting; want dergelijke overdrijving zou gevaren opleveren; onder anderen zou men, door alles op den persoon des Zaligmakers terug te brengen, gevaar loopen, om eindelijk te vergeten of te ontkennen, dat Hij ook eene leer had verkondigd. [1]) Op Katholiek standpunt is de aangehaalde redenering bare onzin; daar zal men den aanbiddelijken Verlosser nimmer te veel op den voorgrond stellen; hoe inniger men Hem bemint, hoe dieper men zich buigt voor zijn onfeilbaar gezag, des te meer zal men zich zijn woord en zijne leer herinneren. Hij zelf zegt: die Mij bemint, onderhoudt mijn woord. Die met Petrus zegt: Gij zijt de Christus, de Zoon van den levenden God, moet met denzelfden apostel betuigen: Heer, tot wien zullen wij gaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens. De Heer van Koetsveld begrijpt dat evenwel niet, en op het stand-

1) *Inleiding*, blz. IV.

punt der eigengenoegzaamheid — zoogenaamde Evangelische vrijheid — kan men zulks ook niet begrijpen. Als daar sprake is van eene leer, dan moet men er den Zoon Gods verzoeken, een weinig ter zijde te gaan, ten einde plaats te maken voor een vrij onderzoek. De tegenwoordigheid des Zaligmakers is daar hinderlijk; zijn gezag zou in collisie komen met de majesteit der vrije Rede, die regt heeft om elke leer te beproeven, aan te nemen en te verwerpen, naarmate het begrip van een kortzigtig en verduisterd verstand, de smaak van een bedorven en door hartstogten overprikkeld gemoed die leer goed- of afkeuren. Wil de Zaligmaker niet voor een poos wijken, niet zoolang ten minste zich verwijderen, dat de Rede een genoegzamen tijd heeft, om zijn leer te bediskussiëeren, dan zal die gekwetste Rede eenvoudig moeten v e r g e t e n, dat de Heer eene leer verkondigde; zij zal ze des noods ontkennen. Ziedaar de wonde van het Protestantisme in hare naakte werkelijkheid. De naïeve gemoedelijkheid, waarmede de Heer van Koetsveld haar openlegde, toont ons, dat hij zelfs geen vermoeden heeft van de Katholieke schriftuurverklaring, en dat er bij hem een ontzettende afkeer tegen het Katholiek leergezag bestaan moet. Hij die, als uit instinkt, den Verlosser verzoekt om op zij te gaan, opdat Hij het licht niet belemmere voor een vrij onderzoek zijner woorden, zal hij de Kerk niet verfoeijen, daar zij optreedt met onfeilbaar leergezag?

Bij ons, Katholieken, staat Jesus en, waar de Heer niet zelf gesproken of gehandeld heeft, staat de H. Geest, onder wiens ingeving en leiding de mannen Gods geschreven hebben, geheel op den voorgrond. In de Schrift erkennen en vereeren wij Gods Woord. Wanneer God handelend onder de menschen optreedt, wanneer de eeuwige Wijsheid en Waarheid afdaalt tot zijne schepselen om Zich

met hen te onderhouden, dan bezigt Hij woorden en daden, die, op zich zelven beschouwd, eene zeer beperkte beteekenis hebben; doch die woorden en daden tintelen van geest en waarheid. De Heer van Koetsveld heeft zich aan deze uitdrukking geërgerd, dit belet mij niet haar te bezigen: Iedere handeling van Jesus, elk woord van God is als een diamant, die, hoe ook gekeerd en gewend, schittert van alle zijden. Dit is de grond, waarop wij in de Schrift dikwijls meer dan éénen zin vinden, naast den letterlijken ook eenen mystieken aannemen. [1]) Het zou voor het overige niet moeijelijk zijn, te toonen, dat de H. Schrift zelve eenen mystieken zin erkent en het gebruik daarvan wettigt. Vrij moge dus van Koetsveld het den Kerkvaders tot eene grief aanrekenen, dat zij dikwerf gebruik maakten van den mystieken zin der Schrift, zij waren in goed gezelschap: in dat der Apostelen en Evangelisten.

Wij gaan nog verder: indien men op het voetspoor der Vaders, met inachtneming van de voorschriften der Kerk, de woorden der Schrift in accommodatieven zin bezigt, vinden wij zulks zeer lofwaardig. Immers, is het Woord Gods een dagelijksch voedsel geworden voor den, in de vreeze des Heeren, overwegenden Christen, dan gevoelt hij, wat de H. Bernardus zoo schoon over den naam van

1) " Duplex S. Scripturae sensus litteralis, et mysticus a Theologis secernitur. Litteralis est ille, quem verba sive proprie, sive metaphorice accepta immediate significant; mysticus est ille qui non verbis ipsis, sed rebus per verba significatis indicatur. Uterque sensus est a Spiritu S. intentus, quo inspirante s. libri conscripti sunt. Non solum autem de sensu litterali, sed etiam de sensu mystico certo constare potest vel ex alio Scripturae loco, vel ex traditione, vel ex Ecclesiae definitione.

A sensu mystico prorsus differt accommodatitius, quo ea, quae litterali aut mystico sensu alia occasione in S. Scriptura dicuntur, per quandam extensionem, et similitudinem ad aliquid aliud applicantur. Hic sensus nullo modo a Spiritu S. intentus est." A. Bulsano. *Instit. Theol. Dogmat.* Oeniponti, 1852, P. I, p. 421.

Jesus zegt, in meerdere of mindere mate bij elk woord, wat voortkomt uit den mond Gods. „Alle geestesspijs, die niet gedoopt is in deze olie," zoo spreekt de heilige, „is dor; zij is smakeloos, indien zij in dit zout niet is toebereid. Wanneer gij redetwist of zamenspraken houdt, het smaakt mij niet, indien de naam van Jesus er niet klinkt. Jesus is honig in den mond, eene melodij in het oor, een gejubel in het hart." [1]) Die op deze wijze het Woord Gods proefde, die er zijnen geest aldus mede voedde, kan niet zwijgen; hij moet zijne geneugten in de harten van anderen overstorten; bij elke onderrigting, vermaning en opwekking, die hij geeft, zal zijne rede tintelen en gloeijen van de taal der Schrift. Hierin ligt dan ook de grond van de onnavolgbare zalving, die er bij de Vaders en vrome schrijvers gevonden wordt.

Ds. van Koetsveld schudt hier bedenkelijk het hoofd en zegt: Indien er zulk een ruim gebruik der H. Schrift is toegestaan, dan is de weg gebaand voor de uitzinnigste dweeperij; men zal kunstelen en knutselen met de woorden der Schrift; geene dwaling zoo buitensporig, of zij wordt er uitgeperst. Ik ontken niet, dat een zoo ruim gebruik der Schrift in het Protestantisme steeds allernoodlottigste gevolgen had, doch dit is onze zaak niet; voor het overige is daar het meest beperkte gebruik vol gevaren; Ds. van Koetsveld leed zelfs schipbreuk. In de Katholieke Kerk bestaan die gevaren geenszins. Het onfeilbaar leergezag waakt tegen de uitspattingen, die de menschelijke geest zich in de uitlegging der Schrift zou kunnen veroorloven; indien noodig, worden zij onschadelijk gemaakt voor elkeen, die van goeden wil is. De leerstellige uitspraken zijn daarenboven voor den Katholieken uitlegger even zoovele

1) *Sermo* 15 *super Cant.*

lichtbakens; in de gebruiken, de wetten en het leven der Kerk vindt hij verrassende ophelderingen; de uitleggingen der Vaders zijn hem kostbare toelichtingen; en zijne leidsvrouw is die Katholieke bescheidenheid, die een Protestant niet kan waarderen, en waarvan, zooals wij aanstonds zien zullen, D^{s}. van Koetsveld niet het minste begrip heeft.

Dat de Katholieke methode van schriftuurverklaring voor den Heer van Koetsveld vol raadselen is; dat hij, al vertoefde hij in „de kloostercellen der Jezuïeten", om a Lapide en Maldonatus te doorbladeren, er niets van begrepen heeft, is even gemakkelijk te verklaren als na te wijzen. Doch hooren wij hem zelven. Hij zegt:

„Zoodra de kerkvaders ver genoeg van de mondelinge apostolische overlevering verwijderd waren, om bijna uitsluitend in de H. Schrift wijsheid en stichting te zoeken, waren het vooral ook de beelden, die zij daartoe gretig aangrepen, [1]) minder evenwel, om door naauwkeurige tekstverklaring er den juisten zin van na te sporen, dan wel om ze tot hun tegenwoordig doel te gebruiken. Hunne opvattingen zijn dan ook zoo wispelturig en zoo tegenstrijdig, dat zelfs de geleerde Jezuïet Maldonatus, hoewel door zijne kerkleer aan de autoriteit der Patres gebonden, toch dikwijls de vrijheid neemt van die opvattingen af te wijken, zeggende, dat de heilige kerkvaders, meer als redenaars dan als schriftverklaarders zóó gesproken hebben. Deze willekeur strafte zich zelve door den stelregel van Hieronymus, dat geen dogme der Kerk op zinnebeelden

1) Zou de Heer van Koetsveld zich hier niet vergist hebben? Moeten wij niet „Protestanten" lezen waar hij „kerkvaders" schrijft? De Kerkvaders toch waren nooit ver genoeg van de apostolische overlevering verwijderd om alleen in de Schrift wijsheid en stichting te zoeken. Die kostbare bron der overlevering vloeide voor hen, zooals zij nog vloeit voor ons.

mogt worden gebouwd, daar deze alleen bevestigen konden, wat elders in eigenlijke bewoordingen geschreven stond. Waarlijk geen groote eer voor Jezus' zinnebeeldig onderrigt, als ware daarin nooit eene heldere en zekere openbaring der waarheid vervat." [1])

De Heer van Koetsveld heeft de Latijnsche woorden van Hieronymus weêrgegeven. Op de bedoelde plaats vermeldt de heilige, hoe eenigen in de drie maten meels der gelijkenis van "het Zuurdeeg" het leerstuk der H. Drievuldigheid vonden aangeduid [2]), en zegt daarop: "Dit is wel een vrome zin, maar nooit kunnen gelijkenissen en de twijfelachtige opvatting van spreuken tot staving van dogmata dienen." [3]) Heeft Hieronymus nu het gebruik van den mystieken of van den accommodatieven zin afgekeurd? — Maar hij zegt immers, dat de vermelde accommodatie dier enkelen een vrome zin is. Het is ook onbegrijpelijk, hoe Ds. van Koetsveld hem van geringschatting ten opzigte van het zinnebeeldige onderrigt des Zaligmakers kan beschuldigen. Want te zeggen, dat de gelijkenissen des Heeren niet kunnen dienen tot staving van een dogma, is toch geheel iets anders dan te leeren, dat zij nergens eene heldere en zekere openbaring der waarheid bevatten. Daarbij kan Ds. van Koetsveld niet ontkennen, dat de

---

1) *Inl.*, blz. XLV.

2) Wanneer Ds. van Koetsveld ons verhaalt, dat sommigen uit de drie maten meels de H. Drievuldigheid wilden bewijzen, dan vinden wij daarin — Ds. van Koetsvald versta ons wél, niet in de drie maten meels, maar in zijne kostelijke aanhaling — een bewijs te over, dat hij de Katholieke schriftuurverklaring en het gebruik van den mystieken en den accommodatieven zin niet in de cellen der Paters Jezuïeten geleerd heeft.

3) "Plus quidem sensus, sed numquam parabolae et dubia aenigmatum intelligentia, ad auctoritatem dogmatum proficere potest." *Comment. in Matth.* c. XIII.

Heer in parabels tot de Joden sprak, met het doel om hen door eene eenigzins duistere en omsluijerde voorstelling zijner leer tot een duidelijk onderrigt voor te bereiden. Ik heb hier het oog op Matth. XIII, 13—15; Marc. IV, 11, 12 en Luc. VIII, 10.

Wat er verder over het gezag der Patres op ietwat sarcastischen toon wordt gezegd, toont wederom, dat de Heer van Koetsveld zich in de leer der Kerk niet bewegen kan, zonder bedenkelijk te dwalen. Slechts daar, waar de Vaders in hunne schriftuurverklaringen optreden als getuigen van de leer der Kerk, is de Katholieke uitlegger der Schrift aan hun gezag gebonden, doch waar zij als geleerden of redenaars den tekst der Schrift in zijnen letterlijken of in zijnen mystieken of in een accommodatieven zin verklaren, stond het Maldonatus en staat het ook ons vrij, van hunne uitlegging af te wijken. Waarom heeft van Koetsveld dit niet begrepen? Helaas, het dogma van eigengenoegzaamheid, de afkeer van alle leergezag is bij hem vleesch en been geworden! Hij vindt voor zijn vrij onderzoek geen veiligheid, tenzij in de verachting van alle gezag. Die het gezag eerbiedigt is voor hem een slaaf, wien hij niet de minste vrijheid meer kan toeschrijven; het staat bij hem vast, dat de Katholieke uitlegger aan ieder woord der Vaders gebonden is. Hij insinuert daarom, dat Maldonatus, waar hij de vrijheid neemt van de uitleggingen der Vaders af te wijken, te kort doet aan hetgeen hij „zijne kerkleer" noemt.

En als hij opmerkt, dat de geleerde Jesuïet slechts met eene zekere reserve, behoedzaamheid en bescheidenheid gebruik maakt van zijne vrijheid om een ander gevoelen te hebben dan een zeker Kerkvader, dan schrijft hij zulks toe aan den dwang der kerkleer. Hij begrijpt niet, dat ons tegenover de geleerdheid en vroomheid der Vaders eene eerbiedige

bescheidenheid voegt; hij begrijpt zelfs niet, dat de heiligheid en geleerheid der Vaders aan dezen een gezag geeft, waarvan de geleerde Katholiek, indien de nederigheid der kinderkens niet te loor ging in de wetenschap, die opblaast, altijd ongaarne afwijkt.

Wil de Heer van Koetsveld zich eenig denkbeeld vormen van den eerbied, dien de Katholieke schriftuuruitleggers behooren te koesteren voor de geleerdheid en vroomheid van anderen, inzonderheid van de Vaders, hij kan dien Katholieken geest het best uit de Vaders zelven leeren kennen, want ook zij zijn leerlingen en volgelingen geweest, ook zij hadden eerbied voor de geleerdheid en vroomheid hunner voorgangers; had hun die eerbied ontbroken, zij zouden thans zoo groot een aanzien in de Kerk niet bezitten.

De H. Hieronymus zegt: „Ik heb van mijne jeugd af nooit opgehouden de geleerde mannen te lezen of te ondervragen; nooit had ik mijzelven tot leermeester. Onlangs nog reisde ik om deze reden naar Alexandrië, ten einde Didymus te ontmoeten, en van hem oplossingen te vragen van de moeijelijkheden, die ik in al de Schriften had." [1]) Dat ook de vroomheid en heiligheid der schriftuuruitleggers zeer in aanmerking behoort genomen te worden, geeft de H. Bernardus met de volgende woorden zeer schoon te kennen; hij zegt: „Deze ware en echte wijsheid leert niet de lezing, maar de zalving; niet de letter, maar de geest; niet de geleerdheid, maar de oefening in Gods geboden. Gij bedriegt u, gij bedriegt u, indien gij meent bij de leermeesters der wereld te vinden wat alleen de leerlingen van Christus, dat is: de verachters der wereld, door Gods genade verwerven." [2])

1) *Praefatio in Epist. ad Ephesios.*

2) *Sermo 37 in Cant.*

Men hoore en vergelijke nu bij de taal der Vaders de woorden van den Heer Koetsveld. Hij zegt: „Niet tevreden met voor mij zelven den regten zin van iedere Gelijkenis te bepalen, om dien ook aan anderen aan te bevelen, kon ik den lust niet weerstaan om de verschillende opvattingen van anderen na te gaan. Zij schonken mij dikwijls een verrassenden blik in den godsdienstigen geest van beroemde mannen en van verschillende tijden. Nu eens toefde ik daarbij in Joodsche scholen, dan in de kloostercellen der Paters Jezuïeten; en dan weder hoorde ik Luther in al zijn kracht, Kalvijn in zijn hoogen ernst en Hugo de Groot in zijne veelomvattende geleerdheid." [1])

Welk een gevoel van eigengenoegzaamheid, welk eene minachting van gezag stralen, of liever, grijnzen u uit deze woorden tegen! Niet uit behoefte aan voorlichting, maar uit lust, uit liefhebberij neemt van Koetsveld andere schriftuuruitleggers ter hand. Eerst bepaalt hij voor zich zelven den regten zin der gelijkenissen, om het door hem bepaalde ook anderen aan te bevelen; daarna gunt hij zich het vermaak om ook eens een verrassenden blik te genieten in den godsdienstigen geest van beroemde mannen. Het is mij onmogelijk den indruk weêr te geven, dien Koetsvelds woorden op mij maakten; herhaalde keeren kwam mij de gestalte voor den geest van dien mensch uit de gelijkenis, die in den tempel met zoo groot een zelfbehagen den Heer dankte. Wil ik den Heer van Koetsveld van hoovaardij beschuldigen? Dit zij verre: in onbewaakte oogenblikken spreekt en schrijft men soms woorden, waaraan het hart minder deel heeft; niet van Koetsveld heeft hier gesproken maar het Protestantisme sprak in hem. Ik houd mij overtuigd, dat hij zelf, bij eenig nadenken, over zijne woorden zou blozen en ze gaarne terugnemen; ja, dat hij zich in

1) *Inl.* blz. VIII.

stilte zou afzonderen, om den Gever van alle goede gaven den geest der kinderkens te vragen, die hem het Woord Gods kan doen verstaan.

Veel kan ik den Heer van Koetsveld vergeven; zijne misslagen, hoe diep zij ook somtijds den Katholiek kunnen grieven, wekken bij mij geen verbittering maar medelijden op. Ik peilde de wonde, hem door het Protestantisme geslagen, om hem zoo veel mogelijk te verschoonen, en te onderzoeken, of er dan geen geneesmiddel voor hem te vinden is; daarbij hoop ik den Katholieken lezer stof te geven tot dankbaarheid jegens God, die hem voor zulke wonden behoedde, door hem, van zijne jeugd af, aan het zoete juk van een onfeilbaar leergezag te onderwerpen en te gewennen. In dezen geest zal ik voortgaan met de wonde van den Heer van Koetsveld verder te peilen.

Waar zulk een afkeer van alle leergezag, waar zoo magtig een geest van zelfgenoegzaamheid, als wij bij den Heer van Koetsveld hebben opgemerkt, steeds werd ingeprent, levendig gehouden en versterkt in den dampkring van het Protestantisme, dat den Heer van Koetsveld, als een booze geest, nimmer losliet, daar kan de Katholieke Kerk niet alleen niet meer begrepen worden, maar zij moet er ondragelijk zijn. Alles, wat in den geest der Kerk geschiedt, de degelijkste schriftuurverklaring neemt voor het oog van den Protestantschen ijveraar eene akelige kleur aan. Het verwondert mij daarom, en ik prijs het als een teeken van grooten moed, dat de Heer van Koetsveld in „de kloostercellen van de Paters Jezuïeten" durfde toeven; ook betuig ik hem mijne erkentelijkheid voor zijne welwillendheid, waarmede hij eenige keeren de opmerkingen der Paters wel wilde goedkeuren, omdat zij de eer hadden met van Koetsvelds gevoelen overeen te stemmen. Moet in gezegde welwillendheid en onverschrokkenheid de reden

gezocht worden, waarom ik den Heer van Koetsveld veel vergeven kan? Wel mogelijk. Ik verzoek althans den lezer, dat hij gemelde deugden en goede werken niet vergeten zal, wanneer hij de volgende dubbelzinnigheden en onwaarheden op rekening van den Heer van Koetsveld geschreven vindt; ik hoop, dat de lezer welwillend genoeg zijn zal, om met mij die feilen toe te schrijven aan de werking van het Protestantisme, niet aan een gebrek van waarheidsliefde in den Heer van Koetsveld.

Reeds in mijn vorig opstel heb ik aangestipt, dat D^{s}. van Koetsveld de apotheose der martelaren eene geliefkoosde zonde der Christen Kerk noemde; eene zonde, waarvoor de Joden door hun streng Monotheïsme bewaard bleven. Wat verstaat, of liever wat insinueert de Heer van Koetsveld onder deze woorden? Het kan zijne bedoeling niet zijn, aan de Christen Kerk eene bloot godsdienstige vereering der martelaren te verwijten; want hij noemt „de apotheose" eene zonde. Voor het overige zouden zijne woorden geen zin hebben, indien hij onder die „apotheose" niet eene goddelijke vereering, eene aanbidding, eene afgoderij verstond, daar hij een streng geloof aan éénen God daarmede onbestaanbaar acht. Bij Koetsveld geldt dan ook nog het platte en domme volksvooroordeel, twelk aan de Katholieke Kerk eene aanbidding der heiligen ten laste legt! Inderdaad, indien een onmetelijke afkeer van de Katholieke Kerk hier geen verklaring gaf aan van Koetsvelds woorden, dan moesten wij aan boosaardige insinuatie denken. En welk een historische ketterij doet de haat tegen de Kerk den Heer van Koetsveld hier begaan! De Israelieten, zegt hij, werden door hun streng Monotheïsme tegen dergelijke apotheose bewaard! De gansche geschiedenis der Joden vóór de Babylonische gevangenschap spreekt onophoudelijk van de afgoderij,

waaraan de Israëlieten zich schuldig maakten. De Christen Kerk zou de afgoderij tot haar geliefkoosde zonde hebben gemaakt! Het bloed van millioenen martelaren is hier de aanklager van het fanatisme des Heeren van Koetsveld!

Bij de gelijkenis van den „Zaaijer" merkt Koetsveld op: „Men heeft de hoogere vruchtbaarheid in de gelijkenis, gebruikt tot eene aanbeveling der onvruchtbaarheid van den ongehuwden staat. Want deze honderdvoudige oogst was het maagdelijk leven, het coelibaat; de zestigvoudige, de onthouding en eerzaamheid der weduwen; en slechts een dertigvoudige oogst werd den gewonen leek, vooral braven huisvaders en huismoeders gegund." [1])

Dat de Heer van Koetsveld hier de geestelijke en vleeschelijke vruchtbaarheid verwart, is welligt toe te schrijven aan eene geestigheid, die somtijds ondeugende parten spelen kan aan hem die onvoorzigtig met haar speelt. Voor het overige, wanneer hij Paulus, dien grooten minnaar van het gehate coelibaat, tot de Korinthiërs hoort zeggen: „Al moogt gij tienduizend „tuchtmeesters hebben, gij hebt toch niet vele vaders; „want ik heb u door het Evangelie in Jesus Christus „geteeld", dan moest hij zich toch eenig begrip kunnen vormen van de vruchtbaarheid des coelibaats. Doch dit in 't voorbijgaan. Daar ligt in de geciteerde woorden van den Heer van Koetsveld iets, wat ik een vroom bedrog der kinderkens zou noemen, indien ik niet van de goede trouw des schrijvers overtuigd was. Hebt gij wel opgemerkt, lezer, die beide epitheta, bij „huisvader" en „huismoeder" gevoegd? Wat beteekenen zij? Zijn de huisva-

1) *Afd.* 1, blz. 44.

ders en huismoeders daarom vroom en braaf, omdat zij huisvaders en huismoeders zijn? of is men in het coelibaat niet tot andere verpligtingen dan die der kuischheid gehouden; maakt de onthouding alleen alles goed, en ontslaat zij ook van de braafheid en vroomheid? En dat woordje „vooral", achter „gewonen leek" gevoegd, het leent zich tot veel! De Heer van Koetsveld zou, indien hij het opzettelijk gezocht had, welligt geene geschiktere uitdrukking gevonden hebben om den kinderkens een zucht te ontlokken over de onzedelijke leer der Katholieke Kerk. Had hij jegens de Kerk een vonkje van welwillendheid gehad, onmogelijk had hij dergelijke uitdrukking kunnen bezigen.

In zijne verklaring van de gelijkenis „der Talenten", zegt hij: „Niet geheel ongepast is hier, bij Vitringa, het voorbeeld der Katholieke Kerk der middeleeuwen, die het aanvertrouwde talent met de grootste zorg bewaarde, de heilige Schriften en die der Kerkvaders, terwijl tegen alle vermeende ketterij de kerkvergaderingen waakten, maar zij verbergde het geld hares Heeren. Zij bracht Gods woord onder het volk niet. Wat nutte nu het kostbare handschrift van 't Nieuwe Testament, in de bibliotheek van het Vatikaan opgesloten, of de kerkvaders, die alleen nog in enkele kloostercellen spraken? Een begraven talent was het, was het eerst, door de hervorming voor goed weer opgedolven." [1])

Heeft de Heer van Koetsveld geen rekening gehouden met het gebruik der Kerk, die ten allen tijde, dus ook in de Middeleeuwen, het grootste gedeelte van het Nieuwe Testament elk jaar aan het volk voorleest en verklaart; heeft hij geen rekening gehouden met de onnoemelijke afschriften des Bijbels, die, hoe kostbaar ook, naast die

---

2) *Afd.* 1, blz. 439.

der Kerkvaders in duizende handen gevonden werden; heeft hij geen acht gegeven op de menigvuldige vertalingen en uitgaven des Bijbels, die verschenen zoodra de boekdrukkunst was uitgevonden, dus lang voor de Hervorming aan het werk der opdelving kon beginnen? hij billijke dit zelf, want de eruditie, die ik hem toeschrijf, veroorlooft mij niet eene verschooning in schuldelooze onwetendheid te zoeken; alleen een onverwinlijke haat tegen de Katholieke Kerk kon hem, mijns bedunkens, bezielen, toen hij Vitringa's woorden genoegzaam tot de zijne maakte. Had Koetsveld slechts voor geleerden geschreven, ik zou eenvoudig de schouders hebben opgehaald: eene ernstige bestrafling en teregtwijzing ware belagchelijk geweest. Maar hij had hier niet moeten vergeten, dat hij ook en wel vooral voor „de kinderkens" schreef. En welke denkbeelden moeten dezen zich bij het lezen der aangehaalde woorden vormen? Eene koude rilling zal door hunne leden varen bij de voorstelling van het Woord Gods, dat als een misdadiger was opgesloten in het Vatikaan; dankend zullen zij de handen vouwen, om in alle vreeze den Heere te zegenen, die Luther, den man Gods, opwekte om de smadelijke boeijen te breken, waarin het zuiver Woord gekluisterd lag.

Met verbazing heb ik somtijds de redeneeringen der eenvoudige Protestanten gehoord, die werkelijk in den waan verkeerden, dat de H. Schrift vóór de gezegende Hervorming geheel in vergetelheid was geraakt, en bij toeval, natuurlijk altijd onder de leiding van den Heere, door Luther was teruggevonden en, met stof bedekt, voor den dag gehaald. Sommigen gingen nog verder en wisten te verhalen, hoe de Bijbel door den Paus aan eenen ketting gelegd was; aan eenen ketting, niet overdragtelijk, neen, aan eenen ijzeren ketting, opdat hij toch niet in handen kwam van hen, die evenals later Luther,

er gebruik van wisten te maken. Wanneer ik nog meer dergelijke sprookjes hooren zal, ik beloof het nu reeds plegtig aan Ds. van Koetsveld, zoo noodig, zelfs op mijn woord van eer, dat zij mij nimmer meer zullen verbazen; ik ben nu voorbereid, om het ergste te hooren, want ik heb den oorsprong van alles, wat in dezen verbazen kan, gevonden. Om op de onzinnigste fabelen aangaande de Katholiek Kerk zich bereid te houden, is het voldoende te weten, dat er zijn, die schreven en schrijven voor „de kinderkens", zooals Ds. van Koetsveld dat deed.

Wilde van Koetsveld dan opzettelijk de kinderkens misleiden? Nog eens verklaar ik, zulks niet te gelooven, doch een bittere haat tegen de Katholieke Kerk moet er bij den schrijver van de geciteerde woorden wel verondersteld worden, wil men niet concluderen tot een opzettelijk bedrog.

Den oorsprong, den laatsten grond van gezegden haat hebben wij gezien. Wel zullen ingewortelde vooroordeelen, waarvan zelfs de wetenschappelijke mensch zich zoo gemakkelijk niet ontdoet, het hunne hebben bijgedragen om dien haat aan te blazen en te versterken; doch de laatste verklaring van dezen geven zij niet.

Was de zucht naar zelfgenoegzaamheid bij van Koetsveld sterk genoeg om Christus op den achtergrond te schuiven, zoo niet geheel te verloochenen, dan moet diezelfde zucht hem de Katholieke Kerk doen haten uit geheel zijne ziel, uit al zijn verstand. De Kerk, die optreedt met een onfeilbaar leergezag, doet den hartstogtelijken liefhebber van het vrij onderzoek de haren ten berge rijzen door den afschuw, dien zij hem inboezemt. Wat men in Christus zelf niet dulden wil, moet men in de Kerk wel haten met den vurigsten haat. Ieder woord, elke daad, die van de Kerk uitgaat, verandert voor zulk een vrijheidsman van

kleur en gedaante; waar hij de Kerk ziet, wordt hem alles groen voor de oogen. Ziedaar de oorzaak van de menigvuldige mistastingen des Heeren van Koetsveld.

Wanneer ik dien Heer luide hoor roepen: Niet „Oud of Nieuw", dan twijfel ik geenszins aan de opregtheid zijner woorden: wat hij zegt te zoeken, begeert hij ook te vinden; doch zoolang de begeerte naar zelfgenoegzaamheid elken anderen wensch overheerscht, zal zijn streven niets opleveren dan een wegfutselen van het oude en een bijknutselen van het nieuwe bij hetgeen van het oude nog overbleef; hij komt ter markt met een pot-pourri.

J. G. H. C. Essink.

VERKLARING

DER

Hoogwaardige Bisschoppen van België.

Het Belgische Episcopaat heeft voor eenigen tijd over de zaak van het Traditionalismus en het Ontologismus [1]) eene belangrijke mededeeling aan zijne onderhoorige geestelijken rondgezonden. Die verklaring vinden we onder anderen in de Nouvelle Revue Théologique [2]). Zij luidt aldus:

Universo Clero Belgii.

Reverendi et Dilectissimi Domini,

Rescripta Roma venerunt circa nonnulla dubia nuper exorta de sensu Constitutionis Dei Filius. Rumor ferebat quasdam circa Traditionalismum et Ontologismum doctrinas, prout Lovanii ab aliquibus Doctoribus tradebantur, vi hujus Constitutionis Oecumenicae Synodi Vaticanae esse liberas. Nunc autem unicuique nostrum scripsit Eminentissimus Dominus Cardinalis Patrizi, die 7 Augusti currentis anni, sequentia, quibus omne dubium prorsus evanescit:

---

1) Vgl. Dl. LI, blz. 41. *De H. H. Congregatiën der Inquisitie en van den Index over de wijsgeerige werken van den Hoogleeraar Dr. G. C. Ubaghs.*

2) Tournai. Vve H. Casterman. 1871. No. 1, p. 32.

.... *Sanctitas Sua pro ea qua urgetur in servanda doctrinae puritate sollicitudine, omnibus antea simul auditis istius Ecclesiasticae Provinciae Episcopis Romae nuper degentibus, et in consilium quoque adhibitis S. Ecclesiae Romanae Cardinalibus una mecum Inquisitoribus Generalibus, mandavit expresse declarari, prout a me Amplitudini Tuae hisce litteris declaratur, per memoratam Constitutionem Synodalem, praesertim per monitum ad ejus calcem relatum, nedum haud infirmari vel moderari, quin imo novo adjecto robore confirmari decreta omnia utriusque S. Congregationis S. officii et Indicis hac de re edita, illudque potissimum quod litteris meis ad singulos in Belgio Episcopos die 2 Martii* 1866 *datis continetur.*

Quocirca .... diligentissime curandum erit ut commemorata decreta accuratiori quoque studio observentur, et omnis e medio tollatur dubitatio quae eorumden decretorum vim labefactare ullo modo conetur.

Ne igitur clerus noster tanti pondeis declarationem ignoret, eam cum parochis omnibus communicandam duximus quo fiat ut non modo erroris periculum avertatur, verum etiam obsequium debitum decretis a Sancta Sede jam diu hac de re editis magis magisque in nostris dioecesibus augeatur.

Pax autem Dei quae exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu.

† Victor Augustus, Archiepiscopus Mechliniensis;
† Gaspar Josephus, Episcopus Tornacensis;
† Theodorus, Episcopus Leodiensis;
† Joannes, Josephus, Episcopus Brugensis;
† Henricus, Episcopus Gandavensis;
† Theodorus, Josephus, Episcopus Namurcensis.

1 Octobris 1870.

VERSCHEIDENHEID.

Het Nederlandsche Bijbelgenootschap.

Het Engelsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, in 1804 te Londen opgerigt, trok bij de viering van zijn tienjarig bestaan in 1814, meer bijzonder de aandacht ook der Protestanten in Nederland. Op den 23 Maart van dit jaar, had zich door toedoen van den heer Mac-Intosh, leeraar bij de Schotsche gemeente te Amsterdam, eene afdeeling van dat genootschap, of zooals het zich zelf noemde, een Engelsch Bijbelgenootschap daar ter stede gevormd, onder voorzitterschap van Graaf Clancarty en de bescherming van den Erfprins van Oranje De mannen, die aan het hoofd dezer buitenlandsche stichting in Nederland stonden, hadden, in overeenstemming met het grondbeginsel van het Londensch Genootschap, reeds dadelijk in hunne statuten geschreven, dat "het genootschap de geschiktste middelen aanwenden zou om de daarstelling van een Nederlandsch Bijbelgenootschap te bevorderen."

Eene oproeping, door hen aan een aantal leden der verschillende gezindheden binnen Amsterdam gedaan, bragt nog datzelfde jaar, op 29 Junij 1814, eene vergadering van belangstellende Protestanten bijeen, die den grondslag legden tot een Nederlandsch Bijbelgenootschap. Twee dagen daarna werd een genootschap opgerigt in Rotterdam. Eene maand later volgde 's Gravenhage. Leiden, Delft, Haarlem,

Enkhuizen, Utrecht, Arnhem, Zutphen, Zwolle, Groningen en Assen lieten zich niet wachten. Reeds op den 8 November van het volgende jaar (1815), vonden deze alstoen nog afzonderlijk bestaande genootschappen, 37 in getal, zich sterk genoeg, om zich tot een algemeen Nederlandsch Bijbelgenootschap te vereenigen. Het Engelsche trok zich nu, overeenkomstig zijn beginsel, terug; stortte zijne gelden in de algemeene kas; gaf zijn geheele bijbeldepôt over en ontbond zich nog datzelfde jaar. Het beschermheerschap, door den Kroonprins over het Engelsch Bijbelgenootschap bekleed, werd hem nu over het nieuwe Nederlandsche aangeboden en bereidwillig door hem aanvaard.

Binnen de zeven jaren, gedurende welke de heer Roëll het voorzitterschap bekleedde, groeide het getal der afdeelingen van 37 tot 71 aan; menige aanzienlijke gift bewees de belangstelling in dat Protestantsche werk.

Onder gunstige voorteekens alzoo begon het Genootschap zijne aldus omschreven taak: „het verspreiden onder alle „godsdienstige gezindheden in de Vereenigde Nederlanden, van „den Bijbel, zonder aanteekeningen of aanmerkingen, en het „uitbreiden van de kennis der Heilige Schrift onder alle „volkeren." Men wilde, gelijk het voorloopig rapport aan de Eerste Algemeene Vergadering van 8 November 1815 zich uitdrukt, „den Bijbel verspreiden onder alle gezindheden, den „Bijbel alleen, zonder aanteekening of verklaring, niets dan „den Bijbel, wijl het Bijbelgenootschap alle christelijke gezind„heden vereenigt, en deze zich allen daarin vereenigen, dat „de Bijbel de Openbaring Gods aan het Menschdom bevat."

Het Nederlandsche Bijbelgenootschap kon al spoedig over goede sommen beschikken. Met inbegrip van 500 p. st., door het Britsch en Buitenlandsch Genootschap geschonken, en de *f* 802,11, door het Engelsch Genootschap aan zijn kas vermaakt, ontving het van de 14 eerste afdeelingen reeds het eerste jaar, in ronde cijfers, de som van *f* 13,500. Het tweede boekjaar telde aan bijdragen van de afdeelingen, thans van 37 tot 50 geklommen, *f* 18,200. In het derde jaar bragten

de afdeelingen *f* 28,300 op, en in 1820, vijf jaren na de oprigting, bedroeg het fonds de waarde van *f* 76,100.

Door deze ruime giften kon het Hoofdbestuur in het tweede jaar 2038 bijbels uitreiken, waarvan 1534 Nieuwe Testamenten; uitmakende met hetgeen het vorige jaar was verspreid, 2946 bijbels, waaronder 2286 N. T. In 1817 werden afgeleverd 2637 bijbels, 100 Oude Testamenten en 1841 Nieuwe. In 1825: 5943 bijbels, 399 N. en 306 O. T.; in depôt bleven 1725 bijbels, 2678 O. T. en 8836 N. In de eerste 25 jaren van zijn bestaan reikte het Genootschap in 't geheel 204,903 exemplaren van den geheelen of gedeeltelijken bijbel uit, en beliepen de ontvangsten aan bijdragen, giften en legaten over dat tijdperk de aanzienlijke som van *f* 854,800.

Maar ver ook strekte zich de kring der werkzaamheden van het Nederlandsche Bijbelgenootschap uit.

Niet tevreden met hier aan onvermogenden den bijbel *gratis* te geven en in de behoeften van zeelieden, gevangenissen, hospitalen, armengestichten, godshuizen en militairen ruim te voorzien, hielp het ook buiten Nederland. Aan België, vele departementen van Frankrijk, Piëmont en zelfs aan Zwitsersche en Duitsche kolonisten op weg naar Amerika, deelde het van zijn overvloed mede. „Aan den Roomschen hoogleeraar „Leander van Ess te Marburg alleen gaf het van 1817 tot „1827 een som van *f* 24,000 ten geschenke, ten behoeve der „verspreiding onder Roomschen van de door hem geleverde „vertaling van het Nieuwe Testament."

Met alle buitenlandsche bijbelgenootschappen stelde het zich in betrekking en zond bijbels zelfs naar New-York, Pennsylvanië, Maryland, Havannah, St. Eustatius, Demerary, St. Martin, Aruba, Curaçao, Suriname, waar zich eene afdeeling vestigde, Guinea en de Kaap. Verder had men vooral het oog op de Oost-Indische Bezittingen, en wendde men onderscheidene pogingen aan ter verspreiding van den bijbel daar te lande, hetzij door de vroegere Maleische vertaling te herdrukken, hetzij door bekwame mannen derwaarts te zenden, met den opzettelijken last om eene nieuwe, betere vertaling te bewerken.

„Daarenboven gingen die zendingen gepaard met aanzienlijke „giften uit de kas van het Genootschap, ter bevordering van „het schoolonderwijs in de Koloniën, en werd door zijne zorg „daar zelfs een Instituut in het leven geroepen, ter oplei-„ding van Christelijke onderwijzers."

Het orthodoxe weekblad „*de Heraut*", waaruit we deze mededeelingen zamenbragten, laat bij de loffelijke vermelding dier werkzaamheden ook hooren, wat er in het Nederlandsche Bijbelgenootschap af te keuren is, „de rationalistische „tint" namelijk, „die zijn handelingen kleurt".

„*De Heraut*" wil „niet stilstaan bij den onbestemden toon, waarop men steeds van den Bijbel, als bevattende de Openbaring, spreekt; niet wijzen op de plechtige aanspraken en gebeden, waarmeê de Algemeene Vergaderingen werden geopend, en die onwillekeurig aan den toon der geschriften van Heinrich Zschokke [1]) doen denken." .... Maar erger grief is hem dit, „dat het Nederlandsche Bijbelgenootschap gemeenlijk zulke *slordige* uitgaven van den Bijbel bezorgde, en zich zóóveel veranderingen heeft veroorloofd in den tekst, dat het", zegt hij, „weinig pleit voor den eerbied, dien het in het algemeen gesproken, het Woord van God toedroeg. Reeds in 1843 vond het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap [2]) zich om die slordigheid van uitgave verplicht, een depôt in de hoofdstad van ons rijk te openen en een concurrentie aan te gaan met zijn eigen dochter op een terrein, dat het haar eenmaal zoo volvaardig en met zooveel vreugde had afgestaan. En bij de slordigheid van bewerking komt nog

---

1) Een Protestant in zooverre hij de Katholieke Kerk haatte; doch niet minder was hij een rationalistisch bestrijder van het orthodoxe Protestantisme, en over 't geheel, van al het stellige in de godsdienst. Hij werd in 1771 te Maagdenburg geboren en stierf daar in 1848.

2) Zie over dit Bijbelgenootschap onze aflevering van Februarij ll., bladz. 122 vv.

de verkeerde, ten onrechte door het positieve Christendom van het Rationalisme overgenomen gewoonte, om het Nieuwe Testament afzonderlijk en in veel grooter getale te verspreiden dan het Oude. Alsof niet beide een geheel vormden en het eene zonder het andere verstaanbaar zou zijn."

Het Rationalisme, hooren we verder, nam van lieverlede bijna alle plaatsen in het Hoofdbestuur in, en voerde ook in de Afdeelingen het hoogste woord. Allengs sprak het zijne verlangens duidelijk uit en gaf te verstaan, dat, zou de bijbelverspreiding eenig nut blijven doen, verbetering en wijziging van de oude, nu verouderde Statenvertaling onontbeerlijk was. Wel boden de positieve elementen, die echter merkbaar begonnen te verminderen, een tijd lang tegenstand; maar zij konden niet beletten, dat in 1846 werkelijk een proef van tekstverbetering genomen werd. Doch in 1863 was men door het verlies van sympathie gedrongen, zich op nieuw tot de wijziging van enkel taal en spelling te bepalen.

Intusschen was het Rationalisme tot moderne theologie gerijpt en „kon zich in den ouden Bijbel der Dortsche vaderen onmogelijk meer vinden." Bij de viering van het 50jarig Jubilé in 1865, sprak de hoogleeraar Domela Nieuwenhuis „het beslist als zijne meening uit, dat de roeping van het „Genootschap was, het onverstaanbare in de bestaande vertaling „zooveel mogelijk verstaanbaar te maken en dan de verstaan„bare vertaling te verspreiden, niet nevens, maar in „plaats van de onverstaanbare.. Zijn wensch zou weldra „worden vervuld."

Hiermede komt de schrijver in „*De Heraut*" tot het besluit der algemeene vergadering van 1870, waaraan hij een opzettelijk en zeer belangrijk artikel wijdt.

Bij dat besluit wordt, op voorstel van de afdeeling Amsterdam, het Hoofdbestuur gemagtigd, „om te zorgen, dat er „benevens de Staten-vertaling van het Nieuwe Testament, „voortaan in het Bijbeldepôt voor de afdeelingen verkrijgbaar „zullen zijn exemplaren van de in 1867 van wege de Synode

„der Hervormde Kerk uitgegeven vertaling van het Nieuwe „Testament, zonder aanteekening of uitlegging"; — en verder werd bepaald, dat het Hoofdbestuur zich die, naar de bestaande reglementen, „op de minst kostbare wijze verschaffen..... „aan de dit begeerende Afdeelingen uitreiken en ze op de „jaarlijksche prijslijst vermelden zal."

Uit dit aangenomen besluit blijkt, wat vorderingen de moderne geest tot zelfs in het Nederlandsche Bijbelgenootschap heeft gemaakt. Te meer valt dit in 't oog, als men bedenkt, dat het pas vijf jaren te voren een tijdperk van reactie was ingetreden, na zich gedurende bijna twintig jaren in de geavanceerde rigting te hebben bewogen. „De veranderingen en wijzigingen namelijk, die het zich sedert 1846 in den tekst had veroorloofd, lokten zoo vele klachten en aanmerkingen uit, dat men sedert, tot herstel van het geschokte vertrouwen in den arbeid des Genootschaps, onophoudelijk verplicht was op nieuw te toetsen en te herstellen. Het gevolg daarvan was, dat er na verloop van p. m. twintig jaren eene zoo groote ongelijkmatigheid in zijne uitgaven heerschte, dat men in '63 eene commissie benoemde, om den tekst dier uitgaven nogmaals te herzien en nu alleen veranderingen in taal en spelling toe te laten."

Doch die commissie was naauwelijks een paar jaren daarmede bezig, of men schrikte van de vele veranderingen, die zij volgens het vastgestelde beginsel in den Statentekst had gebragt. Bijna geen enkel vers bleef onveranderd, al betroffen de veranderingen dan slechts taal en spelling. Daarom stelde het Hoofdbestuur op de Algemeene Vergadering van 1865 voor, dat pas gegeven mandaat in te trekken; de Statenoverzetting van 1857 tot standaardtekst voor zijn uitgaven te nemen, en alzoo het „lievelingsdenkbeeld" van het Genootschap sedert 1844: het geven van eene eigene vertaling, geheel te laten varen. „Met de veranderingen," — zoo drong het zijn voorstel aan, — „welke de taal onzer dagen in de Statenoverzetting vereischt, is het verlangen van de meeste Bijbellezers, om een tekst van ons Genootschap te bezitten, die

niet alleen wat den zin betreft, maar ook in woorden en klanken zoo na mogelijk aan de Staten-vertaling aansluit, volstrekt onbestaanbaar." Voortaan zoude men geene andere wijzigingen in de taal toelaten dan die óf door de welvoegelijkheid óf door de duidelijkheid dringend werden gevorderd. Dit voorstel ging met 72 tegen 30 stemmen door, en hiermede was men dan tot de bovengenoemde periode der „reactie" gekomen.

En van waar, slechts vijf jaren geleden, die reactie in het Nederlandsche Bijbelgenootschap?

Omdat de „niet rationalistische elementen", van harte aan de oude Staten-vertaling gehecht, geen vrede konden hebben met de tekstverbetering, door het Genootschap op eigen gezag ondernomen. Hun tegenstand was vooral daaruit blijkbaar, dat het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, met zijn sedert 1843 te Amsterdam gevestigd depôt, „een steeds geduchter concurrent werd en gaande weg al de positieve elementen uit het oude Nederlandsche dreigde te absorbeeren." Onder die „positieve elementen" waren „de echte, de trouwste, de meeste bijbelvrienden", en bleven zij zich in steeds grooter getal onttrekken, dan moest het Genootschap verkwijnen en te niet gaan. En dit wilde men voorkomen.

Van daar die reactie en dat besluit van 1865.

Doch hoe was het dan toch mogelijk, dat na zoo weinig tijds, dat reeds na vijf jaren, in 1870, een besluit in gansch anderen, in modernen geest is aangenomen, en wel met eene meerderheid van 21 stemmen?

Het antwoord van den schrijver in „De Heraut" is ten bewijs, hoe snel de moderne begrippen zelfs onder de „bijbelvrienden" hebben voortgewerkt.

Die weinige jaren, zegt hij, hebben allerverrassendste openbaringen geleverd op exegetiesch en kritiesch gebied. Bij monde van Renan bijv. hebben we de wetenschappelijke verzekering: dat het leven van Jesus het best geschreven wordt door romandichters, die niet uit de Evangeliën, maar uit eigen fantasie de bouwstof putten voor hetgeen zij schrijven; — dat Lazarus, door eene overgroote mate van welwillendheid voor

zijn vriend, den Rabbi van Nazareth, er in toegestemd heeft, een „blij-eindend treurspel op te voeren in het vriendelijke dorp Bethanië, ten aanschouwen van honderden Joden; — dat Paulus op zijn togt naar Damascus door de hitte en vermoeijenis van de reis in eene bezwijming is gevallen, wier vernietigende kracht hij, Renan zelf, op zijn togt naar Damascus heeft ondervonden. Eene ontdekking, die dan ook de vraag wettigt, of misschien professor Paulus van Heidelberg voor 30 jaar geen gelijk had, toen hij beweerde, dat Jonas niet in een walvisch, maar in eene herberg aan het strand geweest was, met een walvisch ten uithangbord!

In ons vaderland, vervolgt de schrijver, hebben die weinige jaren ons, onder andere leerzame kleinigheden, bij monde van professor Scholten de verzekering gebragt, dat het Evangelie van Joannes óók niet echt is, en, bij monde van zijn ambtgenoot Kuenen, dat verreweg het grootste gedeelte van het Oude Testament niet is wat de argelooze gemeente er bijna twintig eeuwen in heeft gezien.

Zoo niet in alle resultaten, over 't geheel toch is de ontkennende rigting het met den hoofdinhoud der bovenbedoelde werken eens, en voert zij dergelijken strijd tegen het gezag van den Bijbel. Tegen de „dubbele drijfkracht van beginsel en bondgenoot" waren velen, die wel voor de uitersten terugdeinsden, maar in beginsel overeenstemden, op den duur niet bestand; van daar het verschijnsel, dat het voorstel van 1870, ofschoon het door mannen van beiderlei rigting bestreden en in de openingsrede van den Voorzitter bij voorraad in een ongunstig licht geplaatst werd, met eene meerderheid van 21 stemmen is doorgegaan.

De nu volgende opmerkingen bevestigen nog eens, wat overigens van genoegzame bekendheid is, dat de moderne rigting vrij algemeen wordt, tot de Synode zelve en hare bijbelvertaling is doorgedrongen, en de bijbelverspreiders toch die uitgave met den Statentekst hebben gelijkgesteld.

Immers, volgens den schrijver, zegt de opinie der groote

meerderheid onder de Protestanten, dat de oude Vertaling nu verouderd en onbruikbaar is geworden. De minderheid houdt daarentegen staande, dat zij, ofschoon hare gebreken hebbende, niet geantiqueerd is, en niet ligt door eene betere zal vervangen worden. Inmiddels verschijnt er een nieuwe vertaling met tamelijk kenbare, moderne kleur, door de Synode van het grootste Protestantsche kerkgenootschap in het aanzijn geroepen, door de Synode zelve goedgekeurd en aanbevolen, en het is reeds zooverre gekomen, dat geene gansch anders gestemde minderheid de gelijkstelling van die moderngekleurde vertaling met de haar nog altijd dierbare Staten-overzetting kon keeren. Ja, zelfs de rigting der meerderheid, voor zooverre zij in het Genootschap vertegenwoordigd is, begroet die nieuwe vertaling met vreugde en wil haar onmiddellijk de oude onbruikbare doen vervangen, ofschoon de regtzinnigen er eene gansche lijst van grieven tegen te berde gebragt hebben, welke nog niet wederlegd zijn [1]). En dat Nieuwe Testament zal dan nu vrijelijk voor zulk een bij uitstek Protestantsch werk als de bijbelverspreiding is, gebruikt worden en het moderne ongeloof dienen!

Volgens „De Heraut" van 9 Dec. jl. scheen men aanvankelijk nog te dralen en geen gevolg aan het besluit te geven. We vinden echter in het „Kerkelijk Weekblad" van 6 Januarij ll., dat men daartoe al spoedig is overgegaan; de schrijver (D. G.) deelt het niet zonder verontwaardiging aldus mede:

„Het hoofdbestuur van het Nederl. Bijbelgenootschap heeft nu gemeend, niet langer te kunnen wachten om uitvoering te geven aan het besluit der laatste algemeene vergadering. Dientengevolge zal de nieuwe, vervalschte uitgaaf van het N. T., die door de synode der Herv. kerk is in het leven geroepen, in de depôts verkrijgbaar zijn.

---

1) Verg. „de Heraut" van 25 November, 2 en 9 December 1870.

„Zoo zal men trachten die vertaling, die niemand wilde koopen, onder het volk en aan den man te brengen.

„Zoo wordt het Bijbelgenootschap colporteur der synode en bevordert de verspreiding van vervalschte waar.

„Zoo wordt dit genootschap dienstbaar gemaakt aan de bedoelingen en wenschen der modernen.

„Een bijbelvertaling door modernen gemaakt, in modernen geest, wordt er door verspreid. Kan iemand, die achting heeft voor Gods heilig Woord, dien het dierbaar is en heilig, daaraan medewerken?

„Deze vraag moet ieder zich nu beantwoorden, want nu is eenmaal het besluit niet slechts genomen, maar het zal ook worden uitgevoerd en wie lid blijft en zijn geld er voor geeft, doet aan dit werk mede.

„Ieder zie derhalve toe en handele naar zijn geweten.

„Wij verwachten, dat velen zich zullen bezwaard achten dien weg verder mede te gaan en hun lidmaatschap zullen opzeggen.

„Hebben daartoe zoovele godvruchtigen hunne giften aan dit genootschap geschonken?

„Zullen wij het mogen blijven steunen?"

Het kan nu niet bevreemden, dat de belangstelling in den arbeid der Bijbelgenootschappen van lieverlede vermindert. Over het geheel toch, mag men zeggen, zijn thans de Protestanten verdeeld in ongeloovigen of modernen en in regtzinnigen of orthodoxen. Maar wat is voor de modernen de Bijbel? Niet het onfeilbare woord van God, niet de eenige kenbron des geloofs; integendeel: 't is enkel het werk van feilbare menschen, die schreven naar de bekrompen kennis en de behoeften van hunnen tijd, en in veel hebben gedwaald; die valsche begrippen hadden over de wereldorde, over waarheid en zedelijkheid, en wat al niet meer. Wij, dus spreken die nieuwe wijzen in hunne zelfgenoegzaamheid, wij die met de hoogte onzer hedendaagsche wetenschap mondig geworden zijn, moeten het onmondig geschrijf aan ons tegenwoordig „stand-

punt" van kennis toetsen; wij staan eeuwen ver boven dat legenden-, en wonderboek uit! In hun oog alzoo moet het eer verderfelijk dan voordeelig zijn, dat verouderde bijbelwerk zoo maar klakkeloos in handen van onkundigen, laat staan van heidenen te geven. Hoe kunnen dezulken, indien zij doen gelijk zij denken, voor bijbelverspreiding ijveren?

Doch ook de orthodoxen, voor wie anders de Bijbel, bij name de Statenbijbel alles is, begonnen zich in den laatsten tijd bepaaldelijk aan het Nederlandsch Bijbelgenootschap te onttrekken, juist omdat het zich niet trouw aan die oude, dierbare uitgave hield. En nu, volgens het besluit van 1870, zal men ook een modern-gekleurde vertaling van het Nieuwe Testament, nu zal men het geschonden en ontwijde woord Gods, »die vervalschte waar", zoo goed als den echten Statentekst, aan de goê gemeente en heilbehoevenden in handen spelen: neen, daartoe wil en mag een oud-regtzinnig Protestant niet medewerken. Wie kan hem, op zijn »standpunt", ongelijk geven? Maar zelfs het meer orthodoxe Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap klaagt over gebrek aan deelneming hier te lande; het ontving het laatste jaar nog geen *f* 900 tegemoetkoming voor de ruim *f* 15,000, welke het voor hier had uitgegeven, en roept dringend alle bijbelvrienden en zelfs de jeugd te hulp [1]). Met dat al blijven er voor modernen en orthodoxen zóóveel redenen over, om de hand niet geheel aan dit werk te onttrekken, dat er vooreerst nog wel eenige honderdduizenden bijbelboeken zullen gedrukt en verspreid worden. Hoe jammer van het goede papier!

---

1) Zie onze aflevering van Februarij jl., bladz. 125.

SPROKKELING.

Hoe hoog Calvijn bij zijne volgelingen staat aangeschreven. Onder toezigt van den Afgescheiden predikant Brummelkamp begon de heer van Velzen voor eenigen tijd eene nieuwe vertaling van Calvijns verklaring van het Nieuwe Testament uit te geven. Ten gevolge van den geringen afzet, is die uitgave althans voorloopig gestaakt, en geëindigd met de *Harmonie* van Matthaeus, Marcus en Lucas. Let men op het zeer gering getal exemplaren van de in 1625 en daarna verschenen Hollandsche vertaling, die nog bij de Hervormden te vinden zijn, dan blijkt het, hoe sterk de eerbied voor Calvijn en voor zijne geschriften thans bij de Nederl. Hervormden aan het verminderen is.

HET

NECROLOGIUM DIOECESIS HARLEMENSIS.

VAN

JOANNES BUCCAEUS.

„Ik zou toch gaarne eenige bijzonderheden omtrent mijne „voorgangers weten", heeft reeds menigeen onzer Eerw. geestelijken gezegd, die, hoewel vol belangstelling voor de geschiedenis zijner parochie, toch maar weinig kan ter neêr schrijven onder Hoofdstuk III van zijn Registrum memoriale. Zijn archief geeft hem doorgaans niet veel licht; doopboeken leveren hem meestal slechts namen; niet iedereen heeft de Batavia Sacra ten dienste; of zoo hij dat werk bezit, is het dikwijls de Hollandsche vertaling en bewerking (Oudheden en gestichten enz.) die, hoezeer overigens boven de eerste uitgave te verkiezen, dikwerf toch, waar het op personen aankomt, beknopter is dan de oorspronkelijk Latijnsche Batavia Sacra, en den lezer somtijds half voldaan wegzendt met een: „hetgeen „hem verder aangaat staat in het tweede deel van 't La„tijnsche Batavia Sacra beschreeven." (Aldus bijv. Oudh. en gest. van Kennemerland. I, pag 268.)

Wij meenen daarom aan de Eerw. geestelijkheid eenige dienst te doen met de bron toegankelijk te maken, waaraan van Heussen zelf, bij de opstelling zijner Batavia Sacra, menige bijzonderheid ontleend heeft. Deze bron, door van

Heussen steeds geciteerd als Necrol. Harlem. is een manuscript met den volgenden titel:

„Necrologium Dioecesis Harlemensis, auspicium sumens „ab anno Domini 1600 studio (ut putatur) R. Viri Joannis „Buggaei, canonici ejusdem Ecclesiae inchoatum, descriptum „vero A° 1710 et deinceps continuatum per N. N."

De titel: Necrologium Dioecesis Harlemensis, is niet zóó strikt te verstaan, dat er niet ook verscheidene geestelijken, die buiten het Bisdom van Haarlem gearbeid hebben en overleden zijn, in het Necrologium werden opgenomen.

De Batavia Sacra zegt vlakweg, dat Bugge 't Necrologium heeft begonnen. In ons handschrift staat echter: „studio (ut putatur R. Viri Joannis „Buggaei .... inchoatum." Wij kunnen dit wel niet uitmaken, maar merken toch aan, dat Buggaeus op zijn sterfjaar, a°. 1636, in 't Necrologium vermeld wordt als „hujus libri diligens inchoator", zonder verdere toevoeging of twijfel. Overigens doet al wat wij van het leven en de werkzaamheid van Buggaeus weten, ons eenen dergelijken arbeid van hem verwachten; want ook andere scripta en aanteekeningen van zijne hand worden in de Batavia Sacra als bronnen aangehaald.

En inderdaad, wij hebben hier te doen met eenen man, die bijzondere verdiensten heeft, wat betreft de kerkelijke geschiedenis van het oude Bisdom van Haarlem, verdiensten, om welke wij niet mogen nalaten even eenen blik te slaan op zijn leven en zijnen arbeid.

Joannes Buggaeus (Bugge) was te Delft geboren „ex „praeclara Batavorum familia." (B. S.) [1])

Toen hij a°. 1617 het einde zijner studiën nabij kwam, schreef hem Judocus Catzius, Pastoor van S. Bernardus

1) A°. 1567 komt een Mr. Jan Bugge voor als Getijmeester der Nieuwe Kerk te Delft. (*Delftsche Courant* van 12 Mei 1871.)

„in den Hoek" te Haarlem, eenen brief („Eruditione et „probitate rara Mro Joanni Buggaeo S. Theol. Baccalaureo „formato in Collegio Pontificis Lovanii") met berigt, dat de geestelijke overheid hem bestemd had tot plaatsvervanger van den Haarlemschen kapellaan Cornelius Sassemius, toen kortelings overleden. Wij hebben den oorspronkelijken brief vóór ons met de minute van Bugge's antwoord. Brief en antwoord verraden ons, wat hooge verwachting de geestelijke overheid reeds van den aanstaanden priester had, alsook met wat echte bescheidenheid en ootmoed deze zich zelven mistrouwde.

Op 22 September van het volgende jaar (1618) werd Bugge door den Aartsbisschop van Mechelen Mathias Hovius priester gewijd, en den 9en October daaraanvolgende behaalde hij te Leuven den graad van Licentiaat in de Theologie.

Op wat wijze Bugge te Haarlem als sacellanas curatus gearbeid heeft, mogen wij opmaken uit hetgeen de voortzetter van het Necrologium aanteekent, die hem noemt: eenen vader der armen, een onvermoeiden werkman, gelijk ook de Batavia Sacra zegt: een man vol werkijver, een vurig verdediger des geloofs.

Kanunnik gekozen van het Haarlemsche Kapittel, werd hij op 26 Junij 1628 tot Notarius Capituli benoemd, en daarna, 15 October 1630, tot Secretaris des Kapittels gekozen en als zoodanig beëedigd. In deze betrekking vooral heeft Buggaeus veel gedaan voor de kerkelijke geschiedenis van het Haarlemsche Bisdom; „Archivium Harlemense „ordinavit legesque illius Capituli digessit", zegt van Heussen, en het Haarlemsche archief getuigt nog van zijne onverdroten vlijt en naauwgezette zorg.

Op 5 Dec. 1628 werd hem opgedragen, gezamentlijk met zijnen medekanunnik Joannes, Albertus Bannius eene

Chronologie op te stellen van het Haarlemsche Bisdom. De vrucht van hunnen arbeid is ons bewaard gebleven in een handschrift van Bugge, dat den titel draagt van „Tabula chronologica Episcopatus et Ec„clesiae Cathedr. Harlemensis". Het loopt van het jaar 1558 tot 6 October 1635 en bevat een belangrijk overzigt der voornaamste feiten onzer kerkelijke geschiedenis van dien bewogen tijd.

Ook in den arbeid der revisie van de Officia propria onzer vaderlandsche Heiligen [1]) heeft Buggaeus zijn aandeel gehad. Zoo meldt ons onder anderen eene aanteekening van 12 Maart 1631: „Lectiones secundi nocturni „pro octava S. Bavonis a confratribus [2]) Harlemi com„positae (quas D. Buggeaus collegerat et in ordinem re„degerat, Bannius vero, quibusdam additis stylum con„cinnaverat) D. Praeposito [3]) ad examen datae, ab ipso „approbatae sunt demptis erroribus scriptoris."

Met de zorg voor den Brevier der geestelijkheid ging ook die voor passende afbeeldingen der vaderlandsche Heiligen gepaard. Op 7 Julij 1632 legde Buggaeus ter Kapittelvergadering over, de „notationes typicae „24 Sanctorum Dioecesis nostrae", die gegraveerd en gedrukt zouden worden. Na eenige discussie over hetgeen betrekking had „ad veritatem notitiae eorum" en over de orde, waarin zij te plaatsen waren, werd aan Buggaeus opgedragen, ze volgens de aanwijzingen te doen graveren.

In October 1632 zien wij echter eerst nog verschijnen de

---

1) Ao. 1640 door den Vicarius Apost. Rovenius uitgegeven.

2) De Haarlemsche kanunniken: Buggaeus, Bannius, Blommertius en Beenius.

3) Marius, pastoor van het Beggijnhof te Amsterdam.

Imagines 8 patronorum nostrorum. Ze werden aan de kapittelheeren en vooral aan de aartspriesters rondgedeeld ter verspreiding onder de geestelijkheid en de geloovigen.

In Januari 1633 waren ook de 24 Patronen gedrukt.

Ofschoon de bemoeijingen van Bugge ten aanzien dezer afbeeldingen welligt slechts luttel geweest zijn, achten wij toch, om de zaak zelve, deze bijzonderheden de vermelding niet onwaard. De platen of plaatjes zullen thans wel zeldzaam zijn geworden. Alleen de 8 Patronen zijn door ons aangetroffen: 8 allerfijnste kopergravuurtjes op één blad gedrukt, doch blijkbaar bestemd om als afzonderlijke prentjes te worden afgesneden, onder het algemeene opschrift: Heylige Patroonen van 't bisdom Haerlem. De verschillende plaatjes stellen voor: S. Bavo, S. Willibrord, S. Jeroen, S. Gangulphus, S. Vulfrannus, S. Engelmundus, S. Werenfridus en S. Adelbertus, en vermelden in een Hollandsch onderschrift eenige bijzonderheden van hun leven en van de vereering, hun gebragt.

Aº. 1636, 15 October werd Buggaeus aangesteld tot: „judex Dioeceseos" en op 9 April 1636 tot Canonicus Poenitentiarius en tot Scholasticus.

In de Batavia Sacra lezen wij het volgende: „men „houdt het er voor, dat de Catechismus, op naam van „Christ. van den Berg uitgegeven, het werk van „Bugge is. De aartsbisschop van Sebaste had een door den au„teur eigenhandig gecorrigeerd exemplaar. Zie over dezen „Catechismus de instructiën, in dezen tijd uitgegeven." Wat er van dit vermoeden zij: zeker is het dat Bugge een catechismus medius of compendiatus heeft opgesteld. Uit aanteekeningen toch blijkt, dat ten jare 1632, vooral door de geestelijkheid van Amsterdam, de behoefte aan eenen catechismus medius gevoeld werd.

Er werd tot de uitgave daarvan besloten: men zou er ook bijvoegen „cantiones cum notis Godt Geest [denkelijk eene vertaling van den Veni Creator], etc." Bugge werd met Judocus Catzius voor de vervaardiging aangewezen. Het blijkt echter, dat er alleen door den eerste hieraan uitvoering gegeven is. Op 26 Januarij 1633 was de catechismus klaar om gedrukt te worden, door eenen Henricus Bernardi (te Amsterdam?).

De Haarlemsche kapittelheeren, en onder hen Bugge, spraken ook hun woord mede in den strijd tegen de predikanten. Op 15 Jan. 1632 legde Marius ter vergadering, aan zijne Haarlemsche collega's zes exemplaren over van een geschrift, opgesteld door den Predikant Trigland en getiteld: Valsche Roem des Pausdoms. Zij namen daarvan het onderzoek en de wederlegging op zich.

In 1630 hadden vier Calvinistische predikanten van 's Hertogenbosch de pastoors tot een openbaar dispuut uitgedaagd. Twee Leuvensche Professoren ab Angelis (van Engelen) en Jansenius zonden den predikanten een geschrift [1]) toe, waarin zij aantoonden, dat zulk een voorstel, zoo het dispuut te 's Hertogenbosch moest gehouden worden, onaannemelijk was, wijl daar de noodige vrijheid voor een geregeld dispuut ontbrak. [2]) De predikant Gijsbert Voet gaf tegen dit geschrift zijne Notae in het licht, waarop Jansenius weêr antwoordde met een boekje: Spongia Notarum quibus Alexipharmacum aspersit Gisb. Voetius. Lovanii 1631. Van dit laatste werkje nu bezorgden de Haarlemsche kanunniken eene vertaling, hoofdzakelijk, naar het schijnt, gemaakt door Bannius. Buggaeus vertaalde een ander werkje, hetwelk

1) *Alexipharmacon civibus Sylvaeducensibus propinatum adversus Ministrorum suorum fascinum.*

2) De stad 's Bosch was sinds 17 Sept 1629 in de magt der Staten.

in 1632 naar aanleiding van denzelfden strijd tusschen Jansenius en Voet was geschreven. De ongenoemde auteur had er, met toespeling op de bekende fabel, den titel van Cornicula Nudata, aan gegeven. [1])

De vertaling der Batavia Sacra zegt in het levensberigt „van Marius: Marius heeft een Katolijk Antwoord „tegen Simon Episcopius uitgegeven, 't welk door „Johan Bugaeus begonnen was." Marius meldt in de opdragt van dit Antwoord, dat „den Eerw. en wel-geleerden Heer „Mr. Jan B. saliger memori, bij zijn tijdt Licentiaet inder Godtheydt" de beantwoording van Episcopius' boekje, terstond toen het verschenen was, „by de handt genomen, en soo alst „uyt de pen quam, by quaternen aen de Pers ghesonden" had, maar dat Mr. Jan B. bij zijn sterven het werk onvoltooid had achtergelaten, waarna hij zelf het afmaakte. [2])

In het jaar 1636 woedde er te Haarlem en in meer andere plaatsen eene besmettelijke ziekte, „de Swaricheijt" genoemd, die in vier maanden tijds zes duizend menschen ten grave sleepte. Onder de slagtoffers viel ook Buggaeus op den 9 September, „dum divino igne ardet, igni pes„tifero purgatus, ivit in requiem suam", zegt de voortzetter van zijn Necrologium.

Bugge's devies was: fortiter et suaviter.

Zijn portret, door Dirk Matham gegraveerd, heeft tot onderschrift het navolgend vers:

Haec charta nempe laurus; haec laurus quota est?
Specta labores. Pande virtutum ordinem.

---

1) *Het ontpluymde Craytje van Andreas Rivetus Professeur tot Leyden,* enz. Tot Loven by Joannes Oliverius. 1634 — is de titel van Bugge's vertaling.

2) *Catholijcke Antwoordt op een . . . boeckje dat Simon Episcopius ghewesen Professoor binnen Leyden, teghens de Roomsche Catholijcke Kerck heeft geschreven. Ghemaeckt door M. S. S J. Doctor in de H. Godtheydt.* T' Hantwerpen bij Hendrick Aertssens. 1641.

Hinc cura juris, sanctitas, pietas, pudor
Hinc ordo sacri. Tangat afflicti dolor,
Misèrere viduae, supplicem et miserum tege.
Dum saeva terrent fulmina, excelsus mane.
Jussus penates profugus excedas tuos.
Buggaeus ipse redditus terris adest.

NECROLOGIUM DIOECESIS HARLEMENSIS.

AUSPICIUM SUMENS AB ANNO DOMINI 1600.

Studio (ut putatur) R. Viri JOANNIS BUGGAEI,
Canonici ejusdem Ecclesiae,
inchoatum
descriptum vero A°. 1710 et deinceps continuatum per N. N.

Anno Dni 1600.

Joannes Bargius S. J. 14 Julij.

1601.

M: Casparus Stolwijck, sacellanus curatus Harlemensis, in Majo.

M: Joannes Stekelwerf, item sacellanus Harlemensis.

1602.

D. Joannes Lattu, fidelis operarius apud peste laborantes.

D. Christophorus...., pastor in Medenblick.

1603.

Mr. Bernardus Bolderman SS. T. B. Amsterdami. Vir modestissimae conversationis.

1604.

D. Gisbertus Schaijkius, Vicarius S. Martini Ultrajecti.

P. Cornelius Duijstius ex S. J. Delphis.

1605.

Mr. Casparus Ossensis, ex pago Brabantiae Oss la. Nov. Captivus aliquando in Streka.

D. Timannus a Wou, Commendator Joannitarum, Harlemi.

Mr. Clemens Coornhart, famosi illius Coornhartij frater.

Mr. Joannes Sonburch, Rector monialium in Beverwijck.

D. Regnerus A. optimae vitae et zeli Amsterdami.

D. Gerardus, vulgo dictus Paep al te l et, obijt Harlemi.

1606.

1607.

1608.

1609.

R. adm. D. Alstenus Blommertius, Canonicus Harlemensis.

R. D. Martinus Schaëpius, frater nostri Quirini Schaëpij, obijt in Zelandia Goezae; fidelis Zelandiae et charus apostolus. Septemb.

1610.

Ampl. et adm. R. D. Adelbertus Eggius SS. T. L. Secundus Cathedralis Ecclesiae Harlem. Vicarius, pater patriae 18 Julij.

Adrianus Arboreus ex Soc. Jesu, patria Hornanus, in Hollandia multis annis laboravit. Obijt in Flandria.

Mr. Petrus Coddius, sacellanus Harlemensis.

Mr. Simon Coggeman Harlemo exul, eo titulo quod doceret non posse Calvinistas in sua Religione salvari; mortuus ex variolis in Blommendael extra Harlemum.

Adm. R. D. Arnoldus Esschius, Canonicus ad S. Joannem Ultraj. per multos annos Dioecesis Ultrajectensis V.G.

1611.

1612.

Adm. R. D. Mr. Wilhelmus Keijtingius S. T. L. in primo aetatis flore, ad majora natus.

1613.

Mr. Cornelius Arnoldi, Rector et fundator Collegii Virginum in angulo, ut vocant. [1]) Vir pii spiritus, magnus virtute et charitate. Corpus ejus post XVI sepulturae annum aperto tumulo fuit omnino incorruptum. Secundus fundator post Mr. Sibrandum utriusque Collegii. [2])

Mr. Bernardus, patria Steenwijckanus, Delphensis pastor, et Begginagii pater mellifluus, verbo et conversatione angelus. [3])

D. Joannes Vermij, Canon. ad S. Petrum Ultrajecti.

1614.

Illustrissimus et Rmus Sasboldus Vosmerus, Archiep. Philippensis, et per foederatum Belgium V. A.

Ampl. D. Wilgerus Moërendael, Decanus ad S. Pet. Ultrajecti.

Mr. Petrus Blijenburg, Canon. Ultraj.

R. D. Joannes..... pastor in Houten D. Ultraj.

Mr. Theodorus Deijman, sacellanus et Canonicus Harlemensis.

D. Henricus Raelt.

Mr. Dionysius Wesenhage, alumnus Coll. Coloniensis.

D. Franciscus Haraeus S. T. L., aliquando Coloniae in tijrocinio surgentis Collegii professor Th.. Obijt in Brabantia. Clarus scriptor Ducum Brabantiae et vitae SS.

1615.

Mr. Wilhelmus Assendelfius, Canonicus graduatus Harlemi et P. Begginagij.

D. Cornelius Henrici, tempore Catholico pastor in Kuijndra, port turbas habitavit Alcmariae.

D. Cornelius Goudanus, Commendator Joannitarum.

---

1) In „den Hoek" te Haarlem.

2) Te Keulen en te Leuven?

3) *Batavia Sacra* heeft de interpunctie als volgt: Begginagii pater, mellifluus verbo.

Mr. Christianus Garstius, patria Amsterd., pastor in Wt-geest.

Mr. Adelbertus Vandergracht, Amsterdami,

Mr. Adelbertus Canis, Amsterdami.

1616.

R. Pr. Judocus Joannis, ex ordine Regularium prior, 4 Januarij.

D. Petrus Estius, Amsterdami sepultus, cum magna haereticorum indignatione, ob solemnitatem sepulturae.

Mr. Henricus Silling, operarius in fodinis, praesertim circa Calslagen, et loca vicina.

1617.

Cornelius Sassemius, Canonicus et sacellanus curatus Harlemensis.

1618.

Amplissimus Dnus Praepositus Jacobus Zaffius, ex Religioso in Heijloo primus Ecclesiae Harlemensis PP. 28 Januarij.

Mr. Theodorus Jacobi, tempore Catholico Amsterdami Rector Virginum in.....

Mr. Simon Niger, Begginagij Amsterd. Vicecuratus.

D. Joannes Lamberti, Amsterdami.

Mr. Theodorus Oo, Amsterdami.

D. Bartholomaeus Plevinus S. J. Harlemi.

D. Joannes Granaet, pastor in Schorel.

Adm. R. P. Arnoldus ab Isca, franciscanus, fidus in Hollandia multo tempore operarius; Amsterdami captus a Praetore in pleno habitu sacerdotali per plateas ad carcerem ductus claro die. Obijt Confluentiae, natus Amsterdami.

1619.

1620.

D. Alardus Wielius SS. T. L. Coloniae promotus et diu ibidem Theol. professor. 3 Julij.

Mr. Joannes Weijerus, Swollae.

Mr. Petrus Joannis ex Dulcken, oppido Juliacensi, alumnus Coloniensis, obijt Ziericzeae, sepultus clam in pago Halteren.

1621.

D. Jacobus Odulphi, pastor in Woggenum, Martij.

Mr. Franciscus Lissius, sacellanus Harlemensis. 29 Aprilis. Exorcista Margaretae Spierdijckanae, post ampliss. D. Coopallium V. G.

1622.

D. Wilhelmus Wijerus S. T. L.

D. Victor Schorelius, Ultraj. V. G.

Amd. D. Adrianus ab Oorschot, alter Patriae nostrae Odulphus, gemma Sacerdotum, non recusans laborem. 11 Oct.

1623.

Mr. Richardus Rijckius S. F. L. Coloniae promotus. Vir perdoctus, sed phrenesi obnoxius.

Mr. Joannes Spoorwaeter, Harlemi sacellanus curatus.

1624.

Mr. Simon Sovius, tempore Catholico Rector scholae Amsterdamensis, postea Capituli Harlem. Secretarius.[1])

D. Jacobus van Swieten, in domo expertissimi D. Duvij fidissimus adjutor. [2])

---

1) Hij was echter geen kanunnik.

2) Is hier een *huiskapellaan* bedoeld; of hebben we eer eene der Haarlemsche huis*kerken* te verstaan, zoodat *adjutor* eenen meer algemeenen zin heeft? *Duvius* (over wien zoo aanstonds eenige bijzonderhedeu) was reeds gestorven op 17 October 1618. Kan hij welligt zijn huis tot eene kerk bestemd hebben? — Deze vraag komt ons niet ongegrond voor, daar het gebleken is, dat reeds op het einde der 16e eeuw, en nog in 1617 en 1618 het huis van Dokter Duvius soms gebruikt werd voor vergaderingen van het Haarlemsche kapittel.

Volgens *van der Aa, Biogr. Woordenboek*, werd Joannes Duvius (Duif) te Amsterdam geboren in 1543. Daar zette hij zich als geneesheer neder en werd er in 1574, 1576 en 1578 tot Raad en Schepen aangesteld; doch

Eximius D. Jacobus Janssonius, Collegii Pontificii Praeses S. T. D. 29 Julij. [1])

D. Wilhelmius Crucius S. T. L. et Harlemensis Ecclesiae Canonicus. 24 Decemb.

D. Ewaldus..... Alcmariae.

Mr. Folqueres..... in Streka.

Mr. Nicolaas Bollius, pastor in Diemen.

Mr. Petrus Meteren, alumnus Collegij Coloniensis, pastor in Culenburgh, ex peste.

1625.

D. Andreas Sovius, Commendator Joannitarum Harlemi.

D. Simon Rijckius obijt Harlemi.

Adm. R. Mr. Martinus Regius, ex Ninovia Flandriae, apostolus Foederati Belgij, spontanee pauper, patriae nostrae Thaumaturgus.

Mr. Hermes Veldtius, pastor in Medenblick.

D. Joannes Kuijckius ex saeculari et aulica vita tempestive conversus, Coll. Col. studiosus. Animae virgineae sacerdos, Ultraj. Vicarius ad S. Salvatoris.

D. Henricus Zijlius. Semetipsum obtulit in charitate perfecta Deo et Ecclesiae ad deserviturum peste laborantium et per ignem purgatus, ivit ad fontem charitatis et puritatis.

Mag. et Ex. D. Jacobus Janssonius, pater sacerdotum. Praeses Collegij Pontificij per annos 36. [2])

1626.

Ampl. D. Nicolaas Nomius SS. T. L. et Cathedralis Ecclesiae Harlemensis Decanus. 21 Octob.

---

met de meeste Regenten in 1578 uit de stad gevoerd, vestigde hij zich te Haarlem, waar hij met grooten lof de praktijk uitoefende. Zijn tijdgenoot *Schrevelius* (*Harlemias*, pag. 342) is niet karig in zijnen lof: »Johan Duvius de tweede Aesculapius, die op dien tijdt qualijck sijns »ghelijck hadde in de Gheneeskunst, worde dickwerf van de Grooten uyt »de Stadt ontboden. Deze heeft alle sijn observatie ende opmerckinghe in »de Medicijne, die hij in groote Boecken bijeengestelt hadde uyt sijn ghe»duyrighe practycke, de jongher Doctoren (dat sijn Vrunden waren) tot »een Testament naer ghelaten, tot troost van de Siecken."

1) 2) Janssonius staat hier blijkbaar tweemaal opgegeven.

R. adm. D. Joannes Gooswijni, Amsterdami, charitatis, humilitatis, patientiae et puritatis speculum.

R. adm. Pater Nicolaus Wiggerius ex primis patriae sacerdotibus, postea franciscanus Coloniae, et totius istic ac per totum Coloniensem Archiepiscopatum ordinis Reformator. 26 Martij.

Mr. Simon Wijelius. Amsterd.

Mr. Cornelius Hagius SS. T. L. Harlemi.

Pr. Michael Hemet, minorita Harlemi.

1627.

1628.

Mr. Robertus Rood ex nobili Scotorum familia, pastor in Streka, in flore aetatis 6 Maij.

Mr. Gratianus Cornelij, pastor in Crommenij 24 Junij.

Mr. Theodorus Hulsius, pastor Edamensis et Purmerendanus.

Mr. Wilhelmus Simonis, Colleg. Col. alumnus, Velaviae apostolus.

Pr. Christophorus Moren, minorita, 22 Octob.

Mr. Walterus Keytingius, Ultraj., frater magni illius Wilhelmi Keijtingij.

Mr. Cornelius Gratiani, pastor in Wervershoven 2 Nov.

Pr. Franciscus Strijpius, minorita, Amsterd.

D. Martinus A Amsterdami.

Ampl. D. Henricus Vordenus S. T. L. Ecclesiarum Daventriensis et Aldenzaliensis Decanus, ultimo die Decembris, cum intonasset, Tecum principium [1]).

1629.

Mr. Gerbrandus Saxonius, pastor in Lutjebroek.

Ampl. D. Henricus Vordenus SS. T. L. Secundus Praeses Coll. Col. Fidus duorum Vicariorum Apost. Sasboldi et Rovenij ab anno 1604 adjutor. Colleg. Ecclesiae S. Plechelmi Oldenzaliae Decanus [2]).

1) 2) Loopen deze beide opgaven niet over denzelfden?

Am. D. Gerardus Brunesius, Cathed. Ecclesiae Daventr. Canonicus, Vicarius et Praepositus.

D. Marcellinus Joannis, patria Schagensis, Coll. Col. Alumnus. Oldenzaliae Vic. misere occisus a proditore.

Mr. Joannes Braeber, patria Delphensis, pastor in Wervershove.

Mr. Martinus Moddeus ex haereticis fratribus pretiosa Christi gemma [1]) ab anno 5 usque ad praesentem fidelissimus Christi operarius. Primus pastor Roterodamensis.

Ex Soc. Jesu { Joannes Wesius, Ultraj. / Joannes Tackius, Zutphan.

1630.

Mr. Gerardus de Witt S. T. L. Coloniae promotus, Pastor Begginagii Harlemensis, 11 Jan.

Mr. Nicolaus Dillenus, pastor in Wtgeest, Coll. Lov. 12 Jan.

Mr. Nicolaus Engelmundi, pastor in Ackersloot, Coll. Lov.

Mr. Petrus Coetius, pastor in Rijpa, Coll. Lov.

Mr. Lambertus Engelberti, Lambringa S. T. L. pastor Leowardiensis in Frisia, Coll. Lov. 10 Aug.

Magnus Franciscus Dusseldorpius J. U. L. ex advocato Curiae Hagiensis Advocatus Curiae coelestis. Ultrajecti per annos plures V. G. Obijt Coloniae 21 Martij.

Mr. Lambertus Amersfortiae mortuus peste 21 Junij.

Ex Soc. Jesu { Ludovicus Makeblijde, Delphis 15 Aug. / Joannes Robijn, Roterodami.

R.D. Henricus pastor Culenburgensis, mor-

---

1) *Batavia Sacra* heeft: „ex Haeret. factus pretiosa Christi gemma, ab anno XVI usque ad praesentem etc ... primus (sc. inhabitans) Pastor" etc.

tuus ex precipitio nocturno et casuali Ultrajecti.

R.D. Joannes Cornelij, regularis, Goudae.

Consultiss. D. Joannes Stalpardus J. U. L. ex advocato Hagiensi sacerdos, et S. T. D. pastor oppidi Delphensis et Virginum SS. pater, ibidem, 29 Decemb.

1631.

Ampl. et adm. R. D. Mr. Sibrandus Sixtius, pastor Amsterdamensis, Cathed. Ecclesiae Harlemensis praepositus et V. G. Vere post magnum illum Adelbertum Eggium alter pater patriae 9 Jan.

Mr. Gerardus Kruijs-ancker sacerdos, et medicinae Doctor. Nepos Reverendmi. Ruraemundensis Jacobi a Castro. Ex medico corporum fidus medicus animarum. Peste obijt in flore aetatis.

Pr. Jacobus Raed ex Soc. Jesu Groningae.

Mr. Uldericus Leowardiae.

R. P. Cornelius regularis ex conventu Goudae.

Eximius D. Jacobus Bolius S. T. Doctor, Coll. Col. per plures annos fidus procurator. 26 Augusti.

Adm. R. D. Theodorus de Witt S. T. L. primum Dordraci pastor, deinde Vic. Gen. 27 Octob.

1632.

Mr. Eilardus Volquenius S. T. L. pastor Groningensis. Groningae.

Mr. Quirinus Costerus S. T. L. pastor Alcmarianus, Eccl. Harlemensis Canonicus. 25 Julij.

D. Hermes Martius, Groningae ter captus et proscriptus, tandem obijt in Brabantia.

Mr. Joannes Arnoldi, Amersfortiae, Sept.

Mr. Joannes Westeren, ibid Decemb.

1633.

Pr. Joannes Tijras, minorita, 21 Martij.

Mr. Joannes Vandermeije, pastor et quasi fundator Libertatis in Tessel 29 Junij.

Pr. Georgius Bronckhorst ex Soc. J. Groningae.

Pr. Joannes Rob ex. Soc. Jesu, Hornae deservitor, obijt Duaci.

Pr. Joannes Vonck, primum pastor in Ouwerkerck, deinde ingressus Societatem, moritur Gandavi, dum deservit peste tactis.

1634.

Mr. Jacobus Haestenius, Ultraj.

N. Blijenburch, Ultraj.

R.D. Joannes Apelius.

Mr. Cornelius Ramsdonck, pastor in Rijswijck, 26 Nov. inventus mortuus in lecto.

Mr. Cornelius ab Aller, Ultraj. 27 Decemb.

Ampl. D. Tilmannus Vosmerus S. T. L., frater Rmi Sasboldi, quintus Coll. Col. Praeses, Canonicus ad S. Gereonem. 24 Febr.

Pr. Nicolaus Janssenius ex ordine S. Dominici, promotor Butslootae. Mortuus Utrajecti, cum Roma rediret.

1635.

Mr. Nicolaus Polderus, Amstelandiae apostolus, media hijeme ad altare propter nimium frigus tactus apoplexia, in de Quakel 2 Januarij.

D. Paulus Nicolai, Leidae, 2 Januarij.

Mr. Petrus Coetius, secundus pastor in Tessel. 9 Martij.

Mr. Rochus Grijphius, Dordraci coadjutor, mortuus Coloniae ex frigore, quod in itinere conceperat.

Mr. Nicolaus Jispensis, pastor in Assendelft, 16 Aprilis.

D. Joannes Ubius pastor in Nubbixwout. 23 Apr.

D. Joannes Leoninus, fidelis adjutor Ampl. Dni Sixtij in cura Begginagij. 14 May.

Mr. Theodorus Verburg, coadjutor Goësanus, mortuus Ultrajecti, 7 Sept.

Ex. D. Henricus Paridanus S. T. D. et ad S. Pulcheriae Praeses. 28 Sept.

Adm. RD. Regnerus Mercator S. T. L. Pr. Leydensis, in peste posuit animam suam pro ovibus suis 20 Sept.

Mr. Cornelius Nun in Collegio D. Pulcheriae. 31 Octob.

Adm. R. D. Augustinus Wolfius S. T. L. Enchusanus, per totos annos pastor fidelissimus, pro Hierarchia nostra murus aheneus. Ecclesiae Harlemensis Canonicus et Poenitentiarius; ex calculo 19 Octob.

D. Joannes Altius post multas turbas reconciliatus cum Illust. V. A. tandem pastor in Warmond, obijt peste 2 Novemb.

R.P Joannes Stalpard, franciscanus, Coloniae vestitus cum

Hermanno,

Martino,

Brunone Duvio,

Cornelio Rose,

solus constans permansit usque ad hunc annum.

Natus in Ouwetong, mortuus est Iselsteinij, 7 Oct.

Adm. R. et nobilis D. Joannes Heunius S. T. D. Ordinis S. Joannis Commendator. Monfortius, magnus animarum zelator. Ultraj. 17 Octob.

R.P. Cornelius Doijma Ord. S. Franc. Leidae peste mortuus 4 Octob.

1636.

R.D. Joannes Simonis, multorum laborum confessor Groningae, deinde pastor in Urssem et Avenhorn, plenus dierum, et bonorum operum ex pleuritide mortuus post 32 annos laboris 21 aprilis. [1])

R.D. Gerardus Winterschoven S. T. L. Ultraj. Coll. Co. alumnus.

---

1) Hij schreef zich ook: Joannes Simoneus a Groningen, gelijk blijkt uit een lijstje van gedoopten en gehuwden, door hem opgemaakt als pastoor van Ursem ao. 1631.

D. Nicolaus Cornelij ex pago Snyrwou, postea pastor in Vinckeveen Coll. Col. Alumn. 24 Junij.

Mr. Jacobus van den Zande, Pr. in Wtgeest, maximae charitatis et industriae ac fidei. Ex peste obijt in flore aetatis. Coll. Lov. alumnus. 17 Augusti.

Mr. Hermannus Strick, pastor Gorcomiensis zelo plenus 29 Julij.

Mr. Henricus Winoldi, fidus Coll. Co. procurator, pastor in Mijdrecht. Peste 2 Augusti.

Mr. Henricus Cloes, Coll. Col. alumnus Phthisi 26 Aprilis.

Mr. Ewaldus Dibbaut, Coll. Col. alumnus. Phthisi 21 Aprilis.

Mr. Jacobus Leonius Pr. Tielensis, Coll. Col. alumnus.

Mr. Theodorus van Santen Leidae obijt peste 4 Augusti.

D. Joannes Friderici, indefessus operarius Daventriae, Coll. Col. alumnus.

Mr. Nicolaas Noordinge, Wesopi adjutor. Coll. Lov. alumnus. 16 Sept.

Adm. R.D. Joannes Buggaeus S. T. L. Cathedr. Ecclesiae Harlemensis Can. Poenit. et Schol. pater pauperum,
operarius indefessus.
Hujus libri diligens inchoator. Dum divino igni ardet, igni pestifero purgatus ivit in requiem suam 9 Sept. [1])

Adm. R. et Consultissimus D. Joannes Bannius, Decretorum L. Can. Harl. et sacellanus. Adm. RD. Buggaeo in virtutibus et mortis genere par. 10 Sept. [2])

Mr. Nicolaas Wardenus, past. in Woggenum, Coll. Lov. alumnus, in primo aetatis flore, peste 4 Sept.

---

1) In de opdragt van het *Catholijcke Antwoordt* geeft Marius 1635 als het sterfjaar van Bugge op. De vertaling der *Batavia Sacra* houdt zich aan het *Necrologium*.

2) De *Batavia Sacra* schrijft (pag. 332) het hier vermelde verkeerdelijk aan Joannes, *Albertus* Bannius toe. Deze overleed 27 Julij 1644.

Mr. Cornelius Benthemius, pastor Enchusanus, Coll. Lov. alumnus, in primo aetatis flore, peste.

Mr. Jacobus Hesius, pastor in Amsterveen, Coll. Lov. alum. in primo aetatis flore, peste.

Mr. Thomas Haffackerus, frater Aegidij Haffackeri, Coll. Col. Al. peste. 25 Aprilis.

Pr. Alphonsus Ludovicus S. J ex Brasilia captivus devectus Amst., ibidem obijt fere centenarius.

Adm. R. Theodorvs Wijhe, sacellanus Harlemensis, obijt peste Harlemi 25 Octob.

Mr. Petrus Cannius Amsterdami 24 Decemb.

Pr. Boslutius Soc. Jesu.

D. Regnerus Swaefkens, Daventriae.

Ampliss. D. Cornelius Reinegom, ultimus Decanus in Naaldwijck.

Capucini	Pr. Gregorius	Aprilis.
peste mortui	Pr. Tiburtius	Julij.
Neomagi	Pr. Felicianus	Julij.

Pr. Paulus, dominicanus Rotterd. 4 Junij.

Pr. Gasper, dominicanus Schiedami, item peste mortui 3 Julij.

Pr. Joannes Grouwel ex S. J. Groningae 26 aprilis.

Pr. Jacobus Tirinus ex Soc. Jesu Antverpiae 14 Julij.

R.D. Mr. Jacobus Buyck.
R.D. Mr. Henricus Campensis.
R.D. Mr. Kinniss.
R.D. Mr. Lambertue Feijt.
R.D. Mr. Hen. Reier.
R.D. Mr. Adrianus Coolf.
R.D. Mr. Theodorus Oo, pastor Canueranus.

Hi 7 tempore Tumultus Hollandici obierunt, hinc eorum anni incerti, verum eorum nomina hic alijs subnectimus ne eorum pereat memoria.

1637.

Nobilis et adm. R.D. Wilhelmus Verburg S. T. L.,

pastor in Montfoort, in primo aetatis flore, Coll. Col. alum. peste 17 Julij.

R.D. Franciscus Petri, pastor in Streka, post multas controversias cum Rmo V. A. et Ampl. V. A. tandem reconciliatus cum eis, pie obijt 14 Aug. Coll. Col. alum.

Mr. Petrus Janskind, pastor in Nieuwcoop, Coll. Col. alum. 3 Sept.

Adm. RD. Georgius van Campen, Canon. et sacellanus Harlemensis, obijt peste 15 Octob.

1638.

Consultissimus et adm. R.D. Joannes Stenius J. U. L. Ultraj. 30 Aug.

Adm. R.P. Jacobus Pinchart, minorita, Lovanij, bis Provincialis.

Reverendiss. D. Cornelius Janssenius, patria Akoiensis. Primus praeses Coll. Lov. et exinde legatus ad Regem Catholicum, tandem Episcopus iprensis.

Adm. R.P. Jacobus Tijras, minorita, aliquando Hornae captus 3 Sept.

1639.

Mr. Hermannus Vossius, Goudanus. Groningae captus et exul, postea pr. in Wervershoven. Coll. Col. alumnus 7 Januarij.

R.D. Henricus Ludolphi, Cranenburgensis ex militè sacerdos A°. 1602. Laboravit Alcmariae Pr. et Exp. totos 34 annos, Coll. Col. alum.

Adm. R.D. Hermannus Ooms, pastor Dordracenus 5 May.

R.P. Antonius Mandekens, dominicanus Amsterdami.

1640.

R.D. Simon Joannis, pastor in Avenhorn, Spierdijck, Berckhout, venerabilis senex post 36 annos laboris. Coll. Co. al. 13 Aprilis.

R.D. Adrianus van der Aa Pr. in Noordwijk, Coll. co. alumnus.

R.D. Casparus Adami, prius Schoonhoviae, deinde Ultrajecti pastor, Coll. Co. al. 2 Sept.

R.Pr. Petrus Mailjaert S.J. confessor Goudae, obijt Rotterdami. 5 Nov.

R.D. Martinus van de Velden, ex vulnere lethali a Geusijs inflicto gloriose in Domino obijt Lugduni in Batavis.

1641.

Amp. D. Judocus Catzius S. T. L. Cathedr. Ecclesiae Harlemensis Decanus. 12 Jan.

Adm. R.D. Joannes Griffinus ex familia nobili, pastor Goesanus per annos , obijt in Huijssen. Coll. Co. Al. 27 Jan.

Adm. R.D. Sebastianus Hoogkamer, patria Goesanus S. T. L., ex medico corporum medicus animarum. Successor Mri. Martini Moddaei, primi pastoris Rotterdamensis. Coll. Col. al. 26 Febr.

1642.

1643.

Mr. Cornelius Hassaeus, sacellanus Harlemensis 22 Jan. in flore aetatis, Coll. Lov. alumnus, administravit sacellanatum per 7 annos.

Consultiss. et adm R.D. Florentius ab Alkemade J. U. L. Cathedralis Eccl. Harlemen. canonicus 14 Julij.

Adm. R.D. Theodorus Swaen SS. L. patria Goudanus, pater magni conventus Embricensis et Canonicus ad S. , obijt 23 Octob.

R.D. Servatius ab Oldenburg, Amersfortiae, 6 Decemb.

R.D. Joannes Balendonck, pastor in Doornijck juxta Embricam, 12 Decemb.

R.D. Cornelius Simonis Cluverius, pastor in Assendelft, in flore aetatis, 28 Decemb.

1644.

Consultiss. et adm. RD. Joannes Albertus Bannius J. U. L. Cathedr. Ecclesiae Harlemensis Canon. anno aetatis 46, post administratum Harlemi Begginagium per annos , obijt Harlemi, 27 Julij.

R.D. Jacobus Molanus, adjutor, Alcmariae, in flore aetatis, Coll. Co. Alum. 5 Sept.

R.P. Henricus Clingius, ord. S. Franc. de observantia, Campis, 28 Octob.

Pr. Wilhelmus Junius ex Soc. Jesu, Neomagi, 5 Decemb.

D. Joës Moreelss, Ultraj. 8 Decemb.

1645.

Adm. R.D. Jacobus Verplancken, Antwerpiensis, Amsterd. 9 Jan.

Adm. R.D. Adamus Vossius S. T. L. Groningae exul, obijt Coloniae.

Adm. R.D. Franciscus Vreese, post XXVIJ annos laboris Groningae et 3tiam captivitatem, ibidem obijt 30 die Augusti.

(*Wordt vervolgd.*)

REIS NAAR DEN PARNASSUS

DOOR

CERVANTES.

(*Vervolg van* Dl. LIX, blz. 241 vv.)

ZESDE EN ZEVENDE HOOFDSTUK.

(Verkorte inhoud.)

't Is nacht op den Parnassus. De dichters zijn ingesluimerd en droomen. Het droomen ontstaat uit verschillende oorzaken; maar ieder droomt het gereedelijkste van datgene, waarop hij wakende het meest de zinnen zet, of waarheen zijne wenschen zich het sterkste rigten. De zieke, door een brandende koorts gefolterd, poogt de smachtende lippen aan de eene of andere hem bekende fontein te laven. De dappere krijgsheld hakt en houwt, te midden van het gedroomde oorlogsrumoer, woedend om zich heen, zóó gelijk hij het inderdaaad doen zou in den strijd. De vrek droomt, dat hij over zijne bijeengeschraapte schatten de wacht houdt.

Cervántes droomde ook; maar aarzelt, dien droom te verhalen. Nimmer toch heeft zijne pen zich willen leenen, en dat hoort zoo, tot het verhalen van onwaarschijnlijke onmogelijkheden. Wanneer het eene gedeelte van het verhaal niet is overeen te brengen met het andere, dan is dat oneenparigheid, die nooit behagen kan; overeenstem-

ming moet er zijn, zoodat alles te zamen een welgesloten, net afgewerkt geheel vormt. Zoo kan zelfs de logen uitmuntend behagen, mits men haar den rijk plooijenden mantel der waarheid heeft om de schouderen geslagen.

„Maar", zegt Cervántes „ik ben, voorwaar, geen Moor of Kannibaal: slapend en wakend, schrijvend en droomend heb ik steeds een passend *decorum* weten in acht te nemen. Hij zal dus zijn droom vertellen: De rustelooze fantasie nam hem op en zette hem neer te midden van een uitgestrekt park, met duizend geurige bloemen omzoomd. Zijne oogen konden zich niet verzadigen aan de prachtige kleurschakering, uit pas ontloken lentebloempjes over de groene vlakte henengolvend. Tal van wandelaars, in luidruchtig vrolijke stemming, bewoog zich langs de slingerpaden. Er waren er onder, net en deftig gekleed; maar anderen had de Schijndeugd een gescheurden mantel omgehangen. De Overdaad en de Verkwisting wandelden, arm in arm, in zulk een pracht en vracht van rijke kleederen, dat het gebrek aan gezond verstand bijna ongekleed er naast moest loopen. — In het park stond een hoogverheven troon, en schoon die uit louter goud en fijn ivoor vervaardigd was, overtrof de kunstige bewerking de stof nog ver in waarde. Op dien troon was eene reusachtige jonkvrouw gezeten, uit de verte gezien — niet van nabij — van eene buitengewone schoonheid. Rijk was hare kleedij en kostbaar de sieraden, waarmede zij van het hoofd tot de voeten getooid was. Twee kolossale nimfen, ook al rijk uitgedost, stonden links en regts naast haar, onophoudelijk, maar meer de taal der behaagzucht dan die der wijsheid, met haar sprekend. De Jonkvrouw stapt van haren hoogen zetel, en zich in al haar grootheid oprigtend raakt zij met het hoofd aan de wolken, en door de nimfen, als door een paar Atlassen, geschraagd,

spreidt zij de armen uit, die reikten tot waar de zon opkomt en tot waar zij ondergaat.

„Ik stond verstomd", zegt Cervántes, „en had een vinger willen geven, om te weten, wie zij was, toen iemand, ik wist niet wie, mij in het oor fluisterde: ik zal u zeggen, wie zij is. Zij die gij daar ziet, voor wie het wereldrond te klein is, die waant, de toekomst in haar hand te hebben, die zich verbeeldt, de naaf van het wentelend rad der fortuin te kunnen grijpen en het tot staan te dwingen, die denkt, de kaalhoofdige gelegenheid bij de kuif te kunnen pakken, zij die belooft, roem, eer en grootheid te bezorgen, zij die wind zwelgt tot barstens toe, zij is: de IJdele Roem, en die trawanten, welke haar ten dienste staan: de Logen en de Vleijerij. Zij vermoedt zelfs niet, dat onder de bloemen, die men voor haar strooit, adders schuilen en de kristallen beker, als met eerewijn haar vleijend aangeboden, niets dan moordend gift bevat. Naauwelijks was dit woord gesproken, of de IJdele Roem maakte zulk een verschrikkelijk leven, dat alle dichters er van wakker schrikten; maar het was ook juist tijd om te ontwaken.

Aurora daagde op; vloeijende paarlen schudde zij uit de plooijen van haar losgeslagen mantel, bloemen strooide zij voor zich uit. Het op haar verliefd gevogelte, de nachtegaal er onder, bragt haar in nooit geleerde zangen duizend minnewoordjes toe; de distelvinken herhaalden, als de echo, den zang; de opstijgende leeuwerikken gaven den grondtoon aan, waaruit ieders lied zich verhief. Apollo verscheen op het balkon van Aurora en zeer beleefd en deftig groetend, zeide hij met welluidende stem zijnen dichteren goeden morgen. Vervolgens maakte hij zich tot den geduchten strijd gereed, nam plaats op een vooruitstekend rotsblok, van waar hij zijne dapperen kon overzien, en

sprak aldus: „O wel gelukkige geesten, uitgerust met de gave van sierlijk en wél te spreken; bij wie de waarachtige wijsheid en ware wetenschap woont, en de echte Poëzij, in al haar glans en natuurlijke schoonheid, zetelt! nooit zult gij gedoogen, dat zweer ik bij mijn leven en bij het uwe, — merkt wél op, hoe welgemeend Apollo tot u spreekt — neen! nooit zult gij gedoogen, dat dit roekeloos gemeen op ons de overwinning behale. Dat gemeen, zeg ik, 't welk op zijn groot aantal prat, in duivelen-woede tot zijnen of onzen ondergang besloten heeft. Gij, glans en glorie mijner oogen; baken, waarin mijn licht blijvend brandt; geboren vernuften, door noesten arbeid geslepen, zoudt gij gedoogen, dat dit bedriegelijk volk, dat altoos en eeuwig wansmaak, wartaal, onzin, valsch vernuft uitslaat, mij nog langer trotseert? Geeft thans een schitterend, gedenkwaardig voorbeeld, hun tot schande, ons tot glorie, van den heldenmoed, die u bezielt. Wapent u de borst met eene heilige verontwaardiging, valt aan op dien troep van liederlijke, onnutte zwervelingen; acht ze geen penning waard, die verstoorders onzer rust, valt ze aan met onbetoomb'ren moed. Dat het fluitend sein der pijpers, het roffelen der trommen, het geschal der trompetten alle vrees verdrijven, de geestdrift ten top voeren en ieders boezem van oorlogswoede doen blaken! Niemand handele eigendunkelijk; dat behoef ik te bevelen noch te verzoeken: een geoefend krijger kent zijn pligt, elke wenk der veldheeren zij stiptelijk opgevolgd! Het gedruisch der naderende bende klinkt mij reeds in de ooren. En dus: rukt uit tegen het ons sarrende, muitende rot. Staat pal, overwint of sterft!" — „Te wapen, te wapen!", zoo klinkt en weergalmt het van alle zijden door de gelederen, „wij snellen den dood of de overwinning te gemoet."

De Muse van den oorlog heeft een stem van brons, een tong van metaal:

La voz de bronce, y de metal la lengua.

Cervántes roept hare hulp in, hij gaat den strijd vermelden van de ware, tegen de valsche poëzij. Hij vraagt haar datgene, wat den echten geschiedschrijver moet kenmerken: een met het onderwerp overeenstemmenden stijl, een vlugge, welversnedene pen, die zich niet laat leiden door genegenheid voor, noch door afkeer van partijen; maar door de reinste en edelste bedoeling gedreven, de loutere waarheid zigtbaar voor oogen stelt.

En dan vangt hij aan: Apollo's geduld is ten einde; in woede ontstoken geeft hij een wenk om zijnen prachtigen standaard omhoog te heffen. Een markgraaf, wiens edele houding en geweldige ligchaamsbouw u denken deed, Mars, den oorlogsgod in levenden lijve te aanschouwen, plant die banier in den grond. Hij voert een schoone, witte zwaan, zóó naar het leven geschilderd, dat men ieder oogenblik dacht: Zij zal den bek openen en haar zang over het oorlogsveld doen galmen Achter Appollo's banier volgen de vaandrigs met hunne, omdat er de flarden bijhingen, hoogeerbiedwaardige vaandels. Op het geroffel der trommen treedt de achterhoede aan en plaatst zich in het gelid. De kapitein Jeronimo de Mora, uitmuntend schilder en dichter, waardige vertegenwoordiger van Apelles en Virgilius, rukt voorwaarts; Biedma en de Avilla staan hem ter zijde. Juan de Meztansa, Cepeda en Mejía klemmen den degen in de vuist, gereed om wonderen van dapperheid te verrigten. Galindo, de glans en glorie van Andalucía en La Mancha, zwaait met majesteit het blanke zwaard; Correa, Lobo en Ataïde,

helden met gespierde armen volgen hem op den voet.

Apollo's blikken weiden over het vijandelijke leger, zijn oog meet de uitgestrektheid en magt der vijanden en daagt ze uit. Het geluid van den waldhoren, dien hij op de jagt en in den oorlog gebruikt, weergalmt door de lucht, en de wereld davert onder den afgemeten, versnelden pas der onafzienbare oorlogsdrommen.

Ook het vijandelijke leger zet zich in beweging; zekere Arbolánches staat aan het hoofd en voert een raaf in de banier. Apollo heeft met zijne dapperen een hooger stelling op den berg ingenomen: de vijand, meer op de helling, tracht zich klauterend naar boven te werken. — Tot zijne niet geringe verbazing ziet Cervántes daar op eens een twintigtal, waaronder Lofraso, naar den vijand overloopen; ontsteld roept hij Apollo toe: „Een slecht voorteeken! hoe is het mogelijk? hoe heeft Mercurius zulke lafaards op de lijst kunnen plaatsen!" — „Dat heb ik gedaan", antwoordde Apollo, „ik ben de bedrogene; hunne jeugdige proeven deden mij vermoeden, dat er dichters, mijner waardig, uit zouden groeijen; maar ik heb verkeerd gezien." — „Hoe!" zegt Cervántes, „ik heb altijd gedacht, dat de goden zich nooit vergisten; maar zie nu, dat de eenige godheid, op wie men in dergelijk geval zeker rekenen kan, de wijsheid is, die niet komt dan met de jaren, en die de ondervinding tot leermeesteres heeft gehad." — Diep verontwaardigd roept Cervántes den vlugtelingen nog na: „Gaat, ellendelingen, de begeerte om ook u te verdelgen zal onzen moed nog aanwakkeren, armzalige liedjes-zangers, die in uwen overmoed de plaats van dichters hebt willen innemen; schuim van schuim! lang genoeg hebt gij ons en der heiligste deugd duizend beleedigingen aangedaan, thans heeft uw laatste uur geslagen."

Met gesloten gelederen waagt nu het *poetambre* eene krachtige poging om hooger op den Parnassus post te vatten; de dichters houden zich met heldenmoed in hunne stelling. Van beide zijden vliegt een magt van boeken uit slingers en allerlei oorlogswerptuig door de lucht al fluitend op de gelederen in. Gloeijende kogels hadden niet meer schade kunnen aanrigten, noch met grooter kracht en snelheid geworpen worden. Een boek, harder dan een steen werd Jusepe de Vargas met zulk een kracht vlak voor het hoofd geslingerd, dat hij er van suizebolde; maar zich spoedig herstellend, loopt hij, gelijk de hond den steen nazet en hem, welke dien werpt, ongemoeid laat, naar het boek heen, pakt het op, scheurt het aan stukken en werpt de flarden in den wind. Meteen snort een ander boek, zoo groot als een brevier, brommend door de lucht; maar valt, zonder kwaad te doen, magteloos voor de gelederen neer; men zag dadelijk, dat het de ondragelijk vervelende *Avidas* van Arbolánches was. Geweldige massa's van ligzinnige rijmen, gevaarlijke werptuigen, snorren door der dichteren gelederen heen; bijeenverzameld en op nieuw afgeschoten hadden, ze onberekenbare verwoestingen kunnen aanrigten. Een scherpe, onzedige satire wondt Mercurius aan de regterhand. *Las Cuatro Novelas*, zonder sier of pit, gonst over de hoofden heen, zóó zonder beleid of verstand geworpen, dat men dadelijk zien kon, dat ze uit den slinger van Pedrosa kwamen. Met woest geweld vliegt op hetzelfde oogenblik *El Pastor de Iberia*, dat verderfelijk boek, door de rangen en werpt veertien manschappen overhoop.

De helden Angulo en Soto, zeldzame vernuften, rukken nu met vast ineengesloten gelederen voorwaarts, de vijand houdt stand, geweldig is de schok, waarmeê de vijandelijke legers op elkander stooten, hardnekkig de strijd,

bloedig het gevecht; met hand en tand, als wilde dieren verweert men zich. Een lijvig boek, uit enkel rijmen bestaande, wordt op Apollo afgeslingerd; met verachting ziet hij het voorbijsnorren en zegt: Jupiter vergeve den schrijver en beware ons voor losse Spaansche rijmen. De schrijver van: *La picara Justina*, uit de achterhoede aangesneld, werpt nog zijn werk, met een kracht als kwam het uit een monstermortier, den dichteren naar het hoofd. De goede Gracian wordt er door aan den arm gewond, terwijl het aan Medinilla een stuk van het kakebeen wegneemt. „Bergt uw hoofd", schreeuwt een vleugelman, „er komt alweer een *Novela*. Woedend wordt nog de strijd voortgezet; lang blijft het onbeslist, aan welke zijde de overwinning den palm zal overreiken. Eindelijk wijkt de raaf, en tuimelt, doodelijk in het hart gewond, met den standaard naar beneden. Een jong, maar verwaand Andaluziër, die de banier droeg, stolt het bloed in de aderen, en dood valt hij er neven. Apollo's troepen, met nieuwen moed bezield, slingeren sonnetten van den grooten Lupercio door 's vijands drommen; gansche rijen maaijen zij weg, terwijl de beroemde Cordobes met zulk een kracht en juistheid zijn portefeuille, met verstandige ernst en luim gevuld, door de gelederen gieren doet, dat een Mesties gewond, twee Creolen gedood, en vier vaandels weggeveegd worden.

De woede bedaart een oogenblik, het gevecht is minder hevig, de vijand schijnt afgemat. Op eens echter hervatten zij met nieuwe drift den strijd, maliënkolder noch harnas bieden bescherming, verwoed slaan en woelen ze in en door Apollo's dapperen; de verwarring is onbeschrijfelijk; een troep, als Mooren toegetakeld, op wilde paarden aanrennend, valt in de flank aan; een Sardiniër slingert, als waren het kettingkogels, zijne moorsche Romans; ververwoestingen zouden ze hebben aangerigt, waren Apollo's

helden niet op hunne hoede geweest. Gloeijend van verontwaardiging, komt nu Apollo zelf aangesneld en ontrolt het schoone, God gewijde gezang, dat begint: *"Cuando me paro à contemplar mi estado"*, waarin Argensola al zijn welsprekendheid, al de sierlijkheid van zijn stijl, al zijn vindingrijkheid, gansch zijn dichterlijken geest, alles zaamgevat, heeft uitgestort. Daar waar de strijd het hevigst is, van het verheven standpunt, door hem ingenomen, wuift Apollo met dat heerlijk meesterstuk door de lucht. Zijn Argus-oog doorschouwt de gelederen van vriend en vijand; hij neemt alleen het bevel, gebiedt, verbiedt, drijft terug, stuwt vooruit, maakt elks magt tot ééne magt en voert die aan tegen het middenpunt van den vijand. Deze gevoelt zijne minderheid, wijkt en tuimelt hals over hoofd, het eene gelid over het andere heen, den berg af. Nu geen langgerekte vervelende zangen meer; maar hulpgeschrei, schorre klaagliederen, aangeslagen op de toonshoogte van die van Ovidius, afgebrokene, diepe zuchten worden der beklemde borst ontrukt.

Eenigen dier rampzaligen wanen nog zich in nunnen tuimelenden val aan distelstruiken en wilde vijgentakken vast te kunnen houden, anderen klemmen zich, als een verdwaalde bijenzwerm op en over elkander, aan verweerde stammen en stronken van treuresschen, als hielden zij den vriendelijken laurierboom omvat. Een andere troep, met den nog maagdelijken degen op zijde, maar eene overspelige tong in den mond, vertrouwt de zorg voor hun geblanket leven aan hunne vlugge voeten toe.

> Otra cuadrilla, vírgen por la espada
> Y adúltera de lengua, dió la cura
> A sus piés de su vida almidonada.

De Overwinning doet hare welluidende toonen door het

luchtruim galmen, duizendwerf door Apollo's uitverkorenen, als door de echo, herhaald.

(*Wordt vervolgd.*)

AANTEEKENINGEN.

Dat, vooral van het zevende hoofdstuk, vele schrandere, fijne zetten — het ligt in den aard der zaak — thans verloren zijn, zal de lezer gereedelijk beseffen. Men kan zeker wezen, dat, ook zonder de namen, de tijdgenoot, uit het weinige, wat Cervántes zegt, zeer goed begreep, wien en wat deze bedoelde: men zal b. v. den man wel aangewezen hebben, die aan Vargas „dat boek, harder dan een steen," tegen het hoofd slingerde; en wel begrepen hebben, waarom deze er zoo van duizelde. En dan die nijdige satire, die zelfs Mercurius, den trouwen bode, aan de hand wondde, ja, dat die goede Gracian aan den arm gekwetst en aan Medinilla een stuk van het kakebeen weggeslagen wordt, dat waren zeker wel geene penseeltrekken zonder bedoeling.

Van de dichters, in dit hoofdstuk bij name genoemd, vooral van die uit het vijandelijke leger, is, op eenige uitzonderingen na, weinig meer bekend.

Jerónimo de Mora werd omstreeks 1570 te Saragossa geboren. Eenige zijner gedichten zijn in Spanje nog gunstig bekend; maar aan zijn penseel heeft hij zijn roem te danken, ook Lope de Vega noemde hem een groot schilder. Vele zijner stukken nemen in verschillende schilderijen-verzamelingen, vooral in die van het Escorial, thans nog eene eereplaats in.

Juan Villen Biedma was Aartspriester van de Kathedraal te Granada, waar hij onder anderen in 1599 eene kerkelijk goedgekeurde, Spaansche vertaling van Horatius in het licht gaf.

Caspar de Avila werd te Murcia geboren. Lope de Vega, met wien hij zeer bevriend was, noemt hem ook, in zijn *Laurel de Apolo* een uitmuntend dichter. Hij schreef een thans nog bekend treurdicht op den dood van de Koningin Dona Isabel de Borbon. (1645.)

Don Juan Osorio y Cepeda (van de familie der H. Teresa) was te Madrid geboren. 's Mans naam leeft nog in Spanje door zijn *Tesoro de Christo y rescate del mundo*. (Madrid 1645.)

Van Don Antornio Ataïde is nog bekend de „*Arte poética*", eene vertaling van Seneca en een sierlijke latijnsche brief, dien hij aan Francisco Fontes schreef ter beantwoording van de opdragt, aan hem gedaan van: *Libellum apologeticum pro Justo Lipsio et Erycio Puteano*. Hij stierf 1647 te Lissabon.

Baltasar Eloy de Medinilla werd in 1585 te Toledo geboren; zijn uitmuntend gedicht: *La Limpia Concepcion de Nuestra Señora*, (Madrid 1618) is nog zeer lezenswaardig.

De broeders Argensola, bij het eerste hoofdstuk reeds vermeld, edele mannen van buitengewone geleerdheid, uitstekende dichters, waren te Barbastro geboren. Lupercio Leonardi in 1562 en Bartolome Leonardo de Argensola in 64. Beide broeders studeerden te Huesca en te Saragossa, waar de jongste den graad van Doctor bekwam en priester werd gewijd. Zij schijnen meestal te zamen gewerkt te hebben. Hun: *Divina y humana Poesía*, wordt door de Spanjaarden thans nog met genoegen gelezen. Het is een edele trek van Cervántes, aan de Argensola's zulk een hoogen lof toe te kennen als hij in het onderhavig gedicht doet: zij toch, waarom dan ook, waren hem voorbijgegaan.

EEN BLIK IN DEN GODSDIENSTIGEN GEEST VAN Ds. VAN KOETSVELD.

EENIGE OPMERKINGEN

OVER

„ De gelijkenissen van den Zaligmaker door C. E. van Koetsveld. "

Toen eenmaal mijn plan gemaakt was, om De gelijkenissen van den Zaligmaker met meer dan gewone oplettendheid te bestuderen, toog ik met ijver aan het werk. Doch de omvang van dezen arbeid breidde zich telkens uit, omdat ik meer met den Heer van Koetsveld dan met zijne aanteekeningen te doen kreeg. Ik werd genoodzaakt mij een blik te veroorloven in den godsdienstigen geest van den schrijver der gelijkenissen, en hem dientengevolge nog op een ander terrein te ontmoeten. Had hij getoefd in „ de kloostercellen der Paters Jezuïeten ", ik moest mij verstouten zijne studeerkamer ongenoodigd binnen te treden, ten einde een ruimer blik in zijnen godstdienstigen geest te kunnen werpen.

Staat het mij nu vrij de geheimen der binnenkamer te openbaren? Is het mij geoorloofd mede te deelen, wat een bespiedende blik daar waarnam? — Indien de lezer zich

mogt ergeren aan hetgeen in zijn oog eene grove onwellevendheid kan schijnen, ik ben er gerust op, dat de Heer van Koetsveld om redenen, ons beiden welbekend, mij gaarne voor elke onwellevendheid vergiffenis schenken zal; te meer daar mijn blik onschuldig, eerlijk en welwillend was.

Eens dan, toen ik gemeld studeervertrek binnenging, trof ik daar den bewoner aan in eene buitengewone drukte. Ik vroeg hem naar de oorzaak van zijn zwoegen, en kreeg ten antwoord: Ziet gij deze voorwerpen niet? Zij liggen ordeloos op en door elkander, werpen groote schaduwen en beletten het licht, dat ik op den kandelaar geplaatst heb, om den binnentredende in één oogslag alles te doen zien, en zijn blik te laten doordringen tot in de hoeken van mijn heiligdom. Ik wil licht, niets dan licht, en daarom moeten die voorwerpen er uit. Hier rigtte de spreker zich op, nam eene deftige houding aan en sprak op veelbeteekenenden toon: Onze vaderen hebben een gewigtig en Gode welbehagelijk werk verrigt, toen zij de groote en lompe Roomsche korenmaat van de lampe des Evangelies wegnamen en uitwierpen; maar de oude zuurdeesem was bij hen niet genoegzaam uitgezuiverd om der Evangelische vrijheid haar volle regt te laten wedervaren; in plaats der korenmaat bragten zij andere voorwerpen in onze binnenkameren; ik bedoel hunne belijdenisschriften, leerstellingen en menschelijke inzettingen: al te maal kolommen, die de hooge hemelgewelven niet behoeven, en die hinderlijk zijn voor het licht des Evangelies. Welnu, deze voorwerpen zijn de oorzaak mijner drukke bezigheid: ik zet ze, met eerbied voor de vaderen, ter zijde. [1])

---

1) *Afdeeling* 1, blz 313 vv. Men vergelijke van Koetsveld's *Apostolische overlevering en het eeuwig blijvend woord van God.*

Daar ik nooit van eene Roomsche korenmaat gehoord had, vroeg ik in mijne onnoozelheid, doch eenigzins schuchter, naar de beteekenis van dit woord. De uitlegging liet zich niet wachten. Wel, de Roomsche korenmaat!! — zoo luidde het antwoord — dat is het onfeilbaar leergezag, 't-welk Rome zich aanmatigt, en waarmede het vrije onderzoek der Schrift onmogelijk wordt; dat zijn de leerstukken van Rome, waaraan elk lid der Roomsche Kerk zich zelfs in de uitlegging van Gods woord te houden heeft: dat is de eerbied, dien men, volgens Rome, aan de Kerkvaders betoonen moet, en die zoo ver gaat, dat men het woord van God niet mag uitleggen tegen de eenstemmige verklaring der Patres; dat zijn de wetten der Kerk, die niet gedoogen, dat elk Christenmensch zich zelf voede met het eigen woord van God.

Voorzigtig — want de warmte, waarmede ik toegesproken werd, vorderde voorzigtigheid — hernam ik, dat ik mij, niet slechts bij het lezen der Schrift, maar zelfs bij de studie van elk boek, regt gelukkig zou achten, indien ik een gezaghebbenden uitlegger der duistere en moeijelijk te verklaren plaatsen vinden kon; zelfs zou ik den meest gezaghebbenden boven ieder ander stellen; daarom was ik bereid aan den Heer van Koetsveld te beloven, dat ik mij steeds tot hem zou wenden, wanneer het de uitlegging zijner geschriften gold, want in dezen kende ik hem grooter gezag toe dan aan anderen. Ik kon er dan ook niets op tegen hebben, dat het gezag, door mij geraadpleegd, onfeilbaar was; ik zou daarin juist het tegenovergestelde van eene korenmaat vinden.

Wat de leerstukken van Rome betreft, zoo vervolgde ik, het schijnt mij, dat u er veel licht aan te danken hebt. Hoewel ik hier niet in bijzonderheden kan treden, wil ik u toch op de eerste zinsnede uwer inleiding tot

De gelijkenissen des Zaligmakers wijzen. Herinnert gij u, wat Gij daar geschreven hebt? Ik lees er: „Reeds toen wij als kinderen onze eerste kennis maakten met het Evangelie als onzen eenigen troost in leven en sterven, hebben wij geweend." Het was dus, zoo ging ik voort, de dogmatiek van zijne ouders en voorouders, die den jeugdigen van Koetsveld het Evangelie deed kennen als zijn eenigen troost in leven en sterven; het was deze dogmatiek, die hem met heilig ontzag het Boek der boeken als Gods woord deed in handen nemen en liefhebben. Welnu, deze dogmatiek, wanneer men haar van eenige onreine bestanddeelen des Protestantismus ontdoet, was en is nog de dogmatiek van Rome. Wilt gij duidelijk inzien, hoe krachtig het door u verfoeide Rome uwen kinderlijken eerbied voor de Schrift heeft opgewekt en aangekweekt, vraag dan, van wien uwe ouders en voorouders de Schrift leerden kennen als het woord van God. Veronderstel eens, dat gij, uwe ouders en voorouders in regte lijn waart voorgekomen van de Moderne Protestanten, die den Bijbel „in volkssagen doen uiteenvallen", wat zou er zijn overgebleven van den eenigen troost in leven en sterven? Zeer zeker hadden wij dan nooit gelezen, dat de jeugdige van Koetsveld eens weende met het Evangelie in de hand.

Gij ergert u, zoo ging ik voort, aan den eerbied, dien de Kerk van elken Schriftuur-uitlegger voor de gevoelens der Vaders eischt; maar gij zelf maakt toch wel eenige aanspraak op eerbied voor uwe gevoelens, wanneer gij uwe leerlingen in het woord Gods onderwijst; nu zult gij u, wat vroomheid en geleerdheid aangaat, niet op ééne lijn met de Vaders willen stellen. Daarenboven waren de Patres, bij de verklaring der Schrift nog meer dan vrome

geleerden; zij waren, wat gij niet kunt zijn, gezaghebbende getuigen van de leer der Kerk.

Dat eindelijk de wetten der Kerk, die verbieden om met ongewasschen handen de Schrift te hanteren, eene ernstige verdediging behoeven, geloof ik niet. Zie, Mijnheer, indien gij uwe eigene ondervinding raadpleegt, zult gij u zelven moeten bekennen, dat gij dikwijls vermoeid zijt geworden door de dwaze, buitensporige, gevaarlijke en eigenzinnige opvattingen van de doodeenvoudige zielen, welke men den Bijbel in handen had gegeven, als wilde men de proef nemen, hoevele onzinnigheden daaruit te persen zijn door de kinderkens. Bewogen met het lot dier dolende schapen, hebt gij vele jaren achtereen met hen in Gods woord gearbeid, ten einde door toelichtingen, uitleggingen en herhaald onderwijs hun den Bijbel verstaanbaar te maken. Gij wist wel, dat ook uwe opvattingen slechts menschelijke meeningen waren, georneerd met onnaauwkeurigheden en dwalingen, en toch achttet gij het beter, dat de kleinen, met uwe vooropgezette meeningen toegerust, den Bijbel lazen, dan dat zij bleven overgelaten aan eigen onbeholpenheid. De Katholieke Kerk wil deze halve en gevaarlijke maatregelen niet; zij wil, dat de Christen eerst goed en deugdelijk in de gezonde leer onderwezen zij, alvorens hij de Schrift ter hand neemt, opdat hij niet met gevaar, maar met vrucht het Boek der boeken leze. Waar is nu de korenmaat?

Ik kan het overigens niet afkeuren, zoo vervolgde ik, dat gij de belijdenisschriften en andere Protestantsche inzettingen ter zijde stelt; wat mij betreft, ik zou het met minder achting doen. Ook begrijp ik, dat gij meer toegevend oordeelt over de leerstellingen uwer vaderen en broederen; gij beschouwt die leeringen als de eerstelingen van het vrije onderzoek. Inderdaad, dat zijn ze ook,

althans voor een groot deel; maar dit belet niet, dat zij tegen hare moeder, het vrije onderzoek, reageren. Ook geloof ik niet, dat de opruiming dier eerstelingen u veel nut zal aanbrengen, want nieuwe leeringen staan reeds aan de deur, en zullen onverwijld de plaats der oude innemen. Geloof mij, Mijnheer, indien gij de Schrift buiten de Katholieke Kerk leest, zult gij haar lezen onder de korenmaat van wispelturige en willekeurig vooropgezette meeningen.

Indien gij de leerstukken en het gezag der Kerk verwerpt, zult gij in het kolossale dogma van het vrije onderzoek eene korenmaat vinden, die u alle lucht en licht ontneemt; en terwijl gij de brandende lampe des Evangelies nog op den kandelaar waant, zijt gij zelfs reeds lang op dien kandelaar gezeten, om in onbestemde en niets verklarende uitdrukkingen u zelven en anderen te doen divageren.

Gij begrijpt wel, lezer, dat mijne strafpredikatie bij den Heer van Koetsveld geen gereeden ingang vond; ik verwachtte dat ook niet, maar verwijderde mij met de belofte, dat ik al mijne beweringen zou staven met bewijzen, uit de authentieke geschriften van van Koetsveld getrokken. Deze belofte wil ik thans vervullen.

Wat ik over de Katholieke Bijbelverklaring gezegd heb, meen ik in mijn vorig opstel reeds genoegzaam te hebben toegelicht. Indien de Heer van Koetsveld er evenwel meer van weten wil, ik verwijs hem naar mijne brochure: Het Protestantisme eene slavernij des geestes.[1])

Openhartig moet ik erkennen, dat ik eertijds onnoozel genoeg was, om mij te verwonderen over Protestantsche belijdenisschriften, leerstellingen en dogmatiek. Ik vond

1) Amsterdam. B. Lenfring. 1865.

er eene grenzelooze onbeschaamdheid der Hervormers in, dat zij, in naam hunner Evangelische vrijheid het onfeilbaar leergezag der Kerk verwerpend, onmiddellijk aan den arbeid togen, om zoogenaamde belijdenisschriften te vervaardigen, en deze zonder blozen op te dringen aan hoogleeraren, predikanten en de goê gemeente, onder streng bevel, dat voortaan elkeen de opvattingen en willekeurig vooropgezette meeningen der nieuwe Vaderen in den Bijbel te zoeken en te vinden had. Deze handelwijze scheen mij eene aanmatiging te zijn, waarvoor het woord „dwingelandij" nog te zacht was. Maar ik oordeelde in mijne onnoozelheid, en hoop thans in de onwetendheid verschooning te vinden voor de overdreven strengheid van mijn oordeel. De Hervormers stonden voor eene noodzakelijkheid; hier moest Luther zeggen: „hier sta ik, ik kan niet anders." Die de gezonde dogmatiek verwerpt, valt in handen van vooropgezette meeningen. Lui facit peccatum, servus est peccati: die de zonde doet, is slaaf der zonde. De verloren zoon moest noodzakelijk in handen van een onbarmhartigen meester vallen. Ook ziet men nooit eene wettige regering omvergeworpen, die niet onmiddellijk wordt opgevolgd door een of meer stoutmoedige dwingelanden.

De Heer van Koetsveld heeft dan ook wel gevoeld, dat hij toegevend moest zijn jegens de willekeur der Hervormers en vaderen van het vrije onderzoek. Wij zien, dat hij, die met zooveel bitterheid het onfeilbaar leergezag der Kerk aanvalt, zich welwillend en toegevend betoont jegens de leerstukken der broederen en vaderen, ofschoon hij zich het knellende van hun juk niet ontveinst. Hooren wij hem zelven. Hij zegt:

„Niets heeft ten allen tijde meer de juiste en natuurlijke opvatting der Schrift in den weg gestaan dan het dog-

matisch vooroordeel." [1]) „Het komt er slechts op aan, dat men onze christelijke dogmatiek, ook de Paulinische, geheel ter zijde zette en zich helder voorstelle wat Jezus' toehoorders bij zijne woorden moesten denken." [2]) Meermalen waarschuwt hij tegen hetgeen hij een knutselen en kunstelen met de woorden der Schrift noemt, en waaraan, volgens hem, inzonderheid de Coccejaansche partij zich schuldig maakte om hare vooropgezette meeningen uit de Schrift te persen. Ja, in bittere droefheid over den heilloozen invloed, dien het Protestantsch dogmatisme op de uitlegging der Schrift oefende, bezigt hij eene welbekende uitdrukking en zegt: „ieder ketter heeft zijn letter", dat is, vrij, maar eerlijk omgezet: met het vrije onderzoek tot beginsel kan men alles uit de Schrift persen.

Nu zou men kunnen vermoeden, dat Ds. van Koetsveld op weg is, om, uit eerbied voor het mishandelde woord van God, het vrije onderzoek te verwerpen. Doch dit is geenszins het geval. Hij bemint het vrije onderzoek met eene geweldige liefde. Heeft hij zich enkele malen vergeten, en het voorwerp zijner liefde in diens voortbrengselen aangerand, hij is bereid water in zijn wijn te gieten. Nu eens loochent hij, dat de vooropgezette Protestantsche meeningen produkten zijn van het vrije onderzoek en schrijft ze op rekening van de Katholieke Kerk. Zoo lees ik in zijn licht op den kandelaar: „'t Is waar, ook deze eerekroon [het woord Gods, verklaard door het vrije onderzoek,] is niet geheel onbevlekt. — En wat onbesmette kroon heeft immer eenig mensch gedragen, alleen uitgezonderd de doornenkroon van den Zoon des menschen? — Al te zeer was de Christenheid van den ouden zuurdeesem door-

1) *Afd.* 2, blz. 35.
2) *Afd.* 2, blz. 449.

trokken, om op eens alle bitterheid en geweld te vergeten.... Helaas! hier en daar zette de hervorming langzamerhand weder van die pilaren, die de hooggewelfde hemel niet behoefde, of smeedde banden, die de vrije geest niet dragen kon." [1])

In de aangehaalde woorden een klein leugentje ter verdediging van het vrije onderzoek aan te nemen, zal de reputatie van van Koetsveld niet te veel schaden. Ik leg den vinger op zijn „hier en daar" en zijn „langzamerhand". Misschien zal zijne waarheidsliefde er nog bij winnen; de nood was ook buitengewoon: het gold hier de redding van het vrije onderzoek.

Dan weder behandelt van Koetsveld de vooropgezette meeningen als niets beduidende zwakheden, die op het gebied des vrijen onderzoeks zijne verschooning waardig zijn. Hij ergert zich zelfs niet te veel, wanneer de kinderkens hem hunne leerstellingen met het pistool willen opdringen. [2]) En wanneer deze klagen, dat hij vrij genoeg is om zelfs eene dwaling in den Zaligmaker mogelijk te achten, dan troost hij hen, zooals een vader dat doen kan; hij zendt hen weg met de verzekering, dat hij slechts ééne dwaling wil aannemen; daarbij zal de regtzinnigheid nog winnen. [3])

In zijne welwillendheid gaat hij nog een stap verder. Hij toont aan — en dit nog wel in eene belijdenis-preek — dat hij ruime baan gemaakt heeft voor elkeen, die lust gevoelt om eenige leerstellingen zamen te knutselen. Hij zegt daar: „Maar ziet gij nu ook niet, mijne hoorders! dat op dien éénen vasten grondslag, het woord Gods,

---

1) *Een woord van ernst en vrede*, blz. 18.

2) *Afd.* 2, blz. 479.

3) *Afd.* 1, blz. 398.

uitgelegd door het vrije onderzoek, alle ruimte blijft, om verschillend te bouwen, naar ieders aanleg en ontwikkeling, naar hij het voor den Heer en zijne gemeente, en voor zijn eigen geweten meent te kunnen verantwoorden? De een hecht meer aan de letter en onfeilbaarheid des Bijbels, de andere aan de eenheid der kerkelijke belijdenis, een derde aan den persoon van Christus, of weder aan de algemeene beginselen zijner leer: de een waagt zich aan verborgenheden, de andere staat bij het [woord?] eenvoudig stil, de een spreekt altijd van het geloof en de ander van de liefde. Wat mij betreft, ik wil zoo ver mogelijk de broederhand reiken aan allen, die in Gods woord hunnen schat [of hun stokpaard?] vinden, en die trachten mede te werken aan de eindelijke zegepraal van Christus' koningrijk op aarde." [1])

Misschien zal de Heer van Koetsveld hier opmerken, dat hij in de opgenoemde liefhebberijen van het vrije onderzoek volstrekt geen leerstellingen op het oog had. Welnu, ik weet wel, Protestantsche opvattingen zijn geen onhervormbare dogmata: doch als men ter wille dier opvattingen het pistool op de borst rigt, dan krijgt de zaak toch wel een hoog ernstig aanzien. In ieder geval bewijzen gezegde meeningen, wat ik bewijzen wilde. Mijne bewering was, dat, waar de onhervormbare leerstukken der Kerk worden ter zijde gesteld, de wispelturige meeningen de plaats der dogmata zullen innemen om den lezer der Schrift in zijne opvatting met al het geweld der willekeur te influenceren. Door den nood gedrongen, staat van Koetsveld aan de kinderkens toe, dat de een zich meer aan de letter en de onfeilbaarheid der Schrift hecht, de andere aan de eenheid der kerkelijke belijdenis, een derde aan den

1) *Het eeuwig blijvend woord van God.*

pesoon van Christus, enz. enz. Nu zal hij, die zich vast besloten aan de letter der Schrift hecht, toch geheel andere uitleggingen geven, dan hij, die met van Koetsveld naast het woord van God ook nog dwalingen in de Schrift aanneemt; geheel andere dan hij, die reeds vaststelde, dat de Schrift een zamenraapsel van volkssagen is. Denk, peins er over na, Mijnheer, gij zult u uit deze klem niet redden: Gij moet kiezen tusschen de gezonde dogmatiek en de korenmaat van willekeurig vooropgezette meeningen.

Maar de kinderkens kunnen geen vaste spijs verdragen, zij zijn zwak; welligt heeft van Koetsveld aan hunne zwakheid vergund, om er eenige dogmatische liefhebberijen op na te houden, terwijl hij zelf aan die kinderachtigheden ontgroeid is? Neen, ook hij zelf bleef niet vrij en kon niet vrij blijven van willekeurig vooropgestelde meeningen. Ik lees in meergemelde belijdenis-preek:

„Gaarne wil ik de belijdenis eerbiedigen van zoo velen, die een geheel ander stelsel van godsdienstige waarheden in geheel anderen vorm van christelijke Godsvereering huldigen, zoo zij slechts met mij den Heere Christus liefhebben en bouwen op Gods woord." [1]) Wie geeft den Heer van Koetsveld het regt om eenige beperking te maken? Zijn eisch is wel matig gesteld, maar is niettemin een eisch. Zal er aan voldaan worden, men behoort met van Koetsveld overeen te stemmen in minstens twee meeningen, die, daar zij onvoorwaardelijk geëischt worden, de kleur van dogmata aannemen. Immers, zal men met van Koetsveld den Heere Christus liefhebben, dan behoort men Christus te erkennen, zooals van Koetsveld, voor den „Zone Gods", althans voor den Heere Christus; en zal men met hem bouwen op het woord Gods, al bouwe men

---

1) Blz. 29

daar eigen liefhebberijen op, men moet toch Gods woord vinden, waar hij het vond; want ik mag niet veronderstellen, dat Ds. van Koetsveld een schandelijk woordenspel drijft.

Let hierbij wél op, lezer, dat van Koetsveld onverbiddelijk op dezen eisch blijft staan; hij laat niets afdingen; en verzekert, dat hij zijn eisch tot het kleinste minimum reduceerde. „Ik zeg dit met eenigen nadruk," zoo vervolgt hij ter aangehaalde plaatse, „omdat ik op dit punt tot de uiterste grens verdraagzaam ben." Deze verdraagzaamheid tot de uiterste grens schijnt hem zelfs inspanning gekost te hebben, want hij zegt: „Indien ik op eenige bijzondere eigenschap mijner vijf en twintigjarige Evangelie-dienst roem drage, dan zou het daarop zijn, dat zij altijd het punt van aansluiting en verbroedering met alle geloovigen in God en Christus heeft gezocht." [2]) Het vrije onderzoek leverde dus geen genoegzame verbroedering; Ds. van Koetsveld moest nog eenige punten van aansluiting zoeken en vond ze in twee eigendunkelijk geformuleerde dogmata, die hij zelf bij het lezen der Schrift heeft in 't oog te houden, wil hij het niet oneens worden met zich zelven.

Buiten de twee vermelde dogmata, zijn er nog vele opvattingen, die hij in zijne werkzame Evangelie-dienst aan kinderen en kinderkens opdrong, opdat het dezen bij het onderzoek der Schrift niet ontbreken zou aan eene goedsluitende korenmaat. Hij zegt, in zijne voorafspraak tot de aangehaalde preek, dat hij gedurende zijne vijf en twintigjarige Evangelie-dienst twee duizend spreekbeurten vervulde enzich ongeveer tien duizend uur met godsdienstig onderwijs bezighield. Ik stond er verbaasd over,

---

2) t. a. p.

minder nog over de menigte van uren dan over de kunst om met zoo weinig leerstukken zooveel te onderwijzen. Ik vroeg mij af, hoe bleef de werkzame man aan het woord, indien hij niet vele liefhebberijen hielp opbouwen op den, volgens hem, eenig waren grondslag? Ik wil wel aannemen, dat van Koetsveld in preek en onderrigt geen gebruik maakte van het pistool om zijne meeningen op te dringen, doch hij deelde zijne opvattingen en zienswijzen mede met een gezag, dat zijne meerderheid, zijne talenten en zijne overredingskracht hem schonken; een gezag, dat voor zijne leerlingen en zijne meeste hoorderen onweerstaanbaar werkte, zelfs als van Koetsveld steeds eerlijk genoeg was om de aandachtigen behoorlijk te waarschuwen, dat zij niet bij het woord des meesters mogten zweren. Zoo werden dan zijne meeningen voor zijne hoorders aprioristische opvattingen, die bij de lezing en uitlegging der Schrift een onweerstaanbaren invloed uitoefenden.

Ook van Koetsveld is eenmaal leerling geweest; van zijne leeraars en hoogleeraars heeft hij ongetwijfeld indrukken ontvangen, waaraan hij buiten zijne twee dogmata zeker nog meer aprioristische gevoelens te danken heeft, die hem bij de uitlegging der Schrift nimmer loslieten.

Indien er kans was om zich bij het lezen der Schrift van vooropgezette meeningen te ontdoen, dan zouden zeker de Moderne ongeloovigen daarin geslaagd zijn. Maar ook deze hebben hunne besliste wereldbeschouwing en een standpunt, waarbij zij zweren; ook deze zijn leerlingen geweest, die van hunne leermeesters meeningen ontvingen, waarmede zij thans de Schrift lezen en verklaren. De Heer van Koetsveld zal dan ook wel ondervonden hebben, dat de Modernen onverbiddelijk zijn in het opdringen van hunne aprioristische denkbeelden. Daarom verwondert het mij ook niet, dat hij zelfs geen poging wilde aanwenden

om eene uitlegging van Dr. Meijboom te bestrijden; maar zich vergenoegde met de opmerking, dat hun beider standpunten, dat is, hun beider aprioristische meeningen verschillen.

Gelijk bij de Heidenen eene menigte halve en heele goden onder den algemeenen vader der goden gesteld waren, zoo zijn de nevelachtige, wispelturige, willekeurige halve en heele dogmata van het Protestantisme onder de hoede en de koesterende vleugelen van het kolossale dogma des vrijen onderzoeks gesteld. Kolossaal is dit dogma, want het handhaaft zich onveranderlijk, te midden der grootste veranderlijkheid van het Protestantisme; het dringt zich op met al de brutaliteit der willekeur, want het geeft zich de moeite niet om eenig waarmerk zijner geloofwaardigheid aan te bieden; het beroept zich niet op eenige openbaring Gods, maar maakt aanspraak om elk woord van God naar zijn inhoud en zijne beteekenis goed of af te keuren, aan te nemen of te verwerpen; het verlicht den geest niet door eene harmonische ontwikkeling der geopenbaarde waarheid, maar dwingt hem zich te voeden met onbestemde uitdrukkingen, die als waterlooze wolken gedurig van gedaante en vorm veranderen; het is eene kolossale korenmaat, die den mensch alle lucht en licht ontneemt.

Niet de openbaring Gods is de grondslag van dat onderzoek, maar het wortelt in de bedorven neiging der kinderen Adams, die, afkeerig van alle juk, het zoete juk des Heeren niet uitgezonderd, zoo gaarne den weg hunner eigenzinnige zelfgenoegzaamheid opgaan. Reeds in het kind, dat naauwelijks stamelen kan, openbaart zich deze neiging; zij vordert, dat vader en moeder zich voor den kleinen dwingeland over het gebod of verbod zullen verantwoorden door de redenen op te geven van hun woord en de bedoeling van hun uitgedrukten wil. En als het kind

later een man des vrijen onderzoeks geworden is, vindt deze er niets aanstootelijks in, om God met denzelfden trots, doch in vrij grootere en bedenkelijker proportiën, ter verantwoording zijner woorden en daden op te roepen. Zelfs Ds. van Koetsveld, dien ik voor een vroom man houd, deinst hiervoor niet terug, dat is, hij gevoelt het onbetamelijke van zulk eene handelwijze niet. In zijne toespraken aan de Vaderlandsche Kerk, zegt hij: „Zie, zoo als de evangelisten ons Christus schetsen, zóó heeft hem de apostolische Kerk aangenomen en der wereld gepredikt, en zoo komt hij tot ons. Het is één geheel, een zuiver beeld, waaraan niets toe, of af te doen is. Niet een mensch geworden God .... wiens leer bestaat in allerlei duistere leerstellingen door een doemvonnis bekrachtigd .... niet de dwingeland over ons geweten, die gebiedt, wat wij op hoog gezag moeten gelooven." [1]) Indien God zich gewaardigt tot ons te spreken, zou Hij alzoo, volgens Ds. van Koetsveld, het regt niet hebben om zijn onfeilbaar gezag te doen gelden; Hij zou een dwingeland zijn over ons geweten, indien Hij beval op zijn woord aan te nemen, wat onzer kortzigtigheid minder duidelijk, onzer verdorvenheid minder aangenaam was. Het regt des vrijen onderzoeks gaat dus boven de regten van God en boven de onfeilbaarheid van zijn woord!! Is dat niet kolossaal? Ik heb het altijd in de Israëlieten afgekeurd, dat zij tot Mozes zeiden: Spreek gij tot ons, en wij zullen luisteren, maar dat de Heer niet spreke, opdat wij niet sterven; doch deze taal munt uit door bekoorlijken eenvoud, als zij vergeleken wordt bij de taal van het Protestantisme. Ik zeg bij de taal van het Protestantisme, want aan

1) *Het apostolisch Evangelie.* Tweede serie, blz. 31.

van Koetsveld, wiens vroomheid mij eerbied inboezemt, kan ik den gruwel der hoovaardij niet toeschrijven, die er in zijne woorden ligt; hij zelf zal de eerste zijn, om er verschrikt voor terug te deinzen, indien hij de beteekenis zijner uitdrukkingen voor Gods aangezigt overwogen heeft. Jesus zou dan de menschgeworden God niet mogen zijn; Hij zou geene woorden kunnen spreken en waarheden openbaren, die door de mannen des vrijen onderzoeks niet naar hartelust konden beknibbeld en beoordeeld worden; hun vrij geweten zou zuchten onder de dwingelandij van .... God!!! „Zone Gods" mag Jesus, volgens van Koetsveld, wel heeten, want deze benaming, sinds zij door de Modernen van hare ware beteekenis beroofd is, laat zich nog al leenen tot eene transaktie met het vrije onderzoek.

Hetzelfde kolossale dogma, dat den „Zone Gods" dwingt om afstand te doen van de regten eens menschgeworden Gods, dwingt den mensch om de regten zijner rede te verzaken. Het is de hoovaardij, die hier zich zelve straft. Het dwingt van Koetsveld eerbied te hebben voor de gevoelens der kinderkens, hoe uitzinnig ze ook zijn; want het zijn toch bloempjes, aangekweekt in het eigen tuintje, door het vrije onderzoek aan de kinderkens ter bearbeiding afgestaan. Het dwingt hem, onder vriendelijk hoofdknikken, eene reverentie te maken voor de geavanceerde opvatting van Dr. Meijboom, hoewel met eene betuiging, dat hij diens meening nog niet deelen kan. Het dwingt hem om alle Protestantsche meeningen, van die der uiterste Regtzinnigen tot die der ongeloovigste Modernen toe, te beschouwen als de vruchten van den Protestantschen geest, die dan natuurlijk de H. Geest genoemd wordt. Het dwingt hem ten laatste, toe te treden tot de meest Modernen onder de Modernen, en met deze elke

afdwaling, elke onzinnigheid, elke buitensporige dwaasheid van 's menschen geest en hart te begroeten als eene levensuiting van den zoogenaamden geest Gods, die door de duisternis tot het licht, door de dwaasheid tot de wijsheid, door de zonde tot de deugd, door de leugen tot de waarheid poogt te komen.

Vrij moge hij, ten einde eene scheiding tusschen zijn standpunt en dat der Modernen te trekken, zich beroepen op het woord van God; vrij moge hij beweren, dat hij niet een bandeloos, maar een vrij, eerlijk en gemoedelijk onderzoek voor zich en de kinderkens eischt; vrij moge hij verzekeren, dat Gods woord de overanderlijke grondslag is, waarop de Christen bouwen moet, en dat dit heilig woord steeds als een licht op den kandelaar is, dat den onderzoekende bestraalt; steeds zal ik hem antwoorden: Niet het woord van God, maar uw onderzoek is de grondslag en de bron uwer meeningen; niet het licht van Gods woord brandt voor u op den kandelaar, maar gij zelf hebt op dien kandelaar plaats genomen, om in de eerste plaats u zelven en daarna ook anderen voor te lichten; want gij zijt het, die bepaalt, wat in den Bijbel waar of niet waar, Gods woord of menschelijk bijvoegsel is, Gij zijt het, die in het hoogste ressort beslist, wat er van de apostolische overlevering aan te nemen of te verwerpen is. Kortom: Gods woord is niet daarom voor u Gods woord, omdat het door God gesproken is, maar slechts daarom en in zooverre als het door u tot Gods woord geijkt wordt.

Niet het gezag van den openbarenden God ijkt het goddelijk woord tot een goddelijk woord, maar de beproevende, de goedkeurende geest van Ds. van Koetsveld. Dat ik in deze mijne bewering niet te ver ga, kan ik met ontelbare aanhalingen uit zijne werken staven. In de

inleiding tot „de gelijkenissen van den Zaligmaker", onderscheidt hij reeds tusschen de meer of minder gezaghebbende deelen der Schrift; want de gelijkenissen zijn, volgens hem, het meest authentieke gedeelte des Evangelies. Hij gaat uit van de veronderstelling, dat de Evangelisten den Heer niet altijd goed gevat hebben, en daarom somtijds eene ontrouwe voorstelling, zelfs van de gelijkenissen, gaven. Ook is hij niet ongenegen om het woord van Jesus niet altijd voor Gods woord te erkennen, want hij neemt in Jesus ook de mogelijkheid eener dwaling aan. Verder zegt hij in zijne reeds vermelde belijdenis-preek: „Nu is 't wel zoo, dat dit woord van God aan ons, die zoovele geslachten later leven, vooral door den Bijbel is bekend geworden, maar niet alles in den Bijbel is daarom openbaring en evangelie." [1]) Indien ik hier den Heer van Koetsveld vraag: wat is dan in den Bijbel openbaring en Evangelie? zal het hooge woord er dan niet uit moeten: Wel, wat mijn onderzoek tot openbaring en Evangelie ijkt? Ik zou nog een stap verder kunnen gaan: Ds. van Koetsveld zoekt het Evangelie, de blijde boodschap, als bij uitnemendheid Gods woord, in de Schrift. Alles wat hem daar troost, bemoedigt, en, altijd volgens zijne opvatting, aangenaam tegenruischt, zal hij noodwendig tot Evangelie ijken. Maar hoe nu geoordeeld over hetgeen daar bedreigt, verschrikt en den mensch doet ontstellen? De eenvoudigste weg zal wel zijn, dat hij de gestrenge woorden der Schrift voor een troebel menschenwoord houdt en de geheele openbaring, het gansche Evangelie der Schrift reduceert tot het minimum van Ds. de Keijser: „God is vader, en gij, gevoel u zijn kind."

---

1) Blz. 19.

Het schijnt inderdaad ongeloofelijk, en men zou mij van onwaardige spotternij kunnen beschuldigen, wanneer ik zeg: Ds. van Koetsveld meent, dat de lampe, het woord Gods voor hem op den kandelaar brandt; maar hij zelf is daarop gezeten om anderen voor te lichten ja, onwaardige spot zou het zijn, indien ik mijne bewering niet op goede gronden staven kon; want de zaak is veel te ernstig om zich hier eenige kortswijl te veroorloven: ik ben dan ook bereid mijn woord in te trekken, zoodra mij het tegendeel bewezen wordt. Neen, ik verzekerde niets zonder innige overtuiging, niets zonder deugdelijke bewijzen aan te voeren. Om het gewigt der zaak zal ik echter het overbodige doen en den lezer nog een bewijs uit de geschriften van Ds. van Koetsveld onder de oogen brengen. Hij zegt in zijn licht op den kandelaar: „Indien Gods woord dan toch altijd de waarheid is, en alle dwaling daarvan een misbruik, hoe komt het toch, dat de Bijbel zoo hoogst zeldzaam (indien immer!) éénen Protestant, en zeker nooit een Protestantsch land Roomsch-Katholijk heeft gemaakt, maar altijd omgekeerd? Dat zelfs eene vertaling, door Roomsche bisschoppen geijkt, onmisbaar Protestantsche gevoelens aankweekt?" [2])

Dat er vele gemoedelijke Protestanten met volle overtuiging tot de Moederkerk wederkeerden, is een feit. Dien terugkeer schrijven wij toe aan de goddelijke genade; zoozeer aan de genade, dat ik van Ds. van Koetsveld dergelijken grcotmoedigen en alles overwinnenden stap noch kan, noch mag hopen, wanneer ik Gods genade buiten rekening laat. Maar Gods genade gebruikt ook uiterlijke middelen: de Kerk, hare prediking en haar leven, welke men van den Bijbel niet kan scheiden. Ik durf daarom

2) Blz. 18.

verzekeren, dat geen enkel Protestant met innige overtuiging tot de Moederkerk wederkeerde, zonder dat de Bijbel op dien terugkeer een aanmerkelijken invloed had. Die invloed was dikwijls negatief, maar altijd ook positief. Negatief; omdat menig Protestant, te goeder trouw, met ijver en heilbegeerend den Bijbel lezend, zich altijd onbevredigd gevoelde; omdat hij, aan eigen onderzoek overgelaten, nooit vond, wat zijn vroom hart zocht. Zou Ds. van Koetsveld nooit iets dergelijks bij zich zelven waargenomen hebben? Wat er ook van zij, menigeen heeft in dien treurigen toestand de woorden herhaald, die de Ethiopiër tot Philippus sprak: „En hoe kan ik [begrijpen], indien niemand het mij aanwijst?" In zulk eene gemoedsstemming werd dan een blik geworpen op de Kerk, en Gods genade deed het overige. Ook positief; ja steeds positief is de invloed, dien de Bijbel bij elken terugkeer oefent. Menig Protestant vond in de Katholieke Kerk de verklaring des Bijbels, welke hij buiten haar vergeefs had gezocht; de leerstukken en gebruiken der Kerk, de geschriften van hare schrijvers, godgeleerden Vaders wierpen en reeds bij de eerste kennismaking een verrassend licht over de woorden der Schrift; veel, zeer veel werd hem helder, wat vroeger louter duisternis was. In de Kerk vond hij het Rijk Gods, zooals het door Christus en de Apostelen geschilderd werd; hij vond er een onfeilbaar leergezag, zooals het door Christus en, in naam van Christus, door de Apostelen werd uitgeoefend; hij vond er den waarborg voor de echtheid en inspiratie des Bijbels; hij vond er den Bijbel, gepredikt en uitgelegd niet in willekeur, maar met die apostolische graviteit, waarop het Boek der boeken alle aanspraak heeft. Ja zelfs, indien de Protestant geen letter van den Bijbel lezen kan, dan zal de Bijbel nog een aanmerkelijken invloed hebben op zijnen gemoedelijken

terugkeer tot de Kerk, want hij vindt er den Bijbel in praktijk, den Bijbel, die hem toespreekt uit duizend monden, den verklaarden Bijbel, de brandende lampe op den kandelaar! Waarom heeft de Heer van Koetsveld hiervan niets gezien, niets opgemerkt? — De gepredikte en uitgelegde Bijbel, de in het rijke en allesomvattende leven der Kerk toegelichte Bijbel, is voor hem het woord van God niet meer, want de lampe brandt, onafhankelijk van het vrije onderzoek; de Bijbel is door zijn onderzoek niet geijkt en gewaarmerkt tot woord van God.

Wat D_s. van Koetsveld te verstaan geeft over het protestantiseren van gansche landen door middel van den Bijbel, geef ik hem cadeau, hoewel mij geen enkel land bekend is, waarop zijne verzekering kan worden toegepast. Doch als hij zegt: „dat zelfs eene vertaling des Bijbels, door Roomsche bisschoppen geijkt, onmisbaar Protestantsche gevoelens aankweekt", zie, dan randt hij mij persoonlijk aan, en ik kan niet meer zwijgen; ik verklaar, dat ik, hoewel met ijver den Bijbel lezend, 't Protestantisme (niet de Protestanten) haat met een geweldigen haat. Zou ik dan de eenige zijn, bij wien de Bijbel geen Protestantsche gevoelen kweekte, zoodat D^s. van Koetsveld mij kon tegenwerpen: de uitzondering bevestigt den regel? Zou hij bij de honderd duizende priesters en de tallooze Katholieke leeken, die den Bijbel lezen, de onmisbare Protestantsche gevoelens gevonden hebben? De Heer van Koetsveld weet wel beter. Moeten wij dan hier een schaamtelooze leugen vinden? Volstrekt niet. Maar hoe dan zijne woorden te verklaren? Zeer gemakkelijk:

De Bijbel, zooals hij door ons Katholieken gebruikt wordt, heeft de kracht en waarde niet van Gods woord, hij werkt daarom bij ons ook niet uit, wat hij onmisbaar

moet uitwerken: Protestantsche gevoelens. Eerst het vrije onderzoek maakt Gods woord tot Gods woord; want het reinigt dat zuivere woord van het troebele water van menschelijke bijvoegsels; het keurt, het ijkt, het geeft kracht; kortom het doet alles. De Heer van Koetsveld zou een gelukkiger uitdrukking gekozen hebben, indien hij geschreven had: de Protestantsche gevoelens, waarmede men den Bijbel leest, wekken onmisbaar Protestantsche gevoelens. Gij ziet dus, lezer, dat hij, zonder het zelf te bespeuren, de Protestantsche gevoelens van het vrije onderzoek verwisselt met den Bijbel, en het in diens plaats als eene lichtende lampe op den kandelaar zet.

Ik heb dus wel het volste regt om eenen blik in den godsdienstigen geest van D^{s}. van Koetsveld te werpen, want hij is gezeten ter plaatse, van waar men licht verwacht. Geef hij werkelijk licht? Laat hij ons de waarheid of althans eenige waarheden zien? Ik heb zijne gelijkenissen met meer of minder geduld doorgeworsteld; maar licht, helder licht, zag ik niet. Ik lees daar: „Jezus wil niet, dat zijne discipelen zich telkens en alleen op de letter zijner uitspraken zullen beroepen, zooals de leerlingen van Pythagoras bekend waren door hunne spreuk: „Hij zelf heeft 't gezegd!" en zooals de discipelen der Rabbijnsche scholen altijd de uitspraken hunner meesters herhaalden en uitplozen. 't Is zelfs opmerkelijk, hoe weinig de discipelen Jezus' woorden aanhaalden, zoolang nog de H. Geest de gemeente met zijn eersten levensgloed bezielde." ... „En wat nu in 't bijzonder de gelijkenissen betreft, waarop het daarom van deze laatste [de gelijkenis van de voorraadkamer des huisvaders] slaat, ik lees met Hesz daarin de vermaning om zóó telkens nieuwe „beelden van 't Godsrijk te bedenken." [1]) Hoeveel nevelachtigs en zwevends in deze uitdrukkingen, die bestemd

zijn, om het gebruik der Schrift en résumé op te geven! Jesus wil niet, zegt hij; waar hij dit „wil niet" gevonden heeft, zegt hij niet; ik zal er ook niet naar zoeken, want wat er op volgt heeft geen beteekenis: „Jezus wil niet, dat zijne discipelen zich telkens en alleen op de letter zijner uitspraken beroepen." Maar wie doet dat ook? „'t Is zelfs opmerkelijk", zoo vervolgt hij, „hoe weinig de leerlingen Jezus' woorden aanhaalden, zoolang nog de H. Geest de gemeente met zijn eersten levensgloed bezielde." Over de waarheid of onwaarheid dezer verzekering moet ik heenstappen, omdat ik ze niet begrijp. Want wat is „de H. Geest"? Waarom vloeit dit woord uit van Koetsvelds pen? Wil hij hier slechts een letter van Jesus' onderrigt aanhalen, of heeft die letter eene beteekenis, zoodat ik een goddelijk Persoon er onder te verstaan heb? Ik geloof het eerste, want van Koetsveld kent de H. Drievuldigheid niet, en als hij ons spreekt van den eersten levensgloed van „den Heiligen Geest", dan meen ik, dat hij den vagen geest eener menigte bedoelt, waarvan men nog al eens zegt, dat hij in zijn eerste of laatste periode is.

Vervolgens, in de laatste gelijkenis des Heeren, (maar de orde, die van Koetsveld heeft,) vindt hij de vermaning, „om zóó telkens nieuwe beelden van 't Godsrijk te bedenken", dat is, de vermaning, om zich op den kandelaar te plaatsen en in den geest en de strekking van Jesus voort te werken, door te doen wat de Heer deed: telkens nieuwe beelden van 't Godsrijk te bedenken; let wel: „bedenken". Gij kunt wel begrijpen, lezer, dat ik verdrietig werd, toen ik zag, dat van Koetsveld het als zijne taak beschouwde om naast de gelijkenissen des Zaligmakers, nieuwe gelijkenisjes te bedenken. Mij dacht: wanneer hij

---

1) *Afd.* 2, blz. 479.

in zijne uitlegging van al de gelijkenissen des Zaligmakers mij geen licht bragt, wat zal ik dan van hem ontvangen, wanneer hij een bundel van eigene gelijkenisjes uitgeeft? Neen, ik waag mij niet aan die dingen.

Daar de Heer van Koetsveld nu eenmaal op den kandelaar gezeten was, wilde ik, alvorens hij door nieuwe beelden van het Godsrijk te bedenken zijne bedreiging ten uitvoer bragt, nog een uiterste poging wagen, om de lampe te doen lichten. Zijne geschriften doorsnuffelend, viel mijne aandacht op eene zinsnede van zijne preek: De apostolische overlevering. Daar las ik: „Alles toch, wat wij ter zaligheid noodig hebben: één eenig God, een verhoogden Zaligmaker en het Evangelie zijns kruises, een heiligen Geest en door hem de vrucht der bekeering; eene opstanding, een oordeel, een hemel; geloof, hoop en liefde en boven alles het gebed: — dat alles ontmoeten wij in de Christelijke Kerk van alle eeuwen." . . .[1]) Ik was zeer verheugd, nu eindelijk een rustpunt gevonden te hebben. De schrijver spreekt hier, zoo dacht ik, over de apostolische overlevering, en vindt daarin vele waarheden, die hij noodig acht ter zaligheid; waarheden, die ook mij dierbaar zijn. Om nog eens zijne bepaalde uitdrukkingen te genieten, herlas ik een- en andermaal zijne woorden; doch mijne vreugde nam daarbij niet toe; er ontstond twijfel; ik dacht: zou ik van Koetsveld wel begrijpen? zijne taal is te duidelijk, dat ben ik niet van hem gewoon. En zie, daar herinnerde ik mij, dat hij van den eenigen God, van den verhoogden Zaligmaker, van het Evangelie zijns kruises, van den H. Geest geheel andere gedachten had dan de Christelijke Kerk en de apostolische overlevering; toen ging er een licht voor mij

1) Blz. 17.

op, doch niet van den kandelaar; ik zag, dat de schrijver wel woorden maar geen denkbeelden gaf; dat van Koetsveld in de aangehaalde zinsnede bewees: 1°. dat hij nog gebruik maakt van klanken, die reeds in de apostolische overlevering gebezigd werden, doch toen, zooals nu nog in de Katholieke Kerk, met bepaalde beteekenis; 2°. dat van Koetsveld meent niets anders ter zaligheid noodig te hebben dan eenige letterklanken.

Ik heb alzoo een blik geworpen in van Koetsvelds geest; ik vond daar: letterknechterij en letters.

J. G. H. C. Essink.

VERSCHEIDENHEDEN.

Een Nederlandsche Newdegate.

Wel zeker, de rol van Mr. Newdegate moest ook in Nederland worden gespeeld; dat lid van het Engelsche Parlement heeft zijne Protestantsche landgenooten al sedert lang en bij gedurige herhaling op den snellen vooruitgang der Katholieke Kerk in Engeland pogen opmerkzaam te maken, om ze wakker te schudden uit hunnen bedenkelijken geestelijken slaap; want — zoo hij meent — sluiten ze, al dommelend, de oogen voor het naderend gevaar, dat in Engeland het Protestantisme door al de *manoeuvres* der Katholieke Kerk eens geheel mogt vernietigd worden.

Wel zeker, de elegiën van dien heer moesten ook hier gezongen worden.

Een ongenoemd schrijver in het *Kerkelijk Weekblad* heeft zich met die partij willen belasten en hief zijn klaaglied aan over de toenemende getalsterkte en den klimmenden invloed der Katholieken in Nederland.

Sedert 1795 maakten zij aanzienlijke vorderingen.

Vooreerst in getal. Zij zijn nu, werkelijk, het twee vijfde onzer bevolking.

„Van waar die sterke aanwas? Heeft de roomsche kerk „zoo veel proselieten gemaakt? — Gelukkig neen! Slechts „een enkele overgang is ons bekend. Hier door de pressie „van dweepzieke pastoors op de roomsche hoofden van ge„mengde huwelijken, onder bedreiging van nadeel aan hun

„beroep te zullen berokkenen, indien zij hunne protestantsche „vrouwen of reeds protestantsch gedoopte kinderen niet for- „ceerden om Roomsch te worden. Daar onder voorspiegeling „van meerdere inkomsten en grootere eer. Elders uit wan- „hoop over den strijd in de protestantsche kerken en uit be- „hoeften aan een oorkussen van menschelijk gezag. De zede- „lijke gehalte van die bekeerlingen dus weegt slechts een „grein; en, zoover ik weet, heeft het jubelend Romanisme „ons nog nooit op één bekeerling gewezen, die het omhelsd „had, omdat het de waarheid uitdrukte. 1)

„Nog eens, van waar die sterke aanwas? — Over 't geheel „genomen, langs den weg der kunst en der natuur. Men heeft „een groot aantal Roomschen als tolgaarders, spoorwegbe- „ambten, landbouwers enz. langzamerhand doen verhuizen uit „België en Limburg naar onze meest-protestantsche provin- „cie's; de handel in manufacturen, bijna geheel in roomsche „handen, deed een menigte roomsche Duitschers hier vestigen „en tot groote welvaart komen, die, in vereeniging met „rijkwordende boeren van 't zelfde Kerkgenootschap, zeker „uit dankbaarheid, schatten bijeenbrachten voor den bouw „van kostbare tempels en voor de propaganda van hunne dwa- „ling; zelfs onder de namen van hoog geplaatste Roomschen „vindt men zéér weinig oud-Hollandsche familie-namen. En „vóóral verlieze men niet uit het oog, dat, gelijk de geza-

1) De schrijver is hier blijkbaar niet op de hoogte. Vallen we hem daar niet hard over. Er zijn nog wel andere mannen dan hij, die omtrent het getal van bekeerlingen uit het Protestantisme en de beweegredenen hunner bekeering in eene soortgelijke dwaling schijnen te verkeeren. We bedoelen de stellers van het *Rapport ter zake der Kerkvisitatie*, in de Synode van het Nederl. Herv. Kerkgenootschap (van 1870) uitgebragt, waarin, zooals de Protestantsche *Kerkelijke Courant* van 3 December ll. mededeelde, dit gezegd wordt:

„Van overgangen, werd alleen berigt, dat het verlies van sommigen, „die zich lieten meeslepen door de Roomsche Propaganda, ruimschoots „vergoed werd door zoo velen, als op redelijke gronden en door inner- „lijke behoefte des harten gedreven, uit de zich noemende alleen zalig- „makende Kerk tot ons zijn overgekomen."

„mentlijke bevolking onzer gewesten sinds '13 door geboor-
„ten ongeveer verdubbeld is, alzoo ook het roomsche deel
„in gelijke verhouding toenam; terwijl tevens het protestantsche
„deel door land-verhuizing vele goede elementen verloor. Des-
„niettemin — en dat is hier een gewichtig punt! — nam
„inzonderheid onze kerk in leden-tal en gemeenten indruk-
„wekkend toe.

„Naar verhouding, meenen wij dus, is het leden-tal der
„roomsche kerk grooter geworden dan dat van het protes-
„tantisme. Maar evenmin mogen wij loochenen, dat haar
„invloed verbazend is vermeerderd (ik spreek, natuurlijk,
„alleen van ons land!).

„Door meerdere ontwikkeling op zedelijk en wetenschap-
„pelijk gebied.

„Door het verbannen van den Bijbel en de onverminkte
„volkshistorie uit de lagere school.

„Door het boeleeren van het liberalisme om de stemmen
„der Roomschen.

„Door het heulen van Conservatieven met invloedrijke le-
„den van het Pausdom.

„Door het partijdig bevorderen van zijne aanhangers tot
„officieren, rechters, enz., — eene misdaad, waaraan de h. h.
„van Mulken en van Lilaar niet 't minst schuldig staan,
„zoo schaamteloos gepleegd dat de kroniekschrijver der *Stem-*
„*men* V. W. en V. (Dec. '70) niet ten onrechte schrijft: „zij
„„hebben zeker uitzicht gekregen hier namaals op een kort
„„verblijf in het vagevuur tot een belooning voor de trouw,
„„waarmeê zij Roomschen hebben bevoordeeld bij het ver-
„„geven van posten en postjes en bij het regelen der pro-
„„motiën in ons leger. Menigeen heeft in den laatsten tijd
„„carrière gemaakt, alleen omdat hij roomsch was, en onder-
„„scheidene landgenooten zijn teruggezet, omdat zij niet
„„ter misse gaan."

„Door de bisschoppelijke organisatie van genoemde kerk.

„Door het indrukwekkend optreden van hare grootwaardig-

„ heidsbekleeders in gewichtige aangelegenheden, zooals in 't „ onderwijs.

„ Door een overvloed van geld, dat zij doeltreffend wist te „ gebruiken, en de geestelijke corporaties, die zij wist te „ stichten en als groote dommekrachten in beweging te brengen.

„ Door de karakter- en geesteloosheid van vele bestuur- „ ders onzer Kerk, die schier niets dorsten te doen of te zeg- „ gen bij de regeering ten behoeve van eene billijke behande- „ ling van de Protestanten, en hun invloed niet gebruikten om „ ons land zijn protestantsch karakter te verzekeren.

„ Door de onverschilligheid en ongeloovigheid, niet het „ minst, van vele gemeenten in overwegend roomsche stre- „ ken, zoodat zij meer gelijken op kandelaars onder den dom- „ per dan op brandende kaarsen.

„ Door den algemeen-heerschenden geest, dat elke gods- „ dienst goed is, mits men maar goed leeft, en geen enkele „ kerk de waarheid heeft; terwijl bij eene menigte Protestan- „ ten het in beginsel roomsche gevoelen veld wint, dat de „ onwetenschappelijke mensch den Bijbel niet lezen moet zon- „ der *correctie* van dominé of professor, en slechts eene *ver-* „ *beterde editie* van Gods Woord een nuttig leesboek zijn kan.

„ Door den overmoed en de schaamteloosheid van de roomsche „ drijvers, gedachtig aan het spreekwoord. „ „ Die durft, heeft „ „ de halve wereld. " "

Nu komt eene inderdaad belagchelijke expectoratie; we nemen die niet over, omdat de aanhaling toch reeds zeer groot is.

Het is overbodig de verkeerde uitleggingen, de onjuiste opgaven en de valsche beschuldigingen, die onze Newdegate met juiste opmerkingen en ware bekentenissen vermengt, aan te duiden; we behoeven ook zijn opstel niet te verbeteren en te weêrleggen: zoowel ontwikkelde en zaakkundige Protestanten als de Katholieke lezers van ons maandschrift weten genoeg, wat er van dit alles waar en wat er niet waar is.

Hoe bekrompen zijn nog de opvattingen van enkelen onzer landgenooten!

Het *Kerkelijk Weekblad*, dat door onzen Newdegate met de wijsheid zijner pragmatische *histoire contemporaine* en met de netheid en levendigheid van zijnen stijl begunstigd wordt, heeft op zijnen titel: *tevens ten dienste der Confessioneele Vereeniging.*

Bezit deze Vereeniging een regt van toezigt op de artikelen, die in dat blad verschijnen? Dan hopen we, dat hare leden, waaronder er verscheidene zijn met eenen achtbaren naam, op deszelfs publicatiën beter zullen letten. Bezit zij geen regt van toezigt, dan is zij te beklagen.

Zielental der Katholieken in Pruissen.

Volgens den zeer aanbevelenswaardigen Berlijnschen Bonifaciuskalender (van 1871), was in Pruissen de verhouding van het zielental der Katholieken tot dat der Protestanten deze:

Op 100 Protestanten waren er Katholieken,

	in het jaar			
in de provincie	1858	1861	1864	1867
Pruissen	37,18	37,49	38,14	38,02
Posen	189,43	187,10	189,37	189,56
Brandenburg	1,82	2,31	2,64	,276
Pommeren	0,95	1,06	1,08	1,00
Silesië	97,65	100,26	102,97	105,09
Saksen	6,58	6,79	6,84	6,39
Westfalen	125,04	123,62	121,25	118,24
Rijn-provincie	317,53	313,51	310,80	302,09
In het geheele rijk	61,01	61,13	61,36	61,14

ROME'S DONKERE MIJNGANGEN.

EENIGE OPMERKINGEN

OVER

„De gelijkenissen van den Zaligmaker door C. E. van Koetsveld."

Onwillekeurig zal de lezer, die het oog op bovenstaand opschrift vestigt, aan de beroemde katakomben denken. Het is waar, deze zijn donkere, onderaardsche gangen, doch zij verlichten den geest en geven hem zelfs opheldering en verklaring van menigen Bijbeltekst. Wanneer evenwel Ds. van Koetsveld over „Rome's donkere mijngangen" spreekt, denkt hij in de verste verte niet aan de katakomben, den Katholiek om vele redenen zoo dierbaar. Volgens hem zijn „Rome's donkere mijngangen" het onfeilbaar leergezag der Katholieke Kerk, 't welk de overlevering met niet minder zorg bewaart dan de Schrift; 't welk beiden, en Schrift en Overlevering handhaaft en verkondigt; de Schrift door de Overlevering, de Overlevering door de Schrift toelichtend, uitleggend, bevestigend en aanvullend; want beiden zijn voor de Kerk de bronnen der Openbaring, de onfeilbare voortbrengselen van den H. Geest. Dat hier slechts licht en helderheid is, meen ik genoegzaam te hebben

aangetoond; ik konstateer slechts, dat Ds. van Koetsveld er zijne donkere mijngangen vindt.

Donkere mijngangen zijn zeer gevaarlijk, al bestaan ze slechts in de verbeelding. Misschien heeft de lezer wel eens, in een onrustigen droom, gewaand, dat hij in dergelijke mijngangen verdwaald was. Welk een angst sloeg hem dan om het harte, hoeveel wanhopige pogingen deed hij ter verlossing, hoe deerniswaardig waren zijne jammerkreten, en als hij dan ten slotte zich zelven terugvond op zijne legerstede met de volle overtuiging, dat er geen gevaar aanwezig was, hij voelde zich nog afgemat van den schrik en van den arbeid zijner verbeelding. Daarmede zal hij echter slechts eene flaauwe ondervinding gehad hebben van het zwoegen, de onrust en den angst eens wakenden, die, door de verbeelding misleid, elk oogenblik vreest in donkere mijngangen te verdwalen, om nimmer de lieve zon weer te aanschouwen. Laat ons hierbij in aanmerking nemen, dat Ds. van Koetsveld zich, uit hartstogtelijke liefde voor het licht, met de lampe des Evangelies vereenzelvigt, en zelf op den kandelaar plaats nam, en wij zullen eenigzins op de hoogte komen van zijn schrik voor de mijngangen zijner verbeelding; wij zullen den moed bewonderen, die hem krachten schonk om — zij het dan ook met weinig bedaardheid — in „de cellen der Paters Jezuïeten" te toeven; wij zullen in zijn angst verschooning vinden voor menig woord, dat hij in kalm overleg niet zou gesproken of geschreven hebben.

Daar wij nu in die „donkere mijngangen" van Ds. van Koetsveld niet eene werkelijkheid, maar een zuiver produkt der opgeschrikte verbeelding vinden, zoo zou de lezer kunnen vragen: onder welke vormen en gedaanten Ds. van Koetsveld zich gemelde mijngangen heeft voorgesteld. Mijngangen waren het, die hem kwelden, meer kan ik

er niet van zeggen, want de verbeelding is grillig, en van Koetsveld zelf zou niet in staat zijn eene naauwkeurige beschrijving te geven van de spookgestalten, welke zijn hart in gejaagdheid deden kloppen. Ik hoop dan ook, dat de lezer tevreden zal zijn, wanneer ik hem aantoon, 1°. dat Ds. van Koetsveld, die in dezen van ondervinding spreken kan, zelf erkent hoe vreeselijk zulke spookgestalten zijn, en dat hij eene onchristelijke dwaling zijner vaderen door den schrik, dien zij teweegbrengen, verschoonen wil; 2°. dat zijn geest, hoe helder ook, zoolang hij zich voor Rome's mijngangen veilig waant, door dikke nevelen omgeven wordt, wanneer het geduchte spook dreigend tegenover hem staat.

In zijn rede, getiteld: De apostolische overlevering, zegt van Koetsveld: „Wanneer wij de apostolische overlevering den grondslag noemen der Christelijke Kerk, verbeeld ik mij reeds den zegekreet te hooren van de tegenpartij; want dat juist is het, wat ook zij meent en waarop zij roem draagt. De Katholijke Kerk, die op eene onafgebroken rij van priesters bogen kan, een schakel van achttien eeuwen, aan Jezus' eigen apostelen vastgehecht, zij juist bezit de Apostolische overlevering, en is dus de Kerk. Zij is de boom, en wij de roekeloos afgebroken takken, die alleen nog bloeijen en vrucht dragen door de sappen, aan den boom ontleend; maar takken die nimmer wortel schieten, al worden zij ook diep en vast in de aarde geplant.

Wat wonder dat, om aan dit onvermijdelijk vonnis: „Gij zijt de Kerk niet en dus geen Kerk!" te ontgaan, onze vaderen alle overlevering, hoe oud en eerwaardig, met zekeren afschuw verwierpen als inzettingen, die geboden van menschen zijn; dat zij haar hoogstens eenige geschiedkundige waarde toekenden, tot bevestiging van het gezag

der Schrift; want deze alleen, de Schrift, de Bijbel, is de grondslag en regel, de kracht en roem van het Protestantisme." [1])

Alzoo, Ds. van Koetsveld erkent, dat de vaderen, opgeschrikt door het spookgezigt van Rome's donkere mijngangen, de apostolische overlevering met zekeren afschuw verwierpen; niet alleen erkent hij zulks, maar hij billijkt de verwerping van hetgeen hij „den grondslag der Christelijke Kerk" noemde, alsmede den zekeren afschuw, waarmede deze verwerping gepaard ging; hij billijkt ze wegens de overgroote vreeze, welke de vaderen voor Rome's donkere mijngangen bezielde. „Wat wonder ....", zoo vraagt hij; hij insinueert derhalve, dat hij zelf, des noods, met zekeren afschuw den grondslag der Christelijke Kerk verwerpen zou, indien hem geen ander middel overschoot om Rome's donkere mijngangen te ontkomen. Hij meent evenwel, dat het gevaar hier zoo groot niet is; glimlacht over de kinderachtige vrees der vaderen, en redeneert, vrij van alle vreeze, met koelen bloede en daarom zeer gezond, op de volgende wijze voort:

„Het is wel; „maar, zoo vraagt ons de tegenpartij: „waar staat dan toch, als de uiterste wil van Christus, de instelling of zamenstelling dier Heilige Schrift te lezen? Was de oude en eerste Apostolische Kerk op de Schrift gebouwd? En wat voor bewijs hebt gij voor hare goddelijke ingeving? Wat anders, dan juist het gezag der Kerk; — dat is, der overlevering? Hoeveel is daarenboven, onder de Protestanten, niet reeds op hare echtheid, volledigheid, onfeilbaarheid afgedongen? En dan nog, wien komt de uitleg dier Heilige Schrift toe? Of zijt gij haast gereed met een zamenstel van de algemeene en eenstemmige Protestantsche leer, op

1) Blz. 10.

die Heilige Schrift gegrond....?"" Daarna, slaat van Koetsveld dood bedaard de H. Schrift open, en bewijst koelbloedig aan zijne Protestantsche hoorderen uit de brieven van Paulus en Petrus en uit de Handelingen der Apostelen, dat volgens de Schrift zelve, de Apostolische Overlevering de grondslag is der Christelijke Kerk. Eensklaps echter staat hij stil; als hadde hij een visioen, zoo roept hij: „Hier, — gevoelt gij 't niet? — hier scheidt zich onze weg van de donkere mijngangen, waarin de waarheid door Rome is ingesloten." Van stonde af houdt hij ook op gezonde taal voort te brengen.

Het verschijnsel, dat Ds. van Koetsveld bij „de vaderen", en ik bij van Koetsveld opmerkte, is in het Protestantisme zeer algemeen en gemakkelijk te verklaren. Het is niemand onbekend, dat er in het Protestantisme over elke waarheid en over ieder woord der Schrift ontelbare meeningen en opvattingen zijn. Die meeningen wijken niet ter eener zijde van de gezonde Katholieke leer af. Hier gingen zij ter linker-, ginds ter regterzijde; hier loochenen zij eene waarheid geheel, elders slechts ten deele. Het meest geoefend oog met den sterksten blik loopt gevaar zich blind te staren op dat aanhoudend gewemel van de elkander nu eens kruisende, dan weder elkaar schokkende en botsende meeningen en schakeringen van meeningen. Die men gisteren nog ter regterzijde van de Katholieke Kerk zag dwalen, staan heden reeds ter linker; het is een bestendig zich verwijderen van en naderen tot de Katholieke Kerk; verwijdert men zich, dan neemt de vrees-manie voor Rome's donkere mijngangen een ontzettende verhouding aan, zooals Ds. van Koetsveld dit te regt over „dé vaderen" opmerkte; nadert men daarentegen, dan werpt men van tijd tot tijd een kalmen blik op de Kerk, men geniet haar licht en kan een wijle tijds kalm redeneren

doch slechts een wijle tijds, want spoedig herinnert men zich, dat bij de overeenstemming nog te veel verschil bestaat, om in Rome vrede te vinden; de vrees voor Rome's donkere mijngangen herleeft, en de opgeschrikte verbeelding brengt duisternis over den meest helderzienden geest. Dit zou ik nu gemakkelijk kunnen nawijzen in de aangehaalde leerrede: De apostolische overlevering, maar ik moest dan de gelijkenissen, waarin ik Ds. van Koetsveld bestudeerde, geheel uit het oog verliezen. Liever keer ik tot de gelijkenissen terug, daar toch zag ik voor het eerst zijne kwalen, die zich ook in zijne andere geschriften openbaren.

Het is opmerkelijk, dat men in het Protestantisme bij alle tegenstrijdige meeningen, een algemeenen afkeer vindt tegen het godsdienstige vasten; het vleesch schijnt er nog krachtiger zijne emancipatie te vragen dan de geest, want waar de vromen zich nog een vermomd leergezag laten welgevallen, verzoent zich niemand met de vaste. Het eten en drinken schijnt men niet zelden als een cultus te beschouwen, eene Godsvereering, die hooger standpunt inneemt dan het godsdienstig vasten. Zoo lees ik in de Gelijkenissen: „Men kon zich [in de Katholieke Kerk] niet meer voorstellen dat het strenge Ascetisme, uitmuntend door vasten en zelfkastijding een lager standpunt van Godsvereering wezen zou, waarboven Christen zich en de zijnen verhief." [1]) Uit deze zucht naar emancipatie des vleesches kan men reeds afleiden, hoezeer van Koetsveld zijn evenwigt verliezen moet, wanneer het spook van Rome's donkere mijngangen hem tegengrijnst in de drie gelijkenissen, welke de Zaligmaker tot antwoord geeft aan die Hem ondervragen, waarom zijne leerlingen niet vasten.

De drie gemelde gelijkenissen zijn in hetzelfde verband

---

1) *Afdeeling*, 1, bl. 172.

en dezelfde volgorde door Matheus, Markus en Lukas opgeteekend. Ik laat hier de woorden van Markus volgen, en wel overeenkomstig de vertaling, door van Koetsveld zelven gegeven; ik hoop, dat hij hierin een nieuw bewijs zal vinden, dat eene vertaling der Schrift, al ontbreekt haar het niet te versmaden waarmerk van Roomsche bisschoppen, toch niet onvermijdelijk Protestantsche gevoelens kweekt.

Alzoo de Evangelist Markus zegt volgens Ds. van Koetsveld: „De discipelen van Johannes en der Farizeën vastten; en zij kwamen en zeiden tot hem: Waarom vasten de discipelen van Johannes en der Farizeën, en uwe discipelen niet?

En Jezus zeide tot hen: kunnen ook de bruiloftskinderen vasten, terwijl de bruidegom bij hen is? Zoo langen tijd zij den bruidegom bij zich hebben, kunnen zij niet vasten. Maar de dagen zullen komen, wanneer de bruidegom van hen zal weggenomen zijn; en alsdan zullen zij vasten in dezelve dagen.

En niemand naait een lap ongevold laken op een oud kleed; anders scheurt deszelfs nieuwe lap af van het oude, en er wordt een erger scheur.

En niemand doet nieuwen wijn in oude zakken; anders doet de nieuwe wijn de zakken bersten, en de wijn wordt uitgestort, en de zakken verderven. Maar nieuwen wijn moet men in nieuwe zakken doen."

Dat Joannes de Dooper heeft gevast en in strenge boetpleging geleefd, dat hij ook aan zijne leerlingen het vasten heeft aangeraden, misschien wel voorgeschreven, daarover zet van Koetsveld zich heen; Joannes droeg immers nog den Elias-mantel, was wel een vriend des bruidegoms, maar toch geen bruiloftskind zooals Ds. C. E. van Koetsveld dat is; hoewel meer dan een profeet, was Joannes geen

Hervormd Christen; hoewel een engel, die voor den Heer den weg bereiden moest, het gelukte hem niet, zich los te maken van dat onchristelijke vasten, 't welk den weg tot Christus voor menigeen zou versperren. De emancipatie van het vleesch, het hooge christelijke standpunt van een blijmoedig en evangeliesch eten en drinken, dat aan den grooten Luther oneindig meer aanhangers bezorgde dan de met ietwat Protestantsche gevoelens ondernomen lezing des Bijbels, dat hooge standpunt was onbereikbaar voor den grooten boetgezant!

Men denke niet, dat ik van Koetsveld van hoovaardij en zelfoverschatting zal beschuldigen, wanneer ik hem zoo uit de hoogte op Joannes zie nederblikken; indien Rome's donkere mijngangen op onze arme verbeelding een indruk maakten, gelijk zij dit op van Koetsveld deden, wie weet, tot welke dwaasheden wij zouden vervallen? Neen, de Heer is niet bij ons in de verwarring: al hebben wij ook plaats genomen op den kandelaar, om als eene lampe des Evangelies den broeder te verlichten. Slechts in het vertrouwen, dat Ds. van Koetsveld thans tot eene betrekkelijke kalmte is teruggekeerd, waag ik het een oogenblik met hem te redeneren.

Om een antwoord te verstaan, behoort men eerst de vraag te kennen. Welke was dan de vraag, die aanleiding gaf tot de vermelde gelijkenissen? — „En de discipelen van Johannes en der Farizeën vastten; en zij kwamen en zeiden tot hem: waarom vasten de discipelen van Johannes en der Farizeën, en uwe discipelen vasten niet?" — Merken wij in de eerste plaats op, dat er in de gemelde vraag, geen sprake is van eene vaste, die door de Joodsche wet was voorgeschreven. Jesus en zijne leerlingen onderhielden de Wet, dus ook de wettelijke vasten. De Phariseën, die Jesus steeds met nijdige blikken gadesloegen, die in de

daden des Heeren zoo gaarne eene overtreding der Wet wilden vinden, en daarom reeds de genezing van een zieke op den sabbath voor eene wetschennis uitkreten, de Phariseën hebben Jesus nooit beschuldigd, dat hij de vaste, door de Wet voorgeschreven, niet onderhield. De vraag drukt derhalve eene verwondering uit, dat de Heer zijne leerlingen geen buitengewone vaste voorschreef of althans niet met nadruk aanprees.

Uit het antwoord, door den Heer gegeven, blijkt, dat de Verlosser erkent aan zijne leerlingen geen buitengewone vaste, althans geene, die zoo belangrijk was, dat zij hier in aanmerking kwam, te hebben voorgeschreven. Ook blijkt niet minder daaruit, dat Jesus het godsdienstig vasten goedkeurt, mits het op geschikte tijden er in geschikte omstandigheden geschiede, want de Heer zegt uitdrukkelijk, dat zijne leerlingen later zullen vasten, en geeft tevens de reden op, waarom Hij hen thans van een buitengewoon vasten verschoont.

Dit nu is voor Ds. van Koetsveld te veel; de vrees voor Rome's mijngangen deed hem voor de woorden des Heeren sidderen. Kan de Heer het waarlijk met Rome houden? Dat Joannes zulks deed, het kon er door, want hij droeg den noodlottigen Elias-mantel nog, hij was geen bruiloftskind; maar hier spreekt de Bruidegom; boven Hem zich te verheffen, is toch wat al te sterk, zelfs voor een bruiloftskind. De vrees voor Rome's donkere mijngangen moet er een ander middel op uitdenken. Welaan, laat ons zien.

Ds. van Koetsveld weigert in de eerste gelijkenis eene goedkeuring der godsdienstige vaste te zien. Hij zegt: „Voor het oogenblik het al of niet opregte en verdienstelijke der Farizésche vasten daarlatende, kan en wil Jezus toch die van Johannes en zijne leerlingen niet afkeuren." [1])

1) Blz. 158.

Maar, Mijnheer van Koetsveld, dat is niet de zaak in kwestie; er werd hier niet om goed- of afkeuring der vaste gevraagd; zelfs al was de vaste der Phariseën bepaald slecht, omdat zij met slechte bedoelingen geschiedde, de Heer kon daarover zwijgen, want de eenvoudige vraag was: waarom vasten uwe leerlingen niet? De leerlingen konden immers vasten zonder de gebreken der Phariseën daarbij te voegen. Op deze vraag nu antwoordt de Heer met de verzekering, dat de leerlingen later zullen vasten, terwijl Hij tevens de redenen opgeeft, waarom zij het nu niet deden. Ds. van Koetsveld begrijpt dit niet, en zegt: „Zonder dus het vrijwillig vasten stellig af te keuren — hij zelf had immers veertig dagen en veertig nachten gevast in de woestijn — schreef Jezus reeds in de bergrede voor, dat hij die het zich zelven oplegt, of door diepen ootmoed en godsdienstige afzondering er toe gedrongen wordt, het voor de menschen verbergen zal, zich het hoofd zalven en het aangezicht wasschen." [1]) Mij dunkt, als Jesus voorschriften geeft, hoe men vasten moet, dan ligt daarin toch wel eene goedkeuring der vaste. Heeft de Heer van Koetsveld het regt om daaruit slechts af te leiden, dat de Heer het vasten niet stellig afkeurt? Wat zou hij over mij oordeelen, indien ik, zijn voorbeeld volgend, een ander woord uit de bergrede aldus mishandelde: „Zonder dus het vrijwillig gebed stellig af te keuren — Hij zelf had immers meermalen gebeden — schreef Jesus reeds in de bergrede voor, dat hij die het zichzelven oplegt in zijn slaapvertrek binnentrede en de deur sluite"? — Gaarne erken ik, dat ik niet de minste verschooning in dit geval zou waardig zijn, want Rome's donkere mijngangen verblinden mij niet; zij verlichten mij.

---

1) Blz. 161.

Het schijnt vervolgens, dat Ds. van Koetsveld in overgroote vreeze de voorschriften, die de Heer omtrent het vasten gaf, vrij letterlijk heeft opgenomen, en zoo ietwat in de meening verkeerde, dat het vasten eerst onschadelijk was, indien men zorg droeg, vooraf het hoofd te zalven en het aangezigt te wasschen; want op de aangehaalde woorden, laat hij onmiddellijk volgen: „En is het waar wat onze van der Palm daarbij opmerkt, dat als dit steeds ware in het oog gehouden in de Christelijke Kerk, er weinig zou gevast zijn, weinig ja! maar dan zou het ook goed gedaan zijn." Wordt het dan nu niet goed gedaan? Volgens den Heer van Koetsveld niet. Waarom niet? Omdat men het voorschrift van Jesus niet in acht neemt en zich niet eerst het hoofd zalft en het aangezigt wascht? Het moet wel zijn; want indien van Koetsveld in de aangehaalde woorden des Heeren slechts eene waarschuwing zag tegen ijdel vertoon van godsvrucht en versterving, dan zou hij, dunkt me, wel hebben opgemerkt, dat zulk een waarschuwing in de Christelijke Kerk nog al behartigd wordt. Uitzonderingen kunnen er gevonden worden, maar in den regel volgt men de Phariseën niet na. En van Koetsveld zal ook wel bij ervaring weten, dat de ijverigste onderhouders van de vastewetten der Kerk er niet treurig uitzien, noch het hoofd laten hangen om van de menschen gezien en geprezen te worden. Ik noem hier met opzet „de onderhouders der vastewetten", want zij die boven de vastewetten nog vele bijzondere verstervingen plegen, en hun aantal is niet te versmaden, onderhouden zoo goed het voorschrift des Heeren, dat van Koetsveld welligt nooit zulk een vastende heeft opgemerkt of erkend. Hier zou van Koetsveld kunnen vragen, vanwaar ik dan weet, dat het getal dezer vastende en zich verstervende Christenen niet gering is? Hij bedenke, dat de ervaring van

een priester in dezen nog al wat verder gaat; en dat het met de meeste zorg niet altijd wil gelukken om te verbergen, wat men hartelijk gaarne verborgen houdt.

Ds. van Koetsveld vervolgt: „En zoo is tevens de vraag beslist, naar het vasten in de Christelijke Kerk. Dit kan enkel waarde hebben, wanneer het de geheel wrijwillige, de bijna onwillekeurige uitdrukking is van ware droefheid naar God." Het is niet duidelijk, wie deze beslissing gaf, of onze van der Palm, of van Koetsveld, of de Heer. Indien van der Palm, zelfs met goedkeuring van Ds. van Koetsveld, de beslissing heeft uitgesproken, dan heb ik de eer er mij niet bij neer te leggen. Heeft Jesus de uitspraak gegeven volgens van Koetsveld's verzekering, ik ben zoo vrij te vragen: waar en wanneer? Daar de tekst uit de bergrede onmiddellijk aan van Koetsvelds uitspraak voorafgaat, zal ik daarin welligt de beslissing moeten zoeken. Maar den tekst heeft hij met willekeurige bijvoegselen opgesmukt; de woorden luiden: „Wanneer gij nu vast, wilt niet treurig worden gelijk de schijnheiligen; want zij ontdoen hun gelaat, om voor de menschen als vastende te verschijnen. Voorwaar, zeg Ik u, zij hebben hun loon ontvangen. Gij echter, als gij vast, zalf uw hoofd, en wasch uw gelaat, opdat gij niet vastende gezien wordt voor de menschen, maar voor uwen Vader, die in het verborgen ziet; en uw Vader, die in het verborgen ziet, zal u loonen." [1]) Inderdaad, de vrees voor Rome's donkere mijngangen moet hier veel verschoonen, wanneer van Koetsveld uit de woorden des Heeren durft afleiden, dat het Christelijke vasten eene bijna onwillekeurige uitdrukking van droefheid naar God moet zijn, en daarom niet door eene wet kan worden opgelegd. Van waar die geweld-

1) Matth. VI, 16—18.

dadige verwringing van 's Heeren woorden? Omdat het bij van Koetsveld vaststaat: „het ware vasten moet een treuren zijn", mag nooit zijne aanleiding vinden in eene wet. Mij dunkt, als de inwendige droefheid zoo groot is, dat het eten niet meer smaakt, zoodat men onwillekeurig gaat vasten, dan is het toch wat veel gevorderd, dat de bedroefde nog zijn hoofd moet zalven en zijn aangezigt wasschen! Zeer weinigen zouden dan nog de kracht hebben hun gelaat op te helderen en het hoofd niet te laten hangen.

Maar overdrijf ik hier niet; heeft van Koetsveld wel zoo groot eene droefheid op het oog gehad? — Wij zullen zien.

In de eerste der aangehaalde gelijkenissen geeft Jesus te kennen, dat zijne leerlingen later zullen vasten; Hij zegt: „Maar de dagen zullen komen, wanneer de Bruidegom van hen zal weggenomen zijn; en alsdan zullen zij vasten, in dezelve dagen."

Hierop teekent van Koetsveld aan: „Ik kan mij niet begrijpen, dat zoovele, anders zelfs scherpzinnige uitleggers, hier in 't algemeen aan latere tijden, in het bijzonder zelfs aan de dagen en jaren na Jezus' hemelvaart gedacht hebben, of ook aan het gedwongen vasten van honger en vervolging. Slechts één tijdstip is er geweest, waarop de Heer den zijnen geweldadig o n t r u k t werd: het was in den bangen lijdensnacht. Die smart later voorgesteld onder het beeld eener barende vrouw, komt hier voor onder dat van de bruiloftszaal, die op eens in rouw gedompeld is, en waar niemand, in de diepte zijner smart, moed heeft om den overvloed van spijzen aan te raken.... Op den morgen der opstanding is de vervulling der beeldspraak afgeloopen." [1]) Dan begint derhalve, volgens van Koetsveld, de bruiloft op nieuw en duurt hier beneden zoolang voort,

1) Blz. 160.

dat hij nu nog roepen kan: „Bruiloftskinderen vasten niet."

De lezer vergelijke de beeldspraak des Heeren met van Koetsvelds aangehaalde woorden, en aanstonds zal hij zien, hoeveel hij op rekening van den angst voor Rome's donkere mijngangen te stellen heeft. Wat in de gelijkenis een „weggenomen" zijn heet, wordt vrij overgezet door een „gewelddadig ontrukt" zijn. „Ontrukt" wordt nog ten overvloede onderschrapt. Waar de gelijkenis spreekt van „den Bruidegom", legt van Koetsveld reeds een bruiloftsmaal aan, en geheel argeloos spreekt hij van „het beeld der Bruiloftszaal", dat Jesus hier zou gegeven hebben. Is van Koetsveld hier reeds in funktie getreden, vervult hij hier reeds den last, dien hij meent van den Heer ontvangen te hebben, den last om nieuwe gelijkenisjes te bedenken? Indien ik niet van zijne goede trouw overtuigd was, ik zou hem thans zijn woord voor de voeten werpen: „ieder ketter heeft zijn letter", en er bijvoegen, indien hij zijn letter niet vindt, zal hij er wel een maken.

Waarop zou nu het antwoord, 't welk Jesus in de eerste gelijkenis gaf, volgens van Koetsveld, neerkomen? De Heer zou geantwoord hebben: „Spreekt mij niet van een vasten mijner leerlingen, want thans is er geen tijd voor, maar in de dagen van mijn lijden en dood zullen zij zóó bedroefd zijn, dat het eten hnn niet meer zal smaken". Daar van Koetsveld hier, hoewel ter goeder trouw, aan 't parodiëren is, mag ik er — wel te verstaan, niet bij de woorden des Heeren, maar bij de zijne — eene kleine parodie bijvoegen en hem vragen, of de leerlingen in die bange uren wel het voorschrift des Heeren onderhouden hebben, door het hoofd te zalven en het aangezigt te wasschen? Ik stel deze vraag niet om te spotten, maar om van Koetsveld duidelijk te toonen, hoe hij zich zelven weerlegt, wanneer hij zijne uitvlugten maar naast elkander plaatst.

Het is ongeloofelijk, en toch is het geschied: de Heer van Koetsveld poogde zijne uitlegging aanneemlijk te maken en ons overtuigend te bewijzen, dat Jesus onder „die dagen" geene andere verstaan heeft dan den korten tijd, die er verliep tusschen zijn gevangenneming en verrijzenis. Hij zegt: „De dagen zullen komen, zoo vervolgt de Heer, en hij stelt hier geene mogelijkheid, maar een zekerheid, de dagen zullen komen, dat de Bruidegom van hen wordt weggerukt. Zijn dat de dagen, nadat de bruiloft is afgeloopen? Ieder gevoelt, dat die opvatting veel te zwak is. Het was geen tijd van treuren, wanneer de vriend door een gelukkig huwelijk zijn hoogsten wensch had bereikt." [2]) Eilieve, was het u nog niet genoeg, op eigen gezag, een bruiloft en een bruiloftsmaal aan de gelijkenis toe te voegen, moest er ook een huwelijk bij gesloten worden? Gij zelf hebt opgemerkt, en teregt, dat niet alle woorden en uitdrukkingen eener gelijkenis letterlijk mogen toegepast worden, daar er meestal iets tot ornament en levendiger schildering wordt bijgevoegd, 't welk dus ook geen verdere strekking hebben kan. En hier gaat gij niet slechts op eigen gezag de gelijkenis orneren met eene bruiloftszaal, een feestdisch en een huwelijk, maar die ornamenten past gij toe, ja in die ornamenten wilt gij de beteekenis der gelijkenis zoeken! Maar zelfs aangenomen, dat gij het regt hadt tot deze willekeurigheden uw toevlugt te nemen, omdat de overgroote vreeze, waarmede gij Rome's donkere mijngangen vreest, u noodzaakte, zoodat gij met Luther zeggen moest: „hier sta ik, ik kan niet anders"; — ik zou u dan toch moeten opmerken, dat gij u door uwe bijvoegselen nog meer in de klem brengt. Immers, wanneer de vriend zijn hoogste doel in een gelukkig huwelijk

2) Blz. 159.

bereikt heeft, dan spoedt ook de bruiloft ten einde, de bruiloftszaal keert spoedig tot haren gewonen toestand terug, en daarna is het eene dwaasheid, dat de bruiloftskinderen, zich in het hoofd zettend, dat zij bruiloftskinderen bleven, terwijl er geen bruidegom meer is, uitroepen: „Bruiloftskinderen vasten niet!"

Zou de Heer van Koetsveld niet weten, dat Jesus aan zijne leerlingen geheel iets anders voorspeld heeft dan de vreugde der bruiloftskinderen? Sombere dagen, waarin zich niet alleen donkere onweerswolken boven hunne hoofden zouden zamenpakken, maar waarin zij in werkelijkheid zouden ondervinden, dat de leerling niet beter is dan de Meester? Weet hij niet, dat de dagen na Jesus' hemelvaart en na de zending des H. Geestes volstrekt niet geleken op de zonnige dagen van bruiloftskinderen? Zeer zeker weet hij dit; maar de vreeze voor Rome's donkere mijngangen bragt alles, tot zijn geheugen toe, in de war. Hieruit alleen is het te verklaren, dat hij geheel ter goeder trouw insinueert, dat de Apostelen het volkomen eens zijn geweest met zijne opvatting van de gelijkenis der bruiloftskinderen. Hij zegt: „Een enkele maal komt het [vasten] ook nog in de apostolische Kerk voor, met stille afzondering en gebed vereenigd, als voorbereiding tot eene bijzondere plegtigheid, waaraan de bloei en uitbreiding der gemeente hing: zoo als de plegtige wijding der eerste zendelingen, en de verkiezing der ouderlingen in nieuw gestichte gemeenten; ook waar in 't huiselijk leven bijzonder aanleiding was tot afzondering en gebed." Zonderling, niet waar? dat het vasten, 't welk niet met uiterlijk vertoon mogt geschieden, nog verscheiden keeren het zegels des geheims verbreekt en zelfs ter eeuwiger gedachtenis in de Schrift vermeld wordt. Zouden wij daaruit niet mogen besluiten, dat het zeer dikwijls in de

Apostolische Kerk plaats had, of meent de Heer van Koetsveld, dat men er niet vastte, zonder het met trompetgeschal te verkondigen en daarna in de Schrift te boeken? Ik zou hem nog gaarne naar den tweeden brief aan de Korinthiërs verwijzen, waar de Apostel van zijn veelvuldig vasten spreekt; een vasten, dat hij nog vrijwillig voegde bij den honger en dorst, die zijn Apostolische arbeid van zelf medebragt. Zou de Apostel de Evangelische blijmoedigheid niet gekend hebben? En zou van Koetsveld den moed hebben hem toe te roepen: „Bruiloftskinderen vasten niet"?

Dat er tusschen de eerste en tweede gelijkenis een innig verband bestaat — zij zijn immers een antwoord op dezelfde vraag — kan de Heer van Koetsveld niet ontkennen; het was daarom voor hem van het grootste belang, door eene willekeurige uitlegging van de eerste, zich eene baan te breken tot verdonkering der beide volgende. Het willekeurige in de verklaring der eerste meen ik genoegzaam te hebben aangetoond; zijn resultaat was: de Christenen zijn bruiloftskinderen, en bruiloftskinderen vasten niet, al is de bruidegom ook van hen weggenomen. Wanneer hij dit resultaat van zijn vrij onderzoek, onder den druk der vreeze voor Rome's donkere mijngangen volbragt, in verband beschouwt met de beide volgende gelijkenissen, wordt zijne slotsom: „Bruiloftskinderen voegen geene gelapte kleederen, en de versche wijn voor de bruiloft wordt in geen oude zakken aangebragt." [1]) Aan- en opmerkingen zullen hier wel overtollig zijn, zelfs voor den Heer van Koetsveld, indien de indruk der overgroote vreeze bij hem heeft plaats gemaakt voor de regten van het gezond verstand.

Dat de beide laatste gelijkenissen ook een antwoord zijn op de vraag, die den Heer gesteld was, wordt door

1) Blz. 175.

Ds. van Koetsveld erkend. Wat beteekenen zij dan, wanneer men ze beschouwt in verband met gemelde vraag? Van Koetsveld zegt het geheel eens te zijn met Stier, wiens woorden hij aanhaalt. Stier vraag daar: Wat is het n i e u w e? Hij antwoordt: „Het is de vrijheid en waarheid in de handeling overeenkomstig den inwendigen toestand, die voortaan zullen gelden: dus voortaan geen ijdele vreugde, zooals tot hiertoe slechts ijdele droefheid geweest was; maar eten en drinken als men vrolijk is; vasten, wanneer men leed gevoelt; dat is, gelijk wij gewoon zijn te zeggen: de Evangelische wijsheid en levensorde. Het oude daarentegen, wat de Heer hier reeds zoo nadrukkelijk onder dezen naam (het oude) als afgeschaft verkondigt, is: alles, wat tot het wettelijke, oud-testamentelijke, onvolkomene, voorbereidende en afbeeldende standpunt behoort, zooals het zich in de Phariseën en leerlingen van Johannes tegenover het nieuwe stelt." Gij ziet, lezer, het is 't oude liedje, bij de uitlegging der eerste gelijkenis reeds gehoord, en thans met andere woorden opgedreund. Wat ik vroeger reeds gezegd heb, vind ook hier zijne toepassing. Ik vraag ten overvloede aan Stier en geestverwant: waaruit blijkt het, dat hier sprake is van het w e t t e l i j k e standpunt? Ook Jesus en zijne leerlingen onderhielden de Wet; doch de Phariseën en de leerlingen van Joannes vroegen m e e r; zij hadden verwacht, dat Jesus, buiten de Wet om, eene buitengewone vaste aan zijne leerlingen zou opleggen of met klem aanprijzen. Bijzonder vreemd klinkt het daarenboven, dat men bij iedere gelegenheid het standpunt der Oude Wet eene voorbereiding tot het standpunt der Nieuwe Wet noemt, en toch beide standpunten, als water en vuur, met elkander laat strijden.

Het zij verre, dat ik de opvatting der Phariseën of van sommige leerlingen van Joannes omtrent de vaste wil bil-

lijken; maar wat verkeerds in hunne opvatting was, mag niet aan het standpunt der Oude Wet worden toegeschreven. Zonderling, de Heer van Koetsveld bewijst uit een tekst van den profeet Isaias, dat er op het standpunt der Wet geheel andere denkbeelden over het vasten bestonden dan die welke de Verlosser bij een andere gelegenheid in de Phariseën opmerkte en afkeurde; zijn verwarring moet wel groot zijn, dat hij zulks niet heeft opgemerkt. Ik verwijs hem naar bladz. 161, *Afd. I.* zijner gelijkenissen. Doch, waarom meer opmerkingen? De uitlegging, die van Koetsveld hier biedt, levert volstrekt geen antwoord op de vraag, die den Heer gesteld werd. Noch de Phariseën, noch de leerlingen van Joannes dachten aan de Wet, toen zij hunne vraag stelden: zij konden er niet aan denken; omdat zij met hun vasten buiten de Wet stonden; hunne vraag was: waarom de leerlingen des Heeren geen buitengewone vasten onderhielden; hierop antwoordde Jesus in de eerste gelijkenis, hierop antwoordde Hij niet minder in de twee volgende.

Het eerste antwoord hebben wij gezien, laat om nu het tweede met eenige oplettendheid beschouwen. Jesus geeft hierin eene tweede reden op, waarom zijne leerlingen thans nog niet vasten; ik zeg: thans nog niet, want in de eerste gelijkenis heeft de Verlosser uitdrukkelijk te kennen gegeven, dat zij later zouden vasten. Welke is dan de tweede reden, door Jesus opgegeven? — De leerlingen zijn nu nog niet bekwaam voor eene strenge vaste; zij zijn te zwak in de deugd; het strenge vasten zou derhalve geen geschikt middel zijn tot het doel: de Christelijke volmaaktheid, waartoe de Verlosser hen opleidt. Gelijk het nieuwe niet geschikt is voor het oude; noch het oude voor het nieuwe, zoo zijn de Apostelen niet bekwaam voor een gestreng en buitengewoon vasten.

Maar van Koetsveld heeft bezwaren tegen bovengemelde uitlegging? Welnu, laat ons hooren; voor waarachtige gemoedsbezwaren moet men eerbied hebben; de Zaligmaker zelf leert het ons in deze gelijkenissen, daar Hij ons door zijne voorbeeld de zwakheid leert ontzien.

In de eerste plaats is van Koetsveld geërgerd, dat de Apostelen door Jesus zouden vergeleken worden bij een oud kleed en oude zakken, die met voorzigtigheid moeten behandeld worden, omdat zij te zwak zijn voor zware, nieuwe lappen en nieuwen wijn. „Deze zwakheid", zegt hij, „indien Jezus daarop gedoeld had, zou veeleer die der jeugd, als des ouderdoms geweest zijn: kinderen waren zij, nog met melk gevoed, niet verouderd of verzwakt." Ik zie geen bezwaar om hem toe te geven, dat de Apostelen kinderen waren tegenover de Nieuwe Wet, daarom wilde Jesus hen nog behandelen als bruiloftskinderen tot tijd en wijle zij waren opgegroeid om eene sterkere spijs te kunnen verdragen. Doch waarom waren zij kinderen tegenover de Nieuwe Wet? Omdat zij onder de Oude geboren, opgegroeid en mannen geworden waren. Moest de grijze Nikodemus ook niet herboren worden? Zij waren kinderen in de Nieuwe Wet, maar kinderen, die met de zwakheid, den kinderen eigen, al de gebreken hadden van den ouderdom. Van Koetsveld, die het Evangelie althans van buiten kent, moet er weinig van begrepen hebben, wanneer hij meent, dat de Apostelen kinderen waren, in den volsten zin des woords. Waarlijk schoone typen van kinderen! behebt al zij waren met honderde vooroordeelen en verkeerde opvattingen der toenmalige Israëlitische maatschappij: vooroordeelen, die de Heer gedurende drie jaren in hen bestreed en in zijn lijdensuur nog niet had uitgeroeid! Hoeveel oude zuurdeesem — om eene geliefkoosde uitdrukking van Ds. van Koetsveld te bezigen —

moest er in de Apostelen nog uitgezuiverd worden, alvorens zij werkelijk als nieuwe zakken geschikt waren voor den nieuwen wijn!

Een tweede bezwaar van den Heer van Koetsveld schijnt van ernstiger aard te zijn: althans eene kleine verontwaardiging doet hem ietwat warm worden; hij zegt: „En zoo werd de verhouding van oud en nieuw geheel omgekeerd. De Johannieten staan nu op hooger standpunt dan de discipelen des Heeren, ja! de Farizeën dan de Heiland zelf. Ziedaar eene regte monniken-exegese, die van alles alles maken kan!" [1]) Rome's donkere mijngangen plagen hier den Heer van Koetsveld als eene nachtmerrie; lieve hemel! denk eens: eene monniken-exegese!

Vooreerst moet ik hem opmerken, dat het, mijns bedunkens, voor hem niet wenschelijk is, om bij een onschuldig vasten telkens van s t a n d p u n t e n te gewagen. Er zijn in het Protestantisme al zooveel standpunten, want elkeen kiest zijn eigen voetstuk of plaatst zich geheel ter goeder trouw op den kandelaar, dat het sterkste hoofd bij al die standpunten duizelt. Ook is het zeer gevaarlijk zoo maar voetstoots te verzekeren, dat het streng ascetisme een lager standpunt is dan het standpunt der vrolijke bruiloftskinderen. Om op geen andere inconveniënten te wijzen, merk ik den Heer van Koetsveld op, dat de Zaligmaker dan in zijn veertigdaagsche vaste op lager standpunt stond dan de vrolijke bruiloftskinderen der Hervorming.

Had hij in 't oog gehouden of liever had hij geweten, dat de vaste, volgens de Katholieke leer, niet d e volmaaktheid is, maar slechts één onder de vele middelen tot de Christelijke volmaaktheid en op lange na nog niet

1) Blz. 173.

het voortreffelijkste middel; had hij geweten, dat de vaste slechts een onderdeel is der Christelijke versterving, waarin de Apostelen niet weinig geoefend werden door den Heer, dan zou hij beter begrepen hebben, én waarom de Heer zijnen leerlingen geen strenge vaste oplegde, én tevens dat de Apostelen op hooger standpunt stonden dan de Phariseën en de Joannieten.

Hoe laag de Phariseën met al hun vasten stonden, wordt ons in het Evangelie wel duidelijk gemaakt. Zij vastten om van de menschen geprezen te worden; om zich zelven te bewonderen en door anderen bewonderd te worden; terwijl de besten onder hen nog in den waan verkeerden, dat het vasten een voornaam bestanddeel hunner volmaaktheid was. Indien de Heer nu aanstonds zijne leerlingen een streng vasten had opgelegd, zouden deze dan geen gevaar geloopen hebben, daar al te groote waarde aan te hechten? Ook thans nog zoekt ieder verstandig zielbestuurder den ijver te temperen, die goedgezinde, maar zwakke zielen voor het strengere vasten koesteren.

Wat nu de leerlingen van Joannes aangaat; ik kan moeijelijk gelooven, dat zij geheel zuivere denkbeelden van het vasten hadden; de Phariseesche zuurdeesem scheen bij hen ook nog niet geheel uitgezuiverd; hoe zou het anders te verklaren zijn, dat zij, in weerwil van de onderrigtingen huns grooten meesters, die hen toch voorbereidde tot den Verlosser, niet digter tot den Heer genaderd waren? Hiermede wil ik echter hun vasten, al ging het met zeer onvolkomen gezindheid gepaard, niet afkeuren; zij streefden daardoor ten minste om Gode te behagen, en het ware misschien onvoorzigtig geweest hun dit zeer onvolkomen middel met geweld te ontrukken; doch de leerlingen van Jesus stonden veel hooger, omdat zij reeds tot den Verlosser genaderd waren, onder 's Heeren leiding hoogere

en reinere gevoelens aankweekten en ook voortreffelijker middelen ter volmaaktheid aanwendden.

Kortom, de bruiloftskinderen zullen vasten, doch eerst dan, wanneer de Bruidegom, van hen weggenomen zijnde, hun den H. Geest gezonden heeft, die hen in nieuwe menschen herscheppen zal; menschen, die met Evangelische blijmoedigheid niet slechts een strenge vaste op zich konden nemen, maar zelfs de geeselroeden verdragen.

Thans neem ik mijn afscheid van de gelijkenissen des Heeren van Koetsveld; ook van den auteur? Ik hoop het niet; mogt ik hem soms gestooten hebben door een bitse op- of aanmerking, hij zal mij zulks vergeven; want wat is de mensch, vergeleken bij het Woord Gods, dat ons bezighield? Wij kunnen, is het niet zoo? wij kunnen wel een stoot verdragen, als de waarheid maar gehuldigd wordt! Daarenboven heb ik meermalen mijne achting voor Ds. van Koetsveld betuigd, en ik herhaal uit ganscher harte mijne betuiging. Groot zijn zijne afdwalingen, maar ik schrijf ze niet op zijne rekening: het Protestantisme heeft aan zijnen ijver eene verkeerde rigting gegeven en geweld gepleegd aan zijn godsdienstig gemoed. Dat de Heer Jesus, voor wiens gezegenden naam hij meende te arbeiden, hem het volle licht der waarheid schenke! Dat zoude hier beneden voor hem de schoonste belooning zijn voor zijne welgemeende inspanningen. Heeft de Heer van Koetsveld eenige bezwaren tegen mijne uitlegging zijner woorden of tegen mijne bewijsvoering, het zal mij een genoegen zijn ze te hooren, opdat ik de noodige opheldering kan geven.

J. G. H. C. Essink.

OPENBARE
PROTESTANTSCHE GODSDIENSTOEFENING.

Huns ondanks naderen niet weinigen onder de zoogenaamde orthodoxe Protestanten veel meer dan voor een twintigtal jaren tot de anders door hen zoo miskende en versmade begrippen en gebruiken der Katholieken. Het is de nood, die hen dwingt. Hoe weinige en hoe krachtelooze wapenen tegen het immer voortgrijpend ongeloof geeft hunne eigene kerkleer — indien wij van eene Protestantsche kerkleer kunnen spreken — hunne kerkelijke inrigting en hun kerkelijk leven hun in de hand!

Eene kerkleer, die, als we de zaak beschouwen gelijk zij is, regtens en feitelijk evenmin vaststaat bij de orthodoxen als bij de modernen, eene kerkleer, die niets aanbiedt dan losse brokstukken van een uiteengerukt Christelijk leerstelsel, vermengd met de onredelijkste dwaalbegrippen.

Eene kerk-inrigting zonder kracht, omdat zij op geen beginsel steunt en zelfs niet van een algemeen erkend gezag uitgaat, en die daarenboven voor de verschillende partijschappen in het Nederl. Herv. Kerkgenootschap de deur wijd openzet, om elkander onophoudelijk langs wettigen weg te bestrijden, en beurtelings naar gelang van de stemmen-meerderheid te onderdrukken en bitter te vervolgen.

Een kerkelijk leven, dat slechts door middel van eene inconsequentie kan behouden worden, want waar geene Kerk is, hoe kan men daar zonder inconsequentie kerkelijk leven hebben? en als de Katholieke beginselen, die de Protestanten, bij hun verlaten van de Moederkerk, medenamen, vroeger nog eenig kerkelijk leven onder onze dwalende broeders kweekten en behielden, thans verslapt het en het sterft weg, omdat al het waarlijk Christelijke bij hen iederen dag meer van zijne kracht verliest; en zeker zegt de hoogleeraar Prins niet te veel, als hij verklaart: „Bij velen in de gemeente kwijnt het kerkelijk leven, zoodat men thans meer dan ooit behoort bedacht te zijn op middelen, om het op te wekken en verstandig te leiden." En: „Bij de uitersten der beide partijen [der regtzinnigen en vrijzinnigen] schijnt die kerkelijke zin zelfs te ontbreken, waar zij zich onttrekken, om wat oorzaak dan ook, aan de samenkomsten der gemeente, aan de viering harer feesten en plechtigheden, aan de ondersteuning harer instellingen, zelfs harer armen, en zich allerminst bekommeren om de instandhouding van het groot geheel." [1])

Het is een algemeen erkend feit, dat het kerkbezoek des Zondags, buiten enkele gunstige uitzonderingen, overal vermindert, zoo verklaarde o. a. Dr. Riedel op de 51e Vergadering der Groningsche Predikanten-Vereeniging (6 September 1871).

In hun Kerkgenootschap zoeken de orthodoxen dus te vergeefs naar geneesmiddelen tegen de immer stijgende kwalen, of liever tegen het steeds duidelijker uitkomend bederf, waaraan het stervende ligchaam van hun Kerkge-

---

1) *Het Kerkrecht der Nederlandsche Hervormde Kerk.* Leiden, S. C. van Doesburgh. 1870. Blz. 235 en 237.

nootschap lijdt. Is het wonder, dat zij naar elders hunne blikken slaan en aan het gezond verstand, dat zich thans bij hen gemakkelijker dan ooit te voren aan den onredelijken dwang der echt Protestantsche leeringen begint te ontworstelen, meer vrijheid van werking en invloed op hun kerkelijk leven toekennen? Maar de lessen van het gezond verstand, het zijn uitingen dier menschelijke ziel, welke, zooals Tertullianus schreef, naturaliter Christiana, van nature Christelijk, dat wil zeggen, Katholiek is. Want de Katholieke leer verwerpt de rede niet, integendeel zij verheft, zij bevestigt, zij verheldert haar.

Zoo is het te verklaren, hoe onze Nederlandsche orthodoxen nu digter tot de Katholieke Kerk naderen dan te voren.

Er is nog iets anders. Wij mogen het, zonder vrees van eenige tegenspraak, zeggen, de Katholieke Kerk in Nederland verheugt zich, onder den zegen Gods en uit kracht harer goddelijke leer en inrigting, maar ook door den algemeen erkenden ijver harer geestelijkheid in een hoog opgevoerd en diep ingrijpend kerkelijk leven. Het springt zelfs Protestanten in het oog, hoe getrouw hare godshuizen door geloovigen van allerlei stand en gehalte worden bezocht. Treed op den dag des Heeren die ruime en waardige gebouwen binnen. Men kan ze zoo groot en zoo veel niet bouwen, of zij worden, op iederen Zondag zonder uitzondering, door eene menigte van biddenden gevuld, wier uitwendige eerbied allerduidelijkst laat zien, welke geest van geloof hen bezielt, en daarheen stroomen doet, waar zij gezamentlijk de heerlijke plegtigheden der Kerk kunnen bijwonen. Gij kunt op verschillende uren van den dag onze kerken bezoeken en hetzelfde schouwspel aantreffen.

Maar, zoo komt het op bij den Protestant, dit is het gevolg van het kerkelijk gebod om des Zondags ter kerk te gaan Doch terstond beantwoordt hij zich zelven aldus: Het is zoo, maar duizenden en duizenden volgen het, niet slechts naar de letter, maar ook naar den geest vrijwillig op.

Zijn er dan ook geene gansch vrije oefeningen van openbare godsvereering bij de Katholieken? Het is bekend, dat sommige predikanten, getroffen door hetgeen zij bij de Roomschen zagen geschieden, hun gehoor meermalen op den geest van gebed bij de Katholieken wezen. „Ziet," zoo sprak onlangs een predikant, „de Roomschen hebben de laatste week, twee, drie volle dagen lang, hunne kerk nooit ledig gelaten." Het was eene vrije oefening, een Triduum, eene driedaagsche aanbidding van den Christus, die op het altaar troont. Elders zien de Protestantsche dorpsbewoners, vele dagen, eene ongewone drukte op den weg naar de schoone, nieuw gebouwde Katholieke kerk; des morgens vroeg, en des middags, en des avonds ontmoeten zij hunne Roomsche bekenden, die zich kerkwaarts spoeden. Het is, alsof de gewone bezigheden des dagelijkschen levens bij dat deel hunner medeburgers stilstaan; en dezer gesprekken doen vermoeden, dat zij, den ganschen dag door, alleen met godsdienstige gedachten bezig zijn. De Protestant kan zijne nieuwsgierigheid niet bedwingen; hij vraagt, wat er gaande is. — Eene Missie of Jubilé; eene gansch vrije oefening!

Ook de Protestanten ondervinden niet zelden iets van die geheimzinnige aantrekkingskracht, welke eene Roomsche kerk uitoefent. Wie herinnert zich niet de tranen van den nog ongeloovigen Augustinus, die bij den zang der kerkhymnen in de kathedraal van Milaan, weende en tot den Heer verzuchtte? [1])

1) *Confessionum liber* IX, Cp. IX, 2.

Datzelfde gewijde gezang klinkt nu nog uit het bedehuis der Katholieken den Protestant tegen, hij luistert, onwillekeurig voelt hij zich aangrijpen, hij volgt het geluid, hij gaat de kerk binnen en bevindt zich te midden eener digt opeengedrongen menigte.

„Wat een vreugde, wat een gejuich en verblijdende verwachting stralen van de hooge muren dier kerk, gloeien in de kleuren harer spitse boogramen, schitteren van hare rijzige gewelven! Hoe blinkt alles van goud;... engelen wuiven, kroonen blinken. Hooger en hooger stijgen die levende lijnen en schijnen hem toe te roepen: „sursum corda! het hart omhoog!" 't Is zooals Schiller zegt:

Ein wahrhaft Reich des Himmels ist sein Haus.
Denn nicht von dieser Welt sind seine Formen." [1])

Allen zijn gekuield voor 't altaar. Daarheen rigt zich ook het vorschende oog van den Protestantschen bezoeker. De priester, daar neêrgebogen, is, gelijk Hieronymus eens van den priester Nepotianus getuigde, „vol zorg geweest om het altaar blinkend, de muren zonder smet, de vloeren net..... het heiligdom rein, het gewijde vaatwerk glansrijk te hebben, en zijne godvruchtige zorg, die over alle ceremoniën waakte, heeft het mindere evenmin als het meerdere van het dienstwerk verwaarloosd." Hij heeft voor deze plegtigheid ook door een rijke bloemenversiering van het koor denzelfden priester Nepotianus nagevolgd, „die de basilieken der Kerk en de kapelien der Martelaars met verscheidenheid van bloemen, en het loof der boomen en wijngaardranken tooide"; kortom, al wat in de kerk, zoowel door de schikking als door

---

1) W. Wessels. *De Kunst zonder God.* — *Katholiek Ned. Brochuren-Vereeniging.* No. VI, blz. 40.

den schoonen vorm het oog tot zich trekt, getuigt van den arbeid en de zorg des priesters. [1])

Op dat aantrekkelijke schouwspel blijft het oog des orthodoxen bezoekers rusten; in weerwil van hem zelven, doet het hem goed te midden van al dat licht en die bloemen en, hoog boven dat alles uit, het kruisbeeld van den eenigen Middelaar te zien, voor wien de wierookgolven opstijgen. En niet onmogelijk is het, dat hij, een oogenblik al zijn kunstmatig ingeplanten afkeer tegen uiterlijke vormen van godsdienst vergetend, of op zij zettend, tot zich zelven zegt: „Ach, waarom kan ik nooit iets dergelijks in onze kerkgebouwen gevoelen? Waarom is daar alles zoo alledaagsch, zoo koud en zoo doodsch?"

I.

Een dergelijke klagt komt thans aan menigen welgezinden Protestant op de lippen; zeer velen klagen over 't gebrek aan opwekking, waaraan hunne openbare godsdienstoefeningen lijden, over de onvoldaanheid, waarmede zij die bijwonen; en ook wordt er van verschillende kanten, zoowel door regtzinnigen als modernen, op verandering en verbetering aangedrongen, en hoort men verscheidene voorslagen doen, welker opvolging aan de behoeften van 't godsdienstig gemoed ten minste eenige meerdere voldoening of tegemoetkoming moet geven.

We vonden die klagt in den laatsten tijd nergens zoo openhartig uitgesproken, noch zoo breedvoerig behandeld als in een opstel, dat de Stemmen voor waarheid en vrede (1870, Augustus, blz. 764 vv.) opnamen.

Het is eene beantwoording van deze vraag: „Is het

---

1) *Ad Heliodorum*, *Epitaphium Nepotiani*.

noodzakelijk, dat in de openbare protestantsche godsdienstoefening het liturgisch element gereleveerd worde?", die het ten titel voert. Het is ons alweder een bewijs, hoe de eigenaardige gebreken der Protestantsche eeredienst in het Nederl. Herv. Kerkgenootschap met een verschrikkelijke duidelijkheid uitkomen, en thans in de praktijk door zorgeloosheid en ongodsdienstigheid gaande weg verergeren.

Ook van dien kant gezien, toont dat Kerkgenootschap de teekenen van diep verval, de voorteekenen eener niet ver af zijnde volkomene oplossing. Maar niet slechts ter kenschetsing van den godsdienstigen toestand van velen onzer landgenooten wensch ik eenige opmerkingen en oordeelvellingen uit het genoemde opstel hier te vermelden. Het bevat meer, en wat beter is.

Geen enkel woord van den schrijver zegt uitdrukkelijk, dat hij ooit eene Katholieke kerk bezocht heeft en door de vergelijking tusschen onze eeredienst en de zijne tot zijne levendige overtuiging van het onvoldoende der Protestantsche godsdienstoefening is gekomen, maar het zou ons volstrekt niet verwonderen, als we vernamen, en we kunnen het vermoeden niet onderdrukken, dat ook hij door de treffende plegtigheden onzer liturgie is aangegrepen geworden, dat de gewaarwordingen, die hij in een Katholieke kerk ontving, zijn ijver hebben gesterkt om naar middelen rond te zien ter verbetering der Protestantsche eeredienst Zeker de treurige ervaringen, die hij bij de Protestantsche godsdienstoefeningen opdeed, de aanmerkelijke en gedurige afneming van het getal der kerkbezoekers, de noodzakelijkheid om iets te vinden, wat de leden van zijn Kerkgenootschap naar hunne kerkgebouwen kan trekken, zullen veel hebben meêgewerkt, maar wat hij zegt, gaat te sterk naar het Katholieke toe, de opvatting is

te Katholiek, om haar niet mede aan de werking der Katholieke Kerk toe te schrijven.

Ik wil niet zeggen, dat de schrijver katholiseert; geenszins; maar als wij ons een Nederl. Hervormde, met geheel zijn Calvinistsche opvoeding en den Calvinistischen kring, waarin hij leeft, voorstellen en hem dan zulke begrippen hooren verkondigen en zulke middelen met allen ernst zien voorstellen, dan kunnen we het vermoeden niet onderdrukken, dat hij door het bijwonen van Katholieke kerkplegtigheden tot die opvattingen gevoerd is.

Er moet bij een Protestant gewoonlijk te veel overwonnen worden, voordat hij met aflegging der gewone Protestantsche vooroordeelen, gebruiken aanprijst, die zoo sterk aan de Katholieke liturgie herinneren; het komt ons voor, dat hij hoogst moeijelijk zoover komen kan, indien hij de schoonheid onzer kerkplegtigheden niet gesmaakt, en haren invloed op den geheelen godsdienstigen mensch niet zelf ondervonden heeft. Zeker om zich reeds terstond tegen de godsdienst in geest en waarheid, gelijk die door vele Protestanten, althans in beginsel, als eene godsdienst zonder uiterlijke vormen wordt opgevat, te verklaren, begint hij zijn opstel met eene uiteenzetting van het begrip van eeredienst, en toont hij aan, dat hiertoe uiterlijke vormen noodzakelijk behooren; hij wijst er verder op, dat ook de Nederl. Herv. Kerk dit in hare praktijk erkent, hoewel zij deze waarheid volstrekt niet tot haar regt laat komen.

»Onder eeredienst in het algemeen versta ik die verrigtingen van den mensch, door welke hij zijne gevoelens van vereering op zigtbare wijze tracht uit te drukken.

Eeredienst moet onderscheiden worden van godsvrucht. Deze zetelt in het hart; de eerste duidt slechts de vormen aan, door welke de vereering des harten zich naar buiten openbaart.

Dewijl de mensch een zinnelijk wezen is, heeft hij behoefte aan zekere vormen; hij kan ze niet ontberen, op geen enkel gebied.... De innerlijke opwellingen der ongeveinsde godsvrucht en der opregte vereering van den Allerhoogste hebben behoefte zich naar buiten te openbaren.

Het vouwen der handen, het ontblooten van het hoofd, het knielen enz. zijn vormen, welke onwillekeurig door de opwellingen van het godvruchtig hart worden veroorzaakt en kunnen derhalve reeds onder het begrip van eeredienst worden gebragt. Al deze vormen, onder protestanten gebruikelijk, zouden in 't algemeen protestantsche eeredienst kunnen worden genoemd.

Het spreekt derhalve van zelf, dat wanneer protestanten onder één dak te zamen komen om godsdienstoefening te houden, de vormen niet kunnen worden gemist.

Indien onze kerkgebouwen verlaagd werden tot preek- en hoor-inrigtingen, zouden de godvruchtigen aldaar geen volkomen voldoening en bevrediging kunnen vinden.....

Eene openbare godsdienstoefening zonder eeredienst is eene onmogelijkheid. De protestantsche godsdienstoefening zooals deze tegenwoordig in ons vaderland is ingerigt, heeft dan ook eenig liturgisch element; doch het zal moeten worden erkend, dan dit hoogst onvolmaakt, uiterst gebrekkig, dikwerf zeer aanstootelijk is en den godsdienstigen mensch, die niet geheel ontbloot is van eenige beschaving en aesthetisch gevoel, hoogst ergerlijk voorkomt."

Derhalve, zoo we onzen schrijver moeten gelooven, is de openbare godsdienstoefening der Nederl. Hervormden hoogst onvolmaakt, uiterst gebrekkig, dikwerf zeer aanstootelijk, en voor velen hoogst ergelijk.

Door de natuur der dingen gedrongen, heeft men eenige eeredienst, dus ook eenige uiterlijke vormen van godsdienst, moeten behouden of aannemen; hoe was het anders mogelijk ook nog maar een schijn van uitwendig kerkverband te hebben en gezamentlijk in een tempel-

gebouw bijeen te komen ter godsdienstoefening? maar van de anderen kant werd men door zijne gehechtheid aan eene onbestaanbare, zuiver geestelijke godsdienst genoodzaakt om altijd nog zoo min mogelijk uiterlijke godsdienstvormen te gebruiken.

Tot diezelfde bekrompen spaarzaamheid dreef ook de afkeer tegen al, wat aan eene navolging der Katholieke liturgie kon doen denken; om ook hierin zoover mogelijk van Rome te verschillen zorgde men, dat de kerken niet op de eerste plaats bedehuizen waren, gelijk voorheen in den Katholieken tijd, maar men maakte er van „preek- en hoor-inrigten", waar de predikatie de hoofdzaak was, en het overige er slechts daarom scheen bij te komen, omdat de predikant toch niet zoo maar, zonder eenige voorbereiding van den kant zijner hoorders, op „den stoel" komen, en op eens met preken aanvangen kon. Verder vorderde de preek nog een of ander aanhangsel, waardoor de overgang van 't hooren naar „Gods Woord" tot de profane handelingen en bezigheden des levens een weinig geleidelijk gemaakt werd. Maar verder, weg met alles wat aan Rome herinnerde!

Ook onze schrijver erkent, dat de tegenstand en de afkeer tegen de Katholieke Kerk eene oorzaak van den treurigen staat der Protestantsche eeredienst geweest is:

„De Hervormde Kerk moet nog boeten voor de geweldige reactie der zestiende eeuw op dit gebied."

Evenzoo zegt de moderne predikant H. M. C. van Oosterzee:

„Ten aanzien van de openbare eerdienst in onze [Ned. Herv.] kerk in het algemeen, en ten aanzien van het kerkgezang in het bijzonder heeft steeds in vele min ontwikkelde gemeenten een cynisme gepredomineerd, dat in

een betamelijk uiterlijk slechts „paapschen zuurdeesem" zag." [1])

Zoo had men dan iets, wat op eene eeredienst geleek; maar nu de praktijk? Dezelfde oorzaken, die de uiterlijke vormen zoo weinig en zoo eenvoudig mogelijk gemaakt hadden, werkten immer voort, en hadden op de waardering den openbare godsdienstoefeningen en op de zorg, die de predikanten er voor moesten dragen, en op het deelnemen der gemeente een noodlottigen invloed.

Als een merkwaardig voorbeeld hiervoor zij het mij geoorloofd eenige woorden van twee Protestantsche hoogleeraaren aan te halen.

Professor Prins bespreekt in zijn Kerkrecht [2]) de Kerkelijke zaken, waartoe hij terugbrengt het gewijde huisraad; hieronder verstaat hij „al wat voor de uitoefening van den eeredienst vereischt wordt of tot opluistering daarvan dienen moet, klokken, orgels, predikstoel, doopvont of doopbekken, avondmaalgereedschap, schotels, bekers, kannen en wat dies meer zij, — tot het in 1854 door de Synode aanbevolen, doch niet verplichtend gemaakte, ambtsgewaad der predikanten toe, hetwelk, hoe gepast overigens ook, in geen geval mag worden aangemerkt als eene priesterlijke kleeding en daarom ook voor de wettigheid van kerkelijke handelingen niet volstrekt vereischt wordt."

Is het niet merkwaardig, dat de hoogleeraar hier niet van het altijd nog zeer eenvoudige en niet voorgeschrevene ambtsgewaad der predikanten spreken kan, zonder eene waarschuwing tegen hetgeen vroeger „paapsche zuurdeesem" heette? Van waar deze overgroote bezorgdheid? Komt

1) *Vaderlandsche Letteroefeningen*. September, 1870, blz. 417.

2) t. a. p. blz. 120 vv.

zij niet voor uit een overdreven vrees, dat de uiterlijke vormen op te hooge waarde zullen geschat worden, en dat men in de toga der predikanten soms de koorkap of het kasuifel der Katholieke priesters zal zien? [1])

Merkwaardig is het ook, dat „al wat voor de uitoefening van den eeredienst vereischt wordt of tot opluistering daarvan dienen moet", met den naam van huisraad wordt betiteld, een zeer huiselijke benaming, die in weerwil van het er bij gezette bijvoeglijk naamwoord: gewijd, in onze oogen hare banaliteit niet verliest en aanleiding blijft geven om de geheele openbare eeredienst niet ver boven de verrigtingen van het dagelijksche, huiselijke leven te stellen, en zeer sterk aan huisklokken, huisorgels en huisjassen denken doet.

Deze benaming en de besprokene angstvallige waarschüwing zijn, voorwaar, niet bijzonder geschikt om de hoorders van den Heer Prins geestdrift voor de uiterlijke vormen der eeredienst in te boezemen en hen te doen gevoelen, hoeveel beter een deftig ambtsgewaad den voor-

---

1) Hoe kitteloorig de Protestanten kunnen zijn, wanneer er maar eenige roomschigheid aan de lucht is, blijkt mede uit de aanmerking, die het Afgescheiden blad *De Bazuin* (1870, No. 25) op de volgende strofe maakte, welke, naar het program van het te Heilo gehouden zendingfeest, bij die plegtige bijeenkomst moest worden gezongen:

„Zendling van de Britsche stranden,
Willebrordus! dale uw geest
Op de kerk der Nederlanden,
Bij haar jaarlijksch Zendingfeest."

„Wordt hierbij", schreef de waakzame *Bazuin*, „tot onderrigting gezegd: dit begin is eene gedachte-figuur, eene prosopopeia in den hoogsten trap, dan denken we, zal het voor velen nog vreemd en duister blijven." Zeg niet, dit is de overdrijving van een Afgescheidene. Immers vele eenvoudige Nedl. Hervormden van de orthodoxe rigting verschillen al zeer weinig van de Afgescheidenen.

ganger bij de openbare godsdienstoefeningen past dan een zwarte rok met daarbij behoorende witte das en dito borstbekleeding.

Dezelfde angstvallige vrees, die professor Prins de waarschuwing om toch vooral niet te veel gewigt aan 't uiterlijke te hechten, noodzakelijk deed achten, bezielde ook den Utrechtschen hoogleeraar Doedes. Het is waar, in zijne Leer der zaligheid [1]) heeft hij veel goeds gezegd van den uiterlijken eerbied, die bij 't gebed moet worden onderhouden, maar niet zonder deze opmerking: „Meent men echter, dat van de houding, waarin men bidt, de verhooring van het gebed in meerdere of mindere mate afhangt, men dwaalt evenzeer, als wanneer men de gebedsverhooring afhankelijk acht van de plaats, waar, of van den tijd, waarop men God biddende nadert."

Over den vorm der openbare Godsvereering lezen we al weêr, dat hij niet door eenig goddelijk gebod in bijzonderheden is voorgeschreven. Maar „God is Geest en die Hem aanbidden moeten Hem aanbidden in Geest en in waarheid. De Heere Jezus heeft den zijnen geen uitwendigen vorm van eeredienst voorgeschreven, geen dag daarvoor aangewezen, geen tijd of plaats daarvoor bepaald."

Verderder erkent de hoogleeraar, dat de openbare godsvereering zinnelijke vormen behoeft, maar het oude lied wordt al weêr gezongen: „De aard van de bedeeling des Nieuwen Verbonds is, even als het koningrijk der hemelen, welks komst op aarde die bedeeling heeft aangebragt, geheel en al geestelijk."

Geheel en al geestelijk! even alsof de menschwording van den Zoon Gods en zijn bloedige dood aan het

1) Utrecht. Kemink en Zoon. 1870. Blz. 277.

kruishout, waarin toch de komst van het rijk der hemelen op aarde bestond en voltrokken werd, geheel en al geestelijk waren geweest, even alsof ook bijv. het Doopsel en het Avondmaal, als heilige teekenen door professor Doedes erkend, geheel en al geestelijk waren. De hoogleeraar raakt dan ook met die zuivere geestelijkheid in tegenspraak, als hij onmiddellijk op de pas aangehaalde woorden laat volgen: „De gemeenschappelijke Godsvereering moet om daarmede in overeenstemming te zijn, zich onthouden van het zinnelijke tot hoofdzaak te maken." Het mag er dus bijkomen; maar met een geheel en al, d. i. uitsluitend, geestelijke bedeeling zou alleen eene openbare eeredienst in overeenstemming zijn, die ook geheel en al of uitsluitend geestelijk was. Zulk eene openbare eeredienst is eene onmogelijkheid.

De hoogleeraar vervolgt: „Kan [het zinnelijke] ook als middel uitnemende diensten tot onderlinge stichting bewijzen, meer dan middel tot stichting .... mag het niet zijn." Nog al meer: „Indien het als middel gebruikt, met het gevaar dreigt van te zeer op de zinnen te werken, en alzoo de aandacht van het geestelijke af te trekken of af te leiden, dan verdient het als gevaarlijk middel, eerder ter zijde gezet, dan verder aangewend te worden." [1])

Voorwaar, als men zich herinnert, hoe weinig invloed de Nedl. Herv. eeredienst op den zinnelijken mensch uitoefent, dan schijnen die herhaalde vermaningen hoogst overtollig en bijna onverklaarbaar. Eenig licht krijgen we, als we onderstellen mogen, dat aan den hoogleeraar gelijk aan andere Protestanten, voortdurend het afschrikkend voorbeeld der Katholieke Kerk voor oogen zweefde, van die

1) t. a. p. blz. 314,315.

Kerk, welke immers in de godsvereering het zinnelijke tot hoofdzaak maakte, ja, in zinnelijke ceremoniën den geest en de waarheid bijna volkomen liet opgaan.

En werkelijk, dit is den hoogleeraar een hoofdgrief tegen de Katholieke Kerk der midden-eeuwen: „Het Evangelie is meer en meer op den achtergrond geschoven, een zinnelijke eeredienst voor geestelijke Godsvereering in de plaats gekomen, de zaligheid allermeest van het deelnemen aan kerkelijke plegtigheden volgens pauselijke instellingen afhankelijk gemaakt." [1]) Zoo diep viel die Kerk, omdat zij het hoogst gevaarlijke middel van stichting: het zinnelijke in de eeredienst, niet met de grootste behoedzaamheid gebruikte! Laat ons, Protestanten, toch vooral niet te veel waarde aan die uiterlijke vormen hechten!

Daar ik onderstel, dat dit opstel ook Protestantsche lezers vinden zal, is het werkelijk meer dan nuttig eene verklaring te geven. Wijs ik op die herhaalde waarschuwingen der beide hoogleeraars, dan wil ik geenszins zeggen, dat de Christenen niet tegen een gevaar, wat ontegensprekelijk met de uiterlijke vormen van godsdienst verbonden is, moeten gewaarschuwd worden, en veel minder dat men God niet in geest en waarheid moet aanbidden. Ik druk alleen op de overdrijving, op de angstvallige naauwgezetheid om nooit over het uiterlijke te spreken, zonder een krachtig woord van waarschuwing er bij te voegen.

Ook de Katholieke Kerk leert hare kinderen, dat de godsvereering op de eerste plaats en voornamelijk geestelijk moet zijn, en dat de uiterlijke vormen zonder waarde zijn voor God, indien de geest, die ze bezielen moet, ontbreekt. Om zich hiervan te overtuigen, behoeft men b. v

---

1) t. a. p. blz. 307.

slechts de Katholieke schriftuitleggers na te slaan, waar zij het woord des Heeren bij Joannes IV, 24 verklaren.

Ziehier wat Mgr. Beelen in zijne aanteekeningen op de vertaling der H. Evangeliën zegt:

„*De ure komt, en is nu daar, dat de ware aanbidders den Vader zullen aanbidden in geest en waarheid.* Dat de Zaligmaker door deze leer alle uiterlijke godsdienst heeft afgeschaft, is eene belagchelijke dwaling: de God-mensch zelf hief zijne gezegende handen op (Luk. XXIV: 50), of boog zijne knieën (Luk. XXII: 41), als hij bad. En wat gezegd van de heilige Sacramenten, welke hij heeft ingesteld? Is het bedienen en ontvangen daarvan misschien geene godsdienst? — God, *den Vader* van allen, *in geest aanbidden* is, in tegenstelling van de Mosaïsche eeredienst met hare veelsoortige offers en uiterlijke handelingen, God dienen en vereeren in zijn gemoed, in zijnen geest, naar den inwendigen mensch, door geloof en hoop en dankbaarheid en liefde, die zich openbaren in het getrouwelijk onderhouden van zijne heilige geboden. Wie zóó God dient, *aanbidt* hem *in geest;* en dewijl zulk eene godsdienst het ware idée van aanbidding verwezenlijkt, daarom wie God in *geest* aanbidt, aanbidt hem ook in *waarheid;* en dezulken zijn *de ware* aanbidders; want ook wil God, dat zijne aanbidders zoodanigen zijn: *zulke aanbidders verlangt de Vader.*"

En professor Muré heeft in zijne Bijbelsche geschiedenis des Ouden en Nieuwen Testaments (blz. 91) op dezelfde woorden des Heeren aangeteekend:

„De tijd was gekomen, waarop de tempel der Joden zou ophouden het huis des Heeren te zijn, waarop de meer *zinnelijke* en slechts *voorafbeeldende* eeredienst van het Oude Testament zou vervangen worden door de meer *geestelijke* en volkomen *ware* eeredienst des Nieuwen Testaments. Gelijk God van nature een *zuivere Geest* is, zoo moet ook de volmaakte aanbidding van God eene *geestelijke* wezen, niet in *uiterlijk-*

heden bestaan, maar eene aanbidding der *ziel* en derhalve eene *waarachtige* aanbidding van God zijn; *zulke* aanbidders in geest en waarheid verlangt God."

Maar van den anderen kant, de Kerk weet, dat onze tweevoudige natuur eene zoowel uiterlijke als innerlijke, eene zoowel zinnelijke als geestelijke eeredienst vordert, want het innerlijke en geestelijke wordt door uitwendige middelen opgewekt en voltooid; en hangen wij niet minder naar het ligchaam dan naar de ziel van den Schepper af, dan moet niet slechts de ziel, maar ook het ligchaam door de eeredienst aan Hem worden toegewijd. En hoe zou verder eene bloot geestelijke godsvereering maatschappelijk kunnen zijn? of moet de mensch ook niet als maatschappelijk wezen zijnen God vereeren? [1])

De Kerk weet verder, dat ook de Heer zich van vele uiterlijke plegtigheden bediend heeft, dat de Apostelen Hem daarin hebben nagevolgd, en zij vereert in hare liturgie eenen schat van diepzinnige en allerschoonste vormen, die of door den Zaligmaker zelven of door de Apostelen of door heilige mannen uit de eerste eeuwen des Christendoms aan haar zijn nagelaten. En hierom stelt zij er den hoogsten prijs op, en hierom is zij niet angstig, wanneer hare kinderen die eerwaardige plegtigheden hoogschatten. Het is waar, ten gevolge van deze beschouwingswijze ontstaat er eenig gevaar, dat men den zinnelijken vorm te hoog stelt en daaraan blijft hangen; ik erken het, in de midden-eeuwen sloeg het onbeschaafde volk soms tot misbruiken over, maar de Kerk was altijd ijverig bezig om die weg te nemen, getuige bijv. de vele bepalingen, door het Concilie van Trente hieromtrent gegeven: en die misbruiken waren nergens en nooit zoo groot en talrijk als

1) Vgl. *De Katholiek*, Dl. IX, blz. 382. Men leze aldaar de diepzinnige beschouwingen van Mgr. Broere over Joan. IV, 24.

menig Protestant zich dat voorstelt, en daar men, omdat de mensch van alles misbruik maakt, altijd misbruiken hebben zal, zijn dan al de misbruiken der midden-eeuwen wel ooit zoo verderfelijk geweest als de verkeerde gevolgen, die de regtschapen Protestanten van hunne overdreven vrees voor plegtigheden, reeds zoo lang en thans bijzonder, hebben te betreuren?

Het was te verwachten, de zoo menigwerf herhaalde waarschuwingen der predikanten, dat de godsdienst in geest en waarheid moest geoefend worden en zuiver geestelijk moest zijn, vereenigd met de tegenstelling der Protestantsche geestelijke godsvereering tegen de uiterlijkheden der Roomsche Kerk, versterkten de gemeente niet in haren eerbied of in hare liefde voor de uiterlijke vormen. Daarbij waren die ook zoo weinig geschikt om de harten te treffen of liever meestal zoo koud en naargeestig, dat de meeste kerkbezoekers er maar weinig belang in konden stellen; en wat de voorschriften omtrent de openbare Protestantsche godsdienstoefeningen nog goeds hadden, dat weinige ging door de achteloosheid of slordigheid van de "voorgangers der gemeente" dikwerf verloren. Zoo behoeft men de steeds toenemende onverschilligheid en ongeloovigheid der Protestantsche leeken en het moderne Protestantismus der predikanten niet eens in rekening te brengen om te begrijpen, hoe "het liturgisch element" in de Protestantsche openbare godsdienstoefeningen thans "hoogst onvolmaakt, uiterst gebrekkig, dikwerf zeer aan-"stootelijk, en voor velen hoogst ergerlijk" is geworden.

Wij overdrijven niet; we gebruiken de woorden van onzen schrijver, die zonder aanmerking door de redactie der Stemmen voor Waarheid en Vrede werden opgenomen; in datzelfde tijdschrift bevestigde hij de gegrondheid zijner uitspraak door de mededeeling van

treurige bijzonderheden, die hij blijkbaar door eigen waarneming kent en als algemeen bekend aanhaalt.

Hoe gaat het dan toe in vele Protestantsche kerken?

H. J. J. PRENGER.

(*Wordt vervolgd.*)

REIS NAAR DEN PARNASSUS

DOOR

CERVANTES.

(*Vervolg en slot van* Dl. LX, blz. 241 vv.)

ACHTSTE EN LAATSTE HOOFDSTUK.

(Verkorte inhoud.)

De overwinning is behaald. Het laatste schot, den vlugtelingen nog nagezonden, hechtte vleugelen aan hunne voeten. Alles is verloren, verloren zelfs de eer; het ellendig leven tracht men nog te bergen. En toch, de waanwijsheid blijft onverbeterlijk. Een studentje hoorde men nog zeggen: „Gevallen zijn wij; geduld! dat is nu eenmaal zoo; maar de dag zal komen, waarop door mijn krachtigen arm de overwinning aan ons zal wezen. Op nieuw zal ik mijn degen, zegge mijne pen, scherpen. Geduchte slagen zal ik eenmaal nog toebrengen."

En nu bragt de gedienstige, praatachtige Faam in één oogenblik de tijding dier schitterende overwinning van den helderen Caïstro tot aan den Jarama over.

Apollo huppelde, op den maatslag van Mercurius' guitaar, bestoven als hij was, naar den helderen stroom Castalia, duikt er even in weg, en komt in volle majesteit weer voor zijne dichteren staan. Glanzende stralen van vergenoegen gingen van het goddelijk aanschijn uit. De koninginnen

der schoonheid, de negen Zanggodinnen, traden, in nieuwen gloriegloed gehuld, uit de verblijfplaats, waar zij zich gedurende den slag hadden schuil gehouden, weder te voorschijn. Om het hoofd droegen zij kransen, uit twijgen en bladeren tezamengevlochten, zoo versch van den eeuwig groenenden boom geplukt. De goddelijke Poëzij bewoog zich met deftig edelen zwier in den kring, door het bevallig negental om haar heen gevormd. En den dichteren ter eere, zegt Cervántes, voerden zij nieuwe dansen uit op de maat van zijn speeltuig. «Maar", voegt hij er dadelijk bij, «*mijn* speeltuig, dat is een klein leugentje; dat kan er echter wel door"; hij doet dat slechts in navolging van zoovele dichters, die behendig een paar treffende verzen van een ander tusschen de hunne schuiven.

Een verbazend groot dichterental, dat van alle kanten nog ieder oogenblik aangroeit, staat op den Parnassus om Apollo heen. Allen zijn in gespannen verwachting en denken door de schitterende belooning, waarop elk meent regt te hebben, thans hunnen roem onvergankelijk gevestigd te zullen zien. Elk schatte zich zelven hooger dan ieder ander en hooger dan hij geschat werd. Voor vier uit te deelen lauweren waren wel duizend mededingers. Maar Apollo wilde niet, dat op zulk een plegtigen dag iemand zich over hem zou te beklagen hebben. Hij beval vier korven met purperkleurige rozen uit Flora's lustho aan te brengen en verzocht van Aurora zes korven, gevuld met parelen, door haar geschreid. De Zanggodinnen begrepen zijnen wenk en boden met lieftallige bereidwilligheid hare schoone versche kransen aan. Drie, en wel de prachtigste, worden Mercurius ter hand gesteld, met den uitdrukkelijken last, ze dadelijk naar Napels over te brengen. Drie werden geschonken aan mannen, die hun naam en vaderland hadden onsterfelijk gemaakt en

op den berg tegenwoordig waren. Drie werden voor Spanje weggelegd.

De Nijd, dat vervloekte, aan zich zelven knagende monster, stond in woede ontstoken, knorrende te morren Tal van teleurgestelden herhaalden de door den Nijd valsch gezongen hymne. Zekere Spaansche dichters waanden nog buiten Apollo om wel een lauwer te verkrijgen. Eenige Latijnsche, schoon ze zeer goed wisten zelfs geen blad te zullen bekomen, bleven toch hunkeren naar een tak. Die het nijdigste waren, spraken het minst; daar stond er een, die de handen niet van het hoofd kon houden, zoo gaarne had hij daar een krans gevoeld. Apollo wist echter allen weer tot bedaren te brengen. Hij liet Flora nog een magt van rozen, jasmijnen, duizendschoonen en fluweelbloemen aanbrengen. Aurora schonk nog een schat van parelen, en Apollo deelde met milde hand uit. Elk was tevreden: die roos, die parel was toch een geschenk van den god der dichters

En om de eeuwig gedenkwaardige overwinning nog hooger luister bij te zetten beval de Poëzij het prachtige dier, dat door een' hoefslag de Hippocrene ontspringen deed, ten genoegen der dichters eens voor te brengen. Dadelijk kwam een lakkei met het schoone paard aan. Het had een fijn scharlaken dek op en stond knabbelend te bijten op een van gepolijst zilver vervaardigd bit, dat Rosinante en Agalante's Brilladoro, den beroemden Pegasus wel zouden benijd hebben. Aan zijne pooten waren vleugels gehecht van zulk een kunstig maaksel, dat men er aan zien kon, dat het dier den storm kon vooruit snellen: het hoefbeslag, opdat geene zwaarte het zou hinderen, was van diamantzilver; de kleur van staart en manen was die van karmijn en koorn-rozen. De staart was met een bevallig gestrikten, satijnen bandelier zorgvuldig

opgestoken en reikte, daarvan ontdaan, breed uit tot op den grond. Behagelijk, edel was het dier in elk zijner bewegingen; statig, deftig, achtbaar in elken stand, dien het aannam; onvergelijkelijk in vlugheid, sprong het met alle vier de pooten te gelijk hoog van den grond; steigerde, langzaam klimmend, steil naar boven, en schudde zijn breeden nek en golvende manen sierlijk door het luchtruim, kwam weer neder, hinnikte van levenslust en moed, stak den fieren kop omhoog en keek verstandig in het rond. En nu, zoo gaat Cervántes voort, „zag ik tot mijne niet geringe verwondering eenige dichters druk bezig met het oprapen der vijgen van het paard, die ze zorgvuldig in een lederen zakje bewaarden. Verbaasd, vroeg ik: „wat beteekent dat nu?" En Apollo, met eene ik weet niet wat voor schalkachtige ironie op het gelaat, antwoordde mij: „Wat zij daar oprapen dient tot snuiftabak tegen duizelingen en ijlhoofdigheid, en is een uitmuntend geneesmiddel voor dichters, die zwak van hersenen zijn. Urania weet dat zóó toe te bereiden, dat het voor allen, die er een snuifje van nemen, een *medicamentum probatum* is.""

Apollo merkte wel, dat Cervántes met dat zonderlinge geneesmiddel den gek stak, en zeide hem: „Mijn vriend gij vergist u. Gij moet wél weten, dat dit paard niets anders eet dan amber en muskus en van tijd tot tijd een schepje wikken en tarwebloem, en niets anders drinkt dan den morgendauw onzer valleijen." — „Nu, het is mij wél", antwoordde Cervántes, „maar mijn hersengestel is op het oogenblik best in orde, en zoo wat ligthoofdigheid of duizelingen daar loop ik maar mee heen: ik belief er niet van gediend."

Nu ging, zoo heet het dan verder, „ons aller meesteresse, in haar prachtgewaad met de haar eigene bevallige

vlugheid, den berg rond, omhelsde ieder dichter, nam vervolgens het woord en sprak: „O, dappere overwinnaars der barbaren, dat gij in het vervolg met meer vriendelijkheid, met meer onderscheiding, met meer eerbied zult bejegend worden, dat de domme menigte toch eenmaal zal begrijpen, welke hooge eer, hoe arm gij dan ook moogt zijn, u toekomt, is de wensch van mijn hart. De hoop op rijkdom schenk ik u, niet het bezit er van, die vaste hoop op den hoogstmogelijken, waarachtigen rijkdom, uit welk vertrouwen het gestadig werkzaam streven naar het bezit van dien schat voortspruit; dat is de grootste belooning, die ik u geven kan. Ik zweer bij de pracht en schoonheid van dezen berg, dat ik zoo gaarne aan elk uwer, zelfs aan den minste uwer, eene rente van honderdduizend dukaten zou toekennen, maar op den Parnassus wordt geen goud gedolven; heilzame, verkwikkende waterbronnen, o ja! die ontspringen er in overvloed, en wat de berg ook nog oplevert: apen, die de houding willen aannemen der zwaan. En nu, mijne vrienden! keert terug naar de oevers van den gulden Taag, geniet aan zijne boorden een ongestoorden vrede; en vloeijen uwe levensdagen zachtjes en liefelijk daarheen gelijk de kabbelende golfjes van dien gouddragenden stroom! En zoo lang Apollo met zijn heilig licht de wereld koestert, zullen de stralen zijner zon den gloriekrans doen schitteren om uwe namen.""

Nu verscheen, als ware hij geroepen, de geeuwende Morpheus; hij droeg een kleed, uit zachte witte wol geweven; een krans van bilsenkruid was hem om het hoofd geslingerd; de vadzige Luiheid sleurde om hem heen, het Stilzwijgen ging aan de eene, de Zorgeloosheid aan de andere zijde naast hem. Hij dompelde zijn hijzoptak in water, uit de bron der vergetelheid geschept, en bespren-

kelde de dichters, die dadelijk allen gerust insluimerden.

Toen Cervántes wakker werd, zag hij goden noch godinnen, berg noch vallei, helden noch dichters; hij kon zijne oogen niet gelooven, hij stond midden in Napels. Een jeugdig dichter, dien hij daar ontmoette, vertelde hem veel schoons en goeds van den graaf van Lemos; van daar zet hij de reis voort en komt behouden en wél te Madrid terug. Vóór hij nog zijne woning bereikte, werd hij op straat al lastig gevallen door tal van gewaande dichters, die hem met scheldwoorden overlaadden en hem er een bitter verwijt uit maakten, dat zij van de lijst waren geschrapt. „Ik antwoordde," zegt Cervántes „daar heb ik schuld noch deel aan: zóó heeft het de wijze Apollo beschikt." — *Así el discreto Apolo lo dispuso.* — En nu zag ik maar vóór mij, ging door, zonder iemand meer te groeten, kwam t'huis en begaf mij maar spoedig te bed om van de vermoeijenis der reis uit te rusten."

ADJUNTA AL PARNASO.

Bij het door ons besproken dichtstuk „*Viaje del Parnaso*", schrijft Cervántes eenige bladzijden in prosa, waaraan hij bovenstaanden titel geeft. Wij zullen thans ook van dat bijvoegsel den beknopten inhoud meedeelen; hoewel er veel in voorkomt, waarvan thans, en vooral voor den Hollandschen lezer, de geestigheid verloren, het vernuftige niet ligt meer te vatten is.

„Lang bleef ik", zegt de schrijver, „van de vermoeijenissen mijner moeijelijke reis uitrusten; eindelijk toch begaf ik mij weer onder de menschen, zoowel om te zien als om gezien te worden, om de gelukwenschen mijner vrienden te ontvangen en de aanmerkingen mijner vijanden te hooren. Ik zeg daar, mijner vijanden; want of-

schoon ik mij overtuigd houd, geene vijanden te hebben, doe ik toch maar juist alsof ik ze heb, om mij niet aan te stellen als wilde ik mij aan het lot aller menschen onttrekken.

Op zekeren morgen uit het klooster van Atocha komende, ontmoette ik een zeer deftig, net gekleed jongman — hij kan twintig of vierentwintig jaren oud zijn geweest — die, naar mij toekomende, op ernstigen toon zeide: „Is uwe genade bij geval de Heer Miguël de Cervántes Saavedra, die eenige dagen geleden van den Parnassus terugkeerde?" op die vraag veranderde ik van kleur, want ik dacht dadelijk bij mij zelven: „dat kan wel een dichter zijn, dien ik, niet of wel in mijn „*Viaje*" heb geplaatst, en die van plan is, met mij eens af te rekenen."

Maar uit mijne zwakheid krachten puttend, antwoordde ik: „Ik, Mijn Heer! ben de man, dien uwe genade daar noemt. Wat hebt gij mij te bevelen?" Toen hij dat hoorde, sloeg hij mij de armen om den hals en had mij zeker op het voorhoofd gekust, ware hij door den geweldigen omvang van den net geplooiden kraag, dien hij om had, niet belet geworden, zoo digt bij mij te komen; toen zeide hij mij: „Uwe genade, Mijn Heer Cervántes, beschouwe mij als uw dienaar en vriend; want sedert geruimen tijd ben ik dat met geheel mijn hart, zoowel om uwe schriften als om uw beminnelijk karakter."

Nu haalde ik weder ruimer adem, en hem ook, maar voorzigtig, omhelzende, om den netten kraag niet uit de plooijen te werken, zeide ik: „Ik ken uwe genade niet anders dan om u van dienst te zijn, en, naar uw uiterlijk te oordeelen, moet uwe genade een zeer verstandig en zeer voornaam man zijn, hoedanigheden, die een ieder de verpligting opleggen, hem, welke die bezit, met hooge achting te bejegenen."

Waarop hij antwoordde: „Uwe genade, Mijn Heer Cervántes, moet weten, dat ik door Apollo's goedheid dichter ben, ten minste, dat ik zeer verlang, het te zijn, en dat mijn naam is: Pancracio de Roncesvalles."

Metéén reikte hij mij een zwaren brief over, na dien eerst gekust te hebben. Het adres luidde: „Aan Miguël de Cervántes Saavedra, in de Tuinstraat, vlak tegenover het huis, waar vroeger de prins De Marruecos woonde, te Madrid. Port: een halve reaal, zegge: zeventien maravedís."

Dat port en die uitlegging, dat een halve reaal zeventien maravedís is, hinderde mij zóó geweldig, dat ik hem dadelijk den brief teruggaf en zeide: „Toen ik te Valladolid woonde, werd er eens, terwijl ik niet te huis was, een brief aan mijn adres bezorgd, waarvoor een nichtje van mij een reaal port betaalde; het kind verontschuldigde zich dat geld gegeven te hebben, omdat zij mij meer dan ééns had hooren zeggen, dat voor drie zaken het geld altijd goed besteed is, en wel: als men eene aalmoes geeft, den geneesheer voldoet, en brievenport betaald. En wat behelsde toen die brief? een allerellendigst, vervelend sonnet en een menigte kwaadsprekerij over Don Quijote; den meesten spijt had ik maar van mijn reaal. En van dien tijd af heb ik mij dan ook vast voorgenomen, nooit meer ongefrankeerde brieven te ontvangen."

Roncesvalles schaterde het uit van lagchen, en zeide: „Schoon ik dichter ben, heb ik het toch zóó armoedig niet, of ik kan u dien halven reaal wel schenken; ziedaar, neem den brief, hij is van Apollo en door hem eigenhandig geschreven. Hij heeft mij dien, toen ik, een dag of wat geleden, hem op den Parnassus een bezoek bragt, voor u ter hand gesteld."

Waarop ik dadelijk: „Zoo! zijt gij op den Parnassus ge-

weest; zeg mij, hoe hebt gij de reis gemaakt, en hoe lang is dat geleden?"

Hij: „We hebben de reis over zee gedaan; met een tiental vrienden had ik te Barcelona een goelet uitgerust. Wij kwamen er aan, juist zes dagen na dien bloedigen slag, daar geleverd."

Ik: „Welzoo, en werd ge beleefd door Apollo ontvangen?"

Hij: „Zeer beleefd; maar hij had het buitengewoon druk. Hij en de dames de Piëriden waren onvermoeid bezig met het gansche oorlogsveld om te ploegen en met zout te bestrooijen. Ik vroeg zeer beleefd, waarom zij dat deden, waarop Apollo mij antwoordde: „Gelijk uit de tanden van Cadmus' serpent weleer gewapende mannen optraden, en voor elken kop, dien Hercules den draak afsloeg, zeven anderen in de plaats kwamen, en uit elken droppel bloed van Medusa's hoofd een slang geboren werd, zoodat gansch Lybië er van krioelde, zoo begon het ook hier te gaan: uit het bedorven bloed der prulpoëten, die hier hun leven lieten, begonnen dichtertjes te groeijen, als kwamen ze gelijk muizen uit den grond; dat verderfelijk ras ware in staat geweest de gansche wereld te bevolken; ik maak er een eind aan; het gansche veld moet omgeploegd en dik met zout bestrooid worden, als had er het huis van eenen verrader gestaan."

Nu opende ik den brief en las:

„Apollo van Delphi aan Miguël de Cervántes Saavedra, heil!

De Heer Pancracio de Roncesvalles, brenger dezes, zal uwe genade, wel vertellen, waarmede ik mij onledig hield op bet oogenblik, dat hij met zijne vrienden mij kwam bezoeken.

En *ik* zeg u, dat ik zeer ontevreden ben, wijl gij van hier vertrokken zijt, zonder bij mij en mijne dochters

afscheid te komen nemen; gij weet toch, hoe toegenegen ik u steeds ben, en bijgevolg ook de Muzen het zijn; maar indien gij nu ter uwer verontschuldiging inbrengt, dat het verlangen om bij uwen Mecénas, den grooten graaf van Lemos, te Napels te zijn, zóó groot was, dat het u overhaast deed vertrekken, zal ik dat in aanmerking nemen en u vergeving schenken.

Na uw vertrek zijn mij nog vele ongelukken overkomen, en heb ik mij in zeer moeijelijke omstandigheden bevonden; vooral hebben die prulpoëetjes, die in zulk een onnoemelijk getal opschoten uit den grond, doorweekt met het bloed dier ellendelingen, die hier hun leven lieten, mij veel hoofdbreken gekost en veel werk veroorzaakt; maar door 's hemels hulp en mijne bedrijvige behendigheid is daar nu voor goed een einde aan gemaakt.

Of het nog is van het verschrikkelijk oorlogs-rumoer, of dat ik het moet toeschrijven aan de verpestende uitdampingen van het bloed der prulpoëten, dat weet ik niet; maar ik lijd veel aan ijlhoofdigheid en duizelingen, en wel zoo, dat ik zelfs op dit oogenblik nog niet in staat ben, geregeld te denken of te schrijven; en daarom zeg ik u: wanneer een dichter, mogt hij ook een beroemd man zijn, al eens onverstandigheden en dwaasheden schrijft, dan moet gij dat zoo hoog niet opnemen en daarover de dichters niet lastig vallen; want indien zelfs het hersengestel van Apollo, den vader en uitvinder der dichtkunst, kan in de war geraken, hoe veel te meer dan zijn zij daaraan blootgesteld.

Hiernevens zend ik uwe genade eenige: *Privilegiën*, *ordonnantiën* en *advertentiën*, de dichters betreffende; uwe genade zal zorgen, dat die stiptelijk worden ten uitvoer gebragt, en om u daartoe in staat te stellen,

geef ik u bij dezen de volledige volmagt, zooals ik zelf die daartoe bezit.

Eenigen der dichters, welke Pancracio de Roncesvalles vergezelden, hebben er zich bij mij over beklaagd, dat hunne namen op de lijst van Mercurius niet voorkomen, en ook in uw „*Viaje*" niet zijn opgenomen; ik heb hun gezegd, dat zulks niet uwe, maar mijne schuld is, en zij dan voortaan maar zóó en in zulke verzen moeten schrijven, dat ze daardoor den verlangden lof waardig worden, en niet meer behoeven rond te loopen om dien af te bedelen.

Mogt uwe genade soms bij toeval nog eens iemand van die laffe overloopers ontmoeten, doe ze dan maar geen verwijt meer, en bedroef ze verder niet; ze zijn al ongelukkig genoeg, ze zijn trouwens als de duivels, die waar ze gaan of staan, overal hunne schande, pijn en straffen met zich dragen.

Uwe genade zorge goed voor uwe gezondheid; neem u voor mij in acht, vooral gedurende de hondsdagen, want dan ga ik wel eens buiten de schreef en wordt verpligting en vriendschap wel eens vergeten.

Van den Parnassus, 22 Julij, den dag, waarop ik mij gereed maak, de hondsster (*Canicula*) te bereiken, 1614.

De dienaar van uwe genade,

Apollo Lucido."

Dezen brief gelezen hebbende, maakte ik bijgaand papier open en vond daarop geschreven:

„Privilegiën, ordonnantiën en advertentiën, die Apollo aan de Spaansche dichters zendt.

Het eerste is: de dichter moet zoowel door zijne slordige, verwaarloosde kleeding als door zijne verzen bekendheid hebben.

Item, als een dichter zegt, arm te zijn, moet hij op zijn woord geloofd worden, en zal hij volstrekt niet verpligt zijn, dat onder eede te bevestigen.

Item, als een dichter een vriend of kennis bezoekt en hem aan tafel vindt, moet hij dadelijk worden uitgenood, mee te eten, en schoon hij dan onder eede verklaart, reeds gegeten te hebben, mag men hem niet gelooven; maar hem in tegendeel geweld aandoen (wat in dat geval wel niet zeer geweldig zal behoeven te zijn) om mede aan te zitten.

Item, wordt vastgesteld, dat elk dichter, van welke soort dan ook, moet worden beschouwd en behandeld als van adel te zijn, alléén omdat hij dichter is.

Item, zij kenbaar gemaakt, dat geen dichter voortaan zal durven ondernemen, een lofdicht op prinsen of voorname heeren te schrijven: want ik stel vast en verklaar uitdrukkelijk, dat nooit een pluimstrijker of vleijer een voet over den drempel van mijn huis zal zetten.

Item, zij bepaald, dat elk waarachtig dichter, over mij en over den hemel, met al den aankleve van dien, vrijelijk kan beschikken: van de stralen van mijn aanschijn kan hij haarlokken vlechten voor zijne dame, hare oogen kunnen twee zonnen zijn; en dat zal eene groote aanwinst wezen, want met de mijne er bij, zullen dan drie zonnen de wereld verlichten; van de sterren, hemelteekenen en planeten kan hij, des verkiezende zulk een gebruik maken, dat hij eeuwig tusschen hemel-spheren zweeft.

Item, dat elk dichter, die weet dat hij dichter is, zich daarop niet weinig late voorstaan, gedachtig aan het spreekwoord: een ellendeling, die zich zelven voor een ellendeling houdt.

. . . . . .

Item, dat een dichter, die vriendschap en bescher-

ming geniet van den een' of anderen prins, niet ieder oogenblik aan diens deur moet loopen en om geld vragen; men late dat met vertrouwen op zijn beloop; voor de pieren, die in den grond, voor de wurmen, die in het slijk kruipen, wordt wel gezorgd; hoe veel te meer zal dat geschieden voor den armen dichter, den wurm der wurmen."

Dit nu zijn de Privilegiën en Ordonnantiën, mij door Apollo gezonden, zooals die door den Heer Pancracio de Roncesvalles, met wien ik sinds door een' naauwen vriendschapsband vereenigd ben, mij werden ter hand gesteld.

Wij hebben besloten, op onze kosten, iemand naar den Parnassus te zenden om ons antwoord en het nieuws uit de hoofdstad derwaarts over te brengen; de dag van vertrek zal nader worden bekend gemaakt om de dichters, die iets aan Apollo te zenden hebben, daartoe die gelegenheid aan te bieden."

VERSCHEIDENHEID.

Het Doopsel bij de „Vrije Gemeenten" in Duitschland.

Of het H. Doopsel in een of andere streek buiten ons vaderland geldig wordt toegediend, is eene vraag, welker beantwoording somtijds voor den Nederlandschen zielzorger van onmiddellijk praktiesch belang is; hierom deelden we vroeger eenige berigten mede over de doopsbediening bij de Anglikanen in Engeland, en laten we hier eene merkwaardige verklaring volgen over het doopen der zoogenaamde „Vrije Gemeenten", die hier en daar in Duitschland bestaan.

Op de vijftigste vergadering der Groningsche predikanten, die in 1870 gehouden werd, was de Heer Fabri, inspector van het zendingsgesticht te Barmen, als gast tegenwoordig; hij zeide op die bijeenkomst o. a.:

„Ongeveer dertig jaren geleden, ontstonden in Duitschland de zoogenaamde Vrije Gemeenten. Eerst was men het onder haar vrij algemeen eens, dat aan hare leden de doop moest worden toegediend in den naam van Vader, Zoon en Geest. Weldra begreep men, dat dit te veel was, en doopte in den naam van Jesus. Maar ook dat duurde niet lang, en nu kwam er onder de Vrije Gemeenten een volslagen oplossing. In sommige werd gedoopt in den naam van den H. Geest; in andere in den naam der godsdienst van Jesus, Socrates of anderen."

De orthodoxe Protestanten in Duitschland hielden dezen Doop voor ongeldig.

Het Provinciale-Concilie van Keulen, vergaderd in 1860, bepaalde: „Het Doopsel, dat toegediend is door de bedienaars der genootschappen, die zich Duitsch-Katholieken of Vrije Gemeenten noemen moet altijd herhaald worden." (*De Baptismatis Sacramento.*)

DE H. ALPHONSUS MARIA DE LIGORIO,

KERKLEERAAR.

Bij dekreet „Urbi et Orbi" van 23 Maart 1871 werd de H. Alphonsus Maria de Ligorio, stichter der Congregatie van den Allerheiligsten Verlosser en Bisschop van St. Agatha der Gothen, door Zijne Heiligheid Paus Pius IX tot Kerkleeraar verklaard.

Deze buitengewone gebeurtenis en in de geschiedrollen der Kerk zeldzaam voorkomende onderscheiding verdient wel bijzonder in al haar gewigt gekend te worden.

Reeds deze omstandigheid, dat 39 Kardinalen, 10 Patriarchen, 135 Aartsbisschoppen, 544 Bisschoppen, behalve nog de vele Generaals en Superieuren der geestelijke orden, Abten, Godgeleerde faculteiten en Collegiën van theologanten, Kapittels enz. [1]), den H. Vader dringend daarom verzocht hebben, is meer dan genoeg om te doen begrijpen, dat deze onderscheiding niet uitsluitend de eer en glorie der Congregatie van den Allerheiligsten Verlos-

1) Zie den Conspectus generalis subscriptionum in de processtukken; deze zijn medegedeeld in de hoogst belangrijke verzameling: Urbis et orbis Concessionis Tituli Doctoris et extensionis ejusdem tituli ad universam Ecclesiam... in honorem Sancti Alphonsi Mariae de Ligorio... Romae 1870. Ex typographia S. Congreg. de Propaganda Fide.

ser betreft. Het geldt hier het belang van iederen gelooviger, het belang der geheele H. Kerk, vooral der Kerk van onze dagen.

Wij hebben het geding, dat aan het genoemde dekreet voorafging, niet te instrueren, noch aanklagt of verdediging op te nemen. De zaak is door de uitspraak des hoogsten regters beslist; niemand heeft regt den H. Alphonsus den titel van Kerkleeraar te weigeren.

Voor ons is het noodig het feit te bestuderen; de waarheden op te sporen, die daarin verborgen liggen; de heilzame gevolgen, die daaruit moeten voortkomen, na te gaan en vooral te zorgen, dat het feit alom bekend worde, opdat door onbekendheid en nalatigheid de zoo heilzame vruchten niet verloren gaan.

Reeds in zijne eerste encycliek „Qui pluribus" van 9 November 1846 maakte onze H. Vader opmerkzaam op de voor onze tijden allergewigtigste waarheid, dat er tusschen geloof en rede geen strijd bestaan kan. „Al is het geloof boven de rede", zoo schreef Z. H., „echter kan er nooit waar verschil of strijd tusschen beiden gevonden worden, daar beiden van een en dezelfde bron der onveranderlijke en eeuwige waarheid, van den goeden en grooten God, hun oorsprong nemen, en elkander wederkeerig alzoo helpen, dat de regte rede de waarheid des geloofs bewijst, beschermt, verdedigt; het geloof daarentegen de rede van alle dwalingen bevrijdt, haar door de kennis der goddelijke zaken wonderbaar verlicht, bevestigt en voltooit."

Hetzelfde vinden wij nog ontwikkeld en nader aangedrongen in latere encyclieken en brieven, van welke wij de encycliek „Singulari Quidem" van 17 Maart 1856, en de brieven „Gravissimas" van 11 December 1862, „Tuas libenter" van 21 December 1863,

„Quum non sine" van 14 Julij 1864 in 't bijzonder vermelden. [1])

In het Vatikaansch Concilie werd al aanstonds de aandacht der vergaderde Bisschoppen op deze allergewigtigste waarheid gevestigd. De eerste dogmatische Constitutie over het Katholiek geloof bedoelt vooral de betrekking tusschen geloof en rede, geloof en wetenschap te regelen. De inleiding dezer Constitutie maakt ons met de gewigtige redenen, welke daartoe bewogen, bekend. Wij lezen daar het volgende:

„Toen ontstond en verbreidde zich al te ver door de wereld die leer van het rationalismus of naturalismus, welke de Christelijke godsdienst als eene bovennatuurlijke instelling in alles bestrijdt en ijverig poogt, om Christus, onzen eenigen Heer en Verlosser, van de menschelijke gedachten, van het leven en de zeden der volken uit te sluiten en het rijk der zoogenaamde zuivere rede of natuur te vestigen. Door het verlaten en prijsgeven der Christelijke Godsdienst, door de ontkenning van den waren God en zijnen Christus is eindelijk veler geest vervallen in den afgrond van het pantheïsmus, het materialismus, het atheïsmus, zoodat zij reeds de redelijke natuur zelve en allen regel van regt en zedelijkheid ontkennen en de diepste grondslagen der menschelijke maatschappij trachten te verdelgen.

Toen nu deze goddeloosheid zich overal verbreidde, gebeurde het ongelukkigerwijze, dat velen ook van de kinderen der Katholieke Kerk van den weg der ware godsvrucht afweken, en in hen langzamerhand bij het af-

---

1) Zie *Sanctissimi D. N. Pii P. P. IX. Epistola Encyclica data VIII Dec.* 1864... *unacum*..... *actis Pontificiis ex quibus excerptus est Syllabus.* Ratisbonae. F. Pustet. 1865.

nemen der waarheid de Katholieke zin verzwakte. Door verschillende en vreemde leeringen verleid, verwarren zij verkeerdelijk natuur en genade, menschelijke wetenschap en goddelijk geloof, en het blijkt, dat zij den waren zin der leerstukken, welken onze H. Moeder de Kerk houdt en leert, verdraaijen en de zuiverheid des geloofs in gevaar brengen."

Wat onze H. Vader zoo herhaaldelijk in zijn encyclieken en brieven verklaarde en toelichtte; wat door het Vatikaansche Concilie, opdat niet de minste twijfel omtrent deze allergewigtigste waarheid zou bestaan beslist werd; datzelfde verkondigt ons de Paus nu weder in een levend feit door den H. Alphonsus Maria de Ligorio tot KERKLEERAAR te verklaren; zoodat en de rede, en het gezag, en het feit zeer schoon te zamen stemmen om ons dezelfde onvergankelijke waarheid te bevestigen.

Immers in den H. Alphonsus vinden wij geloof en rede in de schoonste harmonie; terwijl de rede in die vereeniging tot zulk een fijnheid en klaarheid verheven is, dat zij de goddelijke waarheid met bewonderenswaardige zuiverheid en helderheid mededeelt en ontwikkelt.

Ziedaar het gewigtige feit, dat wij te beschouwen hebben.

Men is gewoon, van Protestantsche zijde aan de Kerk te verwijten, dat zij vijandig is aan de wetenschap, dat zij het licht schuwt en van hare kinderen blind geloof, blinde gehoorzaamheid vordert. Indien hiertoe eenige grond ware, dan zou de Kerk de wetenschappelijke mannen niet met zulk een uitstekende gloriekroon hebben onderscheiden door ze tot Leeraren der Kerk te verklaren en alzoo aan hunne geschriften, d. i. aan hunne wetenschap, een gezag toe te kennen, waarbij elk ander gezag op deze aarde, buiten dat der Kerk zelve, niet te vergelijken is.

Een Kerkleeraar moet op de eerste plaats een wetenschappelijk man zijn, „eminens doctrina." [1]) Het is zijn roem, dat hij de goddelijke kennis des geloofs, zonder dat de goddelijke waarheid iets van hare zuiverheid, iets van haren luister verloor, in den vorm der menschelijke wetenschap heeft gevat, haar uit hare geheimzinnige verborgenheid meer onder het bereik van het menschelijk verstand gebragt en voor ons meer genietbaar gemaakt heeft.

Zijne wetenschap betreft het hoogste weten, de goddelijke openbaring, omtrent welke door de beperkte rede zoo gemakkelijk gedwaald wordt, en de dwaling zoo vol gevaren is.

Dat ook van de goddelijke zaken eene wetenschap bestaat, behoeven wij hier niet nader toe te lichten.

Het is niet de leer der Kerk, maar de leer der Hervormers van de Kerk, dat de menschelijke rede omtrent de kennis der goddelijke zaken blind is, evenals zijn wil onmagtig is tot het goede. Deze leer der Hervormers heeft men vergeten, sedert de rede van den mensch tot het hoogste licht verklaard werd.

De Katholieke Kerk heeft steeds de regten der menschelijke rede verdedigd en den mensch aangemoedigd, om door het gebruiken van het bovennatuurlijke licht des geloofs en het natuurlijke licht der rede zooveel mogelijk tot de kennis der goddelijke zaken door te dringen.

Die studie is echter vol gevaren en vordert in den mensch eene groote voorzigtigheid en behoedzaamheid.

---

1) Volgens Benedictus XIV zijn er drie vereischten, die in iederen Kerkleeraar noodzakelijk moeten gevonden worden: „*eminens doctrina, insignis vitae sanctitas, et praeterea Summi Pontificis aut Concilii generalis legitime congregati declaratio*". (*De Serv. Dei Beatificatione.* Lib. IV, p. 2, c. 11.)

Uitstekende geesten, zooals Arius, Nestorius, Eutyches, Luther en anderen hebben hier schipbreuk geleden en zijn zich zelven en anderen ten verderve geweest.

Het doel, dat men zich bij de beoefening der wetenschap moet voorstellen, is wel vóór alles de kennis der waarheid, de kennis der waarachtige werkelijkheid, der orde, zooals zij door God gewild en geschapen is.

Eene wetenschap, die ons in dwaling laat of in dwaling leidt, is geene wetenschap en kan in hare toepassing slechts wanorde en onheil voortbrengen. Zij moge eene wonderbare methode volgen, ons wonderbare zaken verhalen, de slotsom is: ijdelheid der ijdelheden; en dwaas is hij, die zich aan de leiding van dusdanige wetenschap toebetrouwt.

Is het niet toe te schrijven aan de afwijking der moderne wetenschap van den waren weg om tot de kennis der waarheid te komen, dat zij zooveel onheil en rampen voortbrengt, overal wanorde sticht en de grondslagen der maatschappij ondermijnt, als ware de menschelijke rede magtig genoeg om het werk van Gods wijsheid en der eeuwen van den grond af te verbeteren?

Zou dat dan de natuurlijke toestand der menschelijke rede moeten zijn, aan alles te twijfelen, geene zekerheid te erkennen en ten hoogste slechts subjectieve meeningen voor waar te houden? Is het mogelijk orde voort te brengen, wanneer men telkens het beginsel verandert en den grondslag telkens verplaatst?

Te regt heeft de H. Kerk in het Vatikaansch Concilie aan de menschelijke wetenschap op nieuw den waren weg aangewezen.

Het leert op de eerste plaats, dat er eene tweevoudige orde van kennis is, onderscheiden in beginsel en in voorwerp; in beginsel, omdat wij in de eene kennen door de natuurlijke rede, in de andere door goddelijk geloof; in

voorwerp, omdat de goddelijke openbaring, behalve de waarheden, die de natuurlijke rede door haar zelve kan leeren kennen, ons geheimen te gelooven voorstelt, die in God verborgen zijn en door de enkele krachten der rede niet gekend kunnen worden.

En het is gemakkelijk te begrijpen, dat eene rede, die niet gelooft, het noodige licht mist om tot de volledige kennis der waarheid te komen.

Een tweede beginsel, door het Vatikaansch Concilie vastgesteld, betreft de overeenstemming tusschen geloof en rede. Strijd kan en mag hier niet bestaan. Zoodat 1°. eene meening, strijdig met eene waarheid, die door God is geopenbaard, noodzakelijk valsch is;

2°. de Kerk het regt en den pligt heeft de valschelijk zoo genoemde wetenschap te veroordeelen;

3°. ieder Christen de meeningen, strijdig met de geloofsleer, vooral indien de Kerk ze uitdrukkelijk verworpen heeft, voor dwaling moet houden.

Een derde beginsel is, dat geloof en rede elkander wederkeerig helpen, daar de regte rede de grondslagen des geloofs bewijst en, door het licht des geloofs verlicht, de wetenschap der goddelijke zaken beoefent; terwijl het geloof de rede van dwalingen bevrijdt en daarvoor behoedt en met vele verhevene kennissen verrijkt.

De Kerk verzet zich dus niet tegen de beoefening der menschelijke wetenschappen, zij bevordert ze.

Zij kent aan de wetenschappen de regtmatige vrijheid toe om ieder in haren kring hare eigene beginselen en eigene methode te gebruiken; maar waakt er voor, dat de wetenschappen, door in strijd te komen met de goddelijke leer, geene dwalingen in zich opnemen of, hare eigene grenzen overschrijdende, de zaken des geloofs innemen en in verwarring brengen.

Alleen door dezen weg te volgen zal de menschelijke wetenschap vruchtbaar worden in heil en zegen voor de maatschappij.

Dat het niet onmogelijk is dezen weg te bewandelen, leert het voorbeeld van den H. Alphonsus.

Hij volgde in alles den weg, den veiligen weg, thans door het Vatikaansch Concilie aangewezen. Alphonsus kende de grenzen der beperkte rede en wel verre van zich door eene gevaarlijke vrijheid te laten leiden, onderwierp hij zich met kinderlijke gehoorzaamheid aan de uitspraken der Kerk. De goddelijke openbaring was de ster, die hij volgde, en die hem de gevaarlijke klippen, waarop de wetenschap zoo dikwerf schipbreuk lijdt, deed vermijden.

Voorzeker, de maatschappij heeft behoefte aan wetenschap en aan geleerden; maar als die wetenschap zich van het geloof afscheidt, als zij verkondigt, dat zij zich van het geloof moet scheiden, zelfstandig alles moet regelen zonder acht te geven op de goddelijke openbaring, dan worden wij met angst en schrik vervuld. Het zijn blinde leidslieden van blinden, en indien de blinde den blinde leidt, dan vallen beiden in den put.

O! dan betreuren wij het lot dier Christelijke ouders, die gedwongen worden de ongevormde en als was buigzame geesten en harten hunner kinderen ter vorming toe te vertrouwen aan mannen zonder geloof, zonder godsdienst, zonder God.

Dan zien wij het licht verdwijnen en de zon der waarheid zich verbergen achter de duistere wolken en nevelen, welke door eene hoogmoedige en eigenzinnige wetenschap alom worden voortgebragt.

Wat baat aan Döllinger, aan Schulte, aan Langen en andere bestrijders van het Vatikaansch Concilie het beroep op hunne geleerdheid en wetenschap? Zouden zij

dwaas genoeg zijn, te denken, dat de Katholieken hunne feilbare wetenschap hooger zullen achten dan de onfeilbare uitspraken der H. Kerk?

Zelf getuigen zij, hoe feilbaar hunne wetenschap is, als zij ons de redenen ontvouwen, waarom zij na de uitspraak van het Vatikaansch Concilie, hun gevoelen, dat vroeger met de Kerk overeenstemde, veranderd hebben. En die feilbare wetenschap zou een zekere regel kunnen zijn?

Meer en meer wijken zij dan ook af; de valsche beginselen brengen de valsche gevolgen voort, en de neiging tot scheuring wordt meer en meer zigtbaar. Zij, de mannen der wetenschap, zullen een Kerk gaan stichten, waar geen goddelijk gezag zal besturen, geen goddelijk licht zal verlichten, geen goddelijke gave zal versterken. Alles zal de zuivere rede geven, alles zal uit den mensch voortkomen.

Doch hoe zwak zij zijn, dat toont reeds aanstonds hun beroep op de staatsmagt en de stoffelijke kracht. Wij hebben een werkje voor ons van Dr. Joh. Friedrich Ritter von Schulte, eene verhandeling over de verhouding des Staats tot de stellingen der Pauselijke Constitutie van 18 Julij 1870, opgedragen aan de regeringen van Duitschland en Oostenrijk. En wat is de slotsom zijner beschouwingen? de Staat moet *hen* beschermen in al wat zij verlangen, en in zijn eigen belang moet de Staat de ware Katholieken op allerlei wijzen vervolgen en uitsluiten.

Zal dit gebeuren, zullen de regeringen daaraan gehoor geven?

Het is te vreezen, want ook de regeringen zijn verblind en misleid door de valsche wetenschap, die zij steeds

beschermd en ondersteund hebben tegen de Katholieke Kerk. Is de wetenschap in 't algemeen ongeloovig geworden, niet minder waar is dit van de staatswetenschap en de door haar gevormde staatslieden. Overal hoort men den eisch uitspreken, dat de Staat moet gescheiden worden van de Kerk en de Kerk van den Staat. Hoe meer de staatsmagt zich met de dwaling vereenigt, des te meer zal zij gedwongen worden den strijd tegen de Kerk te aanvaarden; immers het is de uitspraak der goddelijke waarheid: „Die niet met Mij is, is tegen Mij."

Dat de Kerk dien strijd niet vreest, dat zien wij uit de herhaalde veroordeeling, die zij over de valsche wetenschap uitspreekt, uit de pogingen, die zij aanwendt om de wetenschap van den verkeerden weg naar den waren en goeden weg terug te brengen. Daar alleen zal de wetenschap het heil der maatschappij kunnen bevorderen.

Reeds veel zoude gewonnen zijn, indien alle Katholieke geleerden zich beijverden, de stem der Kerk te hooren en den zekeren en veiligen weg, ons door de Kerkleeraars aangewezen, te bewandelen. Men hoort wel zeggen, dat dezer wetenschap verouderd is, niet is op de hoogte van den tijd, dat men de nieuwere uitvindingen en den lateren vooruitgang der wetenschappen niet geheel kan verwerpen, alsof wij, Katholieken, om aan de Kerk te gehoorzamen in eens eenige eeuwen terug moesten gaan, en de pogingen der latere geleerden en wat hunne wetenschap goeds heeft niet mogten erkennen.

De goddelijke Leermeester heeft ons een zeker middel ter beoordeeling der nieuwere wetenschap gegeven, toen Hij zeide: „Uit hunne vruchten zult gij ze kennen."

En zijn de vruchten der nieuwere wetenschap dan niet zigtbaar genoeg voor iedereen? Is het noodig de proef te

herhalen, nu de wetenschap haar laatste woord schijnt gezegd te hebben en zelf verklaart niets te weten van hetgeen zij vóór alles moest weten: van den grond van alle kennis en wetenschap? Zijn de dwalingen, waarin zij vervallen is, niet genoeg bekend, en gevoelen wij niet in de geweldige woelingen, schokken en onzekere slingeringen der maatschappij, dat de nieuwere wetenschap wel de grondslagen der orde geschokt en verbroken, maar nog geene nieuwe daarvoor in de plaats gesteld heeft? Zoover is het gekomen, dat zij zich magtig genoeg waant, om den strijd met de Katholieke Kerk te aanvaarden en in de plaats van Christus, de goddelijke wijsheid, de teugels en het bestuur der wereld ter hand te nemen. Door haar zullen de koningen heerschen en de wetgevers wetten maken, door haar licht zal de ellende verdwijnen, en het heil aan de wereld worden teruggeschonken. Zijn die valsche vruchten niet duidelijk genoeg ter waarschuwing?

En van die vruchten eet men tot verzadiging toe. De persen zuchten onder den arbeid, die men van haar vordert, en verschaffen iedereen, die eene pen kan voeren en eene gedachte uitdrukken, gelegenheid om zijn licht alom te laten schijnen. Duizende en duizende bladen, met de nieuwere wijsheid vervuld, vliegen dag aan dag de wereld rond en worden door begeerige handen aangegrepen en door nieuwsgierige oogen verslonden, en tallooze tongen verbreiden tot in de laagste kringen der maatschappij die valsche wetenschap.

In de verborgene cel zit de eenzame kluizenaar, verdiept in de overdenking der goddelijke waarheid; zijn gebed gaat tot God en vraagt om licht; zijn geest beschouwt, wikt en overweegt, of geen onrein gehalte het zuivere goud in waarde vermindert. Hij schrijft, God

wil, dat ook zijn licht zal schijnen. Eindelijk het boek is gereed, het is nog eens beproefd en onderzocht, de Kerk heeft het goedgekeurd. Het gaat de wereld in, het is het werk van een heilige, van een Kerkleeraar.

En als ik de boekverzamelingen nazie, dan vind ik daar vele namen van mannen zonder godsdienst, van godlochenaars; ik vind er vele werken, die der ijdele verbeelding behagen, de driften opwekken, slechte hartstogten bevredigen; maar het werk van den heilige wordt niet gevonden, of is onbekend en blijft ongelezen.

Is zoo niet de toestand, waarin de nieuwere wetenschap ons geplaatst heeft? En moet die toestand niet veranderen, en eindelijk de eerste plaats worden ingeruimd voor hen, die met regt het licht der wereld genoemd worden?

Hooren wij, hoe onze H. Vader ons in zijn dekreet den lof van den H. Alphonsus verkondigt:

„Onder hen die gedaan en geleerd hebben, en welke onze Heer Jesus Christus groot in het rijk der hemelen genoemd heeft, moet met regt geteld worden de Heilige Alphonsus Maria de Ligorio, stichter der Congregatie van den Allerheiligsten Verlosser en Bisschop van St. Agatha der Gothen. Deze, het voorbeeld van alle deugden gevend, heeft, als een licht op den kandelaar geplaatst, alle Christengeloovigen, die in Gods huis zijn, zoozeer verlicht, dat hij reeds onder de medeburgers der heiligen en huisgenooten Gods is opgenomen. Wat hij door heilige werken vervulde, leerde hij ook door woorden en geschriften. Immers hij heeft de duisternis der dwalingen, door ongeloovigen en Jansenisten verre verbreid, door geleerde werken en vooral door de behandeling der zedelijke godgeleerdheid verdreven en verwijderd. Daarenboven verlichtte hij het duistere en

loste hij het twijfelachtige op, daar hij tusschen de ingewikkelde, hetzij te strenge, hetzij te toegevende meeningen der godgeleerden een veiligen weg baande, welken de zielbestuurders der geloovigen zonder gevaar konden volgen. De leer van de Onbevlekte Ontvangenis der Moeder Gods en die der onfeilbaarheid van den ex Cathedra leerenden Opperpriester, welke later in onzen tijd tot geloofswaarheden verklaard zijn, heeft hij tevens naauwkeurig toegelicht en krachtig staande gehouden. De geheimen der Schrift heeft hij verklaard zoowel in ascetische werken, van eene hemelsche zoetigheid vervuld, als in een allernuttigste uitlegging der Psalmen en Gezangen, in het goddelijk officie door de geestelijken te lezen, ter voeding hunner godsvrucht en ter onderrigting van hunnen geest. De hooge wijsheid van Alphonsus had Pius VII z. g. reeds bewonderd en hem aanbevolen, omdat hij door woord en schriften midden in den nacht der eeuw aan de dwalenden den weg der geregtigheid toonde, waarlangs men van de magt der duisternis kon overgaan tot Gods licht en rijk. Met niet minder lof roemde een ander Opperpriester Gregorius XVI z. g. in het dekreet van Alphonsus' heiligverklaring, de ongewone kracht, overvloed en verscheidenheid der leer in de door Alphonsus' geschreven werken."

Deze en andere redenen bewogen den H. Vader om aan den H. Alphonsus den titel en de eer van Leeraar der Kerk te verleenen, hem te plaatsen op den kandelaar, opdat hij allen zou kunnen voorlichten en ten veiligen gids zijn op den weg der waarheid en der zaligheid.

De H. Joannes waarschuwt de geloovigen, „om niet elken geest te gelooven; maar beproeft", zegt hij, „de geesten, of zij uit God zijn, want er

zijn vele valsche propheten uitgegaan in de wereld." (I. IV. 1.)

Dat getal valsche propheten is sedert de uitvinding der boekdrukkunst niet verminderd; het is ontzettend toegenomen en vooral in onze verlichte eeuw, waarin bij de ontkenning van alle gezag, iedereen zich als leeraar en leidsman opwerpt.

Het getal ware propheten is daarentegen klein en wel zeer klein. De H. Alphonsus Maria de Ligorio is eerst de achttiende, die door de H. Kerk tot Kerkleeraar is verklaard geworden.

Zullen wij eindelijk besluiten, alleen te luisteren naar de verkondigers der waarheid en der geregtigheid en onze ooren te sluiten voor de verleidelijke stem der dwaalleeraars? Hoe geheel anders zou dan de wetenschap zich vormen!

Zeggen wij nog iets over de tweede eigenschap, welke in den Kerkleeraar gevorderd wordt: uitstekende heiligheid, „insignis vitae sanctitas."

Voordat de H. Alphonsus tot Kerkleeraar verklaard werd, had de Kerk hem reeds heilig verklaard, en zij zoude hem zonder die uitstekende heiligheid nooit onder het getal der Kerkleeraren opgenomen hebben.

Heiligheid vordert de Kerk in den Kerkleeraar, hierin geheel verschillende van de tegenwoordige wereld, welker hoogste vordering zich daarbij bepaalt, dat de leeraar een fatsoenlijk man zij; terwijl dikwerf ongodsdienstigheid ter aanbeveling strekt, om als staatsleeraar aangesteld te worden.

De wereld verwacht thans alle heil van wetenschap en onderwijs. Deze zullen niet slechts verlichten, maar alle maatschappelijke kwalen genezen en ons het verlorene paradijs terugschenken.

Doch de Kerk kent geene verlossing dan door heiliging. Niet door wetenschap, maar door goddelijke genade moet de wanorde der natuur, een gevolg der zonde, hersteld worden.

De heiligheid geneest de wonde der onwetendheid, die noodlottige verblinding en verzwakking van 's menschen geest, waardoor hij moeijelijk het goede van het kwade onderscheidt en ter naauwernood tot de kennis der goddelijke zaken kan opstijgen. Beneveld door de driften, wordt de geest in eigenzin bevangen, erkent niet meer het gezag der waarheid, en begint zijne gedachten en meeningen voor de waarheid te houden, en de goddelooze treedt vooruit en zegt in zijn hart: er is geen God.

De heiligheid zuivert, verheldert, verheft den geest en maakt hem bekwaam, om op onbegrijpelijk volmaakte wijze de waarheid te kennen en mede te deelen.

De heiligheid brengt den mensch nader tot God, vereenigt hem met God. En in die vereeniging stroomt het goddelijke licht in den menschelijken geest en doet hem niet slechts het eindige, maar ook de diepten Gods peilen.

De goddelijke gave der wetenschap wordt hem geschonken, hij wordt tot meester en leeraar voor anderen gevormd, ziet al dieper en dieper, al klaarder en klaarder, en zelf wonderbaar verlicht, deelt hij zijne kennis gemakkelijk aan anderen mede en het woord der waarheid stroomt van zijne lippen.

De dwaling kan hem niet misleiden, noch verblinden. Hij ziet, hij gevoelt haar, en moedig staat hij op om haar te bestrijden.

Moet men den goddelooze zelfs in zijne wetenschap niet mistrouwen? Hoe zal het verstand in goede harmonie zijn met de waarheid, waar de wil niet in overeenstemming is met het goede, ja, er mede in strijd is?

Is de mensch dan zamengesteld uit verschillende brokstukken, die ieder op zich zelf kunnen voltooid worden, om eindelijk, in elkander gezet, een harmoniesch geheel te vormen?

Neen, de mensch is geen dood mechanisme, maar een levend organisme, en het is zeker, dat de volmaakte wetenschap zonder heiliging van den wil niet bestaat, terwijl wederkeerig de volmaakte wetenschap den mensch tot heiliging zal leiden en deugd ten gevolge moet hebben.

Hoever de geheiligde geest ziet, toont de H. Alphonsus. Reeds te voren zijn de dwalingen van onze eeuw door hem veroordeeld geworden, en de twee groote geheimen, welke de H. Kerk in onzen tijd tot kerkelijke leerstukken verklaarde, de Onbevlekte Ontvangenis der Allerheiligste Maagd Maria en de onfeilbaarheid van den Paus, zijn door hem met groote juistheid uitgesproken en krachtig verdedigd. Zoozeer was hij van de waarheid der onfeilbaarheid des Pausen overtuigd, dat hij schreef: „Ik ben bereid mijn leven daarvoor te geven, want neemt men de onfeilbaarheid en het gezag van den Paus weg, dan is de Kerk, dan is het geloof verloren."

Met welke vreugde moeten wij niet de verheffing van den H. Alphonsus tot Kerkleeraar begroeten! Hoe moet die verklaring der H. Kerk ons zelven en anderen niet aansporen, om met ijver de diepzinnige wijsheid, in zijne geschriften verborgen, die uitstekende gave van den H. Geest, te bestuderen.

Herstellen wij het innige verband tusschen geloof en rede, tusschen godsvrucht en wetenschap. „Naarmate de geest meer met God vereenigd is", zegt Malebranche, wordt hij zuiverder, lichter, sterker, uitgebreider, want in die vereeniging is geheel zijne volmaaktheid."

„De minderheid der achttiende eeuw", zegt de Maistre, moet alleen aan den geest van ongodsdienstigheid, waardoor zij zich onderscheidde, geweten worden. De talenten hebben haar niet ontbroken, maar het beginsel, dat ze verheft en regelt." [1])

Wees dan gegroet, o H. Alphonsus, uitstekende Kerkleeraar, nieuw licht der H. Kerk, nieuwe ster aan het uitspansel der Kerk; verlicht ons door uwe diepzinnige wijsheid, en geve God, dat door U de afgedwaalde wetenschap weder op den regten weg moge worden teruggevoerd.

R..

---

1) *Examen de la philosophie de Bacon*, Chap. XIX. *Union de la Religion et de la Science.*

OPENBARE

PROTESTANTSCHE GODSDIENSTOEFENING.

II.

(*Vervolg en slot van* blz 144 vv.)

Wanneer de Protestanten zelven openlijk over het gebrekkige en aanstootelijke in hunne openbare eeredienst luide klagten aanheffen, dan zal het ons niet ten kwade geduid worden, wanneer wij hunne woorden ter kennis onzer lezers brengen.

Het is voor den Katholiek nuttig den treurigen godsdienstigen toestand zijner Protestantsche landgenooten met scherpe trekken, tot in de bijzonderheden toe, te zien afteekenen; hij zal daardoor de schoonheid en den zielverheffenden invloed onzer heerlijke liturgie op hooger prijs leeren stellen, en het geluk van een kind der Katholieke Kerk te zijn beter waarderen; en verneemt hij de klaagtoonen der van de Kerk afgedwaalden, zijn Christelijk medelijden wordt er door opgewekt, en des te eerder zal hij zijn gebed storten voor den terugkeer onzer landgenooten tot die Kerk, welke uitsluitend in staat is eene volkomen waardige eeredienst aan den Schepper te brengen.

Hooren we dan, welke beschrijving het opstel in de

Stemmen voor waarheid en vrede van de openbare Protestantsche godsdienstoefeningen geeft.

„Wat de godsdienstoefening zelve betreft, in de oogen der groote menigte en van vele predikanten is de leerrede het voornaamste, al het overige een minder gewigtig bijwerk. Onder de voorlezing van den bijbel komt men in de kerk, heerscht er doorgaans een ergerlijk gedruisch of wordt er met elkander gefluisterd, soms gesproken, en dikwerf het hardst door de kerkelijke bedienden.

Wat het gebed betreft, de gemeente behoort op te komen om te bidden, en niet om het gebed van den voorganger aan te hooren!"

De Heidelbergsche, d. i. tot nog toe de officieële katechismus der Nederl. Hervormden zegt, „dat alleen de genoegdoeninge, gerechtigheyt ende heyligheyt Christi onze gerechtigheyt voor God is, ende dat wij deselve niet anders dan alleen door het geloove aannemen, ende ons toe-eygenen kunnen." (Vraag 61.) Neem hierbij in aanmerking, dat dezelfde katechismus in het „geloove" niets meer ziet dan „een seker weten ofte kennisse", gepaard met „een seker vertrouwen", dat de zonden ons vergeven zijn — en gij bemerkt terstond, dat uit dit oud-protestantsche dogma noodzakelijk de gevolgtrekking voortvloeit: dus is het gebed nutteloos en overbodig; immers het gebed behoort niet tot „het geloove."

Laat nu de orthodoxe Protestant van onzen tijd de ongerijmde leer van „de regtvaardigmaking alleen door het geloof" niet meer zoo uitdrukkelijk aannemen, geheel en al verwerpt hij haar nog niet: als een doodend venijn woelt dat beginsel nog immer in het ligchaam van het Protestantisme rond, geen lid, dat van dit vergift geheel vrij

bleef, en de openbare eeredienst, waarin zich de eigenlijke geest en beteekenis van het Protestantisme het krachtigst moest uitdrukken, zij vooral draagt de sporen van de werking dier verwoestende leer, zij lijdt aan eene niet te verbloemen geringschatting van het gebed.

Bewust of onbewust door het beginsel: „het geloof alleen regtvaardigt", gedreven, houdt „de groote menigte", en houden „vele predikanten de leerrede voor het voornaamste"; voorwaar, zeer gevolgelijk! de leerrede bestaat in de beschouwing des Bijbels, in de beschouwing van het voorwerp des Protestantschen geloofs! maar even gevolgelijk houdt men „al het overige" voor „een minder gewigtig bijwerk"; de aanbidding, de dankzegging, het smeeken om vergeving en om andere weldaden der goddelijke goedheid en ontferming, in één woord: het gebed, het is slechts „minder gewigtig bijwerk", want het behoort niet tot het algenoegzaam, alleenregtvaardigend geloof!

De schrijver gaat voort:

Het gezang is over het algemeen erbarmelijk slecht, uiterst onstichtelijk en pijnlijk voor het gehoor en de stemming van den mensch, die eenig schoonheidsgevoel bezit en muzikale kennis heeft.

Waar een orgel is, treft men zelden een organist aan, die zijne roeping en pligt goed begrijpt.....

De bediening van den H. Doop geschiedt maar al te dikwerf op eene slordige wijze, met eenigen haast na de preek en is in het oog van velen der toeschouwers alsmede van menig liturg eene vervelende plegtigheid, waarom men dan ook niet zelden bij den aanvang dezer plegtigheid velen het kerkgebouw ziet verlaten."

„De bediening van den H. Doop in het oog van menig

predikant eene vervelende plegtigheid!" Eene diepte van vreeselijke ontheiligingen gaat hier voor ons open! Doch is die minachting, die menigvuldige onteering van een Sakrament, van eene instelling des gezegenden Verlossers, mede geen gevolg van den afschrik tegen alle uiterlijke vormen van godsdienst, vormen, die men noodzakelijkerwijze op lagen prijs stelt, wanneer voor de regtvaardigmaking en de zaligheid het geloof het eenige noodige en nuttige is?

We merken ter loops op, dat „de slordige en haastige wijze", waarop het Doopsel bediend wordt, ons al weder, bij zooveel meer, eene reden is om de geldigheid van het Doopsel der predikanten te betwijfelen.

Wat de schrijver over de doopbediening zegt, schokte ons godsdienstig gevoel, maar onze verontwaardiging was veel sterker, toen wij zijne mededeelingen lazen over het naderen tot het „H. Avondmaal." De geringschatting van hetgeen de Protestanten nog een Sakrament blijven noemen, van „die openlijke belijdenis van den Heer Jezus, bepaald als den gekruisigden Verlosser, welke Hij tot zijne gedachtenis" heeft verordend" — zoo zegt de Heer Doedes [1]) — zij neemt voortdurend bij de Nederl. Hervormden toe. „Bedroevend is het te zien, dat zoovelen, die reeds belijdenis van hun geloof hebben afgelegd, zich aan de Avondmaalsviering onttrekken", zoo klaagt dezelfde Hoogleeraar [2]); zijne algemeene bewoordingen worden nader bepaald door deze klagt van Dr. A. Kuyper [3]): „duizenden blijven terug"; de laatstgenoemde predikant voegt hierbij: „Ieder voelt, dat de gedwongen eerste avondmaalsviering na gedane belijdenis bij niet weinigen onder verdenking van onoprechtheid ligt."

---

1) *De leer der zaligheid.* Blz. 349.

2) T. a. p. Blz. 360.

3) *Kerkvisitatie.* Utrecht. 1868. Blz. 10.

Zoozeer doet zich op sommige plaatsen de vermindering van het getal der „avondmaalgangers" gevoelen, dat de Ring van Heerenveen bij de Synode van 1870 het voorstel inleverde om de thans vigerende bepaling, dat het Avondmaal jaarlijks vier keeren moet gehouden worden, op te heffen en aan den kerkeraad de beoordeeling over te laten, hoe dikwijls men het houden zou. De opgegeven beweegrond was deze: dewijl de Ring van meening is, „dat de viering des Avondmaals met meer ernst en plegtigheid en met talrijker deelneming van den kant der gemeente zou plaats hebben, indien de viering slechts een of tweemalen 's jaars geschiedde." [1])

De Ring kan zeer veel redenen gehad hebben om voor „meerderen ernst en plegtigheid" bij die viering te zorgen, dit leert ons het allertreurigste berigt van onzen schrijver:

„Het H. Avondmaal wordt door hen, die niet aan tafel wenschen te gaan, beschouwd als een aanhangsel, waarmede zij, en die nog geene lidmaten zijn niets te maken hebben, en wat men op andere plaatsen niet zoude dulden, dat ziet men alsdan geschieden in vele kerken: de aandacht wordt verstoord, een onheilig gedruisch wordt verwekt, in sommige gemeenten zoude men zelfs meenen, dat het dak van de kerk eensklaps in vlammen werd gezien.

In enkele steden worden door avondmaalgangers bij hun opgaan zelfs stooten, stompen en scheldwoorden gebezigd, uitgelokt door een zeer ergerlijk gedrang, wat door mij eens werd bijgewoond."

Ik weet het, de Protestant gelooft niet, gelijk wij, Ka-

1) De Synode van 1871 heeft aan de voorstellen, welke op deze opheffing aandrongen, gehoor gegeven en besloten, dat het viermaal 's jaars houden van 't Avondmaal niet langer verpligtend zal zijn.

tholieken, aan de waarachtige tegenwoordigheid van het H. Ligchaam en het H. Bloed des Heeren onder de gedaanten van brood en wijn: „de bedoeling des Heeren is niet geweest te verklaren, dat het brood werkelijk zijn ligchaam, en dat de wijn werkelijk zijn bloed was", merkt de Heer Doedes op — want zegt deze geleerde, die aan de almagt en de oneindige liefde van den Heer verklaart te gelooven, iedereen kon zien, dat Christus' ligchaam en bloed van het brood en den wijn waren onderscheiden — de katechismus der Nederl. Hervormden noemt nog altijd de H. Mis „een vervloekte afgoderije" (Vraag 80), maar toch, in hun Kerkgenootschap geldt het H. Avondmaal nog voor eene allerheiligste en allerdierbaarste instelling des Verlossers, en de meeste Katholieken meenen, dat er ten minste bij het ten Avondmaal gaan nog overal en altijd door ieder Protestant blijken van eerbied en godsdienstigheid gegeven worden. Doch onze schrijver hangt hier een geheel ander tafereel op, en wat in ons oog den ellendigen toestand duidelijk teekent, de anders godsdienstig gezinde man, kan bij het vermelden dezer schreeuwende ontwijding nog eene geestigheid neêrschrijven, en hij maakt de spottende opmerking: men zou denken, dat de kerk in brand stond, zoo loopt ieder heen, wanneer de Avondmaalsviering begint!

Wij, Katholieken, hebben een zoo diepen eerbied en eene zoo levendige liefde voor deze instelling des Heeren, dat we de onverschilligheid en ongodsdienstigheid der Protestanten zelfs jegens hun nietsbeteekenend „Avondmaal" niet kunnen verdragen, en we zouden het ongeloofelijk vinden, dat Christenen op die wijze kunnen handelen, indien we niet wisten, hoe diep de wonde is, die het Protestantisme in de zielen slaat.

Werkelijk, men moet erkennen, dat de Avondmaals-

viering, zooals zij door de Protestanten wordt opgevat, bij hen in 't geheel niet op hare plaats, en eene der ergste inconsequentiën in het Protestantisme is.

„Tot welk eene Joodsche uiterlijkheid is men ten opzigte der Sacramenten vervallen! Het zijn geene genademiddelen, het zijn figuren en zinnebeelden, plegtigheden", zegt Broere [1]), die ook hier alweder den waren aard van het Protestantisme met treffende juistheid en diepzinnigheid beschrijft. „Hoe blijkt dit uit het Protestantsche nacht- of Avondmaal. Eten en drinken, welk eene zinnelijkheid [in de godsdienst van geest en waarheid]! De heidenen noemden de waarheid spijs van den geest (Plato): maar zij aten en dronken geen brood en wijn om geest en waarheid deelachtig te worden. Eene dergelijke tafel of spijziging had bij hen betrekking tot een offer, waaraan zij deelachtig werden door er van te eten. Hetzelfde had bij de Joden plaats, en even als hun offer was deze hunne spijziging figuurlijk. Waar is bij de Protestanten het offer, waartoe deze plegtigheid eigenaardig behoort? Waar het figuurlijk offer voor deze figuurlijke spijs? De Katholieken gelooven aan een goddelijke herinnering, dat is eene herinnering, die niet een afgetrokken gedachte of voorstelling van het verledene is, maar het wezen der zaak levend tegenwoordig stelt. Van dit herinnerings-offer is bij hen de communie of spijziging de voltooijing. Het een kan zonder het ander niet bestaan. De Protestanten hebben slechts een deel van het geheel: de communie behouden, en dit figuurlijk gemaakt. Een figuurlijk offer is er in de Protestantsche eeredienst niet. Deze, zoo dat nog eeredienst heeten mag, bestaat eigenlijk in de beschouwing van de afgetrokken

1) *De Katholiek*. Dl. IX, blz. 387 vv.

letter, of den Bijbel: in de predikatie. Hoe kan dit met een geheimzinnigen maaltijd of tafel in betrekking staan? Wil men, om geen offer-maal te hebben zonder offer, het in verband tot het kruisoffer beschouwen, dan zeker gaat men op eene geheel Joodsche wijze, en in volstrekte tegenspraak met zijne beginselen aangaande geest en waarheid te werk, dewijl men door het zinnelijkste figuur, dat er kan uitgedacht worden, zich een hoogst reëel en waarachtig offer meent toe te passen.

. . . . . .

Een maaltijd van redetwistende wijzen, zooals Plato en Plutarchus verdicht hebben, zou mogelijk het best bij het Protestantsche stelsel van geest en waarheid passen. Het thans nog gebruikelijke avondmaal is een hors d'oeuvre en blijkbaar het afgebroken deel eener verheven orde, waarvan men meer en meer het begrip verliest."

Het is dan ook geen wonder, dat de ontwikkelden, die zich de beteekenis van dit „Avondmaal" niet kunnen verklaren, het gaandeweg minder achten en er zich al meer aan onttrekken, en dat de groote menigte hun voorbeeld van onverschilligheid en ontstichting navolgt.

Behalve de prediking, de leiding der godsdienstoefeningen, de bediening van den Doop en het Avondmaal, is aan de predikanten nog opgedragen de Kerkelijke inzegening des huwelijks, die we mede tot de openbare Protestantsche godsdienstoefening moeten terugbrengen. Gaat het hiermede beter dan met de overige deelen der eeredienst?

Tot aan het laatst der vorige eeuw was het aangaan des huwelijks ook in het Hervormde Nederland eene kerkelijke handeling. In 1795 werd het burgerlijk huwelijk ingevoerd, en het huwelijk is sedert dien tijd door de Protestanten allengs meer als eene louter burgerlijke verbindtenis beschouwd geworden, ten gevolge

waarvan zij ook de kerkelijke „bevestiging" of „inzegening" van hetzelve vrij algemeen begonnen te verwaarloozen. De Synode gaf in 1816 eene vermanende opwekking, om die zoogenaamde „inzegening" niet te verzuimen, en bleef verder in dienzelfden geest werkzaam.[1]) Hoewel nu die inzegening nog pligtmatig geacht en met nadruk aanbevolen werd, schreef de Hoogleeraar Muurling in 1860, dat „deze zaak toen in zeer vele Gemeenten nog veel te wenschen overliet", en het Rapport ter zake der Kerkvisitatie; in de Synode van 1870 uitgebragt, doet deze al weder weinig bemoedigende mededeeling: „De kerkelijke inzegening des huwelijks was in vele gemeenten regel, in andere uitzondering; over 't geheel blijkt ten dien opzichte de toestand dezelfde te zijn gebleven, hoe wenschelijk eene verbetering ook moge zijn."[2])

Hieruit begrijpen we, met hoeveel regt onze schrijver zijne vele opmerkingen op deze wijze besluiten mogt:

„En aldus zou ik nog langen tijd kunnen voortgaan."

Het was waarlijk al meer dan genoeg!

Echter heeft hij eenige en nog donkerder voorstellingen bij zijn reeds zoo donker tafereel te voegen.

---

1) W. Muurling, Hoogleeraar te Groningen, *Practische Godgeleerdheid*. Groningen. 1860. Blz. 418.

Vgl. ook *De Katholiek*, Dl. XV, blz. 77 vv.

2) Ook het in der tijd hooggeprezen *Formulier* (men zou kunnen zeggen de *Ritus*) *ter Huwelijks-Inzegening*, door prof. Muurling in 1861 uitgegeven, schijnt deze wonde volstrekt niet te hebben kunnen heelen. In dat nieuwe formulier vindt men nog de handuitstrekking des predikants, zijne zegenbede, en de plegtigheid van het nederknielen der gehuwden aanbevolen, werkelijk wel in schoone overeenkomst met de Protestantsche opvatting van: *geest* en *waarheid!*

„Deze gebreken zijn meermalen uitgesproken, door velen worden ze gevoeld, op enkele [niet eens op alle] hoogescholen met nadruk den toekomstigen leider der openbare godsdienstoefeningen onder 't oog gebragt, doch 't is er nog verre van daan, dat de algemeene belangstelling is opgewekt in deze zaak."

Zullen die nadrukkelijke onderrigtingen en vermaningen, die eenigen der Protestantsche theologanten van den professoralen leerstoel vernemen, voor de verbetering der eeredienst vruchten dragen?

Onze schrijver schudt het hoofd: de jeugdige predikant moge, met de beste voornemens bezield, zijne liturgische werkzaamheid beginnen, helaas!

„als voorganger optredend, ondervindt hij op smartelijke wijze.... hoe moeijelijk, ja onmogelijk het voor den ontwikkelden en met aesthetisch gevoel begiftigden liturg is, om bij de bestaande inrigting der protestantsche bedehuizen, datgene te doen, wat verstand en aesthetisch gevoel gebieden."

Het is zoo, de schrijver herinnert ons aan een bezwaar tegen de verbetering der Protestantsche eeredienst, wat we nog onbesproken lieten: de zeer ondoelmatige en ongeschikte inwendige inrigting der meeste Protestantsche kerkgebouwen.

Toen de Hervorming ons Katholiek Nederland binnendrong en zich daar vestigde, bouwde zij zelve zeer weinig kerken; zij volgde den meer eenvoudigen en minder kostbaren weg om zich de bestaande Katholieke kerkgebouwen, de gedenkstukken van de vroomheid en den kunstzin onzer Katholieke vaderen, toe te eigenen; hoe gemakkelijk men ook hierdoor in het bezit der noodige overdekte ruimte kwam, men had nu alleen gebouwen, die, volgens

een wél doordacht plan, voor een geheel andere wijze van godsvereering dan die der nieuwgezinden, van den grond af, waren opgetrokken en, tot in de kleinste bijzonderheden toe, overeenkomstig de eischen en den geest der Katholieke eeredienst waren ingerigt. De Hervorming wilde niets anders dan spreek-zalen of „preek-huizen"; zij vond bede-huizen, huizen Gods, ingerigt om er het volmaakte gebed, het offer, aan God op te dragen; zij vond gebouwen, die als om het altaar heen waren opgegroeid, en waaraan het altaar, en het altaar alleen, de beteekenis en het eigenaardige gebruik geven kon. In die gebouwen was de offerplaats, het priester- of altaarkoor het voornaamste gedeelte, en het alles beheerschende middenpunt.

De Hervorming, die zich alleen in een auditorium, met niet meer dan een preekstoel in 't midden, te huis kon gevoelen, betrok die Katholieke kerkgebouwen. Aan het koor kon zij ter naauwernood eenige bestemming geven; zij was er blijkbaar meê verlegen; hier zette men er den preekstoel in, terwijl het schip en de beuken ongebruikt bleven; daar diende het koor om er het orgel in te plaatsen; elders werd de ingang tot de kerk onder de hooge koorvensters gemaakt; of ook is het koor eene bergplaats van ladders, stoven, enz. geworden, of het blijft volstrekt buiten gebruik; in zeer vele gemeenten dient het om er te doopen en de huwelijken in te zegenen, en wordt het „doophek" of „tuin" genoemd.

Is het wonder, dat er in gebouwen, wier voornaamste deel op eene zoo zonderlinge wijze misbruikt wordt, aan geen aesthetiesch schoone uitvoering der liturgie kan gedacht worden?

Voeg hierbij, dat die kerkgebouwen van alle sieraden, welke ze vragen, ontdaan zijn. De Hervormde „vaderen",

voor wie het beeld van een stervenden Godmensch nog te zinnelijk was, beijverden zich, om met de altaren en kruisbeelden ook de heiligenbeelden, de schilderingen, in één woord, alles, wat aan de Katholieke eeredienst herinnerde en afgebroken, weggenomen of bedekt kon worden, uit de kerken te verwijderen of onzigtbaar te maken; zij lieten, zooveel doenlijk, ter luistervolle schittering van hun: „geest en waarheid", alleen de naakte witte muren, hier en daar met leegstaande nissen, die om beelden schreeuwen, over; deze zoo ontsierde en afgetakelde kerkgebouwen, die er uitzien als uitgeschudde koningen, verrijkte men meestal met verfoeilijk leelijke timmeragiën; gewoonlijk zijn deze met den bouw onder alle opzigten in de sterkste tegenspraak; ze moeten dienen om de gemeente des te gemakkelijker rondom den preekstoel heen te scharen, daar de Hervorming niet in staat pleegt te zijn het schip en de beuken met kerkbezoekers te vullen. Ter opwekking des geloofs en ten dienste der Hervormde liturgie werden verder de muren met groote stijve spreukborden en met soortgelijke psalm- of nummerborden behangen.

Voorwaar, een aesthetisch gevormd predikant, die de beste voornemens koestert, om in zulke kerken aan de eeredienst waardigheid en schoonheid te geven, stuit op onoverkomelijke bezwaren.

Onze schrijver geeft den moed niet op, en begint met eene aansporing tot „ieder, wien de zaak ter harte gaat, om in de Protestantsche godsdienstoefeningen het liturgisch element te releveren"; ieder moet het zijne doen om „onze godsdienstoefeningen waardiger, aantrekkelijker, plegtiger te maken."

Verder stelt hij een maatregel voor, van welks opvolging hij zich zeer veel goeds belooft.

„De trichotomie der oude kerken (portaal, schip en choor) moet worden behouden en het choor, dat doorgaans βημα werd genoemd, omdat men het met behulp van enkele treden moest beklimmen, doch dat langzamerhand bij ons in doophek of tuin is ontaard, moet worden hersteld, opdat er eene uitnemend geschikte plaats in de kerk worde gevonden, in het gezigt der gansche gemeente .... om den H. Doop toe te dienen aan kinderen en bejaarden, om op eene plegtige wijze het H. Avondmaal te vieren, nieuwe lidmaten, ouderlingen, diakenen of in dienst tredende predikanten te bevestigen enz.....

Indien slechts deze enkele zaak t. w. de verhoogde en ruime tuin of platvorm als men wil, konde tot stand gebragt worden, dan zoude het aantal slordige liturgen allengs verminderen en de gemeente zoude hoe langer zoo meer belang gaan stellen in de liturgische verrigtingen en deze zouden, harmonisch met de geheele godsdienstoefening zamenwerkende, een indruk op het gemoed van den zinnelijken mensch maken, welke uitnemend dienstig is tot eene hoopvolle uitstrooijing van het goede zaad des Goddelijken Woords."

Alzoo eene poging tot gedeeltelijk herstel van het vroegere, door en door Katholieke priesterkoor, ziedaar den voorslag van onzen schrijver.

Is er van zulk een maatregel verbetering der gebreken in de Protestantsche godsdienstoefeningen te verwachten?

We vragen nu niet, of de doopbediening in het priesterkoor met het gebruik van vorige eeuwen en den aanleg der oude kerkgebouwen overeen te brengen is — volgens eene heerlijke symboliek en het eerwaardig gebruik behoort de doopvont te staan bij den ingang der kerk, ter regterzijde [1]) — we vragen alleen: indien de schrijver zijne medeprotestanten bewegen kon tot de voorgestelde

1) Zie Reichersperger, *Fingerzeige* en vgl. het Utrechtsche Provinciaal Concilie van 1865, blz. 223.

verandering over te gaan, zou men hem dan meerdere waardigheid en schoonheid in de zoogenaamde Protestantsche liturgie kunnen voorspellen?

Aanvankelijk en voor een zeker tijdsverloop kan deze verandering, dit optreden van den predikant voor het oog der geheele gemeente, zoowel de nieuwsgierigheid der kerkbezoekers prikkelen als den indruk, die de zeer matige plegtigheden der Protestantsche eeredienst op de harten kunnen maken, versterken. Evenzeer zouden „de slordige liturgen", waarvan onze schrijver spreekt, althans ten einde de groote menigte niet te stooten en te ergeren, wat meer op zich zelven en hunne bediening gaan letten en van hunnen kant minder of geene aanleiding tot ontstichting geven; maar op den duur? wat zal het op den duur baten?

De overtuiging van de waarde dier godsdienstige plegtigheden zal door dezen maatregel bij geen enkel denkend mensch gevestigd of bevestigd worden; en die overtuiging, zij alleen is het levendmakend beginsel, dat die plegtigheden op den duur met waardigheid kan doen bedienen en met godsdienstige belangstelling bijwonen.

Zullen door het aannemen en opvolgen van den voorgestelden maatregel de angstvalligheid en het wantrouwen worden verwijderd, waarmede de Protestant alle uitwendige vormen van godsdienst beschouwt; zal er de overdreven opvatting van de godsdienst in „geest en waarheid" door worden weggenomen? Zal de prediking des ongeloofs, die aan alle Christelijke godsvereering haren grond en hare beteekenis ontneemt, daardoor zwijgen in de kerkgebouwen der Hervormden?

Is de maatregel nu meer dan een palliatief, dat de verkeerde beginselen niet aantast, maar ze volkomen ongedeerd laat?

En zal die bediening van den Doop, die Avondmaalviering, die bevestiging van nieuwe lidmaten, predikanten enz. niet dikwerf eene theatervertooning worden, zonder beteekenis, zonder waarheid?

Neen, verbetering brengt een dusdanige koordienst niet aan.

Wil de orthodoxe Protestant het koor der kerken weder gebruiken als de voorname, de heilige plaats der Christelijke eeredienst, waar zich de luister der plegtigheden het schoonste ontwikkelt en het sterkste op de harten der menschen werkt, dan geve hij dat priesterkoor aan zijne eigenaardige bestemming terug en rigte er weder een altaar op en roepe er weder den priester in, en late er weder het offer opdragen, dat de hoogste handeling der eeredienst en tevens haar bezielend beginsel is.

Die Kristus' eeuwig offer stuit,
Die bluscht de zon des Godsdiensts uit.

Zoo zong Vondel [1]), en zoolang die zon niet schijnt in de hooge koren der Protestantsche kerkgebouwen, blijft alle poging om van daar licht en waarheid in de harten te doen stroomen, vruchteloos.

Voorts, wat alles afdoet, de maatregel, dien onze schrijver voorstelt, heeft niet veel kans om door een indrukwekkend getal onder de Nederl. Hervormden te worden goedgekeurd. Die voorslag heeft daarvoor een veel te Katholieke kleur, en naarmate wij er meer toenadering in vinden tot onze Katholieke liturgie, in diezelfde mate strookt hij minder, of veeleer, is hij meer in tegenspraak

1) *Kenteeken des Afvals.*

met de traditionele opvattingen, die de overgroote meerderheid der Nederl. Hervormden beheerschen.

Ik vertrouw, dat de schrijver lezers zal gevonden hebben, die met hem instemden, maar ik vrees, dat verreweg de meesten zijn voorstel als eene Pauselijke dwaling of als eene zeer gevaarlijke aanprijzing van uiterlijkheden hebben verworpen; ik meen ook, dat tot nog toe geen enkel Protestant in een openbaar geschrift zijne adhaesie aan den schrijver heeft te kennen gegeven.

En om nog een stap verder te gaan, al werd zijn voorslag door velen goedgekeurd en aangenomen, zou deze daarom in praktijk gebragt worden? Welke maatregel, die eenigzins in het kerkelijk leven ingrijpt en tot een zekeren omvang werken moet, kan er thans in het Nederl. Hervormde Kerkgenootschap genomen en ten uitvoer gebragt worden?

Indien eenigen, of zelfs indien velen het voorstel goedkeuren en gaan aanprijzen en verdedigen, dan zal het niets meer zijn dan een nieuwe twistappel bij de vele andere, waarover de Nederl. Hervormden onderling in den hevigsten strijd gewikkeld zijn, en, om alleen bij de praktische quaestiën te blijven, dan zal er behalve de reeds bestaande verdeeldheden over de noodzakelijkheid der doopwoorden, over de avondmaalviering, over de bijbelvertaling, over de inrigting der Synode, over de magt der kerkeraden, over de opvoeding der theologanten, over het beheer der kerkgoederen — verdeeldheden, ieder op zich zelf meer dan voldoende om het Nederl. Hervormd Kerkgenootschap te verscheuren — nog een nieuwe strijd over de koordienst ontbranden.

Zoo weinig kunnen de best bedoelde voorslagen ter verbetering der Protestantsche openbare eeredienst uitwerken; mogt het toch aan de welgezinde Protestanten duidelijk worden, dat zij uitsluitend in de Katholieke Kerk vol-

doening kunnen vinden voor den eisch zoowel van het regtschapen gemoed als van het gezond verstand om aan den Heer der Heeren eene openbare vereering te geven, die, zooveel de menschelijke zwakheid het vermag, Zijner eenigzins waardig en voor den mensch vruchtbaar is.

H. J. J. Prenger.

DE MORALITEIT VAN VONDELS WERKEN.

Stellen we ons in 't kort op de hoogte van hetgeen aanleiding heeft gegeven tot het schrijven van dit artikel.

In de Voorrede op De complete werken van Joost van Vondel [1]) waren, ter aanprijzing van Vondels kieschheid en zedigheid, eenige woorden geciteerd van den ZEw. Heer Drabbe [2]).

Tegen de duiding dier woorden is de Schrijver, die inmiddels Regent van het Seminarie Hageveld en Kanunnik van 't Bisdom van Haarlem geworden was, opgekomen met een stuk over Vondel's dichterlijke moraliteit [3]), waarin hij breedvoerig betoogt, dat zijne woorden misduid zijn en niet kunnen aangevoerd worden tot aanprijzing der volks-uitgave van Vondels complete werken.

Hierop is de Heer J. A. Alberdingk Thijm gevolgd met een artikel, dat evenzoo Vondel's dichterlijke

---

1) Met eene inleiding en voorrede van H. J. Allard, Leeraar aan het Seminarie te Kuilenburg.

2) Uit *Vondel's overgang tot de Katholieke Kerk*, tegenover de voorstelling van Mr. J. van Lennep. Eene voorlezing door G. F. Drabbe, R. K. Priester en Leeraar aan het Seminarie *Hageveld*. Leiden, J. W. van Leeuwen. Overgedrukt uit *De Katholiek*. Dl. LI, blz. 352.

3) *De Katholiek*, Dl. LIX, blz. 173.

moraliteit ten opschrift voert [4]) en tegen den hageveldschen Regent en diens schrijven gerigt is.

We zeggen: tegen den Regent en diens schrijven; want niet slechts het gevoelen, maar ook de persoon van den HEw. Heer Drabbe wordt door den Heer Alberdingk aangevallen.

I.

Reeds op de eerste bladzijde wordt gewag gemaakt van eene „immoraliteit, waar zelfs de Heer Drabbe Vondel niet „van beschuldigt." — Dit „zelfs" heeft geen zin, of de Regent moet niet slechts een bestrijder, maar de grootste bestrijder van Vondel zijn.

Op de tweede bladzij wordt gesproken over Prof. Drabbe en „de achtenswaardige angstvalligheid zijner Prozamu„ze."— Dichter of proza-schrijver, wat doet het hier ter zake? Er was spraak over de moraliteit van Vondels werken, en zulk een vraagstuk kan de proza-schrijver minstens even goed beoordeelen als de dichter.

De Heer Alberdingk vermeit zich (op dezelfde bladzij) in het breed uitmeten van eene tegenspraak, waarin de HEw. Heer Drabbe met zich zelven zou vervallen zijn. — Eens toegegeven (wat echter met grond kan betwist worden), dat de Regent zou gezegd hebben, de meening van Busken Huet te deelen, dat Vondel wel altijd een impopulair auteur blijven zal, dan is dit nog niet in tegenspraak met de bewering, dat Vondel gevaarlijk is voor het volk; als immers de impopulaire Vondel in de huisgezinnen verspreid is, zal het volk, dat gelijk alle vleesch naar het verbodene haakt, juist de gevaarlijke stukken, die dikwijls aanlokkend zijn door hun titel, opslaan en lezen.

Wij zijn op de derde bladzij. Daar wordt door den

4) *Dietsche Warande.* Dl. IX, vijfde aflevering, blz. 459.

Heer Alberdingk gezegd: „. . . dan", als namelijk Vondel door den Regent aansprakelijk wordt gesteld voor eenige onzedelijke stukken, „dan heeft de Heer Drabbe de vol-„doening die beleediging over de grijze haren van een der „edelste en reinste geniën te hebben uitgestort." — Wie of wat geeft den Heer Alberdingk het regt om, we zullen een zacht woord gebruiken, zulk een onedelen aard aan den HEw. Heer Drabbe toe te schrijven, dat deze er voldoening in zou vinden, als hij eenige onkiesche en onzedelijke stukken op Vondels rekening zetten kan?

Zie de volgende bladzij, en gij leest:

» De leer dat de vatbaarheid voor misbruik de veroordeeling eener zaak is, kan ons ver brengen."

Zeer zeker; maar is deze leer door den Regent verkondigd?

Volstrekt niet; en als ze nu toch aan den Regent wordt toegeschreven, moeten we dan niet vragen: waar is hier de eerlijkheid van den Heer Alberdingk?

En waar moeten we heen met de ongerijmdheden, die uit een zoo dwaas beginsel volgen?

Op rekening van den HEw. Drabbe kunnen ze niet gezet worden.

„Men moet", zoo gaat de Heer Alberdingk voort,

» Men moet den vromen jongen dan wel zeer bewonderen, die mij bekende de sfinxen voor het Park in onze amsterdamsche Plantaadje niet te kunnen voorbijkomen zonder aan slechte opwellingen toe te geven."

Welk eene redeneering!

Iemand, die de vermelde sfinxen als veroordeelingswaardig beschouwt, zal natuurlijkerwijze moeten wenschen, dat die beelden óf weggenomen óf veranderd óf stuk geslagen worden. Maar neen; volgens den Heer Alberdingk

zou zoo iemand zich niet tot de sfinxen, maar tot dien jongen moeten wenden. Waarom? Om hem te berispen of te beklagen? Neen; om hem te bewonderen.

Maar van dien jongen wordt gezegd, dat hij aan slechte opwellingen toegeeft en derhalve zondigt?

Daar helpt niet aan; als iemand die sfinxen afkeurt, dan moet hij, zegt de Heer Alberdingk, bewondering hebben voor dien zondigenden jongen.

Maar de Heer Alberdingk zal waarschijnlijk gemeend hebben, dat die jongen niet aan slechte opwellingen toegeeft, maar ze slechts ondervindt?

Ook wij gelooven, dat de Heer Alberdingk, over een punt van moraliteit sprekende, zich in het gebruik der termen heeft vergist; maar ook dan, als die jongen slechts door bekoringen gekweld wordt en niet zondigt, kan er voor niemand ter wereld noodzakelijkheid bestaan om hem te bewonderen.

Wat heeft de Heer Alberdingk nu uitgerigt?

Uit een dwaas beginsel, dat niet door den Regent was opgezet, heeft hij, namelijk de Heer Alberdingk, op eene onhandige wijze voortgeredeneerd en aldus niet den Regent, maar zichzelven ten toon gesteld.

De Heer Alberdingk vervolgt:

„Begin dan maar met Gods schepping te verminken en allen schoonen vrouwen de neuzen af te snijden."

Dit is inderdaad slechts een begin; want als hetgeen vatbaar is voor misbruik, veroordeelenswaardig is, en het veroordeelenswaardige moet verminkt en bedorven worden, dan volgt er heel wat! Dan zal men, van het schoone overgaande tot het nuttige, het water moeten wegdoen, omdat iemand er zich in verdrinken kan; dan zal men het vuur moeten blusschen, omdat iemand er in kan springen en zich verbranden. Maar, het zij nog eens

gezegd, al wat uit dit dwaze beginsel volgt of niet volgt, het komt niet voor rekening van den Regent, maar van den dwaas, die zulk een beginsel houden zou; en deze, dunkt ons, moet nog geboren worden.

Bijna geen enkele bladzijde, of de Heer Alberdingk hakt op den Regent in.

„Waarom, als men Vondel waagt aan te randen, inschikkelijker geweest voor de Heidenen, voor fraaye geesten, die de zonde van Sodom verschoonend behandeld hebben?"

De Regent zou inschikkelijker geweest zijn voor de onzedelijke Heidenen dan voor den christelijken, den katholieken Vondel! Zulk eene beschuldiging, tegen zulk een persoon ingebragt, dient óf bewezen óf herroepen te worden.

Wat is hier de waarheid?

De Regent heeft niet slechts de zedelijkheid der christen Nederlanders niet achtergesteld bij die der romeinsche dichters en redenaars, maar in geheel ziju artikel is zelfs geen zweem van vergelijking tusschen de zedelijkheid der Heidenen en die der oud-nederlandsche dichters te vinden; en de volks-uitgave van Vondel wordt door den Regent vooral daarom afgekeurd, omdat zij ook de Heldinnenbrieven en de Herscheppinge van Ovidius, en de Lierzangen van Horatius bevat.

In de noot op bladzij 468 laat de Heer Alberdingk het voorkomen, of de HEw. Drabbe het volkomen eens is met den „uitstekenden letterkundige" (Busken Huet), van wien hij eenige regelen aanhaalt. — Wat zegt echter de Regent, voordat hij zijn citaat begint? Dat hij het meedeelen zijner gemoedsbezwaren besluit (wij zullen een paar woorden onderstrepen) met de navolgende regelen, „welke „met eenig voorbehoud verstaan, een behartigens„waardigen wenk bevatten."

Is het waar, dat het „edel spel" der kunst door den Regent wordt gelijkgesteld met „vertooning", met „tijd-„verdrijf", met „jok" en „schijn"?

Neen; maar uit de lezing derzelfde noot van den Heer Alberdingk zou men het opmaken.

Wat moet het beteekenen, dat (op bladzijde 468) de HEw. Heer Drabbe als „een professor en letterkundige uit „ons literariesch pygmaeentijdperk" gequalificeerd wordt?

Al moest de HEw. Heer Drabbe, wat echter J. van Lennep [1]) niet zou toegegeven hebben, onder onze literarische pygmaeen gerekend worden, zou hij dan toch, als moralist, niet een gezond oordeel kunnen vellen over de moraliteit van Vondels werken?

Ook dit wordt den Regent ten kwade geduid, dat hij Vondel met „menagement" behandelt. — In waarheid, de Regent heeft Vondel gemenageerd. Waarom? Omdat hij van oordeel is, dat men niemand onnoodig moet kwetsen, maar dat men, bij het gispen van iemands gebreken, zijn persoon zooveel mogelijk moet ontzien. Waarom verder? Om zoo te toonen, dat hij Vondel als zijn meerdere eerbiedigt en hem dankbaar is. Waarom nog? Omdat hij niet slechts met Vondel, maar ook met den Uitgever en den Schrijver der Voorrede te doen had; ook deze personen moesten zooveel mogelijk gespaard worden.

Heeft de Regent gemenageerd ten koste der duidelijkheid? Neen; want de Heer Alberdingk heeft zeer goed begrepen, dat aan Vondel (dat is, aan eenige zijner werken) niet slechts onkieschheid, maar ook onzedelijkheid wordt ten laste gelegd. Dit was dan ook gemakkelijk te begrijpen; want als van Vondel wordt gezegd, dat hij gewoonlijk kiesch en zedig is, zal daarin toch wel duidelijk

1) *De werken van Vondel.* XII, blz. 197.

genoeg uitgedrukt wezen, dat hij somtijds onkiesch en onzedig is.

Wat mag den Heer Alberdingk bewogen hebben, om den HEw. Heer Drabbe aldus te behandelen?

Beschouwde hij den Regent als niet op de hoogte van het door hem behandelde vraagstuk? Maar, al ware dit het geval, tegenover onze minderen, bijzonder als zij, wat de Heer Alberdingk van den HEw. Heer Drabbe erkent, met „welgemeendheid" te werk gaan, past ons edelmoedigheid.

Dacht hij, door het verkleinen van den Regent, ook diens gevoelen over Vondel in miscrediet te brengen? 't Is eene manoeuvre, die het gewenschte uitwerksel bij slechts weinigen hebben zal.

Ziet hij in en rondom en achter den Regent misschien iets anders? is deze hem de personificatie van iets, wat hem hindert in het houden en het verbreiden van sommige zijner geliefkoosde opiniën?

Wij weten het niet; maar in het gemoed van den Heer Alberdingk moet heel wat omgaan, als hij van den Regent, terwijl deze welgemeend voor de zedelijkheid in de bres springt, zeggen durft:

„Que, diable, allait-il faire dans cette galère!" [1])

Is het te verwonderen, dat de Regent, na zoo onheusch bejegend te zijn, er van afzag om zelf te antwoorden?

Een ridderlijken strijd zou hij niet ontweken hebben, maar kan hij zich met vechten inlaten? Een persoon, die den Heer Alberdingk van zeer nabij kent, heeft van hem gezegd [2]): „Vechten — dat is uw leven, gescheurde

---

1) 't Zelfde nummer der *Warande*, blz. 40 van *'t Bulletin Périodique*, *Lettre à une religieuse*[!].

2) Zie Busken Huet, *Litterarische Fantasiën*, II, blz. 150.

„kleêren — ziedaar uwe grootste pret"; maar vechten en kleêrscheuren, dat altijd leelijk is, staat den een nog leelijker dan den ander.

Op de vraag, die u, lezer! op de lippen zweeft, antwoorden we al: Wij vechten niet; wij doen maar als de voorbijganger, die den vechter bij zijn arm vat en wegzet.

Ook het gevoelen van den Regent zullen wij verdedigen. Hiervoor had deze zelf kunnen optreden; maar dan had hij niet slechts alle geraaktheid over hetgeen tegen zijn persoon begaan was, moeten terzijde stellen, maar daarenboven nog den schijn vermijden, dat hij, voor zijn gevoelen strijdend, ook tevens zijn persoon verdedigde.

Het eerste was te doen geweest, maar het laatste was niet wel mogelijk; en toch was het hoog noodig, dat het gevoelen van den Regent verdedigd werd, wijl het zamenhangt met een beginsel, dat vooral in den tegenwoordigen tijd dient gehandhaafd te worden.

II.

De Regent had in zijn artikel: Vondel's dichterlijke moraliteit, voornamelijk betoogd, dat zijne vroegere lofspraak over Vondels kieschheid en zedigheid door den Schrijver der Voorrede misduid was.

Is de Heer Alberdingk tegen deze hoofdstelling opgekomen? Neen; en als we hierbij in aanmerking nemen, dat de Heer Alberdingk, als hij die stelling had kunnen ontzenuwen, zekerlijk niet zou nagelaten hebben het te doen, mogen we wel zeggen, dat de Regent zijn eigenlijk pleit (dat echter niet tegen den Heer Thijm was) gewonnen heeft en zich onschuldig mag rekenen aan het kwaad, dat door de volks-uitgave van Vondel kan gesticht worden.

De Heer Alberdingk rigt zijne tegenspraak tegen iets

anders. Maar laat ons eerst zien, waarin hij met den Regent overeenstemt.

De Regent had gewezen op het gevaarlijke der lezing van Vondels werken. Ook de Heer Thijm zegt:

„Ik wil gaarne erkennen (maar het heeft in dit geding niet de minste waarde), dat ik den geheelen Vondel mijn minderjarigen kinderen niet in handen zoû geven."

„... ik erken, dat ook argloze jonge lieden, althands onzer dagen, uit sommige zijner stukken indrukken zouden kunnen ontvangen, die storend en bezoedelend op hun gemoedsrust zouden kunnen werken."

„Had Prof. Drabbe zich er bij bepaald de meening uit te spreken, dat hij Vondel... niet voor het volk wilde bestemd zien, ... had hij zich bepaald met te waarschuwen, dat de geheele Vondel geen geschikt leesboek voor jonge menschen was: — ik zoû het stilzwijgen hebben bewaard; ik zoû, tot zekere hoogte, zijne meening gedeeld hebben.

De geheele Vondel alzoo is, ook volgens den Heer Alberdingk, gevaarlijk voor de jeugd, voor de jonge lieden onzer dagen en, tot zekere hoogte, voor jonge menschen en voor het volk. Neem de beperking: „tot zekere hoogte" weg, en de beide Heeren zijn het, tot dusverre, volkomen met elkander eens.

Waar begint de tegenspraak van den Heer Alberdingk? Als de Regent zegt, dat Vondel „bij wijlen zijne maag-„delijke Muze over haren gunsteling heeft doen blozen."

Wat is de zin dezer beeldspraak?

De Heer Thijm schijnt er uit te verstaan, dat Vondel niet slechts eenige onzedige stukken geschreven heeft, maar ook even zoovele malen door onzedigheid zou gezondigd hebben.

Is deze opvatting de ware, de voor de hand liggende? Wij antwoorden, dat de woorden van den Regent, in hun

verband genomen, niets anders beteekenen, dan dat eenige stukken van Vondel niet kiesch en zedig zijn: er was immers spraak over den gedrukten en uitgegeven Vondel?

Ligt in die woorden ook, dat Vondel, zulke stukken schrijvende, tegen de zedigheid gezondigd heeft?

Het zou uit de woorden, buiten hun verband gerukt en buiten de onmiskenbare meening van den Schrijver verstaan, kunnen gehaald worden. We zeggen: buiten de onmiskenbare meening van den Schrijver verstaan; want de Regent zal toch niet van meening zijn, dat hij in het hart van een ander kan zien en, in een bepaald geval, over eens anders "bedoeling" [1]) oordeelen? Gelijk iedereen zal hij, wanneer iemand, die goed bij zijn verstand is, iets kwaads doet, met grond vreezen, dat deze er meê zondigt; maar van den anderen kant zal hij ook erkennen, dat er menigmaal iets kwaads gebeurt, zonder dat de handelende persoon, als te goeder trouw zijnde, er zijn geweten meê bezwaart; hij zal gaarne erkennen, dat dit, nu en dan, ook met Vondel zoo kan geweest zijn.

Maar dan het "blozen" der Muze? Dit veronderstelt toch noodzakelijk schuld in Vondel.

Volstrekt niet; want hoe dikwijls bloost niet eene moeder over iets, wat haar kind in volle en blijkbare onschuld doet? En wil niet de Heer Alberdingk zelf, dat de Regent zal blozen over de beschuldiging, die hij "met de meeste welgemeendheid" over Vondel heeft uitgesproken?

De HEw. Heer Drabbe beschuldigt derhalve eenige stukken van Vondel, maar laat Vondels schuld of on-

1) Vreemd is derhalve de uitdaging op blz. 462 der *Warande*: "Ik "daag den Heer Drabbe uit, mij een enkelen volzin bij den dichter aan te "wijzen, waar de zweem eener ontuchtige bedoeling bij heeft voorgezeten."

schuld in het midden, of liever, daar spreekt hij niet over.

Anders de Heer Alberdingk: in zijne schatting zijn beiden, Vondel zelf en de gedrukte Vondel, volkomen onschuldig. Hij zegt:

„Gelukkig Vondel, wiens koninklijke mantel eerder voor een slankgeplooiden Engelentalaar is te houden, waarmeê hij hoog genoeg over al de aardsche dingen heenzweeft, die hij bezingt of bespreekt, om er nooit door bezoedeld te worden!"

„Er is gezegd, dat Vondels Muze zich geschaamd heeft over haren gunsteling, en dat is, in alle opzichten, onwaar."

„Vondel is in mijne oogen de type van reinheid."

„Ik ben een dankbare discipel, die beweert, dat de erkentelijkheid zijne oogen niet verblind heeft, en die de volkomen onschuld van zijn Meester staande houdt."

Naar het bewijs van Vondels inwendige reinheid zullen we den Heer Alberdingk maar niet vragen; ook hij, en dit is afdoende, heeft niet in het hart van Vondel kunnen zien.

Wat wordt aangevoerd als bewijs voor de reinheid van Vondels werken?

Vooreerst: „ . . . de „wierookslagen", die Vondel aan „de zinnelijkheid zal hebben „toegezwaaid", verdeelen „zich over zijn geheele loopbaan, en . . ." — Is dit een bewijs? Is het dan onmogelijk, dat Vondel in zijn langen levensloop nu en dan een onzedelijk vers geschreven heeft?

De Heer Alberdingk vervolgt: „en de Herschep-„pinge van Ovidius verscheen toen de dichter 84 „jaren telde." — Al wat iemand op vier-en-tachtigjarigen leeftijd schrijft, vertaalt of uitgeeft, is alleen daarom, om dien hoogen leeftijd, nog niet zedig.

Maar de Metamorphosen worden toch geprezen door

den „godtvruchtigen en uitneemenden Pontanus, Priester der „Societeit"?

Ze worden door de geheele christelijke wereld geprezen, en met alle reden, want ze bevatten, bijzonder voor hen, die ze in het oorspronkelijke kunnen lezen, zeer veel schoons; maar behalve dat schoone bevatten ze, helaas! nog iets anders.

Verder moet tot bewijs strekken: „.... het blijkt niet, „dat Vondels Muze, bij nader indenken van het vroeger „geschrevene, ooit (met of zonder reden) een blos op haar „kaken gevoeld heeft." — Wat niet blijkt, kan toch wel gebeurd zijn; en van Vondel mogen we vertrouwen, dat hij over sommige zijner stukken niet slechts een blos op zijne kaken gevoeld, maar ook een waar berouw gehad heeft.

Overigens moeten we ons tevreden stellen met hetgeen de Heer Alberdingk verzekert (blz. 462):

„Hun ontbreekt de takt ter onderscheiding van rein en onrein, die de minste verwantschap meenen te ontdekken tusschen de naakte beelden van Vondel en de ontkleede figuren van Focquenbroch of Verhuls, wat zeg ik, — zelfs van den anders vaak fijn voelenden Breêroô. Een gezonde, argloze natuur spreekt zich in Vondel overal uit; een reuk, hetzij dan van bordeel of boudoir, omwademt daarentegen de figuren der zinlijke dichters, die waarlijk te veroordeelen zijn. Bij iedere plastische voorstelling, die Vondel in het leven roept, overheerscht het scherp en onschadelijk vernuft of de koele plasticiteit het geheele beeld; en die leest zoo als behoort gelezen te worden, kan door Vondels tafereelen niet worden geërgerd."

Dit over Vondels eigen werken. Over Vondels vertalingen wordt gezegd (blz. 464):

„'t Is bewonderenswaardig, en moet ons met den diepsten eerbied voor de kuische pen van Vondel vervullen, dat hij, de groote, gloeyende dichter, met zulk eene afkoelende ob-

jektiviteit, met zooveel eenvoudigen kunstzin bij technische inspanning, met zooveel arglozen goeden wil, de meest vrije plaatsen in Virgilius en Ovidius vertaald heeft; ja, dat gaat zóo ver, dat een spiegel haast niet schuldelozer zijn kan aan de zonden der oneerbare vrouw, die er voorbij loopt en wier vormen bij reflekteert."

't Is schoon gezegd, maar een bewijs zit er niet in: 't is niet meer dan eene in schoone vormen gevatte verzekering van den Heer Alberdingk.

Mogen we nu het gevoelen van den Heer Alberdingk in 't kort zamenvatten?

Omtrent Vondel zegt hij: Vondel is wel een gevaarlijk, maar niet een onzedelijk boek.

Omtrent het lezen van Vondel: Volwassenen, die behoorlijk zijn opgevoed, kunnen in Vondel gerustelijk bladeren en lezen.

Daarentegen zegt de HEw. Heer Drabbe: Sommige van Vondels stukken zijn onzedelijk, en (wat door den Kanunnik niet gezegd is, maar wel volgen moet) het lezen van den geheelen Vondel is aan volwassenen, enkel en alleen omdat zij behoorlijk zijn opgevoed, nog niet geoorloofd.

Hier hebben we dus het verschillend oordeel van twee personen; de een heeft zijne redenen opgegeven, de andere nog niet.

Als we ons nu verbeelden, niets van die redenen te weten of ze niet te kunnen beoordeelen, aan wiens zijde zouden wij dan, enkel en alleen op het gewigt van den persoon afgaande, geneigd zijn ons te scharen?

De Heer Alberdingk is genoegzaam bekend. Hij is een uitstekend letterkundige, hij is dichter en proza-schrijver, taal- en oudheidkenner, hij is een voorbeeldig huisvader en, niet buiten of boven dat alles, maar in dat alles, tracht hij een

trouwe zoon te zijn van de Katholieke Kerk. Zijn oordeel derhalve is, ook in een moreel vraagstuk, niet zonder gewigt; vergist hij zich soms, dan is het, nog meer dan bij anderen, de moeite waard hem teregt te wijzen.

Maar ook de HEw. Drabbe legt zijn gewigt in de schaal. Hij is priester, sedert zeventien jaar priester; gedurende al dien tijd is hij met zielzorg belast geweest, en heeft hij dus, ambtshalve, de christelijke zedeleer moeten bestuderen en toepassen. Dit heeft hij niet slechts allerwege in het Bisdom, maar ook en vooral in het Seminarie mogen doen, in het huis, waar de kweekelingen van het heiligdom en de verkondigers der christelijke zedeleer worden opgeleid. Sinds drie jaren is hem, als Regent, het bestuur van dat Seminarie toevertrouwd, en sinds een weinig korter tijdsverloop is hij, als Kanunnik van Haarlems Bisdom, de raadsman van onzen Hoogwaardigen Bisschop. Reeds in die waardigheid geplaatst zijnde, heeft hij zijn oordeel over Vondels werken uitgesproken, of liever, zijn vroeger uitgesproken oordeel, uit gewetensbezwaar, gehandhaafd en toegelicht.

Zien we thans de redenen, die elk der twee voor zijn gevoelen bijbrengt.

De bewijzen van den Heer Alberdingk, die ten minste, welke in zijn artikel te vinden waren, hebben we meêgedeeld en gewogen.

Hoe bewijst de Regent zijn gevoelen?

Dit, bewijzen aanbrengen, heeft hij in zijn artikel niet gedaan; want hij sprak een gevoelen uit, dat algemeen, althans bij de Katholieken, aangenomen is. Nu hem echter naar bewijs gevraagd wordt, zullen wij in zijne plaats antwoorden en daarbij, gelijk vroeger bij den Heer Alberdingk, zijn gevoelen omtrent Vondel en omtrent het lezen van Vondel uit elkander houden.

Hoe zal dan de Regent bewijzen, dat sommige der werken van Vondel onzedig zijn?

De Heer Alberdingk schijnt zich over den Regent te beklagen, omdat deze „de moraliteit van sommige, uit „de verte en zeer in 't algemeen door hem aangewezen, „plaatsen in Vondels werken" behandelt; omdat hij die plaatsen niet met den vinger aanwijst.

Is dit waarlijk, zooals we nog uit een ander woord vermoeden, de meening van den Heer Thijm, dan vragen we:

Mogt de Regent dit doen? Mogt hij, die eenige stukken van Vondel als bepaald onzedig beschouwt, mogt hij juist de meest onzedige stukken, zoo niet onder het oog zijner lezers brengen, ze dan toch met den vinger aanwijzen en aldus iedereen in de gelegenheid stellen om ze in de reeds al te veel verspreide volks-uitgave op te slaan?

Wat zou het bovendien gebaat hebben? De Heer Alberdingk had immers zijn antwoord reeds klaar: U ontbreekt „de „takt ter onderscheiding van r e i n en o n r e i n", gij weet geen onderscheid tusschen „n a a k t" en „ontkleed", gij hebt geen begrip van „koele plasticiteit" noch van „afkoelende objektiviteit"; met zulke termen, waarmeê de Heer Thijm wel zal weten, wat hij bedoelt, maar die voor ons en voor velen tamelijk duister zijn, was de Regent afgewezen geworden.

Waarop dan steunt de Regent?

Voornamelijk op het oordeel van alle herders en zielzorgers. Zij allen zullen, als zij over Vondel geraadpleegd worden en daardoor in de noodzakelijkheid komen om eenige van Vondels verdachte stukken te doorbladeren, — dan zullen zij ten antwoord geven, dat sommige der vertaalde en sommige der eigen stukken van Vondel bepaald onzedig zijn. Zoo leeren zij onder het oog hunner wettige Bisschoppen.

Dit oordeel omtrent Vondel staat nu eenmaal vast, en daarom zal geen consequent Katholiek opkomen tegen den volgenden regel omtrent het lezen van Vondel:

Niet ieder, die volwassen en behoorlijk opgevoed is, mag den geheelen Vondel lezen; alleen hij, die bovendien nog eene reden[1]) heeft, zwaarder of ligter naar mate van het gevaar, waaraan hij zich blootstelt.

Voor zoover als noodig is om eenige verkeerde stellingen of althans strekkingen van den Heer Alberdingk teregt te wijzen, zullen we den grond aangeven, waarop genoemde regel steunt.

Die grond is gelegen in hetgeen de Kerk en de ondervinding leert over de kwade begeerlijkheid, welke in ons is door de erfzonde en verergerd wordt door onze persoonlijke zonden.

1. Deze begeerlijkheid is, zoo leeren Kerk en ondervinding, in alle menschen. Bij den een is zij sterker dan bij den ander, maar zij is zoowel in de gedoopten als in de ongedoopten, zoowel in de heiligste zielen als in de diepst bedorven zondaren. Allen hebben de neiging naar het kwaad, en die neiging is bij allen een ongelukkig aanknoopingspuut voor de bekoringen des duivels en de verleidingen der wereld. Van hoevele Heiligen, die zich nooit in hun leven aan eene enkele doodzonde hebben schuldig gemaakt, lezen we niet, dat zij, ook zonder uiterlijke aanleiding, door de hevigste bekoringen gekweld werden, en dat jaren lang, bij dag en bij nacht?

---

1) Zoo kan b. v. Vondel voor het lezen en het vertalen van het geheele werk der *Metamorphosen* eene reden gehad hebben in zijn verlangen om zich te oefenen in het Latijn en om de schoone vormen van Ovidius in het Hollandsch over te brengen; eene reden voor het uitgeven dier vertaling kan hij gehad hebben in hare bestemming voor het St. Lucasgild dat een gild was van kunstenaars.

Het is daarom niet wél gedaan van den Heer Alberdingk, dat hij smaalt op den jongeling, die de sfinxen voor het Park niet kan voorbijgaan, zonder dat hij (we zeggen niet, aan slechte opwellingen toegeeft, maar zooals wel de meening van den Heer Thijm wezen zal) slechte opwellingen ondervindt; dat hij van dezen zegt:

Wat is dat voor een ziekelijke, verachtelijke prikkelbaarheid, die alleen het deel kan wezen van knapen, die zich aan leelijke izolementsgewoonten hebben overgegeven!"

Neen, Heer Alberdingk, zulk eene prikkelbaarheid is niet altijd het gevolg van persoonlijke zonden. Het tegendeel is dikwijls waar; want, gelijk Thomas van Kempen (De Imit. IV, 18) zegt: „De ongeloovigen „en de zondaars, die hij [de duivel] zeker in zijne magt „heeft, bekoort hij niet; maar de godvruchtige geloovigen „bekoort en kwelt hij op verschillende wijzen."

Ook mag de Heer Alberdingk niet zoo uit de hoogte nederzien op Louis Veuillot, omdat deze den indruk maakt, dat hij zekere nuditeiten niet zonder hinder (de Heer Alberdingk is hier, door te zeggen: „ongedeerd", wederom onjuist) een oogenblik voor zijn geest gehad heeft. Waarlijk groot en eerbiedwaardig zijn ons de Vaders van Trente, als zij zich niet van de overige menschen afzonderen, maar in zichzelven keeren en met diepe nederigheid verklaren (Sessio V, 5): „Dat de begeerlijkheid in de gedoopten „blijft, dit belijdt en gevoelt deze heilige Vergadering"; zij betuigt, dit niet slechts te belijden, maar ook te ondervinden en te gevoelen.

2. De kwade begeerlijkheid laat zich het sterkst gevoelen en is het gevaarlijkst op het punt van kuischheid; daarom is het groote voorschrift van alle geestelijke schrijvers: „Vlugt, vlugt!" Dat vlugten van alle gelegenheid

en zelfs van verwijderde aanleiding zien we dan ook bij al de Heiligen.

Wij kunnen derhalve niet instemmen met den Heer Alberdingk, als hij onder de beste middelen ter opvoeding van kinderen opgeeft: „hun verkeer met zedige en be„schaafde vrouwen op alle wijzen te bevorderen." Aldus, namelijk als middel, dat onvoorwaardelijk ten goede werken zou, heeft de Heer Alberdingk den omgang met vrouwen door geen enkel geestelijk schrijver aangeprezen gevonden; maar wij kunnen integendeel vele heilige schrijvers noemen, die de grootste behoedzaamheid bij het verkeer met zedige en godvruchtige vrouwen aanbevelen, omdat niets zoo aantrekkelijk is als de zedigheid en de godsvrucht, en omdat de regtmatige liefde voor die deugden zeer gemakkelijk in zinnelijke liefde voor den deugdzamen persoon ontaarden kan.

3. De kwade begeerlijkheid is nooit ten eenemale uit te roeijen; daar maakt de Kerk geen aanspraak op, ofschoon zij een compleet opvoedings-systeem heeft, waarin de HH. Sakramenten niet, gelijk bij den Heer Alberdingk, vergeten worden, maar op de allereerste plaats staan, en waarin, alweêr anders dan bij den Heer Alberdingk, ook de versterving is opgenomen [1]).

De begeerlijkheid blijft ons bij tot aan onzen doodstrijd; we zullen het duidelijk maken met een voorbeeld.

De H. Alphonsus de Liguori, zoo verhaalt zijn levensbeschrijver Villecourt [2]), had in zijn hoogen ouderdom te strij-

---

1) Het „speenen van lichtzinnige schouwburgvertooningen, van groote „glazen ponsch, van bezwarende *soupers*, van danspartijen, gelijk de Re„volutie ze heeft ingevoerd," is immers nog geen eigenlijk gezegde versterving.

2) *Vie et institut de Saint Alphonse-Marie de Liguori* par le Cardinal Clément Villecourt.

den tegen allerlei en allergevaarlijkste bekoringen: tegen bekoringen van ijdelheid, van vermetel betrouwen en van vertwijfeling, van ongeloof en zelfs van onzuiverheid. „Ik „ben", zeide hij eens weenende tot pater Criscuoli, „ik „ben acht-en-tachtig jaren oud, en nog is het vuur mijner „jeugd niet uitgeblusscht." Men hoorde hem dan ook somtijds, midden in den nacht, uitroepen: „O mijn God! „laat mij liever sterven dan U vergrammen" [1]).

Hier hebben we een Heilige als de H. Alphonsus, dat wil zeggen, een Heilige, die niet, zooals b. v. de H. Augustinus, een bekeerling was, maar die zijne onschuld nooit door eenige doodzonde bezoedeld had; die, als priester, als ordesgeestelijke, als missionaris en als bisschop, het ruimste gebruik had gemaakt van al de genademiddelen der Kerk en het daarbij niet aan eigen medewerking had laten ontbreken. Als zulk een Heilige, op zijn bijna negentigjarigen en kromgebogen ouderdom, nog zucht onder de bekoring, dan meenen we te mogen vragen, of de begeerlijkheid uit te roeijen is, en hoe de Heer Alberdingk kan denken aan middelen om de kinderen „zoo te stalen, „dat men ze, volwassen, gerustelijk in Vondel kan laten „bladeren en lezen." Van dat „stalen" weet de Kerk niet af.

Als een der beste middelen voor het „stalen" van de kinderen wordt door den Heer Alberdingk ook genoemd: „te zorgen, dat zij zich niet aftobben in gewetensbezwaren, „in pusillanimiteiten, waar God niet meê gediend is en „waar hun gemoedsleven niet door wordt versterkt."

Gaarne erkennen wij de wenschelijkheid, dat de kinderen zich niet aftobben in gewetensbezwaren en pusillanimiteiten, en ook geven wij toe, dat daaraan (maar vooral en dikwijls alleen door een bekwaam biechtvader) veel te

---

1) Tome III, p. 280.

doen is; maar dat het niet mogelijk is, zoo maar eenvoudig te maken of, zooals men zegt, te "zorgen", dat iemand van zijne gewetensbezwaren en angstvalligheden afkomt, dit meenen we uit het voorbeeld van denzelfden H. Alphonsus te kunnen aantoonen.

"De bekoring", zegt Villecourt [1]), "bragt hem somtijds "zóó in verwarring, dat hij de bekoring niet van de toe-"stemming onderscheiden kon."

"Het verstand van Alphonsus was [dan] verduisterd, "en in dien stikdonkeren nacht zag hij overal niets dan "zonde of gevaar van zonde of twijfel, dat hij gezondigd "had" [2]).

Ziedaar dan gewetensbezwaren en pusillanimiteiten bij een man als Alphonsus, die duizenden en duizenden van zielen had geleid en getroost en gerustgesteld; die, door de vereenigde werking van natuur en genade, van menschelijke wetenschap en goddelijke verlichting, tot den rang van Kerkleeraar is opgeklommen: ook hij moet zich aftobben in angstvalligheden en kan er, ofschoon hij alle door God verordende middelen aanwendt, maar niet afkomen; want "die verschrikkelijke strijd van Alphonsus "duurde een geheel jaar en misschien nog langer" (p. 235).

Maar Alphonsus was toen oud en was toen waarschijnlijk ook verzwakt van geestvermogens?

Ja, oud was hij, bijna negentig jaren oud, maar toch nog helder van geest; want, gelijk Villecourt verhaalt:

"Het is opmerkelijk, dat hij, als iemand hem in den "tijd zijner wreedste kwellingen kwam raadplegen, altijd "met eene volkomen juistheid antwoordde, en alles in zijne "woorden dan eene bron werd van troost" (p. 234).

---

1) Tome III, p. 231.

2) Tome III, p. 229.

Het bewijs, dat we aan het voorbeeld van den H. Alphonsus ontleenen, blijft derhalve in zijn volle kracht staan, en het eenvoudig „zorgen", dat iemand zich niet aftobt in gewetensbezwaren, is eene volstrekte onmogelijkheid, of de Heer Alberdingk moest de kwade begeerlijkheid kunnen wegnemen en den duivel buiten de wereld verbannen.

III.

Wat is, vragen we ten laatste, de eigenlijke fout van den Heer Alberdingk?

Dat hij, enkel en alleen op redelijke gronden afgaande, een definitief oordeel over Vondel schijnt te willen uitspreken.

Toen de Heer Alberdingk, op zijne rede steunende, een oordeel over Vondel uitbragt, mogten we niet van hem zeggen:

» Que, diable, allait-il faire dans cette galère!"

Dit mogten we niet zeggen: want als de rede (die we hier nemen voor al de natuurlijke middelen om tot kennis en wetenschap te komen) zich met morele kwestiën bezig houdt, is zij op haar eigen terrein en in haar regt.

Wanneer gaat zij echter haar regt te buiten?

Zoodra zij haar oordeel als definitief wil beschouwd hebben; want de ondervinding leert ons, dat de rede, alleen staande en niet geholpen door de bovennatuurlijke openbaring, zich dikwijls vergist, zelfs in zulke dingen, die overigens tot haar eigen gebied behooren.

„Aan de goddelijke openbaring", zegt het Vaticaansch Concilie [1]) „is het toe te schrijven, dat die dingen, welke

1) *De fide catholica*, cap. II. „Divinae revelationi tribuendum est, „ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, „in praesenti quo que generis humani conditione, ab omnibus expedite, firma „certitudine et nullo admixto errore cognosci possint."

„in de godsdienst uit zich niet ontoegankelijk zijn voor „de menschelijke rede, ook in den tegenwoordigen toe- „stand van het menschelijk geslacht door allen vaardig, „met volkomen zekerheid en zonder bijmenging van eenige „dwaling kunnen gekend worden."

Tot die dingen, van welke het Concilie spreekt, moet zonder eenigen twijfel ook de natuurlijke zedewet, moet ook de moraliteit gerekend worden, en de eindbeslissing over de moraliteit of immoraliteit van een boek behoort dus niet aan de rede, maar aan de Kerk.

Vandaar dan ook, dat de Kerk haren Index van verboden boeken heeft, en dat onze Synodus Provincialis (p. 114) „allen vermaant en aan de geestelijken „uitdrukkelijk beveelt, geen boeken over godsdienst [en zedeleer] handelende uit te geven, voordat zij de ver- „gunning daartoe op behoorlijke wijze van den Diocesaan- „Bisschop ontvangen hebben" [1]).

Was dit beginsel, dat niet de rede, maar de Kerk in hoogste ressort moet beslissen over de moraliteit, beter in het oog gehouden, dan zou de complete Vondel niet voor het volk uitgegeven, niet bij het volk ingeleid en niet, althans voor behoorlijk opgevoede volwassenen, onschadelijk genoemd zijn.

Voor dit beginsel meenden we te moeten opkomen.

Vooreerst om de kwade werking der volks-uitgave van Vondel nog zooveel mogelijk te keeren; om menig vader en moeder er toe te brengen, dat zij hun Vondel uit de huiskamer wegnemen en voor goed wegsluiten, of hem geven

---

1) „Boekdrukkers en boekverkoopers mogen voorzeide boeken niet ter „perse leggen noch verkoopen, dan na verlof van den Bisschop verkregen „te hebben. En dit is ook van boeken te verstaan, die formulieren van „gebeden, of oefeningen van godsvrucht, of verhalen van wonderen be- „vatten" (ibidem.)

aan iemand, wien het lezen van den geheelen Vondel om wettige redenen geoorloofd is.

Ten andere meenen we dit beginsel luide te moeten verkondigen om verder kwaad te voorkomen. Wie toch waarborgt ons, dat hetgeen heden met Vondel geschiedt, morgen niet met een anderen dichter of schrijver gebeuren zal? Morgen kan iemand zijn held, zijn vader en zijn koning in Bilderdijk of in Huygens of in Focquenbroch zien, en zoo zouden we overstroomd worden met onzedelijke volks-lectuur. En zulke lectuur moet met alle kracht geweerd worden; want (de ondervinding leert het)

Niemand is slechter, dan die slecht geworden is door het lezen van slechte boeken.

J. de Bruijn.

VERSCHEIDENHEDEN.

Pruissen en de Katholieken.

I.

„Altijd vooruit, hetzij door overreding, hetzij door geweld."

In deze weinige, maar beteekenisvolle woorden is de geheele politiek van Pruissen vervat. Van Frederik den Groote af tot aan de laatste overwinningen van Wilhelm IV dem Siegreichen heeft het aanvankelijk nietige huis der Hohenzollern geen andere staatkunde gevolgd dan die van annexeren of veroveren. Posen en Silesië en het ongelukkige Polen staven deze waarheid op treurige wijze. Vooral de Keizerin Teresia zou er van kunnen gewagen. Wel onderbrak de overwinnende Napoleon voor een oogenblik den Siegeslauf der Pommersche troepen en der Pruissische zes voet hooge garde, maar toch niet lang liet de Pruissische Adelaar zijne klaauwen rusten. Een roofdier kan wel gekluisterd en voor een wijl magteloos gemaakt worden, doch het legt zijn aard niet af en herneemt zijn veroveringstogt bij het verbreken zijner kluisters. Wij behoeven dien togt van Pruissen niet te volgen. Van Sleeswijk-Holstein tot aan Parijs zijn alle togten van Pruissens ontzettende legermagt aan ieder genoegzaam bekend. Het kortstondig belang vereenigde voor een oogenblik Oostenrijk en Pruissen, om aan het zwakke Denemarken eenige stukken gronds te ontrooven; maar naauwelijks was het beoogde voordeel bereikt, of beide partijen werden handgemeen. Oostenrijk lag onder, en Pruissen schopte het, zeker uit dankbaarheid voor de wel-

daden, welke de Hohenzollern van het Habsburgsche huis ontvangen hadden, uit Duitschland. De vrije zelfstandigheid der fiere Duitschers was daarmede verbroken, en Duitschland was de slaaf van Pruissens militaire overmagt geworden.

Nog ééne schrede moest er gezet worden. Een magtige nabuur kon aan de hartstogtelijk begeerde eenheid van Duitschland afbreuk doen. Frankrijks Keizer, eerst von Bismarcks medepligtige, was veroordeeld zijn slagtoffer te worden. De linker-Rijn-oever was daarenboven zoo rijk en schoon en wel eenige millioenen gelds en duizende menschen-levens waard. Maar het succès? Reeds jaren lang was daarvoor gezorgd. Evenals vóór den Oostenrijkschen oorlog geheel Bohemen met zijne velden en bosschen en dorpen en steden door in 't kleed van photographen gestoken majoors der Pruissische genie abgenommen was, zoo ook waren de bruggen over Rijn, Ill, Meurthe en Maas behoorlijk door dilettant-touristen gemeten, de spanningen opgenomen, en balken van allerlei soort en vereischte lengte en afmeting in Berlijns arsenalen vervaardigd, opdat, mogten de Franschen hunne kostbare bruggen doen springen, de Pruissen wel minder sierlijke, maar gemakkelijk te leggen bruggen in gereedheid zouden hebben. Maar in den Deenschen oorlog hadden de Pruissen hunne Zündnädel-geweren zorgvuldig voor hunne Oostenrijksche broeders verborgen gehouden; nu ook was den Franschen, waagden zij het den alten Rhein over te steken, eene onverwachte ontvangst bereid: sedert eenige jaren hebben de Pruissen de landbewoners langs den Rijn aangespoord en gewoon gemaakt om bij het kiezen der plaats voor hunne gebouwen de officieren der genie te raadplegen; door dien maatregel, gevoegd bij het planten van heggen rondom elk dorp, is bijna ieder groep huizen in eene kleine forteresse herschapen.

De Pruissen zijn slim en hunnen bekenden von Molkte waardig. Zij gehoorzamen als kinderen, zijn gewoon aan het dril-systeem en maken zich er eene eer uit onder de strengste discipline moedig aan alle gevaren het hoofd te bieden.

Hebben zij nu genoeg roems vergaderd of droomen zij nog

van nieuwe lauweren? Von Molkte en von Roon kunnen zich voor eenigen tijd onledig houden met het reorganiseren van Duitschlands gesammte Kriegsbereitschaft, maar von Bismarcks rustelooze geest zoekt een nieuw veld, zijn genie en wilskracht waardig; en gewis hoopt hij in zijn nieuwen strijd een even talrijke legermagt, uit alle volkeren van Duitschland zamengesteld, in zijn gevolg te zien als in den laatsten oorlog tegen Frankrijk.

Von Bismarck heeft in de laatste jaren te veel succès gehad om niet hoogmoedig en overmoedig te worden. Twee magtige rijken liggen aan zijne voeten; sinds eenige jaren is hij de eigenlijke beheerscher van Europa, en zijn Protestantsche vorst draagt thans de oude Katholieke keizerskroon. Grooter geluk is zelden gezien. Maar Königgrätz en Sedan hebben den man bedwelmd en hem het verstand beneveld: wie is er toch die niet gist, dat von Bismarck niets minder beoogt dan een strijd op leven en dood tegen eene maatschappij, welke reeds een leven van achttienhonderd jaren telt, en die God tot stichter en verdediger heeft? Op die wijze wil hij de Duitsche eenheid bevestigen en door het vormen van eene nationale Kerk Duitschlands grootheid verzekeren.

„Duitschland heeft" — schreef onlangs de Frankforter Presse — „zoo even een heeten strijd tegen een ouden erfvijand, tegen Frankrijk, zegevierend geëindigd; maar er blijft nog een andere erfvijand te bestrijden over: Rome of het Pausdom. Het Pausdom draagt voornamelijk de schuld van Duitschlands langdurige verdeeldheid en van de ongelukkige oorlogen, welke het land verscheurd hebben. Ook de pas geëindigde oorlog met Frankrijk is te wijten aan de Roomsch-gezinden, niet alleen aan de Roomschen in Frankrijk, die tot den oorlog tegen het kettersche Pruissen ophitsten, maar ook aan de aanhangers van Rome in Duitschland. Een aanhanger van Rome kent geen vaderlandsliefde noch eenige andere deugd, wanneer zijne passie: de heerschzucht, in het spel is . . . . . dit Pausdom heeft in ons vaderland honderdduizend der edelste en godsdienstigste mannen een folterdood doen

sterven" enz. Verder nog hitst het blad alle driften tegen de Katholieken aan en roept tot een formelen kruistogt op tegen het Pausdom en tegen de geestelijkheid, welke aan de heerschappij der Pausen wil deel hebben en op niets zoozeer uit is als om datgene in de geloovigen te onderdrukken, wat den mensch van het dier onderscheidt: de kracht om te denken.

Wij kunnen moeijelijk gelooven, dat von Bismarck dit artikel zou geïnspireerd hebben: hij is te veel diplomaat om al dadelijk in den beginne in zulke grove bewoordingen zijne plannen te verkondigen; hij is te sluw om niet eerst het terrein te verkennen, vooraleer hij zijne batterijen plaatst. Misschien is de schrijver dier hatelijkheden aan het klappen geweest uit geheime instructiën, en is hij, vertrouwend op de magt van den algemeenen lastgever, te ver gegaan in de openbaring van hetgeen te Berlijn gesmeed wordt. Maar in allen gevalle, dergelijke uitingen, gepaard met de vele belangrijke gebeurtenissen, welke in Duitschland op godsdienstig gebied voorvallen, geven veel te denken en doen nog meer vreezen.

Maar heerscht er dan in Pruissen geene door de wet gewaarborgde vrijheid van godsdienst? Kunnen de Katholieken zich dan niet tegen eene dreigende vervolging verweren door het beroep op hun van staatswege erkend regt? Wanneer er spraak is van de Katholieke Kerk in Pruissen, vergelijkt men haar toestand gewoonlijk met dien der Katholieken in Beijeren. Een ieder nu weet, dat de Katholieke Kerk in Beijeren systematiesch vervolgd en door de krachtige hand der politie op schandelijke wijze onderdrukt wordt. Enkele voorbeelden zijn genoeg om dit aan te toonen. De geestelijken, die het darven bestaan om hunne stem tegen de staatsscholen te verheffen, worden vervolgd; de bisschoppen worden in het ten uitvoer leggen der besluiten van het Trentsche Concilie, niettegenstaande die nog door een condordaat gewaarborgd zijn, verhinderd: getuige de bekende zaak van het seminarie van Spiers; kloosterlingen en hunne leerlingen worden door burgelijke ambtenaren ondervraagd over hunne meening bij het gebed; en journalisten daarentegen, die niets, wat heilig en eerbied-

waardig is, ontzien, die onder de oogen van het gouvernement de godsdienst door het slijk sleuren, die priesters en bisschoppen aan de bespotting overleveren, die zelfs Christus lasteren — zij verheugen zich in de gunst der regeringspartij, en zelfs de redacteur van het officieële dagblad is een man van denzelfden geest. Maar als een Katholiek blad de leer der Kerk omtrent het huwelijk en de volksscholen verdedigt, dan schaamt het gouvernement zich niet om den schrijver te bemoeijelijken. Er is tegenspraak, zegt gij, in zulk een handelwijze. Doch waar ter wereld volgt het abortive liberalisme een consequente gedragslijn? Volgens de Beijersche liberale beginselen kan de nieuwe vrijzinnigheid zeer goed zamengaan met het toejuichen van een blad (die Lehrerzeitung), dat, ten aanhooren van het Katholieke Beijersche volk, van het Katholieke Beijersche gouvernement, van den Katholieken Beijerschen koning, aan den algemeen beminden Pius IX den infamen bijnaam van: den Turk van Italië, durfde geven.

Tot zulk een graad van laagheid zijn de Pruissen, voor zooverre wij weten, nog niet afgedaald. De Katholieken in Pruissen hadden, tot vóór den Fransch-Pruissischen oorlog, het genot van eenige vrijheden. Maar men bedenke, dat die vrijheden voor het grootste gedeelte aan de Pruissische bureaucratie waren ontwrongen; dat zij haar erkenning te danken hadden aan de kracht en den moed, welke de Katholieken, toen nog zoo noodig voor Pruissen's staatkunde, aan den dag legden, vooral aan de energie en mannelijke vastberadenheid van eën Clemens August, die de gevangenis boven het verraad aan Christus' Kerk verkoos en daardoor de vrijheid der Kerk redde. Neen, geen welwillendheid, geen zucht naar regtvaardigheid en billijke regtsbedeeling, maar alleen politiek erkende ze en liet ze voor zoo lang bestaan als het eigenbelang ze voor nuttig verklaarde.

Thans echter, nu de Pruissische hegemonie, de schepping van het Bismarckiaansch idee, ook door Katholiek bloed is bevochten, nu Pruissens Keizer zijn, in bloed en tranen gedoopten, en door de regtvaardigheid gedoemden schepter over de onderdrukte en burgerlijk todtgemassregelte

volkeren van Duitschland dreigend zwaait, nu de Katholieken het lieveling-sidee hebben helpen ten uitvoer brengen, nu kan die lastige band verbroken worden, welken de Protestantsche Staat bij uitnemendheid zich uit politieke noodzakelijkheid had moeten laten welgevallen.

Alwie met eenige oplettendheid de gebeurtenissen heeft nagegaan, welke in Pruissen, den laatsten tijd, op kerkelijk-staatsregterlijk gebied aan het daglicht zijn gekomen, zal gaarne met ons instemmen en onze voorstelling geenszins als overdreven beschouwen. Van de menigvuldige feiten, welke wij daaromtrent hebben aangeteekend, zullen wij eenige onder het oog onzer lezers brengen. Een ieder oordeele dan zelf, wat de Katholieken in Duitschland van hunnen Berlijnschen Premier te hopen of te vreezen hebben.

Toen Josef II, Keizer van Oostenrijk, de Katholieken begon te vervolgen, wendde Frederik II van Pruissen alle pogingen aan om zijnen Katholieken onderdanen duidelijk te maken, dat zij het zoo slecht niet hadden onder het bestuur van een Protestantsch vorst; toen Josef II de kloosterlingen in Oostenrijk begon te bemoeijelijken, verklaarde Frederik II aan de kloosterlingen in zijn rijk, dat hun, zoolang zij zich als getrouwe onderdanen zouden gedragen, geen haar op 't hoofd zou gekrenkt worden; toen de vorsten uit het huis van Bourbon de Jesuïeten uit hunne staten hadden verdreven, nam Frederik II hen, als zijnde goede onderwijzers, in zijn rijk op.

Maar thans is de weerhaan der Pruissische politiek omgedraaid; de wind waait dan ook uit een anderen hoek. Vroeger zette het eigenbelang tot toegevendheid aan, nu daarentegen heerscht het beginsel: magt is regt.

D. 7 September, 1871. H. J. H. Ruscheblatt.

(*Wordt vervolgd.*)

SPROKKELINGEN.

Bijbelverspreiding. — Het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap verspreidde gedurende het laatste jaar in Frankrijk over de 600,000 exemplaren der H. Schrift; in Nederland omtrent 50,000; in België 30,500; in Duitschland meer dan een millioen; in Oostenrijk 106,000; in Denemarken 25,000; in Noorwegen bijna 15,000; in Zweden 74,000; in Rusland 90,000; in Spanje 80,000; in Italië 31,350, en in Indië 94,800. Dit is te zamen het enorme getal van verre over de twee millioen Bijbels, Nieuwe Testamenten en gedeelten der H. Schrift!

Ontvangsten van Protestantsche Genootschappen. In April en Mei jl. hebben niet minder dan 77 godsdienstige en weldadige genootschappen hunne jaarlijksche vergaderingen gehouden. De voornaamste daarvan zijn het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, het Traktaatgenootschap, dertien Genootschappen voor uitwendige, twaalf voor inwendige zending en zes voor de bekeering van Israël. Allen te zamen hadden zij het laatste jaar een inkomen van 659,299 p. St. (dat is bij de 8 millioen gulden) voor uitwendige, 179,593 p. St. voor inwendige zending, 35,599 voor de zending in de Koloniën en op het Vaste land, 163,827 voor bijzonder onderwijs en 377,224 voor andere Christelijke doeleinden; te zamen, in ronde cijfers ruim 1,400,000 p. St. of 17 millioen gulden. Het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap alleen heeft 180,315, het kerkelijk Zendinggenootschap 168,918, het Wesleyaansch 149,767, het Londensch Zendinggenootschap 107,352 p. St. ontvangen. (De Vereeniging.)

Tegenwoordig getal Joden. — Volgens eene met zorg opgemaakte statistiek, bedraagt het tegenwoordig getal Joden over de gansche wereld in ronde cijfers ruim 6,800,000. Hiervan leven er in Europa ruim 4,920,000; in Afrika 1,000,000; in Azië 470,000; in Amerika 400,000, en in Australië 10,000.

De Hoogwaardige Bisschoppen van Mainz, van St. Pölten en van Paderborn OVER het onfeilbare leeraarsambt van den Paus.[1])

I.

De polemiek, die tegen het leerstuk der Pauselijke onfeilbaarheid gevoerd wordt, komt ten laatste uit een volstrekt misverstand of uit eene valsche voorstelling dezer leer voort.

Alleen daardoor is het eenigen Duitschen geleerden, helaas! onder aanvoering van Dr. von Döllinger, gelukt de geesten van vele Katholieken in verwarring te brengen; door de schijngronden en nog meer door het gezag dier godgeleerden werd menigeen, die op dit gebied onkundig was, omtrent den waren stand der zaken volkomen in dwaling gebragt. Wat vóór de uitspraak van den 18 Junij 1870 gedaan werd, dat wordt ook nu nog voortgezet. Men houdt zich aan dezelfde gedragslijn, die de vijanden der Kerk van oudsher gevolgd hebben. Men verandert het Katholieke dogma in eene ongerijmdheid, die met de bedoeling der Kerk in regtstreeksche tegenspraak is. Dan is het gemakkelijk deze ongerijmdheid te weêrleggen, en niet minder gemakkelijk is het de verontwaardiging er tegen op te wekken.

1) We volgen voor een gedeelte het overzigt van den Mainzer *Katholik* (Maart 1871).

Het is dus vóór alles noodig, den waren zin van het leerstuk vast te stellen. Dit heeft de beroemde Bisschop van Mainz zich, in een met zijne gewone diepzinnigheid en breedheid van opvatting geschreven werkje: Das unfehlbare Lehramt des Papstes nach der Entscheidung des Vatikanischen Concils [1]) ten taak genomen. Daarom beantwoordt hij reeds in de eerste paragraaf de vraag: Wat is door het Vatikaansche Concilie over het onfeilbare leeraarsambt des Pausen als geloofsstuk uitgesproken? Met groote naauwkeurigheid ontleed hij de dogmatische definitie van het vierde hoofdstuk der eerste Constitutie over de Kerk van Christus; ziehier zijn antwoord:

De uitspraken des Pausen zijn onfeilbaar, wanneer hij ex cathedra spreekt. Hij spreekt ex cathedra, wanneer hij *a*) het ambt van herder en leeraar aller Christenen uitoefent en *b*) hierbij krachtens zijn hoogst apostoliesch gezag handelt; *c*) wanneer het voorwerp der uitspraak eene leer is, die het geloof of de zeden betreft; *d*) wanneer hij hierover eene eindbeslissing, dat wil zeggen, eene leerstellige bepaling geeft, en wanneer hij *e*) deze bepaling geeft als eene uitspraak, waaraan de geheele Kerk zich houden moet — en deze vereischten moeten vereenigd aanwezig zijn; het is niet genoeg, dat alleen de eene of de andere vervuld is. Zij moeten daarenboven op genoegzaam kenbare wijze aanwezig zijn, zoodat er bij goeden wil en verstandig onderzoek geen redelijke twijfel over de vervulling er van bestaanbaar is. „Het zal niet overbodig wezen", voegt de hoogwaardige Schrijver hierbij, „dit inzonderheid op den voorgrond te

1) Von Wilhelm Emmanuel, Freiherrn von Ketteler, Bischof von Mainz. Mainz. F. Kirchheim. 1871.

stellen. Want er is een zekere geest van kritiek, die aan zaken, welke voor een redelijk-gezinden en eenvoudigen geest klaar en verstaanbaar zijn, moeijelijkheden verbindt, die in werkelijkheid slechts dan bestaan, wanneer men reeds met eene onredelijke bedoeling zijn onderzoek aanvangt. Doch de openbaring, de Kerk en hare instellingen zijn gegeven en kenbaar gemaakt voor menschen, die van goeden wil zijn. Waar deze ontbreekt, is zelfs de Kerk, die toch, naar het Schriftwoord, als op een berg voor het oog van alle volken gelegen is, zijn ook de kenteekenen der Kerk, die helderder schitteren dan de zon aan den hemel, aan den twijfel blootgesteld. Alles, wat in de Kerk is, is slechts voor de menschen bonae voluntatis."

De vraag, of er buiten de vermelde vijf kenteekenen, die de Constitutie opnoemt, ook nog andere voorwaarden, die de godgeleerden of de canonisten ook nog voor noodig houden — bijv. voorafgaand gebed en voorafgaand onderzoek — moeten gesteld worden, heeft Mgr. Von Ketteler aldus beantwoord: „De vijf kenteekenen, die in het dekreet opgenoemd worden, en waarvan weder het eerste en het tweede omtrent op hetzelfde neêrkomen, moeten voor de essentieële worden gehouden; maar ook andere kenteekenen, die de wetenschap tot nog toe heeft opgenoemd, zooals bij name voorafgaand gebed en onderzoek, zijn in dien zin voor vereischten te houden, dat zij bij deze Pauselijke handelingen nimmer zullen ontbreken; echter zijn zij aan de uitwendige waarneming meer onttrokken. Hoezeer inzonderheid het voorafgaand onderzoek der strijdvraag tot het wezen der uitspraak ex cathedra behoort, zullen wij later nader zien; maar dan zullen we tegelijk begrijpen, dat men bij de oneindige menigvuldigheid der gevallen, die

kunnen voorkomen, over den omvang van dat onderzoek in het geheel niets naders bepalen kan."

Zien we nu verder, hoe een tweede Duitsche Bisschop dezelfde vraag over de vereischten, die voor eene uitspraak ex cathedra noodig zijn, volgens de woorden van het Concilie beantwoordt. Het is de hoogwaardige Bisschop van St. Pölten, de sekretaris van het Concilie, Dr. Joseph Feszler, een prelaat, uitmuntend in grondige kennis der kerkelijke geschiedenis en van het canonieke regt. Hij heeft in zijn geschrift: Die wahre und die falsche Unfehlbarkeit der Päpste [1]), het geheele valsche begrip eener uitspraak ex cathedra, dat de fallibilisten a priori vaststelden, en dat Dr. Schulte [2]) doorgezet en daardoor tot in het bespottelijke gedreven heeft, aan eene scherpe kritiek onderworpen.

Wij zullen zien, dat er tusschen de beide Bisschoppen een volkomen overeenstemming bestaat, ofschoon Mgr. von Ketteler vijf vereischten voor eene uitspraak ex cathedra stelt — waarvan echter het eerste en het tweede, zooals hij zelf opmerkt, omstreeks op hetzelfde neêrkomen — terwijl Mgr. Feszler die vereischten tot twee terugbrengt, waarin echter die vier of vijf, welke Mgr. von Ketteler vordert, vervat zijn. Tevens zal de voorstelling van Mgr. Feszler, die juist inzonderheid dit punt behandelt, tot nog duidelijker verklaring dienen.

Dr. Schulte namelijk schrijft over de uitspraak ex cathedra: „Of er nu zulk eene uitspraak gegeven is, dat moet ieder uit objectieve gronden kunnen beoordee-

---

1) Zur Abwehr gegen Herrn Prof. Dr. Schulte. Wien, Graz en Pest. C. Sartori. 1871.

2) In zijne brochure: *Die Macht der römischen Päpste über Fürsten, Länder, Völker, Individuen, nach ihren Lehren und Handlungen zur Würdigung ihrer Unfehlbarkeit beleuchtet.* 1871.

len"; „er moeten dus objectieve, in de zaak zelve liggende kenteekenen zijn, opdat ieder verstandig mensch de uitspraken ex cathedra als zoodanig kunne kennen." „Er is een uitspraak ex cathedra gedaan, wanneer de Roomsche Paus over het geloof of de zeden uitspraken doet, die hij als de leer der Kerk wil beschouwd hebben. Dit kan men nu eens onmiddellijk uit de woorden, die hij gebruikt, dan eens uit de omstandigheden opmaken, dan weder zal het uit de beslissing zelve duidelijk zijn." Om nu deze zoogenaamde objectieve, in de zaak zelve liggende kenteekenen, waardoor eene Pauselijke uitspraak ex cathedra voor iedereen als zoodanig erkenbaar wezen moet, aan te geven, wijst Dr. Schulte op het voorwerp van het onfeilbare leeraarsambt, dat in het geloof en de zeden bestaat; hij geeft verder aan, wat tot het geloof behoort, en excerpeert uit een theologiesch handboek der Moraal de titels der afzonderlijke traktaten, ten einde in het bijzondere aan te toonen, wat er al tot de Christelijke zedeleer behoort, en daaruit het besluit te trekken: „de zedeleer omvat het geheele gebied van het leven der bijzondere personen, voor zoover men ze als zoodanig beschouwt."

Hierop maakt de hoogwaardige Bisschop van St. Pölten deze aanmerkingen: „De gevolgtrekking, die de Heer Dr. Schulte op die wijze voorstelt, heeft eene naauwkeurige en zorgvuldige beoordeeling noodig, omdat hier waar en valsch op eene gevaarlijke wijze vermengd zijn, en het valsche tot grondslag der verdere redenering dienen moet.

Het is waar, dat iedere door God geopenbaarde waarheid op het geloof en het leven des Christens invloed heeft, en derhalve ook met zekerheid moet kunnen gekend worden. En teregt wordt dit ook van de Pauselijke uitspraken ex cathedra gezegd.

Wanneer daarbij dan gevoegd wordt: dergelijke uitspraken

moeten aan objectieve, in de zaak zelve liggende kenteekenen te herkennen zijn, dan is ook dit nog, in een zekeren zin, waar.

Maar wanneer men ten laatste tot de gevolgtrekking komt: „Er is eene uitspraak ex cathedra gedaan, wanneer de Roomsche Paus over het geloof of de zeden beslissingen geeft, die hij als de leer der Kerk wil beschouwd hebben. Dit kan men nu eens onmiddellijk uit de woorden, die hij gebruikt, dan eens uit de omstandigheden opmaken, dan weder zal het uit de beslissing zelve duidelijk zijn" — dan is van deze beide stellingen de eerste waar, maar de tweede valsch en de bron van vele dwalingen.

De tweede stelling geeft namelijk de objectieve, in de zaak zelve liggende kenteekenen aan, waaruit men, volgens de meening des Heeren Dr. Schulte, weten kan, of eene of andere Pauselijke beslissing als eene uitspraak ex cathedra moet beschouwd worden. Nu geeft hij drie zulke objectieve kenteekenen op, waarvan nu eens het eerste, dan eens het tweede, dan weder het derde ons den wil des Pausen, dat iets voor kerkleer te houden is, zal leeren kennen; nu eens, namelijk, zijn het onmiddellijk de door den Paus gebruikte woorden, dan eens de omstandigheden en dan weder de beslissing zelve, d. i. het voorwerp of het object der beslissing, wanneer deze namelijk op het geloof of de zeden, dit woord in zijn ruimsten zin genomen, betrekking heeft.

Hier nu, bij deze zoogenaamde objectieve kenteekenen, waaraan men eene Pauselijke uitspraak ex cathedra onderscheiden kan, begint de gevaarlijke dwaling in het verdere betoog van dit geschrift.

Het is reeds een verkeerd standpunt ..... wanneer de Heer Dr. Schulte van de veronderstelling uitgaat, dat

ieder Katholiek zonder uitzondering, buiten de tusschenkomst van het kerkelijke leeraarsambt, van de bisschoppen en priesters, de Pauselijke uitspraken ex cathedra als zoodanig moet kunnen onderscheiden, „omdat ieder de zaligheid zijner ziel zelf moet bewerken."

Indien de Heer Dr. Schulte zou toegeven, dat het zijne meening was, al heeft hij die niet uitgesproken, dat ieder Katholiek met tusschenkomst van het kerkelijke leeraarsambt, van de bisschoppen en priesters, tot de wetenschap, of een Pauselijke uitspraak ex cathedra gegeven en derhalve onfeilbaar is, komen kan en bij opkomende moeijelijkheden ook komen moet, dan zou hij zeker een beter standpunt aannemen, maar ook tot geheel andere resultaten komen.

Want de bisschoppen en priesters weten door de regels over het kerkelijke leeraarsambt, dat, zoolang er geene authentieke verklaring voorhanden is, de theologische wetenschap over de kenteekenen eener Pauselijke uitspraak ex cathedra moet gehoord worden; nu de theologische wetenschap heeft zich sedert eeuwen zeer grondig met deze vraag beziggehouden, zoodat de korte verklaring in de geloofsbeslissing van het Vatikaansche Concilie slechts in weinige woorden zamenvat, wat de wetenschap der theologie sedert lang, met herhaalde toepassing op twijfelachtige gevallen uit den ouderen tijd, uitvoerig heeft behandeld.

Doch daar zal men nergens vinden, dat de Pauselijke uitspraken ex cathedra kunnen gekend worden nu eens uit de gebruikte woorden, dan eens uit de omstandigheden, dan weder uit de beslissing zelve, even alsof ieder dezer kenteekenen op zich zelf reeds voldoende zou zijn.

Veeleer komt de meening der Katholieke godgeleerden, wat het wezenlijke aangaat, hierop neêr, dat twee kenteekenen tegelijk noodig zijn: namelijk het voorwerp der beslissing moet tot de geloofs- of de zedeleer behooren, en de Paus moet de bedoeling uitdrukken, om, krachtens zijn opperst leergezag, dit punt der geloofs- of zedeleer, voor een bestanddeel der zaligmakende waarheid, die door God geopenbaard en door de geheele Katholieke Kerk te houden is, te verklaren of als zoodanig te verkondigen en dus eene eigenlijke beslissing in de zaak te geven (definire). Deze beide kenteekenen moeten met elkander vereenigd wezen. Maar de omstandigheden alleen kunnen onmogelijk genoegzaam zijn, om er eene Pauselijke verklaring als een uitspraak ex cathedra uit te leeren kennen. Slechts dan, wanneer de beide andere door mij opgegeven kenteekenen voorhanden zijn, kunnen de omstandigheden er toe dienen, om het bewijs voor de bedoeling des Pausen, dat uit zijne eigene woorden geput wordt, te ondersteunen en te versterken.

Mogten de door mij opgenoemde kenteekenen geen ontwijfelbare zekerheid geven, of er in een bijzonder geval eene Pauselijke uitspraak ex cathedra gedaan is, dan zullen zich de lagere kerkelijke leeraars tot den hoogsten leeraar in de Kerk wenden, om hem zelven te vragen, hetzij wat bij eene of andere beslissing zijne bedoeling geweest is, hetzij of eene in oudere tijden gegeven beslissing voor eene uitspraak ex cathedra moet gehouden worden. [1])

Ieder zal na dit alles ligtelijk begrijpen, dat van hier af onze wegen (namelijk die van den Heer Dr. Schulte

---

1) Al heeft het hoogste gezag zijne bedoeling duidelijk uitgesproken, dan kan daar toch in een bijzonder geval nog twijfel over ontstaan.

en de mijne) ver uit elkander moeten loopen, wanneer we verder gaan uiteenzetten, wat men voor eene door de Pausen met onfeilbaarheid uitgesproken leer te houden heeft.

Hij noemt drie kenteekenen op, van welke ieder op zich zelf reeds genoeg is, om eene Pauselijke verklaring als onfeilbare en dus ook onveranderlijke beslissing, als uitspraak ex cathedra, kenbaar te maken.

Ik stel, in overeenstemming met de woorden en den zin der geloofsbeslissing van het Vatikaansche Concilie en met het oog op de wetenschappelijke onderzoekingen der godgeleerden, twee kenteekenen vast, die echter met elkander moeten vereenigd zijn, terwijl ik aan het derde slechts het gewigt eener bevestiging toeken.

Hij zal dientengevolge natuurlijk eene groote menigte Pauselijke uitspraken ex cathedra of onfeilbare beslissingen in het midden brengen.

Ik, daarentegen, zal er, in overeenstemming met de theologische wetenschap, maar weinige vinden."

Aldus Mgr. Feszler. Vooral door de toepassing der hier uiteengezette beginselen heeft Mgr. Feszler de hatelijke aantijgingen van Dr. Schulte weêrlegd. Deze had zich ten doel gesteld voor de vijanden der Kerk een wél voorziene wapenkamer gereed te maken, opdat ieder met weinig moeite en toch met den schijn van echte wetenschappelijkheid het bewijs zou kunnen leveren, dat de Katholieke Kerk, na het dekreet over 's Pausen onfeilbaarheid, voor den Staat en de andere belijdenissen onverdragelijk is geworden. Wel is waar, dit alles berust op eene schreeuwende onwaarheid, en het is met de geheele werkelijkheid in tegenspraak; maar desniettemin was eene grondige weêrlegging van ieder bijzonder punt noodzakelijk, en deze is door den hoogwaardigen Bisschop van St. Pölten

zegevierend geleverd. Van al de bewijzen, die Dr. Schulte heeft aangevoerd, is er zelfs geen enkel overgebleven. Iedere door Schulte aangehaalde plaats is in hare beteekenis en haren waren zin onderzocht, van iedere aanhaling is klaarblijkelijk aangetoond, dat in alle deze disciplinaire handelingen en strafbepalingen der middeleeuwsche Pausen, in al die stukken, waarmede Dr. Schulte zijne beschuldigingen zegepralend wil bewijzen, geene uitspraak ex cathedra te vinden is; en er is ook aangetoond, dat de handelingen, waarover de beschuldiging loopt, een geheel andere beteekenis krijgen, wanneer men ze in den zamenhang, in hare ware kracht en in het licht der ware geschiedenis beschouwt.

Het geschrift van Mgr. Feszler is eene wapenkamer ter verdediging der waarheid, ter regtvaardiging van het Vatikaansche Concilie en ter grondige beoordeeling der feiten en waarheden, die met de Pauselijke onfeilbaarheid in eenigzins naauwe betrekking staan.

We moeten nu nog de verklaring, die Mgr. Martin over het begrip der Pauselijke onfeilbaarheid en over de kenteekenen om de Pauselijke uitspraken ex cathedra te onderscheiden gegeven heeft, mededeelen.

Wie kent niet den wakkeren Bisschop van Paderborn, den ijverigen en geleerden voorstander niet slechts van de leer der Pauselijke onfeilbaarheid, maar ook van de spoedige verklaring dezer waarheid door het Vatikaansch Concilie? Ook hij schreef eene brochure om de ware beteekenis dier verklaring in het licht te stellen. Der wahre Sinn der Vatikanischen Lehrentscheidung über das unfehlbare päpstliche Lehrambt [1]),

1) Paderborn F. Schöningh. 1871. Eene Nederlandsche vertaling van de hand des weleerwaarden J. Verheyen O. C. verscheen te 's Hertogenbosch (W. van Gulick. Prijs 30 cts.).

zoo luidt de titel. In deze zeer beknopte brochure heeft de hoogwaardige Schrijver, met meer dan gewone helderheid en precisie van uitdrukking, die beteekenis toegelicht. „Dat de verklaringen en beslissingen," zegt Mgr. Martin, „die de Paus als bijzonder persoon, zelfs in kerkelijke en godsdienstige zaken, doet, niet als zoodanig voor onfeilbaar kunnen gelden, zal ieder verstandig mensch terstond toegeven; maar ook niet alle verklaringen, beslissingen, oordeelen, die de Paus als Paus en „krachtens zijne hoogste apostolische magt" geeft, kunnen eo ipso voor uitspraken ex cathedra en dus voor onfeilbaar gehouden worden. Hij kan bijv. in eene voor hem als Paus en oppersten regter gebragte regtszaak, door valsche getuigenissen misleid of uit eigene menschelijke zwakheid, eene hoogste regterlijke uitspraak vellen en onderwerping er aan vorderen, terwijl deze hoogste regterlijke uitspraak toch niet vrij van dwaling is; hij kan als Opperhoofd der Kerk maatregelen van bestuur nemen, wetten over de tucht en dergelijken geven en streng de opvolging er van voorschrijven, en zij kunnen, omdat zij op valsche veronderstellingen berusten of ook om andere redenen, als ondoelmatig hun doel volkomen missen.

Het is ons niet onbekend, dat de door de synode van Pistoja verdedigde meening: „alsof de Kerk, die door Gods Geest geleid wordt, een maatregel van tucht zou kunnen vaststellen, die niet slechts nutteloos en lastiger is dan het de Christelijke vrijheid verdraagt, maar ook gevaarlijk, schadelijk is en tot het bijgeloof en het Materialismus voert", door Paus Pius VI, in de Bul, „Auctorem fidei", gecensureerd is, maar tusschen deze meening en onze stelling is nog een zeer groot onderscheid."

De hoogwaardige Bisschop spreekt ook alleen van enkele, op zich zelf staande uitoefeningen der opperste

Pauselijke regtsmagt en wetgevende magt; wat betreft de wetgeving der Pausen in 't algemeen en de door hen voortdurend voor het algemeen vastgestelde en vastgehouden beginselen van bestuur en tucht, zal Mgr. Martin — met professor Schrader [1]) bijv. — houden, dat deze althans niet onzedelijk en ook niet verderfelijk voor de Kerk kunnen zijn. De leiding des Heiligen Geestes, die de Kerk nimmer verlaat, strekt den Katholiek daartoe ten meer dan voldoenden waarborg.

Mgr. Martin vervolgt:

„ Het dekreet van het Concilie zegt, om de aangegeven redenen, niet slechts, dat de Paus krachtens zijne hoogste apostolische magt handelen moet, het voegt er ter naauwkeuriger bepaling bij, dat hij zijn ambt van herder en leeraar aller Christenen moet uitoefenen. De gaaf der onfeilbaarheid is niet verbonden met zijn Imperium, of zijne hoogste magt van bestuur over de Kerk (in ruimeren zin), maar met zijn Magisterium, zijne opperste magt om te leeren; en zelfs is zij met deze slechts onder zekere voorwaarden verbonden. Er moet veeleer eene dubbele voorwaarde vervuld worden, opdat hij, bij de uitoefening van deze zijne opperste magt om te leeren, ex cathedra en derhalve onfeilbaar spreke. Hij moet deze zijne opperste magt om te leeren vooreerst uitoefenen betrekkelijk de Christelijke geloofs- en zedeleer. Want de Christelijke geloofs- en zedeleer is de zaligmakende leer; en opdat die zaligmakende leer voor de menschheid ongedeerd bewaard en verkondigd worde, alleen daartoe is aan het kerkelijke leeraarsambt de gaaf der onfeilbaarheid verzekerd geworden.

Andere leeringen, uitspraken, verklaringen buiten die,

1) Zie C. Schrader. *Commentarius de unitate Romana.* Weenen. Mayer. 1866. Buch II, cap. 4.

welke de Christelijke geloofs- en zedeleer betreffen, bijv. uitspraken en verklaringen des Pausen over burgerlijke, staatkundige en volksregterlijke betrekkingen, welke niet van de eeuwige, onveranderlijke beginselen van het Christelijke geloof en der Christelijke zedeleer, maar van veranderlijke, aan zekere tijden eigene begrippen en voorstellingen afhankelijk zijn, zouden volgens ons dekreet, ook als zij van den Paus, als oppersten leeraar der Christenen uitgaan, toch niet eo ipso als Pauselijke uitspraken ex cathedra gelden.

Ten tweede wordt nog vereischt, dat de Paus eene leer betrekkelijk het geloof of de zeden uitspreke, die door de geheele Kerk moet worden vastgehouden, d. i. hij moet eene leer, die het geloof of de zeden betreft, definitief en bij wijze van eindbeslissing en voor altijd beslissen en de Kerk tot de aanneming dier uitspraak willen verpligten [1]), ook deze zijne bedoeling uitwendig te kennen geven, hetzij door bedreiging van de straf der excommunicatie tegen hen, die zich aan de afgekondigde uitspraak niet onder-

---

1) Er zijn openbare stukken, die van de Pausen uitgegaan, en met de bedoeling gegeven zijn, om in betrekking tot de geloofs- of zedeleer te vermanen, raad te geven, te berispen, de verspreiding eener verkeerde meening of eener valsche leer te verbieden, zonder dat de Paus daarmede eene afdoende beslissing wilde geven, waardoor de geheele Kerk verpligt wordt; derhalve kan hier van geene uitspraak *ex cathedra* spraak zijn. „Want dikwerf", zegt Melchior Canus, „antwoorden de Pausen op de bijzondere vragen van dezen of genen Bisschop, door hunne meening over de voorgestelde zaak meê te deelen, maar zonder eene beslissing te geven, waardoor zij de geloovigen tot geloof willen verpligten." Tot deze soort worden bijv. teregt de twee brieven van Paus Honorius I aan Sergius, den Patriarch van Constantinopel, teruggebragt. Zoo volgens den Romeinschen hoogleeraar J. B. Franzelin, S. J. in zijn na het Vatikaansche dekreet uitgegeven werk: *De divina traditione et Scriptura.* 1870.

werpen, hetzij door andere uitdrukkingen en formulen, die zijne meening ontwijfelbaar doen kennen.

Toch is ook hier nog op te merken, dat slechts weder de eigenlijke uitspraak of leer (de definitio of de conclusio, zooals de theologen zich uitdrukken), maar niet de toelichtingen of bewijzen (de rationes conclusionis), die er als bijvoegsel aan worden toegevoegd, regel des geloofs zijn. Want deze bijvoegsels zijn niet het wezen der zaak. En tot de zaak zelve, niet tot de bijzaken moeten we door zulke Pauselijke uitspraken ex cathedra verpligt worden. Evenzoo is ook niet alles, wat in de dekreten van Algemeene Conciliën te vinden is, zelfs wanneer die op de geloofs- of zedeleer betrekking hebben, verpligtende geloofsregel.

. . . . . .

Ziedaar dus de naauwkeurige bepalingen voor eene Pauselijke uitspraak ex cathedra, zooals zij in de oorkonde van het dekreet zelf zijn opgenoemd. En wanneer men nu deze bepalingen naauwkeurig in het oog houdt, dan ziet men, hoe alle pogingen der vijanden van 't Concilie en van de Kerk, om uit de Bullen van Pausen der middeleeuwen leeringen op te sporen, die voor den Staat gevaarlijk zijn en als bewijzen tegen de leer der Pauselijke onfeilbaarheid moeten dienen, niets meer dan een ijdele arbeid zijn."

II.

Keeren we nu tot het geschrift van den hoogwaardigen Bisschop van Mainz terug. Nadat hij uiteengezet heeft, dat het Vatikaansche Concilie slechts aan de Pauselijke uitspraken ex cathedra de onfeilbaarheid toeschrijft, en na het begrip der uitspraak ex cathedra naauwkeurig te hebben bepaald, bespreekt hij den grond

der onfeilbaarheid, dat namelijk, volgens het Concilie, het oordeel des Pausen in de opgegeven gevallen onfeilbaar is alleen krachtens den goddelijken bijstand, die hem in den H. Petrus beloofd is. In dit bovennatuurlijke beginsel ligt de kern der geheele leer, gelijk ook de diepste grond van den tegenstand tegen het dogma in de miskenning dezer waarheid gelegen is.

Hierover zegt Mgr. von Ketteler:

„Merken we vóór alles op, dat deze bijzondere goddelijke bijstand aan den Paus, in den persoon van Petrus, alleen beloofd is voor de handelingen, die hij krachtens zijn ambt binnen de reeds aangewezen grenzen verrigt. Daarom luidt ook het opschrift van het vierde hoofdstuk: „Over het onfeilbare leeraarsambt des Pausen", en in den tekst der Constitutie zelven wordt gezegd, dat de Paus met de kerkelijke onfeilbaarheid is bekleed, wanneer hij zijn ambt van oppersten herder en leeraar aller Christengeloovigen uitoefent. Dus is deze goddelijke bijstand, die hem bij zijne beslissingen over de leer voor dwaling bewaart, in den strengsten zin eene aan het ambt verbondene genade, die slechts in zoover aan den persoon des Pausen verbonden is, als het opperste herdersambt aan den persoon van iederen Paus is verleend, zooals wij dit onder nader zullen zien."

Eene dergelijke opmerking over de woorden: „De Romani Pontificis infallibili Magisterio" maakt Mgr. Feszler door te zeggen: „Reeds het opschrift verdient al onze oplettendheid. Ten einde de zaak, waarover hier gehandeld wordt, zeer naauwkeurig te beteekenen, luidt het: „Over het onfeilbare leeraarsambt van den Roomschen Paus." Deze uitdrukking: „Over het onfeibare leeraarsambt" werd met opzet in plaats van de uitdrukking: „Over de onfeilbaarheid" gekozen,

om hun, die uit het zeer algemeen luidende woord: Onfeilbaarheid verkeerde gevolgtrekkingen maakten, en daarom er tegen streden en ook aan anderen de zaak onjuist voorstelden .... dit voorwendsel te ontnemen; nu wordt bepaald en naauwkeurig aangegeven, onder welk opzigt de qualificatie: onfeilbaar op den Roomschen Paus wordt toegepast."

Uit de aangehaalde woorden der beide hoogwaardige Bisschoppen blijkt het alweder duidelijk, dat de uitdrukking van persoonlijke onfeilbaarheid des Pausen tot een zeer verkeerd misverstand aanleiding geven kan. Deze uitdrukking heeft een waren zin, wanneer men daaronder slechts verstaat, dat het ambt van herder en leeraar aller geloovigen en de daarvoor aan Petrus beloofde goddelijke bijstand aan den persoon van iederen Paus gegeven is, en dat men die niet moet toeschrijven aan eene of andere abstractie, die, zooals vroeger geschied is, door den naam van „St. Pieters Stoel" of „de volgreeks der Pausen" wordt aangeduid. Maar daarentegen zou het volstrekt verkeerd zijn, deze uitdrukking zoo te verstaan, alsof de onfeilbaarheid eene hoedanigheid was, die aan den bijzonderen persoon des Pausen als zoodanig eigen is. Het Concilie heeft de uitdrukking „persoonlijke" onfeilbaarheid vermeden.

Mgr. von Ketteler vervolgt:

„Hierdoor is het verder terstond duidelijk, dat de onfeilbaarheid der ex cathedra gegevene Pauselijke uitspraken, noch in natuurlijke noch in bovennatuurlijke persoonlijke hoedanigheden van den mensch, die tijdelijk in het bezit is van het Pauselijk ambt, haren grond heeft; noch in de gaven van zijnen geest, noch in zijne geleerdheid, noch in zijne persoonlijke wijsheid en deugd, maar bloot in den goddelijken bijstand, dat is, daarin dat God den Paus,

die voor zijn persoon een zwak, aan dwaling onderhevig mensch is, onder zekere voorwaarden en bij zekere gewigtige handelingen van zijn ambt (namelijk in de dogmatische beslissingen, die hij als opperste regter en leeraar in zaken van geloof en zeden geeft) door den bijstand zijner genade en door zijne bijzondere voorzienigheid voor dwaling bewaart.

Daarom ook is de onfeilbaarheid der ex cathedra gegevene Pauselijke beslissingen onafhankelijk van de persoonlijke heiligheid des Pausen. Nooit heeft een verdediger van het onfeilbare Pauselijke leeraarsambt beweerd, dat aan den Paus onzondigheid moest worden toegekend, nooit hebben de Pausen zich voor hunnen persoon anders dan als zondige menschen beschouwd. Het is dus volstrekt onbegrijpelijk, hoe men heeft kunnen beweren, dat de onfeilbaarheid van het Pauselijke leeraarsambt de persoonlijke heiligheid des Pausen veronderstelt of als een noodzakelijk gevolg in zich sluit. De onfeilbaarheid is immers niet het uitvloeisel eener persoonlijke volmaaktheid des Pausen, maar eene werking van den bijstand, welke aan den Paus in de dogmatische beslissingen, die hij ambtshalve geeft, niet ten bate van hem zelven, maar ten bate van de Kerk geschonken wordt."

De theologen noemen zulke genaden en gaven, die aan iemand, niet regtstreeks ten bate van hem zelven, maar regtstreeks ten bate der gemeenschap verleend worden, gratiae gratis datae of charismata — ter onderscheiding van de gratia gratum faciens, die aan den bijzonderen persoon regtstreeks tot zijne heiliging gegeven wordt. In dezen zin noemt het Concilie de Pauselijke onfeilbaarheid een charisma: „veritatis et fidei nunquam deficientis charisma."

De hoogwaardige Bisschop gebruikt de volgende ver-

gelijking om de natuur van dien goddelijken bijstand nog duidelijker te maken: „Gelijk de werking der Heilige Sakramenten (dewijl zij niet in den persoon des bedienaars, maar in Christus en zijne genade haren grond heeft) onafhankelijk is van de persoonlijke heiligheid des bedienaars, zoo is het ook met de onfeilbaarheid van het Pauselijke leeraarsambt. Tot heil der geheele Kerk ingesteld en daarvoor noodzakelijk, wordt het bij dogmatische uitspraken door den goddelijken bijstand voor dwaling bewaard, al is ook de drager van dit ambt een onvolmaakt en zondig mensch."

Hierna bepaalt de hoogwaardige Schrijver het begrip van dien bijstand (assistentia) om het te onderscheiden van dat der ingeving (inspiratio). Hij sluit zich daarbij geheel aan bij Melchior Canus (De locis theol. l. 5, c. 5, 9. 3). „Melchior Canus", zegt hij, „ontwikkelt twee gedachten, die voor den tegenwoordigen tijd vol zijn van praktiesch belang: zij lossen de geschillen, die thans zoo dikwijls besproken worden, op eene wijze op, die ons de regte schijnt te zijn. Vooreerst zet Canus de stelling op, dat zoowel de Paus als de Bisschoppen op het Algemeene Concilie slechts dan den goddelijken bijstand verkrijgen, wanneer zij de menschelijke middelen tot grondig onderzoek der strijdvraag aangewend hebben. Het gebruik dezer menschelijke middelen is hem een ware en eigenlijke voorwaarde voor den goddelijken bijstand. Met deze eerste stelling brengt hij echter terstond de tweede in verband, dat God zoowel den Paus, wanneer deze ex cathedra spreekt, als ook een Algemeen Concilie door zijne goddelijke voorzienigheid er voor bewaart, deze noodzakelijke middelen ooit te verwaarloozen, en dat het derhalve nooit mogelijk is, de geldigheid eener Pauselijke uitspraak ex cathedra

of die der dogmatische beslissing van een Algemeen Concilie onder het voorwendsel te betwisten, dat de Paus of het Concilie de zaak niet genoegzaam onderzocht en derhalve ook den goddelijken bijstand zou gemist hebben."

Dewijl thans juist dit voorwendsel door eenigen gebruikt wordt om de geldigheid der uitspraak van 't Concilie over de Pauselijke onfeilbaarheid in twijfel te trekken of te bestrijden, is inzonderheid deze tweede stelling met veel zorg door Mgr. van Ketteler uiteengezet. Hij vervolgt:

„Naar de voorstelling van Melchior Canus behoort alzoo de goddelijke bijstand, waardoor het menschelijke oordeel voor dwaling bewaard wordt, en de goddelijke bijstand, waardoor de opvolgers der Apostelen voor verwaarloozing der tot dit oordeel noodige voorwaarden bewaard worden, tot één en dezelfde daad der goddelijke voorzienigheid. Hij herhaalt daarom steeds dezelfde grondgedachte en zoekt haar door verschillende vergelijkingen uit de natuurlijke en uit de bovennatuurlijke orde duidelijk te maken; dat namelijk, wie het doel wil, ook de middelen tot het doel moet willen. Het doel nu van het onfeilbare leeraarsambt is de volstrekte en volle zekerheid over den inhoud der openbaring. Indien dus God dit doel waarlijk bereiken en ons deze zekerheid geven wil, dan kan Hij haar niet van middelen afhankelijk maken, die minder zeker zijn dan het doel; want anders was dit doel zelf weder aan de onzekerheid onderworpen. Wanneer het doel ons slechts door eene goddelijke daad, door den goddelijken bijstand kan worden verzekerd, zoo kan ook de zekerheid omtrent het gebruik der middelen evenzeer slechts door eene goddelijke daad zeker gemaakt zijn. Dezelfde God, die ons, menschen, voor eenige bepaalde uitspraken van het kerkelijke leeraarsambt den Geest der waarheid beloofd heeft, Hij heeft ons met dezelfde zekerheid ook het ge-

bruik der noodzakelijke middelen beloofd, wanneer deze uitspraken werkelijk gegeven worden. Dit is de gedachte van Canus, en dit is onze gedachte.

Dientengevolge gaat Canus aldus voort: „Zoodra wij eenmaal aan de ketters toestaan de vraag te stellen, of de regters des geloofs die vlijt en die zorgvuldigheid hebben aangewend, welke voor een verstandig onderzoek der zaak noodig zijn, wie is dan wel zoo blind om niet te begrijpen, dat dan spoedig alle beslissingen der Pausen en Conciliën aan het wankelen zijn gebragt? Indien dus hierover twijfelingen ontstaan, die niet door zekere bewijsmiddelen kunnen worden opgelost, dan moet het toch voor alle godgeleerden eene vaststaande en uitgemaakte zaak wezen, dat Conciliën, die door den Paus zijn bekrachtigd, wat er ook moge gebeurd zijn, in het geloof niet kunnen dwalen. Ofschoon het dus, volgens mijne meening, eene dwaasheid is te zeggen, dat iemand het doel kan bereiken zonder de noodige middelen te gebruiken, zoo zal ik toch nooit toegeven, dat een Paus of een Concilie de zorgvuldigheid, die bij de beslissing eener strijdvraag over het geloof noodzakelijk is, heeft achtergelaten. . . . Wij moeten derhalve toegeven, dat aan de regters, die God in de Kerk heeft aangesteld, niets van datgene kan ontbreken, wat tot eene regtmatige en ware beoordeeling der zaak noodig is.

Daaruit leeren we, wat deze godgeleerde uit den tijd van het Trentsche Concilie over het gedrag dergenen denkt, welke de geldigheid van een Concilie-besluit op gronden bestrijden, zooals wij ze thans tegen het Vatikaansche Concilie door eenige priesters en leeken hebben hooren inbrengen; dezen betwijfelen het, of de daar vergaderde regters des geloofs die vlijt en die zorgvuldigheid aangewend hebben, welke tot een geldig Concilie-besluit

vereischt werd. Hij leert, dat men door zulk eene wijze van redeneren alle beslissingen der Pausen en der Conciliën aan het wankelen kan brengen, en verklaart, dat alle Katholieke godgeleerden het daarover eens zijn en eens moeten zijn, dat er in Concilie-besluiten, die door den Paus bekrachtigd zijn, geene dwaling wezen kan."

Hierbij voegt de hoogwaardige Bisschop nog eene andere overweging, waardoor zijne stelling niet minder duidelijk bewezen wordt.

„Tot de natuur van ieder gezag, dat op het regt aanspraak maakt, om anderen door zijne uitspraak ter laatste instantie te verpligten, behoort wezenlijk het regt der beslissing zoowel over den inhoud der zaak als over het bestaan van den regtens verpligtenden vorm. Een gezag, dat slechts op eene beslissing over den inhoud des regts aanspraak zou kunnen maken, maar de beslissing, of zijne uitspraken wat betreft den vorm geldig zijn, aan ieder bijzonder persoon zou moeten overlaten, zou een schijngezag zijn. Indien derhalve God aan zijne Kerk een waar en werkdadig leerend gezag wilde overdragen, en haar tegelijk den goddelijken bijstand geven om die waarheden, welke Hij zelf den menschen verkondigd heeft, voor alle tijden zuiver en onvervalscht te bewaren — dan moest Hij haar het regt geven, ten eerste: om te beslissen over den inhoud der openbaring, over haren waren zin, ten tweede: om te verklaren, welke beslissingen als dogmatische beslissingen geldig zijn; Hij moest de eindbeslissing over beide punten aan de subjectieve willekeur onttrekken.

Wie dus, wel is waar, in de theorie het regt van onfeilbare dogmatische beslissingen te geven aan de Kerk toekent, maar dan aan de eindbeslissing zijner subjectieve opvatting overlaat om te beoordeelen, of zij wat den

vorm betreft geldig zijn, hij vernietigt het gezag der Kerk, hij laat haar slechts een uitwendigen schijn van gezag over, en hij brengt het Protestantsche beginsel van het bandelooze subjectivisme door eene achterdeur de Kerk in; want hij past dit Protestantsche beginsel wel niet op de leerstukken zelven toe, maar, wat geheel op hetzelfde neêrkomt, op de geldigheid aller dogmatische uitspraken."

Heeft dus de Paus eenmaal eene uitspraak ex cathedra gedaan, dan is de vraag, of deze beslissing door een genoegzaam zorgvuldig onderzoek is voorafgegaan, overbodig; het staat alleen aan den H. Stoel om dit zelf te beoordeelen, en Gods Geest, die de Kerk geleidt en al hare lotgevallen met eene geheel bijzondere voorzienigheid bestuurt, zal nooit gedoogen, dat het Opperhoofd der Kerk aan den pligt tot voorafgaand ernstig en rijp onderzoek te kort schiet. Ten laatste komt dus alles weder neêr op den goddelijken bijstand, die de Kerk bij 't verkondigen van de waarheden des geloofs voor alle mogelijkheid van dwaling behoedt.

Wat Mgr. Martin over den grond der Pauselijke onfeilbaarheid zegt, kan ter korte zamenvatting dienen van hetgeen wij daaromtrent vooral uit het geschrift van Mgr. von Ketteler aanhaalden.

Mgr. Martin schrijft aldus:

„Als de werkende oorzaak van 's Pausen onfeilbaarheid, wanneer hij ex cathedra spreekt, wordt in het dekreet opgegeven: de goddelijke, den Pausen in den H. Petrus beloofde bijstand, de assistentia divina, zooals het dekreet zich uitdrukt. Deze goddelijke bijstand moet van de goddelijke ingeving (inspiratio) wél onderscheiden worden!

De goddelijke bijstand verschilt ook daarin van de

goddelijke ingeving, dat hij meer dan deze de eigene menschelijke werkzaamheid, de menschelijke inspanning, het nadenken, het navorschen en onderzoeken insluit.

Dit ligt reeds in het woord assistentia zelf. Want bij het goddelijke assistere is de mensch niet werkeloos, maar ook zelf werkzaam; deze menschelijke werkzaamheid wordt door God slechts ondersteund en geleid, zoodat het doel onfeilbaar bereikt wordt. Hoedanig de menschelijke werkzaamheid zijn moet, van welken aard de aan te wenden menschelijke middelen, en hoe groot de vlijt en de zorgvuldigheid, die men moet gebruiken, behooren te zijn, wordt niet gezegd; het is voor ons niet noodig dit te weten, vooral daar toch de werkelijke vervulling van dergelijke voorwaarden bijna nooit uit uiterlijke kenteekenen te constateren is. Het is ons genoeg te weten, dat eene Pauselijke uitspraak ex cathedra altijd en overal, wanneer zij eenmaal is gegeven, onfeilbaar is door den goddelijken bijstand, die den Paus in Petrus is beloofd.

De uitkomst eener bloot menschelijke inspanning, van bloot menschelijk navorschen, onderzoeken, vaststellen der getuigenissen en der daadzaken, kan niet voor onfeilbaar worden gehouden; want ook de degelijkste en meest bedachtzame onderzoeker kan dwalen, en eene menigte van onderzoekers, die tot een en hetzelfde besluit komen, kan evenzeer dwalen, want honderd feilbare stemmen, bij elkander genomen, maken nog geene onfeilbare stem uit. Hadden we dus voor de zekerheid van ons geloof geen anderen waarborg dan dien, welken menschelijke wetenschap ons kan geven, dan kon er van eene onfeilbare zekerheid en waarheid niet de minste spraak zijn.

Den eenigen zekeren waarborg voor de ontwijfelbare zekerheid en waarheid van ons geloof heb ik hierin, dat de

Kerk, die mij de geloofswaarheden verkondigt, in deze verkondiging of uitspraak krachtens goddelijken bijstand absoluut voor de dwaling wordt bewaard."

III.

Het Vatikaansche Concilie leert, dat de Roomsche Paus, wanneer hij ex cathedra spreekt, „die onfeilbaarheid bezit, waarmede de goddelijke Verlosser wilde, dat zijne Kerk in de bepaling van geloofs- en zedeleer bekleed zou zijn."

„Hieruit", zoo verklaart Mgr. von Ketteler deze woorden, „hieruit volgt met betrekking tot het voorwerp der onfeilbaarheid van het Pauselijke leeraarsambt, dat deze niet verder kan gaan dan de onfeilbaarheid der Kerk zelve. Beiden hebben volstrekt denzelfden omvang en dezelfde grenzen. Al wat alzoo de godgeleerdheid over de grenzen van de onfeilbaarheid der Kerk tot nu toe geregtigd was te leeren, dat kan zij ook nu over de grenzen der Pauselijke onfeilbaarheid leeren en verdedigen. Het is derhalve ijdel en doelloos, wanneer thans dikwerf de schijn verbreid wordt, alsof het voorwerp der onfeilbaarheid door het Vatikaansche Concilie eenige verandering had ondergaan; met name is het geheel onwaar en vol van hatelijke nevenbedoelingen, wanneer men de vrees gaande maakt, alsof thans onderwerpen van zuiver politieken aard in haren kring zouden worden getrokken [1]). Dit alles

---

1) „Wat onze liberale dagbladschrijvers nooit ontmoet hebben, zelfs niet in de geschriften van de hevigste vijanden en bestrijders der katholieke Kerk; wat zelfs in een liberaal hoofd nooit is opgekomen, is de bewering, dat de onfeilbaarheid der *Kerk* gevaarlijk zijn kan of geweest is voor den Staat.

Maar als wij nu eens betoogden, dat er tusschen de onfeilbaarheid der *leerende* Kerk en de onfeilbaarheid van den Paus geen verschil is, zou-

is deels misverstand, maar ook deels boosaardige verdraaijing en verdachtmaking. Het depositum fidei, de bovennatuurlijke openbaring dus met die natuurlijke waarheden, buiten welke die erfenis des geloofs niet zuiver kan bewaard worden door de menschen, dat is en blijft het voorwerp der onfeilbaarheid van de Kerk en van den Paus."

Mgr. von Ketteler bevestigt en verklaart dit nog nader uit andere plaatsen van het Vatikaansche Concilie; het zegt immers, dat de uitspraken ex cathedra slechts eene leer, die het geloof of de zeden betreft, tot voorwerp kunnen hebben, en we lezen er ook: „Aan Petrus' opvolgers is de Heilige Geest niet beloofd, opdat zij door zijne openbaring eene nieuwe leer zouden verkondigen, maar opdat zij door zijnen bijstand de openbaring, die door de Apostelen overgeleverd is, of het toevertrouwde pand des geloofs heilig zouden bewaren en getrouw verklaren." En onmiddellijk te voren zegt het Concilie, dat de Roomsche Pausen, bij de uitoefening van hun opperst leeraarsambt, „datgene als verpligtende geloofswaarheid hebben uitgesproken, wat zij door de hulp van God als overeenkomstig met de H. Schrift en de apostolische Overleveringen hadden leeren kennen." Op die wijze wordt zoo nadrukkelijk mogelijk verklaard, dat er bij de onfeilbare uitspraken der Pausen van geene nieuwe leeringen of nieuwe openbaringen spraak kan zijn, en dat zij niets anders kunnen verkondigen dan de openbaring,

---

den onze liberale vrienden dan zooveel logische denkkracht bezitten, om in te zien, dat de declamatie tegen den onfeilbaren Paus eene lachwekkende manoeuvre is?

Wij hopen het."

De Maasbode, 22 October 1871.

die van de Apostelen af tot ons is overgeleverd, of, met andere woorden, het pand des geloofs, dat Christus aan zijne Kerk heeft toevertrouwd.

De hoogwaardige Bisschop van St. Pölten legt een bijzonderen nadruk op de waarheid, dat de Paus zoowel als de leerende Kerk in het algemeen, ten opzigte van iedere beslissing over de leer gebonden is aan de apostolische overlevering, en dat de bijstand, waardoor God de leerstellige uitspraken des Pausen voor dwaling behoedt, ons ook van zelf ten waarborg strekt, dat ze nimmer van de overlevering der Kerk kunnen afwijken.

Dr. von Schulte had de opwerping gemaakt, dat toch niemand anders dan de Paus zelf het voorwerp, den omvang en de grenzen voor eene uitspraak ex cathedra bepalen kan. Ziehier het afdoend antwoord van zijn geleerden tegenstander:

„Deze bewering is in zoover waar, dat geen ander menschelijk gezag hier aan den Paus eenig voorschrift geven kan. Maar wanneer daarmede zou moeten gezegd zijn, dat de Paus dus geheel naar believen en willekeur zijne onfeilbare uitspraken in allen geval ook tot „regtsobjecten", waartoe zich de goddelijke openbaring in het geheel niet uitstrekt, kan uitbreiden, dan is dit eene volstrekt verkeerde opvatting der zaak. De Paus bepaalt in zijne leerstellige uitspraken niets anders dan hetgeen hij, met Gods bijzonderen bijstand, in de zaligmakende leer, die door God geopenbaard en in het bewustzijn der Katholieke Kerk is neêrgelegd, reeds vooraf gegeven vindt. Dezelfde bijstand Gods, die hem zeker voor de dwaling in deze uitspraken beveiligt, bewaart hem er even zeker voor, dat hij iets, wat God niet geopenbaard en niet in het bewustzijn der Kerk heeft neêrgelegd, voor geopenbaarde geloofs- of zedeleer zou verklaren."

Inderdaad, deze oproeping van Dr. von Schulte tegen de Pauselijke onfeilbaarheid is niets meer dan een circulus vitiosus; het onderstelt noodzakelijk de stelling, die het nog bewijzen moet; immers is de Paus door Gods bijstand in zijne leerstellige uitspraken ex cathedra onfeilbaar, dan is het ook onmogelijk, dat hij zulk eene leerstellige uitspraak doet, die de grenzen van zijn leeraarsambt overschrijdt; eerst wanneer men aangenomen heeft, dat hij dergelijke uitspraken doen kan zonder hierbij door God te worden geleid en verlicht, kan men de mogelijkheid van zulk een misbruik van gezag aannemen. De geheele opwerping zegt dus niets meer dan dit, dat Dr. von Schulte de Pauselijke onfeilbaarheid niet aanneemt.

„De laatste waarborg, dat de Paus de bevoegdheid zijner magt niet zal overtreden," voegen we hierbij met de woorden van Mgr. von Ketteler, „is en blijft een waarborg des geloofs, die op den goddelijken bijstand en de goddelijke leiding der Kerk berust. Zooals wij dus den laatsten en eigenlijken grond van het geloof tot God terugbrengen, evenzoo moeten we ook den laatsten waarborg, dat de Paus de regtmatige, door God voor het leerend gezag vastgestelde grenzen niet overschrijden zal, tot een geloofsgrond terugbrengen, namelijk tot de bovennatuurlijke leiding Gods. Of met andere woorden: Dezelfde God, die het oordeel van de herders der Kerk bij de hoogste leerstellige uitspraken voor dwaling bewaart, dezelfde God bewaart ook zoowel de Bisschoppen op het Concilie als het Hoofd der Kerk zelf voor het misbruik van dit hun opperst gezag."

Tot in bijzonderheden heeft Mgr. Martin de vraag beantwoord, wat het voorwerp of de omvang der Pauselijke onfeilbaarheid is.

Het voorwerp der Pauselijke onfeilbaarheid, zegt hij,

is hetzelfde als dat der onfeilbaarheid van de leerende Kerk in 't algemeen. Door dit laatste te bepalen, bepaalt men dus ook de grenzen, die aan de Pauselijke onfeilbaarheid gesteld zijn.

Nu kan er hier natuurlijk slechts spraak wezen, van „hetgeen tot nu toe over het voorwerp of den omvang der onfeilbaarheid van de leerende Kerk als streng verbindend vaststaat. Want dat hetgeen er tot nu toe over zeker is, naderhand — wanneer de leer over de Kerk op het hervatte Vatikaansche Concilie ex professo zal behandeld worden — nog verder ontwikkeld en nog naauwkeuriger vastgesteld kan worden en ook vastgesteld zal worden, is wel niet te betwijfelen. Wat dan naderhand over het voorwerp of den omvang der onfeilbaarheid van de leerende Kerk zal worden vastgesteld, dat zal eo ipso ook over het voorwerp of den omvang der onfeilbaarheid van de Pauselijke uitspraken ex cathedra vastgesteld zijn.

Nu ten opzigte van hetgeen thans over het voorwerp of den omvang der onfeilbaarheid van de leerende Kerk als de fide [d. i. als geloofsleer] en dus als streng verpligtend vaststaat, zijn de volgende vragen te onderscheiden."

De hoogwaardige Schrijver stelt dan zes vragen, die hij achtereenvolgens beantwoordt; wij bepalen ons tot de overname dezer vragen en eene zeer korte zamenvatting van zijne antwoorden; terwijl we onzen lezers aanbevelen de uiteenzettingen en bewijsvoeringen van Mgr. Martin in zijne brochure zelve te lezen.

„Eerste vraag: Is de leerende Kerk onfeilbaar in de bepaling van hetgeen, streng genomen, behoort tot de fides divina, d. i., tot de geloofs- en zedeleer, die ons door God geopenbaard en in het depositum fidei [het der Kerk toevertrouwde pand des geloofs] vervat is?"

Antwoord: Het is de fide, d. i., het is geloofsleer, en men is streng verpligt te gelooven, dat de leerende Kerk in deze bepalingen onfeilbaar is.

„Tweede vraag: Is de leerende Kerk onfeilbaar in de bepaling van hetgeen met deze fides divina, zooals ze in het depositum fidei vervat is, regtstreeks strijdig is, derhalve in de bepaling van hetgeen ketterij is?"

„Antwoord: Het is de fide, en men is streng verpligt te gelooven, dat de leerende Kerk onfeilbaar is, wanneer zij eene meening of leer als kettersch verwerpt."

„Derde vraag: Is de leerende Kerk onfeilbaar, wanneer zij verkeerde leeringen of stellingen veroordeelt met censuren, die minder zijn dan de censuur van ketterij?"

Antwoord: De Kerk veroordeelt niet alleen de kettersche stellingen, d. i., die regtstreeks en onmiddellijk met het geloof in strijd zijn, maar ook de zoodanige, die met de ketterij zelve meer of min in verband staan, of om andere redenen moeten verworpen worden. Wanneer zij zulk eene stelling veroordeelt, dan veroordeelt zij die niet als kettersch, d. i., zij geeft er niet de veroordeelende qualificatie (de censuur) van ketterij aan, maar zij veroordeelt haar als eene dwaling, als met de ketterij naauw verwant, als vermetel, of als goddeloos, of als godslasterlijk, ergerlijk, enz., of met andere woorden, zij geeft er qualificatiën aan, die de stelling wel niet als ketterij, maar toch als veroordeeld kenmerken.

Nu is het zeker, dat het leerend gezag der Kerk zich verder uitstrekt dan tot het gebied der geloofsleer in strengen zin. Was haar gezag tot dit gebied beperkt, en zij dus niet in staat en gemagtigd, ook de grenzen er van tegen vijandelijke aanvallen en overrompelingen te verdedigen, dan zou het doel, waarvoor Christus een leerend gezag in zijne Kerk heeft ingesteld, niet bereikt

worden; zij zou slechts den schijn van gezag hebben; en inderdaad, de Kerk heeft altijd, zoowel in theorie als in praktijk, den regel vastgehouden, dat haar leerend gezag zich verder uitstrekt dan tot het gebied van het zuivere dogma.

Maar moet men aan de Kerk deze bevoegdheid toekennen, dan is het boven allen twijfel verheven, dat haar leerend gezag ook bij het uitspreken van mindere censuren dan die van ketterij onfeilbaar is; en hierom heeft de Kerk ook altijd de geloovigen verpligt zich aan dergelijke uitspraken gehoorzaam en opregt en niet slechts uitwendig, maar ook inwendig, met den geest te onderwerpen.

Het staat dus theologiesch vast en boven allen twijfel verheven, „dat de Kerk ook in die uitspraken onfeilbaar is, waardoor zij verkeerde stellingen met censuren, die minder zijn dan die van ketterij, veroordeelt; maar dit is toch tot nu toe nog geene streng verpligtende geloofsleer, en het is ook door de dekreten der Vatikaansche Kerkvergadering nog niet tot verpligtende geloofsleer gemaakt. De dekreten der Kerkvergadering hebben deze vraag, die men evenwel geen onbesliste vraag kan noemen (evenmin als de vraag over 's Pausen onfeilbaar leeraarsambt vóór de uitspraak van het Concilie eene onbesliste vraag was), nog niet definitief beslist, ook niet willen beslissen; zij hebben hierin nog niets veranderd." [1])

---

1) Hoewel het geen *leerstuk des geloofs* is, dat de Kerk in het veroordeelen van stellingen, gelijk hier bedoeld worden, onfeilbaar is, zoo blijft niettemin ten volle waar, wat Perrone omtrent zulke stellingen aanmerkt: „Zij, die stellingen, welke zulke veroordeelingen verdienen, verdedigen, zijn niet van schuld vrij te pleiten, en zij maken zich aan eene zware zonde schuldig, wanneer zij het met kennis en genoegzaam overleg doen. Want meestal komen zulke beweringen uit eene zekere

„Vierde vraag: Is de leerende Kerk onfeilbaar in de vaststelling der facta dogmatica?"

Antwoord: „Het factum dogmaticum is een feit, dat met de Christelijke geloofs- of zedeleer, kortom met een dogma zoo innig te zamen hangt, dat ook het ware begrip van het dogma zelf afhankelijk is van de ware kennis van dat feit. Een factum dogmaticum is bijv. de zin van een of ander leerstellig geschrift of van een of andere plaats van zulk een geschrift."

Na deze verklaring kunnen we het eigen antwoord van den hoogwaardigen Schrijver laten volgen: „Het is theologiesch zeker en volkomen ontwijfelbaar, dat de leerende Kerk onfeilbaar is in de vaststelling der facta dogmatica, maar het is niet zeker de fide en dus tot nu toe nog geene streng verpligtende geloofsleer." [1])

„Vijfde vraag: Is de leerende Kerk onfeilbaar in de canonisatie der Heiligen?"

Antwoord: „Dit is niet de fide en alzoo geen verpligtende geloofsleer; maar het is een godvruchtig, en ook op genoegzame gronden steunend geloof."

„Zesde vraag: Is de leerende Kerk onfeilbaar in de goedkeuring van religieuse orden?"

Antwoord: „Er moeten hier twee uitspraken onderscheiden worden; vooreerst de uitspraak, of de regels

---

vermetelheid voort, uit eene neiging naar nieuwigheden, en inmiddels stellen zij, die ze verdedigen, zich in een groot gevaar om te dwalen, een gevaar, waaraan zij zich naderhand ter naauwernood of in 't geheel niet kunnen onttrekken, en bovendien geven zij aan anderen ergernis. Zij zijn nog schuldiger, wanneer er spraak is van stellingen, die reeds door de Kerk of door de Roomsche Pausen veroordeeld zijn." *Praelectiones Theologicae de virtutibus fidei* enz. Ratisbonae. 1865. Blz. 189.

2) Mgr. Martin toont in zijne brochure duidelijk aan, dat de H. Kerk met alle regt eene volkomen onderwerping aan hare uitspraken over de *facta dogmatica* heeft kunnen vorderen.

eener orde met de leer van het Evangelie en deszelfs beginselen over de Christelijke volmaaktheid in overeenstemming zijn, en ten tweede de uitspraak, of het bij de voorkomende omstandigheden van plaats en tijd nuttig is, deze of gene bepaalde orde toe te laten of in te voeren."

Ten opzigte der eerste uitspraak verwijst Mgr. Martin naar zijn antwoord op de vierde vraag; ten opzigte der tweede zegt hij: „De vraag of de Kerk met betrekking tot dergelijke beslissingen onfeilbaar is, moet ontkennend worden beantwoord." [1])

(*Wordt vervolgd.*) P.

---

1) „Maar hij, die, tegen het algemeen gevoelen der Kerk in, een dusdanige uitspraak van dwaling zou beschuldigen, zou ten minste niet vrij zijn van vermetelheid", zegt Billuart. *Tract. de Regulis fidei.* Dissert. 3, art. V.

Een enkel woord over Döllinger.

Er moeten — 's menschen zwakheid en bedorvenheid in aanmerking genomen — verkeerdheden, partijschappen, scheuringen komen; en God laat dit kwaad toe, opdat zij, die beproefd zijn en zich met geen partijschappen willen inlaten, bekend worden. Dit leerde reeds de groote Paulus, en wij zien deze waarheid in onze dagen wederom bevestigd.

Tertullianus, Lamennais, Döllinger en zoo vele anderen zijn — tot hunne eigene beschaming — coryphaeën in het leger, dat Satan tegen de onvergankelijke, onfeilbare Kerk Gods aanvoert.

Het is geen tijd van halfslachtigheid meer; alles dringt om de geheimste gedachten van den geest te openbaren; een ieder moet openlijk partij kiezen; met of tegen Christus; er is geen middenweg. Dit is ook goed, en wij, Katholieken, moeten daarvoor God danken, dat het kwaad niet langer in het geheim werkt ten verderve van velen.

Döllinger heeft misschien reeds jaren tot onheil verstrekt van die hem hoorden: de voornaamste apostaten van onzen tijd waren welligt zijne leerlingen. Frohschammer, Pichler, Friedrich, Renftle (de Pastoor van Mering), zij werken in zijnen geest. De dogma-verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid rukte hun het masker af, en zij werden als wolven in den schaapstal herkend en geschuwd.

Munchen had het fatale voorregt om het broeinest te zijn van de beweging, tegen het laatste Concilie op touw gezet; daar werden de draden gesponnen eener zamenzwering tegen het Concilie. Het Beijersche ministerie begon met diplomatieke nota's; de minister van eeredienst stelde zijne vragen voor aan de theologische en juridische faculteiten; Janus schreef uit Munchen; de beruchte Concilie-brieven kwamen waarschijnlijk uit Beijerens hoofdstad, en de Augsburgsche Zeitung mogt hare kolommen leenen aan den haat van hen, die toen voor Katholieken werden gehouden, maar nu als afvalligen veroordeeld zijn.

„Los van Rome; eene eigene nationale Kerk; 's Pausen onfeilbaarheid bestreden, en de onze aangenomen" — ziedaar hunne leus en hun streven.

Zullen zij slagen? Misschien gedeeltelijk. Zij kunnen zich zelven ten verderve voeren: Gods genade dwingt niemand en laat den grootsten zondaar zijne vrijheid behouden. Maar de Kerk ten gronde te rigten, is hun onmogelijk; zij mogen pogen om het opzet, door Lucifer eens in den hemel beproefd en tegen den troon des Almagtigen begonnen, op aarde te hernieuwen, maar hunne krachtsinspanning is ijdel, en een tweede Michael zal hen in hun trots ter neder vellen. Ten hoogste zullen zij eenige zwakken, die vroeger op de rots van Petrus stonden, in hun val kunnen medeslepen; maar de rots zelve te vernietigen, dit is geen mensch gegeven.

Wij zelven willen verder geen enkel woord over de zich noemende Oud-Katholieken in het midden brengen. De zaak is veelzijdig besproken, toegelicht en reeds door het gezonde verstand, zelfs van andersdenkenden, veroordeeld. Alleenlijk om wille der nieuwheid van sommige gezigtspunten, laten wij hier een uittreksel volgen van een brief, door een Engelsch geestelijke, die, zoo

we ons niet vergissen, eens een leerling van Döllinger geweest is, aan de Times gerigt en door dat blad in het nommer van 11 October ll. opgenomen; zijne woorden hebben te meer kracht, omdat hij én Döllinger goed schijnt te kennen én, wanneer hij over nationaliteit spreekt, op een onzijdig standpunt staat.

„Men neemt een zeer bekrompen standpunt in, als men tot het besluit komt, dat de professoren der Duitsche universiteiten tot hun verzet tegen Rome's overmoed bewogen zijn, omdat zij het aanbidden van een mensch als God niet konden overeenbrengen met hunne persoonlijke waardigheid of met hunne kennis van de kerkelijke geschiedenis. — Zij zijn nooit aangezocht om dit te doen, en ware zulk eene beslissing van het Vatikaansche Concilie mogelijk geweest, de geest van het geloof, door de Katholieken met de moedermelk ingezogen, zou de geheele Katholieke wereld daartegen in verzet hebben doen komen. De veronderstelling alleen, dat zulk een uitspraak mogelijk zou kunnen zijn, bewijst reeds genoegzaam, dat zij, die buiten de Katholieke Kerk staan, de werking en de verklaringen van het Vatikaansche Concilie geheel en al verkeerd begrijpen, en tevens welke schromelijke misvattingen omtrent den waren aard van 's Pausen onfeilbaarheid hen misleiden. Wat dat dogma voor ons, Katholieken, inhoudt, kunnen wij ons het gemakkelijkst duidelijk maken door het in een reeks van elkander in logischen zamenhang opvolgende voorstellen aanschouwelijk te maken.

De mensch valt voortdurend in dwalingen, zelfs in het gewone dagelijksch leven. Veel meer nog is hij daaraan onderhevig ten opzigte van onderwerpen, welke buiten den omvang zijner natuurlijke kennis liggen. Zulke onderwerpen bestaan er inderdaad. Hun natuur kan gekend worden, maar slechts door openbaring.

Er zijn ware, en er zijn valsche openbaringen. Om in deze gevallen tusschen het ware en het valsche te beslissen, moet er een gezag bestaan. Dit gezag kan niet bloot inwendig of onzigtbaar zijn: een Babel van dwalingen zou daarvan het gevolg wezen. Het moet dan uitwendig en zigtbaar zijn. In de Oude Wet hadden Moses en zijne opvolgers en de profeten een zoodanig gezag. Hunne beslissingen waren onfeilbaar, dat is, ze waren in overeenstemming met het goddelijk idee over het onderwerp. In de Nieuwe Wet moet ten minste eene gelijke zekerheid bestaan voor de waarheid des geloofs en der zedeleer. Deze zekerheid kan niet gevonden worden in een boek, want een boek kan zich-zelf niet uitleggen, en eene individuele uitlegging kan nimmer een uitwendige regel voor het menschdom worden. Die zekerheid wordt alzoo gevonden in eene of andere goddelijke instelling, evenals die bestond in de Oude Wet. Die instelling is het Pausschap, en de vereischte zekerheid wordt gevonden in den regerenden Paus, wanneer hij, krachtens zijn ambt, als Plaatsbekleeder van Christus, over een betwist punt van de geloofs-openbaring of over een betwist punt der zedeleer met onfeilbaarheid beslist, dat is, in overeenstemming met het goddelijk idee omtrent het besproken punt. Des Pausen voorregt is dus officiëel, hem door God gegeven en beperkt tot de uitoefening van zijne bediening van herder over Christus' kudde. Zulk een geloof als dat aan 's Pausen officiële onfeilbaarheid is niet nieuw in de wereld. Al de oude, vroegere systemen van godsdienst nemen iets dergelijks aan, en de Joden onder de Oude Wet zouden zonder een dergelijk geloof in een ongelukkiger toestand verkeerd hebben dan hunne heidensche naburen. Alle ware Protestanten erkennen een onfeilbaar gezag en nemen ook daarom den Bijbel als het Woord Gods aan, ofschoon zij weigeren te

gelooven, dat de Nieuwe Wet hetzelfde voorregt als de Joden bezit.

De professoren der universiteiten hadden ook in de Nieuwe Wet deze onfeilbaarheid aangenomen. Want zij waren of in het geheim ongeloovigen, terwijl zij het brood der Kerk aten en de achting genoten van hunne kerkelijke positie, of zij waren opregte Katholieken volgens den naam, welken zij droegen, en volgens den stand, waartoe zij behoorden. Een ieder van hen heeft reeds lang stilzwijgend in des Pausen onfeilbaarheid geloofd. Een ieder van hen heeft het Concilie van Trente aangenomen, alsook het dogma der Onbevlekte Ontvangenis — om niet van andere beslissingen te gewagen, waartegen men zich, ook volgens hunne meening, niet zonder zonde zou kunnen verzetten — en toch die allen veronderstelden 's Pausen onfeilbaarheid. Men kan toch niet zeggen, dat de Katholieken zich alleen aan de uitspraak hadden te onderwerpen. Eene onware uitspraak kan het geweten niet binden of iets tot zonde maken, ofschoon zij tot geduldige, uitwendige gehoorzaamheid kan aanmanen. En om de reeks van onze redeneringen over dit onderwerp te eindigen: de einduitspraak over hetgeen voor het geloof en de zedeleer goddelijk waar is, moet boven de mogelijkheid van misvatting verheven zijn, of er is geen andere geloofsregel voor het dogma dan wat overeenkomt met onze verbeelding, en voor de zedeleer dan wat strookt met ons voordeel.

Wij moeten dus naar eene andere oorzaak van de beweging in Duitschland omzien. De studie van den voortgang van Döllingers geest gedurende de laatste jaren werpt eenig licht over dit onderzoek.

In zijn bekend werk: de Kerk en de Kerken, was de rigting van zijn geest reeds onkatholiek. Op het beruchte congres der geleerden te Munchen werd een klein boek,

dat hij geschreven had, uitgedeeld; dit werk bewees, dat hij al dieper was gezonken. Hij trachtte daarin te bewijzen, dat de oude philosophische en theologische systemen der Kerk versleten en onbruikbaar waren, dat nieuwe systemen moesten opgebouwd worden, dat Duitschland de wieg en Döllinger de vader van deze nieuwe scheppingen zijn moest. In dat kleine boek schroomde hij niet het hoofd te bieden aan een groot aantal van Pausen, Bisschoppen, geleerden, diepzinnige denkers, aan de eerbiedwaardige overleveringen en leeringen der verloopene eeuwen. En op elke bladzijde kondt gij lezen: Cave Romam, hoed u voor Rome; het was Rome, dat de theologie en de philosophie had verpest, en dat schaamteloos wetten en besluiten had gesmeed om de Kerk te kluisteren. Ten bewijze van dat alles gaf hij: ik heb het gezegd; en zijne bewijzen waren zoo fijn en scherp als herfstdraden.

De opgegeven reden gold voor velen. De studie der Duitsche revolutie, die voor drie eeuwen op godsdienstig gebied plaats greep, maakt dit duidelijk. Door al de schriften van Luther loopt nu eens als een ader, dan weder als een rivier een stroom van verachting voor Rome en de Italianen, welke in verloop van tijd haat werd. Een ieder kan dit opmerken; en hetzelfde vertoont zich duidelijk in de schriften van Döllinger. Het is een nationaal gevoel, dat de leerstukken en voorschriften der Kerk voor onaannemelijk houdt, omdat de goddelijke Voorzienigheid den hoofdzetel van het gezag, waardoor die leerstukken voorgesteld en die voorschriften gegeven worden, in eene Italiaansche stad met Italiaansche omgeving heeft geplaatst. Dit gevoel vergeet blindelings, dat de Kerk niet Italiaansch of van eene andere natie is, dat zij haar bloed aan alle volkeren ontleent, en dat de H. Geest, die haar bestuurt, geen onderscheid van nationaliteit kent. Om zoover te komen, dat men dit vergeet, moet

men zich reeds, ofschoon het misschien onwetend kan gebeuren, van het Katholieke gevoel voor de Kerk vervreemd hebben. Hoe het verstand van Döllinger, die eens leerde, wat hij nu ontkent, tot zoover is gekomen, is niet moeijelijk te zeggen voor iemand, die weet, hoe de Duitsche philosophie den student in zich zelven afzondert en tot een egoïst maakt, en hoe de Duitsche neologie met haar breed uitgemeten en op sierlijke wijze door Christelijke begrippen opgesmukt humanisme haren beoefenaar kan boeijen. Ongemerkt drijft hij af van de groote Katholieke ankerplaats, van het onfeilbaar middenpunt der waarheid, en begint te verzinnen, wat hij voor waarheid houden moet, in plaats van de waarheid te ontvangen; de hoogere waarheden toch wellen niet op voor de voeten van den Katholiek, maar zij vloeijen hem van boven toe. En zoo onttroont hij den Paus om een ander op zijn zetel te plaatsen, totdat hij zijne eigene onfeilbaarheid voor zich zelf vaststelt.

Hetzelfde gebeurde met Luther in zijne dagen, maar Luther, ofschoon een armzalig theologant, was een genie. Döllinger is geen genie. Hij is een beroemd geschiedkundige, een man van veel talent en grooten ijver, doch een groot theoloog was hij nooit: dit althans was het oordeel van den laatsten voorzitter van het Vatikaansche Concilie, en deze kende hem sinds lang en goed. Wat met Luther en diens volgelingen gebeurde, dat zal ook met Döllinger en zijn aanhang geschieden. Reeds uit de proclamatie van Stuttgart kan men zien, wat er gebeuren zal. De menigte der volgelingen, maar geenszins de hoofden, zullen de beweging leiden. Deze zal hare Melanchtons en Zwingli's, hare Carlstadts en Calvijns, ofschoon — laat ons hopen — niet hare Munzers hebben. Er bestaat evenwel een groot onderscheid tusschen de tegenwoordige beweging en die der Hervorming, een on-

derscheid, waarin de reden van onze hoop en van ons vertrouwen ligt opgesloten. Ofschoon onze eeuw met regt een tijd van bijgeloovigheid genoemd wordt, is zij zeker niet een tijd van geloof. De wereld is te sceptiesch om een nieuw dogmatiesch systeem van godsdienst aan te nemen. De bekeerende kracht van een nieuw dogmatiesch systeem zal in evenredigheid staan tot het levendig geloof van zijne verkondigers. Een menigte van koude, drooge denkers zullen de wereld niet overhalen tot de aanbidding van hetgeen zij spreken.

In de apostelen, die spreken, en in den tijd, waarin zij hun nieuwbakken leerstellig systeem verkondigen, ligt het groote onderscheid tusschen deze en de vorige beweging — zoo gelijkend op elkander in haar oorzaak en in haar eerste begin — en dat onderscheid zien wij, Katholieken, en wij verheugen ons daarover. Er bestaat geen vrees, dat de nieuwe beweging bij sommigen eenigen tijd lang voor eene Katholieke beweging zal doorgaan. Wie een enkel leerstuk der Katholieke Kerk niet gelooft, houdt op Katholiek te zijn, en zal geen invloed op de godsdienstige gedachten der Katholieken kunnen uitoefenen. „Persoonlijke waardigheid" zal evenmin op Katholieken eenigen indruk maken, als hun geloof daarin betrokken is; en „kennis van kerkelijke geschiedenis" zegt hun, dat elk leerstuk trapsgewijze is ontwikkeld uit de oorspronkelijke bron der waarheid, naar gelang de omstandigheden dit vorderden, totdat het naauwkeurig is bepaald en uitgesproken.

Moeijelijk zal men eenige kans van leven voor Döllingers beweging kunnen vinden. Wel heeft zij de sympathie van Joden, van vrijdenkers en van atheïsten en zelfs in menige stad hun magtigen steun. Maar deze omstandigheid maakt van zelf de Katholieken daarvoor schuw. Zij volgt het voorbeeld van Luther in het omkoopen van den Staat,

doordat zij de Kerk onder den voet der tijdelijke magt stelt. Maar de zamenwerking tusschen Kerk en Staat is in onzen tijd niet populair meer in de wereld, en de historie leert, dat het de droevigste dagen der Katholieke Kerk geweest zijn, toen de Staat haar in zijn magtigen arm omkneld hield, en zooveel mogelijk van Rome verwijderde; maar het waren de helderste en gelukkigste dagen, toen de strenge, maar liefdevolle tucht van Rome haar in omhelzing vasthield.

Een Katholiek volk zal zich nimmer meer onderwerpen aan de geestelijke voogdijschap van eenigen Staat, hij moge Protestant of in naam Katholiek zijn.

Voor een wijle kan misschien de opgezette beweging gelukken, wanneer de Staat haar met vervolging en tirannie ondersteunt; maar eene godsdienstige beweging, hoe kan zij leven en vooruitgaan zonder dat een bisschop of priesters, die met de herderlijke waardigheid bekleed zijn, met haar medewerken, en terwijl het gewigt van het anathema der Katholieke wereld op haar drukt? Zij zal opgenomen worden onder de groote menigte van meeningen en daar op hare plaats zijn."

Ik heb u, geachte lezer, met dezen brief beziggehouden, alleen omdat hij de Duitsche beweging in een licht plaats, dat, naar ik meen, nieuw en waar is.

Zooals ik geloof, zal ieder opregt Katholiek het met den schrijver van den brief eens zijn. Zijne beschouwing heeft daarenboven deze verdienste, dat zij het oordeel van iemand is, die zich eens alle inspanning getroostte, om Döllinger met de liefde en het vertrouwen van eenen leerling te volgen.

Rd.

Het fiasco van Janus in Baden.

De Franschen waren — voor den oorlog van '70 — gewoon te zeggen: il est lâche comme un Allemand; de Engelschen noemen de Duitschers: the most servile people; de Amerikanen geven hun den eerenaam van: the dirty German.

Wij laten aan elken lezer over om den graad van waarheid, welke in de vermelde benamingen opgesloten ligt, te beoordeelen. Dit echter staat, dunkt ons, bij allen vast: de Duitschers hebben in de laatste jaren bij vele regtschapenen een groot deel van de achting, welke zij weleer genoten, verbeurd: dit geldt nog wel zooveel van de gouvernementen als van de onderdanen. Krijgsroem hebben zij genoeg verworven — maar was het niet ten koste der regtvaardigheid? Staatsbeleid heeft ten minste een hunner diplomaten in ruime mate aan den dag gelegd — maar kon de strenge zedewet daaraan hare sanctie geven? Evenwel hebben de Duitschers sinds den laatsten tijd het meeste verbeurd en wel op godsdienstig gebied. Munchen, Breslau, Augsburg, Weenen, Bonn hebben eene treurige vermaardheid gekregen, welke niet spoedig zal vergeten worden.

Bovenal echter is Carlsruhe, zetel der Badensche

regering en van den bekenden Jollij, vroeger privaatdocent te Heidelberg, thans volmagtig minister, het Eldorado van de vijanden der Kerk en de fabriek van anti-katholieke besluiten en ministeriële circulaires in den vrijmetselaarsgeest. Het zou wel te verwonderen zijn, wanneer Baden zijne anti-infallibiteits-beweging niet had gehad. Reeds langer dan twintig jaren heeft het op velerhande wijze getracht de levensader der Kerk af te binden; en men kon dus met veel zekerheid vooruitzien, dat het ook tegen het Vatikaansche Concilie en de besluiten daarvan partij zou kiezen. In '70 had Dr. Jollij in de Tweede Kamer plegtig verklaard: dat hij er met alle kracht voor moest opkomen, dat aan het volk, door het streven der Kerk, zijne zeden en zijne beschaving niet meer ontroofd werden. Dat zulk eene ontzagwekkende grootheid, welke tot devies heeft „Selbst ist der Mann", geen onfeilbaren Paus naast zich dulden kan, zal wel niemand bevreemden.

Zijne eerste daad was een dekreet, waarmede alle door den plaatsvervanger des Bisschops, Mgr. von Kübel, afgekondigde dogmatische constitutiën voor ongeldig verklaard werden, „in zooverre zij in de godsdienstig-politieke verhoudingen ingrepen." Het début in deze zaak was al zeer hoog opgezet, en het toonde dadelijk, dat Jollij boven het Concilie verheven was. Doch dit was niet genoeg. Ook eene beweging moest op het touw gezet worden: Janus moest ook in Baden eene rol spelen in den persoon van eenige ontrouwe, meineedige priesters.

Den dapperen, heiligen Bisschop Vicari komt de eer toe, dat hij een geestelijkheid gevormd heeft, welke met zijn geest bezield en in zijnen geest voortwerkende, houw en trouw is aan de eeuwige beginselen van pligt en regt en pal staat tegenover het regtsverkrachtend ingrijpen van een

verwaand minister. Nogtans, eenigen lieten zich verleiden en werden, in den beginne, afvallig van hun pligt.

Reeds vóór jaren was men, van staatswege, aan het werk gegaan om de geestelijkheid van hare roeping te vervreemden. Een hoofdmiddel daartoe was het patronaatsregt, waardoor die geestelijken, welke naar den kant der regering overhellen, begunstigd en met de rijkste beneficiën begiftigd worden, terwijl anderen, die als streng aan hun pligt vasthoudende te boek staan, door den Staat met het veto geweerd worden, al zijn zij ook door den Bisschop voor plaatsen, waarover de kerkelijke overheid te beschikken heeft, benoemd. Daarbij kwam, in den laatsten tijd, de Janus-Quirinus-Honorius-quaestie; vele artikelen ook der Rheinische Mercur en der Allgemeine Zeitung waren de voortbrengselen eener buitensporige inspanning om het gift onder de geestelijkheid te verspreiden. Het getal van hen echter, die zich lieten medeslepen, bleef gering: slechts twintig leenden zich voor de beweging.

Met dezen zou de strijd tegen het dogma der Pauselijke onfeilbaarheid begonnen worden. Maar niet openlijk ging men aan 't werk; in het geheim werd zamengespannen. Was dit nog schuchterheid voor de publieke Katholieke opinie, of wilde men, bij mogelijk mislukken van de beweging, zich een uitweg openhouden om, zonder verlies van goeden naam en van achting bij de Katholieken, den terugtogt te kunnen aannemen? Wij weten het niet. Dit is intusschen zeker: zoo de laatstgenoemde reden de ware is, hebben de sectarissen goed gezien, want de beweging mislukte geheel en al. Ziehier op welke wijze:

In het begin van November van het laatstverloopen jaar verscheen in de Constanzer Zeitung, het orgaan van den geëxcommuniceerden Strohmaier, een door „meerdere geestelijken" onderteekend artikel, waarin zij tot

afval van de Katholieke volkspartij en van de nieuwe, door het laatste Concilie ingevoerde Katholieke rigting aanspoorden. Tegelijkertijd werd de belofte gegeven, dat de regering, op aanvrage, alle bescherming voor het ongestoord bezit van beneficiën, zelfs voor dat van pastoriën zou verleenen. In het nommer van 13 November schreef hetzelfde dagblad: de leeken moesten en zouden zich toch ook eens in beweging stellen; Constanz moest daarin voorgaan; vooral moesten de kinderen niet naar de scholen van die geestelijken gezonden worden, welke aan het nieuwe dogma geloofden. Maar niemand bewoog zich, zelfs niet in Constanz.

Nu verschenen, in de Landeszeitung en in de Constanzer Zeitung, 21 theses, de eene nog schandelijker dan de andere. Als voorbeelden kunnen de volgende dienen:

— De bisschoppelijke jurisdictie is eene ongerijmdheid. Het wetboek der Bisschoppen is het canonieke regt, een zamenweefsel uit barbaarsche tijden. De wijze van regtspreken is die der Inquisitie.

— De geestelijkheid kan in hare overheid geen vertrouwen meer stellen. Het kerkelijk bestuur wordt gevoerd door eene coterie, welke zich niet ontziet door eene dweepzieke voorstelling van beginselen het alreeds diep verscheurde Diocees zijne geheele vernietiging te gemoet te voeren.

— Het is een zeer te betreuren ongeluk, dat de vorming en opvoeding der geestelijkheid geheel in handen van den Bisschop is. Immers in de geestelijke inrigtingen van onderwijs worden de toekomstige theologen in de grondbeginselen van den Syllabus en van de Encycliek opgekweekt en tot vijandschap tegen den modernen Staat, tegen de moderne wetenschap en beschaving aangezet.

— De Vatikaansche Kerkvergadering is geen algemeen

Concilie. Derhalve kan aan hare besluiten geen geldigheid toegekend worden, en vooral moet de bepaling omtrent de persoonlijke onfeilbaarheid des Pausen verworpen worden als eene nieuwe leer, welke in de H. Schrift geen grond heeft en in duidelijke tegenspraak is met de overlevering en de kerkelijke geschiedenis.

— Het Pausdom in zijnen tegenwoordigen vorm is een ongeluk voor de menschheid. Zijne heerschappij is de dood van alle geestelijk leven en van alle beschaving. De politieke, maatschappelijke, godsdienstige en zedelijke achteruitgang der Romaansche volken is vooral het werk des Pausdoms.

— Wil het Duitsche volk zich niet aan hetzelfde lot blootstellen, dan blijft er slechts één weg over: losscheuring van de officiële Pauselijke Kerk en stichting van eene nationale Kerk.

— De opwerping, dat de voorgestelde hervormingen van revolutionairen aard zijn, kan men beantwoorden door de opmerking, dat het Pausdom zelf den weg der revolutie opgegaan is.

Een ieder zal moeten bekennen, dat de duidelijkheid van uitdrukking aan deze wenschen naar hervorming niet ontbrak; maar evenmin ontbrak er het belagchelijk domme aan en evenmin het afschuwelijk misdadige. En wie waren de opstellers van dit bij uitstek fantastiesch hervormings-systeem? De zoo even genoemde bladen beweerden eenstemmig, dat het geestelijken waren; de publieke opinie echter wees de regering daarvoor aan: deze zou namelijk aan de Janus-priesters, welke hare bescherming gevraagd hadden, dit programma, volgens hetwelk zij handelen moesten, als eene voorwaarde voor haar ondersteuning, hebben voorgesteld.

Intusschen gingen er velen uitnoodigingen aan de Katholieken, om de Kerk te verlaten en zich bij de beweging aan te sluiten, door het land. Bij verre weg de meesten der geestelijken vonden de woelgeesten geen gehoor;

bijna allen verwierpen het voorstel met afschuw. Een der uitgenoodigden bragt de geheele zaak ter kennis van Mgr. von Kübel, bestuurder des Bisdoms, die daardoor de namen van eenige drijvers leerde kennen. Dit was een harde slag voor de vrienden der duisternis.

Doch dit was slechts het begin van het ongeluk; voor de anti-katholieke partij volgde nu de eene slag op den anderen.

De gezamentlijke geestelijken vereenigden zich bij hunne gewestelijke dekens en verklaarden, met bijvoeging hunner namen, dat zij de 21 theses verafschuwden en onveranderlijk gehecht bleven aan de leer der Kerk en aan hunnen priesterlijken eed; de namen der afvalligen werden daardoor openbaar, en elke geheime intrigue verder onmogelijk gemaakt. — Jollij en zijne broeders van de vrijmetselaarsloge spanden nu alle krachten in om onder het volk eene demonstratie tegen Rome uit te lokken, maar in plaats daarvan ging het volk van wijd en zijd, uit het Noorden en uit het Zuiden des lands, van de boorden des Rijns en van de oevers van het meer van Constanz, ter bedevaart voor den Paus en voor de Kerk. — In Constanz zonden de burgemeester Strohmayer en een schoolmeester hunne kinderen naar de Protestantsche school en kerk, maar niemand volgde dit voorbeeld. — Een blad berigtte, dat te Carlsruhe eene vergadering van liberale geestelijken en leeken zou gehouden worden, maar uit gebrek aan deelneming kon die niet doorgaan. — Mgr. van Kübel eischte van al de hem bekend gewordene Janus-priesters de aanneming der leerstellige besluiten van het Vatikaansche Concilie, en allen herriepen hunne vorige verklaringen en onderwierpen zich.

Janus en zijne partij was begraven. Jollij was geslagen, en zijn troetelkind was gestorven. Arm schepsel! nog zoo

jong en in den beginne zoo vol levenslust! Treurig en hartverscheurend zijn de weeklagten, door de liberale bladen over dat spoedig afsterven aangeheven. Allen trokken aan de doodsklok. De Landeszeiting schreef: „Wij wenden ons tot de leeken en vragen: is er dan geen Dalberg meer? Is dat onverdraaglijk zwijgen de stilte, welke den storm voorafgaat, of is het de rust van het graf der onverschilligheid? Ziet dan de uitstekende staatsman, welke het lot van Baden beheerscht, aan zijn nieuwen boom den giftigen paddestoel niet, die dag en nacht, onafgebroken, zijn vernietigend werk voortzet? Als regering en leeken werkeloos toezien, hoe liberale geestelijken gekneveld worden, dan zal de vergelding vreeselijk, maar verdiend zijn. Aan de nieuwgevestigde Jesuïeten-scholen zal men het te danken hebben, dat er na vijftien jaren geen liberale geestelijken meer zullen zijn; wij zullen eene Romaansche geestelijkheid, maar ook eene Romaansche femelarij en een Romaansch zedenbederf hebben." De Constanzer Zeitung schold nu de afgedwaalde, maar teruggekeerde Janus-priesters uit voor Janusgezigten, die de vuist in den zak stopten en veeleer Janus-gezigten waren dan dat zij de beginselen van Janus volgden..... Op het oogenblik" — zoo ging het blad jammerend voort — „is de tijd voor een strijd tegen het Concilie voorbij. Maar toch zal het Concilie weggevaagd worden."

Alle pogingen waren dan ijdel geweest. Het leven der misgeboorte was spoedig uitgedoofd. Geen Jollij of consorten kon er het leven aan teruggeven, en elk zong:

Janus muss sterben,
Ist noch so jung, so jung,
Elend verderben,
Wer gibt was d'rum?

R.

VERSCHEIDENHEDEN.

Pruissen en de Katholieken.

(*Vervolg en slot van* Blz. 234, vv.)

II.

Niet van de twee laatste jaren dagteekent het onregt, Pruissens Katholieken aangedaan; reeds vroeger waren hunne godsdienstige belangen gekrenkt, en waren hunne regtmatige verlangens onverhoord gebleven. Het moet verre van ons doel verwijderd liggen, alles, wat daarop betrekking heeft, in deze bladzijden op te nemen: daarvoor is de plaatsruimte, die voor ons beschikbaar werd gesteld, niet genoegzaam.

Wat wij kunnen doen, is uit de vele gegevens enkele voorbeelden ter opheldering van het bovengezegde hier te laten volgen.

Een zeker Heer v. S. in Pruissiesch Silesië, bezitter van een riddergoed, wilde een fideï-commis stellen met het doel om het bezit zijner goederen in zijne familie te verzekeren. Onder meerdere bepalingen, welke hij maakte, behoeven wij slechts de volgende te vermelden:

1°. De toekomstige bezitters moeten evenals hunne echtgenooten leden van de Katholieke Kerk en van den adelstand zijn. Van deze voorwaarde hangt het regt op de opvolging in het fideï-commis af.

2°. Wanneer er van mijne nicht A. geen mannelijke afstammeling meer bestaat, dan vervalt het fideï-commis aan den

vorst-bisschoppelijken stoel van Breslau, welke de revenuen daarvan voor het onderwijs en de verzorging van zieken zal moeten aanwenden.

De voorwaarden, waaronder een fideï-commis mag vastgesteld worden, moeten volgens de Pruissische wet door het hooge geregtshof van appel bekrachtigd worden. Dit geregtshof nu antwoordde aan den erfmaker: De eerste voorwaarde, in artikel 13 door u gestipuleerd, is volgens § 136 en § 9 van het algemeene Landrecht niet aanneembaar [1]); tegen de andere voorwaarde, dat de bezitters tot den adelstand moeten behooren, is niets in te brengen; en wat de eventuele opvolging van den vorst-bisschoppelijken stoel betreft, die bepaling moet door den Koning goedgekeurd worden.

De Heer v. S. legde zich voorloopig bij dit besluit neder, gafaan zijn zaakgelastigde order de oorkonde overeenkomstig met de paragraphen, die in 't antwoord der regters aangehaald werden, te veranderen en maakte alzoo van zijn regt van beroep op den minister van justitie nog geen gebruik, maar schreef aan de regters van het hof van appel, dat hij zich op een dergelijk antwoord hunnerzijds had voorbereid, en gaf hun tevens niet onaardig een gevoeligen Seitenhieb door hun de volgende feiten onder het oog te brengen.

Vóór eenige jaren was het vrijheerlijk dames-sticht te Kapsdorf in Silesië opgerigt, onder voorwaarde, dat de belijdenis der Evangelische godsdienst een noodzakelijk vereischte was, om er te kunnen worden toegelaten, en eene dame verloor haar regt op eene plaats in het genoemde sticht, omdat zij tot de Katholieke Kerk was overgegaan; van den luitenant-generaal H. werd de hem verleende orde van St.-Jansridder, waaraan hij zeer gehecht was, teruggevorderd, toen het bekend was geworden, dat hij het Katholieke geloof had omhelsd; dit gebeurde, hoewel de belofte van volharding in de Evangelische

---

1) Die § § luiden als volgt: „Wat geen objekt eener wilsverklaring zijn kan, dat kan ook aan niemand als voorwaarde worden opgelegd." En: „De gewetensvrijheid kan door geene wilsverklaring beperkt worden."

religie eerst door eene bepaling, die na het besluit, dat de terugvordering gelastte, gemaakt was, als conditio sine quâ non van de ridders werd gevorderd; de volgens hare statuten Protestantsche universiteit van Halle duldt geen Katholieken professor op een harer leerstoelen, en de overgang tot de Katholieke Kerk door een der professoren heeft het onmiddellijk verlies van zijn professoraat ten gevolge.

In deze aangegevene gevallen moest dan toch wel eene wilsverklaring voorafgegaan zijn, waardoor de volharding in eene bepaalde godsdienst als streng gevorderde voorwaarde voor het behoud van een regt of van een voordeel was gesteld. Maar waarom mogt dan de Heer v. S. niet eene dergelijke voorwaarde voor het regt op zijn fideï-commis eischen?

Nog een ander, niet minder duidelijk feit moest den Heer v. S. in de beschouwing dezer regtquaestie op een dwaalspoor brengen en hem tot eene, volgens de meening der genoemde regters, verkeerde opvatting van de wet leiden. Een in het jaar 1774 door een Israëliet gemaakt testament hield de volgende fideï-commissaire bepaling in, dat aan zijne erven het volharden in de Joodsche religie als eene streng verbindende voorwaarde voor het genot der erfenis werd voorgeschreven.

Deze testamentaire bepaling werd eerst in 1804 door eene uitspraak des regters vernietigd, maar later in 1807 door het hoogste geregtshof wederom van kracht verklaard, en wel om de volgende redenenen: een groot onderscheid bestaat er tusschen de voorwaarde om van godsdienst te veranderen en die om er niet van te veranderen; terwijl het laatste regel is, is het eerste uitzondering; verandering van godsdienst is meestal het gevolg van hebzuchtige bedoelingen en heeft reeds in zich zelf iets hatelijks; hierom kon men ook des te minder redenen vinden ter beperking van het regt eens erflaters om aan diegenen, aan wie hij zekere voordeelen toewijst, een beweeggrond aan de hand te geven om het geloof zijner vaderen niet gewetenloos te verlaten.

Nu zou elk gewoon menschenverstand meenen, dat er veel pariteit bestond tusschen bovengemelde feiten en toestanden

met het geval, dat de Heer v. S. in zijn fideï-commis bedoelde; ook hij wilde immers, dat zijne erfgenamen Katholiek blijven en niet gewetenloos van godsdienst zouden veranderen; ook hij wilde aan hen, wien een groot voordeel werd toegewezen, voorwaarden stellen om hun nog een beweegreden te meer aan de hand te geven ten einde hun voorvaderlijk geloof niet te verzaken.

Altemaal misgevat! Het door de regtsstudie verhelderde en gescherpte brein ontdekt een wezenlijk verschil, waar andere min bevoorregten, in hunne domheid gelijkheid meenen te zien. — Voorwaarden bij Katholieke of Evangelische stichten of orden zijn, wegens het confessioneel karakter dier instellingen, niet aan de algemeene regtsbepalingen, maar alleen aan hare bijzondere statuten onderworpen; dat een professor van Halle zijn professoraat verliest, wanneer hij Katholiek wordt, kan toegegeven worden, daar hier spraak is van een confessionelen leerstoel; de testamentaire beschikking van den Israëliet kan als geen bewijs aangevoerd worden, daar de stichting gebeurd was vóór de publicatie van het nu van kracht zijnde Landrecht, welks bepalingen alzoo op bedoelde fideï-commissaire voorwaarden niet toegepast kunnen worden. — Aldus de regters van het geregtshof van appel.

Dit inroepen van exceptiën ging ver boven de verbeeldingskracht van den Heer v. S uit. Hij meende nu den grooten weg te moeten opgaan en diende zijne bezwaren bij den Minister van Justitie in, en vermeldde, ter voorlichting van den Minister, nog ten overvloede het volgende feit:

De geheim-hofraad Dr. Z, bezitter van een adellijk goed, heeft bij testamentaire beschikking een fideï-commis vastgesteld, waarvan § 3 aldus luidt: „De toekomstige bezitter of bezitster moet van de Evangelische geloofsbelijdenis zijn, hetzij de Luthersche of de Gereformeerde of de zoogenaamde Geuniëerde; overgang tot eene andere geloofsbelijdenis heeft verlies ten gevolge." Deze bepaling werd 16 September 1867 bekrachtigd.

De Heer v. S. meende, wat in A regt was, kon in B geen onregt zijn; wat den Protestantschen hofraad door de wet

gewaarborgd was, moest ook hem bij die wet geoorloofd zijn; hij bragt tevens den Minister van Justitie onder het oog, dat één der twee beslissingen van de regtbank noodzakelijk op valsche gronden steunde, en dat diensvolgens of zijne bij het fideï-commis bepaalde voorwaarde diende gehandhaafd te worden, of dat de door den hofraad gestelde voorwaarde moest worden vernietigd.

De regels der strikte logika werden — zoo schijnt het ons toe — in deze bewijsvoering niet overtreden. De duidelijkheid en regtvaardigheid spreken u uit elke letter toe. Hoogst bevreemdend moet daarom aan een ieder het antwoord des Ministers toeschijnen: „Wat de zaak zelve betreft, wanneer de bekrachtiging van een familie-fideï-commis gevraagd werd, waarbij de opvolging in het fideï-commis afhankelijk gemaakt was van eene bepaalde godsdienst, is altijd de bekrachtiging geweigerd, om het even of de stichter de erfopvolging aan de Katholieke of aan de Evangelische geloofsbelijdenis verbonden had. Wanneer dan ook al eene regtbank een ander gezigtspunt gevolgd heeft, dan kan er toch van dit grondbeginsel niet afgeweken worden."

Hiermede heeft het Pruissische devies: „Suum cuique" zijne eigenaardige uitlegging gekregen of, beter, is het tot schande gemaakt.

Na den oorlog met Oostenrijk, waarin de Katholieke regimenten uit de Rijn-provinciën misschien meer dan de Branderburgsche of Pommersche tot de overwinningen hebben bijgedragen, toen dankbaarheid voor bewezen diensten en het verlangen om de Katholieken der aangeworven provincieën gunstig voor het régime van militaire bureaucratie te stemmen eenig gewigt in de schaal der politiek moesten werpen, waarheen neigde toen de balans over? Was het naar de zijde van eene welbegrepen regtvaardigheid of naar het kortzigtig dweepen met heerschende vooroordeelen? Het zij den lezer overgelaten uit het volgende feit zijn oordeel te vormen.

In Frankfort, de bemagtigde vrije stad, waren de Katho-

lieken in alles, wat hun dierbaar was, door de vrijmetselaars onderdrukt. Toen echter de Pruissische constitutie ingevoerd werd, hoopten alle welgezinden, dat eindelijk eens aan het despotisme der vrijmetselaars-loge, welke in het kerkbestuur der Roomsch-Katholieke gemeente naar willekeur heerschte, paal en perk gesteld zou worden. Of het noodig was? President en vice-president, openlijk als vrijmetselaars bekend en de meeste leden, ook met het schootsvel en den troffel versierd — zij beslisten over den aankoop van kerksieraden, over het gebruik van kaarsen, wierook en altaren; zij stelden kosters en sakristijnen aan; zij ontvingen de offers voor jaargetijden en voor fundatiën en bepaalden den tijd, wanneer die gehouden en het getal der kaarsen, welke er bij gebrand moesten worden. Waren de Katholieken in hun regt, toen zij herstel van hunne grieven vroegen? Moest de Bisschop geen krachtig protest tegen dergelijke ergerlijkheden bij de nieuwe regering inleggen? En welk was het antwoord der regering?

„Das sind berechtigte Eigenthümlichkeiten, die geschont werden müssen."

III.

Wat de oogenschijnlijke positie der Katholieken betreft, die laat, wij geven het toe, weinig te wenschen over. Wij meenen echter op het essentiële verschil te moeten wijzen, dat er bestaat tusschen de letter der wet en de toepassing dier wet door menschen, die hunne eigenaardige zwakheden hebben. Nemen wij tot voorbeeld het vergeven van posten en bedieningen. De Pruissische constitutie heeft geen artikel, dat de Katholieken van eenige waardigheid of bediening uitsluit, en toch, hoe scheef is de verhouding tusschen Protestantsche en Katholieke beambten! De volkstelling in 1861 gaf 11,289,755 Protestanten op tegen 6,901,2023 Katholieken; na dien tijd zijn, door de vermeerdering van 't getal onderdanen de vermelde getallen, maar is niet de verhouding aanmerkelijk veranderd. En hoe zijn nu de ambten onder de Protestanten en de Katholieken verdeeld? Onder de elf Re-

gierungs-Präsidenten is slechts één Katholiek, terwijl er volgens evenredigheid der Katholieke bevolking ten minste zes moesten zijn. Onder de 600 Regierungs-Räthen zijn ter naauwernood 50 Katholiek.

Het stadje Heiligenstadt telt nog geen 500 Joden, bijna 800 Protestanten en meer dan 4000 Katholieken. De geheele omtrek is daarenboven Katholiek. Opmerkenswaardig is het, dat al de voogdijzaken in handen zijn van een Protestantschen Gerichtsrath, en dat bijgevolg de kinderen uit gemengde huwelijken voortdurend in gevaar verkeeren; dat de Katholieke Staats-anwalt von Elmendorff, naar Maagdenburg bevorderd, door den Protestant von Strombeck opgevolgd werd; dat in plaats van den Katholieken Gerichts-direktor Hentrich, die om redenen van ouderdom zijn ontslag gevraagd had, een Protestant benoemd werd; dat de Katholieke Kreiz-physikus door den Protestant Koppen opgevolgd werd, ofschoon deze het daartoe vereischte examen niet afgelegd had, terwijl een ander dokter, die Katholiek en geen lid der loge was, en het examen doorgestaan en den veldtogt van '66 medegemaakt had, reeds om die plaats had verzocht. Zou dit alles toeval of willekeur wezen?

Uit deze gegevens kan de lezer gevolgelijk tot de verhouding ten opzigte der overige bedieningen besluiten. Wij vervolgen die statistiek dan ook niet verder. Liever halen wij nog een enkel voorbeeld uit het schoolwezen aan.

In 1861 — een latere officiële opgave is ons niet bekend — bezat Pruissen voor de Protestanten: 104 gymnasiën, 9 voorbereidende gymnasiën, 40 Real-Schulen van den eersten en den tweeden rang en 16 hoogere burgerscholen; daarentegen voor de Katholieken: 37 gymnasiën en 14 voorbereidende gymnasiën benevens ééne Real-Schule van den eersten rang. Leggen wij deze cijfers naast die der toenmalige bevolking, dan hebben 108,554 Protestanten één gymnasium en 61,357 een hoogere burgerschool; de Katholieken daarentegen tellen slechts één gymnasium voor 189,216 zielen en eene hoogere burgerschool op 127,426. De Protestanten bezitten alzoo, naar evenredigheid der bevolking, het

dubbele der hoogere burgerscholen, terwijl de Katholieken, ware er gelijkheid, nog 26 gymnasiën en 32 hoogere burgerscholen moesten hebben. Even ongelijk worden de gelden voor de scholen onder beide gezindten verdeeld. De Protestanten ontvangen 223,439 thaler jaarlijks, dat is per 1000 personen meer dan 19 thaler, terwijl de Katholieken jaarlijks slechts 37,497, dat is per 1000 personen ruim 5 thaler uit de schatkist ontvangen. Moest ook hier evenredige verdeeling plaats vinden, dan zouden de Katholieken, in plaats van 37,497, zeker 137,587 thaler moeten hebben: zij lijden alzoo een jaarlijksch verlies van meer dan 99,000 thaler.

Om onze gezegden nog verder toe te lichten, leiden wij den lezer de vergaderzaal der Pruissische Tweede Kamer binnen om hem den hoofdinhoud van twee hoogst belangrijke debatten mede te deelen, waarvan het eerste in December 1868 over school en onderwijs gevoerd werd; het tweede behandelde het bekende voorstel van het regter-centrum. Over beiden een enkel woord ter karakterisering van den toestand der Katholieken tegenover de regtvaardige staatsligchamen van hun vaderlijk gouvernement.

De Heer von Mühler, Minister van eeredienst, stond in het eerst aangeduide debat op zuiver conservatieven bodem; hij had zich dan ook voortdurend omtrent school- en onderwijsquaestie streng conservatief getoond en zich op dat standpunt gehandhaafd niettegenstaande al de hevige en voortdurende aanvallen van liberalen en sociaal-democraten. Zelfs op het laatst van genoemd jaar had hij nog in het Abgeordneten-haus de volgende, ook voor ons land behartigenswaardige woorden gesproken:

„Heeft het niet-confessionele karakter der scholen deze beteekenis, dat noch het Katholieke, noch het Evangelische, noch het Joodsche, noch eenig ander godsdienstig beginsel het in de scholen heerschende zijn zal, dan ben ik in mijn regt, wanneer ik den eisch stel, dat men mij eerst aanwijze, welke godsdienst het dan wezen zal; ik ben niet bij magte mij zulk

eene godsdienst voor te stellen. De school kan zich niet losmaken van eene menigte van bepaalde godsdienstige vragen en eischen. Hoe zal de godsdienstlooze school zich houden ten opzigte der viering van zon- en feestdagen? Zal zij den zondag en niet den zaturdag in plaats van den zondag vieren? Dan was zij onregtvaardig jegens de Joden. Zal zij slechts de feestdagen der Evangelischen en Katholieken en ook niet de bijzondere feestdagen der Joden vieren? Ook dit zou een onregt jegens de Joden zijn. Ook andere godsdienstige gezindten, die zich op dezelfde plaats bevinden, zouden met regt kunnen vorderen, dat op hare feestdagen de school vakantie hield. In de school wordt ook de algemeene geschiedenis onderwezen; maar deze heeft voor ons twee groote hoofdpunten; het eerste is het optreden van Jesus Christus in de wereld. Hoe kan nu een onderwijzer over de geschiedenis een waar oordeel vellen, als hij omtrent de beteekenis van het optreden onzes Heeren in de wereld in twijfel verkeert, of als hij zich het stilzwijgen moet opleggen over de vraag: wat is daardoor in de wereld gebeurd? als hij voor zijne leerlingen niet mag optreden en op eene ongekunstelde wijze de getuigenis afleggen: ik ben belijder van dezen in de wereld gekomen Heer? Is dat niet mogelijk, mag hij dat niet, dan eindigt de geschiedenis met Keizer Augustus, en dan kan er na Keizer Augustus geene algemeene geschiedenis meer gegeven worden.

Een tweede hoofdpunt is de Reformatie. In de Evangelische school wordt de Reformatie als datgene aangeduid en in hare gevolgen erkend voor datgene, wat wij allen gevoelen, en wat ons in vleesch en bloed is overgaan; in de Katholieke school is eene andere opvatting van deze wereldgebeurtenis geregtvaardigd. Wanneer wij nu het gebied der neutrale scholen betreden, dan wordt van beide zijden eene terughouding gevorderd; men is tot den uitweg genoodzaakt, dat de onderwijzer slechts de namen en de jaargetallen noemt en zich van elk oordeel over de beteekenis dier gebeurtenis onthoudt, dewijl hij daardoor de eene of andere godsdienstige gezindte te na komen en tegen de schoolwet handelen zou."

Uit deze woorden is het beginsel des Ministers duidelijk te erkennen, en wij moeten het hem ter eere zeggen, hij verdedigde het in den beginne met moed en kracht, maar deed dit niet ten einde toe, daar hij straks hetzelfde beginsel lafhartig verzaakte en verloochende.

Hoe was nu de houding der Kamer tegenover het beginsel des Ministers en het regt, welks erkenning door de Katholieke leden met aandrang werd gevraagd?

Dat liberalen, democraten, socialisten en consorten geenszins van de partij des Ministers en der Katholieken waren, dit was te verwachten. Menig hart en bijtend woord is dan ook den Minister en den Katholieken naar het hoofd geworpen:

— De gezindheid van den Minister stond in lijnregte tegenspraak met de gezindheid van het geheele land.

— Geen ander ministerie had zooveel ergernis, zooveel klagten in het land verwekt als dat van eeredienst.

— De beschouwing van den Heer von Mühler vond slechts gretige ooren bij hen, die aan de politiek, welke Pruissen sinds 1866 volgde, vijandig waren; met de strenge rigting van den Minister waren, ten minste buiten Pruissen, slechts zij homogeen, die geenszins tot Pruissens vereerders of bewonderaars behoorden.

— De opvoeding van den mensch moet zoowel in hoogere als in lagere scholen geregeld worden niet volgens goddelijke, maar volgens menschelijke beginselen.

— De tegenwoordige strijd wordt gevoerd niet tusschen geloof en ongeloof, maar tusschen geloof en wetenschap; waar het positieve weten zich niet verdraagt met het geloof, daar moet het geloof eene concessie doen.

De Minister werd alzoo op kerkelijk of dogmatiesch gebied aangevallen, en den Katholieken, die met hand en tand, volgens hun pligt, de godsdienstige school verdedigden, menige hatelijkheid voor de voeten geworpen. Men behoeft immers slechts tusschen de regels te lezen, om alle aangehaalde en nog meerdere dergelijke uitdrukkingen te vertolken: Gij Minister zijt een achterblijver, die met ouderwetsche vormen ingenomen, uw

tijd niet begrijpt, die dweept met het geloof, terwijl dit voor het licht der moderne wetenschap moet wijken; en gij, Katholieken, zijt vijanden van de sinds '66 gevolgde en met goed gevolg bekroonde politiek van Pruissen, gij hebt geen regt op bestaan in een staat, welke niet met uw toedoen, maar tegen uwen wil, door liberalen en democraten gevormd is; veel minder hebt gij aanspraak om gelijke regten als anderen te vragen of in uwe eischen gehoord te worden.

Vreemd en wel verbazingwekkend was de houding der zoogenaamde conservatieven. Ware von Mühler niet krachtdadig ondersteund door de Katholieke leden, vooral door Reichersperger en Windthorst, hij had in dien ongelijken strijd alleen gestaan. Geen der conservatieven verhief zijne stem ten gunste van den Minister. Van waar die omkeer — moeten wij vragen — in het behartigen van belangen, welke den conservatieven vroeger zoo dierbaar waren? De Historisch-Politische Blätter, welke wij met eenige voorliefde volgen, geven daarvan de volgende verklaring, die niet alleen niet ongegrond schijnt, maar ook tevens doet zien, wat de Katholieken, wanneer er spraak van hunne eigene belangen is, zelfs van diegenen te verwachten hebben, welke met velen hunner beginselen in zake van het onderwijs overeenstemden.

Tot dusverre bestond er een scherp afgeteekend verschil tusschen de Bismarckiaansche politiek en de beginselen van von Mühler: gene huldigde de moderne ideën van staatkunde en bragt ze ook in praktijk; deze hield nog vast aan antirevolutionaire ideeën; von Bismarck werd, na zijn geluk in de laatste jaren, bewierookt door de Fortschritts-partij, von Mühler was de man van het conservatisme, dat aan den „Koning door Gods genade" trouw zwoer; von Bismarck nam als devies: magt is regt, von Mühler daarentegen: cuique suum. Maar ook een staat kan geen twee heeren dienen: ook de conservatieven moesten hunne keuze doen en of de politieke beginselen van von Bismarck bestrijden en von Mühler volgen, of zich met liberalen en democraten om den Premier scharen en hem bewierooken, maar dan ook het

conservatisme verzaken en breken met hunne antecedenten.

Vreemdsoortig mag de volte-face heeten, welke de conservatieven in de besprokene debatten maakten. Sinds deze partij zich er toe geleend heeft, om de politiek van von Bismarck te verheerlijken en te zamen met de liberalen, die zich met regt als de steunpilaren der Annexions-politik beschouwen, den prinselijken Premier toe te juichen, heeft zij alle gevoel én voor het confessionele standpunt, vroeger door haar ingenomen en verdedigd, én voor de positieve grondwaarheden der Christendoms, vroeger door haar beleden, verloren; zij stemde alzoo reeds feitelijk met de liberalen mede, om den annexatiegeest van von Bismarck, die op staatkundig gebied reeds lang werkzaam was, ook op kerkelijk gebied te doen overgaan en gedijen. Het gevolg daarvan was, dat von Mühler alleen den strijd moest uithouden en eindelijk, zeker, strijdens moede, zijn tot dusverre gehandhaafd beginsel opgaf. Toen immers den 16den December '68 de afgevaardige Gumbrecht voorstelde: het Huis zou beslissen, dat de regering de woorden: Evangeliesch en Katholiek ten opzigte van alle gymnasiën in Hannover schrappen zou, en toen Francke hetzelfde vroeg ten opzigte van alle gymnasiën in Sleeswijk-Holstein — toen verklaarde de Minister van eeredienst, dat de regering aan den eisch, om de confessionele aanwijzing der gymnasiën voor het vervolg achterwege te laten, niet alleen in betrekking tot Hannover, maar ook voor alle gymnasiën der monarchie kon gevolg geven.

Het bravo-geroep, waarmede deze woorden van den Minister beantwoord werden, beteekende, in duidelijke woorden vertolkt, dat het conservatisme van den Heer von Mühler begraven was, en de Katholieken in hunner dierbaarste belangen noch bij de regering noch bij de conservatieve partij eenigen steun meer konden hopen, en dat zij voortaan de bevrediging hunner regtmatige wenschen slechts van hunne eigene inspanning moesten verwachten.

Nog éclatanter kwam de aan de Katholieke belangen vijandige gezindheid der Pruissische hooge staatsligchamen aan den dag,

toen het debat gevoerd werd over het antwoord-concept op de troonrede.

Het nieuwe Duitsche Keizerrijk was geconstitueerd; het National-liberalismus had den Koning Wilhelm de keizerskroon op het hoofd gedrukt; de Duitsche Bond was vervangen door de militair-bureaucratische Duitsche eenheid van von Bismarcks schepping; de strijd tusschen Grosz- en Klein-deutsch was begraven door de vernietiging der autonomie van de Zuid-Duitsche staten. De nieuw gevormde Reichs-tag moest nu ook debuteren, en hij deed het op eene wijze, welke allen twijfel omtrent zijne gezindheid onmogelijk maakte; in uitvlugten of voorbedachtelijke achterhouding of geheimzinnige verzwijging behoeft gij zijn doel niet te zoeken; neen, openlijk en in duidelijke termen heeft hij al aanstonds bij zijn eerste optreden den Katholieken van 't moderne, Protestantsche keizerrijk verkondigd, wat zij te hopen, wat te vreezen hadden. Een ieder weet nu, wat het Pruissische of Duitsche liberalisme zijn zal, want zooals de Reichs-tag opgetreden is, zoo ook zal hij voortgaan; de geest, welke hem bezield heeft, zal ook verder blijven voortleven door werken van dweepzucht en laaghartige partijzucht. Die ondervinding, door allen opgedaan, zal velen bevredigen, ook anderen en wel te regt bedroeven, maar in allen gevalle: vergissing is moeijelijk meer denkbaar; de sluijer valt al meer en meer, en de partijen treden dagelijks duidelijker op den voorgrond.

In het antwoord-concept op de troonrede van den allergenadigsten Keizer en Heer was een alinea ingelascht, welke, woordelijk vertaald, aldus luidde.

„De dagen van inmenging in het inwendige leven van andere volkeren zullen, zooals wij hopen, onder geen vorm en onder geen voorwendsel terugkeeren." Van waar die bovenmatige vrees van het Parlement voor interventie? Waarom die zoo scherp aangeduide goedkeuring van het Napoleontiesch beginsel van non-interventie? Was het misschien eene Duitsche hulde, voor het laatst aan den zoogenaamden erfvijand van Duitschland

gebragt, of was het eene vijandelijke demonstratie tegen de Katholieke partij in het eenige Duitschland?

Men fluisterde elkander zulke vreemde dingen in het oor — en velen hebben ze voor zekere waarheid aangenomen, en velen wiegden zich in de zoete hoop, dat Wilhelm der Siegreiche, na Frankrijks verplettering, zijn magtig zwaard zou leenen ten gunste van den beroofden Pius IX en tegen Italië, den vroegeren wel verslagen, maar toch gedweeën bondgenoot van Pruissen.

— De Protestantsche Koning zou de Apostolische en Allerchristelijkste Majesteiten beschamen door van zijn regtsgevoel tegenover het geweld, den Paus-Koning aangedaan, getuigenis af te leggen.

— Hij zou het onregt, door Italië aan Pius IX gepleegd, door geen stilzwijgen billijken.

— Hij had een adres, door de Duitsche vereeniging der Malthezer-ridders ten gunste des Pausen hem aangeboden, genadig aangenomen en over den inhoud van het adres zich gunstig uitgelaten.

— Hij had de wijze van handelen, door het Italiaansche gouvernement tegenover den Pauselijken Stoel gevolgd, als willekeur en aanmatiging gebrandmerkt.

— Hij zou, na het einde van den Fransch-Pruissischen oorlog, in vereeniging met andere vorsten, stappen doen ten gunste van den Heiligen Vader.

Wie verbeeldt zich niet den angst en de gejaagdheid in het kamp der liberalen, socialisten, democraten, door deze en meerdere dergelijke tijdingen opgewekt! Geen uitstel dan, maar de eerste gelegenheid aangegrepen om den Katholieken te beduiden, dat zij zich nog niet te veel moesten verblijden, en om den Keizer onder het oog te brengen, dat zijne politiek den Staat op den rand des afgronds bragt en lijnregt in strijd was met de politiek der nationaliteiten, welke hij tot dusverre met geweld had doorgedreven. In het concept-antwoord moest daarom, hoe onzinnig en hoe onmogelijk dat idee ook uit te voeren was, de hoop uitgesproken worden, dat het nieuwe

Duitsche Keizerrijk nimmer in de inwendige aangelegenheden van welken staat ook, onder welken vorm en onder welk voorwendsel het mogt zijn, zou interveniëren.

De toeleg was duidelijk, het oogenblik van handelen juist gekozen, en de uitwerking verzekerd. Te vergeefs dienden de Katholieke leden eene contra-motie in; te vergeefs bewezen zij, dat er spraak was van verdragen, met Rome en de geheele Europesche maatschappij gesloten; te vergeefs wezen zij op de verkrachting der algemeene orde; te vergeefs bezwoeren zij de vergadering om geene hand te leenen aan de totale vernietiging van het volkerenregt. Alles vruchteloos; niets mogt baten. En de Koning?

De President kon, nadat het antwoord aan den Koning overhandigd was, der Kamer dit mededeelen: de Keizer had zijne vreugde er over betuigd, dat hij in het adres het bewijs kon zien, „dat de woorden zijner troonrede geheel en al juist waren begrepen geworden."

De Katholieken waren dan andermaal in hunne aanvankelijke en naar den schijn gegronde hoop teleurgesteld, en zij waren overtuigd, dat geen beroep op 's Konings regtsgevoel, geen nederig verzoek om 't herstel hunner grieven, geen bij de regering ingediend petitionement iets zouden baten.

IV.

Maar had dan Keizer Wilhelm bij alle boven aangehaalde betuigingen gehuicheld, en was de hoop, welke de Katholieken op zijne koninklijke loyaliteit bouwden, ongegrond geweest? Wij gelooven noch het eene noch het andere. Maar naast, misschien boven den Keizer staat von Bismarck, en zoolang deze het staatsschip met zijne genie en met zijn ijzeren wil bestuurt, hebben de Katholieken niets goeds te verwachten.

Nemen wij een voorbeeld uit de geschiedenis van het laatste jaar; de bijzonderheden ontleenen wij aan de Historisch-Politische Blätter, welker autoriteit door niemand betwist wordt.

Welke waren de redenen, die von Bismarck bewogen om den beruchten brief van 19 Junij aan den Graaf von Frankenberg te schrijven? Eerst had hij het centrum van den Rijksdag, waartoe bijna alle Katholieke leden behooren, bij de Pauselijke Curie van systematische oppositie en van vijandelijke gezindheid tegenover het nieuwe Keizerrijk laten aanklagen; verder had hij door den Beijerschen gezant von Taufkirchen er bij Kardinaal Antonelli op aangedrongen, dat de Romeinsche Curie door haren invloed het centrum in eene voor de regering gunstiger rigting zou brengen. Vervolgens wierp hij den beruchten brief onder het publiek, waarin hij beschuldigingen deed, welke hij zelf voor onwaar moest houden, en waarvan hij het meest formele démenti van de zijde van Kardinaal Antonelli moest verwachten.

Von Bismarck is te sluw om de gevolgen van zijn schrijven niet voorzien, zelfs niet vooruit berekend te hebben. Er spint zich dan ook eene geheele geschiedenis om dat schrijven heen. Het feit hebben we in het kort geschetst, maar welke was de bedoeling, die bij von Bismarcks schrijven voorzat?

De genoemde Blätter geven daarvoor eene drievoudige bedoeling op, welke wij in de volgende woorden kort te zamen vatten.

Von Bismarck wilde zich brouilleren met Kardinaal Antonelli, bij gevolg met het Romeinsche Hof. Hij moest van den Kardinaal een officiëel démenti zijner beschuldigingen en beweringen verwachten. Hieruit zou eene spanning tusschen beide hoven ontstaan, welke dienen moest om aan toekomstige gebeurtenissen en wel op buitenlandsch politiek terrein een schijn van regt te geven. Alles was er op aangelegd om een twistappel op te werpen tusschen de Romeinsche Curie en het Berlijnsche Kabinet, opdat het laatste eene aanleiding zou hebben om, bij eventueel vertrek van Victor Emmanuel naar Rome, aan den Pruissischen gezant te Florence, den Graaf Brassier, in last te kunnen geven den Koning naar Rome te volgen. Het feit is dan ook juist zoo gebeurd als boven gezegd is.

Nog eene andere beweegreden lag aan dien beruchten brief ten gronde. Hij moest dienen om zekere ruggespraak en afspraken, tusschen het ministerie van Florence en von Bismarck gehouden en gemaakt, te verdedigen en te vergoelijken. Lord Acton, stiefzoon van Lord Granville, den engelschen Minister van buitenlandsche zaken, schrijft in zijne geschiedenis van den oorlog in 1870, dat von Bismarck de onzijdigheid van Italië in dezen oorlog, tegen den wil van Koning Wilhelm in, daardoor gekocht had, dat hij de verpligting op zich nam om met Frankrijk geen vrede te sluiten, voordat Italië de provinciën Nizza en Savoye teruggekregen en Rome in bezit genomen had. Na de capitulatie van Sedan rigtte von Bismarck aan de regering van Florence eene depêche, waarin hij schreef: het is voor Italië nu of nooit de tijd om naar Rome te gaan. Weinige dagen vóór het openbaarmaken van den beruchten brief, schreef het Israëlitische Weensche dagblad, die Neue Freie Presse: de Italiaansche regering heeft, ten opzigte van de verlegging van Italië's hoofdstad naar Rome, den raad van den Duitschen Rijkskanselier ingewonnen, en von Bismarck heeft niet alleen het plan goedgekeurd, maar ook zijne ondersteuning toegezegd, in geval dat de Italiaansche belangen daardoor zouden worden in gevaar gebragt. De geheele pers van Italië heeft dit berigt voor authentiek verklaard. Zooals genoegzaam bekend is, is von Bismarck in het bezigen van middelen geenszins verlegen of angstvallig: hij heeft het Napoleontische pik zonder schroom aangeraakt en zelfs voor Garibaldi heeft hij geen afschuw betoond. Maar anders is het met zijn Koning Wilhelm gelegen. Deze bezit nog een gevoel van loyaliteit en regt, en kon geen genoegen nemen met de intrigues, door zijn Premier en den Italiaanschen rooversstaat gespannen. Op den Koning moest daarom gewerkt worden, en daartoe zou de beruchte brief ook al dienen. De Katholieken moesten door het slijk gesleurd worden; zij moesten voorgesteld worden als vijandig aan het nieuwe Keizerrijk; zij moesten aan de verachting van het publiek prijs gegeven worden als zonder persoonlijke overtuiging, als gehoorzamende

aan de impulsie en het orderwoord, dat van Rome uitgaat. Ware dit bewerkt — en de brief werd in de wereld gezonden twee dagen vóór het recès der Kamer, zoodat den Katholieken de gelegenheid werd ontnomen om zich ter geschikte plaatse te verdedigen — dan zou de Keizer op de gedachte komen, dat zulke lieden geene opmerkzaamheid waardig waren en niet verdienden, dat er iets ter voldoening van hunne wenschen en regtmatige verlangens gedaan werd.

De commentairen, die door de liberale pers algemeen op den brief gemaakt werden, doen gissen, dat er nog een ander gift in von Bismarck's woorden ligt verborgen. Men heeft namelijk het schrijven als een geleibrief voor de aanstaande Duitsche nationale Kerk willen beschouwen. Hoe dit ook zij, de brief was voor de liberalen eene hartsterking, en tevens moesten de Katholieken, na deszelfs openbaarmaking, menig hard woord verduren.

Wanneer wij nu uit deze aanduidingen der Historisch-Politische Blâtter eene gevolgtrekking moeten maken, kan het geene andere zijn dan deze: von Bismarck is een geslepen en sluw diplomaat, die middelen en tijd tot zijn doeleinden weet aan te wenden, maar van wien de Katholieken niet veel goeds hebben te verwachten, integendeel veel kwaads hebben te vreezen.

Wij houden hiermede ons kort overzigt voor afgewerkt. Er zou zonder twijfel nog veel bij te voegen zijn, maar waartoe? Moet een ieder niet bekennen, dat de regering van het moderne Keizerrijk geen hart heeft voor wat Katholieke belangen heet, dat de Katholieken zich moeijelijk kunnen te huis bevinden in een rijk, waar hunne belangen — wij zeggen niet onbehartigd blijven — maar waar er zelfs niet op gelet wordt, waar zij zelven gesmaad en in één adem met de partij der rooden genoemd worden. Wat illusiën zijn er ontnomen aan die Katholieken, welke steeds van Grosz-deutsh droomden en zich met hunne rijke, maar ook wispelturige verbeelding in het vereenigde Duitschland een Eldorado voorspiegelden van broe-

derlijke gelijkheid, van algemeene, regtmatige erkenning van elks belangen, van gelijkheid voor de wet, van ware vrijheid ook in het godsdienstige. Maar aan al die hoop is de bodem ingeslagen, en de Katholieken zijn aan hunne eigene krachten overgelaten.

Zeer juist schetst het bovengenoemde dagblad van Weenen, in weinige woorden, de vier of vijf laatsten jaren van Pruissens kerkelijk-staatkundige geschiedenis.

„Na het jaar 1866 kon men herhaaldelijk opmerken, dat de politiek tegenover het Katholieke gedeelte der bevolking van Duitschland, bijzonder van Zuid-Duitschland, wat de Romeinsche quaestie betreft, geene bepaalde houding aannam; om gewigtiger belangen moest men zich onthouden den Protestantschen geest, welke de Pruissische politiek beheerscht, al te scherp tegenover de Katholieke partij te laten optreden. Von Bismarck koketteerde met de Katholieken, en de verhoudingen waren ten gevolge daarvan buitengewoon gunstig. Het jaar 1870 heeft ten dezen opzigte een geweldigen omkeer te weeg gebragt. De politieke gevolgen van den oorlog tegen Frankrijk maakten de zoetsappige voorkomenheid jegens de Katholieke partij in Duitschland overbodig."

Dit is slim, en kenmerkt den fijnen, geslepen diplomaat, zoo zeggen velen. Indien von Bismarck met dit compliment gediend is, wij gunnen hem dit genoegen. Maar is hij een groot diplomaat en een groot man — het bewijs daarvan moet hij nog leveren — dan moet hij toonen overtuigd te zijn, dat er een God bestaat, aan Wien een ieder verpligt is na iedere zegepraal zijne schatting te betalen, opdat de behaalde roem duurzaam zij en niet onderga in de schande, zooals wij dat nog kort geleden in de lotgevallen van Napoleon gezien hebben. Als staatsman moet de rijkskanselier van Keizer Wilhelm weten, dat er in elk tijdvak der geschiedenis een keizerrijk bestaan heeft, en dat geen enkel dier keizerrijken ten gronde gegaan is, zonder dat het zich van de heilige zaak van Rome heeft afgewend.

D. 7 September, 1871. H. J. H. Ruscheblatt.

Alban Stolz. Waarheen zullen wij gaan? [1])

Eene uitmuntende brochure over 's Pausen onfeilbaarheid.

Op de gestelde vraag: „Waarheen zullen wij gaan?" wordt ruiterlijk geantwoord: Naar de onfeilbare Kerk en den onfeilbaren Paus.

Maar dit antwoord wordt ook gemotiveerd.

Eerst wordt allerduidelijkst bewezen, dat de Bijbel alleen niet de eenige kenbron der geopenbaarde waarheid is of wezen kan. Vervolgens wordt gezegd en met bewijzen gestaafd, dat Christus eene Kerk heeft gesticht en aan haar de zending heeft opgedragen om alle volken, tot aan het einde der wereld toe, te onderwijzen.

Deze Kerk nu, die altijd geleid wordt door den H. Geest, heeft in het Vaticaansch Concilie verklaard, dat de Paus onfeilbaar is.

Wat in 's Pausen onfeilbaarheid begrepen en niet begrepen is, wordt duidelijk uiteengezet; de meeste moeijelijkheden tegen dit leerstuk worden uit den weg geruimd; de aarzelende Katholieken worden door de waarheden, die zij gelooven, tot het aannemen der onfeilbaarheid gedrongen; en ten slotte wordt hun gewezen op het gehalte dergenen, die zich tegen de uitspraak van het Concilie verzetten, en op het gevaar, waaraan zij, door het niet aannemen van de pauselijke onfeilbaarheid, hunne ziel en zaligheid zouden blootstellen.

Dit en nog meer wordt in dit kleine werkje van den beroemden A. Stolz, zooals we het van dezen schrijver gewoon zijn, geestig, los en degelijk behandeld.

Zou zulk een werkje ook in ons vaderland niet van nut kunnen zijn?

De ongenoemde vertaler heeft zich flink van zijne taak gekweten en mag gerustelijk meermalen de hand slaan aan soortgelijken arbeid.

J. DE BRUIJN.

---

1) Naar het Duitsch van Alban Stolz. Rotterdam, G. W. van Belle. 1871.

Revolutionaire Non-Sens.

„Mocht de revolutie voor Spanje ook niets anders hebben te weeg gebracht, zij heeft een verwonderlijk grooten stoot gegeven aan den Boekhandel aldaar."

Het zou vervelend zijn, wilden we al de gelukkige uitwerkselen der gezegende Spaansche revolutie opnoemen; doch, naar wij meenen, behoorde er in de aangehaalde regelen noodzakelijk nog één blijd resultaat dier niet genoeg te prijzen gebeurtenis aangegeven te zijn: de revolutie in Spanje heeft niet alleen voor den „boekhandel aldaar", maar ook voor den „boekhandel alhier" ten gunstigste gewerkt; immers zij gaf aan de Vereeniging tot bevordering van de belangen des boekhandels aanleiding om het keurige berigt, waarvan we den aanvang te lezen gaven, in haar Nieuwsblad [1]) op te nemen. Een berigt, hetwelk niet minder door het stylistische talent, dat er aan besteed is, als door zijne kracht van redenering aan het Nieuwsblad der Vereeniging tot hooge eer verstrekt.

Hoe weet het Nieuwsblad, dat de Spaansche boekhandel zulk „een stoot" gekregen heeft?

„Te oordeelen naar de vermeerdering van het aantal boekwinkels te Madrid, om nog niet te spreken van de boekenstalletjes op den publieken weg, wier goed gevulde planken menig gelijksoortig etablissement op de botermarkt beschaamd zouden maken — moet ieder te Madrid den geheelen dag met lezen doorbrengen."

Het is duidelijk door den gelukkigen omkeer in den politieken toestand zijn de bewoners van Madrid in eene soort van paradijs-staat verplaatst, waarin zij zich met niets anders te bemoeijen hebben dan met: lezen, eene bezigheid, even

---

1) Nieuwsblad voor den boekhandel, uitgegeven door de Vereeniging enz. 1871. N. 78.

voordeelig voor hunnen geest als voor de affaire van den boekverkooper.

„Waren nog maar weinige jaren geleden twee of drie boekverkoopers voor Madrid voldoende, thans vindt men er een half dozijn in elke straat."

De vooruitgang is, inderdaad, wonderbaarlijk! Men moet te Madrid geweest zijn om het te kunnen gelooven, men moet het onnoemlijke getal van boekverkoopers „aldaar" hebben gadeslagen, om zich een begrip van hunne onderlinge concurrentie, van hunnen voorspoed, van hunnen degelijken handel te kunnen vormen. Let gij alleen op elders waargenomen toestanden, dan komt gij in gevaar om het fabuleus groot legioen van boekverkoopers „aldaar" aldus te verklaren: Spanje telt een onrustbarend groot getal van half-beschaafde jonge lieden, die voor niets beters in staat zijn dan om het eerbiedwaardig vak van den boekhandel ten gronde te rigten, een koopmanswoord zou zijn: te verknoeijen.

„De boeken in de winkels tentoongesteld, zijn wel niet van de eerste soort van literatuur, maar in vele opzichten zijn ze belangrijk en geven een getrouwe afspiegeling van de onmondigheid der natie in zoodanige [welkdanige?] onderwerpen. Elementaire verhandelingen over staathuishoudkunde, wijsbegeerte en over verschillende sociale onderwerpen nemen eene in 't oog loopende plaats in, terwijl kleine etiquetten hunne nieuwheid [der etiquetten namelijk] bij het kooplievend publiek aanbevelen. Men verdringt er elkander dan ook niet minder voor de vensters der boekwinkels, dan te Parijs voor die der prentwinkels."

Heil u, o Spanje! gij zijt voor goed van den nacht van het obscurantisme en van de nog altijd dreigende spooksels der Inquisitie en van het akelige monster der boeken-censuur verlost! Onmondig, maar kijkgraag volk! ga voort en lees de etiquetten, die uwe verlichters voor u uitstallen, verzadig u met elementaire verhandelingen over écononomie politique, philosophie en sociële wetenschappen, drink uit de frissche bronnen, die de moderne tijd voor u ontsluit.

Kom, vergeet uw gansch verleden, vergeet de daden uwer voorvaderen, hun geloof, hun fiere vaderlandsliefde, hunne goede zeden, hun leeuwenmoed, hun onovertroffen literatuur, koester u in de stralen van andere letterkundige zonnen, leg u toe op eene letterkunde, die haar vaderland tot het toppunt van zedelijke en politieke grootheid en nationale eer heeft opgevoerd, op eene letterkunde, ook in ons Nederland reeds algemeen en toch, helaas! niet genoeg verspreid! Lees, verslind de nieuwe Fransche werken, in een zuiverder Spaansch dan dat van Teresia, Cervantes of Caballero overgebragt!

„Men vindt er een overvloed van vertalingen van alle mogelijke Fransche werken, zoo wel van goede als van slechte, van de laatsten gewoonlijk het meest, en Florey en Maldonado zijn zeer gezocht; maar het nieuws van den dag is een editie van de compleete werken van Plato, waarvan onlangs eene Spaansche editie verscheen door Don Patrizio Azcárato." Er schijnen nog mannen van ernst in Spanje te wonen; dit berigt troost ons over de volgende mededeeling:

„Tal van revolutionaire en ongodsdienstige geschriften vinden er een grooten aftrek, doch wij kunnen als een goed tegenwicht [wij willen er niet aan twijfelen, of de opsteller dezer Donquichotinade „een goed tegenwicht" is] nog vermelden, dat het Britsch bijbelgenootschap te Madrid niet minder dan twee groote winkels heeft, welke een buitengewoon goed succes hebben."

Zoodat dus de heerlijke vooruitgang der boekhandels „aldaar" vooral uitschittert in den overvloed van vertaalde „slechte" Fransche literatuur en in den grooten aftrek van „revolutionaire en ongodsdienstige geschriften."

Ziedaar „den stoot" aan den boekhandel, waarover het Nieuwsblad in wegslependen stijl zijne vreugde uitgalmt.

Is het geene Commune-taal?

Maar eindigt de Vereeniging dan niet met een vreugdezang over de toenemende Bijbelverspreiding? besluit zij haar lof op de Spaansche revolutie niet met eene variatie op de taal van een Gereformeerden colporteur?

De tale Kanaäns en de taal der Commune uit éénen mond?

Wat wonder! zoo er maar, hoe dan ook, boeken verkocht worden, gaat de boekhandel vooruit!

SPROKKELING.

Een nieuwe sekte — In Rusland is eene nieuwe sekte ontstaan, die der Zuchters geheeten. Zij hebben geene kerken, noch priesters, noch eenige godsdienstige plegtigheden hoegenaamd. Volgens die sekte is de tijd nu gekomen, dat er, naar de voorspelling, maar ééne ware Kerk op aarde zal zijn, en de menschen niets anders te doen hebben, dan hunne zuchten ten hemel op te zenden en te bidden om zaligheid.

De Hoogwaardige Bisschoppen van Mainz, van St. Pölten en van Paderborn

OVER

het onfeilbare leeraarsambt van den Paus.

(*Vervolg en slot van* blz. 241 vv.)

IV.

Na uiteengezet te hebben, welke de kenteekenen zijn eener Pauselijke uitspraak ex cathedra, en waaraan zij hare onfeilbaarheid ontleent, en eindelijk wat haar voorwerp is, bespreekt Mgr. von Ketteler de verhouding van den ex cathedra leerenden Paus tot de Bisschoppen der Kerk.

Hij doet dit door de uitlegging der volgende woorden van het Vatikaansche Concilie: „Derhalve zijn zulke beslissingen van den Roomschen Paus uit haar zelven (ex sese), en niet uit kracht van de instemming der Kerk, onveranderlijk."

Zoodanig een onveranderlijkheid is klaarblijkelijk het noodzakelijk gevolg der onfeilbaarheid, welke het Concilie aan de uitspraken ex cathedra toekent.

De uitdrukking: „ex sese", welke de Kerkvergadering hier gebruikt, slaat niet onmiddellijk op den Paus, maar op zijne beslissingen en „heeft hier niet den zin, alsof in den Paus zelven de laatste en eigenlijke grond der onfeilbaarheid zou zijn; want uit de eigen Constitutie van 't Concilie hebben wij duidelijk genoeg gezien, dat de assistentia divina de grond en de bron der onfeilbaar-

heid is. Ex sese slaat dus onmiddellijk en regtstreeks op de verhouding, waarin deze beslissingen tot de Kerk en de Bisschoppen staan; het beteekent derhalve, met andere woorden, dat de Paus, bij zijne uitspraken ex cathedra, onmiddellijk, persoonlijk, in zijne hoedanigheid van zigtbaar Opperhoofd der Kerk, den goddelijken bijstand heeft, en niet middellijk of door anderen, niet door eene later bijkomende instemming der Bisschoppen."

Deze leer van het Concilie is alzoo tegen de Gallikanen gerigt. Hierbij herinnert ons de hoogwaardige Schrijver, dat er bij de Gallikanen twee onderling wél te onderscheiden meeningen werden verdedigd. "De eene partij nam aan, dat eerst de later bijkomende instemming der Bisschoppen de beslissing des Pausen onfeilbaar maakte. Daar nu de onfeilbaarheid op den goddelijken bijstand berust, veronderstelde men bij deze meening, bewust of onbewust, dat die bijstand onmiddellijk aan de Bisschoppen en middellijk, door hen, aan den Paus geschonken werd; want eerst hunne instemming moest aan de handeling van den Paus de wijding der onfeilbaarheid geven. Daarentegen namen anderen aan, dat de Pauselijke uitspraken ex cathedra, wel is waar, door den bijstand, welken de Heilige Geest onmiddellijk aan den Paus verleende, op zich zelven onfeilbaar waren, maar zij voegden er bij, dat de volle zekerheid, of er eene uitspraak ex cathedra gedaan was, eerst dan bestond, wanneer de instemming van het Episkopaat zich in een of anderen vorm had uitgesproken. Voor de eersten alzoo was de instemming der Bisschoppen de grond der onfeilbaarheid van de Pauselijke uitspraken. Volgens de andere meening daarentegen was deze instemming van het Episkopaat slechts het duidelijke kenteeken, waaraan de geheele Christenheid kon zien, dat er werkelijk eene uitspraak ex cathedra was ge-

daan. Deze ontkenden dus niet, dat de uitspraken des Pausen uit haar zelven onfeilbaar zijn."

De tweede meening is, zoowel als de eerste, door het Concilie verworpen. Praktiesch komen beiden op hetzelfde neêr. De instemming van het geheele Episkopaat is zeker een der sprekendste bewijzen, dat er eene uitspraak ex cathedra gegeven is, maar het is ons niet geoorloofd, onze aanneming eener uitspraak ex cathedra zoolang op te schorten, totdat de instemming der geheele Kerk ons gebleken is; want wij kunnen ook langs een anderen weg met zekerheid weten, dat de Paus ex cathedra gesproken heeft; dit is boven aangetoond.

Mgr. Martin spreekt niet uitdrukkelijk over dit verschil van opvatting, dat onder de Gallikanen heerschte, en bewijst, de zaak van den praktischen kant beschouwend, dat het Gallikanisme onhoudbaar is.

„Het Gallikanisme", zoo lezen we bij hem, „bestreed wel is waar niet het regt des Pausen om leerstellige beslissingen te geven; maar derzelver regtsgeldige verpligting, en dientengevolge hare onveranderlijkheid, maakte het van „de bijkomende instemming der Kerk" afhankelijk. Wat het dus den Paus met de eene hand gegeven had, ontnam het hem weder met de andere. En tevens, welk eene ongerijmdheid! de Paus heeft het regt om leerstellige beslissingen aan de Kerk te geven, dus om van de Kerk, derhalve ook van de Bisschoppen, onderwerping aan die uitspraken te vorderen; maar zoolang de Kerk ze niet onderzocht en goedgekeurd heeft, rust op haar de pligt niet om deze onderwerping te toonen! En wat deze ongerijmdheid nog verergert, hoe moet dan de (stilzwijgende) instemming der Kerk, d. i., der Bisschoppen geconstateerd worden? Wel is waar, de stilzwijgende instemming zou reeds aanwezig zijn, wanneer er geene tegen-vertoogen door de

Bisschoppen worden ingebragt; maar hoe lang mag ieder der geloovigen zijne onderwerping aan de Pauselijke uitspraak verschuiven, ten einde te weten, of er zulke vertoogen zullen gedaan worden?

En, wanneer ze gedaan worden, zal niet eerst dan de onzekerheid, of hij zich aan de Pauselijke beslissing moet onderwerpen of niet, voor hem zeer pijnlijk zijn? Hij zal in pijnlijke onzekerheid verkeeren, welk getal het grootste is, der zich verzettende of der zich niet-verzettende Bisschoppen; en als hij eenmaal met veel moeite uitgerekend had, dat de eerste het talrijkst waren — dan zou het, volgens de Gallikaansche beginselen, wederom de vraag worden, of hij met het grootste getal t e g e n den Paus, of met het kleinste v o o r den Paus zou moeten beslissen. Kortom, wanneer men de Gallikaansche theorie over die noodzakelijke instemming der Kerk in praktijk brengt, dan drijft terstond de eene tegenspraak tot de andere, de eene verwarring volgt uit de andere; nu is het a p r i o r i ondenkbaar, dat eene theorie, die praktiesch tot zooveel tegenspraak en verwarring leidt, waar zou kunnen zijn. Heeft de Paus, hetgeen de Gallikanen niet ontkennen, het regt om leerstellige beslissingen of uitspraken tot de Kerk te rigten, dan zijn de Bisschoppen (die, hoewel de herders der Kerk, toch tevens hare ledematen zijn) niet geregtigd hunne toestemming aan die uitspraken te onthouden, maar zij zijn verpligt die aan te nemen."

De onhoudbaarheid der Gallikaansche theorie komt door deze redeneringen duidelijk aan het licht.

Mgr. Martin vervolgt: „De beslissing van het Concilie kon geene andere wezen zonder dat men de goddelijke regten van het primaat prijsgaf of verminderde, en 't verzet tegen die uitspraak is slechts dáár mogelijk, waar men of het primaat zelf, zooals het door Christus is ingesteld, niet

wil, of waar het aan inzigt in het wezen en den zamenhang der zaak ontbreekt."

Maar scheidt men den Paus niet van de Bisschoppen, wanneer men zijne uitspraak zonder hunne instemming voor onveranderlijk houdt?

Mgr. von Ketteler beantwoordt deze opwerping aldus:

„De leer — dat de Paus zijne onfeilbaarheid aan geen ander orgaan der Kerk, maar uitsluitend en alleen aan den goddelijken bijstand ontleent, die hem als zigtbaar Opperhoofd der Kerk regtstreeks en onmiddellijk wordt geschonken — zij heeft niets gemeen met de opvatting, alsof zulk eene handeling des Pausen volkomen op zich zelve stond en volstrekt buiten het geheele overige leerende ligchaam geschiedde. Deze bewering is valsch.

Om dit misverstand weg te nemen, moeten we wijzen op de beeldspraak van den H. Paulus, die de Kerk bij een ligchaam, de verschillende bedieningen in de Kerk bij de ledematen van dat ligchaam vergelijkt, en dan over de onderlinge verhouding dezer ledematen zegt, dat zij wel is waar niet dezelfde verrigtingen hebben, maar elkander wederkeerig dienen en ondersteunen [1]). Zoo is het ook gesteld met het leerend ligchaam in de Kerk, met de betrekkingen tusschen het Hoofd en de overige leeraars. Zij hebben niet dezelfde verrigtingen, maar zij zijn daarom niet gescheiden. De uitspraken ex cathedra behooren tot de bijzondere verrigtingen, die God aan het zigtbare Opperhoofd der zigtbare Kerk, als aan het eerste en edelste lid van Christus' ligchaam, heeft opgelegd. Wanneer het zigtbaar Hoofd der Kerk zulke uitspraken doet, dan handelt hij daarbij geheel en al door de goddelijke kracht, die Christus aan zijne verrigtingen heeft verbon-

1) Rom. XII, 4 vv.

den, en hij ontleent dezen goddelijken bijstand van geen ander lid. Doch hij handelt daarbij in de innigste en meest wezenlijke eenheid met de andere leden van het leerende ligchaam, en hij moet zich, naar de verscheidenheid der omstandigheden, van hunne hulp bedienen, evenzeer als de ledematen elkander onderling moeten bijstaan, en evenzeer als zelfs het hoofd, volgens de woorden van Paus Sixtus III, „zijne kracht en zijne vastheid verliest, en zijne waardigheid niet kan ophouden, wanneer het niet door het ligchaam wordt gedragen." [1])

De uitdrukking: „ex sese" heeft derhalve niets gemeen met het denkbeeld eener scheiding. De eerste Constitutie van het Vatikaansche Concilie geeft ons hiervoor een schitterend bewijs. Daar vinden we uitdrukkelijk eene uitspraak ex cathedra, het eigen woord wordt er gebruikt, en desniettemin zien wij de medehulp van het geheele Episkopaat uitkomen; „Doch nu", zoo spreekt aldaar de Paus, „terwijl de Bisschoppen der geheele wereld, die tot dit Algemeene Concilie op ons gezag in den Heiligen Geest vergaderd zijn, tegelijk met Ons als regters des geloofs zitting hebben (sedentibus Nobiscum et judicantibus universi orbis Episcopis), nu hebben Wij besloten, steunend op het geschrevene en op het overgeleverde woord Gods, zooals Wij het van de Katholieke Kerk heilig bewaard en onvervalscht uitgelegd hebben ontvangen — van dezen Stoel van Petrus af (ex hac Petri Cathedra), ten aanhooren van allen, de zaligmakende leer van Christus te belijden en te verklaren."

V.

We meenen het begrip eener Pauselijke uitspraak ex cathedra met de woorden van drie der uitstekendste

1) *Epistola ad Episcopos per Illyricum.*

Duitsche Bisschoppen genoegzaam te hebben verklaard, en nu vele belangrijke gedeelten hunner brochuren met stilzwijgen te mogen voorbijgaan.

Nog eene enkele vraag, wier hoog belang ligtelijk zal worden ingezien, willen we met de woorden van Mgr. von Ketteler beantwoorden.

„Wat is er", zoo vraagt hij, „in de Constitutie van het Concilie over het leerend gezag des Pausen beslist geworden, dat vroeger nog niet beslist was?

Het gewigt dezer vraag springt in het oog. Men heeft den schijn verbreid, alsof door het Vatikaansche Concilie ver ingrijpende nieuwigheden ingevoerd, alsof de toestanden, die tot nu toe in de Kerk bestonden, geheel en al veranderd waren. Wij moeten weten, wat tot nu toe ieder Katholiek over het leerend gezag van het Opperhoofd der Kerk verpligt was te gelooven, en wat er onder dit opzigt door het Vatikaansche Concilie is beslist geworden. Slechts dan is een juiste beoordeeling mogelijk. Anders komen wij in gevaar, leerstukken, die altijd tot de geloofsleer der Kerk behoord hebben, voor nieuwigheden uit te geven, zooals dat, helaas, in den laatsten tijd al te dikwerf door mannen gebeurd is, die de roeping hadden aan de vorming der priesterschap meê te werken, en van wie men dus inzonderheid een juiste beoordeeling der zaak had moeten verwachten."

Nu toont de hoogwaardige Schrijver aan, hoe het van oudsher een Katholiek leerstuk was, dat de Paus, krachtens de instelling van Christus, het hoofd en de grondslag der Kerk is, dat er zonder hem geene Kerk wezen kan, en dat deze beginselen zoowel voor het leerend gezag des Pausen en de verhouding tusschen den oppersten leeraar en de overige leeraars der Kerk als voor het primaat in 't algemeen moeten gelden. „Het geheele leerend lig-

chaam in de Kerk rust op deze rots, ontleent aan haar zijne eenheid en die bovennatuurlijke kracht, waardoor het tegen alle aanvallen van den geest der verdeeldheid, der dwaling en der logen beschermd wordt."

„Het werd ten tweede", gaat Mgr. von Ketteler voort, „door allen voor ontwijfelbaar Katholieke kerkleer gehouden, dat de Kerk buiten haar zigtbaar Opperhoofd de hoogste handelingen van het leerend gezag niet kan stellen, en dat de Paus daaraan altijd het voornaamste aandeel heeft; dat eene Kerkvergadering, die zonder den Paus zou beraadslagen en besluiten maken, nimmer ter laatste en hoogste instantie kerkelijke uitspraken geven en nog minder boven den Paus staan kan; dat alleen de Paus kerkvergaderingen, die de geheele Kerk vertegenwoordigen, kan beroepen; en dat eindelijk Algemeene Kerkvergaderingen eerst dan haar vol gezag bezitten, wanneer een wettige Paus hare besluiten bevestigt.

Ten derde is het van oudsher eene Katholieke leer geweest, dat de Apostolische Stoel, krachtens de beloften, die Christus aan Petrus deed, het geloof altijd zuiver en onbevlekt heeft bewaard; dat alle Kerken en alle Christenen met den Apostolischen Stoel en met de Roomsche Kerk in vereeniging moeten zijn, en dat allen, die zich van de geloofsgemeenschap des Apostolischen Stoels afgescheiden hebben, van Christus' Kerk zelve gescheiden zijn."

Hierna toont hij aan, hoe ook de Gallikanen der zeventiende eeuw en bij name ook Bossuet deze zelfde grondbeginselen uitdrukkelijk aannamen en verdedigden, en met zich zelven in tegenspraak kwamen door de bewering, dat de onveranderlijkheid der Pauselijke uitspraken ex cathedra van de instemming der Kerk afhankelijk was. Het eenige, wat het Vatikaansche Concilie over dit

punt beslist heeft, en wat nog niet op die plegtige wijze was beslist, is: dat deze dwaling der Gallikanen, die door de Kerk altijd verworpen is, nu ter hoogste instantie is veroordeeld.

Hetzelfde leert Mgr. Martin. „Wanneer men de zaak grondig beschouwt, dan was de vraag, of de instemming der Kerk voor de onveranderlijkheid der Pauselijke uitspraken noodig is of niet, het eenige punt, waarop de geheele strijd, die de wereld in beweging heeft gezet, neêrkwam." Brengen we hier zijne verzekering in herinnering: dat hij „in zijne brochure alleen naar zijne gemoedelijke overtuiging spreekt en als getuige van hetgeen hij zelf op het Concilie gehoord en ondervonden heeft" — dan hebben zijne woorden een des te grooter gezag, terwijl overigens de waarheid zijner opmerking aan ieder, die den loop der beraadslagingen en den gang der kerkelijke geschiedenis onbevooroordeeld nagaat, duidelijk is.

Ziedaar het eenige, wat men in deze uitspraak over de onfeilbaarheid des Pausen nieuw kan noemen, en het is alleen nieuw in zooverre het nu eene verpligtende geloofsleer is; wat de zaak betreft, is het niet nieuw, maar oud en Apostoliesch.

De leer der Pauselijke onfeilbaarheid, zooals zij door het Concilie werd uitgesproken, is niets anders dan eene noodzakelijke en naaste gevolgtrekking uit de grondbeginselen, die de goddelijke Stichter der Kerk voor dezer inrigting en bestier heeft vastgesteld, „nur das entfaltete, von Jesus Christus selbst gepflanzte Samenkorn", zegt Mgr. Martin in zijn laatsten vastebrief.

Tegelijk met het beginsel, of liever in het beginsel zelf was de gevolgtrekking aan de Kerk geopenbaard en werd

zij in alle Christelijke eeuwen geloofd en beleden. Het zou echter eene verkeerde voorstelling zijn, als men zeide, dat de leer der Pauselijke onfeilbaarheid vóór de Vatikaansche uitspraak slechts ingewikkeld werd aangenomen; integendeel de eerste Christelijke tijden hebben haar ook uitdrukkelijk aangenomen en in de praktijk opgevolgd. De tegenovergestelde leer is eene gansch nieuwe leer.

We zouden tal van getuigenissen, ook van het aloude geloof der Nederlandsche Katholieken aan de Pauselijke onfeilbaarheid kunnen aanhalen, we hopen dat deze laatsten bij eene andere gelegenheid afzonderlijk zullen besproken worden; thans bepalen we ons tot de geloofsgetuigenissen uit een land, welks Bisschoppen eerst onlangs openlijk van hunne instemming met het Vatikaansche dekreet hebben doen blijken; we spreken, bij wijze van voorbeeld, over het geloof aan de Pauselijke onfeilbaarheid in Hongarije.

De Vorst-Primaat van dat land, de Aartsbisschop van Gran, legde hierover de volgende verklaringen af in zijnen rondgaanden brief van 8 Sept. ll.

Hij haalt eene lange reeks van getuigenissen aan, deels in het Latijn, deels in het Hongaarsch geschreven, waaruit blijkt, dat in Hongarije de Pauselijke onfeilbaarheid altijd is aangenomen; zij bewijzen, dat deze leer steeds door Aartsbisschoppen en Bisschoppen, domheeren, professoren, pastoors en andere priesters, door de wereldlijke en de reguliere geestelijkheid aangenomen en verdedigd is, dat zij verder op de universiteit, op de lycea en de seminariën, zoowel als op den predikstoel en in de leerboeken, gevolgd is.

Aan het begin der bewijsstukken staat het dekreet van de vergadering der Hongaarsche geestelijkheid; het werd 24 October 1682 door den Primaat van Hongarije en Aartsbisschop van Gran Georgius, Stephanus Szélepchenyi uitgevaardigd en veroordeelde de 4 Gallikaansche propo-

sitiën. Hierop volgen eene menigte van getuigenissen sedert het jaar 1252 tot op onze dagen; daaronder zijn de dekreten der Provinciale Conciliën van Gran en van Colocsa.

De Aartsbisschop wendt zich na deze vermelding tot zijne geestelijkheid en zegt: „Het staat aan u, zeer geliefde broeders en zonen in Christus, te beoordeelen, of hetgeen bewezen moest worden, nu werkelijk bewezen is, dat namelijk de leer van het onfeilbare leeraarsambt des Pausen, wanneer hij eene uitspraak ex cathedra doet, in Hongarije niet nieuw en onbekend, maar overoud, welbekend, ten alle tijde verdedigd is. Oordeelt zelven, of men de leer nieuw kan noemen, die, om anderen voorbij te gaan, Nikolaas Olah, † 1568, Petrus Kardinaal Pazmany, de onsterfelijke stichter der Hongaarsche Universiteit, † 1637, Nikolaas Graaf Eszterhazy, Rijkspalatijn, † 1645, geloofd en geleerd hebben. En welke leer heeft Georgius Szélepchenyi, Aartsbisschop en Primaat van Hongarije, met de overige Bisschoppen, abten, proosten, kapittels en professoren der godgeleerdheid en der heilige canons, veroordeeld en verboden als ongerijmd, afschuwelijk, als in Hongarije nieuw en vroeger geheel onbekend? Is het niet de leer, die niet in Hongarije, maar in Frankrijk werd uitgedacht en vervat is in de derde der Gallikaansche propositiën? deze loochent, dat de uitspraak van den Roomschen Paus over geloofsvragen onherroepelijk is, zoolang de instemming der Kerk er niet bij komt, d. i. zij loochent, dat het leeraarsambt van den Roomschen Paus onfeilbaar is."

Naar waarheid kan Mgr. von Ketteler schrijven: „Oud en Apostoliesch is deze leer zelve, nieuw is hare authentieke en uitvoerige verklaring, en deze was het gevolg der opgekomen twijfelingen. Tot nu toe was nog niet be-

slist, of de bewijzen, welke uit de Heilige Schrift en uit de oorkonden der overlevering voor de onfeilbaarheid der hoogste Pauselijke uitspraken werden aangevoerd, slechts in den zin, die nu uitgesproken is, konden worden verstaan, of dat ook nog eene andere zinsverklaring kon worden aangenomen. Van daar kwam het, dat, hoewel de verdedigers der nu uitgesproken leer de meerderheid uitmaakten, toch ook andere zinsverklaringen, bijv. volgens de wijze der Gallikanen, eenige voorstanders hadden. Sedert nu het leerend gezag der Kerk beslist heeft, is de ware zin van Schriftuur en overlevering op onfeilbare wijze uitgelegd, en derhalve moet in de Kerk van Christus dit verschil van gevoelen ophouden."

De hoogwaardige Schrijver laat hierop deze beschouwing volgen:

„Doch hieruit vloeit nog een gewigtige gevolgtrekking voort, en wel over de wijze, hoe deze leer uit de H. Schrift en de overlevering bewezen moet worden, en over de wijze, waarop men haar bestrijdt. Men kan hier onder dubbel opzigt falen.

Eenigen bedriegen zich, wanneer zij voor deze leer, zooals zij nu is uitgesproken, een zoo evident bewijs uit Schriftuur en overlevering vorderen, als men eerst dan zou kunnen vragen en geven, wanneer alle leeringen der Kerk altijd met dezelfde duidelijkheid en uitvoerigheid in alle eeuwen verkondigd waren. We willen hier volstrekt niet onderzoeken, of en in hoever zulk een bewijs kan geleverd worden, of alle bedenkelijke moeijelijkheden — meestal uit feiten gemaakt, welke ons naar hunne omstandigheden slechts hoogst onvolkomen bekend zijn, terwijl juist van die omstandigheden het vellen van een volkomen zeker oordeel afhangt — of die moeijelijkheden met eene evidentie, die elke tegenspraak onmogelijk maakt, kunnen worden

opgelost. Wij beweren alleen, dat, volgens de Katholieke opvatting, een zoo evident bewijs nooit als voorwaarde voor de leerstellige uitspraak der Kerk kan gevorderd worden. Daartoe zou men slechts dan geregtigd zijn, wanneer niet alleen de openbaring in alles en voor allen volstrekt duidelijk was, maar ook alle kenbronnen en getuigenissen der openbaring zulk eene evidente duidelijkheid voor allen hadden, dat zij voor verschillende uitleggingen onvatbaar waren. Dan zouden wij, voorwaar, geen leerende Kerk en geen leeraarsambt meer behoeven.

Doch dit zou werkelijk alleen daardoor mogelijk geweest zijn, dat God dezen bovennatuurlijken bijstand, dien Hij nu der Kerk verleent, om haar voor dwaling te bewaren, aan ieder mensch in 't bijzonder gegeven en alzoo allen onfeilbaar gemaakt had. De natuur eener leer daarentegen, die zeker, wat haar wezen betreft, altijd dezelfde blijft, maar niet van den beginne af ten opzigte van al hare deelen evident duidelijk is, sluit noodwendig in, dat er in betrekking tot de historische getuigenissen een zekere duisterheid en een zeker wankelen in de verklaring harer beteekenis kan heerschen, namelijk zoolang deze door het onfeilbare leeraarsambt nog niet authentiek is verklaard. Anders waren zulke twijfelingen omtrent de opvatting der leerstukken nooit mogelijk geweest, en toch zijn ze, naar de getuigenis der geschiedenis, zelfs onder de regtgeloovigen, dikwijls aan de leerstellige uitspraken der Kerk voorafgegaan.

Door dezelfde oorzaak dwalen anderen niet zelden in tegenovergestelde rigting. Wanneer de eersten een volstrekt duidelijk bewijs vragen, ten einde de aannemelijkheid eener dogmatische beslissing te erkennen, dan houden dezen vol, dat zij zulk een volstrekt afdoend bewijs kunnen leveren. Doch terwijl zij meer volhouden dan zij moeten volhouden, komen zij in gevaar, dat zij hunne stelling

niet kunnen bewijzen; en de tegenstanders trekken daaruit voordeel, om de zaak zelve te bestrijden, terwijl het gebrek alleen in de verkeerde methode der verdedigers gelegen is. De bewering, dat de geheele overlevering betrekkelijk alle geloofsstukken volkomen duidelijk is, staat eigenlijk op gelijke lijn met de bewering der Reformatie, dat het woord Gods volkomen duidelijk is.

Iedere door de Kerk uitgesproken leer heeft in Schrift en overlevering haren vasten grond. Daarom zal het altijd mogelijk zijn om na te wijzen, dat de beteekenis, waarin de Kerk de openbaring verstaat, met den geest en met het woord der Heilige Schrift en evenzeer met de geheele overlevering overeenstemt. Doch de onfeilbare zekerheid omtrent den waren zin van de woorden der H. Schrift en de getuigenissen der overlevering ligt in geen van beiden, maar in het onfeilbare leeraarsambt der Kerk; zonder dit onfeilbare leeraarsambt zou de twist over den waren zin der Schrift en der overlevering nooit ophouden."

VI.

„Alleen God is van nature onfeilbaar.

God werkt op aarde door zijne schepselen, gelijk in de natuur, zoo ook in de Kerk. In de natuur geeft Hij door geschapen wezens aan andere schepselen bestaan, leven en beweging. Op gelijke wijze geeft Hij in zijne Kerk door zijne plaatsbekleeders aan de menschen het bovennatuurlijke leven en de geopenbaarde waarheden, en Hij bewaart die waarheden zuiver en onvervalscht, opdat zij nimmer zouden ophouden het ware voedsel der zielen te zijn.

Tot uitdeelers dezer geheimen heeft Hij in de Kerk den Paus en de Bisschoppen aangesteld, en Hij geeft hun den noodigen bijstand, opdat zij bij het verkondigen zijner geopenbaarde leer door de menschelijke zwakheid niet

overwonnen worden, maar de openbaring onvervalscht en zuiver bewaren. God zelf is in de Kerk met zijnen H. Geest. Door zijne goddelijke magt zal Hij, bij de hoogste leerstellige uitspraken, nu eens den Paus alleen, dan weder de Bisschoppen, met den Paus vereenigd, voor alle dwaling bewaren.

Maar wat deze werktuigen Gods in de Kerk doen, is aan de wet onderworpen, die de H. Paulus met deze woorden uitspreekt: „Maar wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt? Doch zoo gij het ontvangen hebt, waarom roemt gij dan, alsof gij het niet ontvangen hebt?" Aan God alleen de eer voor alle genaden, die ons in de Kerk door zijne dienaren worden toebedeeld!"

In deze korte, maar zinrijke stellingen vat de hoogwaardige Bisschop van Mainz de algemeene beginselen, waaruit het leerstuk der Pauselijke onfeilbaarheid noodzakelijk voortvloeit, te zamen.

Wat is er in die beginselen, dat den Katholiek als eene leer kan voorkomen, die hard is om te gelooven of moeijelijk overeen te brengen met de overige grondregels des Christendoms; wat is er in, dat den geloovigen Protestant tegen de Kerk kan verbitteren of hem aanleiding geven tot de klagt, dat de Vatikaansche Kerkvergadering den Paus eene goddelijke eigenschap heeft toegekend; wat is er in, dat de ongeloovige als niet-gevolgelijk kan bespotten, of als een voor Staat of maatschappij gevaarlijke leer kan veroordeelen?

Echter zijn eenigen dezer beginselen en dezelver naaste gevolgtrekkingen de steen des aanstoots geworden niet slechts voor velen, die altijd buiten de Kerk stonden, maar ook voor niet weinigen, die vroeger tot haar behoorden, en van welke verscheidenen in staat waren om haar met meer dan gewone talenten te dienen.

Is het niet duidelijk, de verklaring der onfeilbaarheid van den Paus was voor eenigen der Duitsche geleerden, en ook voor menigeen hunner volgelingen, niet veel meer dan eene aanleiding om reeds lang gekoesterde en nooit geheel en al verborgen gehouden antipathiën tegen de Kerk zelve en haar zigtbaar Opperhoofd zonder terughouding te uiten en op te volgen, en hun geroep tegen 's Pausen onfeilbaarheid is slechts de leuze van een strijd tegen de geheele inrigting en het leerstelsel der Kerk [1]).

Wanneer men de godsdienstige woelingen, waarvan Duitschland thans getuige is, aldus beschouwt, dan eerst wordt het ons verklaarbaar, hoe zij, die tot voor weinig tijd getrouwe kinderen der Katholieke Kerk schenen te wezen, thans in staat zijn haar met de onedelste middelen te bestrijden, en zich aan den kant te scharen harer verklaarde vijanden.

Het laaghartige van hun bestrijding wordt door Mgr. von Ketteler op de volgende wijze in het licht gesteld:

„Hadden de mannen, die wij om hun gewigtige roeping liever zouden hoogschatten dan berispen, ons, in weerwil van hunnen tegenstand, het bewijs gegeven, dat zij in warme liefde voor de Kerk, in eerbied voor haar Opperhoofd bij niemand ten achter stonden! Zij hebben het niet gedaan; zij hebben aan eenen tegenstand deel genomen, die zich tegen veel meer dan tegen de onfeilbaarheid van het Pausélijke leeraarsambt kantte; die het primaat, die de Kerk zelve trof, die het Opperhoofd der Kerk trachtte te vernederen, hunne herders hoonde, de geschiedenis der Kerk belasterde, den vijanden der Kerk moed gaf en in het hart van vele Katholieken, bij

1) Dit wordt nader toegelicht in de degelijke brochure van den Zeer Eerw. Pater van Gestel, *Het Licht in de Duisternis. Studiën op wetenschappelijk en godsdienstig gebied.* Vierde jaargang, III.

name onder de leeken, die argeloos in den roep hunner geleerdheid vertrouwen stelden, de liefde tot de Kerk, ja zelfs het geloof verzwakte en ondermijnde. Ook in andere landen heeft men zich tegen deze uitspraak eenigermate verzet, maar dit geschiedde, buiten eenige uitzonderingen, op eene wijze, die van het verzet dezer Duitsche bestrijders hemelsbreed verschilde. De liefde voor de heilige Kerk Gods heeft hen niet weêrhouden, om deze vraag volgens de wijze der slechtste, nieuwere, op schandalen azende polemiek in naamlooze en onderteekende geschriften en dagblad-artikelen te behandelen. Zij rigtten zich tot een publiek, dat geheel buiten staat is, een onbevangen, onpartijdig, regtvaardig oordeel te vellen, dat volstrekt dezelfde vooroordeelen tegen de Kerk en al hare instellingen en leeringen heeft, die het tegen de leer der Pauselijke onfeilbaarheid laat gelden. Dat mannen, die tot de Kerk willen behooren, in staat waren om zich voor hunnen strijd van de Allgemeine Zeitung te bedienen en zich tot het publiek konden rigten, waarvoor de Allgemeine Zeitung wordt geschreven, dat is een der betreurenswaardigste en schandelijkste gebeurtenissen in de Kerk van Duitschland.

Voor ieder, die zich ten opzigte der beginselen niet door den uitwendigen vorm laat bedriegen, kan het aan geen twijfel onderhevig zijn, dat er ter naauwernood een blad is, hetwelk niet slechts de Katholieke Kerk, maar alle positieve Christendom meer onder ieder opzigt, standvastiger en listiger en daarom op gevaarlijker wijze bestrijdt dan dit dagblad. Hier en daar, hoewel gedurig zeldzamer, neemt het, ter misleiding van zwakke lezers, ook een artikel op, dat voor de Kerk en het Christendom gunstig is gestemd, maar tegelijkertijd worden er de uiterste negatieve rigtingen van den tegenwoordigen tijd, tot zelfs

het meest besliste Pantheïsme en Materialisme, ja wordt er zelfs de ligtzinnigste romanliteratuur (indien deze maar het gift en de gemeenheid onder een genoegzaam betamelijken en eleganten vorm bedekt) ruim in vertegenwoordigd en ten sterkste aanbevolen. En dit orgaan, dat met geheel het Christendom in tegenspraak is, hebben Katholieke geleerden voor zich uitgekozen, om de Kerk voor dat publiek aan te klagen, hetwelk er zijne gezindheid in vertegenwoordigd ziet. Daar zijn ze opgetreden naast de openlijkste tegenstanders der Kerk, om in vereeniging met hen tegen het Concilie te strijden.

Wij hebben reeds zoovele booze verbonden beleefd, maar dit verbond van Katholieke godgeleerden met hen, die er voor uitkomen, dat zij vijanden van het Christendom zijn, gaat alle andere in verwerpelijkheid te boven. En zoo gaat het tot nu toe voort. Terwijl er naauwelijks meer een warm, trouw woord voor de Kerk en haar Opperhoofd uit den mond dezer tegenstanders vernomen wordt, zetten zij hunne bittere polemiek zelfs te midden van de diepste smarten der Kerk voort, in eenen tijd, waarin een der grootste wandaden tegen de Kerk en haar Opperhoofd volbragt werd, waarin de harten van alle trouwe kinderen der Kerk bloeden, waarin de hel haar triomflied aanheft.

Tot de rubriek „Leerstuk der onfeilbaarheid" wordt op dit oogenblik de strijd tegen de geheele Christelijke wereldbeschouwing teruggebragt... en onder deze rubriek staan de artikelen als in broederlijke eendragt naast elkander, om het even of zij door Katholieke godgeleerden of door pantheïstische Hegelianen geschreven zijn."

Ziedaar de beschrijving van een strijd tegen de Kerk en den Paus, door hen gevoerd, die nog beweren de echte Katholieken, de ware verdedigers der Katholieke leer te

zijn. Zij hebben het, helaas! niet bij woorden gelaten, zij hebben de strengste voorschriften evenzeer als de liefderijkste vermaningen hunner Bisschoppen versmaad, zij hebben zich aan de straffen der Kerk niet gestoord, zij hebben eene nieuwe belijdenis tegenover de hare gesteld, een eigen altaar tegenover het hare opgerigt, en ten einde zich de hulp van den Staat te verzekeren, hebben zij tegen de Katholieke Kerk de beschuldiging ingebragt dat zij thans, door de uitvaardiging van het dogma der Pauselijke onfeilbaarheid, voor den Staat gevaarlijk is geworden; langs dezen weg hebben zij de regeringen aangemaand om haar te vervolgen; de gouvernementen van Pruissen en van Beijeren hebben reeds meer dan den eersten stap gezet, en een geweldige storm schijnt zich tegen de Kerk van Duitschland te verheffen.

De kortzigtige en kleingeloovige begint bij het zien der opkomende gevaren te vragen: maar was dan de afkondiging van dit leerstuk welligt niet ontijdig? ware het niet beter geweest, indien de Vatikaansche Kerkvergadering geluisterd had naar den raad der Bisschoppen, die zich aan de laatste stemming onttrokken, omdat zij deze uitspraak voor ontijdig hielden?

„Men kan zich tegen het Vatikaansche Concilie", antwoordt Mgr. Martin, „op velerlei andere wijzen bezondigen dan juist door de zonde van ketterij. Door de ketterij bezondig ik mij tegen het Concilie, wanneer ik mij aan de dekreten, die het mij te gelooven voorstelt, weiger te onderwerpen. Andere zonden, waaraan ik mij tegen het Concilie kan schuldig maken, zijn de zoodanige, die uit gebrek aan kinderlijke liefde, gehechtheid, en eerbied jegens de Kerk voortkomen.

Hiertoe behoort ook het gedrag dergenen, die wel is waar zich geloovi gaan de dekreten van het Concilie on-

derwerpen, maar die de eene of andere zijner uitspraken, ik bedoel, de uitspraak over het Pauselijke onfeilbare leeraarsambt, ook nu nog, nadat zij afgekondigd is, voor ontijdig aanzien of verklaren.

De H. Geest, die de Kerk bestuurt, en onder wiens leiding de geloofskreten van Algemeene Conciliën worden gemaakt, is niet alleen den geest der waarheid, aan wien men zich onvoorwaardelijk moet onderwerpen, maar ook de geest der wijsheid, aan wien ik mij met kinderlijk vertrouwen moet overgeven.....

„Onze gedachten zijn dikwerf zeer vreesachtig en zeer onzeker is onze voorzigtigheid" [1]). Onze horizon is te beperkt. Vooral de groote gebeurtenissen in de geschiedenis der Kerk of der wereld, die eerst gisteren hebben plaats gegrepen en zich in hare gevolgen nog niet ten halve hebben ontwikkeld, worden door ons, heden en morgen, nog niet onbevangen en daarom nog onregtvaardig beoordeeld. De partijdige, hartstogtelijke ingenomenheden en antipathiën moeten eerst voor een rustiger overweging en beoordeeling der dingen hebben plaats gemaakt. Stormen, zooals het Vatikaansche Concilie ze verwekt heeft, zijn meer dan eens na zulke groote kerkvergaderingen opgestoken, en de rust, de vrede der Christenheid is daardoor schijnbaar voor een langeren of een korteren tijd verstoord geworden. Er is echter ook eene valsche rust, evenzeer als er heilzame stormen zijn, die de boomen niet slechts niet uit den grond rukken, maar ze ook dikwijls sterker wortelen doen schieten. Niet naar de spoedig voorbijgaande gevolgen mag ik de verdienste en de uitkomsten van de daden der Kerk beoordeelen. De hoofdvraag zal ten laatste, bij eene regtvaardige beoordeeling van het Vatikaansche Con-

1) Sap. IX, 14.

cilie, alleen hierop kunnen neêrkomen: „Heeft de Kerkvergadering ons de waarheid geleerd of niet?" Indien zij ons de waarheid heeft geleerd, dan zal men zich over al het overige, wat er zich als eene onaangename, bittere toegift heeft bijgemengd — met hoeveel smart we het ook voor dit oogenblik mogen ondervinden — gemakkelijk kunnen troosten. Daardoor alleen vervult de Kerk hare bestemming, wanneer zij de waarheid en inzonderheid de verduisterde en aangevochten waarheid in het licht stelt en haar in haren glans aan de wereld vertoont.

Hemel en aarde gaan voorbij, maar de waarheid gaat niet voorbij."

Pr.

NECROLOGIUM DIOECESIS HARLEMENSIS.

AUSPICIUM SUMENS AB ANNO DOMINI 1600.

Studio (ut putatur) R. Viri JOANNIS BUGGAEI,
Canonici ejusdem Ecclesiae,
inchoatum,
descriptum vero A°. 1710 et deinceps continuatum per N. N.
(*Vervolg van* Blz. 57 vv.) [1]

Anno Dni 1646.

R. D. Mr. Petrus Pelt, pastor S. Jacobi Ultrajecti, qui obijt ibidem 23 Martij.

R. D. Nicolaus Lonius, 19 Aprilis.

R. D. Mr. Cornelius Dignoms S. T. B., 12 Julij.

R. D. Mr. Alardus Palmert, Capellanus Hussensis, 13 Julij.

R. D. Mr. Joannes Rucht, pastor Diemensis, obijt Amsterdami 20 Julij.

R. D. Mr. Egbertus Ebbius, administrator ad Amsteliam in de Ness per XV annos, 26 Sept.

R. D. Mr. Petrus Dirxhornius, pastor in Velsen. Obijt ibidem.

R. D. Mr. Simon Gronstadius, pastor Groningae, obijt in flore aetatis.

1647.

Adm. R. D. Jacobus Olaeus. S. T. L. post XXI sui annos laboris in Hollandia, obijt Amsterd. 15 Jan.

---

1) Op blz. 61, 14 r. v. o. is eene drukfout ingeslopen; er staat: A°. 1636, 15 October, lees: A°. 1630, 15 October.

R. D. Mr. Jacobus Everdingius defunctus Hagae-comitis 12 Febr.

R. D. Mr. Paulus van Haften, pastor in Mije, Seghveld etc. Obijt Culenburgi 6 Apr.

R. Pr. Willebrordus Witte-crucius Soc. Jesu, qui obijt Leijdae ex variolis in flore aetatis, 25 Aprilis.

R. D. Georgius Ooms obijt Dordraci 12 Maij.

R. D. Magister Joannes Coetzius S. T. B. F. pastor in Wormer. Obijt Harlemi 20 Junij.

R. D. Mr. Joannes Bekom S. T. L. pastor Delphensis, obijt Goudae 19 Julij.

R. D. Mr. Cornelius Heinius, sacellanus Harlemensis, obijt ibidem 17 Aug.

R. D. Joannes Benning obijt Amsterd. 4 Octob.

R. D. Mr. Joannes Stiltingh, coadjutor in Langeraar, vita functus Ultrajecti 9 Octob.

Adm. R. D. Mr. Nicolaus Verwerus S. T. L. Can. Harl. Obijt Amsterdami 13 Octob.

R. D. ..... Trompius obijt Rotterdami circa 25 Octob: 27.

Adm. R. D. Gerardus Eenhusius S. T. L. Canon. Harlemensis, pastor Hornanus. Obijt Hornae 25 Novembris.

R. D. Joannes Simonis, per annos 30 pastor in Hem, obijt ibidem ex calculo, 27 Nov.

R. Pr. Fr. Theodorus Verwijnen Ord. Praed. obijt in Beemstria 29 Novembris.

1648.

R. D. Mr. Joannes Nicolai Vischerus, pastor in Abkoude, obijt 7 Januarij.

R. D. Mr. Valerius à Cloes, dictus Cuijck, obijt Ultrajecti 27 Julij.

R. D. Mr. Haddemannus Paludanus S. T. B. F. obijt Hagae-comitis 7 Aug.

R. D. Franciscus Muijlwijck, qui obijt Amersfortiae 7 Nov.

R. D. Henricus Schenckelius obijt Hagae 28 Nov.

R. Pr. Fr. Joannes Schedam ord, praed. obijt Leowardiae 8 Martij.

R. Pr. Fr. Dominicus Janssenboij ejusd. ord. obijt Amst. 15 Martij.

1649.

Adm. R. D. Vitus Jacobi S. T. L. Archipresbyter Frisiae, pastor Leowardiae, obijt ibid. 21 Jan.

R. D. Mr. Bernardus Moock S. T. B. F., qui obijt Roterodami 11 Aprilis.

Adm. R. et Consultiss. vir Jacobus Dierhout, Ultrajecti 26 Aprilis.

R. Pr. Joannes Lemnes, Ord. FF. Minorum, obijt Amst. 26 Aprilis.

Adm. R. et Consultissimus D. Antonius Neercassel obijt Gorcomij 1 Julij.

R. D. Mr. Damasus Doesanus, pastor in Hogemade, 16 Julij.

R. Pr. Godefridus Saelmaejer, Benedictinus, pastor in Woerden, obijt ibid. 10 Aug.

R. D. Mr. Wilhelmus Lappius, obijt Wesopij 16 Aug.

R. Pr. Philippus vandenbroeck, ord. praed. obijt Harlemi.

R. D. Joannes Polling vita functus Groningae 11 Novemb.

R. D. Cornelius Schaegen obijt Amst. 14. Nov.

R. D. Henricus de Jongh in Barchel[1]) 2 Decemb.

R. D. Mr. Hermannus Neobethius S. T. B. Sacellanus Harlemensis, obijt Harl. 22 Decemb.

1650.

R. Pr. Fr. Albertus Janssenius, ord. praed. Obijt Rotterdami 7. Jan.

Adm. R. D. Suitbertus Purmerend S. T. L. Archipresbiter Delphensis, obijt ibid 3 Feb.

---

1) Berkel.

R. Pr. Wilhelmus Riser, Regularis observ. Post xlij sui laboris annos obijt Amst. 28 Febr.

R. D. Mr. Henricus a Doorn, Ultraj. 4 Maij.

R. P. Joannes Beuner Ord. FF. Minorum Reg. obs. obijt in Frisia 23 Maij.

R. D. Mr. Jacobus Bartholomaei, pastor in Amsterveen, obijt in Bovekerk 25 Maij.

R. D. Gerardus Schats, Iselstadij 31 Maij.

R. Pr. Fr. Guilielmus Beekmans, ord. F F. Min. obijt Leijdae, 10 Junij.

R. et Expertiss. D. Petrus Buggaeus Antverpiae 22 Aug.

R. D. Mr. Joannes Spangius, pastor et archipresb. Leowardiensis, obijt ibid. 3 Octob.

R. et Eximius D. Jacobus Schendelius, S. T. D. Ultraj. 13 Octob.

R. D. Mr. Petrus Isbrandi, Ecclesiae Cathed. Harlem. Canonicus, pastor in Wtgeest, 17 Nov.

R. D. Mr. Petrus van Rhijn, ordinarius in Abkoude, 21 Nov.

R. D. Mr. Bruno Dunius, Can. Oldensaliensis, obijt 29 Nov.

R. D. Mr. Cornelius Wijckersloot in Langer-aar 17 Dec.

1651.

R. D. Mr. Theodorus van Doorn, pastor in Egmont, 2 Februarij.

R. D. Mr. Petrus Bobeldicius, pastor in Crommenijerdijck, 19 Martij.

R. D. Mr. Joannes Nojus, pastor in Crommen-ij, 22 Martij.

R. P. Hyacinthus Theodorus Hermanni ord. praed. S. T. L. ordinarius in Heylo. Obijt Alcmariae 2 Aprilis.

R. D. Mr. Henricus ab Eck obijt Utraj. 2 Maij, paucis diebus post celebratas primitias.

Adm. R. D. Mr. Jacobus Vligerius post xl pastoralis sui laboris annos obijt Amst. 27 Apr.

R. D. Mr. Theodorus Porterus S. T. B. F., pastor Zevenariae, obijt 31 Aug.

Adm. R. D. Mr. Antonius Schelling-wou obijt Amstelodami 25 Aug.

R. D. Justus a Rijnevelt, Canonicus ad S. Joannem Ultrajecti, obijt ibidem 23 Sept.

R. P. Fr. Engelbertus Schevenhusius ord. Sti. Benedicti, Ordinarius in 't Hondert [1]), obijt ibid. 3 Octobris.

Illustriss. ac Reverendiss. D. Dnus Philippus Rovenius, Archiepiscopus Philippensis, per annos .... foederati Belgii Vicarius Aplicus, obijt summo omnium dolore 11 Octob.

R. P. Fr. Joannes Coninck Ord. S. Francisci. Obijt Amst. 11 Nov.

R. D. Mr. Joannes Rugius, natione Noor-wegus; ad suos aliquando apostolus, obijt Amst. 6 Decemb.

1652.

R. D. Mr. Joannes Adriani Merius, pastor in Woggenum, obijt op de Meer 19 Februarij noctu ante horam XII.

R. D. Mr. Joannes Akoij, pastor in Aelstmeer, qui obijt ibid. 3 Aprilis.

R. D. Mr. Godefridus Mokius, quondam Illustriss. Philippensis Rovenij Secretarius per annos ... obijt Hussiae 22 Julij.

R. D. Mr. Abrahamus Stouthandel, qui obijt in Langeraar die 24 Julij.

R. D. Mr. Cornelius Dhoueus, in vita missionarius per Frisiam, obijt die 27 Julij.

R. D. Mr. N. van Voorst, obijt Ultraj. circa medium Augi.

R. Adm. D. Theodorus Schendel S. T. L. pastor et Archipresbyter Leidensis. Obijt Leidae 12 Aug.

---

1) Van der Aa: *Aardrijksk. Woordenboek der Nederl.*: „*het Hondert*, „stuk lands, pr. Gron. gem. Kantens, 10 min. N. O. van Rottum".

R. D. Mr. Cornelius Robijn, pastor in Cudelsteert, qui obijt in de Quakel 22 Aug.

R. D. Mr. Joannes Hiskens, qui obijt in Omlandia 2 Sept.

R. D. Adrianus Wtenhage van Ruyven, missionarius Brielae, qui obijt Delphis 6 Sept.

R. D. Mr. Cornelius Wijck, pastor in Cralingen circa Rotterdamum, qui obijt ibid. 15 Sept.

R. D. Mr. Haymo Koeck J. U. L., qui obijt Amstelodami in flore aetatis 26 Sept., ad magna natus.

R. D. Mr. Joannes Oijensis obijt Rott. 5 Octob. in flore aetatis.

R. D. Mr. Gerardus Craenland, pastor in Diemen, qui obijt die 9 Octobris.

R. D. Mr. Guilielmus van den Sanden, Sacellanus Harlemensis, qui obijt ibid. 12 Octob.

R. D. Mr. Fabianus Blockland obijt Amst. 15 Octob.

R. adm. ac Eruditissimus D. Gerardus Brassemius S. T. L. Ecclesiae Cathedr. Harl. Canonicus. Obijt Alcmariae 17 Octob. in flore aetatis.

Rever. ac amplissimus Dnūs D. Leonardus Marius S. T. D. Praepositus Harlemensis, pastor Amstelodamensis, Vic H..... Obijt Amsterdami 18 Octobris post administratum ibidem Begginagium per annos ....

R. ac Praenobilis D. Dnūs Adrianus Renesse de Wulp, operarius fidelis in Zelandia, qui obijt Goezae 27 Octob.

R. D. Mr. Gualterus Fontein, qui obijt Amst. 30 Oct.

R. Pr. Adrianus Motman ord. S. Francisci obijt Hornae 29 Novemb.

R. P. Arnoldus de Witt Ord. S. Francisci Strict. Observantiae, obijt Harlemi, dierum plenus et laboribus plurimis perfunctus 28 Decemb.

1653.

R. D. Mr. Franciscus Vanderbrugge, per annos multos deservitor Schagae, obijt ibid. 19 Jan.

R. D. Mr. Aegidius Middeldorpius, obijt Ultrajecti 24 Aprilis.

R. D. Mr. Hubertus Bijlevelt, operarius fidelis in vinea Dñi. Obijt Ultraj. 8 Junij.

R. D. Mr. Henricus Pieck, pastor in Hooch-landia, obijt Amorsfortiae 19 Aug.

R. P. Bonaventura, capucinus, indefessus animarum zelator, obijt in Ameloo 17 Sept.

R. D. Mr. Jacobus Uytdewaele, pastor in Sevenhoven, obijt ibid. 24 Sept.

R. D. Mr. Guilielmus de Baut, Sacellanus Fratris sui, qui obijt Delphis 25 Sept.

R. D. Mr. Cornelius Vosbergen, pastor in Sparenwoude et Sparendam, Sacellanus anguli, qui obijt Harlemi 30 Sept.

R. D. Mr. Joannes van Zel, qui obijt Antverpiae 23 Aug.

R. adm. ac Amplissimus D. Stephanus Chrachtius, fidelissimus per annos 52 operarius Amstelodami, qui obijt ibid. 27 Junij.

R. D. et Mr. Martinus Swaenenburcht, qui obijt 29 Sept.

R. adm. ac Amplissimus D. Joannes Wachtelaer S. T. L. et per 45 annos Vicarius Ultrajectensis, obijt Culenburgi in senectute bona 12 Octob.

R. D. Mr. Bernardus Hoogwerff, coadjutor Roterodamensis, obijt ibid. 15 Octobris.

R. D. et Mr. Bartholdus Ingelius J. U. L. pastor in Anckeveen et vicinis locis per annos 34, obijt ibid. 2 Decemb.

R. D. Mr. Joannes Latue, pastor in Beverwijck, obijt ibid. 17 Decemb.

R, D. Mr. Henricus Schellingwerve S. T. B. obijt Amst. 31 Decemb.

1654.

R. Pr. Franciscus Roosen ord. min. strictioris observ.

qui obijt in Ouderlpade, Frisiae pago, 20 Martij.

R. D. ac Mr. Nicolaus van der Cloes S. T. B. F. coadjutor Roterodami, ibidem et obijt 1 Aug.

R. D. ac Mr. Carolus de la Cambre, alias Vercamer, S. T. B. F. pastor in Schagen per annum et dimidium, ibidem obijt 17 Aug, in juventutis flore.

R. D. ac Mr. Adrianus van Voorst S. T. B. F. Sacellanus Ultrajectensis, ibid. obijt 29 Decembris.

1655.

Adm. R. ac Eruditiss. vir ac D. Mr. Jacobus Eijlerus S. T. L. pastor et Archipresbyter Lingensis dignissimus, obijt Lingae 1 Januarij.

R. adm. Pr. Joannes Brelens ord. min. Regul. observ. obijt Amst. 21 Maij.

Adm. R. et Ex. vir ac D. Modestus Stephani Seuck S. T. D. et quondam Collegii SS. Willibrordi et Bonifacii Praeses dignissimus, obijt Coloniae Agrippinae 5 Julij.

R. Pr. Joannes Baptista Listhoven Soc. Jesu, peste Leijdae, mense Aug.

R. Pr. Petrus Crab Ord. Minorum, peste Leijdae mense Sept.

R. Pr. Theodorus de Beier ord. Praed. peste Leijdae, mense Octob.

R. Pr. Vincentius Stalpaert Ord. Carm. Discalc. peste Leijdae, mense Octob.

R. D. ac Mr. Jacobus Brouwer S. T. B. F. obijt Amstelodami 11 Octobris.

R. D. ac Mr. Joannes Gesselius S. T. L. pastor curatus Ultrajectensis, ibid. obijt.... Novemb.

1656.

R. D. Petrus Franciscus Plempius, pastor in Duyvendrecht, obijt ibid. 28 Januarij.

R. D. ac Magister Paulus Tadema, fidelissimus operarius in Frisia. Obijt Leowardiae.... Maij.

R. D. ac Mr. Arnoldus Loeffius S. T. B. pastor Wesopiensis per annos 32. Obijt ibidem 19 Junij.

R. D. Antonius de Rode J. U. L. Obijt Ultraj. 26 Junij, stylo veteri.

R. adm. ac Eruditiss. D. ac Mr. Dnus Joannes Caterus S. T. L. Archipresb. et pastor Alcmariensis, ibidem obijt 17 Julij.

R. Pr. Joannes Neef S. J. obijt Hornae peste.

R. Pr. Ludovicus van Empel ord. minorum, ibidem Hornae 15 Aug. peste.

R. P. Henricus Sonnius Ord. Praed. in Frisia missionarius, obijt Leowardiae.... Septemb.

R. D. ac Mr. Franciscus Terhoente, pastor ac director monialium in Almeloo, ibid. obijt 16 Sept.

R. adm. D. Joannes van der Stock, Archipresbyter ac pastor Leowardiensis, ibid. obijt 27 Sept. peste.

R. D. Guilielmus Hugonis, pastor in Berckel, ibid. obijt 29 Sept.

R. adm. et Eruditiss. Vir Dnus ac Mr. Theodorus van Wijck S. T. L. pastor Daventriensis, ibid. obijt 2 Octobris.

R. P. Fr. Henricus Donselaer Ord. FF. Praed. missionarius in Beemstria, obijt 16 Decemb.

R. D. Florentius Verhorst, pastor in Berckel, obijt ibid. 18 Decembris.

1657.

R. D ac Mr. Joannes Jacobi, pastor in Boeckerspel [1]), ibid. obijt Januar.

R. adm. et Ex. Vir Dnus ac Mr. noster D. Theodorus Silvoltius S. T. D. Lovaniensis, praeses Divae Pulcheriae dignissimus, obijt Lovanij 29 Januarij.

R. adm. Pr. Fr. Michael Koninckx ord. Praed., missionarius Harlemi, obijt 27 Junij.

R. D. ac Mr. Ludolphus a Damme, pastor olim in Mijdrecht et Willis. Obijt Wesopiae 21 Julij.

---

1) Bovencarspel.

R. D. ac Mr. Guilielmus Schaijck S. T. B. F. pastor in Anckeveen. Obijt 27 Augusti.

R. D. ac Mr. Thomas van Erckel, pastor in Berckel, obijt ibid. 8 Sept.

R. D. ac Mr. Joannes ab Ingen, pastor in Nieucoop, obijt ibid. 11 Sept.

R. et Eruditiss. D. et Mr. Petrus Langevelt S. T. L. pastor in Noortwijck, obijt ibidem 2 Octobris, in juventutis flore.

R. adm. D. ac Mr. Henricus Ebbius, pastor S. Nicolai Amstelodami, fidelissimus in Vinea Domini per annos 40 operarius, obijt Amst. 13 Nov.

R. D. ac Mr. Joannes Vosbeeck, pastor in Spierdijck. Obijt in Brabantia ... Novemb.

1658.

R. D. Henricus Purmerent, alias Drophuysen, obijt Delphis 22 Febr.

R. D. ac Mr. Stephanus Bodeker, pastor in Rijp et Gracht, obijt 8 Martij.

R. et nobilis D. Aegidius Ridder, fidelis quondam operarius, obijt Ultrajecti 29 Aprilis.

R. et Eruditiss. D. ac Mr. Godefridus Roverius S. T. L. et Beatae Mariae [1]) pastor emeritus, obijt ibid.

R. D. ac Mr. Jacobus Arator, pastor in Nieuwebeekxwoude, obijt 22 Maij.

R. D. ac Mr. Cornelius van der Hout, pastor Iselstadiensis per annos 24 dignissimus, obijt ibid. 29 Maij.

R. ac Eruditiss. D. ac Mr. Timotheus Sporeus S. T. L., qui obijt Amst. 27 Julij.

R. Pr. Fr. Aegidius Abbeel ord. FF. Praed. obijt Alcmariae 29 Julij.

R. Pr. ac Mr. Ambrosius Outowaal, Canonicus Regularis S. Aug. pastor in Ouderkerk, obijt ibid. 13 Aug.

---

1) De Buurkerk te Utrecht.

R. D. Henricus Hoefslagh obijt Hussiae 17 Sept.

R. D. ac Mr. Fredericus Rudolphus van Metelen, pastor in Jacobswoude et Houma [1]), obijt ibid. 8 Novembris.

1659.

R. adm Pr. Fr. Constantius Antonij ord. FF. Minorum Strict. observ. Prov. Colon. missionarius Harlemi, ibid. obijt 10 Januar.

R. D. Godefridus van Vliet, Sacerdos jubilarius, et in missione fidelissimus operarius.

R. adm. et Eruditiss. vir D. et Mr. Pompeius Walraven S. T. L., pastor Medenblicanus per annos 33 fidelissimus, obijt ibid. 10 Jan.

R. D. ac Mr. Laurentius Woudius S. T. B. F., pastor in Wervertshoef, cartabellarius. Obijt 14 Februarij.

R. D. ac Mr. Joannes Grotecruys, pastor in Langedijck. Obijt 22 Febr.

R. D. Engelbertus Vokelius, pastor in Sassem, Warmond, Liss et Voorhout. Obijt 29 April.

R. D. ac Mr. Bruno van den Tempel S. T. B. F., pastor in Amsterveen, Boverkerck etc., in flore aetatis obijt tabe 5 Maij.

Adm. R. ac Clarissimus D. Augustinus Alstenius Bloemmertius, Decretalium doctor, pastor olim curatus Harlemi, senio confectus, obijt ibid. 14 Nov.

1660.

R. adm. et Eximius D. Antonius Sonsbeeck, olim pastor in Nieucoop, obijt Ultraj. 11 Jan.

R. D. ac Mr. Joannes van Dammen, alias Aggerius, pastor ..... obijt Octob.

R. D. Martinus Snellenburgh, pastor in Outewael, suburbio Amstelodamensi, obijt 16 Octob.

---

1) Hoogmade.

R. D. Henricus Dortman, past. Daventriae. Obijt 16 Octob.

R. P. Fr. Cornelius Canter Ord. Min. obijt Amstelodami 30 Octob.

1661.

R. P. Fr. Jacobus Huijsmans Ord. Min. missionarius Amstelodamensis, ibid. obijt 2 Apr.

R. D. ac Mr. Joannes Pancosmius, alias Aldewerelt, pastor fidelissimus in Purmerent, vir magni zeli, in juventutis flore obijt Purmerendae 11 Maij.

R. D. ac Mr. Joannes Wijckersloot, pastor Wesopiensis, obijt ibid. 28 Maij.

Perillustris ac Reverendissimus Dñus Zacharias de Mez J. U. L. Vicariatus Aplici per unitas Belgii provincias coadjutor perpetuus, vir magni zeli, Episcopus Trallensis, obijt Amstelodami 13 Julij.

R. D. Mauritius Douzanus, obijt in Voorburgh 27 Julij.

R. D. ac Mr. Joannes van der Aa, pastor in Rijswijck, Wateringen etc., obijt .... Aug.

R. Pr. Robertus Collimaer ord. Praed. missionarius Leydae, obijt ibidem 28 Augusti.

R. D. Franciscus Dusselius obijt Montfortiae .... August.

R. D. Adrianus Potter obijt in arce Poelgeest .... August.

R. D. Reinerus Coetenburgh obijt Alcmariae 16 Septemb.

R. D. Bartholomaeus Mildert obijt Amstelodami 19 Sept.

Illustriss. ac Reverendiss. Dñus Jacobus de la Torre Archiepiscopus Ephesinus, Vicarius Apostolicus per unitas Belgii provincias, exul jam ab aliquot annis, obijt in Brabantia 16 Sept.

R. D. ac Mr. Joannes van Houten S. T. B. F. pastor

in Nieucoop etc. obijt in de Zijdwind 2 Octob. in flore aetatis.

R. ac Consultiss. D. Benedictu van Kessel J. U. L. Deservitor loci dicti: achter pau en tuyn, [1]) obijt ibid. Octob.

R. D. Bavo Kleerbesem, pastor olim in Nieurop, obijt in senectute Amst..... Nov.

R. D. Bruno Janssen, olim pastor in Tessel et Rijp et Gracht. Obijt Amst. Nov.

R. D. Cornelius Langst. Obijt in Velsen Nov.

R. D. ac Mr. Nicolaus Visscher, pastor Schoonhoviensis. Obijt ibid. Nov.

R. D. Mr. Simon Gerardi obijt in Streka 24 Novembris.

1662.

R. D. Augustinus Ouzelius, post multos annos fidelissimi laboris, obijt Enchusae 28 Januarij.

R. D. ac Mr. Zepherinus Braessemius S. T. B. F. laboravit in Wochlum, obijt ibid. 23 Febr.

R. D. ac Mr. Simon van der Plas S. T. B, pastor Sparwoudanus, obijt in flore aetatis 13 Apr.

R. Pr. Fr. Paulus M rtens ord. Min. mission. ejusdem ordinis, Coadjutor Alcmariae. Obijt ibid. 26 Maij.

R. D. Bernardus Weerhaan, pastor Schiedamensis, obijt ibid. 2 Sept.

Ampliss. et Eruditis. Vir Dnus ac Mr. Guilielmus Coopallius S. T. L. Canonicus et Archidiaconus Capituli Harl. olim pastor in Obdam, Purmerent, Munickendam, demum Amsteld. strenue laborans, ibidem obijt 5 Octob.

R. D. ac Mr. Joannes Hogenhuysen, pastor in de Quakel. post aliquas controversias cum Rmo. Trallensi

---

1) Van der Aa, *Aardrijk. Woordenb. der Ned.:*

„*Pauwentuin*, h. en tuin, pr. N. H. gem. en 10 min. Z. van Amsterdam, aan den Amsteldijk."

V. A., quia accusabatur, quasi male vixisset, quid sit Deus noverit, fuit excommunicatus, postmodum tamen per Illustriss. Philippen. reconciliatus, pie obijt in de Quakel 31 Octob.

R. D. ac Mr. Petrus Rosendael, pastor in Nieuwbeekxwoude, obijt tabe in loco dicto Redwijsent 4 Novemb.

Ampliss. ac Eruditiss. Vir D. ac Mr. Volquerus Herkinge S. T. L. Vicarius Transisulaniae etc., pastor emeritus Swollensis, ibid. per plurimos annos fideliss. operarius, et multas persecutiones passus, tandem plenus dierum obijt Swollae 2 Decemb.

1663.

R. P. Franciscus Engelgrave ord. Praed. Missionarius, obijt Ultrajecti 4 Januarij.

R. D. ac Mr. Theodorus Slaghman, pastor Campensis, obijt ibid. 13 Januarij.

R. D. Jacobus Heeremaus, obijt Amst..... Januarij.

Ampliss. ac Eruditiss. Vir Dnūs ac Mr. Petrus Purmerent S. T. L. Sacerdos jubilarius et pastor Goudanus, 49 annis, de Ecclesia optime meritus, obijt in senectute bona Goudae 13 Febr.

R. D. ac Mr. Joannes Dommer, pastor in Duijvendrecht prope Amstelodamum, obijt in juventutis flore .... Martij.

R. D. ac Hieronymus Astedum S. T. B. per multos annos in partibus Frisiae strenuus operarius. Obijt in Frisia.

Adm. R. et Eximius Vir Dnūs Andreas van der Cruijssen S. T. D. per plures annos Amstelodami fidelis operarius in vinea Dni, obijt ibidem 29 Aprilis.

Illustriss. et Reverendiss. Dominus Balduinus Catzius S.T.L. Archiepiscopus Philippensis, Vicarius Apostolicus per unitas Belgii provincias, nondum per annum rexit, olim pastor in Sparwoude fidelissimus, dein praeses Divae Pulcheriae vigilantissimus Lovanii, ex hoc electus pater spiritualis Virginum Harlemi in loco, dicto vulgo: „den Hoeck",

ubi magna cum laude praefuit verbo et exemplo, Vicarius Dioecesis Harlemensis, demum a SSmo Dno nostro Alexandro VII electus in Archiepiscopum Philippensem et Vic. Apost. per Foederatas Belgii provincias. Placuit Divinae majestati eum ex hoc rerum discrimine ad aeternam pacem vocare. Obijt pie in Domino Lovanij apud patres Oratorij 18 Maij.

R. D. ac Mr. Guilielmus Philippi van Gent, obijt Amst. 28 Maij.

R. D. Joannes Mundanus ex concionatore haeretico factus Sacerdos, olim pastor Schagensis, quem locum propter persecutiones debuit deserere, postmodum deservitor ad fluvium Amstelam, obijt 2 Junij.

R. D. Petrus Cornelij Sacerdos jubilarius, olim in Frisia laboravit in vinea Domini, ibidem exul, venit ad partes Hollandiae Borealis, factus pastor in Lammertschage, habitavit in Woggenum in aedibus vulgo 11000. Obijt in senectute bona 21 Novembris.

1664.

R. D. ac Mr. Elardus ab Alma S. F. B. E. per 21 annos pastor fidelissimus Enchusae, obijt ibid. 2 Januarij.

R. D. ac Mr. Guilielmus Bax S. T. B. F., qui Amstelodami magno zelo inservijt pestiferis. Obijt ibid. 21 Julij.

R. D. ac Mr. Aegidius de Koocker S. T. B. F., qui Amstelredami pestiferis inserviendo gloriose obijt 10 Aug.

R. D. ac Mr. Joannes Herwijnen S. T. B. F. Amstelodami pestiferis inserviendo obijt 30 Aug.

R. D. ac Mr. Georgius Merius, obijt in Hussum in Holsatia 14 Sept.

R. P. Michael Selliers ord. FF. Praed. obijt Amstelodami inserviendo pestiferis 24 Sept.

R. Pr. Adrianus Mutsaerz ord. Praed. obijt Schiedami 26 Sept.

R. Pr. Carolus Couvrenhoef [1]) ord. Carmelitarum obijt Amstel. 29 Sept.

R. Pr. Petrus Verjuijs ord. Praed. Superior missionis, obijt Leydae 23 Octob.

R. P. Josephus Eelebroch Soc. Jesu, pestiferis inserviendo obijt Amst. 29 Octob.

Adm. R. et Ampliss. Dominus Joannes Kuijsten, pastor Goesanns et Zelandiae Archipresbyter, obijt 11 Nov.

Adm. R. et Ampl. D. Judocus Verkampen S. T. L. pastor et Archipresbyter Alcmariae, obijt 15 Nov.

1665.

R. D. Florentius a Vianen S. T. B. pastor in Laren, obijt Amersfordiae 10 Januarij.

R. D. ac Mr. Petrus Poelrijck S. T. B. F. pastor Hornanus, obijt ibid.

R. Pr. Franciscus Angelinus ord. S. Francisci obijt Amst. 8 Martij.

Eruditiss. ac R. D. Joannes Beenius S. T. L. [2]) obijt Delphis.

R. D. Meppelen S. T. B. F. in Mijdrecht.

R. D. Joannes Wiltschut, obijt Amst. 5 Maij.

R. D. ac Mr. Jacobus Rosant S. T. B. F. pastor op 't Kalf, obijt ibid. 6 Maij.

R. D. Guilielmus Cleef, pastor in Rijp, Graft, etc., obijt ibidem 16 Junij.

R. D. ac Mr. Ankerschoeck, obijt Ultrajecti 20 Maij.

R. D. Joannes Spruijt S. T. B. F. obijt Ultraj. 24 Junij.

R. D. Theodorus van Horst, pastor in Weel, obijt 9 Julij.

---

1) Couverchef. Verg. *Volks-alm. voor Ned. Kath.* 1857, pag. 303 vv.

2) Hij was *Sacellanus Harlemensis* en *Canonicvs* geweest.

Adm. R. Eruditiss. et Ampliss. D. Joannes Schadé S. T. L. Begginagii Delphis pastor, obijt ibid 4 Sept.

R. Pr. Arnoldus Perckens minorita, obijt in Frisia 25 Sept.

R. D. ac Mr. Lambertus Hofman, S. T. B. F. pastor Begginagii Amstel. obijt ibid. 9 Octob.

R. D. ac Mr. Jacobus Kemp S. T. B. F. pastor Goesanus, obijt ibid. 19 Novembris.

1666.

R. D. ac Mr. Petrus van der Wijden S. T. B. F. Sacellanus Harlemensis, obijt ibid. 24 Aprilis.

R. Pr. Albertus Wijnnen S. T. B. F. Ord. Praedicat. obijt Ultrajecti 28 Maij.

R. Pr. Paulus van der Stock Ord. Praed. obijt Leijdae 20 Julij

R. D. ac Mr. Cornelius de Koocker, pastor Purmerendanus, obijt 27 Julij.

R. D. ac Mr. Petrus van der Wiel S. T. B. F. Sacellanus Harlemensis, obijt 6 Sept.

R. Pr. Joannes van der Beeck minorita obijt Harlemi, 8 Sept.

R. D. Franciscus Beltjens, fidelis in vinea Domini operarius in locis Velaviae et vicinis, obijt in Mijdrecht 14 Sept.

R. P. Simon Lintelo Soc. Jesu, antehac obiens officium missionarii Harlemi, nunc ad Societatem revocatus obijt Aldemardae in Flandria.

R. D. ac Mr. Theodorus Petreus S. T. B. F. pastor in Lammertschagen, obijt 10 Octobris.

R. D. Mr. Joannes Tesmans S. T. B. F. pastor Enchusae, obijt ibid. 15. Octob.

R. D. ac Mr. Hermannus Kuijsten S. T. B. F. obijt Amst. 17 Octob.

R. Pr. Henricus IJsendooren Minonita, Superior Missionis, obijt juxta Harlemum in Berckenrode 3 Nov.

R. D. Wijnandus van Wijningen, past. in Velsen obijt ibid. 4 Novembris

R. D. ac Mr. Fredericus van de Velde, pastor in Woggenum, obijt ibid. 25 Nov.

R. D. ac Mr. Hillebrandus Futsius S. T. B. F. pastor in Emmeloort, obijt ibid. 5 Decemb.

(*Wordt vervolgd.*)

LOSSE GEDACHTEN

OVER

HET LEERSTUK

van de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd.

„Wij verklaren, spreken uit en bepalen: dat de leer, welke houdt: dat de allerzaligste Maagd Maria in het eerste oogenblik van hare Ontvangenis, door eene eenige bijzondere genade en bevoorregting van den almagtigen God, om de verdiensten van Christus Jesus, den Zaligmaker van het menschelijk geslacht, van alle smet der erfschuld vrij is bewaard, door God geopenbaard is, en alzoo door alle geloovigen vast en bestendig moet geloofd worden."

Leerstellige Bulle van Paus Pius IX (8 December 1854).

Weinige dagen, voordat Paus Pius IX de aangehaalde woorden zou uitspreken, deelde een dienaar der zalige Maagd, de Schrijver der Maria[1]), zijne beschouwingen over deze groote en blijde, door de Katholieken als zeker verwachte gebeurtenis aan zijne leerlingen mede; hier volgen de losse en onvolkomen aanteekeningen, gelijk wij ze toen bij zijn gesprek maakten; mogen zij thans, nu de vreeselijke, door den wijsgeer voorziene worsteling tusschen het goed en het kwaad de zielen pijnigt en verschrikt, aan onze lezers troost en bemoediging geven!

1) *De Katholiek*, Dl. XXVII, blz. 210 vv.

De vereering der Moeder Gods was in de eerste eeuwen der Kerk reeds zoo hoog gestegen, dat men zeggen zou: het kan niet hooger. — Wat mij treft, is, dat die vereering onophoudelijk is toegenomen en nog aan het toenemen is; ziedaar een bewijs, dat zij op de waarheid steunt. Al wat waarheid is, moet zich noodzakelijk ontwikkelen; wat een onsterfelijk beginsel in zich heeft, breidt zich altijd uit; het grootste voorbeeld is de geschiedenis der Kerk, waarin de gelijkenis van het mosterdzaadje vervuld wordt.

Maria inzonderheid is de vrouw, die de Kerk voorstelt; zij, maagd en moeder, zij is de personificatie van de Kerk in dezer betrekking tot Christus. De mensch bevat in zich al de volkomenheden der schepping, zoo ook weêrspiegelt Maria, het pronkstuk der Verlossing, alle volmaaktheden, alle waarheden en alle goede bewegingen, die in de Kerk leven; zoo moet dan ook haar cultus zich met de Kerk uitbreiden. Immers zij is het kort begrip van Christus' werken, de type der omvattende orde, waarin het oneindige zich met het eindige vereenigt.

Na de Hervorming is die uitbreiding het zigtbaarste begonnen, zooals blijkt uit de geschiedenis van dit leerstuk der Onbevlekte Ontvangenis. De wijze, waarop het nu uitgesproken wordt, verdient al onze oplettendheid.

Na den hevigen strijd, waaraan de Kerk sedert de Fransche Revolutie werd blootgesteld, is in de Katholieken het geloof en de ijver opgewekt, en als noodzakelijk gevolg van den hoogeren Christelijken geest zien we den vooruitgang der vereering van Maria daarmede zamengaan. Nu heeft men aangedrongen bij den Paus om het leerstuk uit te spreken, dat hare heiligheid voltooit.

Dit dogma is een dogma der liefde, dat men door liefde moet verstaan; Christus, die goede God, die alle men-

schen tot den dood toe bemind heeft, hen met zijn Lichaam en Bloed spijst, Hij moet zijne Moeder wel met eene uitstekende liefde bemind hebben; en Hij, die den H. Joannes vóór diens geboorte reinigde van de erfzonde, moet haar altijd van alle zonde hebben vrij gehouden, Dit begrijpt de liefde terstond, daar wil de liefde heen.

Alle dogmata vereischen wel liefde; omdat zij boven onzen geest uit zijn, moet er de wil bijkomen, wanneer men ze aannemen zal: een God is voor ons gestorven, daartegen kan men vele opwerpingen maken; maar ons hart zegt: ach, God! wees mij toch genadig om dien Christus! Evenwel zijn eenige dogmata meer bijzonder dogmata van liefde.

De uitspraak van dit leerstuk komt alleen voort uit devotie voor Maria, dit dogma is ontwikkeld alleen door eene zacht werkende liefde; geen ander dogma is met zulk eene spontaneïteit als dit uitgesproken; de beslissing is tegen niemand, die zich verzet heeft, gerigt, zij kwetst niemand; het is eene hulde, eene beweging van de Kerk naar boven, niet naar de aarde, d. i., tegen de ketterij. Het is eene godsdienstige beweging, zoo geheel tot God, en daarom moet men denken, dat het eene werking is der genade, die veel beteekent en groote vruchten zal voortbrengen; het is eene beweging der liefde, en de liefde is het hoogste. Er worden heerlijke overwinningen voorspeld, nu Maria als morgenstar verschijnt boven de wereld. Op de morgenstar zal de zon volgen.

Deze dogma-verklaring is uitmuntend geschikt voor onzen tijd. De tegenwoordige vijanden der Kerk zijn het ongeloof, de ketterij, het schisma, de zedeloosheid. Ieder dier vijanden wordt door deze uitspraak ten krachtigste bestreden.

Het ongeloof heeft zich zeer verbreid; velen bezitten

nog het geloof aan God, maar verloren de groote morele waarheden: gezag, wet enz. Waar zouden zij er van hooren? aan de academiën? Men neemt de valsche beginselen, de consequentiën aan, die uit de loochening van een persoonlijken God voortvloeijen, maar tot die loochening zelve zijn nog maar weinigen gekomen. Echter wordt de verloochening van Christus algemeen onder de Protestanten; het Protestantisme van velen is of een doorgezet Pantheïsme, alles is beschouwing, of een piëtistiesch Mysticisme, alles is in de deugd.

De verheerlijking van Maria is de krachtigste prediking van Christus als God en mensch; hare verhevenheid hangt naauw zamen met zijne Godheid; is Christus de Godmensch, dan is geen tong in staat om Maria naar waarde te loven; is Christus niet God of niet mensch, dan is Maria zoo groot niet meer.

De ketterij. Wat is nu eigenlijk het beginsel der ketterij? van de bestaande, de Protestantsche ketterij? Het is de verloochening van de ware vruchten en van de kracht der Verlossing: de mensch wordt niet in zich, zijne daad wordt niet geheiligd. Het orthodoxe Protestantisme zegt: de mensch zondigt altijd; zijne zonden worden door Christus slechts bedekt. Vandaar ook de Calvinistische praedestinatie: als de mensch door zijne daad niet geheiligd kan worden, dan volgt er noodzakelijk zulk een willekeurig dekreet van God; Christus alleen betaalt dan den losprijs, en God, aan wien, volstrekt buiten den mensch, de voldoening is aangeboden, bekommert zich niet meer om ons menschen, of wij zondigen of niet. Is de menschelijke daad niet geheiligd, dan zijn hemel en aarde gescheiden, de Kerk kan er niet meer zijn.

Wat is daar meer meê in strijd dan de hooge verhevenheid van Maria? Ook zijn de Protestanten, als bij

instinkt, ten sterkste tegen haren cultus. Zij begrijpen niets van de liefde, die wij voor de Heilige Maagd gevoelen. In Maria vertoont zich, in den volsten zin, de kracht der genade, in haar vooral komt het uit, hoe God heilig maakt. Wie heeft den moed om tot de Moeder Gods, die onder het kruis staat, te zeggen: Gij zijt zondig, gij zijt hatelijk, gij bemint uwen Zoon niet? Zij is bij uitstek verlost, geheel en al goed; de booze natuur is zoo weinig aan het schepsel eigen, dat zij hier, bij Maria, niet eens bestaat; zij is onbevlekt geschapen door haar verlossenden God.

Het schisma der Grieken. Het schisma is eene daad tegen de liefde, zooals de ketterij tegen het geloof; de scheuring is eene ontkenning der liefde, omdat zij het gezag der Kerk loochent; dit gezag steunt op de liefde, op het altaar, het heeft geene andere zending dan om te offeren. Dit schisma gaat zoover in de ontkenning der liefde, dat het tot dwaling vervalt en de voortkomst van den Heiligen Geest uit den Vader en den Zoon door de liefde, loochent. Kan de Kerk zich hiertegen sterker uitdrukken, dan zij het nu doet? Vooreerst spreekt zij, als gezaghebbend, het dogma uit, en dan stelt zij Maria voor als volkomen heilig door haren Zoon, door zijne bemiddeling. Maria heeft de volheid des Heiligen Geestes door haren Zoon, door Hem is zij volkomen Bruid des H. Geestes. Bevestigt dit niet de waarheid: dat de H. Geest door den Zoon van den Vader voortkomt? Echter ligt in de daad van gezag, waardoor de Kerk deze uitspraak doet, de sterkste kracht tegenover het schisma, de ontkenning van het gezag.

Deze daad van gezag is tegen al de kwalen van onzen tijd gerigt; met zulk een ontzettend gezag definiëert de Kerk eene leer over eene zaak, die men niet logiesch kan

beredeneren, niet absoluut kan bewijzen; ofschoon deze waarheid bevestigd wordt, wanneer men let op de metaphysieke harmoniën, die meer bewijzen dan al dat logiseren. Het is de H. Geest, die ons de gevolgtrekkingen leert.

De zedeloosheid. Zij is de kiem van het kwaad. Middelen daartegen zijn: mistrouwen op zich zelven, d. i., het gevoel van behoefte aan genade, en het vertrouwen op God, op zijne genade. Dit wordt ons nu nadrukkelijk aanbevolen. De erfzonde wordt op nieuw beleden: Gij kunt uit u zelven niets ter zaligheid, maar door de genade, door haar kunt gij alles; de genade is krachtig, dat ziet gij in Maria; bij Maria heeft zij de erfzonde voorkomen, zooals het aan de goddelijke werking eigen is om te voorkomen [gratia praeveniens]. Echter gaan 's menschen persoonlijkheid, vrijheid en deugd niet door de genade verloren, want hoe magtig de genade in Maria werkte, hoe innig hare vereeniging met God in Christus zij, hare persoonlijkheid, hare vrijheid en deugd houdt daarom niet op. Wij moeten dus vrij meêwerken met de genade. Maria eindelijk is ons voorgesteld als waarborg; zij is volkomen verlost, zoo zullen ook wij eenmaal in den hemel, volkomen verlost, voor den troon Gods juichen.

De Kerk heeft dit alles altijd gepredikt, er is niets nieuws in, maar al de waarheden des geloofs zijn als zamengebragt in Maria, zij moest ze allen in zich voorstellen, zij is de spiegel der waarheid, de leermeesteres der volken; wij hopen, dat uit het dogma harer Onbevlekte Ontvangenis die stralen der waarheid over alle volken zullen uitschieten, en dat het kwaad daardoor zal worden overwonnen. Nu wordt hare heiligheid aan de wereld gepredikt, haar naam en roem verkondigd; God toont ons Maria, en door haar zal de kennis der waarheid verbreid

worden, even zacht als we de devotie tot Maria in onzen tijd hebben zien toenemen.

Maria is de in de wereld gezette bron van genade, door haar werkt Christus, zij is volgens de Oudvaders de tweede Eva, de heilige wereldmoeder. Hoe moeten we ons de Verlossing denken? Is zij alleen door God gebeurd? Neen, ook door den mensch. — God sprak bij de schepping: „Dat de aarde groen en zaaddragend gewas voortbrenge", en: „Dat de wateren levend en kruipend gedierte en gevogelte voortbrengen" [1]); als de wereld nu zelve meêwerkt tot hare schepping, hoeveel te meer bij de herschepping, de Verlossing? In de Kerk wordt de genade gegeven door menschen; zoo is hare geheele oeconomie; door het vleesch heeft Christus ons verlost, de natuurlijke krachten worden niet vernietigd, maar verheven, er is in de Verlossing een huwelijk tusschen hemel en aarde. Zoo is ook de Verlosser als mensch niet voortgebragt door God alleen, maar ook uit en door Maria, uit en door de Patriarchen van het Oude Verbond. Is die medewerking tot zijne komst onbewust geweest? Neen, de mensch werkte mede door het geloof, door de liefde, door de deugd. De Verlosser is ook, in zekeren zin, de vrucht van het geloof en de liefde, die in de wereld werkten, al is het waar, dat Hij zelf die deugd uitwerkte door zijnen Heiligen Geest.

We zien dit ook in de geschiedenis van Abraham; hij heeft een geloof, niet een Gereformeerd geloof, maar een geloof, vol van liefde, en daarom wordt hem een zoon geschonken, die de vrucht is van zijn geloof; hij offert dien zoon; dit is de liefde, die in God werkt; om die liefde geeft ook God zijnen Zoon; God belooft, dat die Zoon evenals Isaäk uit Abraham zal voortkomen [2]); Hij

1) Gen. I, 11, 20.
2) Gen. XXII, 18.

gaat een verbond aan met den mensch, met Abraham: de kinderen, die krachtens dit verbond uit Abraham voortkomen, zijn kinderen van den mensch en kinderen van God. Doch dit is slechts het begin, eens moet het zoo komen, dat de Zoon, dien de mensch geeft, dezelfde is als dien God geeft; dat de Zoon van God een mensch met den naam van moeder kan toespreken. Geene moeder kon met zooveel regt tot haar zoon zeggen: „Gij zijt mijn zoon", als Maria tot Christus; zij deelde hare liefde tot haren Zoon niet met een echtgenoot, die betrekking tusschen Christus en haar was zoo innig dat er geen echtgenoot in kon worden opgenomen.

Evenals bij Abraham moet het offer worden voltrokken; Maria komt offeren onder het kruis, zij treedt daar uit kracht der genade op voor haar zelve en voor de wereld. Het was eene werking des H. Geestes, dat zij geene pogingen deed om het offer tegen te houden, dat zij zich niet wierp voor de voeten van Pilatus, maar Christus afstond en opdroeg, Hem haar Zoon en haar God.

Dáár, onder het kruis, wordt zij in den volsten zin Christus' Bruid; door zijne geboorte is zij zijne Moeder, maar omdat zij alle genaden van Christus ontvangt, is zij ook zijne Bruid: „mater et sponsa" noemt haar de H. Augustinus; en gelijk Abraham na zijn offer tot vader werd van het nieuwe geslacht der kinderen Gods, zoo ook is zij naast en door Christus het beginsel der vernieuwing, de tweede Eva, de Moeder der kinderen Gods!

Hierom moet zij ook volkomen heilig zijn; God moest een volkomen heilig beginsel in de wereld stellen, dat zou medewerken bij de Verlossing; de genade, die ons geschonken wordt, moet weder uitwerken, dat wij aan latere genaden kunnen beantwoorden; deze betrekking personifiëerde Maria: door de genade van het vóór alle eeuwen

geslagte Lam, was zij onbevlekt ontvangen; het is het herstelde paradijs: Christus de nieuwe Adam, Maria de nieuwe Eva.

Ik voor mij houd, dat er in het voortdurende rijk van Christus geene genade gegeven wordt dan door Maria [per Mariam].

Als ik nu die Moeder, door wie al de waarheid en de genade van Christus tot ons vloeijen, uitsluitend door de werking der Kerk zoo verheven zie, dan moet ik veronderstellen, dan dit een tijd voorspelt van zegening voor de Kerk, van uitstekende deugd en overwinning.

Dit zegt juist niet, dat het een aangename, een liefelijke tijd zal wezen. Vóór de overwinning komt er eerst eene worsteling, zoo geloof ik, eene groote worsteling. Ook Maria worstelde onder het kruis; zonder die worsteling geen zegepraal van het goed. Niet anders dan door de Roode Zee trekt de Kerk het Beloofde Land binnen.

Het was hem, die deze woorden sprak, niet geschonken meer dan eene aanvankelijke vervulling zijner blijde verwachtingen te zien; toen hij zich over de eerste openbaringen van den geest van geloof en offerwilligheid, die over de Kerk werd uitgestort en later in telkens heerlijker geloofsdaden uitblonk, begon te verheugen, werd hij uit zijnen strijd voor de eer van Christus, van Maria en de Kerk opgeroepen; maar als de stijgende liefdeijver der geloovigen hem niet mogt vertroosten, het werd hem ook bespaard, het ongeloof en het kwaad tot eene hoogte te zien klimmen, waarop het zich in geheel zijn anti-christelijken en ijzingwekkenden aard aan ons getoond heeft en ons, helaas! nog voortdurend afschrik en afschuw inboezemt; het werd

hem bespaard den tijd te beleven, waarin we met den priester tot de Heiligen des hemels moeten klagen:

„Ziet op, gij helden Gods! o Heil'gen, ziet eens om,
Hoe 't van den Hemel hooggeadeld priesterdom,
Ontkleed van zijnen glans, treurt zonder glimp of luister.
. . . . . .
Waar is, Jeruzalem! nu uwen konings-staf,
En 't priesterlijk cieraad, dat u Jehova gaf?" [1])

Hieronymus zag de schoone provinciën van het Romeinsche Rijk aan horden van woeste barbaren ten prooi; het heiligste zelfs werd niet door hen gespaard, en in zijne smart riep hij uit:

„Hij, die dit leven verloren heeft, is niet zoozeer te beklagen, als wel gelukkig te noemen, omdat hij aan zulke rampen ontkomen is. ... Ja, gelukkig, die dit niet ziet, gelukkig, die dit niet verneemt; ach ons! die deze rampen ondergaan, of het zien, dat onze broeders zooveel lijden!" [2])

Wie is er, die gelooft en de Kerk bemint, en thans niet een dergelijke klagt op de lippen voelt komen?

Wij beleven de hevigheid der worsteling; zullen ook wij nog de zegepraal van het goed met onze overwinningskreten begroeten?

Verkrijg het voor ons, o Maria! verhaast door uwe gebeden den dag der victorie, den dag der verlossing.

---

1) Vondel. *Jeruzalem verwoest.*

Op nieuw gevoelen we de grievende smart, die het eerste berigt van Rome's overweldiging ons veroorzaakte, nu de Nederlandsche Staat de eerste dreigt te zijn om den schandelijk beroofden Pius te verlaten.

2) S. Hieronymus. *Ad Heliodorum. Epitaphium Nepotiani.*

„Toen God besloten had het groote werk der Menschwording, dat sedert zoovele eeuwen de verwachting der geheele natuur gespannen hield, te voltrekken, toen werd het nog vertraagd, totdat gij, Heilige Maagd! uwe toestemming hadt gegeven; zoo noodig was het voor de menschen, dat gij hun heil verlangdet" [1]).

Verlang, bid ook nu voor de Kerk, verhaast het oogenblik harer overwinning; „hebben wij eens door u het algemeene beginsel der genade ontvangen, dan ook zal de genade telkens, wanneer we haar behoeven, door uwe tusschenkomst, op ons worden toegepast" [1]).

Zie, wij roepen tot den Christus, uwen Zoon: Gedenk, Heer, den rouw uwer Kerk; „buiten U heeft zij geenen anderen helper; zij willen uwe beloften veranderen, en de monden van die U• loven, sluiten, en de heerlijkheid van uwen tempel en van uw altaar uitdooven.

Wees ons gedachtig, Heer, en toon U aan ons in den tijd onzer beproeving." [2])

Bid met ons, bid voor ons, o Maria!

---

1) Bossuet. *Sermon sur la dévotion à la sainte Vierge.*

2) T. a. p.

3) Esther, XIV.

VERSCHEIDENHEDEN.

De terugroeping van onzen gezant aan het pauselijk hof.

Als we hier spreken over hetgeen op 17 November heeft plaats gehad, dan is het slechts om ons te vereenigen met het protest, dat reeds door al de Katholieke bladen daartegen is ingediend.

Onze gezant aan het pauselijk hof, zoo is in onze Tweede Kamer met eene meerderheid van zes stemmen besloten, zal worden terruggeroepen!

Is dan de Paus voor goed Koning af?

Neen; want, wat het geweld ook moge gedaan hebben en nog dagelijks doen, het regt van den Paus staat nog in zijn volle kracht.

Zou dat regt, bij gemis van magt om zich te doen gelden, kunnen wegsterven?

Men moet zoo blind zijn als een Liberaal om het te kunnen gelooven. Een regt, dat zoo oud en zoo eerwaardig is en zoo natuurlijk is gegroeid; een regt, dat niet slechts door de bevolking van den Kerkelijken Staat, maar door tweehonderd-millioen Katholieken wordt gehandhaafd; een regt, waarbij ieder Katholiek het hoogste belang heeft, en waarvoor hij bereid is (de Zouaven hebben het getoond) goed en bloed en leven ten offer te brengen; — zulk een regt kan niet vergaan, kan niet eens twijfelachtig worden, maar moet, het dure kort of lang, eenmaal weer over het geweld zegepralen.

Welk eene beschaming zal het voor Nederland of liever voor de nederlandsche Liberalen zijn, als zij, na het herstel van den Paus in zijn wereldlijk gebied, zich genoodzaakt zullen

zien weer diplomatieke betrekkingen met Hem aan te knoopen!

Maar wat zeggen we? Zullen zij, zullen de Liberalen dan nog het land regeren? Zal Nederland dan nog zijn, wat het op 't oogenblik is, een onafhankelijke Staat, die zijne gezanten naar de andere hoven zendt?

Nog wanhopen we niet aan ons dierbaar vaderland; maar een dubbel gevaar dreigt ons. Het geweld, dat zich van 's Pausen Staten heeft meester gemaakt, kan zich ook op Nederland werpen, en de laffe aanbidders van het geweld, dat aan den Paus is gepleegd, zij voorzeker zullen de mannen niet zijn om, sterk in het gevoel van hun regt, den geweldenaar tegen te gaan. Dan zal de tegenweer, dan zal 't behoud van het vaderland van een anderen kant moeten komen dan van de Liberalen.

B.

De Doopbediening bij de Modernen.

In dit tijdschrift is reeds meermalen over de wijze, waarop vele Protestanten het H. Doopsel ontheiligen, gesproken; de treurige geschiedenis dezer onteering zet zich onafgebroken voort; we hebben nu een feit te vermelden, dat in ongodsdienstigheid de overigen, welke tot onze kennis kwamen, verre overtreft. Het wordt ons verhaald door den man zelven, die zich geregtigd waande de tot nu toe door alle Christenen gevolgde wijze van doopen eigenmatig te veranderen, en nu de beweegredenen zijner handelwijze in *De Tijdspiegel* [1]) openlegt en verdedigt.

We zien, waartoe een modern predikant in staat is. We zien, tot welk eene diepte van ongeloof het Nederl. Hervormde Kerkgenootschap vervallen is. Want de heer H. Oort, is nog in volle glorie een van deszelfs bedienaren, en preekt en doopt

1) Augustus. 1871. Blz. 188 vv. *Over de Doopsformule.*

altijd nog te Harlingen in de Protestantsche Kerk. We zien, welke mannen de Nederl. Hervormden thans zijn.

Maar is er dan van hunnen kant geen verzet tegen zulk een doopbedienaar? Ongetwijfeld; de doop-quaestie is en blijft nog altijd eene *question brûlante* onder onze Protestantsche landgenooten. We prijzen wat er door velen van hen ter verdediging van het H. Doopsel, zeker met niet geringe inspanning, geschiedt. Maar wat te denken van Orthodoxen, die welligt met even strenge woorden als wij over doopbedieningen en geschriften als die van Ds. Oort spreken en schrijven, hem aanklagen, zich tegen hem verzetten, maar niettemin met de Modernen en met de meest Modernen tot één en hetzelfde Kerkgenootschap blijven behooren? Zij blijven tot een Kerkgenootschap behooren, waar hetgeen zij hunne dierbaarste overtuigingen noemen, telkens op de schreeuwendste wijze, en toch ongestraft en met beroep op de geldende reglementen en met oogluikende goedkeuring, of althans met uitdrukkelijke toelating van een zoogenaamd kerkelijk gezag wordt aangevallen en veroordeeld. Van zulke karakters begrijpen wij, Katholieken, niets. Geloof of ongeloof, daartusschen kan geen overeenkomst, geen vereeniging mogelijk zijn!

We zien ook in het te vermelden feit, en in geheel het opstel van den heer Oort, hoevele kansen er tegenwoordig bestaan, dat de kinderen der Nederl. Hervormden ongeldig gedoopt worden; dit geeft ons licht om den godsdienstigen toestand van ons vaderland juister te beoordeelen, en het zegt ons al weder, hoedanig thans onze praktijk wezen moet, wanneer het de vraag geldt, of men iemand, die door een predikant gedoopt is, moet overdoopen of niet.

Ds. Gunning [1]) heeft onlangs gezegd, dat er door leden van zijn Kerkgenootschap over het H. Doopsel gesproken werd, „als ware het eene staatkundige zaak of een koopmansartikel." De laatst aangeduide wijze van bespreking heeft Ds. Oort ge-

---

1) *Een woord tot de Hervormde Gemeente* door J. H. Gunning. 1870.

kozen; hij spreekt over het Heilig Sakrament des Doopsels als een weinig beschaafd *commis-voyageur* onder zijne kornuiten over een of andere bestelling. Het kost ons veel zijne woorden over te schrijven, maar we rekenen het van hoog belang, dat ze ook door onze lezers worden ingezien. Deze predikant vraagt zich zelven dan af: Hoe ben ik er toe gekomen om van de gewone doopbediening af te wijken?

„Langen tijd hebben wij — ik mag dit meervoud zeker hier gerust gebruiken, want én orthodoxen én modernen herkennen zonder twijfel zichzelven — langen tijd hebben wij de formule: „ik doop u in den naam des Vaders enz." vrij onnadenkend gebruikt. Zij behoorde bij den doop. Wij verklaarden ze zoo goed wij konden of lieten ze onverklaard, en gebruikten ze; dat sprak van zelf, want wij hadden altijd zoo hooren doopen. Doch de kerkelijke strijd er over maakte ons wakker, zoodat wij dieper gingen doordenken, de formule nauwkeuriger uitleggen en onszelven rekenschap geven, waarom wij altijd dezelfde woorden bezigden.

Dit laatste werd bij mij de ernstigste vraag. Eigenlijk toch is het bespottelijk, dat wij dit doen.

. . . . . .

Want:

Laat ons, de vraag naar de echtheid van Matth. XXVIII daarlatende, het 19de vers eens als een gebod Gods nemen! Wat wordt ons dan voorgeschreven? Dit, dat wij alle menschen, die wij tot onze leerlingen maken en onderwijzen kunnen, moeten doopen in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Maar dat beteekent toch niet, dat wij telkens moeten zeggen: „Ik doop u in den naam des Vaders enz."—

Vele achtbare Katholieke godgeleerden zijn van gevoelen, dat de woorden der H. Schriftuur zelven ons hier (bij Matth. XXVIII, 19) met genoegzame zekerheid den vorm van het H. Sakrament des Doopsels voorschrijven, en dat het dus reeds alleen door de H. Schrift duidelijk is en vaststaat, welke woorden wij, volgens Christus' wil, bij het H. Doopsel moeten gebruiken; anderen daartegen houden, dat wij dit niet met

voldoende zekerheid uit de H. Schrift alleen kunnen weten, en derhalve eerst met behulp der kerkelijke overlevering, die ons leert, welke hier de zin van 's Heeren woorden is, tot zekerheid kunnen komen. Dit gevoelen wordt op de volgende eigenaardige wijze door eenen geleerd lid der Sociëteit, Franciscus Costerus voorgedragen; zijne woorden kunnen aan de orthodoxe lezers van ons opstel zeer veel stof tot nadenken geven. Hij teekent dan op Matth. XXVIII, 19 aan:

„ Uyt d' overleveringe der H. Kercke hebben wy, dat deze woorden de forme zijn, die men in 't doopsel moet gebruycken; ende sonder welcke het doopsel van geender weerde en soude zijn. Ick segghe, uyt d' overleveringe der H. Kercke: teghen onse ketters, die gheen' overleveringhen buyten de Schrifture toe en laten. Want uyt de Schrifture en konnen wy niet sekerlick sluyten, dat men dese woorden in 't doopsel gebruycken moet: om dat Christus niet en seght: Doopt-se, sprekende dese woorden: Ick doope u in den naem des Vaders, etc. maer alleen: *Doopt-se in den naem des Vaders, etc.* Het welck niet anders en luyt, dan, Doopt-se door de kracht des Vaders etc. gelijck van d' Apostelen geschreven is, dat sy de lieden doopten *in den naem Christi;* dat is, door de kracht Christi; sonder te segghen, Ick doope u in den naem Christi. Ja hier en staet oock niet uytdruckelick, dat men eenige woorden in 't doopsel gebruycken moet; maer dat men doopen moet in den naem des Vaders, etc. Het welck geschieden kan met de meyninge ende intentie alleen, sonder eenige woorden. Als Christus van de Christenen seyde, *Sy sullen in mynen naem de duyvels uytwerpen*, ende andere mirakelen doen; en wilde hy niet segghen, dat noodsakelick soude zijn te segggen, Ick ghenese u, oft, Weest gesont, in den naem Christi: want S. Peeter verwecte Dorcas van de doot, segghende alleen, *Tabitha staet op;* ende S. Pauwels maeckte Elymas blindt, seggende, *Voordaen sult ghy blindt zijn, de sonne niet siende eene wijle tijdts;* ende hy genas den vader Publij van de kortse, ende van den rooden loop, biddende alleen, ende leggende syne handen op hem. Dus leert ghy hier, hoe nootsakelick ons de Apostolijcke

overleveringen zijn, sonder de welcke wy niet sekers en souden hebben, noch van de H. Schrifture, noch van het Doopsel, noch van andere Sacramenten; die iegelick na sijn verstandt ende goedtduncken soude trecken ende draeyen." [1])

Is het niet duidelijk, dat de moderne exegese zich de eer dezer o. i. juiste tekstverklaring niet kan toeëigenen?

De weinige kernachtige woorden van Costerus bevatten verder een veel krachtiger argument tegen de beweringen der Modernen omtrent het H. Doopsel dan alles, wat de Orthodoxen er tot nu toe over geschreven hebben, en toonen, onzes inziens, duidelijk, dat een orthodox Protestant de ongeldige doopbedieningen zijner predikanten, alleen dan regtens veroordeelen kan, wanneer hij steunt op den grondslag der kerkelijke overlevering.

Hoe ligtzinnig en ongodsdienstig ook de taal van Ds. Oort zijn moge, wat de zaak betreft, is hij veel consequenter Protestant dan zijne orthodoxe tegenstanders, die, hun Protestantisme op zijde latend, eene doopbediening verdedigen, wier noodzakelijkheid alleen door den Katholiek kan worden volgehouden.

De heer Oort begon derhalve de kerkelijke traditie over de doopwoorden op dezelfde wijze te behandelen als de grondleggers van het Protestantisme andere, evenzeer geloofwaardige en gewigtige traditiën hebben behandeld; hij kwam tot dit besluit: het is in den Bijbel niet voorgeschreven de thans gebruikelijke woorden bij het doopen uit te spreken, derhalve staat het mij volkomen vrij ze weg te laten. Welke Protestant, die zich zelven verstaat, kan hiertegen redelijkerwijze opkomen?

De heer Oort vervolgt en leert ons, hoeveel belang een Moderne nog in den Doopsel stellen kan:

„Doopen, deed ik gaarne; dat wil zeggen, ik voelde wat voor de ouders en voor de beteekenis van het komen met

---

1) *Het Nieu Testament onses Heeren Jesu Christi met korte uytleghinghen* door F. Costerum. Antwerpen. MDCXIV.

een kind ter kerk. Niet slechts de verplichting, die de doop op de ouders legt, maar ook de vertroostende waarheid: God wil aan dit kind meer dan het tijdelijke geven! werd door mij met warmte verkondigd, omdat ik er hart voor had. [!] Maar dit herhaald uitspreken dier onbegrijpelijke formule ergerde mij daarbij.

Een onbegrijpelijke formule — dat is zij."

Hij beproefde te vergeefs een zin aan die voor ons toch zoo duidelijke woorden te hechten. Wij begrijpen volkomen, hoe moeielijk hem dat viel; wie het geloof aan den Drieëenigen God niet heeft, voor hem hebben die woorden geen zin; de gewrongen uitleggingen, welke sommige Modernen hebben voorgesteld, bevestigen dit ten overvloede. Nu gebeurde er met den heer Oort, wat men had kunnen voorzien; hij kreeg een hevigen weerzin en afkeer om die, zoo hij dacht, onverstaanbare woorden uit te spreken.

„Is het niet dwaas, dat wij, in plaats van goed Neder-duitsche woorden en uitdrukkingen, klanken gebruiken, wier zin wij moeite hebben voor onszelven duidelijk te maken", en die door anderen ook niet verstaan worden?

Het gebruik der doopwoorden, die door Christus ons zijn voorgeschreven, was den heer Oort dus eene *ergernis* geworden!

„Een en ander is bij mij omgegaan. Nu heb ik in den regel slechts om de vier weken te doopen, en dan vervliegt telkens die indruk. Maar een maand geleden had ik toevallig drie weken achtereen een middagbeurt en dus de doopsbediening. Twee weken na elkaar deed ik, als gewoonlijk, mijn best, om aan de gemeente duidelijk te maken, wat de woorden, bij den doop uitgesproken, beteekenden, en haar aan het verstand te brengen, welk een diepe zin er in die formule ligt; maar toen ik er den derden keer vóór stond, ging het niet meer. Het stuitte mij en — bij een tweetal kinders, wier ouders ik onderstelde, dat zij er niet tegen zouden hebben, sprak ik een zegenwensch uit in plaats van de formule."

Zoo legt deze predikant ons zijne gevoelens bloot; de twijfel, neen, de zekerheid was bij hem opgekomen, dat de doopwoorden

onverstaanbaar waren; ja, „het herhaald uitspreken dier onbegrijpelijke formule ergerde hem", en toch bleef hij voortgaan haar te gebruiken, hij deed zelfs bij herhaling zijn best om „aan de gemeente duidelijk te maken, wat die woorden beteekenden", en „welk een diepe zin er in de formule ligt", en ..... deze kwade trouw, deze schandelijke valschheid, zij stuitte hem niet; eerst toen hij zich veroordeeld zag drie keeren achter elkander die woorden te gebruiken, toen eerste stuitte hem dat gehuichel; en daar er juist twee kinderen moesten gedoopt worden, wier ouders, zoo Dominé onderstelde, over de weglating der woorden niet boos zouden worden, durfde hij naar zijn gemoed te handelen, en liet hij de woorden van den Doop achter. Welk een edel karakter!

De Harlingsche kerkeraad toonde, dat hij het Modernisme van zijnen predikant niet wilde goedkeuren; ook dit vernemen we van den heer Oort: „De Kerkeraad, officiëel in kennis gesteld van het gebeurde, weigerde de niet met de formule gedoopte kinderen in te schrijven, waarop ik — gelijk van zelf spreekt — den Kerkeraad heb aangeklaagd bij het Classicaal bestuur."

Men ziet het, de predikant verwacht veel van de goedgunstigheid, of liever van het ongeloof der hoogere kerkelijke besturen.

Hij moet echter erkennen, dat zijne moderne collega's met zijne wijze van handelen niet zeer ingenomen zijn:

„Veel sympathie vond ik niet. Het schijnt den meesten modernen eene zonderlinge zaak toe, dat iemand bezwaar maakt tegen het herhaald gebruik der formule; wat nog al vreemd is na al de beweging, over de zaak een jaar geleden gemaakt. De gewone opmerking is: „Ik zou er mijn hand niet om verdraaien!" — „De zaak is waarlijk de moeite wel waard."

We behoeven niet te herinneren, dat deze moderne predikanten hiermede het gebruiken der door Christus voorgeschreven woorden bedoelen. De onbeschroomde weglating dier sakramentele woorden, waartoe Ds. Oort ten laatste besloot, ergert ons nog niet zoo sterk als de verachtende onverschilligheid zijne mede-predikanten.

Hoe weinig zorg zullen de zoodanigen dragen, dat én de woorden zóó worden uitgesproken, én de afwassching zóó geschiedt, gelijk de Heer het heeft bevolen!

Al klaagt Ds. Oort over de weinige sympathie, die hij vindt, al zullen velen zijner geestverwanten zich, althans ter voorkoming van moeijelijkheden, aan de gebruikelijke wijze van doopbediening houden; anderen handelen gelijk hij, en veranderen de sakramentele woorden of laten ze weg. Reeds werden in dit maandschrift enkele voorbeelden meêgedeeld; sedert dien tijd ontmoetten we de volgende verklaring van den predikant A. van Toorenenbergen.

Hij schreef in 1870, dat „in het laatste jaar" meerdere afwijkingen waren voorgekomen: men had „gedoopt" tot heerlijkheid" des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes — en elders doopte men drie kinderen, en wel een in den naam des Vaders, het tweede in den naam des Zoons en het derde in den naam des Heiligen Geestes" [1]).

Hij voegt hierbij, het „moeielijke van bepaalde aanwijzingen wordt alleen geboren, omdat velen wel den moed van *klagen* in het verborgen, maar weinigen dien van *aanklagen* in het openbaar hebben." [2])

Neen, voorwaar! de heer Oort staat niet alleen.

PR.

SPROKKELINGEN.

Het Noord-Amerikaansch Bijbelgenootschap. — Dit genootschap heeft, naar De Vereeniging berigt, in het laatste jaar 76 agenten gebruikt, van welke er 33 in de Vereenigde

---

1) Een zeker Waalsch predikant doopte langen tijd openlijk: „in den naam des Vaders en *wat er volgt*"; zoo verzekerde onlangs *De Heraut*.

2) *Het Rapport en Besluit van de Synode van* 1870 enz. Amsterdam. Höveker en zoon. 1870. Blz. 14.

Staten zelven en de overigen in vreemde landen werkzaam waren. De ontvangsten bedroegen bijna 730,000 dollars, of ruim 1¾ millioen gulden. Het aantal verspreide exemplaren van de H. Schrift beliep over de 1,107,000, waarvan 170,000 in den vreemde, en wel in 58 verschillende talen.

Het Noord-Amerikaansch Traktaatgenootschap. — Dit genootschap had bijna 492,000 dollars, of ruim 12 ton ontvangen en meer dan 16 millioen exemplaren van zijne geschriften verspreid. Vele der nieuwste waren gedrukt in vreemde talen: in het Armeniesch, Ponapeesch, Sandwichsch, enz. Daarenboven heeft het verscheidene Christelijke tijdschriften, die door zendelingen in heidensche landen uitgegeven worden, geldelijk ondersteund.

Zending der Broedergemeente. — Volgens het jongste jaarverslag heeft de Broedergemeente 316 zendelingen in dienst op 90 posten; en deze zijn in de Poollanden, in het Zuiden van Afrika, in Oost-Indië, Australië en op het Himalayagebergte. — Bij de Kaffers bloeit de zending en is een nieuwe post aangewonnen. Op den Himalaya „ hebben twee doopge- „ vallen het aantal leden dezer jeugdige gemeente tot op vijf „ gebragt."

Katholieke Jongelings-Vereeniging in Italië. — Men moet niet gelooven, dat de geheele beschaafde stand van het nieuwe Italiaansche Koningrijk, de moderne politiek der laatste goevernementen goedkeurt. Onder anderen kan dit hieruit blijken, dat omstreeks 170,000 jongelingen en mannen, die allen tot den beschaafden stand behooren, leden zijn der *Katholieke Jongelings-Vereeniging*, welke haar hoofdzetel te Bologna heeft.

EINDE VAN HET ZESTIGSTE DEEL.

„De Katholiek" aan zijne Lezers.

Met de laatste aflevering voor het jaar 1871, heeft „De Katholiek" zijn zestigste deel en dertigsten jaargang voltooid; wel eene reden voor de Redactie, om een enkel woord tot de Lezers van dit Maandschrift te rigten.

Terwijl wij allereerst „den Vader der lichten" voor „alle goede gave" in dat tijdsverloop danken, brengen wij daarbij onze hulde van erkentelijkheid aan onze Kerkelijke Overheden, in wier goedkeuring wij ons van den beginne tot heden toe mogten verheugen, en

betuigen wij U, hooggeachte Lezers! den verschuldigden dank voor uwe belangstelling in onzen arbeid.

Wij blijven dezelfde hulp van boven afbidden door de tusschenkomst der Onbevlekt Ontvangen Moedermaagd, onder wier bescherming wij ons bijzonder sedert het jaar 1854 hebben gesteld, en door de voorspraak onzer Gorkumsche Martelaren bij het naderende derde Eeuwfeest van hunnen glorierijken dood, hetwelk wij op den 9den Julij van het aanstaande jaar 1872 zullen vieren.

Op nieuw bemoedigd door de Kerkelijke goedkeuring, welke ons, als te voren, op de gewone voorwaarden is toegezegd, durven wij, waarde Lezers! op uwe getrouwe deelneming rekenen, en zullen wij met vernieuwde krachten ons moeijelijk werk naar best vermogen voortzetten.

Zelven waren wij er voorlang op bedacht, den Inhoud der verschenen deelen afzonderlijk uit te geven. Thans komt, bij veler wensch naar zulk een algemeen register, deze gepaste gelegenheid der afsluiting van den dertigsten jaargang ons tot bespoediging van die uitgave op-

wekken, welke reeds voor een goed gedeelte gereed ligt, en nu in het volgende jaar (1872) zal verschijnen.

Het is der Redactie een uitnemend genoegen, aan de Lezers van „De Katholiek" te kunnen berigten, dat er in den nieuwen jaargang eenige stukken van denzelfden genialen schrijver te wachten zijn, die bijna twintig jaren lang de groote steun en roem van dit Maandschrift is geweest. Onze leermeester Broere zal, ofschoon gestorven, nóg tot hen spreken; en wel, deels in eenige aanmerkelijke uittreksels uit zijne Conferentiën over de kenteekenen der Kerk, die, hoewel uit vroegere jaren, voor dezen tijd schijnen geschreven te zijn; deels in enkele Zangen van zijn helaas! niet afgewerkt Heldendicht „Constantijn". Dit moge eene aanvankelijke bevrediging zijn voor zoo velen, die met regtmatig ongeduld het verschijnen van die geschriften en van zijne preken verbeiden; ongetwijfeld zal het tevens het verlangen nog meer opwekken, om ze eenmaal in hun geheel, voor zoover het voorhanden is, te mogen genieten.

Buitendien vertrouwt de Redactie, dat zij, door haar vermeerderd getal van medearbeiders, met den nieuwen jaargang te meer verscheidenheid van inhoud zal kunnen aanbieden.

En hiermede, waarde Lezer! zij „De Katholiek" bij zijn intreden van een vierde tiental jaren aan uwe welwillendheid bevolen.

Seminarie Warmond,
Feest van Maria-Bescherming, 1871.

DE REDACTIE.